B
430.

916

N.° 1334
1131429

ספר

מגן אברהם

חברו וגם יסדו וחקרו החכם השלם כמה"ר אברהם
לנ"יאדו נר"ו אשר הוציא לאור תעלומות חכמה
ואלף המגן תלוי עליו מתחיל מבריאת
האדם מיום השמיני והלאה ירצה
עד סוף דבר הכל נשמע

איש, נר, יצו, דאוע,

בפסטים כאים בתורה נביאים וכתובים ומאמרי זל
והם שבעה עשר דרושים כאשר עין הקורא
תחזינה מסרים ומימניך בטוב יזכר
שם המחבר יז"יא והוציאו
לאור לזכות בו את הרבים
זכות הרבים תלוי בו:

והוגה בעיון כמרן עי' החכם השלם כמו הרר
יצחק גרשין נ"רו:

ותהי התחלתו ביום ר"ח אדר משנת

השסג ליצירה

פה **ויניציאה**

במדות דניאל זאניטי ובביתו:

Con licentia de i Superiori.

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

הקדמת המחבר

אמר

הצעיר אברהם והוא בן לאדוני אבי החכם
הנעלה כמ״הרר יצחק לאנייאדו ז״צל׳ כל ימי
גדלתי בין החכמים חברים מקשיבים לקול
המאור הגדול המאיר לארץ ולדרים בצפת
תו״בב דולה ומשקה מים חיים ונוזלים מורינו
הרב כמהר״ר יוסף קארו ז״להה אשר מפתו פת
נקיה אכלו גאוני וגדולי עולם וממימיו שתו
רבים וגדולים וחשקה נפשי בתורה והייתי
מתאבק בעפר רגליהם לשתות בצמא את
דבריהם אצל אלוני מורי הוראות להבין
ולהורות כי עיני הרואות הגם הלום בבואי לא״רם צו״בה עין רואה ואזן שומעת
בשפתים ישק החכם השלם מורי וחמי כמהר״ר שמואל לאנייאדו נר״ו דורש
טוב לעמו בישראל גדול שמו לחמו לחם חמודות האכיל בספרו ס׳ כלי חמדה
חכמה מפוארה בכלי מפואר. גם אני בעניי הכינותי אל בית אלהי עם היות
שקורות ותלאות הזמן עברו על ראשי בראש ותלאה לא שלותי ולא שקטתי
מיום פטירת אדוני אבי ז״ל לקיים את התורה מעוני בצפת תו״בב לולי ה׳ שהיה
לי בבואי לארם צו״בה לעשות לי עזר עצם מעצמי החכם השלם מורי חמי
הנזכר ויט אלי חסד חסד לאברהם להחזיק בידי בבר ולחם ומזון׳ ואני על
משמרתי אעמודה על התור ועל העבודה ומלאכת שמי׳ בידי ללמוד וללמד
תלמידים לסרוף לחם חקי לשקוד על דלתותי יום יום׳ ואקום בעוד לילה
להשכיל להטיב בלקח טוב בדברי חכמים וחדותם זער שם זער שם שם לי
הא׳ בחוקה חקקתי מזמן לזמן לדבר מתוך ההכרח ברבים ואכתוב בספר ברך
ה׳ חילי וימינו תחבקני בקצת דרושים הצריכים דרושים לכל חפציהם שם
יתנו צדקות ה׳ ולכל בהם חיי רוחי ואבא בדבר המלך מלכו של עולם פה
ויניצ״אה להדפיס ספר כלי יקר מהחכם השלם מורי וחמי נ״רו אשר הפליא
הפלא ופלא העמיק הרחיב בחזון הרבה על הנביאים ראשונים ואחרונים׃
השם ברחמיו יזכני להדפיסו זכות הרבים עדיף חכם מנביא המביא דברי
המפרשים הלא המה המאורות הגדולים רש״י והרל״בג והרד״ק ור״א ן׳ עזרא ז״ל
ומהר״א ז״ל ואשר חכמים יגידו במדרש בתוספת ברכה שהוסיף תוספת מרוב׳
על העקר בכלי יקר הן רביר מצאה ידו רוח ה׳ נשאתני להדפיס את אשר
יגעתי זאם מעט מצער הוא רחמנא לבא בעי עת לעשות לה׳ מגן הוא לכל
החוסים בו ויתן לי מגן ישעו וקראתי שמו מ״גן אבר״הם מגיני וקרן ישעי

M.T. ACADEMIA NOVA TARA

תשוע׳ עולמי׳ לעול׳ שכלו טוב כי לקח טוב מאמרי׳ טובים ממד׳ רבה ומתנחומא
ימצ׳ בו דברי חכמי׳ מיוסדי׳ על אדני פז לכל אשר יחפוץ כל איש תבונ׳ לדרוש
מעין המאור ע ידרוש ויקבל שכר יז דרושים בחרוזים שכלם מתאימו׳ בנויים
לתלפיות אלף המגן בכל שלטי הגבורים מאמרי רז״ל והחזק מגן וציגה ברוך
אלהים אשר לא עזב חסדו חסד לאברהם בתורת חסד על לשוני לעובדו
שכם אחד בקשתי את שאהבה נפשי אז הייתי בעיניו כמוצאת
שלום רב לאוהבי תורתו ואין למו מכשול ודגלו
עלי אהב מריח מים אפריח לעשו׳
ספרים הרבה׳
האל
המאזרני חיל יתן
תמים דרכי ויגיה חשכי
ינחני במעגלי צדק למען שמו
על דבר אמת ומשגיאות יצילני ויהיו
לרצון אמרי פי יערב צפצופי
לכל שומעיהם אמן
וכן יהי רצון ונאמר
אמן׳

הקדמת הספר

כל אדם יצטרך למצר רוח לדרוש דבר כדי שיש לו לבטוח בקונו כי הוא הכותב לו כח לעשות חיל ובכל עבקיו לא מיבעיא בדברים הגשמיים ועבקי העה"ז כלל ופרט כי אם גם הכח לקרב את המלאכה היא מלאכת ה' תורת ה' תמימה. צריך אל הלדים ישים דברתו הנות. ליעץ כח ולאין לוכים עצמה יכונכהו יכונכהו דעה והשכל להודיעו לאור אור תורתו ויגד לו תעלומות חכמה וכבן בהקדים ידיעתו יתבר' להשגת התכלית המכוקש אלי יברוא אדני ויו עננו עליו להאיר עין אכלו ימנא חן ושכל טוב למצר המשורר עניו זה בעצמו במזמור ל"ו בטח בה' ועשה טוב וכו' למצר רעוי לדקדק כי עשה טוב ובטח בה' מל' למכם כיון אל מה שאמרתי כי אחרי כעניני התורה השלית שנקשוב כדכתיב כי לקח טוב צריך תיקף הבטחון להשיג תעלומות וגם בטח בה' קודם ואחכ ועשה טוב וכפר התועלת המגיע לן בהנהג זאת שימיג לעצמו השגה אכלית ויתן לאחרי חילו חיל התמונה התלמיתין כרועה ירעה עדרו וגם אכן לרץ ורעה למוכה ורמז במש אכן לרץ ולא למ"ד אכן כארץ כי אים למצר אלה לו היו אוכן כארץ כי אם כשמים מדורו אלא שהארץ מתקיימ' בזכותו ובעבורו ומה נמתקו דברי חזל שרומזים בתיבת אכן לרץ שר"ל שמכיח השכינה למטה בארץ מדלא קאמר גור ארץ לו לנתן לאחר למצר עוד והתעצג על ה' להמון עוד כי נדיק כזה מוסל בירחת אלדים וכך יכול יגזור אומ' על ה' ויקם לו וגם על ה' על דייק למ' עוד ויתן לך משאלות לבך ירצה לך ובזכותך יתן משאלות לבך ולמצר משאלות לבך ולא למצר משאלותיך לרמוז שקודם שיוציאם מפיו טרם יקדם יעשהו כי בוחן לבות אלדים הרי מבטיחו כי קויי ה' יחליפו כח להשיג המכוקש שיו בדברי הרוחניים. וכזה נכון מש הנביא עה וקויי ה' יחליפו

יבאר שנא דלברים רוקמים צריך בטחון ועזר אלהי לשנים

פ' בטח בה' והנשמך

פקודי ה׳

כח יעלו לכבר כנסריס דקדשיה קרח דקדמר לכבר כנסריס לכבר כנסר ה׳ל לו
לכריס כנסריס עוד כבין לו׳ יעלו ירונו ילכו ותימה למה נקט ג׳ כחיבות שו כרלה
כפל ענין כמלות שוכו׳ לכל יובן עפ׳ הקדמתינו והוא עם מש׳ל כפ׳ מי יתן לי לכבר
כיונה שהיונה ליכה יגעה מעולם יען שמשופות בכנף לחד וכחה כשנית וזהו
כונת לום׳ לעופה ולשכונה וכענין זה יתבאר פ׳ זה שמקשר כמה מעלות טובות
מוגיע למיחלים כה׳ לעלות כרוס המעלות ולא ישיגוס עמל ויגיעה כי יעלו לכבר
רומו על טובת היונה כלמור שלא יגעו מעולם ויהיה עלייתם כמדרג׳ הנשריס
כנשר יעוף השמים ולמ׳ ירונו ולא יגעו וגו׳ שיעלו כהדרגה כל עוד שהם מוסרמי׳
בוטחים בקונם שהדברים על כן יהפך להם לטבע שהיא כיונד שמתחלה ירלה
להם דבר זר כמו מי שעולה השמים ולחל׳ בזכותם יהפך ויתקרב לותו הענין
להם לטבע ממדרגת עליה למדרגת רינה וממדרגת רינה להליכה שהיא דבר
נקל יותר הנה מכואר שנריך עור שלהי ובטחון בה׳ להוניח לאור התורה
השלמית והכח לטהר מקייעין לותו כש וקו׳ כי כתורה השלמית כה נכלל כל
השלמיו׳ שלמות הנפש ושלימו׳ הגוף כי לזה כמעלה לאור להיות המחירה לאדם
ומדריכו להשיג כל השלימיות רוחניים וגשמיים וכמ״ש הנביא חבקוק כשהוא
מדבר על ענין מתן תורה כתו׳ שלה מתימן יבא וגו׳ המחילה לאור בלום׳ ונוגה
כאור תהיה וגום׳ ולכח שלכל כוכת הפ׳ לתחיל מתחילת ההפטרה כלומרו תפלה פסוי תפלה
לחבקוק הנביא וגו׳ ושערר קנת כפקו׳ ל׳ לו׳ הנביא כי דוע הוא שהיה נביא לחבקוק
גם מה כונת לו׳ על שגיונות עוד לו׳ ה׳ שמעתי שמעך ירחתי וגו׳ למה הוכר שם ופמכנים.
ה׳ פעמים כפקו׳ זה שלא נורך לכיון שהיה מתפלל ולפי שעם ה׳ היה מדבר ולפי
שיומר תפלה לחבקוק וגו׳ שמעתי שמעך וגו׳ גם כפל בו הכפל כלומרו שמעתי
שמעך דה׳ל ה׳ משמעך ירחתי וכן לו׳ בקרב שנים פעמי׳ כמו שהקשו המפרשים
על עוד נריך להכין לו׳ שוה מתימן יבא וקדוש מהר פארן לערביהו קר׳ ולימה
שלה מתימן ומהר פארן יבא שלה ולמה בתימן אמר שלה ובהר פארן אמר
אקדום הלא דבר הוא גם לומרו שלה כרלה תיבה מיותרת שו׳ קשה כי תחלת
הפסו׳ מדבר בלשון עתיד כלומרו שלה מתימן יבא ומופו לשון עבר בשה שמים
וגו׳ לכיון שמדבר על ענין מתן תורה שעבר כל הפ׳ה׳ל לשון עבר עו׳ למה שיבה
ושקט כיקוו׳ בשמים כלומרו כשה שמים ובארץ אמר שלה הארץ ועוד דה׳ל
שלה הארץ תהילתו כמ״ש כשה שמים הודו לו ילמר הודו כשה שמים ותהלתו
שלה הארץ. ועוד קשה למה בשמים לא אמר כה״ש הידיעה כמ״ש ותהלתו
שלה הארץ ולא קאמר שלה ארץ. גם קשה מו׳ נוגה כאור תהיה וכי יעלה
בדעת להשוות האור שהיה במתן תורה לאור המוחש וקשה דלא קאמר כאור
היה שלי תהיה לשון עתיד ומה כונת לומרו קרנים מידו לו גם לומרו ושם חביון
עוז עד כפלו׳ עמד וימודד ארץ מהו כונתו והנה רש״י עה״פ כעמין התפלה הזולת
מכקש רחמים על עמו לפי שהעיק דברים כלפי שלה וחזל פיר׳ הקפטור כש״ם

למה

לשה תכיט לון וכו׳ • ועל פי זה נראה לי לפרש שאמר ה׳ שמעתי שמעך שמעלם
נפרעת ממביעיך למעבר כמירתי מהם ולתה הוא השלהים אשר מקדם ומאו
וזה רמז בלומרו שכית ה׳ כלו׳ לתה לכן פעלך הראשון שהיית מתנקם מלויבים
בקרב שמים הלגו לאשר לנחמו כנראה חייהו כלומר עוררהו והשיבהו כלופן כי
מה שבקרב שמים שעברו הודעת בעמים עוון כלמו׳ תודיע כעת ובעונה הזאת
דהיי״ם כי ברוגז שתרגיז על לויבינו ככראשונה רחם תזכור הן הם רחמים שינו
וכמו שהיה בעניין גזירת מנרים וכדומה שהביאו י׳ מכות דהייני רוגז על הינרים
ורחמים וגאולה ליסראל וקרוב לזה פי׳ רש״י אלא שהוא פי׳ כי בקרב שמים השוכר
בפקוק פעמים מדבר בהווה ונקבה הכפל ומתורגם במה שפירשתי על פי דרכו
עם קלת מהדקדוקים שדקדקתי • והרב דון יצחק לברבנל זל כיו׳ שמדבר על
עניין חרבן בית ראשון ושני והם שני שגיונות ומפני שעם׳ תפלתו כדרך שיר למ׳
על שגיונות מלשון שיר ושיר כמו שגיון לדוד ולומר ה׳ שמעתי שמעך כלומ׳ שמעתי
עניין גלות בית ראשון מכל שמעך דהייהו חרבן בית שני ירלתי ליך יעמדו יסראל
כ״ב שמים בקרב לויבים ולהיות שגלות בבל בכר עבר לפ׳ שמעתי לכל גלו׳ הכ׳
הוא שכשרו הקב״ה ולכן לפ׳ שמעך בכיוני ועל פי דרכו מוכן כפל שמעתי שמעך
ולומר ה׳ פעולך וכו׳ כפי פי׳ זה כלו׳ לפי שתפלל לפניך שפעולך שהם יפ׳ כדכתיב
על בני ועל פועל ידי בקרב שני הגלות הוא חייהו שלא יבא לידי כליה ובקרב
לותם השמים תודיע שכרוגז רחם תזכור כלומר שלא כזמן הרוגז והגלות תזכור
לרחם עליהם לבל לפי ענין ולומר עם מזבל שקרא תגר לומר למה יהיה נדיק
וטוב לו ונדיק ורע לו שרלה חנניה מישבל ועזריה נכנסים לתוך כבשן האש
ומלטין ור׳ חנניה ן׳ תרדיון והבירו נשרפין בלש הרי שגג״ל ושד שגגה שנית
כשלהל למה נדיק ורע לו שלומר הנה לכרהם לחר מלה שנה נתת לו בן לחד
ולחחר עובד ללילים והיו לו שבעים בנים הרי תרעומת שני לשר נעשו לו שגגו׳
שלוקלו עבק בנבתרות דבר שמר״ע לא הטיב ושלומר הודי עני בא וכו׳ וזם
על שגיונות מלשון שגגה והנה הקב״ה הטיבו בתוכחת מגולה וכמשבל נגלה עליו
הקב״ה לומר לו לחרי לתה קורא תגר לא כן כתיב אל לחוכה ולחין עול
וכוונתם לפי ענין שהטיבו הקב״ה על כן הם בלומר לם רלוית נדיק ורע לו אל
לחוכה ולחין הוא לעולם שכרו לעולם טוב וכנגד רשע וטוב לו לחין עול כזה
שמקבל שכרו בעה״ז והודיעו שמגג בשניהם זם על שגיונות ולמ׳ בעצם הכביה
כלומר לעב״ם שהיה נכיה טעה כדברים הלו ולומר ה׳ שמעתי שמעך מוכן כמ״ש זל שלמלא
מזל שהטיבו מבקוק אל לחוכה ולחין עול זם שמעתי דבר שהוא שמעך מקודם מבקוק
בתורה לאשר השמעת ליסראל ולומר ה׳ פעולך בקרב שנים חייהו עם מם הכביה הוא
מזל שלמלא מבקוק הנבוא היו שני תש״ מתבבים בטלית לחלי שנלומר פעולך שני הלו
בקרב שנים בקירוב שנים וקשיא טובא דלפי זה כיצד יובן קיפיה דקרא לבל מתבבים
שבן לפי ענין דבר שלמלא בשחזל בפקוק והוא מתבב׳ בשלמה חדשה על לחייה בטלית לאשר

השלוני

השלמה שהיה מצוה דכרים מחודשים בתורה והשלמה היא חלוקה דרבנן וכן
אמרו בספר הזוהר שנעשה לכוס לחדש מהמצות בזה יבין פסוק שאומר הנביא
עה"כ כלו' אמר ה' אור' לך רחמן היתכן שעולך שהוא התח בקירוב שני חייהו
שיהיו מתככים שנים בטלית ח"ו אלא לכבוד לתת וגורלך תתקיי בשוכן לחר
הלא כיוצא שבקירוב שנים דהיינו שני תלמידים זה לזה בהלכה יוציאו הדבה
לאמתו כי חרב על הבדים ונואלו זה בקירוב שנים יודיע כמצח מתקיים גורלך
ומה שהיה מקודם רוגז יהפך לרחמים זה ברוגז רחם תזכור והוא עניך חריף
ומתורגם הפ' כעצ'לו ואמ' עם מה שהכלתי מדברי חזל שהשיבו הבה לא כן כתיב
אל תמונה ואין עול וזה שאמרתי שאתה היית מה שכתוב בתורה כאמור ירחתי על
אשר שגגתי שגגת לימוד עולה ודון. הלמכם שני מתפלל על השני דברים הנז'
על הא' שהוא נדיק ורעלו שאמרת שהוא כדי לשל' שכרו לעה"ב לא יפכו מוביותיו
עשה למען שמך ה' ופעולך שהוא הנדיק בקרב שנים הס שני חייהו וכנגד
מה שאמרת ואין עול כרשע וטוב לו ג"כ בקרב שנים בזה העולם תודיע לו כי
לית דין ואית דיין כלומר שבזה תעשה שתי פעולות הפכיות רוגז לרשעים
ורחמים לנדיקים זה ברוגז רחם תזכור לאמ"עור שאה מתיימן יבא ירגה כי להיות
מתיימן הוא שעיר אשר עובדים שלילים לא קבלו שהותו ית' זה שאה מתיימן יבאר"ל
שמנד השהות שלא קבלו בתיימן יבא עליהם ביום הדין לכל כפ"א הנאמר על
ישראל הקיבה שלא קבלו תורתו מפני שמזהיר בה על הערות שהפורש מן
הערוד נקרא קדוש והס לא רצו להיות קדושים ע"כ וקדוש מהר פארן כלא ר"ל
תמיד בהתמדה יבא עמהם כמשפט זה אשר לבעבור זאת בוחר כישראל ולא
בהס כלמור והחכם השלם מורי וחמי נרו' כי בכלי חמדה שאעפ"י שהלך אצל
שעיר ופארן שהיו עובדי אלילים עכ"ז חלילה שירד מקדושתו וזה וקדוש מהר
פארן כלא ר"ל תמיד הוא בקדושתו עוד פי' כמ"ש בבה שמיס הודו ר"ל עם מזל
בפקוק אשר תנה הודך על השמים ור"ל דכיון שרשו השמיס אלא קבלו
התורה למרו אשר תנה הודך וכו' אבל הבה לא הנה כי אם בתחתונים מטעם
חזל כי תהילתו מלאה הארץ והייכו שאודך בהס תהילותיה' אנכי ה' אלהיך אשר
הוצאתיך מארץ מצרים והמלאכים לא יצאו ממצרים זה ותהילתו מלאה הארץ
ולי נראה עם מה שחזל שהדברי אל קול לקחו העליונים זה בכה ר"ל מה שבכה
עתיק יומין שמיס הודו ר"ל כתבו לשמים אבל השבט ותהילתו מלאה הארץ ואמר
הארץ בה"א הידיעה לרמוז על ארץ ישראל כי אין תורה כתורת ה' דלויולא
דא"י מחכים ואמר ונוגה כאור תהיה לשון עתיד לרמוז שאיכו הדמיון לאור אל
העה"ז אבל דומיה לאור שתהיה לעתיד דהייכו האור שגנוז בבה לצדיקי וקדוים
מידו לו ר"ל לותם העשר קרמת שחזל עשה קרניות הס קרנה של תורה קרנה של
כה ונה וכו' שכל הקדמות האלו נכללות בתורה זה קרניס מידו לו שם חכיון שזה
ר"ל שבתורה נחבא כל עוז לפי שבתורה ברא הבה את העולם וכמ"ש חזל יודע

היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נברא שמים וארץ אמר עוד לפניו ילך דבר
להכות את העכ"ם וכו' ותכף עמד וימודד ארץ מדד הב"ה את העול' ונתנו לישראל
וזה כונת הפסוק ראה ויתר גוים דכיון שכל העולם לישראל מצד קבלתם התורה
וכמו שאמרנו עמד וימודד ארץ ראה זה ויתר גוים שהתיר ממון ע"א לישראל וכזה
אני מבין הפסוק שאומר והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ דקשה
תיבת כי שאינו נתינת טעם אבל לפעד מובן עם משז"ל במאמר על פסוק ארץ
ירא ושקטה שמתחלה ירא שאמר הב"ה אם מקבלים ישראל את התור' מוטב
ואם לאו אחזיר את העולם לתוהו ובהו ז"ש והייתם לי סגולה רבה וגדולה מכל
העמים יען שאתם בקבלתכם התורה גרמתם שתהיה לי כל הארץ ז"ש כי לי כל
הארץ נתינת טעם בעצם למה שהם סגולה כאמור • הנה מצאנו היות התורה
כוללת כל השלימיות ובפרנו מבתורה נכלל כל הכתרים וכמו שנבין ממאמר חז"ל
בספרי והביאו הילקוט וז"ל בי מלכים ימלוכו היה רבי שמעון בן אלעזר אומר מי
גדול הממליך או המולך העושה שרים או העושה שררה הוי אומר העושה שרים
כל עצמן של שני כתרים הללו אינם באים אלא בכחה של תורה שנא' בי מלכים
ימלוכו וכו' הוי אומר כל מי שזוכה לתורה מעלה עליו הכתוב כאלו שלשת' מונחים
וזוכה לכולם וכל מי שאינו זוכה לתורה מעלה עליו הכתוב כאלו שלשתם מונחים
ולא זכה לא' מהם וראוי לעודר במאמר מה היה מוקשה לר' שמעון במקרא
שהיה דורש • ועוד קשה אומרו מי גדול הממליך או המולך שהרי המולך גדול
דהא מעשים בכל יום שהעם ממליכים המלך עוד קשה דפתח בתרתי וסיים
בחדא דקאמר הוי העושה שרים ומה כונת אומרו כל עצמן של שני כתרים הללו
לכאורא משמע דהיינו מש' הוי העושה שרים שהרי התורה היא הנותנת השררה
ומה הוסיף לקח טוב באומ' כל עצמן של שני כתרים וכו' ועוד היכן הוזכ' בכתוב
כתר כהונה גם צריך להבין אומ' הוי כל מי שזוכה וכו' מהיכן מוציא שתי חלקות
שכל מי שזוכה וכו' וכל מי שאינו זוכה הוא כאלו לא זכה לא' מהם •

הביאור הוא כי הנה חז"ל דקדקו ראשונה אומרו בי מלכים ימלוכו שהרי כמה
מלכים ואינם בני תורה וכמה בני תורה ואינם מלכים ועוד קשיא ליה
בפסוק אומרו השתי חלוקות שמאחר שהיא ממלכת מלכים כ"ש שתעשה שרים
ובכלל מאתים מנה עוד איכא דקדוק אחר אומרו בי מלכים דה"לל מלכים בי
ימלוכו ויותר צודק שיאמר בי ימלוכו מלכי' בי ישורו שרים דקודם קוראם מלכים
ואח"כ אומר ימלוכו כל אלו הדקדוקים היה מתרץ רבי שמעון ואומר מי גדול
הממליך או המולך העושה שרים או העושה שררה הוי העושה שרים וכזה ודאי
מובן היות התורה גדולה יותר שהיא הממלכת והעושה שרים ועוד יש לה יתר
שאת כי הנה מנהג העולם אחר שהמלך עשה שרים מתחת ידו אותם השרים
משתררים על העם בלי רשות העושה אותם אבל התורה שהיא העושה שרי' כל
עצמן של שני כתרים הללו כתר כהונה וכתר מלכות אינם באים להשתרר אפי'

ב א 1 2 אחר

ב' והייתם לי סגולה

מז"ל בספרי מי גדול הממליך או המולך

לאחר שגרתם שלא בכח שלא תוכי כשגזר המלך דבר אחד מנוי לקיים דבריו בכח
התורה דכתיב שום תשים וכו׳ וכן הכהן על פי התורה הנה בזה תירץ רש״י כי הוא
מוכרע היות מדבר הפסוק בשני כתרים שהם כתר כהונה ומלכות והשתי׳ מיחד
דמיון בכלל מלתים מכה שכל לאחד מהכתרים קמ״ים לו חשיבות בעצמו: וגם
מובן היות המלוך גדול כי כיון שהתורה היא הכוללת כח של המלך שיגזור לומר
ויקם לו לאגו כשאר המלכים הממליכין העם עליהם שלא״כ הם השולטי׳ עליהם
וגם הוי העושה שריס גדול נקט חלוק׳ זו לפי שזהו ברור לכל וגם המלוך גדול
בנדון דידן כיון שכל עצמן של שני כתרים הללו ליכם בלוי לגלי בכח התורה
וזהו כי מלכים ימלוכו ר״ל כל כחם וממשלתם הוא כי הוי לו׳ כל מי שזוכה לתורה
מעלה עליו כאלו שלמתם מנחים וכו׳ ומזה לא קשיא קרא כי ימלוכו מלכי לרמוז
שכל מי שליכו זוכה לתור׳ מעל׳ עליו כאלו לא זכה לא מהם וזה רמז כאלו׳ מלכי
ימלוכו ר״ל לאותם שאר ככר הם מלכים עדיין לא מלכו כיון שליכם כני תור׳ גם כי
מלכי ר״ל לאותי׳ שאר ככר הם מלכי ימלוכו כי שרי׳ אותי׳ שהם ככר כהני יעורו
כי כיון שליכם כני תורה הוי כאלו לא זכו לא מהם שרי שבתורה השלימו בכללו
הג׳ כתרים תורה וכהונה ומלכות וכתר שם טוב עולה על גביהם ומכים לזה
לשון דהעה לדוד ה׳ לורי וישעי ממי לירך וכו׳ ולכך ש׳ כוונת הכתוב׳ לדקדק פסו׳ לורי וישעי
קנית דקדוקים לדכפל כו הכפל לו לורי וישעי וכו׳ ומעוז חיי ממי לפחד נראה
בכפל דברים בכל הכתוב כמלות שונות • גם קשה לומ׳ בקרוב עלי מרעים רעים
הלא לו לומיכים ועוד דקדוקים לחרים בכתובים יתבארו על פי דרכנו והכונה
שלשון דוד ה׳ לורי ר״ל בעמין התורה ממירה לאדם להורות לו הדרך אשר ילך
בה כי לא ע״ה חקיד • וישעי כי בזה שמצלת הנפש לכל יחטא הוא מושיע אל
הגוף מהלומיכים כי חטא ממית ולא ערוד בלופן שה׳ מעוז חיי הם חיי הנשמ׳
והעכ״ם ממי לפחד ואתה מכיא ראיה לזה שכל פחדו מהעון ולשון בקרוב עלי
מרעים מובן בעצם כדברי חזל שלשון פ׳ ויגש הפלגתי השכם והערב מ׳ יום
השכם והערב אר׳ יוחנן כדי לבטלן מקש׳ מחרית וערבית לרבעים יום אר׳ יוחנן
בנגד התורה שנתנה לארבעים יום בלופן שלותה רעב כונתו היתה להחטיאם
כדי שיפלו ויתקו כעונם וזהו מובן בעצם שלומרו בקרוב עלי מרעים ירלותם
שהיו מרעים לותנו עד מה שפי׳ זל בכונת זרע מרעים זרע מלבות שמרעי׳ לותם
כן הלו היו מרעי׳ לות׳ וכפרט הפלגתי הלו שכיון לבטלם מקש׳ שחרית וערבית
כלשון צרי ולויכי לי ר״ל כי בקריבה לאר שתקרבו גולית בה עצמה מודעי שצרי
ולויכי לי כלו מכורי בילי וכמ״ל בג׳ מקומו׳ לכדו פיו על לותו רעב׳ ברו לכם
לים וירד עלי ולידך שם יובל להלחם אתי והכני ולידך דקק׳ ליה לתה בה עלי
במקלות הרי מפורש שבלותה שעה שקרבו עלי המרעי׳ כה שעתה ידעתי שצרי
ולויכי לי נתונים שפיהם הכשילם בלופן שהמה בעצמם הודיעו שכרשו ונפלו
לו ילמר עם משל לאדם הגיע השעה שתלך ותקים לותו הערבות שלו

יהודה וקנך שתערב לת בנימין לבבי לערבנו מה עשה דוד הלך וקיי הערבון
והרג לגוליית בעבו שאול וכוה יובן כלופן לחר לו נרי ולויבי לי יד שו הרשעים
לעפ שכל מלחמתם נגד שאול לי כוגע הדבר שלחי ערב כנו ועל כן המה כרעו
ונפלו מיד בוכות שלקיים ולפרע הערבות . לו יאמר המה כרעו ונפלו עם מ
חזל שבת מלאך ודחפו לגוליית ונפל על פניו למה שלא יגשער דוד וילך ויחתוך
לת ראשו וז נרי ולויבי לי ר"ל כדי שיהיו פרי ולויבי לי כלומ' מקוריס בידי המה
כרעו ונפלו ירגה מה שנפל גוליית כדכריסנ"ל לאמר עוד לס תחנה עלי מחנה
וכו' ר"ל תדע עד היכן הגיע מדרגת הבטחון שיש לי שמעה שהלויבים עושים
מחנה להלחם לתי ז לס תחנ עלי מחנה לא לירא לבי לו לס תקו עלי מלחמה
בוחת המדרגה לתי בוטח . לו יאמר בוחת לתי בוטח בדברי חזל שאמ מדבעה
נדיקים רמז להם הקב שניס חטו ושניס לא חטו . משה רמז הקב שיהועע
מנחיל לת ישראל הארן כמ"ש לו כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע ולא
חש שהרי עתיד להתפלל שבת ולתתחנן אל ה' . יעקב רמז אליו הנה אנכי עמך
ושמרתיך ולא חש וירא יעקב מאד דוד נתן לו רמז ואח שנ גם לת הארי גם לת
הדוב וכו' לאמר מה לתי אטוב שהכתי החיות הרעות הללו שאח דבר עתיד
לגירע ליטר' ועתידים ליגמל עי' מרדכי וכבל יום ויום מרדכי מתהלך אח למה
שרמז לו הקב לאמר וכי אפשר תנעח לערל שלא שאח דבר עתיד לגירע ביטרל
הנה כדכריסנ"ל יובן לו בוחת לתי בוטח ר"ל ליני כלותם הנדיקים שלא חטו
והייט לתי כלו לתי ולא לאחר כי לפי מרדכי לא נערך במוני לח' מנד שהוא בת
לחרי ולתי קדמתי בהבטח' ועוד שהרמז של דוד לימו לכך תמיה כמו הרמז שהרמז
למרדכי שלא יתכן שנדקת בלסתר תנעח לערל וכזה ג"כ יובן לומ' המה כרעו
ונפלו בכוונה לאחרת מלבד הכו"ר משעה שהרמז לי בנש לת הארי ולת הדוב
שהכתי בכר המה כרעו מלזוזר ביל מעליה ונפלו כעת בידי ומכוון להקדמתנו
לומרו בוחת לתי בוטח על ענין התורה שבמר וחת התורה כי בעניו התורה
נכלל כל השלמות בלמור ולתתחנן לפני ה' בזכות התורה יורני ויאמר לי
ומלבי לב שומע ינמיח לי ישועה בקרוב להדפים בפרים לחרים
כהכרים עמוקים מתוקים ודבלי יקים מגן עזרי יגדיל כחי
יערוף כמטר לקחי ולבל בהם חיי רוחי ברוח
חכמה ובינה וירלת ה' טהורה עומדת לעד
יהיו לרצון לפרי פי והגיון לבי לפניך
ה' צורי וגואלי :

דרוש על מצות מילה ובו יב פרקים שמקור בקריאת התורה.

תנחומא שאל טורנוס רופוס את ר' עקיבא איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בו"א של בשר ודם נאים אם לו טורנוס רופוס הרי השמים והארץ יכול אדם לעשות כיוצא בהם אמר לו ר' עקיבא לא רבאמר לי בדבר שהוא למעלה מן הבריות שאין שולטין עליו לא אמור דברים מצויים בבני אדם אם לו למה אתם טולים אמר לו הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני ולכך חקדמתי ואמרתי לך שמעשי בני אדם נאים משל הבה הביא לו ר' עקיבא שבולים וגלוסקאות אמר לו אין אלו נאים מן השבולים אם ליה טורנוס רופוס אם הוא חבץ במילה למה אינו יוצא הולד מחול ממעי אמו אלא ר' עקיבא ולמה שורורו יוצא עמו והוא רצוני בבשרנו ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מחול לפי שלא נתן הבה את המצות אלא לצרף אותם בהם לכך אמר דוד כל אמרת אלוה צרופה מגן הוא לכל החוסים בו עכ"ל

הגה מצות המילה יקרה היא מאד ומעולה מאד יקוד תורתנו בקעפיה פוריה וכחמלת ה' עלינו חוק בשרנו עם זה יעקב ונראלין שבטני ישראל מתם בלות כרי' קדם מדעת לנו מכה יתרה יתר מעלת ויקר וגדולה הקודש הוא מובחר היות מצות המילה יקוד מוכד להשגת תורתנו הקדושה מכמה בחינות יפורשו מח"ל למנ' חשבון האחד כי בעבור המילה לא מוכדלים מכל לומה ולשון עכום להיות עבדים לה' חתומי' בחותמו ועל אחר תורתנו הקדושה הנה דם הברית לשון כרת ה' עמכם על כל הדברים ומכאן דרשו חזל היות מקולה כנגד כל המצות.

למכם לפי כוונתנו יראה כי בעבור דם הברית כרת ה' עמהם על כל הדברי' כי לולי שהם נמולים כברי' מילה הנק' ברית קדם לא היו ראוי' לקבל התורה שהיה קדם וכוה נכין דמו שמרו חזל גדולה מילה שהיא שקולה כנגד כל התורה שהיא מיכו' מילה ולפי כוונתי יוכן היות הרמז עם הבנת המקום כי כמו שהוא רחוק מאד לעלות השמים כן הוא רחוק להשיג התורה בהיותם עליהם כמו שאמ' מגיד דברין ליעקב שלכור ללמד תורה לעכום למכם בקדושת וטהרת הברית השמים יעלה להשיג תורתנו ועל כן נומה ה' תכף ביציאת מצרים על דם מילה כמו שאומר הכאיתי גם את דם בריתך שלחתי לקיריך ובזה נכין מאמרי רזל בתנחומא שאל לגריסיפס המלך את ר' אליעזר וכי מאחר שמכב הבה את המילה למה לא נתנה בעשרת הדברות? אמר לו קודם עשרת הדברות הזהיר עליה שכת' ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו' וכתי' אם לא בריתי יומם ולילה זו ברית מילה מה כתיב למעלה מן הענין הלא רחית מה העם הזה דברו למר ה' אם לא בריתי וגו' למה שאין ערל עלי עמוד לפני לעתיד לבא

לבא אל עודי עודי לבבי עזוב ניון לבבי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקדש כי
לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא עכ' ולבא אל כונת המאמר רצוי לשורר קצת
בפקות דמצוה כי מה תירץ ר' אליעזר למאלת אגריפס כי למה לא נתנה כי
הדברות ועוד קשה מהיכן הביא ראיה ממכירה קדם בעגן ומרתם את
בריתי כי ברית נקרא התורה ג"כ בכמה מקומות ועוד מה כונת וכה"ל לא
בריתי מה לחידוש בזה הפסוק מזה והביאור הוא עם מה שאמרנו היות המילה
מילה יקוד והכנה לכל התורה והוא תשובת ר' אליעזר אל אגריפס כי אגריפס
אמר כי מלחר שהוא יתברך חבב את המילה ובלי ספק כי העשרת הדברות ים
כהם חבה יתירה מצוה למה לא נתנה המילה בעשרת הדברות ורבי
אליעזר תירץ בענין כי אדרבה להיות המילה עיקר יקוד זה הכנה לקבלת כל
התורה והיה עליה קודם עשרת הדברות וזהו שאמר בכבר הוזהיר עליה קודם
עשרת הדברות שנאמר ואתה לא שמוע תשמעו בקולי ומרתם את בריתי כי
לא כונת את בריתי הוא עשרת הדברות הוא כמו כי ככר נאמר לא שמוע
תשמעו בקולי ומה תאמר ליהו דאיה כי כונת לא שמוע וגומ' הוא בנגד כשמע
שהוא חלק העיון וכונת ומרתם את בריתי הוא כנגד כעשה שהוא מעשה
המצות הנה לזה ליכא תכרת דהוה ליה למימר קרא לא שמוע תשמעו בקולי
ותשמרו את בריתי ואמ' על פי כונתם אל תומ' הפסוק בפנים וכטעי' שהביא בעל
תחילת הפסוק כי מלחר שכל כונתם הוא שמ' ברית יכיל ומרתם את בריתי
למכם אזל טעמו דקדוק זה כי ענין עשרת הדברות שהם מקבלים כעת מכחן
ולהבא לאחר ואתה לא שמוע תשמעו בקולי: למכם מצות המילה לאחר ככר
היו מקובלת עליהם מזמן לברהם לכיון עם לימו לומר ותשמרו את בריתי שלא
ומרתם את בריתי והוא דקדוק נכון וכן הוא לומר לא לך בריתי יומם ולילה
הנה כונת כי עם זה יובן לותו הפסוק במין חומר לאחר שתחבטו כל המפרשים
לפרשו עם הפסוקים הקודמים אליו וזם בעל המאמר מה כתיב למעלה מן
הענין הלא רחית מה העם הזה וכ' מהו כך הלה הולך היו מכעיסים לפני
ירושלם שלא הכהנים המקריבים את הקרבנות היו ערלי' שנאמ' כהביאכם כפ
כבר ערלי לב וערלי בשר וכ' כהקריבכם את דמיחלבו דלם ולא מלכי בית
דוד בטלו את המילה שהרי יהויקים מסך לו עובדה שנאמר ויתך דברי יהויקים
וכל תועבותיו לאחר עשה והנמצא עליו מה נמצא עליו ממסך לו עובדה הרי הכי'
בעל המאמר שבטלו הכהנים ומלכי בית דוד ברית מילה ובזה יובן הכתובים
כי הכהנים לומר למעלה כה לם' לם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה
ולבלתי היות יומם ולילה כעתם גם בריתי תפר את דוד וכו' ואת הלוים הכהנים
מסרתי כי כמו שהי' לאפשר להבטל היום והלילה כן לי' לאפשר להפר ברית
הכהנים ומלכות בית דוד והכה העם הזה מרננים על זה כי הדי בעומת
שנבטל בחורבן ברית הכהנים ומלכות דוד ומטל חלילה כמו שהפר זה כן

תופר

ב' כב לאחר ב' לם תפרו את בריתי ומשמ'

תופר ברית ישראל ז"ש הקב"ה אל ירמיהו הלוא רחית מה העם הזה דברו לאמר תיבת לאמר ירצה כי הם דברו לאמר לי כי הנה שתי המשפחות אשר בחר ה' בהם משפחת הכהנים ומשפחת בית דוד וימאסם וכזה ואת עמי יכלמון מהיות עוד גוי לפניהם תיבת לפניהם חוזר אל העם אשר דברו לאמר כה אמר ה' הנה פקוק זה מציב להם תשובה נגחה לדבריהם כי השבועה במקומה עומדת ומה שאמר אם תפרו את בריתי היום הוא רמז לברית מילה שאם יפרו ברית מילה גם כן הוא יתברך יפר להם וזהו שאמר כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי בלומן שאם גם את זרע יעקב אמאס וגומ' הוא עד כי אשיב את שבותם ורחמתים זהו שאמר בעל המאמר למה כי אין ערל עבוס עומד לפני לעתיד לבא וכל עמשם כל להם בהפרם ברית מילה כי היו יכול כל התורה כולה: וכזה מכל לומר בפירוש חוקות שמים וארץ כי הוא ידוע כי בעבור התורה הנקראת רמזית ברית נלדים את השמים ואת הארץ וזהו שאמר אם לא בריתי הוא ברית מילה כנגד חוקות התורה אשר נתקיימו בהם שמים וארץ לא שמתי בלומן כי לכן כל קודם עשרת הדברות: וכל לומר כי זה טעם כעל המאמר בפקוק זה ועל כן אמר וכן הוא אומר אם לא בריתי וגו' ומה שהיה בעל המאמר מפקוק עורי עורי לבשי עוז הוא מכוון לפי כוונת דרושי ופלקדק בפקוק קנ"ת דקדוקים ר"ל הכפל אשר נפל בכל הפקוק עורי עורי גם כן לבשי עוז נין לבשי כנדי תפארתך ירושלים הוא כפול גם מילות שונות והכל יתורן עם כוונת דרושי כי הברית מילה הוא הכנה ויסוד כל התורה וזהו שאמר עורי עורי לת כנגד התורה הנקראת עוז ואחד כנגד ברית מילה ועל כן אמר לבשי עוך נין כי הוא כימי לטערים המצויים בהלכה לבשי בגדי תפארתך הוא ברית מילה ואמר כנדי כי דמו מילה ופריעה והנה המילה תפארת ישראל שאר בה נכללו מכל שאר עבוס להיות קדושים ולבן אחד ירושלים עיר הקדש כי יבא עם קדוש על ארץ קדושה כי לא יוסיף עבור בה ערל וטמא ועל כן אמר ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי בברית יהיו נכרים להיות סגולה לה' עם קדש מכל שאר העבוס אחר המבואר עליהם שם לבכי על למרתך כמוצ שכל רב מדבר על עמן המילה לשר נתנה בלמידה ולומר עם מה שאמרו היותם הכנה לקבלת התורה כאשר הנכחנו מהמאמר ואמ' כי לבן הוא שם ושמח על למרת ה' הוא המילה כמוצ שכל רב רונח לומר כמי שהוא מוצא שכל רב הוא מצל על המצות כל מצות התורה כי בלמנשת למרתך למי מוצא לותם ונקט שכל כי כמו שהשכל היכו דולג הלדם במציאתו כן יהיה לו תשבעים לפי שהוא מצל מצלחים במו כן לכי שם על למרתך שאתן בה דלוגה למה כי בלמצעות המילה אקר שהוא למומת עבוס שבחתי ולתעבה לאמר שבחתי ולתעבה כי בן למת שבחתי בלבי אקר שהוא למומת עבוס למכם היה שגלוי בלב לבד ובלמצעות המילה שהוי עושה בה מעשה ולתעבה הקקר

ע' עורי עורי

ע' ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה

ע' שם אבכי על למרתך ובלמצכים

שלא עכוס ובוה תורתך להכתי כי בחמצותה כתגלגלי מצות התורה זכו שלמ׳
תורתך להכתי • מבע בייום הלנתיך ירגה עם מה שלומרים מכמינו שלא במדרש
מוחר שוב כי כשבכנם למרחן דוד ורמה עצמו ערום בלא מצות מה הוא לרבע
ניציות ותפלין מניח רגם ויד כם שמח ומילה הם מבעה • למר שהיה
מבטער כיון שרמה המילה שהיה שקולה ככנד כל המצות שתקרים דעתו •
והכוה שתקרים דעתו הוא להיות כי מצוה בה שלמו כל המצות לשר מתחילה
כמצוה עצמו חשר מהן ועל שמח בה שלח לוכן די לו כי יסירו נשרו בהיות שמל׳
בלתי היות ערום בלא מצות כלל למנם השמחה היא מבוארת בלי היגע עם
מה שלומרנו • זה שלמר מבע בייום הלנתיך בכל הזמנים לפילו בהיותי במרחן
למה כי היא שקולה ככנד כל המצות וזה הוא שלמר על משפטי צדקך רגה
לומר כי מעולם לפי על משפטי צדקך עומד כי המילה שקולה ככנדם ושלום רב
לאוהבי תורתך ואין למו מכשול כי המילה והתורה הכל דבר לחד ולמר
ואין למו מכשול מפני עור ל׳ם שהיא מכשיל עון ובהחתך ישרל העורלה הוא
שובר התלוה ומתעת כח חלדם לבלתי הלוך לחר התלות גופניות ולכן ישרל
הם חלושי כח החומרי למר כי לימו מקום לישועה בכחו ובגבורתו שלא שברתי
לישועתך ה׳ לכן ומצותיך עשיתי • ומה נמלנו לחכי לומרו שברתי ולימו לומר
קייתי לישועתך לרמוז ענין זה שהוא שובר הכח החומרי שלו ומקוה לישועת ה׳
ולכן עושה מצות בלי פחד וירגדה כי העקר עושה מה כח השכלי והנפשי • זה
הוא שלמר שמרה נפשי עדותיך ואוהבם מלד • ועתה פירש עד היכן מגעת
להכתו של מצותיו ועשותו עיקר מתועלות הנפש בלמר למר שמרה נפשי
וכו׳ כי לפילו בלבתו של דרכיו ועניני העה׳ כל פנייתו פונה נגד ה׳ ולתכליתו
זש שמרתי פקודיך ועדותיך כי כל דרכי לפילו דרכי עניני העה׳ הם נגדך
פונים של עבודתך הרי מניהו גודל מעלת המילה כמה וכמה היא שקול׳ להיות
יקוד והכל׳ לכל המצו׳ות ולי בזה לענין הקודם • והנמשך הוא כי חבה יתר׳ נודעת
ובחר לנו מכל עם עכום לתת לנו המצו׳ הוא׳ וקדש ידיד מבטן הוא יצחק שכולה
מטיפ׳ קדושה וטהורה לחר שניתול מלהרהם כל שיצלו נלחלין הם שבטי ישרל
בלות ברית למ׳ המשורר עליו השלום מי זה הלים ירל׳ ה׳ יורנו בדרך יבחר הוא פסוק מי זה
מדבר בלברהם לביהו עליו השלום שנקרל ירל׳ ה׳ וכן דרשו חזל מי זה הלים האיש
זה מלברהם וכו׳ והנה הוא יתברך הרלה לו בדרך יבחר כלי שנפשו בטוב תלין ירגה
ודעו לחריו ירם לרן ועתה פירש דבריו כי סוד ה׳ ליראיו ובריתו להודיעם
ירגה סוד ה׳ הוא עניו התורה וקודותיה ובריתו נתן להם להודיעם רוגה לו׳ כי
בברית הודיעם בעולם כי בברית הם נכריס מכל שלר הלומות ע׳כום ומדוייקת
למ״ד להודיעם כי הכל׳ ובריתו הודיעם למנם בלום להודיעם כיון ש מה שלמ׳
למנם עם מלמר חזל יפורשו הכתובים כלומן לח׳ עדן למרו ולתן ברית בינו
וביניך זשה קוד ה׳ ליהלו ובריתו להודיעם ליהבו סוד שגילה ליראיו זו המילה

שלח

שלא גילה הקב"ה מסתורין של מילה אל לאברהם קוד ה' ליראיו זה אברהם
שנ' כי ירא אלדים אתה מהו קוד ס' ששים ו' ששה ד' ארבעה הרי שבעים א"ל הב"ה
אני מעמיד ממך ע' שנ' בע' נפש ירדו וגו' ואני מעמיד מהם ע' זקנים אספה לי ע'
איש וגו' ואני מעמיד ממך משה שיהגה התורה בע' לשון לכך כתב קוד ה' ליראיו
ובריתו להודיעם א"ל הקב"ה לאברהם כשבראתי את עולמי הייתי מתגלגל בכ'
דור בשבילך עד שתבא ותטול את המילה עכשו אם אין אתה נוטל את המילה
אני אל שדי אני אומר לעולמי די ואני מחזירו לתוהו ובוהו עד כאן ·

ולבא אל כונת המאמר ראוי לעורר קצת בפקות ראשונה מה כונתו באומרו
זשה קוד ה' כי מה הרגיש בפסוק שקשר זה הפסוק עם פסוק קוד ה'
ועוד קשה כפל דבריו באומ' איזהו קוד שגילה ליראיו זו המילה הרי בלשון חיוב
וחוזר בלשון שלילה שלא גילה הקב"ה מסתורין של מילה אלא לאברהם כי די
לב"ה בא' מהם שיאמ' אזהו קוד שגילה לאברה' זו המילה או יאמ' קוד ה' שלא גילה
הב"ה וכו' ועוד קשה אומרו פעם שנית קוד ה' ליראיו זה אברהם כי בהא קלקינן
ובהא נחתינן שמדבר באברהם כמו שאמר אלא לאברהם ועוד קשה אומ' מהו
קוד וכו' כי כבר דרש בו שלא גילה מסתורין וכיצד ידרוש תרתי דרשות או ד'
כפי מה שדורש ע' נפש וע' זקנים ומשה וכו' ומהו כונתו לומר כל החשבונות של
ע' הלא דבר הוא עוד נבין סוף המאמר כשבראתי את עולמי וכו' ·

הביאור הוא מכוון אל כונת דרושינו היות הב"ה חפץ באברהם אבינו בעבור
היותו ירא ה' וגילה קודו אל עבדו והנה בעל המאמר הקשה מה
כונתו ית' באומרו ואתנה בריתי ביני וביניך ולא הזכיר הזרע כמו שאומר אח"כ
והקמותי את בריתי ביני וביניך ובין זרעך אחריך לדורות וכו' לכן אמ' זשה קוד
ה' ליראיו ובריתו להודיעם איזהו קוד זו מילה כי אעפ"י שענין המילה נתנה לכל
זרע אברהם עכז' שלא גילה הב"ה מסתורין שלא אל לאברה' כי מלבד התועלת
הנראה לעין כל יש בה קוד נמרץ ולכן נקט ב"ה לשון שלילה שלא גילה וכו' ועתה
יובן הכפל באו' קוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם כפי פי' ז"ל שהכל הוא במילה אלא
שמדבר בקוד המילה ותיבת ובריתו הוא עשייתם בלי הקוד אשר בה ועת' שולל
המא' מלבד הנראה לפי הפשט שלא גילה לדורות הראשוני' ענין המילה וכן ג"כ
דורות האחרונים שאינם דומים לאברהם אינם יודעים קודה ועתה הקשה ב"ה
למה לא נתן המילה לנח שגם כן נח את האלהים התהלך לכן חזר ואמ' קוד ה'
ליראיו זה אברה' כי בזה טועם בפסוק דה"ל קוד ה' ליראיו מהו ליראיו בכינוי
אלא זה אברהם שנאמר כי ירא אלהים אתה שהיה ירא ירא את הרוממות לכן
גילה לו קודו ועתה מפרש מהו קוד כי למה כתב קוד שיהיה בכתיבתו רמז
ענין ואמ' כי בענין המילה נתן הג' דברים שהעולם עומד עליהם על הדין ועל
האמת ועל השלום וז"ש בשבעים נפש רומז שהיה בהם אחדות וכולם נפש א' וע'
זקנים הם הדיינים אשר מקרו נפשם על ישראל וג"כ משה שהוא נתן לנו תור' אמת
וכו'

וכז' באמצעות המילה אנו נכרים להיות עם אחד באחדות אח' ותורה ומשפט
א' וכז' גיל' הב"ה לאברהם בענין המילה ונוכל לומ' שהוא רמוז בפ' באו' וארבה
אותך הוא כנגד מה שירדו בשבעים נפש ואח"כ יהיו לגוי גדול וכז' יהי' במאד
מאד באמצעות השבעי' זקנים זש' במאד ותיבת מאד אחרון הוא משה שנתנה
תורתנו עי' ואחרון אחרון חביב ועתה פי' סיפיה דקרא ובריתו להודיע' הוא
ענין הברית בעצמו ואמ' לו הקב"ה כשברתי את עולמי ולזה נוכל לו' שהוא
רמוז בתיב' ביני ובינך דרשו זל"ל כז' כי הל"ל ואתן לך את בריתי ואם כונתו לרמוז
הקוד כי זה טעמו באו' ביני ובינך היה יכול לו' ואתנה בריתי בינינו אמנם רמז
בחשבון ביני ובינך יש ב' פעמי' ע' כנגד הקוד שהוא המיל' והכ"ף של ובינך היא
מיותרת לרמוז העשרים דורות ובזה נאמר בפסוק כל מה שאו' המאמ' כי אמר
לו הב"ה עד כ' דורות אשר מאדם הא' ועדיך הייתי מגלגל בשבילך עד שתבא
ותטול את המילה באופן שכי' אתה היית גרמא בקיו' הכ' דורות ואם אין אתה
נוטל את המילה אני אל שדי אני או' לעולמי די ותפקיד שני דברי' א' כי בעבורך
עכבתי עד הנה כ' דורו' ועתה יהיו בחסדי לבד חסד אל זש' אני אל לבד ואין לך
חלק זכות ואני אומר מכאן ולהבא לעולמי די ולא יהיה לך זכות כי ועתה אם
תקבלנ' וארב' יהי' רבוי האיכות במאד לשעב' ותיב' מאד שני לעתיד כי אתה
כי' שותף עמי במעש' בראשי' זשה ביני ובינך הו' מדוייק בעצ' ועתה' בזה מובן
ובריתו להודיעם ולא אמר הודיעם כי הברית נתן להם להודיעם לגדל שמם
שהם יראיו הנו' שהו' על אברה' כתי' פי' המא' כי הוא כדאי להודיעו בעול' יקר
תפארת מעלתו מלבד הקוד אשר בו כרמוז בפ' הפ' שאו' וארבה אותך במאד
מאד ונוכל לו' עפי' דרכנו פי' אחר באלו הפסוקים ואו' מי זה האיש ירא ה' על
אברהם כמו שפי' חז"ל כי הב"ה יורנו בדרך יבחר בענין המילה בסוף ימיו כדי
שנפשו בטוב תלין תכף וזרעו המיוחד הוא יצחק ירש ארץ כאשר בשרו הוא
ית' בנתינת הארץ ג"כ לעת זקנתו והטעם הוא כי סוד ה' ליראיו הם שבטי ישר'
היוצאים מירך יצחק יקבלו התורה הנקראת סוד ויבואו מטפה קדושה
וטהורה משבוטל תאות אברהם ובריתו הוא הכנה להודיעם סוד התור' ולכן
היה לסוף ימיו נתינת המילה כי הוא ית' יודע תעלומות ולכן עיני תמיד אל ה'
כי הוא היודע מה טוב' לאדם יוציא מרשת רגלי או יאמ' מוסכם אל ענין המילה
כי עיניו תמיד אל ה' כי ברחמיו יוציא אותו מרשת רגליו הוא ענין הברי' שלא
ילכד בעון עריות עד' חגור' חרבך על ירך גבור היא המילה כמו כן יכנה רשת
רגליו אל ענין המילה ולהיות כי לא היה דוד מחזיק בעצמו כא' מהיראים הנו'
למעלה אמ' פנה אלי וחנני ירצה נא לשון בקשה פנה עסקיך מדברים אחרים
עד' ופניתי אליכם וחונני מתנת חנם כי אני מכיר בעצמי היות בי תרתי
לגרועת' א' היותי יחיד ודרכך לפנו' אל תפל' הערע' ככתו' פנה אל תפל' הערע'
ונוכל לומ' כי זה ג"כ כיון באו' פנה אלי כי עם שיפנ' בתפלתו עד' פנה אל תפלת
הערער עכ"ל

פי' ב' בפשו' סנזכרים

נחוכמי כי יחיד יג"כ עוד רעה חולה לכי מכיר כי עם היותי עכי מן המנות ועם
כל זה לכי שולל מתכת חכם ועל כן לכ' כי הוא יוציא למעננו מרם"ר גלי כי לכי
מחזיק בעצמי הכה מצאתו רלינו כי ברית ה' נתן לנו לגדלנו ולהודיענו עם
ס' לין כלל טוב בעולם ויקר וגדולה. וכזה לכתי לכל בפקודי הפרשה לשר לומר לין
יסורין וגו' כלל יסורין מדבר בשכח ישראל לשר גדלם מכל לומה עכום בענין המילה
ומכמשכים כלשר פרשו בכ"ה בהכנת ולשר חרב גלותיך כי הקשו שהרי כרכת החרב
נתן לעשו כלומרו ועל חרבך תחיה וכיעך לומר ולשר חרב גלותך למל חרב
זה הוא ברית מילה לשר בכתרם כמו שלומרים רזל בפקוק חגור חרבך על
ירך גבור הוא מכוון לזה כי חרבך הוא על ירך נתונה בשות ברית קדש
משמו של הקב"ה. וכמו כן פירשו רזל בפקוק השבעתי לתכם בנות ירושלם
בצבאות רגלה לומר נשבע שלות שלי נתונה בהם ובה הוא חרב גלותם. ועל
דרך זה מוכל לפרש שלו הפקודים מכוון עם דברי חזל לין כלל ומי כש ודומה
לו ישורון כי כל שמו רמוז בהם שדי וכך יכול רוכב שמים בעזרך כי שלמלך
קבלו המילה היה מחזיר לת העולם לתהו כמו שהוכחנו מהמאמר שהבאתי
וכגלותו שחקים. מעונה שלה ירגה קדם יהיה מעון לשכיב בברית
שלך ומתחת רגה לומר מתחת ידך כל זרועות עולם לכן ויגרש מפניך לויב
להיותך מעונו וכנגד מה שלתה זרועות עולם ויאמר שמוד כי לתה עיקר
וזרועות עולם וזה שלמר ויסכון ישרל בטח בדד עין יעקב כי בהיות מסולים
הם בדד מובדלים מכל לומה ולשון עכום עין יעקב לכיהם הכת עליו ויעקב
פסו' ויעקב לים תם יעקב להלים כי נולד מהול ונטעים עוד כפי דרושי שוכר פה הפקו
כי להיותו מהול היה יעקב להלים כתי מדרשות של שם ועבר כי המילה היא
הכנה לתורה לף כן עשו שהיה ערל זה שלמר עין יעקב. לו יאמר עין יעקב
מקושר עם הלומר לחריו כי יזכה בארץ עין מה שנא' כיעקב שלין להם גבול
זה שלמו עין יעקב של ארץ דגן ותירוש לף שמיו שכ"ף שמיו של יעקב הם וכוכותם
יערפו טל ועתה משכחם לשריך יש"מ כמוך בכל עכום כי לתה עם נושע
כה"ג ירגה בה"ממם כי שמו שרוי עליהם וגם כי כה"ג עם ישועתם הוא ית' נושע
עמהם וככל נרתם לו גר זם עם נושע בה"ג והוא מגן עזרך ולשר הברית חרב
גלותך כי לעפ"י שיכחשו ויכחישו שליכם לויבים עם כל זה לויביך לך ליכם
יכולים כי העכום נכרים שהם ערלי' וטמאים ועב ולתה על כמו תימו תדרוך
ס' ויסי לכר והנה מצאתי כי בלה בת ה' לותנו כרת עמנו ברית. וזה נכח של פקוד הם'
בן נ' שנם שלומר ויהי לכרם בן תשעים שנה ותשע שנים. ולכח של תכונת לעורר קנת
ומכמשכים בפקות הפקד הפ"י מה קונתו לכפר לנו כעת ימי חיי לברהם וגם לוש"
תשעים שנה ותשע שנים ליערכינהו וליתנהו נ"ט שנים לו שנה. הפקד הפ"
לומרו וירא ה"א של לכרם וכו'. ויאמר כי מה טעם במרלה שלנו
לתודע לימל ויאמר ה"א של לכרם גם קשה לומרו ויאמר שלנו כי הוא כלי נוה"
לחר שלומר וירא ה"א של לכרם כל"ל ויאמר לכי ש שדי הפקד הנ"ל התהלך

לפני והיה תמיד לחרי זקנתו ולחר שמנה לת לכבו נלמן לפניו הוא קושי
עניס לשר הקשו כל המפ זל וכפרט הרב בעל העקיד זל עיין עליו. הקפק
הר כלו ולתנה כריתי וגו ולרכה לותך וגו מה שייכות הריבוי הזה עם נתינת
הברית וגם מט כפל במלה מלד. והנה פי לפי ככון עם המשל הכל ויתבל עוד
בכילורו בעה. הקפק הה כלו ויפול לברהם מט בנפילת לפיס. וגם מש
מינה ווכר כפ זה דכור שיס שמורה דין במש וידבר לתו שלהים ועד הנה היה
מתנהג להזכיר ה כלו ורח ה שלברהם ובלעון לשיר ויאמ שלו לני שדי וגו
גם תיבת לאמר ק להולמ. הקפק הו כלו לני הנה בריתי לתך שהוא מיותר
לחר שמש ולתנה כריתי ובלתי מוכן שמדבר בהווה וזה הקפק הק בעה זל
זה הקפק בעצמו נופל בלום והיית ללך המון גויס לחר שכבר בלמו ולרכה
לותך וגו. הקפק הו כלו והיית ללך המון גויס כי נפל בו הכפל בשני כתובי
שחור ולו יקר שמך לברהם והיה שמך לברהם וגו הקפק הח למה הקודש
לברהם לברהם עובר בלשו ועד לש כן ביעקב כי ים עיקר ויעקב טפל והיה
קושי כל המפר. הט כלו והפרתי לותך במאד מאד הוא מיותר ובלא נורך
כי ככר למ למע ולרכה לותך במאד מאד. גם קש לו ונתתיך לגויס ומלכים
ממך יצאו כי לי ערכיכה ולמ ונתתיך לגויס ומלכי. הקפק הי כלו והקמותי
לת בריתי וגו לברית עול מה כונת לברי עולם ומה כוול תיבת לחריך מעמי
הקפק הי לו כלו ונתתי לך ולורעך לחריך לת לרץ מגוריך לת כל לרץ כנען
כי הוא כפול ולימח לת כל לרץ כנען וכבלל מלתיס מכה. גם קשה שחור
ולומר והייתי להס לאלהיס כי כבר למרו למעלה להיו לך לאלהיס ולורעך
לחריך הקפק היכ כלו ולמר לאלהיס ש לברהם מה כונתו בלמרת ה ולמה
לא יכלול לותו בלמירה הרלשונה. גם לומרו ולתה בולו. גם כפל דברי
לתה וורעך לחריך לדורותם כי מלבד היות לומר כל זה בפקודים הקודמיס
הוא כפול מיותר וכיה. הקפק היג בלומרו ולת בריתי לשר תשמרו ביני
וביניכס כי למה ידבר בלשון רבים מה שלח דבר עד הנה. עוד בכל דברי
המול לכס כל זכר ונמלתם ולחר מהס בלשון נווי גם לומרו והיה לאות ברית
ולמעלה לומר לברית עולם ומה נשתנה פה שלומר לאות ברית ביני וביניכס
הקפק היד כלו וכין שמונת ימי המול לכס כל זכר לדורותיכס יליד בית מקנת
כסף וחוור עור המול ימול יליד ביתך ומקנת ככסף הוא כפל הענין ובמילות
שונו הלבלי כיני והכ ככיני שלו ביתך וכסף. גם לו והיתי בריתי בבשרכ
לברית עולם לין לו נורך. הקפק הט ובלו וערל זכר לשר לא ימול ונוס לת
בריתי הפר כי מה נורך לומ לת בריתי הפר. שו הס הקפק ערלתי לעורר
בפרשה זו מלבד הדקדוקי שיתורנו בכילור בע"ה ויהי מכוון עם דרושי:

חביאור הוא מכוון לדורשי כי הוא יתבר בחמלתו ובהסבתו לותנו נתן לת
המילה לאל"ף ע"ה בימים הסס קודס שנולד ליצחק וגס לעתי זקנה

ושיבה משבוטלה תאותו כדעת חז"ל והוא מודיע האהבה אשר אהב הקב"ה
לאברהם ומצטער בצערו אשר יקח בחותכו לעת זקנתו אל מול עורלתו וז"ש ויהי
אברם כי הוא ידוע משז"ל כל מקום שנא' ויהי אינו אלא צרה ומה צרה נופל בזה
אלא שכ"י הוא ית' נצטער מהצער שיצטער א"א ע"ה א' הצער הנו' וג"כ צער אח'
נצטער כי לא היה רוצה למול את עצמו פן ימנעו רגלי עוברי' ושבי' כמשז"ל עד
שלא מלתי וכו' וז"ש ויהי אברם בן צ' שנה וט' שנים כי בט' שנים כבדה עליו זקנה
כמו כל הצ' שנה ולזה לא ערבינהו קרא וזהו כונת ויהי המור' צר' ולכן במראה
אליו יתודע הוא ית' כמו אדם שהו' מתביים לשאול מחבירו דבר גדול ומסתפק
שמא לא יתרצה שעושה הקדמה א' כמו שבא לבקרו ואח"כ שואל ממנו הדבר
ההוא כמו כן הוא ית' כ"י וירא אליו לבקרו כמו שדרשו' ז"ל בפ' וירא אליו ה'
לבקר את החולה ואח"כ ויאמר אליו וכונת אליו הוא כי הודיעו כי לתועלתו הוא
מדבר כמ"ש אני אל שדי הכונה בב' שמות אלו לנחמו בב' דברים אלו המוכ' אולי
יצטער הא' מחולשתו והב' מאבידת מצותו של גמילו' חסדים וכנגד הא' אמ'
אל ירא' בעיניך כי אני מתנהג עמך באכזרו' ובמ"הד כי אני אל וחסד אל כל היום
ורחמים פשוטי' הוא ציווי מצוה זו וכנגד הב' אמר שם שדי כי ר"ל לו דיו לעבד
שיהיה כרבו ואני אמרתי לעולמי די כי היה מתפשט והולך ודי לך שתהיה
כמוני ומה לך אם יבאו האורחים או לא יבאו כי כבר זה לך צ"ט שנה במצוה
זו ועתה התהלך לפני והיה תמים ואל תהרהר אחר מדותי או יאמר כי היה
רוצה להשלימו שיהיה דומה לו בשני שמות אלו וכבר היה בו הרוב כי כנגד
מה שמורה שם אל כמו כן הוא היה גומל חסד אך שמו של שדי היה חבר הי"ד
כי טרם ימול יש לו ש"ן ו"ד כידוע והי"ד הוא הברית ולכ"א התהלך לפני והיה
תמים ר"ל שלם כמוני בב' שמות אלו ובזה הותרנו הג' ספקות ואמר ואתנה בריתי
ביני וביניך וארבה אותך וכל זה כיון בא' מב' כונות או כי אל יחשוב כי בהחתך
העורלה שהוא שברון התאוה יתמעט הזרע אלא אדרבה יהיה כפלים. וזה
רמז באומרו במאד מאד ר"ל במה שהיה ראוי להיו' מאד ז"ש במאד יוסיף עוד
מאד והנכון אצלי הוא שעתה מדבר בריבוי האיכות והמעלה שירבה אותו
בטובו ע"ה באמצעות המילה וז"ש במאד מאד יר' בדברים שהמאד הוא מאד
כי טובו' העה"ז ריבוים הוא העדר ומיעוט. אמנ' טובות עה"ב הם במאד מאד
כמשז"ל והנה טוב מאד זו מדה הטוב וכו' באמצעו' נתינ' בריתי ז"ש ואתנ' בריתי
ביני וביניך ורמז עוד באו' בריתי ולא אמ' ואתנ' ברית הי"ד יתירה רמז המילה
שהיא י"ד של שדי ויאמ' ביני וביניך לפי דרך זה הי"ד אשר יש הפרש ביני וביניך
אני נותן לך במילה זו והותר בזה ספק הד' והנה אברם ברוב חסידותו לא
נמנע מהצטער על דבר מצוה גדולה הנאבדת ממנו באמצעות המילה כמז"ל
תאמר משמלתי לא יבאו וכו' לכן ויפול אברם לפני קונו להתפלל נפיל' אפים
כי אולי יתרצה לבלתי שאל ממנו דבר זה כי לא היה חפץ להניח מצותו הא'
ויעשה באופן שיאחוז מזה וגם מזו אל ינח ידו לכן בא אליו הדבור ודבר אתו

דין ומשפט כי אחר שאמר לוהיה תמים לא היה לו לקרב כנגד רבו ית׳ כי
מקרבין לקטן ואין מקרבין לגדול שבגדולי׳ ית׳ שמו ועכז׳ השיב לו תשוב׳ למה
שהיה אברם לומר לו וזהו כונת לאמ׳ כל כונתינו והשיב לו כי חלילה לו לאבר
לו מצותו המחזיק בה אל אדרבה יוסיף לו ואם עד הנה היה עושה עם ע״כום
עתה אני ופמלי׳ שלי באי׳ אצלך זש אני הנה בריתי אתך וגם והיית לאב המון
גוים ר״ל עם ברית הזה אתה חשוב לאב להם כי אלמלא אתה הייתי מחזר
העולם לתוהו ובוהו כמשז״ל במאמר שהבאתי וזש לאב בל״מד כי אתה חשוב
לאב להם בקבלתך הברית הזה והותר בזה הספק הה׳ והו׳ ומ״ש ולא יקר׳ עוד
את שמך אברם כיון בא׳ מב׳ כונות הא׳ כי בנתינת הברית הנה לא יקרא׳ עוד
שמו אברם והוא מובן עם משחז״ל כי בשם אברהם רמז ר״מח אברים ואברם
רמ״ג והה׳ הם שתי עינים ושתי אזנים וראש הגויה באופן כי כנגד אני הנה
בריתי אתך ולא יקרא עוד את שמך אברם אך לזה יוכל להקרא אבהר׳ ויהיה
בו ר״מח אמנם והיה שמך אברה׳ בלי הפסק ר׳ בין ה׳ למ׳ לרמוז כי אב המון
גוים נתתיך · או יאמר טעם למה יקרא אברהם ולא יקרא אבהם כמו
שהקשו חז״ל · הן אמת כי הוא מתורץ עם מ״ש אמנם נפרש עוד כי רוצה לרמוז
כי הוא יתבר׳ נתנו לאב המון ובר״ש כי רם ונשא יתב׳ נתנו לאב זש כי אב המון
גוים נתתיך ועתה אומ׳ והפרתי אותך הוא מבואר עם מ״ש כי וארבה אותך
האמור למע׳ הוא ריבוי האיכות ועתה מדבר בריבוי הזרע זש והפרתי אותך
במאד מאד ג״כ אמ׳ במאד מאד רבוי הכמו׳ ור׳ בוי האיכו׳ וזש ונתתיך לגוי׳ הוא
ריבוי הכמות וריבוי האיכות ומלכי׳ ממך יצאו ולהיו׳ כי או׳ הגוי אינו שלמות
לכ״א ונתתיך׳ לגוים ר״ל שתהיה אדון לגוי׳ אמנם ומלכים ממך יצאו כי יש בך
הכנה בצדקותך שיצאו ממך מלכים ובזה הותר הספק הז׳ והט״ והנה לספק
הח״ למה הקורא לאברהם אברם עובר בלאו ועשה הוא מתורץ עם מ״ש כי
בשלמא יעקב אינו נעקר ממקומו באותה פעולה אשר שרה אל מלאך אמנם
בענין הברית אשר הושלם אברם בה׳ אברים כאמור למנין רמ״ג אינו צודק
כלל לקרותו עוד אברם וזה רמז הפסוק בהפך הלשון שם ביעקב שאומר
ולא יקרא שמך עוד יעקב כי רצה לומר שלא יהיה עיקר שם יעקב כי אם יש״
עיקר לרמוז כי שרית עם אלהים וכו״ אמנם פה אומר ולא יקרא עוד את שמך
אברם הוא רומז מ״ש ודי למבין ובזה מתרץ טעם לדז״ל וטעם לו ית׳ למה לא גזר
או׳ ביעקב שיעבור בלאו ועשה והותרה הספק הח׳ · ולהתר הספק הי׳ אמר
והקמותי את בריתי וגומ׳ יאמר כי הקמ׳ בריתזה יהיה לדבר שאין קץ לשכרו
שהוא קבלת האלהות זש לברית עולם להיות וגו׳ שיהיו דומי׳ לך אחריך אוחזים
מעשיך אמנ׳ נתינת הארץ יהיה במתנה ואמ׳ את ארץ מגוריך וגו׳ להקיש ארץ
כנען לארץ מגוריו כמו שארץ מגוריו יש בה קדושה שהיה מגייר בה ומביאם
תחת כנפי השכינה כן יהיה נתינת הארץ סיבה להיות להם לאלים זש והייתי
להם לאלדים באמצעות הארץ כי יש״ הדר בח״ל [illegible] אלוה והותר
בזה הספק הי׳ והי״א ויאמר אלדים אל אברהם

הנה

הנה להיות כי הוא ית' הבטחות גדולו' כשו בקבלת האלהות ונתינ' הארץ היה
אבינו אברהם מצטער כי במה יקדם ה' בדבר נקל כזה על הבטחות גדולות
כאלו והיה בוש מפני יתברך על כן היה דבר ה' שנית לאמר ואתה אל תבוש
כי את בריתי תשמור תיבת את מרבה כמה מצות אשר תלויות במצות אתה
וזרעך אחריך מקיש הוא לזרעו מה ורעו קיים לעד כך שמירת אברהם היא
קיימת כי זכות זרעו תלוי בו בהיות נמשכים אחריך: ועוד רמז בשמירה זו
שישמור אותו בטהרה הוא וזרעו אחריו כאשר אמרנו אמנם זאת בריתי אשר
תשמרו אתה ורעך העומדי' לפניך ישמעש שהיה נולד ובני ביתו ביני וביניכם
וכו' הוא המול לכם כל זכר וזהו דבר נקל זש ונמלתם את בשר ערלתכם והיה
לאות ברית ביני ובניכם וזהו אות אח' אבל העיקר הוא הדברים התלוים בה
והותר בזה הספק הי"ב והי"ג ובן שמנה ימים הנה זה מבואר עם מה שאמרו
חז"ל כי יש נמול לח' ויש נמול לאח' ולהיות העיקר לח ימים פתח בו תחילה
ומדבר בדורות הבאי' אחריו וזש ובן שמנה ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם
יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר וכו' אמנם עתה מדבר עם היושבים עם
אברהם ואמר המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך שהם נמולים לאחד
אשר ילודים אתו בבית ולכן בא הנה המול ימול והשמיענו מה שאמרו
חכמינו זל המל ימול להזהיר לאברהם ימול הוא תחילה ואחר כך
ימול את אחרים וכ"ש בדורות הבאים אחריו שכולם הם מהולים שיעשו כן
או יאמ' כי אפי' מי שהוא מהול ימול זכר לבריתו של אברהם וזש והיתה בריתי
בבשרכם לברית עולם ועתה הזהיר ואמר וערל זכר אשר לא ימול ונכרתה
הנפש ההיא כי את בריתי הפר ר"ל בתיבת את כי לא מצוה אחד הוא מבטל
אלא כמה מצות התלויות בה והנה מצאנו גודל מעלת המילה אשר נתעלו
בה ישראל ובזה אבא את המאמר שהצעתי ולבא אל תכונתו ראוי לעורר בו
קצת ספקות ראשונה בהבנת שאלת טורנוס רפוס כי מאחר ששאלתו היא על
היופי והנוי מה הקשה מן השמים והארץ שאין אדם יכול לעשות כיוצא
בהם וגם כיצד נעלם ממנו תשובת ר' עקיבא כי לא שייך שאה אלא בדברים
מצוים בבני אדם ועוד קשה למה לא שאל תכף למה אתם מוהלי' אחר כי כל
כונתו היתה לשאלה זו כמו שנראה מהמאמר גם מה שאלה היא זאת והלא
ברור תשובתו כי מצווים אנו בתורתנו וישאול טעם לכל המצות כמו ציצית
וכדומה ועוד כי כבר תרץ לו כי מעשה בני אדם נאים ולכן הם מולים ולא
נשאר לו פה לשאלה זו גם מה טעם בהבאת השבולי' וגלוסקאות כעת ולא
הביאם בתחילת שאלתו גם צריך להבין מה חוזר אם הוא חפץ וכו' והבנת
תירוץ ר' עקיבא ולמה שוררו וכו' וחוזר ומה שאתה אומ' למה אינו יוצא מהול
כי מה צורך לשתי תשובות בשאלה א' כנראה אין לו הבנה והיה די בתשובה
זו שהוא כדי לצרף את הבריות מבלי תשובת הטיבור הלא דבר הוא:

חביאור

הביאור הוא כי לא נעלם מעיני טורנוס רופוס תשובת ר' עקיבא היות מעשה בשר ודם נראים קנת מעשה בשר ודם ולא כולם כי הן למת הוא יתבר' נתן חכמה בלבם לצייר ציורים ולתקן כמה דברים לשר לא נשלמו תיקונן מעת יצירתם כמו שהוא בכל המיני מלאכ' כי הלבם מביא חטי' ממת חטים כוסם ולא נראים טחינה ולא שטורנוס רופוס התחכם לשאול מהם לזון מעשים נראים כדי לבוא לת שלמתו שלם היה שואל למה נמולים ליום שלשה כי תשובתה היא ברורה כי הנו מצווים בתורה' למען בהקדמה זו בתחוק שלמתו כשם וכונת טורנוס כי מי היה נראה הוא שהיה כמו שברור ית'לו ר'עקיבא שהיה מעשה בשר ודם והשיב ר'עקיבא ענה לפמיל בשלמתו כי מעשה בשר ודם נראים לך טורנוס רופוס השיב לו כי לא דקדק הדברים כלו' מעשה בשר ודם נראים מהם כי הרי שמים וארץ יוכיחו שאין לדם יכול לעשות כמותם ותירץ ר'עקיבא כי בטוח דבר כי על המהם השאלה לא יהיה כדברים שהן למעלה כמו השמים וגם לא בעניני הארץ ג"כ כדברים שאינם שולטים בהן הברואת אלא לומר כדברים מצויים בבני אדם וכזה הכהו על קודקדו כמה שהמילה לאיהה מצויה אלא בבני יום' עד אתם קרויים לדם וכו' והשיב טורנוס רופוס חוק שלתו בזה כי כמו שהשמים והארץ וכל הצבאם עליה בדברים שאינם שולטים בני אדם ברשם הוא יתב' בכל השלימות אשר יכול בהם כמו כן האדם אשר בצלם אבר' המושל בכל הארץ לא יתבון שברואו בגוש שיהיה הוא צריך ליפות את עצמו ולא בכל שאר המינות מקני שלימות בעצמם היא בעצמיתם שום דבר ולא בחסרון ור' עקיבא השיב לו כי ידע מתחילה כוונתו היה לשאלה זו ולזה הקדמתי ואמרתי לך כי מעשה בני אדם נראים משל הבה ואתנה לך אתם וכי לא ראיתי שהרי שמים וארץ אדם יכול לעשות כמותם שלא כדעתי שכל שאלתך היתה כזה לך שאתה התחכמת לשאול מהכרח השמים והארץ כי היה לו לברוא האדם שלם וזה מורה כי שלימותו הוא היו' ערל ולכן הביא לו השבולי' וגלוסקאו' כי כמו שהגלוסקאות הם מחמת חסרון הם נראים כן השלימות הוא בהחתך העורלה ועתה הקשה לו כי לא ראי' זה כראי' זה כי הגלוסקאות הן לצורך האדם לך לם הוא ית' חסן במילה למה לא יצא מהול ממעי אמו ומה שאלה זו היא כוונה לאתים הא' שלא יברא מתחילת בריאתו ערל אלא מהול ושב שלפחות ממעי אמו יחתך מול ערלתו ומם למה לזיכו יוצא מהול הוא השאלה ראשונה גם כמה שאמר ממעי אמו כיון שאלה שנית ולכן ר'עקיבא כפי שלתו ופתח כמלי דקליק מיניה כי למה שמשל למה ממעי אמו לא יצא מהול ג"כ ישאל למה שורש יוצא והוא תלוי בכוונו בלומן שזו לזכם שאלה כלל לך ומה שאתה אומר למה אינו יוצא מהול הוא כדי לצרף את הברואי לכך אמ' דוד כל אמרת שוה צרופה שהוא מדבר לפי דרך זה במילה ולכן הוא מדבר בלשון יחיד ולא אמר כל

דרוש שני למילה

מזל מביבה המילה שנשבע ה׳ לאברהם בת כתומא סוף פ׳ לך לך

אביבה המילה שנשבע ה׳ בה לאברהם שכל ישראל שהוא מהול [illegible] שנ׳ ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית לאמר ומי ירד לשם ראה מה כתיב אחריו את הקני ואת הקניזי וגו׳ למה שהיו עכו״ם וכן יחזקאל רואה את האומות הנז׳ שנאמר בן אדם נחה על המון מצרים והורידהו וגו׳ וכן ישעיה אומר לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק למי שאין בה חוק ברית מילה ומנין שהיא חוק שנאמ׳ ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם אבל העכו״ם ופושעי ישראל שכפרו בהק״בה והלכו בחוקות העכו״ם והם מולים הב״ה מושך להם עורלה שנאמ׳ שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו׃

דרוש שני למילה וגם בו יבאר מעל המהול בהרחקת הנזקים

כמו שמצינו היות מצות המילה הכנה ויסוד קבול התורה כאשר הארכתי דרוש זה באופן שהיא מקרבת כמה וכמה תועלות כמו כן ימצא בה מרחקת כל המקרים רעים ומכוערים וההזקות הקודם הנה בארתי אותו ביאור רחב בדרו׳ אשר כדרתי והבאתי ראיות מן התור׳ ומן הנביאי׳ והכתובי׳ ומחז״ל כי מלאו פה אל פה מודיעים ומשמיעים יחד כולם הקרבת התועלת הנמצא׳ באות בריתנו עיין עליו ועתה אבאר הרחקת הנזקי׳ הנה זאת תמצא בה פנים מפנים שונים הא׳ היא הצלה טבעית והב׳ הצלה השגחיית ההצלה טבעית היא ידועה היות המילה ממעט׳ תאות המשגל ומסירה התאוה מלכ׳ אחרי בולמוס העריות אשר עכ״ מחז״ל הנבעלת לעכו״ם קשה לפרוש הימנו יען וביען הוא שטוף בזימה יותר מהמול והנה מצאנו ראינו יעקב אבינו נולד מהול כמשז״ל ויעקב איש תם שנולד מהול ועכ״ היה בו חולשת המשגל כמו שהעי׳ הוא בעצמו ראובן בכורי אתה לא כן עשו אחיו כי להיותו ערל לכן בא מן השדה והוא עיף כמשז״ל שבעל אשת איש מגזירה שוה מפסוק כי בשדה מצאה וכמו כן דרשו משם רועה אבן ישראל שהיה קר כאבן בענין המשגל ונבין כונת הפסו׳ לפי כונתנו עם הקודמים אליו אומרו בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וגו׳ ואעורר קצת הפקות בפ׳ ראשונה הכפל אשר נפל בפסו׳ באמו׳ בן פורת יוסף בן פורת וגו׳ וכן וימררהו ורבו וישטמוהו גם למה הפסיק תיבת יוסף בין הדבקים והי״לל בן פורת בן פורת יוסף או להפך יוסף בן פורת בן פור׳ וכמו כן הי״לל וישטמהו וימררהו ורובו כי כן הוא הסדר האמיתי קוד׳ היא המשטמה ואח״כ המרירות ורביה עוד קשה באומ׳ ותשב באיתן קשתו וגו׳ מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל הוא כפל ענין במלות שונות׃ גם קשה או׳ בנות צעדה צעדות הי״לל או בת צעדה עלי שור והנה החכם השלם מוה״רר משה אלשיך ז״להה הקשה קצת מהספקות הנו׳ ותירץ עיין עליו והנל״ע יאמר

יבא׳ שבסבת המילה יכבל ב׳ הצלו׳ הא׳ טבעית והא׳ השגחיית

פ׳ בן פורת יוסף וסכמ׳

והוא

הוא כי הנה חז"ל פי' אלה תולדות יעקב יוסף כל המעורעות שארעו ליעקב וגו' וגם התולדות ב' שבטים היו רחוים לבחת מיוסף כמו"ש וזה בן פורת ר"ל בן דומה לאב בפריה ורביה יוסף ב' שבטים כנז' אלא שגרם החטא הוא ויהי ראובן וילך וכו' ועתה יכופר בן פורת בהופן אחר למה אלא ישלוט בורשו עין הרע בן פורת עלי עין בהופן שהרבוי יהיה בשני שבטים מה שהיה רלוי להיות ב' וזה יהיה לו בשכרו מידה כנגד מדה כי כמו שהעין שלו נעדה עלי שור ר"ל בלתי הביט בכבו' המגרי' לשור יגלו לרחותו כשהמלכיהו בהופן שכמו שנעדה ועברה ולא הביטה עינו אפי' בכבות הבתולות כמו כן לא תשלוט בו עין הרע לו יאמר עם מה שאמרו ז"ל בתנחומא ויתרוץ הוא נעדה פי' נב' ס"ל בעין יחיד ויהיה פי' בן פורת בן חן כמו שפי' רש"י לשון חרפיון כמוייר לרבי שמעון ואמר בן חן הוא יוסף בעיני בני אדם ונתוסף לו חן בעיני שהיה עלי עין ר"ל על סיבת שאר לא נפע עינו בחטת בוטי' לדוכתו כי הנה לדוכתו הבו' הרמוזה בתיבת עלי עין כאשר דרשו ז"ל בכות נעדה ר"ל לפני יוסף עלי פי' ג' לפ' ס"ל שור ירגה כדי שיביט בהן כי לולי להיותה בתולות לא יחוס וכמו שאמרו בתנחומא שהקב"ה אתרגי לבכות העיר כדי שיביטו ביופיו ונתחבו וידיהן לכן אמר בכות נעדה חוזר אל לדוכתו עלי שור לו יגלו בכות נעדה לרמוזמה שאמרו ז"ל ויבא יוסף ורחל שעבר יוסף לפני אמו כדי שלא יביט עשו בחמו לכן אמר בן פורת דומה ליוסף וגם כן להוד לאמו וזה בן פורת עלי עין כי בכות הוא רומז כל הלחמות נעדה ר"ל כשנעדה אמו עבר לפניה עלי שור ירגה לבלתי יביט בה עשו ואמר ויאמרהו ורוכו ירגה כי יש שתי נרות שאר לשון ליוסף הם נרות הגוף שאר לשבר נשבה על לחיו ונרת הנפש היא נרת לדוכתו מלחיבי הנפש הרהורים רעים והנה נרת לחיו היה מרירות לבב למנם נרת הנפש הם חנים ומות וכנגדם לאמר ורבו לך מי הכביד בחות הטומאה כי נרת לחיו טובה נהפכה לו כי אלהים חשבה לטוב' למנם ויטמאוהו בעלי חנים הם בחות הטומאה לשר רמו בתיבת ורבו כי כבר כמעט הלך לעשות מלאכתו אלא שחזר ותשב בחיתן קשתו ויפוזו זרועי ידיו וכו' מידי אביר יעקב ר"ל להיו' גזע טהור יעקב שנולד מהול הנה גרם יהיה כנו פרי נדיק עץ חיים לשבת בחיתן קשתו לבלתי עשות עבירה כי בשבר כח הטומאה ולא עוד אלא יתרון לחר כמצא אלא הוגי' וזרעו מלותו מקו' להיו' כי משם מקשתו הבו' רועה לבן יאר' לו כמו שפי' מוהרש"ל שהוא עתיד לבחת משם משיח בן יוסף שהוא לבן יאר"ל שהוא רועה לת שארית ישר"ל שנקרא לבן כדי לא בידין לו שהוא רועה להכה שמשם הוא רבק כיאר להיותם כלבן בקרורו' תלות המשגל להיו' קדושי' וטהורי' וגם משם רועה לבן יש לו יאמר עם משגל שאמר לו עתידים לחיך להיו' כתובי' בלבבי הלפו' וכיוצ' תהי' מגו' ועכ"פ מידי אבי' יעקב גרם

ויפוזו ורועי ידיו ממש רועה לבון ישראל הוא רומז אל כוונתם זל הנה מניחו כי
בלמ"עות המילה לבן נטולים בטבע מחמת שברון כח הטומאה ועל רחימו
שדוחה את השבת להיות כמשך הזן גדול מהערלה ובזה לבין כונת הזל
שאומר גדולה מילה שכל זכיות שעשה מרעה לא תלו לו כשעה שנתרפל מן
המילה שלו ויפגשהו ה' ויבקש המיתו לר' יוסי ח"ו שמרעה נתרפל מן המילה
שלא לומר לומל וחנה שכנה היא שלישי ביום הפלגתי בהיותם כואבי' לשהה
ג' ימים הבה לומר לי שוב מנדים אלא מפני מה נעשה מפני שנתעקש במלון
עכ"ל הרי מודיע כמה גדול הזק הנמשך לים מטומאת הערלה מהכו' ולכך
עד תכונתו רצוי לעורר קנאת' ראשונה כמאי דלעיל ר' יוסי ותק ולית לא
דלה תק שאומ' הפקוק במלון וכיוצ' יתיישבו שתי ברכות נפרדות כפקוק ק'
ולחד דורש כיפיה דקרא תק ורבי יוסי ריפיה גם מה דלית נריך תק לדברי
פקוק מלא הוא ולרבי יוסי קשה ליפכ' מנא ליה בפקוק שהוא על שנתעקש
במלון תחילה לימא שמכפר בליוה מקום היה במלון ועוד קשה מה הכנה
ים לדברי תק וכי לא דלה בברת ר' יוסי לא ימול ונלע יפתכן כמו שמכיל
מפקוק ויהי ביום השלישי גם נדקדק לומ' בשעה שנתרפל הוא ליה למימר
כשנתרפל מאי בשעה

והביאור כי הנה בפקוק הקטן שני דקדוקים ודורשים הפקוק כל לחד
בכוונתו הדקדוק הא' הוא בתחלת הפקוק בלומ' ויהי בדרך
במלון כי הל"ל ויהי במלון הדרך לך לומרו בדרך במלון הוא דכור קשה שלא
הוא בדרך לימו במלון ולא הוא במלון לימו בדרך: ודקדוק ב' בפיפיה דקרא
בלומרו ויפגשהו ה' ויבקש כי תיבת ויפגשהו מיותרת והל"ל ויהי בדרך במלון
ויבקש ה' להמיתו ועתה בדברים זל תרנו שני דקדוקים הלזו כל לחד כפי
כונתו תק קובר כי הן לחת בשיבת משה לדרך לא היה יכולת בידו למול את
בנו מפני סכנת הדרך ולא נעלם מתק סברת ר' יוסי לך נתרפל משה במלון
כמו שעדיין היה בדרך ולא ויהי בדרך במלון ירצ' עם היותו במלון ויהי בדרך
ר"ל כאלו היה בדרך היה במלון ונתרפל מלומל לת בנו ולא בשעה שנתרפל
דקדק בלומרו בשעה לשר יפול כה שנתרפל שהוא במלון שנאמ' ויפגשהו ה'
הנה כתיבת ויפגשהו מורה תכף העניין שלא תלו למשה כל זכיות שעשה שלא
תכף ומיד ובזה יובן לומ' בשעה בעניין לחד ממה שלמדנו וגם מדקדק תק
לפי פי' ויבקש המיתו ולזיכו לומר להמיתו מורה תכיפות העניין והנה ר' יוסי
להלין טוב כלדון הכבילים מפרש הפ' בלופן לחר כי ח"ו שנתרפל משה לפי'
במלון מן המילה ומשה ויהי בדרך הוא מודיע מה שטען משה שלא מל לתכמו
בלו' לומל ולנא מכנה שכ' ויהי ביום הג' וזה רמז בתיבת ויהי בדרך גורה טוה
ויהי ויהי לגזרה שוה למשה עוכבו היה שנתעקש קודם במלון וכ"ז במלון היה
כ"ת כעבו' המלון כעון שנתעקש במלון תחלה לך קשה לפי פי' זה שלפי הנר'

שלא נדולה מילה שכל זכיות שעשה מרעה לא תלו לו כשעה שנתרפל מן המילה וכו'

מדברי ר' יוסי שלום למול ולנגע וכו' משמע דבהא פליג תק לכן הכהן ולגלי לפי הפשט כי בהא פליגי תק ור"ל בדקדוק הא שדקדקתי מו"כ דרך כמלון ותק קבר שעיקר עונש משה שכתב על ממנות המילה בגלותו על הדרך ולא בעבור הסכנה עמה כדברי ר"י לפי הכתוב בגלו הדברים ולכן יהיה עיקר העונש גלותו לדרך ולא נטה לבו לענין המילה ועתה לפי דבריו יהיה כדרך בעבור עון גלותו של הדרך לכן במלון ויפגשהו ה' וגו' ותיכף במלון היא הורדת מקום ורלית תק שכ' ויפגשהו ה' כי בוחן לבות וכליות ורלה שלא הכתוב משה כדברי שו"ג כתו"ה הוא מורה עונש העון שהיה ממור ממ"ר נהפך למ"ד ור"ל מובר ליפכח כי תיכת בדרך היא הורדת מקום ולדרכה מודיענו כי בזה לא חטא לך עונשו היה בעבור שנתעסק במלון תחלה הרי מכל זה למדנו גודל הזק הערל ליזר לשער עכ"פ הקפיד הוא יתב' עם מרעה בשעה שנתרשל להיות דבר אויק הנפש לשער כהמול תכף בשר ערלתו הוא יותר טוב לשבר כל מה שיכול כח הטומאה ולכן דוחה לת השבת הרי מניו הגלה טבעית.

והגלה רוחנית והשגחיי היא מבוארת כי בהיותו קדוש וטהור יהיה שהיו עמו להגילו מכל פגעי רעים ובפרט כי שמו נעלם בקרבם בעניו המילה כשאר ירוע כי בעניו המילה שם שדי בתוספו כי ב' תועלו' גדולות תלויות במצות המילה הא' הקרבת התועל' שמזיג הטבעי הנפשיי כמ"ש בקודם ביאור רחב והרחקת המוקים וזכה ב' דברים שו רמוות בקרבת המילה כתו' שער קדש ידיד מכון הוא רמו על יתר הקדוש שער בתוכף לנפשו כמנוס זו וחוק בשרו הוא תועלת הגוף לבטל הזיהר ותיכת שערו כמלו מו' בשרו ושמיו לחריו חתם בחות בריי קדש היא כנגד ההגלה השגחיית שער בחות בריתו מלבד ההגלה הטבעית ועתה פי' כנגד כ"ש לח"ע בשרו של מי חלקנו הוא התועלת הנפשיי ע"ל חלקי ה' לחרה נפשיי והוא רמו וברכה של מניו טוב ומ"ש לחכ"נורנו היא גיורה לחר' בפני עצמה והיא על הערד הרע המחייב הגיהנם והשחת ועכ"ה שנורנו יתבר' נתה להגיל שרכנו ובשרנו משחת מעונשה של גיהנם למען בריתו לשער שם בבשרנו ע"כ ה' תועלו' הגדולו' של מלו מברכים לה' כמ"ש כורת הברית והכה ב' תועלות של הקרבת התוע' והדחק יקדש דוד עם בתוכו' מוכתם לדוד דהזל מך תם שבולד מהול והכה כמזל מך הוא רמו של שברון החומר ותם הוא השגת השלמות וגם כל המומו' שפרש עם דרכנו כי מדבר על ענין המילה ויר' כי להיות שבולד מהול זם מכתם לדוד ר"ל כח לדוד רוח הקדש ואמר מו' זה מוסב על הולדו מהול ומ' שכיון שהתחיל להיות בו מתחילת יצירתו להיות קדוש וטהור כן יפליג חסדו חסד על ויעמדהו מן החטא כל ימיו זם שמרני מל כי חסיתי בך מתחלת יצירתי.

יבאר שבב' תועלו' כנו' כרמוז בברכת המילה.

יבאר שבב' תועלו' כנו' כרמוז' כמו מכתם לדוד וגם' וכוס כפרם שמו' לפי דרכנו

ועתה מפר התועלת שכתב כמה שיש ומדבר ש כמעט לא מרת לה לרוני אתה
יר' כי בהיות מקבלת מדותיו עליך להיותך חתום בחותמו טובתי כל עליך
כי הוא המפייע אותך להטיב לו ימ' כל עליך להחזיק לך טובה מקבלת
מדותיו שלא לקדושי הם לפי מעולם מקבלה לכבי ממך לו ימ' לא מרת לה'
מדיו אתה טובתי ירגה טובתי לא מרת לה' מדיו כי הוא כל עליך מתבולל הוא
עליך כמו שזכל כי הוא הסיבה הכולל ימ' כל עליך לעמן בלוי מיבלה טובתו
עליו שיהיה דומה לקדושי לכות שכתב בפרק המה והם מדיריו ירגה גדולים
במיתתם יותר מכחייהם להבין על דרך כי זה מורה מדיריו כי כלחפצי
הוא תלוי כם לו יאמר כי בכתיבת המילה מקבלה בכתרו שכתב כח החומרי וידמה
לקדושים שכתב בפרק החומרי המה מקדשי עצמם עם היות שכתב נוטה ש
החומר עכל הם מגבירי המורה הם שכתב בפרק המה וגו' זורמוז שכ תועלת
תועלת הנפש כמש לא מרו לה לדון אתה המדבר ש הנפש ותועלת הגוף כנגדו
ש לקדושי שכתב בפרק המה ובתועלת הגוף רמז שכתב הללו הנגל טבעי
כנגדה לא מ לקדושי שכתב בפרק המה ירגה כי המה בעצמן מקדשי עצמם
והנלה השגחיית כנגדה לא מ ומדיריו שהם מדיריו מאתו ית' וע"ש ליהו לו'
ומדירים שמורה היות מדירים מאחר הוא יתב' שמו וכל חפצי במילה זו
הוא הם וע"כ לא לאמר כל חפצי בפתח לעמן רמים שמדב' על מצות המילה
הרמוזה לדעת חזל בתיבת מכתם ומדב' כמעלת ועת מכוה לשכר הלומי
מה ומרחה להם חרפתם וגם ירכו עצבותם מלותם החטאים שכר כנגדו
כמוה זו כי לאחר מהרו יזבחו לשדים לא הלוה כי לין שמו עליה כמוני לשכר
לאמר לא מר לה' מדו אתה וכו' כנזל ונאמר ירכו עצבותם לעמן רכים לרמוז שתי
תועלות שהם מסקידים תועלת הנפש ותועלת הגוף כמה שלאחר מהרו
וע"כ כל לפיך נפלאים הללו היות טבעי עמהם מדם ירגה מביב הדם היו
דם מילה וגם מקיב"ו וכל לשון של שמות כי שמי בהם ה' לכנה
והם מה ערלי ועמתי יכבו לשדים ז והנה כנגד הב' תועלות שהם מתחלפות
כנ' תועלות הנפש כנגד לא מ' מנת חלקי וכנגד תועלת הגוף כב' הללות
ההללו ההשגחיי בהיו שמו ית' בקרבו שם שדי לא מ וחלקי והללו טבעית
מיש בהחתך עורלתו לאמר וכוסי שכוה לעמן בחוך כידוע לכן התפלל
לו שיתמוך גורלו ועת מפ' כפרטו הב' תועלות הנ' בהקרב התועל והרחק
הגוף וגם חבלים נפלו לי בנעימים שתי נעימות התועלת גדולו השה ומפי
שלא היה כמעך התועלו' המילה היה רחוי לקיים מקבר וגם לף נחלת ר"ל
לף שהי נחלת לבו' הבה שפר על מצוה זו כי הוא מוס גדול העורל לים
לו יאמ' כי להיות מיש בני לדש שהם שלמים מדש לקבל שפערון ועכ"
הם חפצי כל טוב ויש לאחרי להפך והשלמו' השמיתי יהי בעיש מפ' פני לא מ'
כי חבלים נפלו לי בנעימי ב' נעימו' שו למה כי לף נחלת שפרה על כי יש

כי הכל טוב כהיותי מהול ועת לברך את ה' אשר גמלני כל טוב ויענני
עצה טובה ויברני מהול כי היה מנוי דבוק מנלי יומם ולילה זם לפי לילות
יקרוני כליותי למה כי שויתי ה' לנגדי תמיד כמו שהוה בענין המילה כי
מימיני הוא יגמט כל לחמוט לבן שמח לבי ויגל כבודי אפר תועלת הנפש
והיא שמחה כפולה לפי כפרי רומז אל תועלת הגוף כי יעשון לבשר זם
גם כי לא תעזוב נפשי לשאול כנגד הנפש גם לא תתן חסידך לראות שחת
הוא הגוף כי לפי מהול כמו שחוכיח מהמאמר שהניעתי בע"ה. ומכל למו כי
הוא ילוע היות לאברהם כפתח גיהנם ואינו מניח להכנם המהולי ובזה
נא כי לא תעזוב נפשי לשאול כי לא תתן חסידך הוא לאברהם לא יעזוב
חסידך שאול כי רחי הנשמת והוא על לא נתן בימון כי אתה תודיעני
ארח חיים כמנו זו אשר בה שובע שמחו כנו לנצח כנעימו בימינך נעמ
הם הנעימו הנו מהתועלו לאשר זכרנו מהקרב התועל נפשי והרחק הנוק
של הגוף בהלל הנשמתי ושבחו והתועלו בדמות חזר המשורר והזכירם
כאמרו לא כך רשעים כי אמרתי דרכי ה' ולא רשעתי משלי אשר לפיכך
הפקנו שלא קמים להולמם יען וכיען כפל בהם הכפל בחיוב ושלילה כלו כי
אמרתי הוא לשון חיוב ולא רשעתי וכו' הוא הדבר בעצמו בלשון שלילה.
ואם נאמר שכוונתו לומ שאמר דרכי ה' ולא רשע וכו' ג"כ קשה על דוד שיעיד
בעצמו שלא חטא כי אין צדיק בארץ וכו'. ועוד דקדוק כל שמות הנו' ה'
ושלי. וגם לו מלאלי בכיוני ולא אמ משלי ושל הדקדוקי בעצמ כפ הבא
אחריו בלו כי כל משפטיו לנגדי. וכל זה כי הוא כפול בחיוב ושלילה וגם
למה נקט במשפטי תיב כל לא כן בחוקי שאו חוקותיו וחוזר ואהי תמי
ועם כוכתה הוא מבוא כי הוא מדב כתועלות הנו המשכו מהמיל כאשר
מבוא כפ' ואהי תמיס עמו וסרי חזל על ענין המילה אשר אמל וכו' ועתה התפלל ר"ה
עה שיגמלהו ה' כנדקו ר"ל שהיו רוצ שכר גמוי שלא שכר רוחני על שכר
מנוה מנוה כן תומ שיגמלהו ה' כנדקו נדקות אמ כנדקו אשר עשה וכמו
כן כבוד ידי ישיב לי כי הוא מילת השבה לבעלים לא כן כשכר הגשמי.
ולפי רמו הכ תועלו הנו הם שהיה הקרב התועל בנפשיי בעשיי המצות
וכנגל אמ יגמלהו ה' כנדקי וכנגל ארחק ההזק שהוה להנילו מן החטא
אמ כבוד ידי ישיב לי כי מור היתה כר ונקי מכל חטא כן ישיב לו ולה יותר
כי בזה לא שייך השבה כי מור מרעהו כשב ולא תעשה אמ כי לו יחשב
השבה בעשם זם ישיב לי ועתה כי דברו ואמר כי אמרתי דרכי ה' בנגד
עשיי הטוב אשר רמו כאו יגמלני ה' כנדקי וכנגל זם כבוד ידי ישיב לי אז
ולא רשעתי בלומר שהוה את היה הסיבה משלי כי הוה יתברך

ס' כי אמרתי דרכי ה' ונסמכים פסר נסם נרמזו סמני תועלות הנו'

עזרי וזה ולא דעתי משהי ממנו היה הקיב"ה כי כל מצותיו לבנדי ירצ"לפרש
מה שנאריך שיקיים לותו כי כל מצותיו יהיו לנגדו ועל המצותים יש בהם
טעם נאריך קיום שיהיו כולם ולא מקצתם למנם החוקים שאין בהם טעם נאריך
קיום למקצתם ועל למר וחוקותיו לא תקיר מני ולו יש ה' לי בעזרי ולהי
תרלה בשוכתי כי העור שנאריך הוא לענין המצותים כי להיות כי טעמם
מגולה לא לטעה לבלתי קיים לת כולם למנם על חוקתיו לא תקיר מכי ירצה
מעצמי לקיב' לבלתי קור מהם ולו יש כי להיות שהמצות הם רמ"ח כנגד רמ"ח
ליברים ושס"ה כנגד שס"ה גידים למ' כי כל מצותיו לנגדי הם וחוקותי נ"כ
למה כי הם מכי ירצ"שהם חלק ועצם מעצמי וזה ולהי תמיס עמו ר"ל היותי
תמיס בליברי בהיותי עמו דבק במצותיו לכן הוא בהכרח שותמר
מעוכי ולמר מעוכי בכיכוי לרמוז כי הדבר כתון שין ולפי כוונתו למ' כי
בעגין המילה מציג השתי תועלות הקרבת התועלת הכפף עליו לומר
ולהי תמיס במעשה המצות וגם בהרחקת הנוק בהמלה המגחיית
ועליה למר עמו שהוא מגילו בהיות שמו עליו כשתר לתרתי לעיל
ולשתמ' מעוכי כטבע ולכן למר מעוכי בכיכוי הוא רומז על עון המשגל
שתר נכשל בו כי מטבעו היה לדמוכי שלא שהיתה נולד תמיס ר"למהול
היה תועל' גדול לסומרו מעוכו ונוכל לו' ולהי תמי'עמו ירלה כנסתר כי
הוא המציעו למה כי אני ולשתמ'מעוכי הגלוי לי לך הוא נרי'שיקייעני
כנסתרות לי למנם כפי כונת דרושי הוא מה שלמרנו היות שתי תועלו'
הגדולות הם הרחקת ההזקות והקרבת התועלות בכרית קודם למר
שם כשתרנו כנ"לובזה נבין מלת חלל קשה ההכנה הכיולו הרב ב"ה זל
שתר יח ר'שעור ן'עזריה לומר מלוק היה הערלה שנתגנדו בה שעשו
שנת'כי כל הגויס עלים ולומר והיה הפלשתי הערל הזה ולומר כן
תעלוכה בפות הערלים. ר'ישמעלל לומר גדולה מילה שג כריתות
נכרתו עליה. רבי יוסי לומר גדולה מילה שהיא דוחה שבת שמורה.
רבי נחמיה לומר גדולה מילה שדוחה לת הנגעים. ר'יהושע לומר
גדולה מילה שלא נתלה לו למשה עליה לפי שעשה לחד ר' מחיר לומר
גדולה מילה שכל המצות שעשה אע"פ שלא נקרא שלם עד שמל שכלמר
התהלך לפני והיה תמים ולתנה ברימי כיכי וכיכיך ר"ש גדולה מילה
שלולמלה היה לא ברא הקב"ה לת עולמו שכלמר שם לא ברימי עשם
גילה חוקות שמים וחרן לא שמתי. רבי שמעון לו גדולה מילה שהיא
שקולה כנגד כל המצות שבתורה שנת'הכה שם הברית לשר כרת ה'
עמכם על כל הדברים האלה פ"ל ורמוי להבין כמה שהביא רבי אלעזר
תלתא קראי כי כן דרך הגמרא להקשות מהי ולומר גם מה בונת אלו
החכמים כל"ל לומר שכרתי במעלת המילה הלא דבר הוא ז והביאור

הוא כפי כונתינו כי כל אחד מדבר כפי מעלת המילה אם בהרחקת
ההזקות אשר בה ואם בהקרבת התועלות והנה רבי שעור בן עוריה התחיל
לדבר בהרחקת ההזק אשר מתוקן בהמול בשר ערלה ואמר מאוכה היא
הערלה אשר נתגנו בה הרשעים ולהיות כי יש שלש עבירו׳ שהם גילוי עריות
ושפיכות דמים וע״א שיהרג האדם ואל יעבור להיותם שקולים ככל התורה
הביא תק״ תלת׳ קראי בתנאי הערלה קרא דכי כל הגוים ערלים הוא בגלוי
עריות כי תורת גוים ע״כום עריו׳ וגם העורלה היא בגולי׳ ללכת אחרי בולמוס
העריות כדפי׳ וכנגד ע״א הביא פסוק הפלשתי אשר חרף מערכות שהים
חיים היינו ע״א וכנגד שפיכות דמים הביא פסוק פן תעלוזנה בנות הערלים
במיתת שאול וג׳ בניו ובכולם אומר בהם תיבת ערלים להיו׳ דבר מגונה אשר
מביא לידי ג׳ עבירות הגדולות החמורות הללו ואין לך מאוס מזאת ומינה
תידוק הרחקת הזקה ורבי ישמעאל דבר בהקרבת תועלות זה ועל כן אמר
ש״ג מדות אשר התורה נדרשת בהם ישיג אשר ע״כ נכרתו עליה ג״ ב׳ריתות
כנגדם ואין לך הקרב׳ תועלת מזה ורבי יוסי חור לסברת תק״ לדבר בהרחקת
ההזק אשר במילה כי להיות כל כך הזקתה בהיות ערל ניתן שבת החמורה
להדחות׳ ועדו׳ יתיישבו התנאים הללו א׳ מדבר בהרחקת ההזק אשר יש
בהמולו בשר עורלתו וא׳ מדבר בהקרבת התועלות ומר אמר חדא ומר אמר
חדא ולא פליגי׳ הנה מצאנו ראינו גודל מעלת המילה שמרחקת ההזקות
ובזה אבא אל המאמר שהתחלתי׳ ולבא אל כוונתו אעורר קצת ספקות
אשר ראוי לעורר׳ ראשונה אומ׳ חביבה היא המילה בהא׳ הידיעה וה״לל
חביבה מילה׳ גם מהיכן הוציא שנשבע הב״ה לאברה׳ כי בפ״לא הוזכ׳ עוד
ק׳ בפ׳ אשר מביאממנו אין ראיה שעדיין לא נתנה המילה לאברה׳ כאשר
תראה בפרשה׳ עוד נבין מה כוונתם באומרם ומי ירד לשם בלשון שאלה
כי ברור הוא מכלל דבריהם האמורי׳ שכל מי שאינו מהול ומכלל לאו אתה
שומע הן׳ גם נבין אומרו ראה מה כתיב אחריו כי תיבת ראה מיותרת ודי
שיאמר מה כתיב אחריו׳ עוד נבין מהיכן הוזכר שהקיני והקניזי ירדו שם
כי בירושת הארץ קא משתעי קרא׳ עוד אומרו למה שכלם ערלים תיבת
למה מיותרת׳ עוד קשה באומרו וכן יחזקאל רואה אותם דהוי כיהודה׳
ועוד לקרא ולא די אלא שחוזר ומביא ראיה מישעיה ושינה דבריו באומרו
ביחזקאל רואה ובישעיה הזכיר וכן ישעיה אומר וגם למה צריך שלשה
ראיות אלו׳ גם נדקדק אומרו לבלי חוק למי שאין בו חוק ברית מילה
כי הל״ל למי שאין בו ברית מילה׳ גם מהיכן מביא ראיה מפסו׳ ויעמידה
ליעקב כי אדרבה משם ראיה להפך מאחר שהוזכר בו לישראל ברית
עולם׳ נראה שהם שתי דברים ונבין אומרו אבל [illegible] וכו׳׳

עירו׳ מאמר ההתחלה׳

הביאור

חביאור כי למר מביב היה המילה עם הקדמה ידועה כי המילה היה
לות היותכו משועבדים בה הותו ית עבדיה תתומי בחתמו
כלוכן שעיקר הכל הוא להתנהג כעבד אל תדוכיו בעבותיכו מנותיו
וחקותיו וזה הנה עם כני ישראל כלם עמו ועבדיו וכבן לפילו בהיותם
ערלים הנה כמעשיהם הטובים והישרים הם נמולים ולכן הנדר מן
הערלים עכום מותר כערלי ישראל לכל לומות העולם עכום הם שלמה
כעגם ורחטוב לפי בהיותם נמולים כידוע ולזה מביכה היה המילה בה
הידיעה לרמוז על המילה השלמה במעשיה בכשרות ושתעבד אלהיו ית
עם שכל מי שהוא מהול מעצמו בכשרות מעשיו כלמר לימיורד לגיהכם
שלכיהם היהוה כרת ה לת אברהם ברית לאמר ותיכת לאמר מיותרת לפה
מכאן דרזל עם קצר הפקו הקודמי שמדבר בגיהם כלו והנה חיום חסכה
ותגור עשן זה גיהכם ונתיירת אברהם פן חי יפול עם ורעו לכן כרת ה
כרית אתו ונסבא כי לזרעו זתן ארץ ישראל וזה שלמר לזרעך נתתי לת
הארץ הזאת שהיה מכפר ענן בכתו ובפר אדמתו בלו שלא תיר מגיהם
כי חלקם היה לארץ ישראל ורחיית מהלו הכתוקים לעשיי שעדין לא נגטוה
לברה כמילה יהיה מדהזוכרת ברית כפסוק הוא שהיה שבשביל ברית הפה
יתן לו ינצלו כמיו מדינה של גיהכם לו יוכן עם מלמ חזל שכתיבת הארץ היא
תלויה במילה כידוע ולמר ומי ירד לפם הכופה עם מה שלמרנו כי לפי
שיהיה מהול לפם יהיה מעכום ערל נקרא ופם ומי ירד לפם לפקוקי כי לפילו
שיהיה ערל מזרעו לגזי יורד פם שלא רצה מה כתיב לחריו לת הקני דקדק
כלומרו רצה כלומר רצה והבן כי תיבו לת ולת מיותרות וה לל הקני והקניו
לפכם לתיים וגמיים דבויים ורבה למהולי עכום וגם למה שכולם ערלים רצה
לומר בכללם מהולים לו זולתם כולם ערלים כלמרי ומביא רצה מיחזקל
שרצה בעיניו כל שהוא יורדים לגהיגם כלפר מדבר בלותם הכתוקים
בכלל לומות כי מהכתוב שלומר לת הקני והקניו וכו' לזן לכו כי פם
כלומות היו שכות כארץ שהיו דעיים לה מלך מדגיטו ית בהם לגזי תתיה כל
גטמה לכן הביא מיחזקל לומר שרצה בעיניו יורדים העכום לגהיגם גם
כי כל דברי כלומרו לת ערלים ככמה מקומות מרצה גזות הערלה לבד גם
דבר במנרי כי לפי דכתב רחמנא לא תתעב מנרי כיון שהיו ערלי היו יורדי
לגהיגם כלופן כי העורלה הוא עקר ושורש כל העבירות וזם וכן יחזקל
רואה לת הערלי יורדים שם לזך לומכם ברצה זו מיכא תכרת כנד ה כי בין
שהכל תלוי בעורלה ח"ג כ ערלי ישראל יכנסו בגדר זה לכן הכיא מיעשיה
שלומר וכערה פיה לכלי חוק ולא לפי כלי כרית או לפחן לחר שלא
שהמיעכו כי לא יבתת גהיגם פיה לערלי ישראל לפר להם חוק למול כפר עורלתם ולפי פם
לם לערלי שלומות שהם ערלים ולין להם חוק למול כפר עורלתם ולפי פם

ל' משלח מהול והדין יתן לפי הלמוד שלא ירד ופערה גיהנם פיה למי שאין בו חוק ברית מילה שהוא כנגד המצות וזה ומזה שהיה חוק והעיקר הוא לזמנך ממנה שהוא מכוה מכיר שהוא עבד למרת לו ית כתורה ובמצ' שנא' ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם אמר קשה כשלה ענין במילות מצות כתרתי כי מתחילה נקט קרא ליעקב ובקוף לישראל גם מתחילה לומרו חוק ובקוף לו ברית עולם אמ' הכוכה כי תיב יעקב נלקח בגרועים מלמון שוקבה לכן ליעקב הוא חוק ולישראל המעולים מלמון כי ברית עם אלהים הוא ברית עולם לכן לו' מגהינם פערה ופתחה פיה למי שאין בו חוק ברית שהוא המדה היותר גרועה והם עובדי אלילים שאין להם לפי' שיהיו מולים חוק ברית מילה לא כן כישראל כי לפי' שיהיה בהם ערלים יש בהם חוק ברית מילה שהוא ההתעבדות באלהיהם לכל העובדים אלילים שכפרו בה' ואין להם התעבדות באלהיהם לפי' שהם מולים הקבה מושך להם ערלה ר' לפי מעשיהם שאינם מכוונים למילתם הוא מושך להם ערלה מנקמר שלא ידינו כשלומינו ור"ל כי בלותם שהם שלומים במילתם וז"ל כל כמדת הדין שלו להורידם לגיהנם כי הוא מושבע ועומד כמוזכר בתחילה המחלוקת הוא מושך להם ערלה כוה חלל בריתו אמר כרת תכרת כד כתיב בפקוק הבריתה דהוא כידון דידן הרי מניכו גדול מעלת המילה בכל כלליה ופרטיה ודי בזה לכוונתינו:

ויהי אברם בן תשעים ושש שנים כענבים במדבר מצאתי ישראל אמ' ירדן התאנה הזאת בתחלה אורין אותה א' אחר ואחר כך שתים ואחר כך שלשה עד שאורין אותה בסלים ומגרפות כך בתחלה אחר היה אברהם וירש את הארץ ואחר כך ב אברהם ויצחק ואח"כ ג' עד אברהם ישחק ויעקב האחר כך בני ישראל פרו וישרצו וירבו וגו' אר' ירדן מה התאנה הזאת אין לה פסול לא עוקצה בלבר מעבר אותו ובטל המום כך אמר הקב"ה לאברהם אין בך פסולת אלא מעורלה מעבר אותה ובטל המום.

מ"ל ברכם כמדבר כמ"ש ס' מ"ל יורן התעלם וכו'

קשה מה רמה ירדן להכנית הדרוש הזה על פקוק והיה לאברם בקנט שנים והלא כמה פעמים הזכר לאברהם קודם ולם מצוה עמין הערלה יפרע אותו על פקו' מאברהם כמילה בפקו' להלן. שנית למה הכניה פ' כענבים במדבר כיון שלא דרש כו כלום ולם מצוה דהוי ליה דקרא למימ' לה הוקם לו למה הש"ת כענבים כמו שבא לתת טעם למה כמשלו כתחלה. ג' כמו שאמר ר' לא למה לה אמר ב' ג' כי כן דרך התנא. ד' לפי המשל דומה למשל שהתחלה אורין אותה ר' ואח"כ ב' ואח"כ ג' ואח"כ בסלים והנה הר' אורין אותה לבדה ואשאורין הב' והג' אינה בכלל ובאברהם היה כ'

וכשמנה כ' מנה לאברהם ויצחק וכשמנה ג' מנה לאברהם יצחק ויעקב • ה"ל
ה שמיט כ' שבטים ושבעים נפש וכי לא היו כדלים ליחשב רק דילג מיעקב
לבני ישראל פרו וישרצו • ו"למה לומר כמגרפות והלא כש הן לחיים לוקין
במגרפות לפי שיתקללו ולמה נקט כיבשי' • ז"למה הכיח ס"ל היה לאברהם
כיון שהכונה שבתחלה היה לח"ל מתחלה היה לאברהם ולח"כ לאברהם
ויצחק וכו' וכמו שלא הכיח סום פ"ע יצחק ויעקב לא היה לו להכי לאברהם
ח"מ כיון לא למה לי ולמה לומר ולח"כ לאברהם ויצחק ולח"כ ג' לאברהם ויצחק
ויעקב וכי לא ידעינן דלאברה' ויצחק הם כ"ל ולח"כ לאברהם ויצחק ולח"כ
לאברהם ויצחק ויעקב ולא יאמר לא כ"ל ג' • ט"למה לומ' עד לאברהם יצחק
ויעקב כל שכן שכשהיה שריבוי עכום בפרו וישרצו וירבו לו היה רצוי לומר
עד ולא בג' לכך • י' מלי קאמר לר' יודן התחלה הזאת אין לה בקולת אלא
עוקצה כיון שמתיתם מימרות דר' יודן למה לומר ר' יודן • עוד קשה לי
יגדל כפי' הזה קוף בקו' שלמר המה כלו כעל פעור וגו' וכי לאברהם יצחק
ויעקב יגדל דבר זה • יל מלי קאמר העבר לותו וכטל המום ומה מום שייך
בתלה • יב ולם ערלה היא מום למה לא יקיר לותה ה"ה מלאברהם שה
עבטו מלאברהם מעצמו בלי ניווי מלאים כמו שקיים כל התורה כלה מעצמו
ולפי ערכי תבטילין כש מנוה חמורה מיש בה כרת •

חביאור כונת המלמר כי הוקשה להם בכתוב למה המציל ישראל לעכבים
ולתלה • ועוד למה הפסיק בישראל בכתים לימל כעכבי וכתלים
מלתני יבר' ועוד מלי בכבורה בתלה לימל כתלי ולזה לפם לן ד"כשהיא
בכורה יותר נערכת וקשה דל"ב יאמר ג"כ בכורי עכבים • ועוד למלי לא
קלמר כתלים במדבר וכי תלים במדבר לינם חסוכים כעכבים במדבר
ולמה נקט במדבר לפל הכונה לומ' שעכין נמיתתם היה בומן שהיו כלם עם
והיה השלם שום ורחה הלומה הנכחרת ונלת פתלום ומנל ה"ה תעכוב
נפלה בהם כמי שהולך במדבה נמלון לעכר לין בו כל דבר ומנל עכבים
חסוכים שבכל מקום הם חסוכי כל שכן במדבר בשנם העכבי' הם מתבטלות
בבת ל' כן ישראל היו רבי' וגם היו לומה חסוכה לפי שיהיו כל הלומו' חסוכות
כל שכן כשלין בכולם מכיר לעשות ולא הוצרך ר' יודן לפרש בו דבר כי סוף
מכוסר ולח"כ למר בכבורה בתלה פרלשיתה כלומ' שבתחלה היו כתלה
בעניו עלייתם ל' ל' עד ריבוי עכמי וכמו שהתלה לוהן לוחה ל' ולח"כ שנים
כן מתחלה היה לאברהם לח' ולח"כ לאברהם ויצחק ומה שלמר ל' ל' לומו כי
ג"כ היו נדיקים קודמין לאברהם מדם עוה' ובומנים ה נלו היו ל' ל' ולא
כתרבו ולא עבדו שהיה שם ועבר כומן לאברהם לא בבחר זרע משפחה ולומה
מהם כמו לאברהם ורעו לחייו ולפיכך לא חשב להזכיר • ולמר ולח"כ
לאברהם ויצחק לפי שידוע שזכות אבהים בעניו הוא יותר גדול כשהוא
בחברת נדיק לחר במוסו וכן למר בעניו יעקב בשיעלה מבחר שבע מלמר

שיניחת הנדיק מן ה עיר עומה רומס והקטן ברכה ניחת תמן בנעמי שלח
היתה עם שלח לותה הנדקת בלבד לכל הכח דהוה יצחק ורבקה מחל"ר
עזריה בשם ר' סימון אמר לא דומה זכותו של נדיק ל' לזכות כ' נדיקים עב'
ואין הכונה שזכות ל' היו כזכות ב' אלא פעמים שלא הכונה לומר כי לפילו
זכות ל' יצחק היו דומה כשהיה עם יעקב לכעיניו עם כי כזכות שניה היה
מתעלה לפי חלק זכותו של יצחק וכיוצא כזה כי גר מצוה ותורה אור ולא
קאמר ותורה תרג"ג נרות כמו שמפורש במקום אחר • והוא הדין של שנים
לג' כמצא שכשבא יצחק עלה לאברהם במדרגה וכשבא יעקב עלו שתיהם
ועכ"פ שנים לאברהם ויצחק וכן ג' לאברהם יצחק ויעקב שכשבא נדיק אחר
הרשון נמצא מחדש כי עכשו במדרגה לאחרת יותר עליונה ולפיכך להש"ר
יודן ענין זה בפ' ויהי לאברם בן צ"ט שנה כי לו נתכוין כיצחק ונקרא לאברהם
וג"כ כשבא לו המילה וכדלקמן • והטעם שאמר עד לאברהם יצחק ויעקב לומ'
לך שע"י תחום השבות ואין קורין לשבות אלא לג' כמשל"ג בברכו' פ' ב' כמצמת
וכשמת טבי עבדו וכו' ועל"ה שמיט המתעניין עד וכני שהלל פרו ורבו כי
בולם נקראים כשים • ומה שאמר בכלים ומגרפות לרמוז על המכשים
כתשלום שכשים נפש עד ובני יצר' פרו ורבו ואין רשות לזרוק להחמיכם
ג' ג' לפי שאין קורין לשבות אלא לאלו • ומה שאמר במגרפות היינו לפי שאחר
שנתייבשו התולשים רשויים לעמירה כך ישראל היו כולם רשויים להעשות עם
ג' בפני עצמו לא יפקדו בתמותתם כלל • ומה שאמר בכלים ובמגרפות משום
שמתחלה הוי קורין בכלים ומייבשים אותם ואח"כ מקבצים אותם במגרפות •
והכיון פ' אחד היה לאברהם לו' שלפי שהיה ג' בעיני ה' היה כדאי לבדו לירש
הארץ והוא הדין יצחק ויעקב והיו פי' ואעפ"כ לגוי גדול אעשה אלא לפני לאברהם
וגו' שהיה כדאי לבדו לייחס עליו הש"י וקרא דאמר המה בלו בעל פעור
וגומ' היה לפשר לומר דהכי קאמר המה המלכות בלו בעל פעור ויכזרו מהם
לבשתם והיו העמ"ה בעיניהם לנקוים בלהבת לת תשית • והפסוק כדקדוק
מילת המה שהיו מריבים עם עמ"ה והכי קאמר בעניים במדבר וגומ' מלתי
ישראל וקרבתים אלי והמה היו העובדים לבעל פעור כע"כוש ויכזרו מהם
בשביל העמ"ה הנקראת בושה לעובדיה כמו שאמרו הפוער עצמו לפעור זוהי
עבודתו ויהי בעיניהם לנקוים כלהבת לת ה' • ומה שחזר ואמר לומר ר' יודן
לפשר לומ' שהוא דרש ענין הכתוב על המילה והמחבה חברם יחד • ואמר
העבר הערלה ובטל המום היינו שלאברהם לא פרע שנתמעך בתשמיש ולא
היה צריך יותר כי אם לכרות הערלה ולבטל המום • ואמר מה התלבושת
אין בה בטולת כי העיקר הוא הכרתי להתלות התלינו ולתת לה לחות
וקיום והוא בעצמו מיהו מאחר כי לפעמים נכלכל עם התלינה ולפילו לבדו יש
בו קצת מתיקון ולחות כמו שמצינו פרק י' דתרומות עוקצי תלכים וגרוגרות

מקורים לורים פי עיקרי תלכים שבהם התלכים מחוברים לחילן יכך מסק הרמ"ם זל בלכות תרומות פרק י"ח · ולפי שמשליכין לותם הכהני ולינם לוכל עכז מקורים לורים לפי שנהלכים עם התלמה וגם כהם לבדם יש קנת המתיקות ונקרלים בקולת מפני שמשליכין לותם לחר שנתבשל הפרי · וגם כערך חסיכות התלמה ומתיקותה · כך הערלה נריכה עד עכשיו לטיגל ישמעל ממנה ולה ינה מטיפה קדושה · ולין להקשות מכני קטורה שנולדו לחר שנמול ה' כרית שלה נעבדו לת שרגל בדלינתה במדבר שבהו בימי שלמה והחזירם כדי שלה ישתעבדו ויינרו ליטרגל להיות להם קיום לעתיד לבה ועבד כהן לוכל בתרומה ולמר שיש להם קיום לעתיד ולה יבלו כשלר הלמו"ה לין חסם שיגלו מטיפה קדושה · וגם בבחינת המניולות יותר טוב העש לקיום המניולות וכן למרו הנבעלת לערל קשה לפרוש לממנו בבחינת הקדושה לין לה שכח · ולפי שנריך לנלת ינחק לכיכך נמול והכי קלמר עד עכשיו לין הערלה מוס בך לכל עכשו שנריך ינחק להולד היה מוס והטעם בומן הזה לפי דברים זל לפי שהיה זקן ולה היה לו תלוה גשמית כלל רק קדושה יתרה בבחינת זמן ג"ש שלמרו בן ק' כחלו כטל מן השמים וכיון שנשלמו ג"ש נכנס למלה וכן למר הכתוב לברהם הלבן מלה שנה יולד וכתיב ולברהם בן מלה שנה בהולד לו לת יצחק כמ · ועוד שענין הברית הוה לות ולין רלוי להיות כמטבע ההוה שם לה הלמס ובבר היה בן ע"ש נדיק גמור ועוד שלה רלה שתפסוק המנוה הזלת מזרעו ועכשו כרת עמו הברית לתת לזרעו הלרן ולהיות לו לה להיים וזה לה יצדק קודם ועל כן דרשו זה בפסוק ויהי לברם בן ע"ש שמים ולברהם לה מל קודם לכל הכיבות הללו ולה היה חוסם שלה היה בברית כל עוד שלה נמטה וגם עדיין לה ידע בשלימות זרעו ושם תרנה לעמוד על עיקרם של דברים ובהנה הבות עמוד על מלמר לכל זמן ועת לכל חפץ ותשמח ותגל ג

מזל ברגם פיש למר ר' לעי בר לבא לברהם עד שלה כיעל היה בסר ה'

ואמר ר' אמי בה אברא לברהם עד שלא נטול ולא הוליד היה חסר ה' נתוסף ה' ונעשה שלם והוליד למנין אותיותיו

קשה מלי קלמר עד שלה נימול ולה הוליד היה חסר ה' שם כותבו שהיה נקרל לברם ולחר שנימול ולה הוליד היה חסר ה' לם כותבו שהיה נקרל לברהם וכ"ל מתחילה נקרל לברם שהיה חב לברם ולחר"כ נקרל חב המון והלה קול' שנימול נקרל לברהם ועוד מלי קלמר ונעשה שלם נרלה שהכותב כשכתב שנימול דהיינו מעשה לה על לות ה' שם הכותב שהיה חסר ה' לברים כמו שהביל בגמרל נדרים בם' רבינו מאיר בר יחיאל כתי לברם וכתיב לברהם בתלת הלכיכו על ר"ג מברים ולכסוף המל יכו על המ"ח ולה ה' ס' עניים וכ' לוסם ורלם הגזיה שם כותבו בכתן ולת בעגמה למה נשתנו המחמרים כיון שהיו לחד כי בכתן תלה ענין שלימותו כמילה ושם

מלך כשימי עמו׳ ועוד קשה מהי קס׳ הכא חסר ה׳ שהיה חסר כ׳ עיכים
ב׳ לוכים ורש״י הגויה דה״ל עיכי לוכים ורש״י הגויה דכשלמת כג״מ דקאמ״
המליכו צורך לכל הכא לא יבדק לעון חסר׳ ועוד מי חמר לן לרבי חמי
שהלבריס מהיו חסרים היו אלו ר״ל כלתי מלמים לוכים ושיכים יהיו לדקדק
למה לחמר עתי עיכים וכו׳ מכיפה למה לי׳ ועוד כיון מחגיזו ערלה ללב
וערלה בספתיס כמו שחמרו כרכה ד׳ ערלות הסו״ס יהיה הלות המוסף
כשמו ב׳ שכמילה כשלמו שו הסני לכרי״ג ב״ שהס הלב והספתיס עוד בשלמת
רש הגויה לחר שמקודם היה ערל ומלוסה היה הערלה ולא״כ נימול כיחגו
שלש הלרבעה מי חמר לן שהן שלו ולא מהר״ח לבריס לחרים׳ ועוד מלי
המליכו שיך ברש הגויה ולא כן מלה שכה היה ולס הבוכה שהשלימו
עלה׳ לבריס הללו לעשות כהס מנות בורחו זה לא יתכן כי עד הכה לא רמו
עיניו גס לזכיו לא תמעכה דבר בלתי הגון ולפי כחשתו לא הכיט כי לס
לעת הזרך כמו שחחזל כלו׳ עתה ידעתי כי לשה יפת מרלה לת כש כחשת
מכירו ת״כ מה שייך לעון המליכו וכש לעון חסר׳ ועוד יש להקשות בלעון
הגרשה בחו לבסוף המליכו על ד״ח והלא ר״ג בכר המליבו עליה מקודס
ולא היה לו לומר שלח ולבסוף המליכו על ה׳ לחריס מה לו לערב היין עס
החרש ועוד יש לדקדק לשון חמ׳ ולא הוליד והלא הוליד לת שמעי׳ זכיימל
לחרה היה ישמע בן ג׳ שכה דכתי׳ כעל ה׳ הוא כיימל לחרהס וישמעל כמו
וישמע בן ג׳ שכה כהמולו כשר ערלתו עוד קשה כי לישו יונח כמו שבכתב כלו׳
עד שלח כיימל ולא הוליד היה חסר ה׳ היה לו לכתי׳ לחר שכיימל והוליד בתוסף
ה׳ עוד קשה מדידיה לדידיה דמתחילס תלה חסרון הש״ס מכני שלא הוליד
ולחר כתלה ההולדה בתוספ׳ הש״ס דקחמ׳ בתוסף ה׳ ונעשה שלס והוליד למכין
לותיותיו משמע מכני התוספת הוליד וכן משמע ממלי דקחמר לבריס לישו
מוליד לבריס מוליד דשישו ה״ס גרמה ההולדה׳ עוד מלי קחמר ונעשה
שלס לס הכוס שכיימל כשר בכלל כמחמרו בתוסף ה׳ שהוא שלישות היה לבריס
כמו שבראתי בגמרא׳ עוד מלי קחמר והוליד למכין לותיותיו וגס כי בגמרא
לא הזכיר כלל מעכין זה׳

תביאור הוא כי כוכת המאמר כלומרו עד שלא כיימל ולא הוליד בן ר״ל
שיקרא בנו כי ישמעאל לישו נקרא ורעוזהו שדקדק הכתוב בלומ׳
גרש לת האמה וכן כי לפי שלבריס היה מחשיבו לורע לכן לחמר שרה
לאברה׳ גרש לת האמה הזאת ולת בנה כי לא יכש בן האמה הזאת עס בני
כנגד כה רוח הקדש שלישו ורע להקרא בקו ובוף קוף לבריס היה מחזיקו
לכן כי היה בכורו וגס וירע הדבר בעיני לבריס על חודות בניו כי על
השפחה לעפי שהיתה שרה לו לשפה היה חושש לכל זה בנו והיה חילול
ה׳ כדבר ולעפי שהיה רשע כש שהיה רלוי ליקרו ולקרבו והלכה הבכי לדבר

שרה מנחמך אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך שמע לקולה מלך דכך
אמה דתמ"כי הוא לא חמם שלח על כנו מכל הכה תמ"ו ג תחזיק לותו לבנך
שחיו שלח נער כי זאת מעולם לא היתה לאמתך שלח לאמתך ועל דבר חילול ה' ג
תחום כי לדרכה זהו יותר קילוס ה' כי לא חמסתעל כך להיותו בלתי עובד
אלהים וכר דלא בר מבקיה על לפי מיא ומטו ולפי כשרו כי לפי' כל זרע
יצחק לא היה רלוי"ם כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל ישמעאל כי כמלאם עמו
לעפ"י שהיה בן הגברת וקיימת המומר לחכיו ולחמו ואת בכמו לא הכיר כי
שמרו למרתך וכו' לי נמי ג"ל ולא הוליד כלומר ממרה ואמר היה חבר ה' פירו'
הלבריס שלא היו שלמים כי הלוכי לא היו שומעות כתקנם להיותכי מתחלה
קודם שנימול היה רואה ושומע דברו רק שהיו שומע לפי לשון נופל לתוך תחר
שנימול רואה ושומע והוא יושב כדכתיב וירא שוא ה' והוא יושב הרי שהמליכו
על עיניו ועל לאזניו כי מקוד לא נתן רשות לשיניו לראות ולאזניו לשמוע והיה
בלה לו הקול לפי כחו ולאחר שנימול ניתוסף כח ה' לבריס כיתר שלת כלמוד
ולפי' בלב וכספתים לא נתחדש דבר שלימות כי לבבו היה שלם עם אלהיו
לעולם גם כשפתיו היה מכריו שמו של הקב"ה בפיו כל הבריות ועולה לא
נמנא כשפתיו • ורלם הגויה כשלמה כשפטה בחות כרית קדם • לי נמי
כיון למה שלא קנמון לכי מעמיד בעולם כל זמן שאתה מזכלו ומעדרו
חוסיף ומוניף פירות כך מכנגדר דמו משכתכטל יגרו משכטלה תלותו
משנקשר דמו כלומר משכלם כרלם הגויה שלא היה לו תלוה גשמית ולא
נשתמם בחות כרי לקדם רק לשמו הגדול והוא בן ק' שכה לו נתקדם כרלם
הגויה והכריח רבי לעזר שלא היה מת משכר מהכרים שאחר שלכי
רוחה שאמר הפתוב שכרלה לו כשהיה בן צ"ט שנה וירא אליו וכו' ויפול
אברהם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר הודיע הכתוב מעלת המילה
דכתיב לעיל נמולו אתו ואמיך ליה וירא אליו ה' והוא יושב להורו כי קודם
שימול לא היה כו כח להכיטו ולי שלא היה שלם כזה כי ג"כ הקול לא
היה כח לו רק לפי כחו ולרלם הגויה ממילא שמעיכן וזהו שדקדק הכתוב
בהתפללו על קדוש ויגש אברה' ויאמ' שהיה לו תכירות וכח עצום לקבול
מרלות אלהים ולשמוע דבריו וזה לחכ' ויסכם אברהם כבקר ג' המקום
אשר עמד שם להורות שמה שדבר עם הש"י היה כעמידה • וזש מתחילה
על רמ"ג אברים כי היו כולם נכנעים אל נפשו להטותה לעבוד אלהים
בכל כחו וגופו ומלט בלבריו ואמר אתי עיניו לומ' שהיה שוה בהם מעין
ימיני היה שלם בשמאל שלא היה בו נזד שמש כלל ואמר המליכו כי הכל
מאתו ית' ואלמלא שמקייע הנדיק לגבור על יצרו הרע היה נופל בידו
וזהו כי' נוף' רשע לנדי' שמח' חזק בכל יום יזכר נוסף להמית את הנדיק
ואלמלא

שלא בכל יום יזכר נוסף להמית את הנדיק

ושמלא הבה עוזרו היה נופל בידו והנני ממשיך פי׳ הכתוב לפי דבריהם
זל והכרח לדבריהם כי מנ״ל דמיירי בי״צהר אלא שהוקשה להם הא דקא׳
קר׳ ולא ירשיענו בהשפטו אם חוזר לרשע כיון שרוצ׳ להמי׳ את הצדי׳ למה
לא יעב׳ ואם חוז׳ לצדי׳ למה בהשפטו כיון שהו׳ נרדף על לאחמם בכפיו עכ״
דרשו דמיירי בי״צהר שנק׳ רשע כי יצר לב האד׳ רע ואמ׳ צופה רשע לצדיק
כי י״צהר הוא חכם גדול ועושה דבריו בחכמה ומתחיל לפתות מעט מעט
בדברי חלקות ותכליתו להמיתו וה׳ לא יעזבנו בידו ושמא תאמר כיון
שכונתו של צדיק להתפתו׳ לולי ה׳ ראוי ליענש קמ״ל ולא ירשיענו בהשפטו׳
ואחר כך המליכו על ב׳ עיניו רוצה לומר שהשליטו עליהם עם היות כי
הראיה והשמיעה אינם ברשות האדם השליטו והמליכו עליהם עד׳ העבר
עיני מראות שוא׳ ואלו הב׳ מאמרים הם מאו׳ אח׳ ונ״ל שזה של הגמרא אמרו
ראשונה ואחר כך חדש יותר שהוליד למנין אותיותיו׳ ומש״ בגמרא לבסוף
המליכו על ר״מח וכאן אמר ונעשה שלם הוא ידוע כי המצות כשיתוספו על
הראשונות מתעלות הלא תראה מי שחציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת
נתעלה והוא צדיק גמור וכן תראה בחוש מי שהוא חסר בא׳ מאבריו אפילו
השלמים מקבלים הפסד וכן במרגלית בעלת מום קטן כש״ שכל האברים
נתעלו ונשתלמו בעילוי אלו הה׳ אברים׳ ומש״ והוליד למנין אותיותיו נראה לי
דסבירא ליה לר אמי דיצחק נולד לז׳ חדשים והוא נימול בן צט״ שנים והיה בן
ק׳ שנה כשנולד לו יצחק בנו שנמצא הוליד לה׳ חדשים שדבר עמו ה׳ ונימול וז׳
חדשים של הריון הם י״ב חדשים והם שנה תמימה וצט״ שנה הרי ק׳ כדכתיב
ואברהם בן ק׳ שנה בהולד לו את יצחק בנו שהוליד והוא לשון הולדה לחדשי׳
מנין אותיותיו שהם ה׳ והא דתניא בר״ה נפקדה שרה היינו להריון ובפסח
נולד יצחק הרי שנולד לז׳ חדשים׳ ומש״ מתחלה עד שלא נימול ולא הוליד
וא״ חכ תלה ההולדה בנתוסף ה׳ הם חלוקות מתהפכות כי חסרון ה׳ אבריו
נמשך מסיבה שלא נמול ולא הוליד ומשלימות הה׳ אברים שנמשך מהמילה
היתה סיבה שהוליד בן מטיפה קדושה ולפיכך נימול כ״כ באיחור בן צט״
שנה כדי שתכף תהא יצח׳ מטיפה קדושה ואם היה קודם היה נר׳ כי סיבת
המילה להסיר הערלה לא זולת זוה אינו שאם כן היה לו להמול מקודם׳
ועוד כי כמה צדיקים קדמו אדם שת נח מתושלח חנוך שם ועבר ולא נצטוו
אלא לא נתנה אלא בזמן שימצ׳ זרע קדוש שימשיך קיום מצותיה ולא יבטלוה
ואי לאו דמסתפינא להגיה הגרסא הייתי אומר כי הגרסא נכונה היא עד
שלא נמול לא הוליד וחסר ה׳ נתוסף ה׳ ונעשה שלם והוליד למנין אותיותיו
והכי פי׳ עד שלא ימול לא הוליד שיקרא זרע והיה חסר בה׳ אברים נתוסף
ה׳ היינו שנקר׳ אברה׳ כמו שאז״ל אברה׳ אינו מוליד אברה׳ מוליד ונעשה שלם

שנקרא

מלא כתבתו היינו שנמול שנקרא תמים ולא הוליד מי שיקרא זרע לטכין לותיתו כל פ"ו
שרש לך לך
ונתתי לך ולזרעך אחריך ר' יודן אמר חמש אם מקבלים בניך להותי אני ונפתב פרשתי
אהיה להם לאלוה ולפטרון ואם לאו לא אהי' להם לאלוה ולפטרון ביבי וביכיך
אם נכנסים בניך לארץ הם מקבלים אלהות ואם לאו אינם מקבל' אלהות. זמה מול ס
אם מקיימים בניך את המילה הם נכנסי' לארץ ואם לאו אינם נכנסי' לארץ. לירלין וגו
אם מקיימין בניך את המילה אהיה להם לאלוה ולפטרון ואם לאו לא אהיה מיזמן מול
להם לאלוה ולפטרון שאם מקיימים בניך את השבת נכנסי' לארץ ואם לאו
אין נכנסים.

כך הכקקת בילקוט. ויש נוסחא ב'(שאם מקבלים בניך את השבת)

ראשונה רמזי להק' שבכל התנאים הו' אם מקבלים בניך אם מקיימים בניך והכניסם עדיין לא בלו לעולם כיוצ היה קודם שנולד יצחק ומה כידו של אברה' לדבר שתלוי בבניהם והוא יודע אם יקבלו אם לאו. כ' כיון שאברהם הוא המוזכר בשמונה בכתובים לך ולזרעך אתך למה הוא לא הוזכר כלל במאמר רק הכל בבניהם. ג' מהי קומ' אם מקבלים בניך להלהותי יהי להיה להם פעמים דממילא הוא שאם מקבלים להלהותי שהוא את הלוה שלהם. ד' מה הלשון הזה ולפטרון בכל החלוקות הללו לאחרי הומ' שהוא הלוה בכלל מלתים מכה וכי הלוה הימנו פטרון למי שעובד אותו. ואם מלת פטרון הוא על דבר שהימנו בכלל הלוה מהיכא נפקא ליה שבכל הפרשה לא הוזכר הלא אם שהים. ה' למה אומר ואם לאו וכו' דמכלל הן אתה שומע לאו וזהו הקושיא רמוי להקשות בכל החלוקות שהזכיר רבי יודן שבכל ומה ואם לאו וכו' חלוקת אם נכנסי בניך לארץ מקבלים אם שאותי מהי חדושו פסוק הלא הוא ונתתי לך ולזרעך את הארץ מגזיה וגו' להיות להם לאלהים שאין לומר שהוא בתתיה לבד מכלי שיכנסו לתוכה ואם כן נקרא אתה לשמעון. ו' יש להקשות לבעל המאמר וגם בפסוק כי כניסת ישראל הוא בכר ולילה עבודה כמילה ושבת ואם קבלת האלהות תלוי בכניסתם לארץ אם כן בזרעו' את הוא ואחרי שקבלה תלויה כיצד אם כן מהי קומר אם מקבלים בניך אלהותי כיון שהוא תלוי בכניסתם לארץ והכניסה היא בידו. ח' כיון שחלוקה זו על אם נכנסים בניך לארץ מקבלים אלהותי היא כתובה בפסוק כהדיא לעיל לא הקדימה כיון שדורש ב' ונתתי לך ולזרעך אחריך. ט' או אם מקיימי בניך את המילה הם נכנסי לארץ וחלוקת אם מקיימי בניך את המילה להיה להם לאלוה וכו' וחלוקת אם מקיימים בניך את השבת כבר אותה הנוסחא מכל מ"מ יודן דכתלמא חלוק אם נכנסים בניך לארץ מקבלים אלהותי ככתוב בשאר כולהו. י' לומר אם מקיימים בניך את המילה להיה להם לאלוה ולפטרון לא ימנע מחלוק אם בקבלת אלהותי בלבד מפניך להיות

להיות להם לשוה ולפטורין אז מלכתחלה צריך גם כן בקבלת המילה שם בקבלת
השלוחות מבפיק קצה דידיה דלעיל דקאמר שם מקבלים בניך שהותי
להיות להם לשוה וכו' משמע דבקבלת השלוחות מבפיק ואלו הכא קאמר שם
מקיימים בניך את המילה תהיה להם לזכות וכו' ושם לזוטא תהיה' ושם
להיות להם לשוה ולפטורין צריך קבלת השלוחות והמילה לעריבנהו ולתיבנהו
ולימא שם מקבלים בניך לשלוחתי ומקיימים את המילה תהיה להם לזכות
וכו' ועוד הקושיא בעצמה נופלת על חלוקת שם מקבלים בניך את המילה
הם נכנסים לברית כחלוקת שם מקבלים בניך את השבת הם נכנסים לברית
אי כיון דבקבלת השלוחות לסנדרי שם לא בכניסת לברית ובקבלת המילה
כדקאמר בעי' שם נכנסים בניך לברית הם מקבלים וכו' וכן שם מקיימים בניך
את המילה מקבלים שלוחתי וכו' שם כן תיקשי עשה מניעות לקבלה כלי שם
ת"ש דקאמר שם מקבלים בניך שלוחתי מתחילה היה לו להקדים הענין
שבו תלוי קבלת השלוחות דהייבו מילה וכיצים' הברית וחתם שם מקבלי שלוחתי
ועוד הקושיא בעצמה היא גם על חלוק שם מקיימי בניך את המילה הם נכנסי'
לברית עם חלוקת השבת: זב למה לי' שם מקיימים בניך את המילה הם
מקבלים שלוחתי ושם לזוטא לא ושם כן קצה מדידיה לדידיה ושם תרוייהו נריבי
תקשי לעריבנהו כדפרכינן לעיל - ג למה לי' שם לעזן נתנת טעם יפה
שם מקיימים כדקאמ' בכולהו:

חביאור יבואר עם פסוקים שבפרשת תצוה וכן אלו ובעז לפרש את
שמות בני ישראל כחשן המשפט על לבו בבואו אל הקדש
לזכרון לפני ה' תמיד ונתת את חשן המשפט את האורים ואת התומים והיו ע"כ ובעז לפרש
על לב אהרן בבואו לפני ה' - ובעז לפרש את משפט בני ישראל על לבו לפני את שמו' בני
ה' תמיד - עכ"ל ויש להקשות למה לי' ובעז לפרש את שמות וכו' בלמ"ש ובעז לפרש
מעשה החשן יוכיר האורים והתומים שהם מהחשן ושם כ"י ובעז לפרש
והכל בכלל - כ' למה צוה השי"ת להיות שמות בני ישראל בחשן החשן לחב
שהם בחשני האפוד כמו שאמר שצה מפורש על האבן האחת ואת שמות
השצה הנותרים על האבן השנית כתולדותם וכתיב ובעז לפרש את שמותם
לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון ושם בחשב כלי שהחשן כלי נכבד יותר מהאפוד
כשביל שכו' חכמים יקרות והוא על הלב וכו' אורים ותומים שם כן יהיו בני
ישראל לזכרון בחשן ולמה נכתבו בחשן כ"ב חכמים בחשני האפוד בחשני חכמים'
גם קצה תומרו ונתת את חשן המשפט את האורים ואת התומים למה לי'
הוכר ניווי בהם וילמר ועשית אורים ותומים ולפ כמעש' שילמר ועשה אורים
ותומים' ג' את שמות מלי רבי' ד' למה לי' נקראו בחשני החשן חשני זכרון
כמו שנקראו בחשני האפוד - ה' לומרו ואת האורים ואת התומים בה' הידועה
היכן הוזכרו בשלמע ועשית את החשן ועשי' את האפוד הוזכרו למע' דכתי'

ואלה הבגדים אמר יעשו חשן ואפוד ומזיר וכו' לך ועשית את החשן אמרת לך לכל תוריס ותומים לא הוזכרו ועוד כיון שהתורי'ם ותומים מכלל החשן למה לא הזכיר השלמת פרטי החשן ואח"כ ינוה כלכיתו וז' את התוריס ואת התומי' את ואת מלי רבי לימ' התורי'ם והתומי'ם למה כפל וגם לאהרן את משפט בני יש'ר על לבו בבואו לפני ה' תמיד ואם מדב' על התורי'ם והתומים כבר אמר והיו על לב אהרן להורות למה כב' פעמים ת"ל ונשא אהרן אמר לפני ה' תמיד וכתי' והיו על לב אהרן בבואו לפני ה' ל"ל אמר תמיד י"כ אמר ונשא אהרן את שמו'בני ים'בחשן המשפ'וכב' אמר ונשא אהרן את משפט בני ישראל ולא הזכיר לא שמות ולא חשן ' יג בחפוד ובחשן למעלה ולמטה אמ'ונשא והתוריס ותומים ובשמי לא הזכר כלל קדם ולא בבואו לפני ה' ' יג בשמים הראשונים כתיב בבואו ובשניה האחרון לא כתיב בבואו' יד למה אמר ג'פעמים על לבו בחדא מגי' וכדי לבאר העניין הזה ולתרץ הקושיות צריך לחקור על ענין זה מרכבה חקירות אחד למה הקפידה התורה שלא יזח החשן מעל החפוד כיון שהם כ'בגדי'היה כל ח'לבדו ולפי משום דלפעי דוושרי ניהנה מרכבתן של'הניין ווטר טפי והוא בפני עצמו ' ולפי מצד קדושתו מכרעת שמירה יותר מפני השם שבתוכו לפחות לא לחייב המפריד החשן מעל החפוד בלאו דלא יזח ' כ'מכל לבני כית כ'למעט כהן גדול מחוקר תוריס ותומים כי מה' דכריס שחברה בית שני הם תוריס ותומים דכתיב ולכבדה חמר ה' כדאיתא במכבת יומ' בקוף פק אמר רבי שמואל בר תוניא מלא תחת מל' שלה ההר והכתם עץ וכאן הכית ואדנה כו ולכבד חמר ה' וקרינן ולכבדה מלי שינה למחוקר ה"ש ה' דכריס שיש בין מקדש ראשון למקדש שני לרון וכפורת וכרובים ושתי וערבה ורוח הקדש ואורים ותומים ; ופירש רש' וכרונו לברכה לרון וכפורת וכרובים כולה חדא היא השכינה לא שרתה בו ורוח הקדש לא שרתה בשכינים משה שתי'לדרים יהריעת שכתב בה דלא מצי'למיעבד משום דאיכא למיקרי חסרון כי הוה דבר כלתי כרגש וקדושת הבית כמקומה עומדת למעט שלא הם'דכריס בחסרונם רשם עשוי ' והמשם זל כתב בפי הלכות כלי המקדש בימן תנן עשו בבית שני תורי' ותומים כדי להשלים ח'בגדים ומעפ"י שלא היו נשתלים בהם לפי שלא היתה שם רוח הקדש וכל כהן שתינו מדבר ברוח הקדש אין נשתלים בו וכן כתבו בתוספות אבל רש"ל כתב בפ' ותתה תנוח ובבית שני היה החשן שתי'לפעי לכהן גדול להיות מחובר בגדים אבל לותו השם לא היה כתוב ועל שם אותו הכתב הוא קדוי משפט שנאמר ונשא אהרן את משפט התורים על ' ולדבריו יקשה כיון שהחשן הוא יותר נכבד מהחפוד מבו

תורים

לוים ותומים וכו' מבנים והוא כתוב לפניו ועל לבו למה נזה הש"ת
עשיית הפוד ואחר כך החשן וכן הקפיד בעשיית קדימת הפוד במעשה
רחוי היה להקדים החשן כמו שהקדים במעשה המשכן תחילה הארון
ואחר כך השלחן ואחר כך המנורה ואח"כ המשכן. ד"למה חסרו מלו
הה' דברים ולא לאחרים:

וחנה לבאר שני פסוקים הללו נצרין להקדי' הקדמה מבוארת בכתובי'
ובדברי חז"ל במקומות הין מספר כי עם בני ישראל הם חלק
ה' כלל ופרט וכל הנהגתם עלו' ובאר לו מ"ל להיות לובה עיר ומקדש
להיות שוכן בתוכם בארץ [illegible] הנהגת ע"ישראל כל זמן [illegible] על
[illegible] שלו ובארץ אשר חלק לזה' וכזמן שישראל עושים רצונו של מקו"ב כל
בילוי מזמו' שלו את ה' הטובות שבעולם היו בישראל ומטובתם היה כח תועלת לעכו"ם ומהמקדש
היה מגיע תועל לעכו"ם כידוע וזה פי' הרמבו"ן פסוק הללו את ה' כל כל גויס
גויס וכו' כי רחוי להקשות למה הקדים הללו ה' וכו' והדר קאמר הללוי
את אל רחוי שיתבחרו עם ה' ונחלתו והדר [illegible] כי גבר עלינו
חסדו למה יהללוהו הגוים מ"מ ג' מלי כי גבר עלינו חסדו ואמת ה' לעולם
מוד על החסד שגבר עלינו לומר כי גבר עלינו חסדו ואמתו ה' לעולם
מלי רבי' וכיון שהזכיר בהללו את ה' כל גויס וכו' שם שלם פעמי' למה
קאמר הללויה בחלי השם שלא הכי פי' כי זה הפסוק הוא בעומור ה' לבדו
כי מדבר במלך משיחנו והגלות ישראל משעבוד מלכיות וירלו [illegible]
כבודם על ישראל קאמר הללו את ה' כל גויס וכו' כי בעניין הטוב לעתיד
לבא יש כו שני עניינים הרשון כבוד ה' וזהו תכלית השלמי' כמו שכתב
כוונת למן יבא שמיא הרמב"ם ז"ל ומזה הטעם לכו עונין למן יבא שמיא רבא מבר' כלו' שמתחלה
רבא בקש שיתגדל שמו וימליך מלכותו ויקרב מגיחיה וילמח פורקניה והיה
רחוי שנקאר למן כתם שחזור על הכל ולא על פרטי לח' אלא שתם הוא
עונים למן קתמא היה נרחה שהנו מנפיס מגיחנו לתועלתנו ע"כ לומר
למן יהא שמיא רבא וכו' כלומר תכלית הטוב שיתבר' שמו בפי כל הברין'
והענין השני כבוד והגלות ישראל ומתנבדת הטוב השופע עליהם יגיע
[illegible] עכו"ם כמו שהיה כמן שהיה נמק ושותים ממנו החיות [illegible]
נדין אותם וטועמי טעם מן בהסלוה הטוב לע"י ילמינו כו [illegible] עכו"ם
עכשיו אלא כשיראו אותו הללו את ה' לכשיהיה שם שלם והכסא שלם
ואמר את לרבות ישראל שיתבחוש [illegible] ע"י שעבדו את ה' ושם שמים
מתקדש על ידם והטעם כי גבר עלינו חסדו בתגבורת שכשך מהמדה
שישר בה שיכלו לאמר שם כמו שאמרנו. ועוד שכית להלל את ה' כי
כתקיימו דבריו' וזהו ואמת ה' לעולם שכתאמתו דבריו וזה יהיה לעולם
שלא יהיה עוד יגהר והיה ה' למלך על כל הארץ אמר לאחד יהיה שמו ושמו אחד

מלמדים קודם מיכה עתיד מעכבו שלין הטם שלם ולין הכוכב שלם מעתה
הלוויה: לי נמי שלעולם קלמר לתה כני ישרל לעולם וכל זמן הלוויה
ולם לה המתי יקלוויה פי' העלום שכמויהם קרויים מתים דלל המתים
ממש הטיטה ולל הרשעים לשר הם יורדי דומה לינ' מהלכים לפי שהיפם
מלמיכים לכל לחכמו כבוד זה מעת' שר עולם ותנו שכח לה' על הלמירה
הזאת ולם הלוויה על דרך מודים לחכמו לך על שלמו מודים לך: הסבן
כני ישרל על הלדמתם יש תועלת לחטרת שכום ולפי לו כשלין ישרל עושים
דצונו של מקום שכינה עמהם דכתיב הסובן לתם כתוך טומלתם ולפילו
כשגולים בין הלומות שכינה עמהם שנלמר ושב וה שיב לך נלמר וכו':
וסוה הקדמה הל': ועוד למרינן בשרבי פרקים יש בערכין מה קרבנות
מכפרים לף בגדי כהונה מכפרים כתוכת מכפרת על שפיכות דמים
דכתיב ויטבלו לת הכתנת כדם: מכנסים מכפרים על גלוי ערוות
דכתיב ועשה להם מכנסי בד וכו': מנחת מכפרת על גסי הרוח
כדר חמינה יכה דבר שבגדה ויכפר על מעשה גובה: לפנט על הההור
הלב דכתיב והיה על לב להרן חמן על הדינין דכתיב ועשית חמן משפט
לפד על עץ דכתיב זהן לפוד ותרפים. מעיל על לשון הרש יכה דבר
שבקול וכו' לין על עוי פניס דכתי והיה על מנח להרן וכתיב התם ומנח
לשה זונה היה לך. והקושיל מבוארת כי בשלמת קרבנות מכפרים
לפל בגדי כהונה מה טעם שיכפרו: כ'כי בגדי כהונה מכפרים על כל
עבירות קטות עץ וגעושפיכות דמים ולם שלו שתכפרו לין כאדם הכית
וגלוי ישרל. ג'למה יכפר החפד על עץ וחמן על משפט ולם מה שהקטיר
רביס ישרל כפורם: תבל בדבר בעניו החפד לבד שם מה שהקטירו לין
מכפרים בגדי כהונה שם מה שכת שהי יונה בעלין הקובע מקו' לתפלתו
וכו' כך לבי לומ' כל המדקדק בעניו החפד גרעון העץ וכתב רש'ל ול'
החפד היה עשוי כמין ביגר וכו' עיין שם בפ'. ושם זה יתבלר הכל ולל
תשלר קושיל כי כשישרל עושים רצונו של מקום הם בחזקת כל שכשו ושכשו
בשלקו ושכינה כיניסם ורוח הקדש ונכוחל שורה בינ' זוכותם לכות מקיעתם
ורחמי שמים זעל כן היו שמות כני ישרל על החמן על הלב כשעה שיהיו
בחותם וכו' והיה שה המכורת על החמן בתוך החמן להורות שהשכינה
שרויה כתוכם ויש כהם נכואה ורוח הקדש והיו החבים לרבעה
טורי לבן רמז לחרבעה דגלים דשות המרכבה העליונה והיה כתו' בחמן
הל' לחברך ינחק ויעקב לה ורוע כי וכו' לחות' עמדה להם זהיה כתו' בחמן
הלחרונה שכתוב כך כתב הרשב'ל בפיר' השנה ובחבה מיתי שהיה
כתוב שכתי יעורון להודיע שלעפ' שהיה כל שכט בפני עצמו כולם עם ה'
וה טעם ה' למנות ג' דגלים לקבצם כולם והיו שמות השכטים פעם שנית על

כתפות הלפוד להורות שהם שלטים במערכות השמים ולפי שכל ישראל כי הלפוד הוא רמז לעיר והם המזלות כי הם והלומות ששבתם לוקים דכתיב והם ינוקים דרך גבורת החלק המגיע להם מלחתו ית' והיו שמות ישראל מע מידים לותם • לימני להודות ולכל ישראל גולים גלה ככוד שמהם כי בזמן שהם בארץ כל ח' בכבודו וכשהם גולים אז כולם הם מקוצרים יחד ומשוערים כמשקל על פ' כי נשבע ערד ה' בזמן שהם על אדמתם כהנים בכבודם לויים בכבודם וכו' וכשגלו נתערבו ונעשו ערד ח' לכך בחסן היו כל מבט לבדו כאלו שלו וכשהיו בכתפות הלפוד שהוא רמז שגלו מעל שלחן לאכילה ומגילים למקומות הסרים לאחרים כולם ביחד כערבוביא ועיר היו שמה מסמוכים על הלבן הלחם ועל שמות וגומ' פתולדותם כלי קדושת מעלה זה על זה כי לפי הטבעית שהיה קדימי הזמן והיה הלפוד מחובר בחסן ולא יום ממנו להודיע שעשו שגלו שכינה עמהם וגם זכות אבותם עומדת להם לכל לא בלותו הכבוד ועוזו הקבוץ שהיו כשהיו בארץ • ועוד לו שהיו שמות בני ישראל על כתפות הלפוד להודיע שלפי להם העמדה כי לפי ממה שיונקים מ"ם ילמד הסגולות מהם לפי להם העמדה ולפי עבדו אחר הגלות ישראל מעמידים עוד מערכות השמים שלמלך שם לא נתקיימו שמים וארץ בזמן ורמז מי ברא וגו' ואמר ונשא לאהרן קודם ונתן עוד הלורים להודיע שעשית החסן ככר בגמרא זה מכפיק לבא על הקדש שהוא בזמן שלפי שם לארון וזה תמיד עוד מתמיד יותר וגם כשלפי לארון הוא לפני ה' כי קוף קוף יש כה קדושה שעשו שלפי ככרי שונה וזהו לוקח לרמז דלא הכבר דלא היו לורים ותומים בבנית שני ולפי מעכבים ולה"מ ותוספות נ"ל שהפקיד הענין לומר לך שכיון שלפי נשלפי כשם היה ליה כמלן דליתיה ולפ"ה לא מעכבים ואמר ונתת עוד הלורים ועוד התומים כתב שם תמכורת נתון בתוכו בין כפלי החסן ולפיכך הוצרך להיות כפול ולפיכך לא מכרו לורים ותומים בגולה ולא כמשה כמו שכתב הר"מכן ז"ל ואמר הלורים והתומים כה"ג הידיעה לומר לך שהוא סוד שמקר הקבה למשה לבדו • ואמר והיו על לב אהרן כי הוא מיותר כי מלחר שאמר שהיו בתוך החסן והחסן הוא על לבו ודאי גם כן שהלורי ותומים היו על לבו ואז"ל שהוא שכר ורלך ומשו בלבו ולפי כן יהיה תיכת על לב אהרן שמשו • ותקשר שאמר שהיה נושא את משפטי בני ישראל • ואמר לפני ה' כי היו הלורים ותומים מלירים דבריהם ומתלימים דבריהם • ככתוב לפני ה' כלומר בזמן שאהרון לפי שכינה שרוי עליו ולפיכך לא לאמר תמיד כי לא התמידו הלורים ותומים כל זמן שהתמיד החסן לרמז ולהודיע שתוספות לא התמידה השלמה כלפי ולפיכך אמר למעלה וכרון כלומר שלא היה שכינה עם בני ישראל לזכרון לכל כשהיה עם אהרון לא שייך בו וכרון כי היו ממש לפני ה' ולפי כך לאכיה לפני אהרון וכרון שלא היה כלפי הכבוד כן בכפלי

הלחן כתן שלח בפני הלחן. ומ"ר ובשלח להרן את משפט בני ישראל מדבר
על תיעלת הנמשכת מלוחים ותומים כמ"ל מה משפט לינו חוזר לף ניזרת
לוחים ותומים לינו חוזר. ומ"ר על לבו כשהיה חושב בלבו לאותם השמות
הקדושים ומתלבש כרוח הקודש ולפיכך נף לומר בכאן לפני ה' כלו' שמעולם
צריך כונת הלב והכנתו מרוח הקודש וזה לפי שלח יבא שלח בחון צריך להיות
מוכן לגמרי ולפיכך לומר תמיד לרבות לפילו שלח בזמן עבודה ולפי זה
הענין מדבר בהכנה לף הזכיר לף שמות ולף חתן. ועם זאת ההקדמה נכון
לל ביאור המאמר כי ר' יודן הוקשה לו בפסוקים חדש דקאי להדדי
דמהלי קרא משמע דבכניסת הלרן תלוי קבלת התלדות דהכי קאמ' ואתתי
לך ולזרעך לחריך לת לרן מגוריך לת כל לרן כנען והייתי לכם לאלהי ולכתיב
והקמותי לת בריתי ביני וביכך וכין זרעך לחריך לדורותם לברית עולם וגו'
משמע דבמילה לחודה יהיה לו לאלהים. כ"שם קבלת התורות תלוי במילה
ליך לברהם לף מל עד היותו בן צ"ט שנה דמשמע שלח היה לו לאלוה עד
עכשו שכן מ"ם לין לתם מקבלים לף להיה לכם לאלוה דקאמר והייתי
לכם לאלהים דעכשו במילה הוכן להיות לו לאלוה. ג"כי כניסת הלרן הוא
שכר כתן ליעקב ולינו תלוי רק ינחילכה השם להם ולין רלוי להתמות לקבלת
התלדות השכר. ד' דלעיל כתב והקמותי בריתי ביני וביכך וגומ' למה כפל
לחכ' ומ"ר וילמר תלדים לברהם ולתה לת בריתי תשמור לתה וזרעך וגו'
ה' דלעיל כתיב להיות לך לאלהים וכתוב הכ' לף כתב כיה להיות לך לאלהים
עוד הוקשה לו העם הילודים במדבר שלח מלו כמ"ש בפ' הערל משום חולשת
דאורחא או דלח נשבה להם רוח נפוצית הכי נמי שלח היה להם לאלוה
ולפטרון והרי מצינו כל המ"שנה וה' הולך לפניהם וכו' ואפי' לרבי ישמעאל
דקאמר כי ע"כוס שמעו קולו שלח הב"ח לעפ"י שהיו מולים מל ולף פרע כאלו
לף מל ולכך כתיב כי לף מלו אותם וכו' כידוע. עוד הוקשה כי לף הזכיר
קיום הברית רק ביכו וכין זרעו וכל אותם נפשות שמלו אותם מה היה
מהם וכבל הפרשה לומ' ביני וביניך וכין זרעך וכו' ונשבח שלל כן הנכד
נומר תשר לף מורעך הוא והיה רלוי להזכיר אותם כמי שמנוח על הגר'
ולתרץ כל אלו הקושיות נתעורר ר' יודן ומ"ל שלפעמים בקבלת התורות
והתעבד אלו מקפיק להיות להם לאוה לעפ"י שלח יקיימו
המילה ולף יכנסו לארץ וזהו דוקא בחוכם כנען ישראל במדבר שלח מלו
כרחוי עד שבח יהושע ומלן בגלגל או כגון מתו אחיו מחמת מילה וגם שם
מקבלים בכיך שהותי לבד אני אהיה להם לאלוה ולפטרון והוצרך לומר אני
אהיה לאלוה לרמוז שלם יקבלוהו לאלוה ירצה הוא להיות להם לאלוה ואם
לף ירצו לעפ"י תירצו לא"ל אין להם תקנה כמו שהוא בעון שלעתיד ירצו הם
ולף יר' לקבלם כמ"ש כעש"ה מק לעתיד לבא מכיון הב"ה וכו' והטעם מפני

כבוד של מעלה כשרציתי וכו' כמ"ש כפה עליהם ההר וכו' ואעפ"י שמקבלים
הגרים יחיד שאני • אי נמי לעתיד לא יקובלו לפי שהוא עולם השכר וכמו
שאמרו ז"ל מצוה קלה יש לי וכו' דמוציא חמה מנרתקה שהדין עמו כמו שאמ'
שלא רצו לקבל מקדם דא"לתה הוו מצטער פטור מן הסוכה • י"ל א"נ אני
אהיה להם וכו' שירצה לתאר שהותו עליהם לא כמו שהרחיקו הע'כום ענין
זה וקלקו ההשגחה מצד רוממותו וזהו שאמר ואני אהיה להם לאלוה •
אי נמי אהיה להם לאלוה על כרחם שאם ירצו אח"כ לפרוק עול לא אניחם
כ"מש אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם • אי נמי אהיה להם לשוה פי' אענם
בעת צרתם כמו שנאמר כה' אלהינו בכל קוראינו אליו • אי נמי אהיה
להם לאלוה אייחד שמי עליהם להקרא אלהי ישר' • ו"מש ולפטרון שתהיה
הנהגתם ע"י כמו שהיו ישראל במדבר והאבות ובזה יתוקן ענין אברהם
עד עכשיו וענין ישראל במדבר ומתו אחיו מחמת מילה • והדר קא' אם
נכנסי' בניך לארץ הם מקבלי' שהותי וכו' כי כל יש' הדר בח"ל דומה [illegible]
לו שוה כי בח"ג שולטים השרים וכמו שפי' בפי' ושבתי בשלום וכו' וזה שאמר
ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וכו' והיתי להם אז לשוה' אי נמי
שבהיות ישראל אז בארץ יקיימו כל המצות התלויות בארץ וגם הבלתי
תלויות יש להם מעלה גדולה בשנעשית בארץ דכתיב ראה למדתי אתכם
חוקים וכו' לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה פירו'
המצות שלמדתי לעשות כן בקרב הארץ ואני לא זכיתי רק בציווי לבד
וגם השכינה שורה בישראל ושם שמים מתקדש על ידם • וזהו
והיתי להם לשהים ובזה יתורץ מה שאמר אם נכנסים בניך לארץ מקבלים
אלהותי כלומר בשלימות המצות התלויות בארץ מתקיימות והם מקיימים
אלהותי בשלימות ואם לאו אין מקבלין אלהותי ד"מ כמו שעשו בני גד ובני
ראובן אם ח"ו יסכימו כולם כשנתנה להם הארץ שלא ליכנס לה לא היו
מקבלים האלהות כי קבלת השהות שלמה הוא בהיותם בארץ וכן אמ' משה
ראה למדתי אתכם וכו' ואמר עוד אם מקיימין את המילה הם נכנסי' לארץ
וכו' זה אמ' בלשון תנאי וכן בשעה שאמר הב"ה ליהושע שוב מול את בני יש'
אמרו בפסיקתא וזה הדבר אשר מל יהושע ר' ברכיה בר חלבו בשם רבי
אבין בר יוסי דבר אמר להם יהושע ומלן מה אתם סוברים שאתם נכנסים
לארץ ערלים כך אמ' הב"ה לאברהם ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך
ע"מ ואתה את בריתי ז"שה לכל זמן ועת לכל חפץ זמן היה לו לאברה' שנתנה
לו המילה שנא' בעצם היום הזה נימול אברהם זמן היה בו לימול את בניו
שנאמר כי מולים היו פי' שהוקשה לו אם המילה מעכבת את השהות למה
לא מל אברהם עד עכשיו וכן ישראל למה לא מלו והשיב כי היה סיבה
לאברהם עד היום הזה מפני הגרים ומפני יצחק הכל באורך כמו שכתוב
במאמר

במאמר נפרד עד מאוד עד מאד. וכן ישראל מפני שלא נתנה להם תורה
בפונית ואנוס רחמנא פטריה. ולזה התחיל המאמר בקבלת ההלכות
מכפיק להם לאולה ולפטרון בלי מילה וכניסת הארון ואעפ"י שלמדוהו הלזן
נכנסים לארון שהלי מדכתיב ואתני את הארון והדר כתיב ואתה את כריתי
ולא לאמרו מדכתיב כריתי אדקדק והקימותי את בריתי וכתיב והדר קאי ואתני
את הארון מגוריך ברוחה מצרים קבלת השלות ה מילה ותיקון להכנס לארון
ואפוא דלגופיה לצטריך דכמילה מקפיק להיות לנו לאלהים ולפי למדה
וזאתה את בריתי תשמור דמייתר ליה מדכתיב וזאת בריתי אשר תשמרו
והדר ס"ם מקיימים בכיך את המילה להיה להם לאלוה ולפטרון ואם לאו
לא להיה וכו' היינו לדזר שלא נכנסו לארון היה להם לאלוה ולפטרון כל
ימי מעה וכן ישראל כגלות כל מקום שהם מביאה עמהם ולמדוה מדכתיב
והקימותי את בריתי ביני וביניכם והויתי להם לאלהים שהברית
מקפיק להיו להם לשוה ולפטרון ולפי קדר ר' יולן בניכת הארון בחרונה
ואם היה רשאוה בפסוק מפני שהיה לגולים בגלותם לחר כך וכניסתם
לארון היה נחמה להם. חזר ואמר שם מקיימי בכיך את המילה מקבלים
אלהותי ואם לאו לא משה שהפטר לקבל אלהותי לפי ס"ם לא שיהיה נימול
והודיע שהם ס"ם מקיימי בכיך את המילה להיה להם לשוה ולפטרון
לינו שכר בחיריי בי לפי הפטר בלעדי זה ועל הם מקיימין את המילה וכו'
דוקא כשהין תוכם ולזה אמר מקיימי ולא אמר מקבלי דכשהוא תוכם הפטר
קבלה בלא קיום. וגם כפי הנקחת שמ"ם מקבלים מ"ש שהם בזות
החלוקה יען שכמילה בעצמה קבלת אלהות שהוא רשום בחותמו שמו
ית' עליו וממך מאמנתו לאלוה ולפטרון שהיה החלוקה הקודמת לזו וזה
כפי נקחת הילקוט. וכפי הנקחת שהם מקבלים בניך את השבת יובן
שהשבת הוא רמז לחדוש העולם דהיינו קבלת אלהות ולהיות שהמילה
דוחה את השבת לכן אמר שהם מתינת טעם למ"ש שהם מקיימין את המילה
להיה להם לאלוה שהרי מניחו שהם מקבלים את השבת מקבלים אלהותי
כאמור כ"ש במילה שדוחה את השבת והנחת רבות יעיין המעיין.
ומ"מ יש לפרש למה העמידו נכנסים שלא לומר כי העמיד היינו יכול להביט
בני אלהים כאברהם קודם שנמול ויכול לאברהם. וזה הטעם שיהיו שראל
נכנסים עדלים לארון כי ה' נקרא אלהי הארון ושם שכינתו ולא
יכול להיות שם וכן השבת היה עקר חדוש העולם והיה שקולה כנגד כל
המצות וכאמונה הולת תלוי שכר ושונש ושקר כניכת הארון היה לקוים
המצות הרי שהכל לאחד והם עניים נכנסים בשפטר בלעו הכי ולכיכ לא
הוכר לאברהם במאמר כי לו אין צורך מכל דבר לקבלת אלהות. ומה
שהביא הכתוב הזה במעשה בשלוי הכנים. ומה שמתנה עם הכנים

מבואר במה שאמרו בזוהר והאמין בה׳ ובפסוק ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה עיין עליו ·

מז״ל ברבה על פ׳ כי יק׳ קן צפור הלכה תינוק מהו שיהא כמול וכו׳

כי יקרא קן צפור לפניך · הלכה תינוק שנולד כשהוא מהול מהו שיהא מותר למול אותו כך שנו חכמים תינוק שנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית מפני בריתו של אברה׳ אבינו ומנין אתה למד מן התור׳ שנא׳ המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך אל תהי קורא בו אלא שתי מילות מילה ופריעה · ר׳ לוי אמר המול ימול מכאן למוהל צריך שיהיה מהול דכתיב המול ימול · אמר ר׳ יודן בן פזי מה כתיב בצפורה אשת משה אז אמרה חתן דמים וגו׳ · למילה אין כתיב כאן אלא למולות שתי מילות · מכאן למילה ומכאן לפריעה · ולמה התינוק נימול לשמונה ימים שנתן הקב״ה רחמים עליו להמתין לו עדשיהא בו כחו וכשם שרחמיו של הקב״ה על האדם כך רחמיו על הבהמה מנין שנאמר ומיום השמיני והלאה וגו׳ · ולא עוד אלא שאמר הקב״ה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום א׳ ·

יש להקשות במאמר ראשונה מה שאל אם מותר ומה איסור שייך ביה · ואם נאמר ששואל בשבת אם מותר הרי הדין הוא שאינו דוחה את השבת · עוד אומרו שנולד מהול צריך להטיף ממנו דם ברית והלא חלוק גדול בין סברת השואל למשיב שהשואל שאל אם מותר והמשיב השיב שאין צריך לומר שמותר אלא שצריך וצריך לתת סברא לכל אחד מאי סברי השואל והמשיב · ב׳ אומרו שצריך · להטיף מפני בריתו של אברהם אבינו ומפני כך הוא תקן בהטפת דם ברית בלבד והלא די בקיום המצוה כשנולד מהול ומה צורך בהטפתו ג׳ לבה״ דדרים מילה ופריעה מהמול ימול קרא דחתן דמים למולות מאי עביד ליה · ד׳ שהוא אומר ומנין אתה למד מן התורה שנאמר המול ימול פי׳ אעפי״ שהוא מהול מבטן אמו צריך למול פעם שני׳ וזהו הטפת ברית לנולד מהול אם כן לדחי שבת וכי תימא הכי נמי והלא הדין בהפך שנולד מהול אינו דוחה שבת · ה׳ שסותר דבריו ואמר אל תהא קורא בו אלא שתי מילות מילה ופריעה ואם כן הנולד מהול שצריך להטיף דם ברית מנ״ל ואם כן איך אמר ומנין אתה למד מן התורה · ו׳ לרבי אמי דאמר המול ימול מכאן למוהל שצריך שיהיה מהול מילה ופריעה מנ״ל וגם הטפת דם ברית לנולד מהול מנין · ז׳ אומרו ולמה נימול לח׳ שהמתין לו עד שיפול בו כחו ואם כן למה יש נימול לשמנה וליום אחד קשה אומרו ולמה נימול וכו׳ שהוא מקושר עם מה שאמרנו וכנראה אין לו קשר · ח׳ לפי דברי ב״ה שאמר כל מדות של הקב״ה על האדם ועל הבהמה רחמים מילה לח׳ וקרבן לח׳ וכו׳ תקשי ליה ממתניתין האומר על קן צפור וכו׳ משתקין אותו שעושה

מדותיו רחמים וחיכם שלא גזרות ט' ולמה לא הכיח רחיה בע"ה לרחמים מן התורה מפריקה וטעינה וכן הלכה נער כ"ח דתורייתא וכמה דכרים ד'מהי ליטכח דלא עוד לימא וכן לותו ולית כמו חביאור דלעולם הטפת דם ברית לנולד מהול ליכה מן התורה ומכפיק לן להקרא כמול כלומר לפי שעתו כך הוא ליכי בעכם ולכי ליכי דוחי את השבת כלל וקרא הוא לתמכת כעל' ומה שמצא לפי מות למול היה מפוש נער דלין רחוי לנערו על חב' מפוש נער בן ח' ב' מפוש מכנה מיכפן הולד כחיבפי והא דקתי מפני כריתו של תברה מפני זכר המצוה ר"ל הוא מדרך להטיפו ולא חייטינן לנער וע"כ לא מלד יצחק מהול כמו יעקב כדי שתתקיים בו המצוה וכן ח' ימים ולם וימול כמער גוה לותו תלדים זה שלא זכה כה כדי לקיימה בידי כי מלד מהול ילטער מעט הוא ולכיון גם להורות שלפי היה מלד ערל היה מל את בנו מיקו כיון שעתה מצערו כלי טורך כל מכן לפי מלד ערל ועכ"ו יש רמז בתורה דכתיב המול ימול ולם למילה ופריעה לבד לימא ימול ויפרע למה לפי המול ימול לרמוז לך המלד מהול ככר ימול והיינו הטפת דם לנולד מהול והא דקתמ' של תהי קורת בו שלא שתי מילות מילה ופריעה פי' לא תטעה לפרש ולומר שעיקר הכתוב כת לזה ויהיה מן התורה וידחה שבת לפי הדבר כן כי עיקר הכתוב לא כת שלא למילה ופריע"ה שדוחה שב"ש אבל מורחיה במינוי הלמ"ן רמז שהנולד מהול צריך הטפת דם ברית והא דקתמר של תהי קורת בו לומר לך שאעפ"י שבתוב בתורה המול ימול לא תטעה לפרש דרמז הפ' לנולד מהול שלא לערל והם שתי מילות מילה ופריעה והאי דמפיק לן קרא לפריעה כלשון מילה לו' לך מל ולא פרע בלו לא מלוהו נכון ור' ו' בביר ליה דקר' שתי למהל שצריך שיהיה מהול וקרי ביה המול ימול ולכ"ל מילה ופריעה נפקא ליה מקרא גופיה דכשתי מילות הכתוב מדבר ומדכתיב המל חבר ולא דרים הכי לי אמי מפ' שתן דמים למולות ולכ"ה דילים מילה ופריעה מהמול ימול קרא דלמולות לתת למשל שהיה המלאך כמין נחש ובולעו למטה וכו' דילעה דחזיב לדם עוכם על שכי מילות מילת עפ"ו ומילת בנו וכשטיה דקרא על מילת בנו ולגב רמוה גודל מעלתה כלומרו למולות ולפשר שנפורה לא פרעה מלת מילה לבד כדכתיב ותכרות את ערלת בנה ולא וירף ממנו משהתחלה כמשה ומשה כרע דל"ת לימה ותמל את בנה מלי ותכרות ומשו ולמה מימול למשמש כיון שצריכים לגזרסקי שהות מהול להטיף ממנו דם וכר למצוה של אברהם אבינו היה רלוי להקדים כי זריזין מקדימין למצות שים מימול ליום ח' ולזין בו בבל לפי שלא בן ימול לא' ומה שמניכו ימול לא' להודיע הבדל רחמי הפלת ליטרל מן הע"כוס לכן ביטרל ריחם שיהא מול למצוה לשמש השבדים כגון שלקח שפחה ועוברה עמה או נרוך למולו תכף שלא שלקח השפחה ונתעברה מלנו מל כגון שלקח הולד

ערל לית דלהוי לעבדו ערל בגיתי כיון מכת ערל מחוץ · ומה שלמר מריחם
על הבהמה היינו על למו שמצינו ערלת בשלוקחים בכסף מלבד מכל כמה וכמה
בן ח' ימים ליכה חומשת כ"ו וכן דקדק הפ' והיה ז' ימי' ובגומ' שמקרבת לותו
ומרחמת עליו · ואמר ולא עוד כלומר לך ברית ג' לחרת כי אם ואת כי
לפי שהרחיה דמטוכה יש לדחות ז' אפי' שהטעם שמילו רחוי לקרבן
מחובר זמן שהוא שפיר נפל אבל כאן בלותו ואת בנו ודאי משום רחמי ואין
להקשות מהשחיטה היך נוהג הקלה לשוחטו כי זהו שלמות להם שיהי' חלק
אבר מהאם · והא דקאמר שבל מדותיו של הכ"ה רחמים עיין במות שלוח
הקן בכל לבכרי הרמב"ן ז"ל והרמב"ן ז"ל עליו כפרשה והוריך הרבה מאד
בקיצור דברים ורוב העיון ·

מזל כמאזנים
מאי כתוב
ביום לאברהם
מב ג' לותו
ביום יום ב'
למילה ·

וירא אליו ה' כחום היום מאי כחום היום אמר רבי חנינא אותו היום
יום ג' למילה של אברהם היה והיה בא הקב"ה לשאול באברהם
הוציא הקב"ה חמה מנרתקה כדי שלא יטריח אותו צדיק באורחים שדריה
אליעזר לסיפק אברא נפק ולא אשכח אמר ליה מהמנותא בעבדי נפק
איהו חזייה לחקב"ה דקאי אבבא היינו דכתיב אל נא תעבור מעל עבדך כיון
דחוא דקא אסר ושרי אמר לאו אורח ארעא למיקם והכא היינו דכתיב וישא
עיניו וירא והנה שלשה אנשים וכו' אתו קמו עליה כיון דחוו ליה צער
אמרו לאו אורח ארעא למיקם הכא מאי ניהו ג' אנשים מיכאל גבריאל
ורפאל · מיכאל שבא לבשר את שרה ורפאל שבא לרפאת את אברהם ·
גבריאל דאזל למהפכית לסדום · והכתיב ויבאו שני המלאכים סדומה
דאזיל מיכאל בהדיה לשזביה ללוט דיקא נמי דכתיב ויחפוך
ולא כתיב ויהפכו · עכ"ל ·

ויש לשאול מי אמר לן לרבי חניכא שבא לנטול כשלומו של אברהם · כ'
מי אמר לן שהיה הכיקור לפני המילה ואם מפני קמיכות
הפרשיות עדיין יש לנטול מי אמר ליה שהיה ביום הג' · ג' למה אמר כא
הכ"ה לנטול כאברהם ולא אמר לבקרו · ד' כשבא אליעזר ואמ' שאין לורחים
למה אמר ליה המקום בעבדי ולמה הלמיכו על נטולי יצחק ולא יהי' שיעור
בעיני מ' כרהם כטבי עבדו של רב שאמר לימו כשאר כל העבדי' כשר היה
ה' חזייה להקב"ה דקאי מכבא חזייה דקא אמר וכו' וכי קודם שבא היה
לו לרחו' כילה כל גלי לפניות' · ו' כתו' חזייה להקב"ה דקאי מכבא וכו' והיינו
דכתיב על כל תעבור הנה ממש שהשכיח היה רוגלה מתלק מעל אברהם
ולפי שמת שלפי שרי אברהם לילך לקבר אורחי שלה שיתתין על מיכאל
מות דדרתי מיניה גדול הכנס לורחי וכו' ז' ומי אמי כיהו ג' לבעי מיכאל כו'

מי אמר לו שהיו שלוחי מלאך רפאל שבא לרפאות שלשה מיכאל וגבריאל מאין לומר לן. ק' למה הוכפלו ג' לג' דברי הלשון ופרש"י לב בפסוק לפי שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות תדע שבכל הפ' מזכירם לעצמן רבים וי"ו ופ' וכבשורה כאמר שוב לשמוש שיך וגו'. וקשה כי אינו מבואר רש"י שב' לאין עושים שליחות לאחד מכל הכבוד נותנת דדי מלאך לאחד לשליחות לאחד. למוכס מלאך לאחד יעשה שלחיות הרבה לפשר ואינו מבואר רש"י שמזכיר בלשון רבים ובמעשה הוא ק' לכן אמר בקוף למדת שהי' היה מגיל. ועוקשה שהרי הוא בעצמו אמר שרפאל שרפא את אברהם הגיד את שלוט ואין לומר דרפואה והגלה הכל לאחד שהרי בכאן אמרו בגמרא שמיכאל שבא לשבר את שרה הלך להגיד את שלוט. ע' לומרו דיקא כמי דכתיב והפוך את הערים ולא כתב והפכו ש"מ. וקשה שהרי כתיב כי משחיתים לאכחו כמו שהקשה הרמב"ן ז"ל וכן הקשה הר' אלחנן הא משמע ליתנא לקרא שמגידים הגילוהו כדכתיב ויחזיקו האנשי' בידו ובידי אשתו וכתיב וילוהו ויניחוהו מחוץ לעיר וכתיב בתריה שאמר לו המלאך שבא להפוך את קדום כי לא יוכל לעשות דבר עד בואך שמה. ותרץ שאשמעם מחוץ לעיר ומיכאל הלך עמו עד נוער וגבריאל היה רוצה למהר לשבתי קשה כיון שמגידים הוגילוהו בחמלתו עליו כדאה שהיו מגילי דאם לא כן מה לו למשחית בל"ט לא ימות גם הוא כאנשי קדום כיון שמיכאל היה הולך עמו עד נוער ומה לו לגבריאל לומר מהר המלט: ועוד מה לו לגבריאל להתעכב מלעשות שליחותו כשביל לוט יעשה מה שירצה כי מיכאל עמו ואין חשש כי לא יגיע מק לוט כיון שמיכאל עמו כי חוב' מלאך ה' שכיב ליריחו' ד' למה הוזכר רפאל לרפא' את אברהם כיון שהקשה הלך לבקרו בתור פני מלכים ומה נזכר למלאך לרפאתו:

הביאור דקשיא ליה לר' חמא שהרי כתיב וירא ה' אליו ה' אמרת' לאברהם לדבר עמו. ואח"כ לא מצינו שדבר עמו כלום שלח תכף ומשלח עיכוב וכו' וקראם ועשה משתה והאכילם ולזה אותם.

ואין לומר שבא לומר לו מעשה קדום ותכף שבא הב"ה בתו' מלאכי השרת והא דקאמר ה' הוא לצון קדם ואמר לו אל נא תעבור ולמדנו שגדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה ואחר שהלכו אמר ואברהם עודנו עומד לפני ה' תיקון סופרים שהמתין לו השכינה עם שהכנסת אורחים ולפיכך אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה ודברי הש"ת להודיע זה לבריותיו ובא והמתין עד שהכניס האורחים לא יתכן מפני כמה דברים. ואם כן שאבית המראה היה לומר ענין קדום היה לו להקדים בקוק וה' אמר קודם וירא אליו ה'. ועוד שלא יעלה בדעת שיתחיל הכניסה להתנבא ובתוך הנבואה ילך וישחוט ויבשל ויעמוד כדברים חומרים לפני' שיהיו לעבודתו.

ויעוד אם מאמר וימר ה' אל נא תעבור מעל עבדך הוא מאמר למכיכה ויגש
וימר להם יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם. ועוד מדקאמר המכה לחי
מאברהם וכו' נראה שלא נתעורר לאברהם להודיע ענין קדושת עצמו
ומתחיל ענין ההשחתה וכבר ס"ל כל הסקפה לרעה כמו שכתב הרמב"ן
ז"ל לכך היה לו לומר לחי מי דומה לעשות שלא ולמי לחי שלחם פעליהם
קדוש נגלה עליו להודיעו לאברהם ועוד דהא"ל וירא ה' לאברהם כדקאמר
בדוכתי טובא ולמי מדקאמר שוין בכימי הו לרמוז שנרא לנימול ומה שנרא
שוין היה לבקרו וכן נראה מסמיכו הפרשיות ומח שלח מניהו דכור במראה
ואת ולח מניהו חולי לאברהם שח מילה ולמי שמשכיל בקו חולים שהיה מצוה
היה והיות יום הג' להיות יותר מבוכן למילה דכתיב ויהי ביום הג' בהיותם
כואבי והסברא נותנת שהיה יום ג' והא דאמרינן בנדרים פ"ד שהמבקר את
החולה לא יבקר לא כג' ולא כג' ראשונות ולא כג' אחרונות כתחילת שעי קמייתא
מיתב דעתא בתלת בתירתא תקיפא חולא ויתייאם ממנו: ולל דשכיל שלחי
לי כמי דאולי שלא מילה מידע ידיע והא דלא קאמר לבקרו שלא לשחול
באברהם להודיע שכלאי היה לאברהם לעפ"י שלא יהיה חולה לשחול בשלומו
ורש"י שפי' לבקר את החולה מלתא לגב חורחיה קאל שמצוה לבקר חולים
לפי שלא יהיה כאברהם ומה שלא רפאו הכא בעצמו שבא לבקרו בלי פנייה
לחרת שהרואה הכבוד שחלק לו למילה כי הערת לאברהם כדאות
לכבודים ומדקאמ' כאוש היום דהיינו חום היום הידוע והטעם שלא להטריחו
כאורחים ועכ"ל לא נתייצב דעתו ואמר לאליעזר מיגח והשיבו שלא מצא ולא
הלמיגו ולאבער שלא היה מוחזק בעיניו כמו לאחר מרכעים שהיה נאמני
רבקה שהיה יצחק בן מ' שנה. לי כמי חסדו שיפקר ברלותו שמצטער
במצותו וכוונתו לשמי ומורה התר לעצמו ולא לית המכותא בעבדי כמו שלומ'
דיו כשרותך ונדקתך שלא תפקר לבל בכאן שלתה מורה התר לעצמך
להעבידני המצוה נפק ליהו ורלה השכינה דהוה קלי לכבוה וכיון שרלתה
השכינה לחקר ושרי וכו' רצתה להקתלק לאחר לל נא תעבור וכו'
וכיון שבא לבקרו למה ילך ונזחל לל נא תעבור ולעל דכתיב ויבא עוכו
וכו' הכוונה לו' כי הן ממת שבאתה קודם כי הכל גלוי לפניו לכל לתת שכר
לאברהם שכרב ואמר. למי שמה שמירה לו עם השכינה לירע לו עם
המלאכים ונהו שיקבה דכיון שהיו נצבים עליו למה הוצרך לרוץ לקראתם
שלא שרלוהו דשרי ולכר והלכו מעמו ולפי"ר לחריהם וה' לגדול שבהם לל
נא תעבור שתין מוקדם ומלוחר בתורה ולל נא תעבור וכו' לאמר לשכינה
ולחם רלה שלמה שנצבים עליו ולמה שברחו מעליו ולמר להם יוקח
נא מעט מים ומלת וימ' תשמש לשכינה ולמלאכי השרת כמו שפי' מדקאמר
בלשון יחיד ולמר לל נא תעבור ולא לאמר לל נא תעבורו שלאמר כן לשכינה

קודם שיראה את אלו שהיה רוצה להסתלק וכן אמר למלאכים בלשון רבים
אי לגדול שבהם והשכינה היתה בתחילה רוצה להסתלק והוא היה מתחנן
אל נא תעבור וכשראה את המלאכים רץ לקראתם להכניס האורחים מכאן
למ דנו גדול הכנסת אורחים שמקבל פני השכינה • ומאן ניהו ג' מלאכים
הטעם בג' אלו כי מכאל שרו של ישראל ראוי הוא שיבשר על הזרע שהוא
שר עליו ורפאל כפשטיה לרפאת וגבריאל הוא שרו של אש להמטיר על
סדום גופרית ואש • והטעם שהוצרכו ג' מלאכים כיוון במה שאמר אין
מלאך אחד עושה שתי שלחיות והטעם כי הוא פשוט ולא ימשך ממנו רק
פעולה פשוטה כפי טבעו ולזה אין שני מלאכים עושים שליחות אחד מפני
שהשליחות הב' א' נו כטבעו וכחו • והא דאמרו ז"ל מכאל לשוביה ללוט היינו
כמו שתרצו התוספת שבכאן לא עשה מכאל בשליחות אחד כי אם מעשה
אחד שבשר את שרה וכשהלך משם לסדום אז התחילה שליחות אחרת ופנים
חדשות באו לכאן ודוקא במקום אחד אינו עושה שתי שליחות בלבד ורפאל
שריפא את אברהם הציל את לוט ואפש' לו' שדבור לא מקרי שלחות והיינו
בשורה רק מעשה הוא שליחות ולפ' דברי התוספות יקשה א"כ יספיקו ב' א'
לבשר ואחד לרפאת את אברהם וכשילכו יתחילו ב' שליחיות אחרות מכאל
להציל וגבריאל להפוך והר' אליה מזרחי ז"ל הניחה בצ"ע • וכ"ל כי אחר שרצה
הב"ה לבקר את אברהם באורחים מלאכים בדמות אנשים לכבוד המילה אין
ראוי פחות מג' וגם לכבוד מכאל השר הגדול אח' לימינו ואחד לשמאלו וגדול
באמצע שכן דרך גדולת היוצא • ודא דאקשינן ויוציאוהו ויניחוהו כתי' חסר
דמשמע יחיד • אבל לתרץ הכל ולייש דברי התוספות נאמר כונת הר"ן ז"ל
במשל א' בית א' עומדת על אבן א' ועמוד א' ב"ה רוצה העמוד להשתמש ממנו
במקום אחר ואחר רוצה לסתור את הבית ובא המסיר את העמוד ומדקדק
הרבה בהצלתו ושיצא שלם נקי ולא יתקלקל בנפילת סתירת הבית נמצא
שניהם סותרים את הבית א' בעצם דהיינו הסותר וא' במקרה דהיינו המסיר
את העמוד כיוצא בדבר אתה אומר מכאל רוצה בעמוד וגבריאל רוצה להפוך
את סדום נמצא גבריאל נקרא משחית בעצם ומכאל במקרה א"כ יכולי' לומר
כי משחיתים אנחנו א' בעצם וא' במקרה • ויוציאוהו ויניחוהו שניהם וכבתוב
כתי' חסר ו' לומר לך שהא' בעצם והא' במקרה שדוחה המעכב והמשחית גם
יוכל לומר מהר המלט שמה כי הגעתך שם מעכב אותי אולי יגיעך הזק ואין
ברשותי להזיק אותך ולא את העיר שאתה בתוכה בהיותך שמה וז"ש כי לא
אוכל לעשות דבר עד באך שמה והיינו גבריאל שהצלת לוט מעכבתו והאו'
אל תעמוד בכל הכבר הם דברי המציל והוא אמר אל נא ה' לשניהם מבונים
מוכרחים להצילני יבא הטוב ויבא מכל מקום ואמר כיון שהגדלת חסדך
להחיות את נפשי ולכל א' מהם א' המחיה בעצם וא' המחיה במקרה דהיינו
גבריאל

גבריאל שיתעכב בשליחות עד הצילו את נפשו וההופך השיב כי הוא עשה
גם כן לבלתי הפכי את העיר כי לא תהיה אתה כבי מעכב אותי ועכ"ל מהר
המלט שמה כי אתה מכשול לפני והמעיין בכונה זו יוכל בשכלו לבאר
ולייש הכל באריכות והרחבת ביאור בעריבות דבריו.

מ"ל ביבמות אמר רבה בר יצחק א"ר לא נתנה פריעת מילה לאברהם אבינו שנא' בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וכו' ודלמא הנך דלא מהול כלל.

דכתיב כי מולים היו כל העם וכו' אם כן מאי שוב ומאי שנית. אלא לאו לפריע' ולאקושי סוף מיל' להתחל' מיל' מה תחל' מילה מעכב' אף סוף מיל' מעכבת דתנן אלו הם ציצין המעכבים את המילה בשר החופה וכו' ובמדבר מאי טעמא לא מהול אי בעית אימא משום חולשא דאורחא ואא משום דלא נשיב להו רוח צפונית דתניא מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית. אי בעית אימא משום דנזופי הוו אי בעית אימא לא נתבדרן ענני כבוד. אמר רב פפא יומא דשותא לא מהלינן ולא מסוברין ביה והאידנא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' עכ"לה.

קשה למה לא נתנה פריעה לאברהם כיון שנתנה לו המצוה תנתן לו בשלימות. ואפשר לומר שכיון שהוא לא היה צריך לפריעה כיון שכבר נתמעך בתשמיש כדחזל לא רצה לצוו' לו דבר שלא יוכל לקיי' הוא בעצמו ולפי שאזל אברהם כבר נתמעך בתשמיש נאמ' בו בהמול בשר ערלתו שלא הוצרך לפרוע אמנם ישמעאל שעדיין היה קטן נאמ' בו את בשר ערלתו שמל ופרע. ועוד וכי תעלה על דעתך שיצחק לא פרע והלא מל ולא פרע כאלו לא מל וכן קשה הא דמקשינן בפ' ארבע מיתות על ההיא דאמר כל מצוה שנאמר לבני נח ונשני' בקיני לזה ולזה נאמרה ופריך והרי מילה שנא' לבני נח שנאמר אתה את בריתי תשמור ונשנית ביקני וביום הח' ימול וכו' ולישראל נאמר ולא לבני נח ומשני ההיא למדחי שבת תיפוק לי דנשנית לפריעה ההיא דנשנית בקיני ודוקא לישראל כי לאברהם לא נתנה פריעה ואין לומר דהמול בלי פריעה משמע דאם כן פריעה מהיכא תיתי. ועוד ק' דבאברהם עצמו נאמר המול ימול והיינו מילה ופריעה. ב' באו' מאי שוב ומאי שנית ומאי קושיא שהרי אזל שיהושע בעצמו מל את ישראל בצאתם ממצרים כשאכלו הפסח דכתיב ביה וכל ערל לא יאכל בו והיינו שוב ותהיה המוהל פעם שנית וכיון שמלת את ישראל במצרים תשוב להיו' מוהל בבאן ג' אומרו דתנן אלו הם ציצין המעכבי' וכו' כי התם לא מיירי בפריע' דאפשר שיהיה פרוע ועדיין נשארו ציצין החופין את רוב גובה של עטרה ונראה כערל. ואי מייתי מקיפא דמתניתין דתנן מל ולא פרע וכו' לימא בהדיא

מהתם

מהתם ׳ ד׳ ששאלת ובמדבר מאי טעמא לא מהול מה קשר יש לה הנה ׳
ה׳ אומרו משום דנזופי הוו מה בכך והלא כמה מצות אחרות עשו משכן
והקריבו קרבנות וכדומה ולמה זו תדחה מהשאר ׳ ו׳ אומרו טעם שהיו
נזופים ׳ ופרש״י משום מעשה העגל והקשו בתוספות שכבר נמחל ופי׳ מעשה
מרגלים ולכולהו פירושי״ל לרש״י דפירש משום מעשה העגל תינח לאותם
שנולדו אחר מעשה העגל אבל אותם ה נולדים קודם בחמשים יום שיצאו
ממצרים עד מתן תורה ומ׳ יום שעמד משה בהר הרי צ׳ יום ו׳ חדשים ובששים
רבוא כמה יולדו ׳ וכי תימא הכי נמי והרי קרא משמע דכולם לא מלו דכתיב
וכל העם הילודים במדבר בדרך לא מלו ׳ ולפירו׳ התוספות יקשה יותר
ויותר שהרי המרגלי׳ היו בשנה הב׳ ולמה לא מלו בשלמא לטעמא דחולשא
דאורחא ניחא דכתיב בדרך מפני הדרך לא מלו אבל לטעמא דנזופים קש׳
ועוד קשה לפי׳ התוספות כי כבר נענשו שלא יכנסו לארץ ולמה יענשו למות
ערלים בשלמא לפרש״י עדיין החטא קיים דכתיב ביום פוקדי אבל לפירוש
התוספות כיון שלקה הרי הוא כאחיך ׳ ו׳ אומ׳ והאידנא שומר פתאים ה׳ וכי
אכשורי דרי והלא עשר׳ נסיונות נסו במדבר ואשרי מי שעונותיו ספורים ואם
שומר לאחרונים כש״ל לדור ההוא ששומרי מצוה לא ידעו דבר רע ׳ ובתוספות
הקשו אם לא נתנה פריעה עד יהושע היכי גמרינן מיניה והא כתיב אלה
המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ׳ ועוד הקשו איך אמד שלא מלו
דבפרקי ר׳ שיעזר משמע שמלו דכתיב מי מנה עפר יעקב ראה כל המדבר
מלא מערלותיהן של ישראל אמר מי יוכל לעמוד בזכות דם מילה המכוסה
בעפר הארץ שנ׳ מי מנה וגו׳ מכאן התקינו שיהיו מכסין את הערלה עם הדם
בעפר הארץ ובמגילת סתרים דר׳ נסים משמע נמי שמלו ולא פרעו דכתיב
בהם כל מ׳ שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעין מפני עינוי הדרך ׳ ועוד
הקשו ואיך היו אוכלים קדשים או אפילו בשר כלל כיון שלא מלו שלא הותר
להם בשר תאוה אלא ע״י שלמים והערל אסור בקדשים ואפילו אם מלו ולא
פרעו בדמשמע בפרקי ר׳ שיעזר ובמגלת סתרים מ״מ כיון שנצטוו על הפריע
ולא פרעו כאלו לא מלו ׃ **חביאור** דכיון שלא היה יכול אברהם לקיים
מצות פריעה שהרי אז״ל שנתמעך בתשמיש לא רצה לצוות לו דבר שלא יוכל
לקיים וכמו שנשארו מצות רבו׳ שלא נצטוה בהם כלל נשנו בהר סיני נשארה
זו עמהם כיון שלא היה יכול לקיימה ולא היה צריך שכבר היה פרוע שהוא
היה עקר בצווי זה ׳ ואה״נ כשמל את ישמעאל ואת יצחק ואת ילידי ביתו גם כן
מבלי צווי אלדי פרעם עד שקיים שאר המצות ואפי׳ ערובי תבשילין וכן
כתבו התוספו׳ ומה שלא תירץ שם בפרק ד׳ מיתות בפ׳ ביום הח׳ אתי לענין
פריעה י״ל דאה״נ אבל עדיפא שינויא קאמר דאפי׳ במילה עצמה דמשמע
לשון מול אשכחן חדוש דאתי למשרי שבת ופסוק המול ימול אינו מוכרח
לדרשת

לדרשת מילה ופריעה דלפסר לומר דלתת למתי דדרשי ביה המל ימול וכיוצא ומה שהקשו בגמרא ותרצו לכ מלי טוב ומלי שנית הכי קאמר דמו טוב ומילת שנית מצית לטוב למול פעם כ' לאותם שנכנסו במולו ולא פרעו והייבו לפרוע לותם • ועדי יתייסב הכתוב שלמר כי מולים היו כל העם היונקים ולא פרעו וכל העם הילודים במדבר לא מלו כלל ועם זה ידוקדק יתור הכתוב שחזר לומר לא מלו כה לומר שלא היו לפי' במולים לותם מיניהו ממצרים בכר היו במולים שלא פרעו ולמר ליהושע שישוב ויפרע לותם ופי' הכתוב כך וזה הדבר לשר מל יהושע דהייבו פריעה כל העם היונק ממצרי' כל לפני המלחמה מתו במדבר בדרך ולותם מתו כלא פריעה והטעם שהוצרך עתה לפורעם לפי שמולים לבר היו כל העם היונקים לפל כל העם הילודים לא מלו כלל והוצרכו למול ולפרוע מחי' זלת בניהם הקיים תחתם לותם מל יהושע פירוש לותם דוקא מלמכל וכל מילה ופריעה כי ערלים היו לא כלותם היונקים שהיו מולים כבר שלא פרעו • וכעל זה המאמר קובר שיהושע במצרים לא פרע לותם והייבו קברת פרקי ר' לליעזר ומגלת סתרים ויש מדרשים חלוקים בזה ואומרי' כי במצרים יהושע הוא היה המוהל ואהרן פורע ומשם מקשי ומה שהכיא מעשת חלו הם הניקין וכו' לגרסת דגרסינן התם בתוספות וכן ליתא לחריבת שהכיא רש' ז"ל לסכי קאמר ודילמא לקאמרייה לתת ולא פריעה וכו' ודלמי דלתי שפיר דמייתי מעשת חלו הם הניקין וכו' לפי' לשיך גרסת הגרסינן שלא לקאמרייה כוף מילה וכו' לפסר לומר דמייתי מעשת חלו הם הניקין דלפילו הניקין מעכבין כם פריעה ומכש מייתי ראיה • ועכין קבר ובמדבר מש לא מהול ז"ל לסכרת פ' דכי חלישור דמייתי בתוספות קא שמלו במדבר וכן במגילת סתרים ותומר למלו כלא פריעה ניחא דליכא לקאמרי הכי לפי שכל לדברי כשה דקאמר דלא מלו עד יהושע קשה מש לא מהול • ולטעמא דגופין שפרש' ז"ל משום דגופין היו במעשה העגל ולא היו רשויים לשוב בוגה כזה תירץ מה שהקשינו למעלה כי ודאי לעפ' שגופין היו מכל מקום לא היה להם להניח מלעשות המצוה כי מי שכבל שוש וריחו כודף וכו' לכל הטעם לפי שבמילה היה להם שכבוד כי לא נשבה רוח נפונית • ופרש' כי רוח נפונית נוחה היא לא חמה ולא קונית וחמה וזרחת • ועכשו שהיו גופין לא היו רשויים לשוב בוגה שיהיה חמה וזרחת לרפות לותם ועל כן לא מלו לא שבעבור שהיו גופים לא מלו כי אם בכדי שבכיל שהיו גופי' לא היתה כלה להם דבר לטירחא כו והשכחה נשארת במקומה ועל כן לא מלו וכו' • לי כמי כי המילה היא מותם כמי שהוא חתום להיות עבדו של מלך ואין רשוי החותם הזה כי אם לרשויים לכך וסיון שהיו גופים לא היה רשוי שיחתמו עצמם בחותמו של מלך מה שאין כן בשלה המצות • ומה

שהקטינו כי קודם מעשה העגל היה להם לימול ומה טעם לא נמלו להם רוח נסוכית כיון דלעדיין לא היו כופים לו יכול למימר כי לא רצה הקב"ה לתת תלוק כיניהם מיהו אלו נמולים ואלו לא ימולו ונפה לעתיד מעתידין לחטא כמעשה העגל ולא היו רלויים לכך כמו שמרמזין:

מילל עב' סמ' סכו רבו' עב' מילם מכתב'

על הח' שנו רבותינו חביבין ישראל שהבטן הקב"ה במצות תפלין בראשיהם ובזרועותיהן ציצית בבגדיהם ומזוזה בפתחיהם ועל ידם אמר דוד שבע ביום הללתיך ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה שעמד ערום אמר אוי לי שאני ערום מן המצות כיון שנזכר מילה שבבשרו נתישבה דעתו ואמר שרית עליה שנאמר למנצח על השמינית על המילה שנאמרה בשמינית ר' שמעון בן עזר בן עקב אומר כל יש שיש תפלין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הקב"ה שלא יחטא שנאמ' והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם:

קשה כיון שדרשה הקב"ה לזכות את ישראל בתורה ותרי"ג מצות יותר רמוי מילה שהיא אחת מכ"ג מצות ובתרי"ג מצות מבטבע מצות ופרט כי מזוזה ומילה הן אחיזה בכתורה ובתרי"ג מצות מבטבע מצות שיש לאדם בהם שם לא יהיו לו כיתה ובגד וכי תימא מפני שהם מצות שעמו תמיד והלא המזוזה היכן עמו לעולם ד' לרבותיכם שרלו לחבתן של ישראל בלו המצות למה לא כללו המילה עמהם שהיא בגוף האדם ולא יבטל דוד על עומדו ערום במרחץ בלא מצות ד' והלא ב' מצות הם תפלין נטילת מזוזה וכי תימא דמרבע נטילות אחיזה לאדם והלא מצוה להיות לו בידו ד' נטילות מעכבות זו לזו ואי אפשו לקוף כוף היון ד' הם כן ויקפוד ד' פרסיות שבתפלין ולהו ג' מ' כתפלין ד' בטילות וחדא במזוזה. ל' היכי מיתי מפסוק שבע ביום הללתיך והלא לילטריך קרא לג' ברכות דקש בשחר ב' לפניה ו' לאחריה ובערב ב' לפניה וב' לאחריה. ודרשו בגמרא מעלין בקדש לחמר דור שבעביום הללתיך ה' דלפי' מול שמקדש בתוכו עו"ם כן לימול על שבעביום הללתיך ומדקאמר שבע משמע דהייט ג' הלוגש. ו' קרא דמייתי על המילה משמע דלפי' על המילה והלא כתיב בתריה והושעה ה' כי גמר מקיל: ואי משום דקאמר בל השמיני והוא דרך רמז לכתי קשה למה לא רמז אותו בפ' למנצח בגיגות על השמינית. ט' לומרו שנתנה בשמיני יצדק יותר רמז ובזוש השמיני ומל' ר' לעיל כנ"ל דקאמר תפלין בדחמו וכזרוש לא ימנעלו חשיב לתפלה של הש בחדא לו נתרתי לי כחדא לימא תפלין בהחמו וכזרועו למה לימר ותפלין בזרועו ופלינן לסוכרס לא היה צריך אלא תפלין קתם ואי כתרתי מני להו דקוף קוף תרתי מנות ניהו דלימא מעכבות כידוע. מ"ב ד' הו

והיכי קאמר והחוט המשולש וגו' ליטעמיך דקאי הכל בחזקה לימת מחזק מי
מוכטח לו שלא יחטא ר"ל שהרואה מביא לידי שלא שהוא מחזק שלא יחטא
הכא קאמר לך במהרה יכתך לבל יכתך כוף כוף דלא קאי החוט המשולש
לך יכתך ג"מ ולא מלאך ה' קביב לירחין ר"מ לחוד לך כמשובב בהלי
המצות דקאי קאמר ליריחו וירח ה' מקיים כל המצות:

הביאור שרכותינו לא רצו להזכיר כל התורה והמצות דמלתא דפשיטא
היא לכל רואה עין חכמת חיבה ותרה מדעת לפס במה מחבבם
חבה יתרה שמאר המצות יש להם זמן מיוחד כמו שבת ומועדי וגם הקבוצות
והעבודות והטומאות והטהרות תלויות בזמן הבית ולפי שאר המצות מי
מקיים לחד ומי לחבת כלו תלמר המקיים מצות שבוש נרך שיהיה לו לאד
ושימות כלא בנים והמגרש את לשתו דקיים וכתב לה לפ יהיה שלום בזיהם
לא יגרש לותה וכן כולם כי לפי בקש ותפלה לינם מתמידות דקש שנאמר
בשכבך וכקומו ותפילה שרב ובקר וכו' למכם שלו המצות שהזכירו עומדות
ומלוות לאדם תמיד כי תפילין ומזה כל היום ולפי בלילה הלבה ולין מזוזה
כן ובשבת ויש טוב יש לות לחר במקום התפילין ובציצית לעולם עמו ובכולם
לקיים מצוה זאת ועשתה טלית בת תרבע כנפות למה זכתוב בלשון מצוה
שקולה בנגד כל המצות ומוזוה בפתחו לעולם עומדת שוה מילה יתרה לתת
להם מצות שהם מקובלים בהם ולא רצו למצות מילה בכללם לפי שאם היו
מיחה נכנסת במנין כיהיו עיקר לבדה ולא במדרש לם חביבה היתה מילה
למה לא נתנה בי הדברות והשיב בבר הזהיר עליה קודם ומו מובן בזה כי
מיחה נכללת בחלות שלא לבדה: ל"ל דמאי מילה דקביעה בשאר מצות
הללו הם נפרדות ממנו: לי בימי חלויה שנינו לקדם שנמו בתשמיש ושם ח"ו שפיר שבירות
מעבירים לותה ממנו כידוע: ולפי כשרלה דוד שלפי במרחץ היה מקובל
במצות מילה לא כללה עם הלחרות מהטעמים שזכרנו ולמר עליה שהיה
נקרלת בי רלויה היתה לכך ומתחיל שתקן ר' יוחנן הלנתיך ביה כפי מדרש זה
שקבל מהבותיו שמו כן ולפי הכתוב ר"מ שמו ובוה בהם בכל יום לפי שמקשה
קהם עליה הלנתיך ומ"כן משום דקשה ליה דלילתוב על ר' יוחנן שתקן שכל
יום משמע ברכות ולי משום ר' ברכות שבק"ש שלפי שמתו בים בהכתיך מלא
הלנתיך דמשמע שכח ש"מ כדפי': והא דמי להכי לעולם כדפי' תפילין
בהתלת ר' ובזרועו ב' ור' יוחנן ומזוזה הרי ו' והטעם בי הל' פרטיות לינם
נפרדות והכל כנד לחד כמו שלי ולפי שלי רלתם שהם בר' פתים בוף סוף
התיקרא מחברתם ושם במקום לחר מה שלין כן בפר' ציצית בלחוד דמשכבות
הם בלהבעה ריחות ומסבבות לותו: והא דמני לתפילין שלי
רלתם כחדא ותפלין שלי כחדא מע"ג שהיה מפוה לחת לפי שהם במקומות

ומברכים כהלכה וכדומה לכאן והרי הוא מקובל בהלכות הראשונים ומכל מקום
ואפילו הוא נאמר מכל מקום התוס' בתפילין של ראש והלכך בתפילין של יד והגיונית
מכל מקום מה' רוחות העולם ומזוזה בפתחו לעמוד ככתוב. לי כמו כשיקיים
ישראל לעולם מקובלים במצות. מזוזה בפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיהם
והטעם כדאי מהפרט. וה"ק דמיתי דליה מעל הח' דליכא למימר שהוא
כלי מגן דהוי כמו של ח' גזמין דאלה מה דאלה להזכיר הכלי בכתף ולא הזכר
מרחם הכף עד הנה וכי תימא שהמזמרי' שהוזכרו עד הנה היו שכחה עליו
רוח הקדש מכלי מיכין עצמו בכגון ומזה המגן ולזה הנזרק כלי ומיד עמד היה
מגן גן ח' לימת קרן בגבי מ' על הח דמשמע שהי' מגן בשמיני מדקת
על השמיעית משמע על המילה שהיא שמינית ולזין הכוכב' לומר שהיא
ביום הח' דמשי' קאמר שכתבה בשמיעית של ה"פ שהיתה המצוה הח' שכתבה
בעולם לפי שקודם בימי אדם וכח נצטוו בשבע מצות ולא נקראו מצות רק
שהיו לדורות ושרשל נצטוו בהם בגון ע"ז וג"ע וד"ן וזכור מן החי וגזל
וברכת ה' ועגב"ד ים פרטי שהיכס שיים דבן כח בהרג על פחות משוה פרוטה
קוף קוף הכוללים הוזהרו בהם ישראל ועגב דפקבר הכתר לאדם הח' ככר
הותר לכח ולפי"ז רלוי למצות אלא מצות שברהם אביכו ל"ג ועקידה וכל
מה שנצטווה לי לבדו למצות שמכם המילה שנצטוו בה ישראל היא שמיעית
וקרא רמז על השמיעית על המצוה הח' והא דמייתי הושיעה ה' כי הוא דבר
מתייחס לפי שכינן שהיא בעצמו היות ערוס מבלי מצוה שתעמוד אותו בפה
בדור שלזן בו מי שיעמדנו ושתפלל הושיעה ה' וכן ומזה ימשך כי פקו לשומים
כי אין עומד בפרץ ועבודה גדולה עבירה כי שוא ידברו ולאחר כך לשון הרע
שהם בוסר בעיקר מי שדרך לבו ואמר שתם ה' תעמדנו לדור זה שגמר חכיל
כי אין להם על מה שיסמוכו אלא על רחמיך' כי כמו לעבייס ולאהיבי תגדלו
מן הדור הרע הזה וכו'. והביא מימרת רבי אלעזר לומר טעם נכון לבבה
כמה שחכם הבה לתי ישראל שקבלו במצות כי מלבד שיש בקיומן מעלה
גדולה הם כשמיים במדה כנגד מדה שהם כשמיים מחטא וזה שבתפילין של
כתף מתעבד המוח ובשל יד הלב והם עיקר מחשבו' הלב' וכשהם עטוחות
אין דבר רע כמוך ממנו ולפי שהכל מסוכן ל'לתכלית ויכוך המחשבה כמוח
והלב הנה לותם ל' וכשיגלה מעבד גופו ומוקף שמכל צד שיבא מגן יקיימנה
ועבירה יפרוס ממנו וכמצות מזוזה שעבד ככתוב ויערוך שלחן הטעם הכל
סבל עלי שם ה' לא ישמור בית הרי ירחת ה' מגדיל לבלתי יחטא ולהם
דקאמר לא במהרה יבתק כי קוף לילו מובטח כמו שמגינו יוחנן כ"ג
שלבקוף כעשה נדוקי לבן אמ"ל כמהרה יבתק ועל השמירה שאמ"ל לא הביא
רמיה רק שלא יחטא ולפי"ה הביא חוכה מלאך' מקביב לירחין דהייבו שהמצוה
כעשית מלאך ושומרו:

אשה כי חזרי"ע ה"ר חן חלק לי' וגם לשמו' תן חלק לשבעה אלו שבעת
ימי נדה · וגם לשמנה אלו שמנת ימי המילה · אמר חבה אם שמרת
ימי נדה אני נותן לך כן ואתה מולו לשמנה ימים · חויובים תשמיני ימול
בשר ערלתו · תנא צורת הולד כיצד תחלת בריתו דומה לזבוב שתי עיניו
כשתי טיפין של זבוב · ושתי חוטמיו כשתי טיפין של זבוב · ושתי אזניו
כשתי טיפין של זבוב · ושתי זרועותיו כשתי חוטין של חוטרת · פיו משוך
דומה לשעורה · גויתו כעדשה · ושאר אבריו מצומצמין בו כגולם · ועליו
הוא אומר גלמי ראו עיניך · ואם היתה נקבה סדוקה כשעורה לארכה נתוה
ידים ורגלים אין בה · כיצד הולד שרוי במעי אמו מקופל ומנוח כפנקס
ראשו מונח לו בין ברכיו · שתי ידיו על שתי לחייו · שני עקביו על שני
עגבותיו · פיו סתום וטבורו פתוח · ואוכל ממה שאמו אוכלת ושותה ממה
שאמו שותה ואינו מוציא רעי שמא יחרג את אמו · יצא לאויר העולם
נפתח הסתום ונסתם הפתוח ·

קשה כיון שמלמד תן חלק לו' הוה מצוה טיסמוך ימי הכידה ולח' קוה
מכך טיזכה לבן חיך למד וגם לח' הלכ תן חלק לו' ומכאן · כ
שכשלמת ימי הנדה הס' וט מצוה בכולם למנם לח' אין מצוה רק בשמיני
לכך שהוא יום המילה לאבל כז' הימים מלי מצוה ליכל · ג' מי למד לנו
שמדבר בכידה ובמילה ליממ תן חלק לו' שו' ז' ימי השבוע וגם לח' חלו ח' ימי
החג · ל' הוי ובין הח' ימול בשר ערלתו וכי אין מצוידעי שמילה ביום הח'
מלכרהם · ה' תנא צורת הולד כיצד תחילת בריתו וכו' מה לנו בנקטרות
וכידיע לכך זה ולא ידיעת דבר זה הוה לדע כשלאותיו מי יוכל למקר גדולות
נפלאות תמיס דעות · ו' כמו שהחכיס הש' לנייר הזכר בלופן כמר בתוך
זרועותיו ועיניו וחוטמו ואזניו וכיו למה לח' יחכיס הטבע לנייר כן בצורת
הנקבה וכן למה ינייר גוף האדם להיותו בעדשה וגויית הנקבה כשעורה ·
חביאור כי ידוע הוא שמצוה גוררת מצוה והוקשה לו מה ענין וביום הח'
ימול וכו' וכל הנגעים בכאן חלק לומר לך שלא יכה לשמור
ימי הנדות יזכה לעשות מצוה מחרת דהיינו למול את הבן ולפי שח' הוי וביום
הח' ימול בשר ערלתו כלומר הורס בכאן ובקיצור מצל ימי הנדה · והטעם
שמר וגם לח' שלא היה שכר לכל היה לומ' ומשמה מכל בהיות שהוא מצוה
מחרת שגם הוא מוזהר עליה מר וגם לח' ומה שמר למשכה דמשמע
דליכא מצוה בכל הח' ימים היינו שלחר שהוא מתחיל כל השמכה למול
בשמיני כמלמר הש' ל' בכל הימים עושה מצוה · ומה שהכיא גורת הולד
להודיעך כי תכלית האדם מתחילה בהיותו מכוון למצות ולפי שהברים
הרלמיים בעבודת הש' נוכרו בתחילת בריתו והם עיכים לרלות בפלאותיו
ומרלותיו

ס"ת כרכב
פ' תזריע תן
חלק לו' וכו'

זמרותיו ולזכות לשמוע תורתו וכה להלל ולשבח לעילת עתי והושעתיו להניח
תפילין בשמאל וימין לשלח מנות וזה רמז בנקיטת הדברים הלו וכהיות
שכללו לפסוק יכשים לכורתו נכרת נורת גופו עגול למר מגלגל הוא מחזור
בעול ויזכור לת יום מיתה שהעדמי מלכל לבלים נגם בחיות מוטעמ כעתי
טיפי זכוב להודיע במו שהמזון השהי הוא ריח ניחוח ושחוט שהכשמה נהנית
בהוא הריח עלי ברוך שיהיה המזון פרי להשיב נפש כי ה ולת עיקר העבודה
על דרך לת תרוי ולת תחטא כי תעמגי העקד הבל וכל זה לחיש שנברת
לעבוד לת בורחו לחמש הנקבה היא עור לחדם ולינה חייבת במנות
וכהיות רשות לחרי עליה פטורה ממנות עשה שהזמן גרמה לת נירה בנתוח
ידים ורגלים שמורה קיום ועשיית המנות ופר כתוכלת׃

מזל נתכמו וביום השמיני ימול בשר ערלתו אין כתיב כאן שיוציא הוצאות כדי
יוסף סק׳ לשמרם אהבה אתם משמחים את המצות אני מוסיף לכם שמחה
ימול בסר שנאמר ויספו ענוים בה שמחה׃
ערלתו לין כתיב כאן

קשה מהי קחמ׳לין כתיב כאן מוניח הוצאות ולהלן כתיב ונתנו התכלה
לפניו במנות ומ׳ל היזור מנוה עם שלים משלם מכאן ואילך
משל הקב״ה ולת יצלה המעורה מכלל הדור מצוה דהכי בקעודת חתן
כתיב ויתקוף לבן וגומ׳ וכן כתיב ויעש לברהם משתה גדול ביום הגמל לת
יצחק ואמרו ביום ה״ג מ״ל ודי בזה גלוי בתורה כי לין נריך משתיה מנות
עשה נכ״ם דמתמהי המנו׳ היות בשמחה דכתיב תחת לשר לת עבדת לת
ה׳ אלהיך בשמחה כ׳ לומרו בלשון כמה חביבין עם מי שמדבה שלומר רחה׃
ג׳ מהי קחמ׳ כמה מחבבין כמה מוניחין לפי חבוב המצוה הוא מוניחין
הוצאות ומהי כמה כמה פעמים דקח׳ד ולפי ים כמה מנות שלין מוניחין
הוצאות עליהם עד לין מקפר׃ ה׳ מהי קחמ׳ כדי לשומרם שם כוכתם לומר
לשמור המצוה ולקיימה שלת תתבטל מהם וכיוצית ממנו לכך הם מוניחי׳
ולפי נפשם מוקרים כמודע בזמן לגטומיטום וכן לומרו חזל מה לך יוצת
ליהודמה לך יוצת לישלל בשביל שמלתי בני ועוד מלוייבי׳הם למקור עצמם
ולפי׳לערקתת דמקפה בשעת חירוס ולת הכוכה על הקעודה שעושין
במילה מהי קחמ׳ ולשומרם מה ממירם שייך ליה לומר כמה הוצאות
עושים לשמחת המילה ׃ ופתח בשמירה וסיים בשמחה דקח׳לתם משמחים
ולמה לקח עמין הוצאות שעושין שהשל כמנות הזלת ולפי ים מנות רבות
מוניחין הוצאות כפדיון הבן וחתן וכלה ומה רמה לומרה כולת ׃ ט׳ מהי
משמחים לת המנות משמחים במנוה מבעי ליה ׃ ט׳ מהי קחמ׳ לכי מוקיף
לכם שמחה ולת הוה ליה למימר אלת לתם משמחים לת המנות לכי לעשות
לתכם ולימי קרת דשמחה בה וגילו בדיקים ׃ י׳ מהי משמע קרת דויקבו

כה' ממ"ר ריה"ו למילה ולא בתוקפיטור בשאר המצות דקרוץ הכי משמע
שהענוים ירחיה' ישמחו כה' כעילוי ותוקפת:

חביאור שלא למדנו מזה עד שלש במנו שלא בשאר המצוה
בעצמו כגון קנה לתכוג קנה לתכוג שיעלה בן ידי חובתו ומצה לחתי כתה
ממנו וכן למדנו בכיורים במש"ה שי ולמדנו התנאים לפני במצות ודוקא הני
שהדרך הוא במצוה עצמה והוי ליה התוקפת בעיקר כיון שהכל נוקף לחד
והעקר שיהיה דבר כתה למכם הוצאות המילה ליכם מהמצוה שלא בכדי
ממנה ואין להקטות מהעודת יום טוב ושבת הבוזה גופה מצוה ומחת בחוך
ובשבת כתיב וקהתת לשבת עוכו ומעודת חתן כיון שבתוך כתיר וכבניהם
צרוה שבך הוא לעשות המצוה למהר חתן וכלה וכיון בכלל גוף והיל דכתי'
ויעש לכרהם משתה גדול ל"ל דדכתי ג"כ מ"ל ליכף הכרחי דהל קרל כתיב
בהדיה וימל לכרהם וכו' וכתר הכי כתיב ויעש משתה גדול ולא היה מעוד'
המילה היה לו לומר וימל לכרהם ויעש משתה גדול. ועוד ל"ל דלין
ללמוד מלכרהם דלכרהה שמני סריה לו כן דרך כם שנולד לך שנה ולפיכך
אמר לין כתיב כאן שיונות הוצאות כי לין ללמוד מלכרהם כדפיר וכל שכן
כי ולא המצוה היה נער גדול לחב ולא ומצרת דיקוקא ולא יהיו לעמי לא
לא יהיו עושים הוצאות זו כשות ושבו עושים. ואמר רחה היה לפשר דכיון
דב' מלאכים מלוין לאדם לאחד טוב ולאחד רע הכה כשעושה האדם מצוה
מלאך טוב אומר למלאך רעכדי שיודה ויעשה כעל כרחו אמן ואע"ג דקאמר
דאה כמה יצרהל וכל"ל משמע דלא הוי עיון כרטיא לפשר דבוין דזכות הוא
דלכל רבים כלם כלאחד הם מבריח. ול"ל דהקשה קאמר גמליהו שמר
אקנה קנאתי וכו' הא שלא בי שמקיימים בניה את המצות שלא מתוך וכו'
שהנה הקשה קאמר הכי למאי דמשמע קשה קשיא על יצרהל לעולם וכן
נראה מדקאמר כתר הכי אמ' הקדש בעין הבאה בראה שמה שמר למעלה
הקשה ג"כ אמרו. ואמ' כמה מחבבין את המצות להודות להם לכם מכה על
המצוה הזאת בנ' דכרים הל' חבוב המצוה בעשותה בשמחה הגלה לפני שלא
וזניח שם הנאה עליה: השלמת הכפור בשעשה שהוא כמעשה וכן המצוה
בעצמה מה שאמר כדי לשמרם ה"פ בשהם מחבבין את המצוה בערבת
ערבים בעיניהם יצרהל וכשיבא העבוש להחזיקה מכם ולבטלה מוכנין
עצמם על קיומה כשלוקחם שהוא מחוסר כחיבו מצו' וגו' הגי הכל וגרם כדי
לשמור אותה כי תגדל ערכה בעיניהם והשעם בשאר המצות שלין מוכיחין
הוצאות העין מבואר כי בשאר מצות אלו אותם שלין בהם חסרון כיס
אחותם מקפידים אבל במילה שיש בה נעך גדול כמו שאמרנו בד' לגלות
טובר לבו ושמחתו נוסיף הוצאות לשמחת המצוה: וטעם אומרו מעמיד
את המצות דלא שיך לכוכה כי לגב לורחין גם כן שמעינן שכל מצוה

שלרם עושה מלאך נכרת ממנה וזה והלך לפניך נדקך ושמיטת כל העושה מנוה לחת קנה לו פרקליט לחד וכשעשה המנוה בשמחה לותו המלאך שמח ועלו והייכו דקלמר משמחים את המצות לרמוז את המלאכי' הנבראים מהמצות. והא דקלמר לני מוסיף עליכם שמחה אלה כנגד מדה דכיון שהוא עושה במצות לכך תוקפת בלתי הכרחי כך לני מוסיף שמחה על השמחה המחוייבת לכם מצד קיומה ורזל הכי קאמר להו מלי ויפסו לפיכך קלילמא ושמחו עכויס כה' אלה לרמוז על תוקפת התעצום מצד היותם משמחים את המצות כדפי' וקרא לאו דלחוד במילה אלא בכל המצות ומכל שכן מצות המילה שהיא מקולה בכלם. והכונה שמוסיף תעצום על העיקר ומקתמה מדה כנגד מדה כמו שהם עושים לפנים משורת הדין גם כן הקב"ה עושה עמהם כן:

ויראא אליו ה' איסי' פתח אם אמאם משפט עבדי ואמתי וגו' איתיה דר' יוסי חוה מכתשא (פ' מריבה) עם אמתיה אכעסא קדמה אל מפני מהאתה מכעיסני לפני שפחתי אמר לה לא כך אמר איוב אם אמאם וגו' ר"א אם אמאם משפט זה אברהם ויקח אברהם את ישמעאל וגו' אמר אילולי שעשיתי כן מחיכן היה הב"ה נגלה אליו ויראא אליו ה' והוא יושב.

*אל נרגש עם מחשם משפט עבדי ואמתי פתיה דר' יוסי חוה מכתשא וכו'

אינו מוריך כמלת הערות כמלמר הזה רק יוכנו כפי דרכי. והענין הוא שחזל כמלמר הזה דקדקו היות קשור כ"ה עם הפ' הקודם שהיו כמו"ל ולילי ומקנת ככף כמוהו וגו' ורק מלינה וזהו כוונת ר' יוסי בפתיחתו והוא כי כמו שהתנצל אברהם בעמוד להתות משפט עבדיו מלין כמו כן נכתב כן וכה מעמותתו את ירכתו כמה שהיתה עומד והוא יושב כשפט ובא הלל ולקראו עם היותו מלך רם ונשא וה ממנו בפקנו על לוב שמדבר כאברהם ולולם לממם משפט וגו' מה מעשה כי יקום על היינו מה שרמזו בפר והוא יושב שהוא לאברהם לבד הוא יושב והקב"ה עומד וכי יפקוד רומז על הביקור מולים. מה לשיבנו ר"ל שמם הוא לא היה מתנצל גם כן בענוה היה מתביים ולא הוה לן פה להשיב כי ילמדנו מי מתה לאברהם שיכול רם ונשא לבקר לותך. ועתה נפרש מה היה העמה שהתנצל אברהם עם עבדיו שזכה מילה כנגד מילה רק לפרש קודם מה דקדק ר' יוסי בפסוק דהוה עובדא דלתתיה דר' יוסי היתה מריבה וכו' דקדק זל תיבת עמדי דקאמר קרא שלא למר עמי. ועוד קשה שאם הריב על העבד ולמה הוה עמו לימן קרוי משפט שלין לדם דן את עמו ועוד מלוב מעיקרא לא היה עומה מיריבו עמו. לאמת הכוונה הוא כשהיתה לפתו מריבה עמהם כי דעתן על כני קלה ותיבת עמדי ליקק לגם המשה מצרנתת עמדי מוכן עם

העובדא של ר׳ יוסי וגומ׳ וז״ש לה ר׳ יוסי לא כך אמר איוב וכו׳ דקדק שבאותו
הענין דקדק כונת איוב בעצם אמנם באברהם יובן באופן אחר ז״ש ד״א אם
אמאם משפט זה אברהה ויקח אברהם את ישמעאל בנו וגומ׳ ירצה שלקחם
בדברים טובים כדי שיתרצו למול וכמו שעשה לבנו בדברי׳ רכים כן התנהג
את עבדיו כי כולם בחדא מחתא מחתינהו קרא • ועוד שנית דלא תימא
שהתחיל בעבדים קודם לנסות אותו הכאב אדרב׳ קודם התחיל בבנו ויקח
אברהם את ישמעאל בנו וגם שמא תאמ׳ שאיחר הדבר בב׳ ימים שלא להשוות
כבוד העבד לכבוד רבו חלילה כי כולם ביום א׳ ועתה כונת הפ׳ אם אמאם
משפט מובן שאינו אומ׳ אם מאמתי לשון עבר הכונה אם אעשה דבר שאגרום
למאום משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי והוא כי האדם אינו רואה חובה
לעצמו ואני מוכרח למאום המשפט כשיריבו עמדי ח״ו אלא שאני עושה
היושר בשאין להם פה להריב כמו שעשה אברהם אם כן ראוי הוא שכמו
שהשוה אברהם כבודם לכבודו כן האל יתב׳ יבקר אותו וישוה כבוד העבד
לכבוד קונו • וכמו שאברהם עשה יותר מכבודו שהתחיל למול עצמו
ובנו קודם עבדיו שהוא לפני משורת הדין כן וירא אליו ה׳ והוא יושב הרי
בזה מדויק דאמר הפסו׳ וירא אליו ולא אמר וירא ה׳ אל אברהם רומז שאליו
ובעבורו בשכר פעולותיו גרם הבקור הזה :

מז״ל בתנחו׳ בא וראה שנתן הקב״ה כח לאברהם וכו׳

וירא אליו ה׳ אמר ר׳ אחא בא וראה שנתן הב״ה כח באברהם שביום שמל
את עצמו מל את ישמעאל ואת כל אנשי ביתו והיה חדם מנטף וכמה
היו ילידי ביתו ש״ח מקנת כספו על אחת כמה וכמה שנאמר ויקח אברהם
את ישמעאל בנו וכתיב בעצם היום הזה נמול וגו׳ עד שהעמיד אברהם מן
הערלות גבעה ונהר של דם יוצא מביתו אהב״ה למלאכי השרת בואו ונבקר
את העולם א״ל רב״שע מה אדם ותדעהו ובן אנוש ותחשבהו אתה הולך
במקום הטנופת במקום של דם ושקץ וסריות אמר להם חייכם ערב עלי
אותו דם של ערלות ממר ולבונה וכן שלמה אומר אלך לי אל הר המור
זה אברהם שנקרא מור שנאמר מור ואהלות קציעות כל בגדותיך :

גם בזה לא אאריך בקושיו׳ • כונת חז״ל דקדקו קשר וירא גם תיבת כחום
היום מאי קאמר וחז״ל דרשו שהוציא הב״ה חמה וכו׳ רק צריך להבין מה
קשר לחמימות היום עם וירא וכו׳ • ועוד דקדקו חז״ל בפ׳ הקודמים לזה שהם
כפולים שהרי אמר ויקח אברהם את ישמעאל בנו וכו׳ בעצם היום הזה מה
חוזר ואומר בעצם היום הזה נמול אברהם וגו׳ ובמילות שונות דלעיל קאמר
ואת כל ילידי ביתו וכאן אומר וכל אנשי ביתו • גם קשה תיבת נמולו אתו
דקאמר הוא מיותר בשכבר אמר נמול אברהם ומאי נמולו אתו דקאמר

וכל אלו הדקדוקים תיהנו חכמינו ז"ל כדכתיב (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' כלומר כל כך ידעתיו שיצוה לבניו וביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' ומיד ובני בעצם היום הזה ואלו בלילה כמו שדרשו ז"ל (ברכות ד) מכאן למד אברהם שלילה זמן תפלה וכן ביעקב כתיב (בראשית כח) ויפגע במקום וגו' וכן ביוסף שהלך אחר אחיו בדותן (בראשית לז) ויבא דותנה וגו' ויראם מרחוק ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו (שם) ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלמות הזה בא ועתה לכו ונהרגהו (שם) ואמר ראובן אל יתכן כפי שקובע רק בהשגחתו יתברך הכותן ליעקב כח שילחן בן כח וגם לא עשה בלום וזה רמז בחומרו כמולו אתו כלומר כמולו מלאיה כמו שדרשו ז"ל (בתיב) כמוך לאברהם שמצא עצמו מהול. וכמאי דאיכא קרא בחום וכל לאבני ביתו ולא קאמר ילידי ביתו כדלעיל וכל שכן שמין זורך רק שיחם וכל יליד בית וגו' לאכל רמז מה שאמרו חז"ל שלש ילידי ביתו היו שלח כל שכן מקנת כספו וקנינו הוא כולל בחומרו וכל לאבני ביתו כלומר שהיו רבים ופירש הפסוק הא כיצד יליד בית כלומר מיליד בית תדע מקנת כספך כמה היו רבים עד שנעשה מהם גבעה כאמור. ואמר עוד בע"ה אמר הקב"ה למלאכי השרת בלו ונבקר וכו'. הנה ביאור זה כוונת הפסוק שעשו היות שכולו כל כך שהיה יונק הדם וכו' והיה מקום טמטת עכו"ו וירד אלינו ה' ולא עוד אלא שעשו היות שהיה כאוס היום ומאד החמימות לשר האוס מתרבה עכו"ו כח אלינו ה'. ולהיות לאמת שבשני זמנים נעשו נבעה בערלות. אחד כימי אברהם כאמור ושנית בימי יהושע דכתיב אל גבעת הערלות. לזה כפלו מלאכי השרת דבריהם באומרם מה אדם ותדעהו הוא כנגד אברה' שנק' האדם הגדול ובן אנוש הוא כנגד יהושע שנאוש בן יונח מחלניו ותחשבהו. לאמר להם הקב"ה חייבים ערב עלי לאותו האדם ממור ולבונה. וכוונת הענין הוא כי כית המקדש נקרא לבנון ע"ש שהיה מלבין עונותיהם של ישראל. ודרשו חז"ל שכשבאים ישר' לירושלים מוכיר להם הקב"ה עניין זה ומכפר להם. וזהו דקדקו חז"ל תיבת לי דקאמר שלמה אלך לי דהוה ליה למימר אלך אל הר המור שכל רומז זה הויכוח עצמו שסק"ל אמר למלאכי השרת ערב עלי כלומר שם לכם נרשם מקום קריות לי כדאמר שאלך אל ההר המור זה אברהם דכתיב מר ולחלות וגו' ואל גבעת הלבונה וזה הענין מבואר דקאמר קרא וירד אלינו ה' כלומר לע"ג דנמולו וגו' ולא היה מקום מוכן עכו"ו וירד אלינו ה'. וגם לעפ"י שהקרחון היה גדול וכדרמזו חז"ל שהוגיה ה"ב חמה מנרתקה והוא ענין נכון לפי עה"ד.

זה פקד את שרה כאשר אמר אשה וידעו כל עצי השדה כי אני ה׳ השפלתי עץ גבוה הגבהתי עץ שפל אמר רבי יודן לא בדין דאמרין ולא עבדין ולא אני ה׳ דברתי ועשיתי אמר רבי ברכיה אני ה׳ דברתי ועשיתי ויהיכן דבר למועד אשוב אליך ולשרה ועשה וידעו כל עצי השדה אלו הנביות חיך מה דאת אמר כי חאדם עץ השדה כי אני ה׳ השפלתי עץ גבוה זה אבימלך הגבהתי עץ שפל זה אברהם חובשתי עץ לח אלו נשי אבימלך דכתיב כי עצר עצר ה׳ בער כל רחם הפרחתי עץ יבש זו שרה אני ה׳ דברתי חיכן דבר למועד אשוב אליך ועשיתי חמרא ויעש ה׳ לשרה וכו׳

ראוי לעורר מה הקשו בפסוק הפרשה מדרשו זה ומהיכן כח להם לדרוש הפסוק הזה בהברהם ולהניח הפסוק ממש מעותי גם קשה דכתי׳ ר׳ יודן ואל קרי כי רב הוא מלמד לא כדין דלמרין וכו׳ מהיכן תיקח מדעתין לומר כך וכש״ם מלשון הפסוק שה כתוב לומר לברתי ועשיתי ומה מקום ר׳ יודן גם קשה מדכתי רבי יודן הם בקיאים דקרא ודיה להם לדרוש קודם כל הפסוק כמו שמוש חזל בכוף המלמ׳ נחלם לדרוש בכמוני לכי ה׳ דברתי עם נודקים דכתי רבי יודן וכן מצאתי בילקוט בפסוק יתוקן במקומו ונחת הקושיא בעצמה ברבי ברכיה מדרשם לכי ה׳ דברתי ועשיתי והיכן דבר׳ עוד קשה וכי לא ידעתי היכן דבר דוק בפרשה ותשכח התנוקות יודעים ׳ הפרשה גסתיכת ועשה דק׳ לומר דלם הוא כמו מדרשו בכוף המלמר למה הזכירו בדברי רבי ברכיה וכש״ם כי כפי הנראה דברי ר׳ ברכיה הנה הנם מה מדרשו לחכ ומה לו לבעה לעשים למ׳ רבי ברכיה כיון הדבקים כלי טעם וריח׳ גם בכיון דקאמר בכוף המלמר הדא הוא דכתיב ויעש ה׳ לשרה דכל מקום שאומר חזל הדא הוא דכתיב טעמו לזה דבר בפסוק׳

חביאור דחזל הוקש להם כפל הפ׳ דקא׳ כאשר אמ׳ ויעש ה׳ לשרה כאשר דבר וכמילות שוות למיותר ודכור גם קשיא טובא וכי נדיך קרא להשמיענו שקיים דברו ית׳ כי בני אדם לא יעשו עולה ולא ידברו כוב כש הוא ית׳ עוד רצו לדקדק ממ׳ אל וה׳ שיהיה קשירה עם פ׳ כי עבר עבר ה׳ וגו׳ ולזה זכה וידעו דקדקו מומר׳ וידעו בק״ש לשון עבר מימו מומר וידעו בנ״י כיון שמדבר בעתיד׳ עוד דקדקו מומרו השפלתי עץ גבוה דהזכיר לומר עץ גבוה השפלתי וכן בכולם׳ גם קשה כפל הדברים המלו דעביד הא עביד הא מסה חלוקות שוות ומה לימנם שוות יאמר הגדולה מהם וכבלל מלתים מכה ובקרלי לא שייך לא ז אלא קשה׳ מכל הכוזב הוא להשמיענו כי הוא ית׳ פועל כדבור ע״ד ההוא מומר ולא יעשה כי כדבר ה׳ וכבר שמים כעשו וגם וידעו כל עצי השדה הם הברות כבר ידעו מלמעבר שהשפלתי עץ גבוה

מזל וה׳ פקד את שרה כאשר אמר זשה וידעו כל עצי השדה כי אני ה׳ השפלתי עץ גבוה הגבהתי עץ שפל אמר רבי יודן לא בדין דאמרין ולא עבדין ולא אני ה׳ דברתי ועשיתי אמר רבי ברכיה אני ה׳ דברתי ועשיתי ויהיכן דבר למועד אשוב אליך ולשרה ועשה וידעו כל עצי השדה אלו הנביות חיך מה דאת אמר כי חאדם עץ השדה כי אני ה׳ השפלתי עץ גבוה זה אבימלך הגבהתי עץ שפל זה אברהם חובשתי עץ לח אלו נשי אבימלך דכתיב כי עצר עצר ה׳ בער כל רחם הפרחתי עץ יבש זו שרה אני ה׳ דברתי חיכן דבר למועד אשוב אליך ועשיתי חמרא ויעש ה׳ לשרה וכו׳

כלומר מעת היותו עדין בתוקפו וגובהו כדכורי מלמרתי להסתפל ככר
הוספל עם היותו עדין בגובה ולזה הכיח תכף דכרי ר' יודן לא כלנן דלמרין
ובלמירתם לא עכדין כי לא הכיח רליה מהמקרמים ח"ו אלא עם היותם
לדיקים מאד לא ידכרו כזה עכו"ל לא עכדין בעת הלמירה כי למירתם לחוד
ועשייתם לאוד למרה' ברכיה מכוון לזה ודליה לדכריו למה' דכרתי ועשיתי
דוקא כלומר לפי פועל כדכורי כעניך הדיבור שהיה כשהה דקלמך
שכוי מדכרי המלך שהמלך למ"ה כן מכל המל יתכר' גילה יותר דקל
לשכחן דקל' ולשהה כן: כלומר יש לך להבין שכחה ולשהה כן:
שכל זה הרמז נרמז כרישא דקרא דקלמר השפלתי עין גבוה הגבהתי
עין שפל רומז כי עם היותם ככה בדפורו כעשים כפועל: וכזה מדוקדק
תיבת לפי ה' דקל' כדר' עקי' יודן לפי ה' יש לי מה שלין לאחרים יכולים
לעשות שכל עם מה שדורשים חזל ועכן לפי ה' בכונה לאחרת השפלתי עין
גבוה זה לאיכילך וכו' הכונה שכל כונת השפלת לאיכילך והגבהת לפרתם
כמלורע היה יש בזה הובשתי עין לא נשא לאיכילך והפרתי כלותה
היציאה של נשי לאיכילך עין יכשן שרה וכעין שכונתי ית' היתה להפריח
לת שרה כזה מוכן דקלמר כי עכר עכר כלומר העיבור של נשי לאיכילך
היה לתקן העיבור של שרה גם מוכן לומרו ה' מדת הרחמים ומקודם למר
ורפס לאלהים של לאיכילך לרמוז שמדת הרחמים גרמה כי עכר עכר
שלתיקון שרה היה העיבור הזה כדי שיתפלל לשרה' והמתפלל על חבירו
הוא נענה תחלה ובזה מוכן תיבת לפי ה' כלופן לאחר כלומר שמדת הרחמים
נעשה לותם הפעולות ובזה מובן מ"ש הלא ה' לפי ה' דכרתי ועשיתי כי היכן
דבר ה' כלומרו היפלת מה' דבר כלומר היפלת מה' בכל פעלותיו לשר
הוא עשה כדכר לכך ולזה מוכן דקלמר ועשה ה' לשרה כאשר דבר כעניך
הדכור שחוזר שלין יתכ' שכן מצינו דכור כלמור נקט עשיה שכדכרו ככר
נעשה הכל וכנגד הלמירה של המלך לומר וה' פקד לת שרה כלשר למר
על ידי המלך שלמר וילמר וכן לומר שלא למעוד לשר דבר לותו שלהים
ומדוקדק תיבת ועשה שהכונה שכל לותם המעשים המכרים מלאיכילך
עשה לותם לשרה כלומר לכעבור שרה זה דקדקן גם כן חזל כלומר הלא
ועשה ה' לשרה ולא קלמר של שרה:

מלת וירא ה' כי כנגד נקט רשב"ן פתח כי שומע אל אביונים ה' ואת אסיריו לא בזה: אמר רבי בנימין בר יפת פסוק זה לא סופו ראשון ולא ראשו סופו לא היה צריך לאמר אלא כי שומע אל אביונים ה' ואל אסיריו לא בזה אלא כי שומע אל אביונים ה' אלו ישראל דאמ' רבי יוחנן כל מקום שנאמר דל דך עני ואביון ביש חכתוב מרגר ואת אסיריו

לא

לא בזה אלו העקרות שהן אסורות בתוך בתיהם וכיון שהקבה פוקד בבנים
הן נזקפות תדע לך שהרי לאה שנאמרת בית חיתה וכיון שנפקדה נזקפה:
עכלה"ת מרבה.

בגרסת ילקוט וכגרסא לחרת לו' לא היה צריך לומר אלא כי שומע אל
מביאים ה' ואת תקיריס לא כזה לו כי שומע אל מביאיו ואת תקיריו לא
כזה ולכל הגרסאות יתבאר המאמר כנ"ל.

ראוי לעורר דאשוכה מה כוונת רבי שמואל בפתיחה זו ולא פירש כה
דבר עד שבא רבי בניימין כר יפת לפרשו. גם צריך להבין לכל
הגרסאות למה מתרץ כלום בקושית פסוק זה ולא קופו דקשה וכו' כי משבו
הכתוב מביאים הם ישראל ותקיריו הם עקרות עדיין הקושיא במקומה
עומדת שהיה יכול הכתוב לומר ואת תקיריס לו שומע אל מביאיו ה'. הן
למתשבתי גרסת ילקוט נכון לומר שכל קושיתו היא מתיבת אל תיבת
את מביאיים לומר אל ובתקיריס לומר ואת דאת רבויא הוא לכל הכוונה
לדחות גם לעקרות של הלומות מבל בתביאים לא למ"ת מפני שהם בנגד
ישראל לכך כמו שאומר רבי יוחנן מח"כ. גם צריך להבין ופי יהודה ועוד
לקרא כי לדברים הכתובים אין צריך להביא ראיה דפשיטא שהשפה היא
בכונעת בהיותה עקרה ומקפת בבנים ומה הוא לומר תדע לך שהרי לאה
שנולת בית היתה וכל שכן שאין מביא ראיה בלל מכמה בחיבות הלחד
שלאה היתה נדקת ומכח לן בבנים לחרות ולא הראיה לומר שנקפ' בבני'
היכא דמיוח בכתוב. עוד קשה כי מה שייכות לתיבת שנולה לקר' לאת
תקיריו לא בזה שהן עקרות שהרי רחל גם כן עקר' היתה ולא היתה שנולה
ושמע אליה אלהים.

הביאור דחזל הקשו בפסוק דקאמר וירא ה' כי שנולה לאה דהרי
לעיל מניה כתיב כפ' ויאהב גם את רחל מלא' דמשמע שה"ז
יעקב לא היה שונא את לאה אלא היה אוהב את רחל יותר וכן הדין כותן
לנדיק כיעקב וכיצד תומר וירא ה' כי שנולה לאה. ועוד קשה תומ' ודאי
ה' שוה כל העולם רואים אותו אלא בפתיחת רבי שמואל תירץ שהכונה שלאה
היתה מכונעת עצמה לפני המקום בויתר להיותה עקרה בן ילמדו הבריות
שבעבור היותה חלק עמו ותבא לידי בזיון גדול מה שהוא לזדק ברחל
וכעבור כן שמע ה' תפלתה ורחה בהכנעתה ושם בע"ה רבי שמואל פתח בי
שומע אל מביאים ה' ואת תקיריו לא כזה כותב ואת תקיריו לא כזה היינו
כנגד לאה שלא תבא לידי בזיון כתומר. ועתה הקשה רבי בניימין כי זה
הפסוק לא מיפרש אפני כמשכחת יתורנו על פי דרכם אל. הלחל
מתיבת אל מביאים דריש דקרא לתיבת ואת תקיריו דקפיה ומביאים
לתקיריו דלא קאמר תקיריס לו מביאיו ותקיריו. עוד מיבוי לחר לא

הזכירו לותן חזל לכל זה כיוצא בחלי דתנא והדר מפרש שחמר פקוח זה
לא קיפו דלעלו שחר כך מפרש לא היה צריך וכו' רומז כי מלבד הכו"ם שבוי
לחר דלא קיפו דלעלו כי בתחלת הפסוק לומר כי שומע אל לכיוכים ה'
ובקיפו לחמר ואת לקיריו לא בזה והל"ל ולא בזה לת לקיריו גם קושי לחב'
ליישב בזה קרא כי שומע ה' אל לכיוכים ואת לקיריו ומזי לא
בזה דקלחמר וכן מלי ה' דקלחמר בין הדבקים לכן פירש כי שומע אל
לכיוכים אלו ישר"ל כי כל מקום שכחמר אל חך וכו' על הקחם הם
ישר"ל שהם חבל בחלתו והם לכיוכים ובכעים בזה העולם ושמו ית'עלי הם
להגילם מיד הקמים עליהם ישר"ל ישר אל ולזה נקט קרא כי שומע אל
לכיוכים חיבת אל הומות על ישר"ל כלחור והדין מתן להיות שומע אל
לכיוכים ועוד כי הם ה'כב' מגיע בערם אלו ואת לקיריו לא בזה אל העקרו'
ולזה נקט לקיריו בכיוצי לפעט שלינו מדבר בלקירי' קחם שהם הלקורים
בבית הקובר אלא בלותם שהם לקיריו אלו ית' בכיוצי הן הן העקרות אשר
לכל העולם הם מוחרות בחוך בחיה' ולו ית' הן לקורות זב והן לקורו' בחוך
בחיהם שבידו להחיר לותן בפחח שבידו ולא בידו חוס בשרו בעולם כי
ג' מפחחות בידו בידוע זב וכיון שהבה פוקד' בכני' הן מקפות ולפ"ז חדע לך
הכוכה לייחב חיבת ואת לקיריו מלי רבי דבי חיי' התינח בלות העקרות
שלין להם נרות שחכף הן נוקפות בכנים לבל כשהלים לוכב לת הלחת
כמו שלקנה שחמר לחבה הלא לבני טוב לך מעשרה בנים לזה חדע לך
שהדבר כולל בכל העקרות שברי לזה שנולת בית היתה וכיון שנפקד' חכף
הוקפה שכן כחיב ויפחח לת רחמה ורחל עקרה כלומר שנוקפ' לזה ורחל
הרגישה בהיותה עקרה הרי רלויה שולת לקיריו בכולל העקרות לא בזה
על דרך ולא בזה לת חפלתם וגם בלזה נודק שלא בזה לות' בהיות' עקרה
שילמרו ואת חלק עשו.

מדרש משלי שוחר טוב בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אחך.
אמר הקב"ה לישראל על הר סיני אם זכיתם לחצפין קבו ל
תורתי ולעשותה אני מציל אחכם משלש פורעניות ממלחמת גוג ומגוג
ומחבלו של משיח ומדינה של גיהנ'ומצותי תצפון אחך אם זכיתם להצפין
תורתי אני משביע אתכם מטוב הצפון לצדיקים לעתיד לבא שנאמר מה
רב טובך אשר צפנת ליריאיך וכ'אמר הקב"ה אני מוציא לאומות העולם
ע"א לעתיד לבא אותה הטובה שאני מטיב לכם על מנת שתקשיבו לדברי
תורה ועוד דכתיב לחקשיב לחכמה אוניך כי אם לבינה
הקרא ע"ב:

אם בדברים החצוני אשר אינם מגיעים אל הנפש צריך האדם לתת
שבח לאל יתב׳ כ״ש בהשיג האדם הדברים הרוחנים המגיעים אל
נפשו כתורת ה׳ וכמצותיו שצריך לשבח ולקלס לאל ית׳ אשר גמלהו כל טוב
הקודם הוא מבואר מאשר צותה תורתנו הקדושה להביא הבכורים וכמו
שהקשו המפר׳ ז״ל מה היה כונתו יתב׳ להטריח בעלי הנחלות לבא מארץ
מרחקים וגם מה כל החרדה הזאת שהיו חרדים לקראתם בכל עיר ועיר
שהיו מגיעים שם ומה טעם בהגדה הגדתי היום וגו׳ ותרצו שיוא להודיע
לאדם כי לא בכחו ועוצם ידו עשה את החיל הזה ולכן צוה והיה כי תבא
אל הארץ אשר ה׳ אלדיך נותן לך ומידו באה לידך אני מזהירך שאחר
שתירש אותה ימים ושנים אל תשכח מאין עשית את החיל הזה לכן צריך
שתעשה מעשה כדי שתזכור את מעשי ה׳ לכן ולקחת מראשית כל פרי
האדמה אשר תביא מארצך יר׳ מאותה שאתה סבור שהיא ארצך ואינו כן
כי ה׳ אלדיך נתנה לך וגו׳ בעבור זה צריך שתגיד אל הכהן כי באת אל הארץ
אשר ה׳ אלדיך נתן לך וממנו הכל אמנם נוכל להרחיב קצת דקדוקי׳ ולפרש
על פי כונתם והוא לדקדק א׳ כי מאחר שמצות הבכורים היתה אחר ירושה
וישיבה מה תועלת לספר ביאת הארץ ה׳ אלל והיה כי תנחל את הארץ וירשת
וגו׳ ולקחת וגו׳ עוד קשה באומרו נותן לך בלשון הווה ולא אמר נתן לך בלשון
עבר כי כבר נתנ׳ לו בעת הבאת הבכורים עוד קשה או׳ וישבת בה מלעיל
שהטע׳ בש״ן אמנם הכונה הוא לפי דרושנו כי צריך האדם להכיר חסדי ה׳
ואפילו בדברים החצונים כהנאת הגוף יתן שבח והודאה לאל ואמר והיה
כי תבא אל הארץ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר כי הארץ
היא ירושה לך וכמו שהירושה היא באה לאדם מן הדין כך הארץ הזאת
חלילה לך אלא אדרבה יש לך לדעת כי אעפ״י שישבת בה ימים רבים עדיין
אינה נתונה לך לגמרי ז״ש והיה כי תבא את הארץ אשר ה׳ אלדיך נותן לך
בהווה כלומר כי עדין לא נתנה לך ואתה חושב אותה נחלה כלומר שהיא
נחלה לך מאבותיך ואינו שאם אתה רוצה שתהיה נחלה ויחשב לך שכבר
ישבת בה ימים רבים וז״ש וירשת וישבת בה צריך שתקח מראשית כל פרי
האדמה ובאת אל הכהן ואמרת אליו הגדתי היום לה׳ אלדיך כלומר בזאת
ההגדה שאני מגיד כי לה׳ הארץ ומלואה כי באתי אל הארץ כלומר עתה
באתי ולא עוד אלא ש קודם הגדה זאת לא הייתי ראוי כי אם מצד השבועה
אשר נשבע ה׳ לאבות ועתה הועילה ההגדה לתת לנו כל מצד עצמנו ולא
מצד השבועה או יאמר דרך ענוה הגדתי היום לה׳ אלדיך כי לא בכחי ועוצם
זכותי באתי אל הארץ הזאת כי אם מחמת שבועת ה׳ אל האבות ז״ש אשר
נשבע ה׳ לאבותינו לתת לנו גם נוכל לומר עוד בפסוק ולקחת מראשית כל
פרי האדמה אשר תביא מארצך כי נדקדק היות מלות אשר תביא מארצך

מיותרות

מיתרות כי הכל ולקחת מרשות כל פרי האדמה ושמת בטנא • ומנחם
כונת הענין כי האדם ילקוח מכל אשר מביא רק שכר פקיעות זה שאמר
ולקחת מרשות כל פרי האדמה אשר תביא מארצך כלומר שכר פקיעותיך
אשר תביא מארצך וכוונתך הטובה כי רחמנא לבא בעי לו יאמר אשר תביא
מארצך דרך שכר וברכה שיקח שכר פעולתו ממה שמביא בכורים כי לפנים
הבאה בעם יביא מארצו פעם לאחרת ובתוספת ברכ' שכל פרי האדמ' אשר
יעלו כעת יביא לותם בכורים לפנים הבאה הרי מצינו שצריך האדם להביא
חבדי ה' לפילו בדברים החצונים ועל זה תקנו חזל שני כתובים לאחר לומר
השמים שמים לה' ואחר לומר לה' הארץ וגו' כאן קודם ברכה כאן לאחר
ברכה אשר דלו להבין מכין לתם הדרשה הזאת בכתובים • ומנחם הם זל
דרשו ממוכים עם הכתובי' הבאים לאחר זה הפקוק שלומר לה' השמים יה'ל
יה וגו' לפי כל יורדי דומה לאחר ממשורר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם
ונתן טוב טע' לדברי היו הארץ כתוב לבני אד' אות' השרידי' אשר בארץ דומים
לאד' הל' יניר כפיו על הקבה כי לה השמים יה'ל יה כמו שהוא ידוע דרשת
חזל כמתי' חפצי כיון שמת אדם כעפה חפצי מן המצות ומיכם מה'ל יה וגם
הרשעים בחייהם קרויים מתים ליכם מה'ל יה זה וגם כל יורדי דומה •
ומנחם ומהכא נכרך יה מעתה ועד עולם • וזל והארץ נתן לבני אדם
כלומר וזה מובן כפל לה השמים יה'ל יה וכו' וכונת הענין הוא מבואר
עפ"י דרכנו כי בפרקם האדם הלהו' ית' הוא שותף במעשי בראשית וזה
השמים שמים לה' כי הוא כפול הלה כי השמים הם מספרים כבוד ל ומעשי
ידיו מגיד הרקיע כמו שדרשו הראשונים כי בהביט האדם מימי השמים
הקרח הסורח ליום לא נאבד לדעת מי בראם לומם הארץ החומרית נתיך
האדם לפרקם אלהו' ית' בותה הברכה אשר מברך את ה' ומפיר חסדיו
כי ממכי הכל זה השמים שמים לה' כלומר הם מבריזים בקול גדול שהם
שמים לה' למנחם והארץ נתן הבה לבני אדם הנדיקים שיקראו כשם ה' לברך
את שם ה' יוגם מוכל לומ' דרך אחר' גדולה מזו כי כשהאד' מברך ומפרסם שם
ה' ית' עושה השמים שמים לה' עד כדוך תדרש לזל עליון קונה שמים
וארץ כי הוא קנאם בהתפרסם שמו ית' בעולם והיינו דאמרי חזל כאן לאחר
ברכה כמו שאמרתי והיינו דנקט קרא שם יה המור' כי ביה ה' צור עולמים
והוא כי בברכו את שם ה' מקשר השמי עולמות ש' כמלי דאמרי בהלי
עלמא כאכילה ושתיה וגם שהוא מכרך להנאת הנפש ועל דרך זה אמר
שלמה העלה נדיק לוכל לשובע נפשו הכונה כי כונת הנדיק באכילתו
הוא לשובע נפשו לשמח ולפאר לזל' ומנחם ובטן רשעים תחסר להם
שובע נפשם הנו' לו כלומ' כי הנדיק לוכל שלא להנאת גופו בלב רק לשובע
נפשו לפי שהיותו יחידי ומנחם לרשעים ובטן רשעים לפי שהיותם רבים

לימד תפלים בשובע נפשם אלא כאלו חסר להם כאן וכרם למלאת הבצורת
לכילת נופש והייתי דאל"ף ל' ומבטן רשעי תחסר ואם כל זה כדברי האומרי'
ונשמים כ"ש בהשגיח אחד מתועלי הנפש כאחת מכל מצות ה' ועכין זה הוא
מבואר מהברי המשורר עה"פ מפורש עפ"י דרכיו אמר כרוך אתה ה' למדני
חוקיך וכו' אלו אם תראה שאפרך לותך ואקפ שמך בקהל רב למדני חוקיך
ולהיות כי הלשון מכיח מלמד לתלמידו אלא משלשה סיבות או מפני שאין
יכיר היותו שותה ממימי מקור תורתו או מפני שאיכו לומד ומקבל דבריו
בשמחה ע"כ תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה או מפני שאיכו
מקיים לזה אמר המשורר כי אלילה לו מהתנשג בא' מאלו הסיבות הגרועות ולכן
צריך שילמדהו חוקיו וכנגד הראשונה אמר בשפתי ספרתי כל משפטי פיך
כוונתו כי הוא לומר דבר בשם לומרם והיות כל המשפטים מפיך וגם כנגד
השנית היותו מקבלם בשמחה אמר בדרך עדותיך שמחתי כעל כל הון כי אין
שמחתו בשווי כמו הדברים החמודים אלא לפי' בלכתו בדרך עדותיך לעפ"י
שלא השיגם הוא עם ושמח כמו הלשון אשר ככר מצאה ידו ההון רב וגם כעל
כל הון וכנגד השלישי היותו מקיים' אמ' בפקודיך אשיחה ואביטה לורחותך
לורחות חיים לקיים אותם ולכלכת בהם ומכל אלו הסיבות ראוי שתלמדני
חוקיך ולהיו' כי היא סיבה לאחרת שאיכה כיד הלד' שלומד ושוכח אמ' אהוה
שתעזבא בחוקיו בלשון אלא יעכחם ג"ם בחוקותיך לשתעשעה אשכח
דבריך ועתה התפלל ינמול חסד עמו שיחיה וישמור דברו: הרי מניכו צריך
לברך את שם ה' על שלימות הנפש יותר משלימו הגוף כי מורה היותו מחשיב
דברי שהים חיים ומלך עולם ועל זה אמרו חזל כי סיבת היות בני תלמידי
חכמי' שלא כהוגן דקדו לפני חמרם וכוכת על עוכם את תורתי שלא ברכו
בתורה כי כיון שאיכם מברכים מורה על כלתי החשיבם ערך התורה וזה
גורם ממש עזיבת התורה ועם זה נוכל לפרש קנת פסוקים שאמר לדוכנו
דוד ע"ה בהיותו שם ושמח בשלמו הנפש ומתן הודאה ושבח ה' ור עוי וזמרת
יה ויהי לי לישועה קול רנה וישועה בהאהלי צדיקים וכו' כי ראוי לדקדק
הלשונה לומר ויהי לי לישועה כי הל"ל ויהי לי ישועה עוד כי נפל הכפל בשו'
הפסוקים בלומרו ימין ה' עושה חיל ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל שלשה
פעמים נזכר ימין בפסוק והנה לקושיא הלשונה היינו יכולים לו' כי הצדיק
הוא שם ושמח בכל מדה ומדה שמודד לו הקדוש ברוך הוא על הטובה
מעין הרעה ועל הרעה מעין הטובה וכמו שאמרו חזל כי חולת לבבה לחי
כי ע"י החולי והיסורים לחי מוסיף להבה ועל זה לחר עוזי וזמרת יה ויהי
לי לחלי שהוא מגה לותי נחשב לי לישועה גדולה כי כן מורה תיבת
ויהי כמו שאמרו חזל כל מקום שכתוב ויהי לימד שלא כרה כי בשותה הכרה
היה הכתוב לישועה לכל עבדי דרשו נפרש הכתובים בעכין אחד והוא כי

מדת הצדיקים לשמוח בישועה מצד תועלת הנמשך אל הנפש שיתגדל שמ'
ית' בעול' ז"ש קול רנה ובאותה הרנה עצמה הם גורמים הישועה וז"ש וישועה
באהלי צדיקי' והרנה שמרננים הוא באומרם ימין ה' עושה חיל ובזה גורמים
הישועה להבא כי כיון שימין ה' רוממה כלומר שמרוממים לה' ימין ה' עושה
חיל מכאן ולהבא ובזה מדוקדק בעצם כפל הכתובים על מתכונתם ומפורש
לפי דרכנו שצריך האד' לגיל בטוב' הנפש המשכלת ק"ו מתועלי הגוף ההווים
ונדקפים ובזה נבין מאמר אח' קטן הכמות ורב האיכות בשיר השירים אומר
דבר אחר נגילה ונשמחה בך ר' אבון פתח זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה
בו אמר רבי אבון הדבר הזה אמרו דוד ולא פרשו עד שבא שלמה בנו ופרשו
ואין אנו יודעים במה לשמוח אם ביו' אם בהב"ה כשהוא אומ' נגילה ונשמחה
בך הוי אנו שמחים ב"קב"ה בך בישועתך בך בתורתך בך ביראתך רבי
יצחק אומר בך בכב' אותיות שכתבת בתורתך כף עשרים בית שנים עד כאן
וראוי להבין במאמ' ראשונה מה כונת ר"אבין בפתיחתו ולא אמר כלום עוד
צריך להבין מה פירש יותר שלמה מאביו. עוד מה כונתו בך בישועתך בך
בתורתך וכו' ומה הוקיף ר' יצחק במה שפיר' בכב' אותיות כי לפום ריהטא
היינו בך בתורתך: הביאור הוא כי הנה ר' אבין הוקשה לו קושיא בפסוק
ותרצה במאי דפתח כי הפ' חציו מדבר בלשון נסת' וחציו מדבר בלשון נגלה
וכן בנמשך משכני אחריך נרוצה מדבר לנוכח הביאני המלך חדריו הרי
שלא לנוכח נגילה ונשמח' בך לנוכח. וזא' הקושיא עצמ' ישנה באופן אחר כי
פעם בלשון עתיד ופעם בלשון עבר הביאני המלך חדריו הוא עבר נגילה
ונשמחה בך בלשון עתיד כי הי"לל גלתי ושמחתי בו וזאת הקושיא השנית
תירץ במאי דפתח כי כונת הפסו' הוא כי כמו זה היום הנכבד והנורא אשר
עשה ה' במעמד הר סיני כן נשמח ונגיל לעתיד והוא הגורם השמחה לעתיד
וזה שאמ' משכני אחריך נרוצה כלומ' אחר כבוד שמך ויקר תפאר' קדושתך
ואנו מתפללי' כן כי כדרך שהביאני המלך חדריו במעמד הר סיני כן נגילה
ונשמחה לעתיד בך שמחה נפשיית. ובזה תרצנו הקושיא שנית אמנ' קושיא
הראשונה מתורצת במאי דאמר רבי אבון כי בדברי דוד אנו מסופקים אם
השמח' היא השמח' מצד תועלתנו או השמח' בעבו' קדוש שמו יתב' וזהו כונתו
אם חוזר השמחה ליום שהוא מצד תועלת ישועתנו או להקב"ה שהוא בעבור
קדוש שמו אמנם שלמה בנו פרשו כי פה לא הוזכר היום כלל ומובן שבעבור
כבוד שמו השמחה והיה זה מפורש אעפ"י שלא יאמר הפסוק בך לנוכח.
אמנם באומרו בך כיון כי הישועה העתידה לא יהיה כמו הישועה שעברה
שהיתה על ידי בשר ודם הזה ונפסד אמנם לעתיד יהיה הוא ית' ישועת' לנו
בעצמו ובזה תהיה הישועה לעולמים. ובזה מתורץ למה דבר שלא לנוכח
בתיבת הביאני המלך וכו' לרמוז שמקודם היה על ידי שליח אמנם השמחה
תהיה כפולה כשיהיה בך בהקב"ה כלומר שיהיה הוא בעצמו הגוש ונגילה

ונשמחה בשלש שמחות הנוגעות אל הנפש א' היות ישראל עם נושע בה'
כבי"כי שכינה בגלות כמו שהוא ידוע וזה רמז בך בישועתך כי הישועה היא
לה' כאשר אמר' וגם מצד תורתו הקדושה אשר תלבש בגדי מלכו' כי בענות
מצרות הגלות אין אנו יכולים לצאת ידי חובתה ועוד כי אז נהנה כולם
למודי ה' וזה רמז בך בתורתך. ועוד שמח' ג' יתגדל ויתקדש שם ה' בעולם
לעובדו שכם אחד וכל העולם ישמעו ויירא ולא יזידון עוד. וזה רמז בך
ביראתך כי יתפרסם שמו בעולם ויראה כבודו אל כל הארץ לזה אמר בך
לנוכח. הרי מתורץ כל מה שהקשינו. ורבי יצחק אמר כי רצה לרמוז
כב"ב אותיות שכתבת בתורתך כי הם חסרות כעת כמו שהוא ידוע היו' השם
חסר כמו שאמרו חז"ל כי יד על כס יה וחסרו שני אותיות ו"א וה"א ובבא
הישועה אשר אנו מקוים יהיה השם מלא וזה רמז ר' יצחק בך בכב"ב אותיות
וחוזר ומפרש בי"ת שנים כף עשרים כי ידוע הוא אמנם כונתו שלא נחשוב
כמנהג כף עשרים בית שנים ולפי זה יהיה הפסוק מהופך אלא הפסוק נקט
כסדר בך בית ראשונה להיות היא העיקרית להשלים שני אותיו' בגאולה
העתידה וז"ש נגילה ונשמחה בך כמדבר אל ה' כי בהשלים את שמו יהיו
הכב"ב אותיות שכתב בתורה שלמות והוא ענין נכון ומבואר לפי דרושינו
היות עיקר השמחה שמחת הנפש וצריך האדם לשבח ולקלס לה' בהשיג
מהשלימיות ובזה אבאר את המאמר שהתחלתי. וראוי לעורר ראשונ' מה
הקשו חז"ל בפסוק בני אם תקח אמרי אשר דרשו הדרשה אם זכית' להצפין
וכו' וגם מה כוונת קבול תורתי ולעשותה. עוד מהיכן הוציא בעל המא' שניצול
מג' פורעניות. ועוד כפל המאמ' שחוזר לדרוש ומצותי תצפון אתך אם זכיתם
להצפין תורתי וכו' ובמלו' שונו' שלמע' אומ' קבול תורתי וכאן אומר אם זכיתם
להצפין תורתי וכו' ומה כונ' אומ' ועוד דכתי' וכו' מלבד כמה דקדוקי' אשר יש
במאמר. והביאור' הוא כי הם ז"ל הקשו שלשה דקדוקים בפסוק ראשונה
למה לא אמ' בלשון צווי בני קח אמרי ואמר אם תקח עוד הקשו כפל אמרי
ומצותי כי לנראה דבר אחד הם. עוד קושיא אחרת יותר חזקה כי הפסוק
אינו מסודר כי בתחילה אומר אם תקח אמרי ובסוף או' ומצותי תצפון אתך
כי ה"ל ותצפון מצותי או להפך בני אם אמרי תקח ומצותי תצפון. וכל אלו
הג' דקדוקים מתורצים על פי כונתם ואמר בני אם תקח אמרי וכו' אמר הב"ה
לישראל על הר סיני אם זכיתם להצפין קבול תורתי ולעשותה. ובזה תרצו
מה שהקשינו כי לזה לא אמ' קח אמרי בלשון צווי לרמוז כי צריך זכות לקחת
אמרי ה' וז"ש אם תקח אמרי ואמר אמרי ומצותי לרמוז לקבול התור' ולמעשה
המצות וזהו כפל אמרי ומצותי. וגם בזה מתורץ סדר הפסוק שהקשינו
שאינו יוצא כמו שנכנס כי אינם שתי חלוקות כמו שנראה מהפסוק אומרו
אם תקח אמרי וחלוקה אחרת ומצותי תצפון אלא כלם חלוקה אחת אם

תקח לאחרי שלו קבול תורתי הלאוין כלאוין ומצותי שהוא תיבת ולעשותם
והכל להנפין לתך ולעשרם גם בעל המאור לא זכיתם להנפין שהוא רמוז
בתיבת תנפון והודיענו כי הכל הולך לפום הפקוק: ועתה הבנת הפקוק
כי אם תקח לאחרי ומצותי תנפון כלומר ג' הנפין לתך: וזה מתורגם כדרך
הפקוק שהקשיבו כלאזר ירלה. שמעיין ואמר ניגול מן פורעניות הנזכרים
בעל המאור מהפקוק הקודם אל זה שאמר ושומע לי יסכון בטח ושאנן
מפחד רעה כי בטח הוא כנגד מלחמת גוג ומגוג וזהו הבטחון שבכון לבן
בטוח כה' כל נוראיו יפיח כהם ושאנן כנגד חבלו של משיח ומפחד רעה
הוא כנגד דינה של גיהנם כמו שהוא ידוע כי לון רעה שלא יגיעם שלאמר
וגם רשע ליום רעה לאחרי תנגל מלכבי אם תקח לאחרי ואחר בעל כרחי
ומצותי תנפון לתך כי הקשו מהרש"א היות תיב' לתך מיותר שלא נתחוסב
לפי זולת הדרשה שלאמרנו. ולזה לומר כי כוונת הפסוק תדרש בעניין אחר
והכי פירושם לאמת ולזה לא לאמר דבר אחר והוא כי הוא ידוע כי יש בני
מיני עבודות אחד מכל החיוב לאדם כבר קבלו עליהם עול התורה ומצות
והם מפחדים מהעות ימין ושמאל. ועל דרך זה לאחרו חזל קיימו ונקבלו
היהודים קיימו מה שכבר קבלו והיו מוכרחים במעשיהם כמו שהוא ידוע.
ויש מין עבודה לאחרת חסובה לקיים את דברי התור' כלאהב' יתיר' ובשמחה
רבה וקודם דבר בעל המאור בלותם המקיימים את מצות ה' מאמת שכבר
קבלו לותה עליהם וגם אם זכיתם לה נפין קבול תורתי כלומר מצד היותה
מקובלת עליכם בזה לאי פורע לאתכם מדה כנגד מדה כי במו שאתם עושים
מורלה על דרך קור מרע כן לאי מגיל מהרע דהייבו שלא שהעניות הכוב'
לאכם עתה מדבר בעל המאור בלותם העושים מעצמם בלי הכרע הקבלה
שלאמרנו וגם אם זכיתם להנפין תורתי ולא לאמר קבול תורתי לון לומר הקבלה
לאי מסביע לאתכם מנו ב הנפון לנדיקים וכו'. והכיא רלויה מפקוק מה רב
טובך לאצר נפנת כי רלוי להבין מאחר שכל רלייתו מתיב' לכנת למה הביא
קוף הפקוק בעלת לחוסים בך שלא שהכיא רלויה לשתי הכוונות הנ"ב שלא
לאמר לאצר נפנת לירלילך כנגד הרלשונה שהיא העבודה מירא' כמו שלאמ'
שהיא רמוזה כמאמר בלותו קבול תורתי כדפירשנו. וכנגד ה חלוק הב'
ש לאמר בעל המאור לא זכיתם להנפין תורתי מחמת עצמה ומאהב' יתיר
ולא מהכרח קבלתה כדפירשנו. וכנגדה לאמר הכתוב בעלת לחוסים בך
לותם העושים מאהבה כל הטובה הנ' הוא בכי אם תקח לאחרי ותזכו
לקח לותה כמה מעלות תגיע וכלם לפי הקבלה כלאזר לאמרנו לא תהיה
מאהבה לו מירלה ושניהם כלאחד טובים כי מתוך שלא לשמה בא לשמה:
ועוד תגיעו טובות לאחרות דכתיב להקשיב לחכמה וכל הטובות המוכרות
בפסוקים הבאים לאחריהם. ומכל זה מנלנו רלינו גודל מתן שכרם של

מצות ולכן כל מי שיש׳ ג׳ אותם יתן ויהי שבח והודאה לאל לשעבר ויתפלל
לעתיד יזכה ולראות כאור פני מלך על התורה ועל העבודה לפני מלך מלכי
המלכים בביאת גואלנו

מזל ברכה וישלח יעקב מלאכים זש וה׳ נתן קולו

וישלח יעקב מלאכים לפניו זשה וה׳ נתן קולו לפני חילו כי רב מאד
מחניהו מדבר בסתן תורה כשבא הב״ה ליתן תורה לישראל ירדו
עמו רכב אלדים רבותים שנאמר רכב אלדים רבותים אלפי שנאן ר׳ אבדימי
אמר עשרים ושנים אלף מרכבות המלאכים ירדו עמו לסיני ומה נתן תחלה
קולו שנאמר ויהי קולות וברקים וגו׳ משנתן את קולו נתן את התורה הוי וה׳
נתן קולו לפני חילו ד״א וה׳ נתן קולו לפני חילו אלו הרעמי שקולו הול׳ לפני
חילו של הב״ה שכיון שהרעם מרעים הבריות יודעים שהגשמים יורדים
וכשהרעם יוצא הברק יוצא אחריו: ד״א וה׳ נתן קולו זה ראש השנה שבו
תקיעת שופר לפני חילו אלו ישראל שהם מזדעזעי וחרדים מקול השופר
והוזרים בתשובה כדי לזכות בדין ביוהך כי גדול יום ה׳ ונורא מאד ומי יכילנו
זה יוהך שבו ספרי חיים וספרי מתים נחתמי ומנין אתה או שבהללו עשרה
ימים שבין ראש השנה ויוהך שבהם הכתוב מדבר שכן ישעיה מזהי׳ לישראל
ואומר להם רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני למדו הטב דרשו
משפט וגו׳ הרי השובה אח״כ לכו נא ונוכחה זה יום העשור יום תוכחה שבו
הב״ה מלבין עונות הם של ישראל שנאמר אם יהיו חטאיכם כשני׳ כשלג
ילבינו כי רב מאד מחנהו אלו המלאכים שמלמדים זכות וחובה כי עצום
עושי דברו מי עצום מהם עושי דברו אמר ר׳ הונא בשם ר׳ אחא אלו ישראל
שהקדימו עשיה לשמיעה ואמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע ללמדך
שהצדיקים יותר ממלאכי השרת תדע לך שבשעה שאמר ישעיה כי איש
טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב אמר לו הב״ה ישעיה
בעצמך אתה רשאי לומר איש טמא שפתים לישראל אתה אומר בתוך עם
טמא שפתים שהקדימו עשיה לשמיעה ומיחדים את שמי פעמים בכל יום
אתה קורא אותם עם טמא שפתי׳ מה כתיב שם ויעף אלי אחד מן השרפים
ובידו רצפה מהו רצפה רוץ פה של מי שאמר לשון הרע על בני במלקחים
מהו שתי מלקחות הלך המלאך ליטול את הגחלת בידו נטל מלקחת ונבוה
חזר והביא מלקחת שניה ונתן אחד לתוך אחד ונטל את הגחלת ונתנה על
פיו של ישעיה שנאמר ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך
וחטאתך תכופר על שאמר ובתוך עם טמא שפתים נטל במלקחים גחלת
שלא יכול השרף ליטלה בידו אלא בשתי מלקחות נתן על פי ישעיה ולא
נזוק הוי כי רב מאד מחנהו ומי עצום מהם עושי דברו אלו הצדיקים וכן
אתה מוצא במשה וכו׳ וכן אתה מוצא ביעקב נטל לשר הגדול ורפסו שנאמ׳

ויאבק

ויאבק איש עמו וכשהוצרך נשל מחנות של מלאכים ושלחם בשליחותו אצל עשו שנאמר וישלח יעקב מלאכים לפניו עכ"ה:

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שהכניסו פסוק זה גם מנין להן שמדבר במקרן תורה שהרי כיוצא בפסוק זה מדבר על הלוחות שאמר עליו חילי הגדול גם נבין לומרו כשכתב הקב"ה ליתן תורה ד"ל כמתן תורה ירדו עמו וכו' ע"ד קשה לומרו ומי נתן תחלה קולו שהם הכונה של תחלה הוא קודם שהכניסו חילו דהיינו כירידתו לסיני נתן קולו שנאמר ויהי קולות וכו' דפסוק זה כאמר קודם וירד ה' כיצד לומר משנתן את קולו נתן את התורה והלא כתיבת התורה הוא לאחרי וירד ה' וכו' מ"ש נראה דקשיא דידיה לדידיה ומאי קאמר ה' יתן קולו לפני חילו דכתיב בלקיון וכתיב נחתיכון גם צריך להבין למה דרשו לותן ל"ת כדרשים וגם מאי קאמ' לפני חילו של הקב"ה שלכל הפרושים בחילו של הקב"ה מדבר ומה כונתו בלומ' וכיון שהרעם יוצא הברק יוצא לאחריו ואמ' רואים להבך שהברק קודם עוד קשה בלומר ד"ל וה' יתן קולו זה לשם השבח כי למה דרשו שלשה כוכות הלו גם מאי קאמר שהם מזדעזעים וחרדים מקול הסופר שה"ל בקבלה זה קול הסופר עוד קשה טובא כמאמר שמהפך הקדר ומפרש קודש כי גדול יום ה' זה יום הכפורים שעושים תשובה לזכות ביום הכפורים וכו' ואחר כך לומ' כי רב מלך מחניהו שו"ה מלאכי שמלמדי זכות וכו' שקוד' היה לבה לפרש כי רב מלך מחניהו וכו' ואח"כ כי גדול יום ה' ולמה הקדים המאוחר ל' הקודם ומה הוא שהם כרוב שכי גדול יום ה' יקדי כדי לתת נתינת טעם לתקיעת שופר ונקשה לפ"ד למאי קרא הכי. עוד קשה מ"ומנין אתה אומר שהקלנו ימים וכו' שהכתוב מדבר הוא בכל הכרוים באומ' שהקלנו שהכתוב וכו' ונקשה דהיכא קאי שהוא לא אמר אלא על רגש השבח ולא הזכיר ה' ימים וגם מאכיל רחיה מיתניה כי אלו ואלו דברי קבלה ויולא גם כן בכיל היה ובכין מ"ש שכן ישמיע מוהיר ליעקל ואומר להם שהוא דבר כפול די שאמ' מוהיר ליעקל מ"ש שכן ישמיע אומר ליעקל וצריך להבין היכא רמיזא בתו' לכו נא ונוכיחה זה יום העמור כי לא הוזכר כפ"ו שם הכו"מ שאו"ב יום תוכח שכו הקב"ה מלכין וכו' לדרכה נראה יום תוכיחה לחוד ויום לבוז לחוד וכיצד מ"ש יום תוכיחה שכו"הקב"ה מלכין וכו' גם נקשה כדברי ר' הונא דדרים כי עגום עושי דברו כיעקל לפי שהקדימו עשיה לשמיעה שהרי המלאכים גם כן גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ומהם למדו יש"כ מאי מ"מ גילה רז זה לבני. גם קשה מ"תדע לך שכשעה שאמ' ישמע"ו וכו' דהוי כיהוד"ה ועוד לקרוא ונדקדק כדברי הקב"ה ליעשיה בעצמך ולתת רשות לומר שלמה הוא רשות לומר כעצמו דכשלמה כפי הטעות שיעקל הקדימו וכו' ניחא קצת

שנ"ת הפרש בין רבים ליחיד לעפ"י שגם כפש יעשיה בלי ספק שהיתה שם
לבל כפי הטעכה שמיחדים שם ה' פעמים והרי יעשיה גם כן וזל"ש גם בעצמו
היינו רשאי לדבר ובושת הקושיא יתורץ שהוא מיותר מה שאומר לו בעצמך
לתה רשאי וכו' כי למה הלריך לומר לו תה תכף לי לתה רשאי לדבר על בני
ומה לו אם בעצמו רשאי וצריך להבין היכא רמיזא כפ"ל זה התיכות • גם
קשה כאומ' הוי כי רב מאד מחכתו לחרי שאמר שכוה המלך בלקיחת
הגחלת לפי שמלקחת ל' דלדרכה הוא גרישות ומלי כי רב מאד דשעיס
לפי זה דקאמר הוי כי רב מאד גם קשה מו"מ עצום מהם עומי דברו אלו
הנדיקים דכפי מה שמדבר ביעשיה שחטא בתו"בתוך עם טמא שפתים לא
היה נדיק כדיון ומה גם כי לעומת כתן לו הגחלת וכיון שלא נכוה כלל למה
נאמר רוץ פה וכו' נלא תועלת • עוד למה הביא עמיזה מיעשיה וממשה
ומיעקב גם קשה במה שאמר וכן לתה מוצא ביעקב למה לא מ"וכן במשה
וכן ביעקב לו יאמר כמשה גם כן וכן לתה מוצא • עוד קשה טובא שמקדים
לת המאוחר כאומרו נטל לעך הגדול ורפסו ופשה ונרך נטל מחכות וכו' כי
ענין השליחות הוא קודם • חביאור דחזל הקשו בפסו' הפרשה תיכת
למכיון דקאמר וכפרט שאם אלו המלאכים הם מלאכים ממש קשה דלא היה
נרין כי אם מלאך אחד וכפרט בשל יחות כזה שלכת לשל עשו כמו שאומר
בפוף המאמר כי כלכת מלאך לאחד ידע תכף בלשון של אחיך של עשו ואמר
בחתי של אחיך למה שלח מ לאחי' הרבה ואם הכונה להפחיד לת עשו גם
כן לא היה צורך שיזמין אלין ה' מחנה מלאים דהיינו רבותים מלפי כ"ש מלף
שכן אמר עשו למי כל המחנה הזה אשר פגשתי שהיו מחנה וכן פובר בע"ה
דקאמר נטל מחנות ושלחם למנס הענין הוא דכיון דיעקב היה עוסק
בתורה אשר כה רמזו כ"ב אותיות הם כ"ב אלף מלאכים שבהם ירד ה' על
הר סיני הלא כה דברו כאם שיהיו כולם קרים של משמעתו נגד המקובל
עמ"ש בעל המא' שה' נתן קולו לפני חילו מדבר במתן תורה שהודיענו
שם היות גדול ועצום עושי דבר ה' שהם עוסקים בתורה מהמלאכים וה ענין
הוא כי כשבא הכ"ה ליתן תורה לישראל ירדו עמו רבותים אלפי כלו' מכוון
מספר זה כנגד כ"ב אותיות ומי נתן תחלה קולו ויהי קולות וברקים וזה
הפ' הזכיר קודם וירד ה' על הר סיני הרי שהקדי' בפ' קולו לפני חילו שהוא
המלאכים שהם בוירד ה' על הר סיני וכי תימא אותם קולות דקודם מתן
תורה היו לזה אמר משנתן קולו נתן לת התורה שם כן הוא מוכרח שבכר
היו המלאכים שם ומה הקדים ענין הקול קודם רמז רמז לן היות ענין
דברו מהמלאכים ולכן הקדים הכתוב ענין הקול הוי וה' נתן קולו וגו' דייק
דקאמר נתן ולא אמר השמיע קולו שבקול לא שייך נתינה אלא הוא בחלת
משכי כוחות הש' לרמוז בשעת מתן תורה מ' שנתנתן הענין בכדר הפסוקים

ענין

ענין קולו קודם עם היות שכבר לו היו עם המלאכים וכמו שמשמיעין את
קולותיהן את התורה לכל הכוכב לומר שגדול מהמלאכים שם מקיימי התורה
ועתה כפי זה הכבת הפסוק והיתן קולו לפני חילו שהם המלאכים לימתי
במרכב מחנה דהיינו בשעת מתן תורה רכב אלהים רבותים להודיע
כי עניני עשו דברני ה' ותן קולו לפני חילו אלו הדברות הכוכב הוא
שגם הגשמים שהם מחיית העולם הן הם בזכות התורה כי אם לולי תורתן
קמח וגם בעל המאמר לפני חילו של הקב"ה כלומר כי בעבור ישראל שם
בלים הגשמים עם היותם לפני הנרים תועלת לכל העולם שכיון שהרעמים
הברית בכולל יודעים שהגשמים ירדים וכשהרעם יונע הברק לחבירו
שהכיולו חזק בפסוק לעגן בכתר לעם שהוא מקתיר הרעם עד שנרע בחלו
הברק לחבירו. וכפי נדון דידן הבוחה לדמות לשעת מתן תורה ויהי קולות
וברקים ורעמים שהגשמים בלים בשביל ישראל וכן הכוכב בתקיעת השופר
ברגע השנה להזכיר ענין מתן תורה ומוטעם לומרו לפני חילו מלשון חיל
כיולדה שישראל מזדעזעים בקול השופר וחרדים ושמים תשוב כדי לזכות
בדין ביום הכפורים שנשעה"ימים לתן שמים הכנה ליום הכפורים: ופיר'
קודם ענין כי גדול יום ה' עם היותו מאוחר בפסוק כדי לומר דרשת כי רב
מאד מחנה שמלמדים זכות ומוכה שהוא רמוז בחומ' דף הוא כנגד המלמ'
זכות שהם רבי הליבות ומאד בכמות הם המלמדים חובה כי מרובה מדת
טובה ממדת פורענות כידוע שלפיכך שהם מאד המלמדים חובה ומעטים
המלמדים זכות מלמדי זכות מבלחים. וזה יובן בלומרו שם כי גדול יום
ה' הוא כמה שעמדנו על יום מכפר ומרפא מאד הוא כמ"ה שכפרי חיים וכפרי
מתים הרי תיבת מאד רומז בכפחד המות וגם כאן כי רב מאד מחנהו דהיינו
מלמדי זכות וחובה ומדוייק רב מאד ומי מנחו מלמדי זכות כי עניני עשו
דברו בלופן שהפסו בקדר לומר כי רב מאד מחנהו הוא מלמדי זכו' וחוב'
מרגע השנה ולילך ובתקיעת שופר לנו רומזים כי עניני עשו דברו יען כי
במתן תורה היה בתקיעת שופר ובעל המאמר הקדיש לפרש כי גדול יום
ה' כי שם בפי' לתמר מלמדי זכות וחובה כמה שנחתמים ספרי חיים ומתים
וקופה הוכיח על תחלתו בהבנת כי רב מאד מחנהו וכונת ג' דרשות שו' כי ע"י
התורה הרמוזה בכונת המ' בתחלת דברו דקדם' במתן תורה בה מגיע
המלאכים טובות גשמיות ורוחניות הגשמיים הם הטובות גשמיות כי למטר
השמים לדם שבע לחם וכל הפרטים. וכנגד תועלות רוחניות הוא לתקיעת
שופר ברגע השנה כמו במתן תור' כי ע"כן כי גדול יום ה' לזכו' בדין כלומר
ומי מנין לתה לומר שבהללו עשרה ימים שבהם הכתוב מדבר הכוכב
שכפי דרשה זו קשה תיבת נתן בלשון עבר וה"ל לומר הנה הנה רגע השנה
מתוקעים בו שופר זה"ל נותן קולו לפני חילו מלי נתן לזה מלמוכרחי

לו שהכתוב מדבר בעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים ואומרו וה'
נתן קולו בראש השנה בתקיעת שופר לפני חילו כנגד ישראל בעשרה ימים
שהם ירחים וחרדים בעבור יום הכפורים הבא עליהם ולכן כפל הדברים בעל
המאמר ומניין שבהלולו עשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים שהרי
הכתוב מדבר כלומר הן למת שלחני לא פירשתי דבר רק מכלל דברי מוכן
שהרי הכתוב מדבר לישב תיבת נתן בלשון עבר שבן ישעיה מוזיר לים
ואומר להם הכונה שבזה אמרה שלו אומר להם דברים לאורים בתורה רחנו
וכו' והרחינה הוא על ידי למוד התורה למדו היטב וכו' שהוא רמז בתקיעת
השופר וזה לכוונה ומוכחה יאמר ה' מתורץ דקאמר יאמר לשון עתיד למר
ה' מכאן ליה: לכל הכונה כי עוד מה שעומים תשובה בעשרה ימים לכן כתי
בדרך ישרה ומוכחה יאמר ה' ביום הכפורים שם יהיו חטאיכם כשנים וגו'
ומכל לן לדרך רמז שביום שלם תיבת יאמר הוא רמז לעשרת ימים וכשלו אומר כיוד
לאמר ה' שם יהיו חטאיכם וכו' ולזה לאמר זה יום הכפור שרמזו כיוד שלם יאמר
ה' שהיה יתירה גם מדקדקי' תיבת כתי דמיותרת לכל כיון שמדבר בעשרה
ימים אומר לכן נתי ומוכחה לעתיד ביום הכפורי' שהוא יום תוכחה שכן הכה
מלבין עוונותיהם הכונה כי היה התוכחה בעצמה שמוכיח לותם שעם היות
חטאיהם כשנים והדין נותן שלא יהיה מלבין עכ"ז מלבין עוונותיהם שלו יאמר
ובענין זה מוכן לומרו כי ו"ב מלד מחכה ומי ענוש מהם עוני דברו הם יאר'
שהקדימו עשייה שעם היות שהם מחמר קרון לחטוא לאמרו כעשה ונשמע
וזה יוכן כלופן לאמר מה שהניח רשעון' כי גדול יום ה' וזה יום הכפורי' כדי
שיוכן כזה כמה ענוש עוני דברו כמה שהקדימו ם' עשייה יותר מה שלחני'
לפי שהם נוטים יותר לא החטא תדע לך שלפילו שהם חוטאים הם גדולים
ממלאכי השרת כפי דעת חזל שכשעה שאמר ישעיה כי לים טמא שפתים
אמר לו הקב"ה ישעיה בעצמך לתה רשלי הכונה מוכן עם מה שאמרו חזל
כמה שאמר לוי לי כי נדמתי שהיה מגר על מה שלח קלנ להק"ה כתוך
המלאכים שרלה שרפים עומדים וכו' וקרא וכו' וזה לאמר לוי לי שמתקתי
וזה שרלה שנוכל לומר דרך השלה כי לים טמא שפתים לנכי כיון שלח
קלנתי להק"ה נרא' שמנד שהשפתים שלי לינם טהורים כיון שלח קלנו
וחז"ל לומ' כי לים דליכא תבר' וה שהגרעון בא מעון הדו' שובתוך עם טמא
שפתים לנכי יושב והא דליכא כי את המלך ה' צבאות ראו עיני ולא לא היה
כי הכונה כיון דראיתי אלהים פנים אל פנים לזה לאמר לו הק"ה ישעיה
בעצמך לתה רשלי לו לים טמא שפתי' כיון שכונתך על מה שלח קלנת לותי
לבל לים' לתה לומר כתוך עם טמא שפתים שהקדימו עשיי' לשמיע' בטהרת
שפתם ולמ' כל לאמר דבר ה' וגו' ולא עוד שלא שהם מקלנין ומיחדי' שמי פעמי'
בכל יום כי בזה הם מטוכחים יותר מהמלאכים כדע' חזל וכמו שלמרו חזל

חביבים ישראל יותר ממלאכי השרת שהרי אומרים מירה בכל יום ומלאכי השרת אין אומרים שלש פעמים אחת ואחת הוא שטעית שלא קלטת וכל זה העכין רמוז שמה שלקח המלאך קדש הנחלת כידו כנגד מה שיש הקדימו עשיה שהוא כידים לשמים עה ונכוה וקוף קוף כיון שישראל חטאו בעגל נכוה המלאך ולזה לקחו במלקחים רמז כנגד מה שמיחדים את שמו פעמים וזש מה כתיב שם ויעף אלי אחד מן השרפים וכו' ולהיות שיעשיה כונתו לשם שמים היתה שהיה מצר על מה שלא קלטם לכן לא הוזק ולזה ויגע על פי כלו' שמצד פיו רצוי שלא יהיה כיוצא בזון שכונתו לשם שמים ולזה לו המלאך הנה נגע זה על שפתיך ולא החזקת יען שכבר ובר עוניך מאז כי לשם נתכוונת. לכל חטאתכמו שוגג היית תכופר לזה כי רב מאד מחבלו ומי עגו מהם עוגי דכרו. הכונה כי קדושת כפקוק תיבת כי המאר פעמים שלש דה"ל למימר כי רב מאד מחבלו ועגום עוגי דכרו. למנם כפי דרשה זו יובן שפת היות רב מאד מחבלו עכ"ג נכוה המלאך ודורש תיבת כי כמו כי תחת יופי שהוא לשון כויה ושעיה לא כיוצא הרי שמי שגום מהן עוגי דכרו וזה העכין נוכל לדורשו לזכותיכת כי של כי רב מאד וכו' לו כתיבת כי של כי עגו עוגי דכרו שמתיישב יותר וכי תימא שהיכה היה מיעשיה שעכין ישעיה היה כמרלת הנבואה ונוכל לומ שכיון שהיו הדברים בדמיון לכן לא ניוק שהוא כמו מי שרואה דבר רע בחלום שאינו כיוצא לכן לאמר וכן לאמר מוצא במשה כשירדה הלם כמתלוננים שהיתה לשם ה' לוכלת לשם והוא היה משקיע בה כמו מי שמשקיע בידי נמר וכו' וכן יעקב עם היות שנטל לשר הגדול ובפעם שכלאמר וילחם איש עמו שזה מורה שלא מפני פחד ומורך לבב היה שלא שו המלאכים כרבוי לפחדו מעשו רק כי עשו עוגי דכרו שהי' עוסק בתורה יומם ולילה והן הם המלאכים לשר היו לפניו תמיד קרים של משמעתו. ובלופן זה נטל מחמת של מלאכים ושלחם לגבי עשו כי הקול קול יעקב כתורה ה'רמוז כוה' נתן קולו לפני חילו הן הילו היתה כי יעקב והילו גרמה לקיחת המחנה של מלאכים לילך בשליחותו לגבי עשו להיות בעוכרי עשו וזהו כוכת וישלח יעקב מלאכים לפניו הוא כנגד המחנה החמור למעלה וזהו שאמר לעיל וימאד יעקב כשאר רשם מחנה אלהי'זה כלו'הוא המחנה הידוע אלהי ית' עי' התורה כ' אלף מלאכים והם העומדים לפני יעקב. וכזה נכין ענין אחד בומרו כי רב מאד מחבלו כי עגום עוגי דכרו שהתעצמות שאר לעוגי דכר ה' הוא בשותו הרב מאד מחבלו שהם כ' אלף מלאכים שרמוזים בכ"כ לותיות שבתורה. וכיון שהם עוגי דכרו שלא קרים של משמעתו לכל שאר יגזר לומר.

ודי בזה.

דבר אחר אמון אומן התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך ב"ו בונה פלטין אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא מדעת האומן והאומן אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא דפתראות ופנקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים היאך הוא עושה פספסין הב"ה מביט בתורה ובורא כך היה את העולם והתורה אמרה בראשית ברא אלהים ואין ראשית אלא תורה שנאמר ה' קנני ראשית דרכו.

מז"ל ברבה ד"א אמון אומן התור' אומרת וכו':

ראוי לעורר במאמ' דקשיא דידיה אדידיה דחז"ל דרשי אמון אומן ואת"כ אומרים התורה אומרת אני הייתי כלי אומנותו שנראה שהית' כלי אומנות ואינה אומן ממש. עוד אדקדק במשל למה צריכי תרתי מלך ואומן די בשיאמר משל לאומן שאינו בונה מדעת עצמו כי אם דפתראות וכו' כך הב"ה מביט בתור' ובור' את העולם. גם או' והתורה אמרה בראשית ברא אלהי' ולא אמר התורה אומרת כמו שאמר בתחלת המאמר. גם נבין כונת ואין ראשית אלא תורה בלשון שלילה כי ישראל נקראו ראשית ודברים אחרים נקראו גם כן ראשית. הביאור הוא כי בתורה נמצאו בה שתי בחינות בבחינה א' היא נקראת אומן ובבחינה אחרת היא כלי אומנות כמו שהוא מבואר מהמשל שהביא מ"ב בונה פלטין אינו בונה אותו מדעת עצמו עד שמתייעץ קודם עם האומן אם יבנהו שהוא בקי בבנין יותר מהמלך כן הקדוש ברוך הוא כב"י נתייעץ עם התורה כמו שמתייעץ המלך עם האומן בענותנותו ית' ז"ש אמון אומן כי אצלו ית' הייתי אומן בבחינ' האמור ז"ש ואהיה אצלו ית' אמון אמנם התורה אומרת היא סברת עצמה אני הייתי כלי אומנותו של הב"ה והביא המשל על ב' בחינו' האמורו' כנגד מה שהי' אצלו בערך אומן אמ' מב"ו בונה פלטין אינו בונ' מדע' עצמו כי אם בעצ' ומדעת האומן ובבחינ' אחרת הית' כלי אומנו' ז"ש והאומן אינו בונה מדעת עצמן כי אם דפתראות וכו' ומביט בהם לדעת איך הוא עושה חדרים וכו' כן בזה האופן היה הב"ה מביט בתורה ובורא את העולם כי העולם כמו אברים ממש של האדם כדכתיב עיני הארץ ערות הארץ וכל הפרטים והאדם הוא מכוון כנגד התורה רמ"ח אברים ושס"ה גידים וזהו כונת מביט בתורה ובורא את העולם ושתי בחינות אלו רמזם התורה באומר' בראשית ברא אלהים מובן בראשית ב"ית בעבור בעבור התורה שנקראת ראשית ברא וכו' שהוא רמז אל היותה כמו האומן וג"כ רומזת היותה כלי אומנות בבחינה האמורה ויהיה כונת בראשית בפרטי התורה דנקראת ראשית ברא אלהים וכו' ולזה אמר בעה"ה והתורה אמרה כלומר מה שאמ' שלמה ברוח הקדש שהתורה אומרת ואהיה אצלו ית' אומן וסברתה הוא שהיא כלי אומנות כבר אמרה התורה ורמזה השתי עניינים בפתח אמריה בתיבת בראשית דשייך בה השתי הבנות ואמ'

ואין ראשית אלא תורה כלומר תדע לך שהרי מנין לנו כי התורה נקראת
ראשית מפסוק ה׳ קנני ראשית דרכו היינו קדם מפעליו מאז והפסוק הוא
כפול במילות שונות דכיון שאמר קנני ראשית דרכו היינו קדם מפעליו מאז
אמנם כיון השתי בחינות כי האל ית׳ קנה אותה ראשית דרכו כמשל המלך
שמתייעץ באומן אם יבנה הפלטין אם לאו ובאומרו קדם מפעליו רומז אל
היות כל פרטי הפעולו׳ בכח התורה כמו הדפתראות ופנקסאות שיש לאומן
שמביט בהם ובונה כמו כן קדם מפעליו מאז רומז כי קדם יצאו פעולות כל
הנברא בעול׳ לפועל כבר היו בתור׳ כאמו׳ ובזה הענין מתורץ כל הדקדוקים
שדקדקתי׳

ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין ובת צור במנחה פניך יחלו עשירי
עם׳ בת צור זה אברהם בן שהציר למלכים בן שהצירו לו מלכים
במנחה פניך יחלו ומלכי צדק מלך שלם מלכי צדק מצדיק את יושביו מלכי
צדק אדוני צדק נקראת ירושלים צדק ילין בה מלך שלם שנולד מהול׳
הוציא לחם ויין הלכות כהונה גדולה מסר לו׳ לחם זה לחם הפנים ויין אלו
הנסכי רבנין אמ׳ תורה גילה לו שנאמר לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי

מז״ל ברבה ומלכי צדק וגומ׳ ז״ם ובת צור במנחה פניך וכו׳

ראוי לעורר מה הקשו בפסוק שהביאו פ׳ זה ומנא ליהו לדרוש דרשה
זו׳ עוד קש׳ או׳ בן שהציר למלכים וכו׳ שהקדים המאוחר אל הקודם
שהרי קודם הצירו לו המלכים בלקיחת לוט בן אחיו ואח״כ הציר הוא להם
ויכם וירדפם ולמה הפך בע״ה הדברים ודקדוקים אחרים יובנו ע״פ דרכיו
הביאור דחז״ל הוקש׳ להם מה בא הפ׳ לספר שמלכי צדק מלך שלם הוציא
לחם ויין לאברהם אין תועלת בהודעה זו וגם קש׳ מה מתנ׳ היא
זו למלך א׳ שיוציא לאברהם לחם ויין שהיה מלך כדכתיב אל עמק שוה הוא
עמק המלך וגו׳ כמשז״ל גם בכתוב ובת צור הוקשה להם ז״ל דה״ל במנחה
יחלו פניך לא פניך יחלו׳ עוד למה קראה בת צור אמנם דרשו ז״ל שמדבר
באברהם ומודיע לנו צדקות אברהם שלא היה שמח בדברי העה״ז אלא
אדרבה היה עצב כשנצח את המלכים וקודם לא היה עצב וז״ש בן שהציר
את המלכים במה שויכם וירדפם בן שהצירו לו מלכים אח״כ שהיה עצב
למה שהרגם לזה הפך הכדר בעל המאמ׳ להשמיענו ענין זה באופן שהיה
בת צור של צרה שמעולם היה מיצר בתענוגי העה״ז ושמח בעבודת האל׳
ולזה צריך שנבין מכל מה שמזכי׳ בפ׳ הוציא לחם ויין וגו׳ אינו כמשמעו שלא
בחר אברהם באלה ח״ו אלא לדרשה הוא דאתא בשגם מי שהביא אותו
מורה על פעולות צדיק צדקו׳ אהב וז״ש ומלכי צדק מצדיק את יושביו שנקר׳
כן מלך ירושלי׳ וכן אדוני צדק והוא רמז על ירושלם צדק ילין בה ורומז שאו׳
ירושלם

ירושלם מלכי ולדוני שעומים כב׳ לדם נדק חפן כנדק הוניה לחם ויין ר״ל
הלכות כה וכה מפר לו וכו׳ • וכוה מדוקדק בעגם דקאמ׳ במנחה פניך כלו׳
במנחה לשר בקשו פניך לכרחם דהיינו עבודת ה׳ כה יחלו עשירי עם ולכן
נקט עשירי עם לשון רבים גם לפ לאמר מלכי עם דה״ל ככפי דרשה זו לדמוו
לל הלכות כהונה ממפר לו שהעשירי עם ישראל יתנהגו כה שישראל
מעשרים לותם במתנות כהונה ורומו גם כן בתיבת פניך שה כהני מברכים
ישא ה׳ פניו יאר ה׳ פניו לכל הפירושים • הכונה מדבריהם זל שלשה דברים
כשמעם לחם ויין מלפ מנחה רמויה למקבל ולמתן מנדיק לנדיק • וכן
לכבר רבני לאמ׳ תורה גילה לו יאמר במנחה פניך כמו שלאמרנו • או מנחה
שבקשו פניך • או יאמר מנחה מיש בה פנים הרבה כי שבעים פנים לתורה
ולכל הפירושים מובן דלפ קאמר שכתוב במנחה יחלו פניך לרמוז למה
שלאמרתי • או יאמר מקושר עם פסוק הקודם כל כבודה בת מלך פנימה
משמעות זהב לבושה ר״ל שכל כבודה שטולה לכרחם ממלכי נדק הוא
עניין שבהונה ומי שפירש דהייגו התורה לפי שהיא בת מלך • וגם התורה
נקראת לחם ויין כדכתיב לכו לחמו ושתו • ונמשלה ליין דכתיב ושתו כיין
סם כתי:

מ״ל ברכם בכל עצב יפים מותר כל פרבריס שלפס כוסף ונותן בל״ת

וידבר ה׳אל משה ואל אהרן ה׳הר בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך
למחסור כל הדברי׳ שאדם נושא ונותן בהם דברי תורה הוא גוטל
עליהם שכר יכול ברברי בטלה כן ת״ל ודבר שפתים אך למחסור את מוצא
לא היה יוסף ראוי ליתן בבית האסורי׳ אלא עשרה שנים מפני שחוציא
דבה על עשרה אחים וע״י שאמר לשר המשקי׳ כי אם זכרתני אתך והזכרתני
אפרעה נתוסף לו שתי שנים ויהי מקץ שנתים ימים וכן אתה מוצא במשה
בתחלה היה ראוי הדבור להתייחד עליו בפני עצמו וע״י שאם׳ שלח נא ביד
תשלח נאמר לו הלא אהרן אחיך הלוי ואף כאן הין בני ישראל לא שמע
אלי וגו׳ והיה ראוי ליעשות כל הנסים על ידו ובשביל זה נתייחד הדבור
עליו ועל אהרן •

ראוי לעורר במאמר מה טעמו חזל בפסוק בכל עצב יהיה מותר דקאמרי
ה״ד • גם צריך להבין מאי כוחת לומרו כל הדברי שאדם נושא ונותן בהם
דברי תורה והיכן רמיזת בכתוב • גם קשה מאד לומרו יכול לפ כדברי
בטלה כן דמהיכ׳ תיפק לדעתין שיטול שכר בדברי בטלה • גם תיבת אתה
מונח דקאמר כיוסף וכמשה ושור דקדוקים לאחרים ונבנו על פי דרכיו:

הביאור דחזל דקדקו בכתוב בכל עצב יהיה מותר תיבת ודבר שפתים.
דה״ל ודברים לך למחסור דומיא דכל הוא בשפתים ולו לימת

קרש

קרח ודבר פה לו לטון לחר מלי שפתי דקלמ קרח למנס כפ זה על הפר
יוכן כמין חומר דכתביל דבר על שפתים שמר משה ולין ישמעני פרעה
ולני ערל שפתי לך למחקור ד"ל הגיע לו חקרון שכתייחד עלין ועל לחרן
הדבור והוא עכין דק ונכון בכתוב שטעמו חזל ולכן למרו ה"ד בכל עצב
יהיה מותר וכו ולומ דכל הדברים שלדם נוסף ונותן בהם דברי תור' חזל
הקשו בפסוק מרים ה לקיפיה דמעיקרא לומר בכל עצב תיבת כל כוללת
כל הדברים ולחר כך פרט ודבר שפתים וכו דלמה לו לכלול ולפרט לכל
הכונה דבכל עצב ריבה הכל גם הדבור כשלדם מתוך דבורו בויכוח נוסף
מתוך דברין ומתן דברי תורה כלומר שלא יהיו דברים בלי הנאות קיום
התורה רק דברים שיש בהם ממש שמתוך הוכוח נוסף ונותן בהם דברי
תורה לו יהיה מותר שבוטל בהם שכר יכול שבדברי בטלה כן כלומר יהיו
דומה לזה שהדברי שלן בטלה שיש בהם ממשות במעשה רע ביטול עונש שלכל
דברי בטלה שלין בהם ממש רק מן הסף ולחזן לימו נעגש ת"ל ודבר שפתי
לך למחקור תיבת לך ממעטת שלא יהיה בהם ממש לך למחקור
ולמר עוד לת מוצא לא היה רלוי יוסף בבית הלקורים וכו' כי בחיפוש
וחקירה תמצא היות הדברי שלן בטלה שלין בהם ממשות כשוי ש הדברי
שיש בהם ממשות שהרי העבר שניס שיסב יוסף בבית הלקורים היו על
דברים שלן ממשות כנגד מה שהוציא דכה על יחי וכן על שלמר כי לם
זכרתני וגו שהיו דברים שלין בהם ממשות נתוקף לוסתי שניס וכן כזה
הלוקן להה מוצא במשה בתחלה היה הדבור רלוי להתייחד שלין בפני
עצמו ועל שלמר שלא נא כיד תשלח שהיה קירוב הדבה למר לנשלח להרן
לחיך הלוי ועתה גם כן בשביל שלמר לבר קל שלין ישמע שלין פרעה
והוא ערל שפתים לך למחקור שהיו רלוים כל הנקים ליעשות על ועתה
יהיו בחברה . הרי שדברי בטלה ליכם דומים לדברי תורה שפי' בדמיון
שלת בשכר וזלת בעונש שבדברי תורה לם נוסף ונותן בהם דברי תור' יטול
שכרו ולם נלו לין לו עונש שהרי לדרכה שכר היגיע כידו מעשי שלא היה
ממשות בדבריו . הן למת שלינו כשכר מי שנוסף ונתן דברים שיש בהם ממש
לכל הדברי בטלה ליכו כן חלה שלך למחקור לה מבעי דברים של עון
כמו לעון הרע וכדומה שלא לפילו דבר . שפתים כמו שמניכו ביוסף שמה
שהוציא דכה על יחי יסב עבר שניס לה וחשוב כן ו שכה היה כשפיר
מלכיו ושנה תמימה ממש בבית לדוכו שלמר ויהי ברכת ה' בכל לשר יש
לו בבית ובשדה . ודרשו חזל ולחדשים של המורף שעיקר המלאכה בבית
ושאה חדשים של הקיץ שעיקר המלאכה בשדה וכן שלמים היה בעומדו
לפני פרעה . הרי שנשתרו יב שהוא חבוש בבית הלקורים הרי שהוסיף
העונש בדברים שלין בהם ממש רלי לם זכרתני כמו הדבדים שיש בהם

מפני שמוציא דבה על אחיו ועל הקדוש ברוך הוא ומשה ואמר לת מונא לרמוז כי דבר שפתים בדברי בטלה לך למחסור ואינו כמדבר בדברי תורה והוא ענין נכון:

ישששכר חמור גרם יששכר נותן עצמו על התורה כחמור למשאוי: וזבולון מביא באוניות רובץ בין המשפתים אלו התלמידים שלו שמרביצין תורה בא"י לפני חכמים שנאמר אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה וגו' וירא מנוחה זו תורה שנ' ומנוחה לא מצאתי: כי טוב כי לקח טוב ויט שכמו לסבול עולת של תורה: ויהי למס עובד מס זו הלכ' שהיו טועים היו שואלים ומבקשין ממנו ושרי ביששכר כן ברק בעמק ג' עומקא של הלכה שולח ברגליו:

יששכר חמור גרם נותן עצמו על התורה כחמור למשאוי: שלו שמרביצין תורה בא"י לפני חכמים שנאמר אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה וגו' וירא מנוחה זו תורה שנ' ומנוחה לא מצאתי: כי טוב לקח טוב ויט שכמו לסבול עולת של תורה: ויהי למס עובד מס זו הלכ' שהיו טועים היו שואלים ומבקשין ממנו ושרי ביששכר כן ברק בעמק ג' עומקא של הלכה שולח ברגליו:

ראוי לעורר במאמר מס וזבולון מביא באוניות בפסוק זה מכרת לדברים בלי טעם ורית כלל גם קשה מלת קמ' שמרבינין תורה בא"י לפני חכמים וקרא לת' רובץ ואינו לומר רובצים ולמה לומר לומר שהוא היה מרבין מלמר מס תשכבון בין שפתים ועוד דקחזקים לחברים ויכנו על פי דרכי חביאור דקזל להשו תיבת גרם כמו שדרשו חזל שם חמור מלשון בכח יעק"ו הרגיע כולל גרם שנולדו ששכ"ן דרים מזבולון גרם לשיששכר נתן עצמו כחמור לעול וכונת הפסוק ישששכר חמור כלו' כחמור למשוי מי גרם זבולון הכו' לעיל שהיה מביא באוניות לומר עוד רובץ בין המשפתים לדרשו חל תיבת רובץ דה"ל מובב גם קשה דכפי מס שקוברים חזל דבין המשפתים הם שורות של תלמידי חכמים כמו בין שפתי' דכן מביא בפסוק מס תשכבון בין שפתים למה שיכה קרא וקאמר משפתים לשפר לפי זה נלעל דדרים משפתים לשון שפתים יפה והוא שישששכ' היה מרבין תור' לתלמידים הרבה ולותם התלמידים היו מרבינין תורה בא"י לפני חכמים לותם לשפר למדן משפתים שלו ולכן בהרבינם תלמידיו תורה שלמדו משפתי' של ישששכר נמצא שהוא רובץ בין המשפתים בכל מקום שלומ' דבר שמועה מפיו ולכן חזל בתכחומא דרשי שלו התלמידים שלו שמרבינין ולא קא' על עצמו של ישששכר דקא טעים בין המשפתים וקאמר עוד וירא מנוחה כי טוב וגו תורה שלאמר בירמיה יגעתי בלחנתי ומנוחה לא מצאתי הכונה כי זה ישששכ עם היות שהם עצמו כחמור למשוי כיגי עת ה' תורה היה רואה בעיני כשו הוא במנוחה גדולה כי מזה היה מתרעם ירמיה ואומר יגעתי בלחנתי והלואי היתה יגיעה שהיא מנוחה כיגיעת התורה שלא מנוחה לא מצאתי לאבל ישששכ' וירא מנוחה בלותו הענמל כמו היגע להרויח שלף והוכיח בכתלחת שהוא מתעדן כשו הוא במנוחה כן היה ישששכר מרוים ומה מרויח גם כי טוב

שזל בתכחו' ישששכר כותן עצמו כחמו' למשוי:

מאמר

מלמ' כי לקח טוב הלכ כיוצ שכיון שויט שכמו לקבול עולה של תורה ויהי למם עובד זו הלכה שהיו טועים היו שולחים ממנו שכתוב ושרי כיששכר כן ברק בעמק שולח' כרגלין להיות בעומקה של הלכה שהיו שולחים ליששכר להאיר עיניהם בעומקה של הלכה מה שם לא היו מכניסים היש מכוחה ותעצום גדול מזה שם וירץ מכוח' כי טוב ואת הארץ כי נעמה הוא מה שבאי היו מכניסים תורה שלין תורה כתורת ארץ ישראל וכשהיה דבר עמוק שם ויהי למם עובד:

מלמ בתכמו׳ ויגש אליו יהוד׳ ושה בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך בשעה שבקש הכה ליתן תורה לישראל ואמר להם תקבלו את תורת׳ אמרו לו תן אמר להם תנו לי ערב שתקיימו אותה אמרו לו חרי אברהם יצחק ויעקב אשר להם אבותיכם צריכים ערבים אברהם אמר במה אדע יצחק אהב את שונאי שנאמר ואת עשו שנאתי יעקב אמר נסתרת דרכי מה׳ אמרו לו בננו ערבים שלנו מיד קבלם שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ולפי כשישראל מבטלין את התורה אפרע מן הערבים שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני מהו גם אני אמר הכה גם אני על ילדים שהם אומרים ברוך המבורך הוא בני אם ערבת לרעך אף יהודה לפי שהיה ערב לבנימן לפיכך לא עמד בכל השבטים כנגד יוסף אלא הוא ויגש אליו יהודה׳

ראוי לעורר מה ברגיש חזל שלמ׳ הכתו׳ בני אם ערבת וכו׳ כי למה הרשו אותן בעניין כתיבת תורה ביהוד׳ ולא בשאר הערבות בכולל גם למה מלריך כלומר שלמר להם תקבלו את תורתי ולמרו הן כי כל זה אין צורך רק כמה שלמר תנו לי ערבים וכו׳ גם קשה מהיכן תפס לדעתין שיהיו הלבות ערבים מלכד הטעמ שהציב הכה שהם נריכים ערבים וכו׳ים טעם גדולה מזו שמהיכן יתפרע מהם בשלמת הכתים נפרע בלשכח כניך וכו׳ הן למת שהיו יכולים לומ׳ כמה שיהיו הלבות מנטערים בקבר כי ברוך מוכה אבה לו להפך לבל עכ׳ לינו מקשין ערבות כזה שלינו נרמה הפרעון לעין גם נריך להבין היכן למד יעקב מתורה דרכי מה׳ ומה כוונת כלורתם גם לפי שהוא מנטער שיהיה לו ייכות עם דרגת פקוק בני אם ערבת דלמ לשו קשיא טובא שהם מביאים רליה מנפרע מהערבים שכתוב בשכח כניך ומה לו לדרוש בשותו פקו׳ מהו גם אני וכו׳ כי אם בשותו פקוק כשתדרוש בו תקשה ותדרוש מה שתרנה ולין דרכם של ככך׳ הביאור דמזל בהים לתת טוב טעם לדבר יהודה בפני אחיו הגדולים ממנו ודורש דרכי תכחומ׳ שני טעמים בשני המלמרים הכתובים זה לשה פה דריש כי לקיבת הערבות כמו שלומר הפקוק כי עבדך ערב וכו׳

ובמאמר שלחו זה דורש ליש גבור וכו' כי להיות גבור מכל מחיוטין רעוי
שידבר שלא הוה והנה חזל דקדקו בפסוק בכי לם ערבת הלשונה מלי בכי
לקלמר ה"ל מדם לם ערבת כמו מדם כי יקריב מכם לו מים כי בודאי
כולנו כנים לה' גם קשה מלי לרעך דקלמר וכי לרעך דוקא ולא לאחר גם
קשה דה"ל לם תערב לרעך לעון עתיד מלי ערבת ותקעת לעון עבר עוד
ק"ל מעיקר מ"ש תקע לזר כפיך כזוד כ' כפי' ותח"ש לומר כי בחת בכף רעך
כף מ"ש וגם ק' כפל הדברים נוקשת בלמרי פיך נלכדת בלמרי פיך כל
שלוה הדקדוקים מתורגים בריבוי בכתיבת התורה וביהודה והענין הוא
כי כשבא הקב"ה לתת תורה לישראל לומר להם תקבלו את תורתי ולומרו להם
לומר להם תנו לי ערב שתקיימו אותו למ' הרי לאברהם יצחק ויעקב זה מבן
עם מה שלמרו חזל ולאברהם היה יהיה שלא יחסר כשולם מלבד שלדיקי
כלאברהם זמה שלקחו לאברהם לבד הוא שכולם נקראו לאברהם כמו שדרשו
חזל יצחק נקרא לאברהם וכו' לבל החלת נריך שיהיו כמו החלות בכל דור
ודור לם כן הרי ערבות טוב שלם יקטלריקא מהם את שהוא כלאברהם
או יצחק או יעקב ויכפר על הדור לזה השיב הקדוש ברוך הוא שלוף הם נריכים
ערבים כלומר שלפילו שיהיו בכל דור כלאברהם וכו' גם חטאו כל אחד
מהלבות כפי ערכם ומה שלמר יעקב נקתרה דרבי מ"ש הוא מובן בזה
שהביאו חזל בפסוק הפרשה כשלמר יעקב למה הרעותם לי לומר היש
לכם לח לומרו למה לומר למה ת"ל יעקב ותדבר ישראל נקתרה הרבי מה כי
בלמרו למה הרעותם כמדומה שבידם להרע או להטיב על שבפסוק
חוזר בו ואמר לם כן היפה שהעין שלמי היפה נרם לי בל וזולת עמו וכו'
וזה מובן או למה תלמ' יעקב כלו ל' למה היה לך לומ' יעקב בתמיה בנגד
מה שלמר למה הרעותם וכו' לזה למרו בניהו ערבים שלמו הכל פיסס של
תיבוקות שלין בהם חטא מיד קבלן שכשלמר מפי עולליס ויונקים וכו' לפיכך
כשישראל מבטלין את התורה הב"ה כפרעון מן הבנים שלותם תורת שהיך
לקבח בניך גם לי מה וגם לי לף לי מבטיח בזה מוטעת פני
לם ערבת לרעך זש בע"ה הוי בני לם ערבת לרעך והענין כי שלבד שהב"ה
נקרא רע כדכתיב שלל תלמינו ברע וכתיב רעך ורעך לבין הוא גודק
יותר שהוא שותף ממש בשגם הוא מבטיח וכו' וכונת הכתוב בלומ' כלו'
בנגד הבנים לם ערבת לשעבר בשעת מתן תורה לרעך שהוא הקב"ה לף
תחשוב שבזיון שהוא רעך הוא שגי"כ ממך שלינו בכל"ן וגיע בלבר שיותר
לך שלף תחשוב שתקעת לזר כפיך שתבכמים הכף הש' בקבלתך התורה
עליך ולם תעבור עליה ולף תקיים לותה נוקשת בלמרי פיך והכף הב' כמה
שעמת בניך לערבים בעדך וכנגד נלכדת בלמרי פיך כמה שמהם תתפרע
ותשבח בניך לכן לומר עשה זולת קיים לת התורה שבקרלתך זולת כדכתיב

ולמה התורה והנגלה בקיום התורה כולה ככף רעך • כיצד מוטעם כל
הדקדוקים מדקדקתי כפי דרשה זו וכן כיוצא בה גם כן לומרו כמי שם ערבות
ליעקב לכך כיצד הוא רעך שהמוק הכף שלך הוא מגיע שלו כי כרעת
כרעת דלכאורה עם כל זה יש למשוב בשלו תקעת לזר כפך אתי כפיס הכף
הפ' מגד הערבות כענינו שהתה מחוייב להחזירו שלו וכף הפ' מקבלת
החדם של ואשתתי לכאי לכן עמד ואת ליפה כמי והנגלה כי כולת ככף
רעך כלומר שכה מחזיר לת כמימין יתוקן הכלוסם ח'לשינו מחוירו ילכך כב
נער עם לבין ויעקב עם מבין הפ' שם ' יהי' מכוה שובגד ב' לומ' מקבלת
כלמרי פיך בער כלכלת בלמרי פיך בשבוע ולת היתה שכה עכומה כמה
מיהודה עם כפמו כגבדמנקף יתר מסלח לחיו כעפר הערבות כלמ' וכזה
מוטעם ג"כ תיבת כמי שהוא מגד יהודה מהוא כן ליעקב גם לומ' שם ערבת
לשון עבר שעת'בו גם הוא מדכר על העבר ומדוקדק לרעך כלמ' שמנערו
מביע לשלמו גם לומרו כפיך שתיש דלמ"ב לומר ככף רעך וכמו כן על פי
מה שפירשתי גם כן כענין מתן תורה מוטעם כל שו
הדקדוקים •

ומשה עלה אל האלהים חאר עלית למרום שבית שבי מהו עלית נתעלית
נתגששת עם המלאכים של מעלה • דא עלית למרום שלא
שלטה בריה מלמעלן כשם ששלט משה אמר ר' ברכיה הלוחות היה אורכן
ו' טפחים רוחבן כ' יכול היה בידי שאם והיה העולם שני טפחים ובידו של משה
שני טפחים ושני טפחים חוץ מפרישין בין יד ליד • דא עלית למרום שבית
שבי בנוהג שבעולם הנכנס למדינה נוטל דבר שאין עין בני המדינה עליו
ומשה עלה למרום ונטל תורה לישראל שהיו הכל נושאים עיניהם עליה
חוי עלית למרום שבית שבי יפול מפני ששבח אותה נטלה חנם תל' לקחת
מתנות באדם בלקיחה כתנה לו יכול יהיה חייב ליתן דמים תל' מתנו' מתנה
נתנה לו באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה עשה לו הקב"ה
קלסטרין שלו דומה לאברהם אמר להם הב"ה אי אתם מתביישים ממנו לא
זה הוא שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו אמר הב"ה למשה לא נתנה לך
תורה אלא בזכות אברהם שנאמר לקחת מתנות באדם ואין אדם אמור כאן
אלא אברהם שנאמר האדם הגדול בענקים חוי ומשה עלה אל האלהים
ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר בזכות ההר ואין ההר אלא אבות שנאמר שמעו
ההרים את ריב ה'

וראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שהכילו פסוק עלית למרום •
ומה טעמו כפסקו עלית למרו דקאמר הכי• גם מנת לתו לדרום מה עלית

מל' ערבה פ"ל עלית למרום ונו' כעלית כו'

עלית נתעלית וכו' להוציא מקרא מדי פשוטו. ועוד דאם כן נתעלית הל"ל
גם נבין הד"א למה לא רצה פירוש ראשון דמה טעמו בענין הלוחות וכו' גם
אומרו דבר אחר בנוהג שבעולם מהו כונתו להביא נוהג שבעולם בדברים
פשוטים והיה לו לקצר עלית למרום שבית וכו' שנטל תורה לישראל שהיו
הכל עיניהם עליה. גם צריך להבין היכא רמיזא שהיו הכל עיניה' עליה
ומה דקדקו כעת דקאמר הוי עלית למרום שבית שבי. גם נבין הב' יכול
דקאמר דברים סותרים זה לזה פעם עושה אותו מתנה פעם לקיחה. ואם
לטעום הפסוק נקשה לפסוק כיצד אומר ברוח הקדש דברים הפכיים.
גם צריך להבין אומרו באות' שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע שיהי' מקושר
עם האמור. ועוד למה הוצרך לעשות פני משה כאברהם דלימא להו אל
תשכחו ראשונות שישבתם בבית אברהם ואכלתם בביתו וזה מיוצאי חלציו
ואם אינו מספיק זה מלאכי השרת הלא ידעו כי זה משה וכי נעלם דבר
כזה בעיני המלאכים שח"ו ויטעה אותם כילדים הדבר קשה להולמו בשגם
קשה התינח לאותם המלאכים שאכלו עם אברהם שלש' היו אבל מה ישיב
לכמה שרפים עומדים ממעל לו שיתביישו ממשה. גם צריך להבין מאי
קאמר אמר הקב"ה למשה לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם כי מה
צורך שיאמר הדברים למשה שלא נתנה לך אלא בזכות אברהם כמותן פת
לתינוק צריך להודיעו כי משה רבינו ע"ה בכל ביתו נאמן הוא ועליו נאמר
ענו מאד ובודאי לא ישתרר גם השתרר להודיעו שלא בעדו נתנה התורה
כ"ש דאם כן יתן התורה לאברהם ולא למשה. ונבין אומרו הוי ומשה עלה
אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר מאי קאמר הוי והיכא רמיזא דמן ההר
הוא בזכות אבות. ואם מפסוק שמעו הרים אם כן כל ההרים שבמקרא
נאמר שהם האבות וצריך הכרח להוציא מקרא מדי פשוטו.

חביאור דחז"ל דקדקו בפסוק הפרשה ויו"ו זו של ומשה עלה אל האלהים
דה"לל ויעל משה. גם קשה בפסוק שאם עליה זו הית' שעלה
אל השמים לא יתכן שהרי אומ' ויקרא אליו ה' מן ההר ואם הוא שעלה להר
סיני אשר שם האלהים ג"כ לא יתכן שעדיין לא ירד ה' על הר סיני שהרי כתו'
אחר כך וירד ה' על הר סיני לזא ההד עלית למרום דקדקו דה"לל באת
למרום ובודאי ידעינן שהוא דרך עליה. גם דקדקו ל' של תיב' למרו' דה"לל
עלית מרום. אבל הכוונה הוא נתעלית ר"ל שקבל משה מעלה ורוממות זש
נתעלית נתגששת ר"ל לשון עסק והשתדלות עם המלאכים כדי לקבל התור'
באופן שעלית במעלות השבח למרום כמו לבעבור מה שנתגששת עם
המלאכים ולמ"ד של למרום היא למ"ד לבעבור המרום ולכן לא אמר עלית
מרום. ועתה כפי זה פי' ומשה עלה ר"ל מעלה ושבח אל האלהים היינו
המלאכים כי תיבת אלהים נאמר על המלאכים על דרך כי שרית עם אלהים

לחבל בד"א רפה לעשות יותר מעלה למשה שכבר זכה על התורה לעולת כל
הימים קרוב לל' הלילים כי שני טפחי' היו בין יד ליד כמש"ל וכפי מה שמע
בירושלמי סוף פרק שני דתעניות כיון שעשו ישראל לותו מעשה בקש הקב"ה
לחטטן מידו של משה וחטטן משה הוא שהכתוב משבחו ולכל היד החזקה
וכו' מוטעם שכבר לומר עלית למרום הוא"ת מרום וקדוש ישבון ור"ל עלית
כיתר שעית כבר מה של הרמוז בתיבת למרום כנ"ל שמשה נכר מה של ית כבר
על דרך נדיק מעשל בירושת הלילים וכן פתרומתה עלה של הלילים שנגזר
ידו כלומר ותיבת הלילים הוא הלילים ממש לשרי ילוד לשה שכך זכה
ולכל הפירושים תיבת עלה היינו מעלה ושפח ולומר ד"ל במהרג שבעולם
הנה כפי הפירושים שלומרו הוא שלמשה לילה מדויקת כ"ש שהיה יכול
לומר ועל משה של הלילים שכבר כפי מה שלומר בכוהג שבעולם הפסוק
לומר לותה בגוי של ומשה כלומר בכוהג שבעולם הכוכם למדינה נוטל דבר
מעין עין בני המדינה עליו ומשה לקח עלה למרום ומטל תורה ליתנה
הוא עלית למרום שבית שבי די שלומר שבית לבל הכוהג שבית דבר שהוא
שכי להם כי כמו שהשבי שיש בני המדינה עליו כן יברח בן הית' התור' עין
המלאכים עליה ויכול בין שמשה לותה גנולה חגם ר"ל שלין לו למשה
שכר כקונה דבה בדמים יקרים ת"ל לקחת מעלה לכי עליך כשו קנית לותה
בדמים וקרים ויכול אם כן כשו שהיה קניה בדמים לא למוד לאחרים
בחנם ת"ל מתנות מתנה כתנה לו ובן תריך גם הוא יתן לותה לאחרי ללמוד
חגם לל בני ישראל ועתה בא לפרש כיצד היה כאלו לקחה בדמים וכיצד
היה מתנה כתנה לו כמה דמים נתן משה כדי שמעלה עליו כאלו לקחה
ולומר שמשה כלותה שעה לקחה מלאכי השרת לכבוד שמשה ר"ל היה דגו' וקרים
ממה שמשה נפשו בכפו שמלאכי השרת היו קונים לכבוד בלופן שמצד זה
לקחה בדמים לתת למשה שכר כאלו קנאה בדמים לבל מצד אחר בא לו
דרך מתנה היא כיצד שהגלות היתה ע"י לבדקה וז"ת מתנות בלדם כלומ"ש
היא מתנה הוא לשיותה כלדם דהיינו בעבור לבדקה והכוהג דבוהג דגלוי
לכבוד ית' כי תורת חסד על לשומו של משה ללמדה לבני ישראל כי כן לומר
בגמ' ללמד לאחרים היא תורה של חסד וזהו כוונת מה שעשה קלסתרין של
משה דומה לאברהם כי כמו שאברהם היה גומל חסד בלכילה ושתיה כן
משה יגמול חסד בלמד תורה לבני ישראל ולזה לומר למלאכים אין לותם
מתביישי ממנו כי זה הוא לאברה ממש במידותיו בתורת חסד ללמדה לת בני
ישראל ולזה אין לכם רשות למנוע בונ"ם הקב"ה למשה לא נתנה לך התורה
הלא בזכו' לאברהם כלו' בשתנהג במדותיו ללמדה לת בני ישראל ותורת
חסד יהיה על לשונך ת"ל לקחת כלומר לא תחשוב שלקחת בדמים כדי שלא
ללמוד בחנ' כי מתנה היא כאל' בעבו' זכות לאברה' היינו חסד הלמוד לאחרי'

93

זהו מה שהוא עלה על הלב לכתוב בעבור שהיו המלכים שהיו מפנים לפנות כו' ויקרא אלין ה' מן ההר הוא זכות אברהם ולמה לומר כה תאמר על בית יעקב כי כמו מאברהם היה גומל לזרעו כן תתה תורת חסד לגמדה למחרים והוא ענין ככון:

מ"ל בריבה וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: בשכסים של מלכים נתן חבה עם ישראל שנאמר אתי מלבנון כלה למה כך בזכות שאמרו נעשה ונשמע וישב משה את דברי העם אל ה' עם אוחה שעה בקש הקב"ה ליתן להם את התורה ולדבר עמהם מפני משה אמר ר' לוי משל למלך שבקש לעשות אופי מטטאפה פי' גימוס וסדר תורה חוץ מדעתו של אפרכוס אמר ליה עשה דבר פלוני אמר ליה כבר נעשית שוב אמר לו לך קרא לפלוני סונקליטוקוס פי' יועץ ויבא עמך עד שהוא הולך עשה המלך מה שבקש כך בקש הב"ה ליתן עשרת הדברות היה משה עומד מצדו אמר הב"ה אם אני גולה להם את החקיע ואני אנכי ה' אלהיך הם אומרים מי אמר הב"ה או משה אלא ירד משה ואחר אני אנכי ה' אלהיך כך אמר הקב"ה למשה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם אמר לו כבר הקדשתים שנאמר אתה העדתה בנו לאמר וגו' אמר לו לך רד ועלית אתה ואהרן עמך עד שמשה יורד נגלה הב"ה שנאמר וירד משה אל העם מיד וידבר אלהים את כל הדברים האלה:

וראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שאמרו בשכסים של מלכים ומהו השכסים הוה גם מלי דקאמר למה כך בזכות שאמרו נעשה ונשמע דהיכא כתיב ענין זה גם כמלי דקאמר לותה שעה בקש הב"ה ליתן להם את התורה ולדבר עמהם כתיב מנין להו ענין זה גם כפל ליתן להם את התורה ולדבר עמהם כתיב כפל ענין במילות זכות דכתיב בכתובת התורה ידבר עמהם גם מלי דקאמר למה הקב"ה מה לי שה מפני משה היכן מצינו זה ומה קבלה נקבל לכל לדיך מידרשו מפי הכתוב גם קשה בענין המשל עם המשל דכשלמה במה עשה לבר פלוני שה שכפה סוף עשוי בשעה כי לינו מוכרח שהיה לו כוח ידיעה לכל בהב"ה שהוא גלוי לפניו הכל למה לו לומר דברים שכבריים לפניו שכבר נעשו תבקש ממנו לו ועלית אתה: גם קשה כמו כך בקש הקב"ה ליתן עשרת הדברות היה משה עומד בנדו למה הקב"ה עם למי וכו' לינו המקבל של המשל כי במשל לינו מוכיר למה המלך היה רוצה לעשות שלח מדעת לפרכוס ואולי כך בקש וכו' למה הב"ה לך לך אל העם וגו' גם קשה טובא כי נראה דברי המחבר בלי הכנה כלל בלומר שלמה לו ככה קדשתים שהרי כתיב וירד משה מן ההר ויקדש את העם ויכבסו שמלותם

ממלותם ופ' כי לתה ה עדות כנו הוא לאחר כמה דברים וכן כי פקו' כי לתה
העדות כנו לימו מדבר בקדוש העם כי לם בהגבל לת ההר כנר' הדברים
בלי הכנה להוציא הפ' ממשמשותם כדבר שהפ' לומ' להפך. עוד קשה במלי
דקלמר עד שמשה יורד ונלה וכו' שכל' וירד משה אל העם מיד וידבר כי לא
נוכר כאן זה היות הענין עד שמשה יורד אלא לאחר שירד.

הביאור דחזל דקדקו בפ' הפר תיבת לאמר דלא שייך כאן לומ' לאחרים
כיון שהפ' מדבר עם כל ישראל. עוד דקדקו תיבת אלהים
דלא קלמר וידבר ה' ולזה בטבעים אל מלבים שהם ר"ל נהג בהם
בכבוד וחביבות עפ' לתי מלבמן ונו' כלומ' לתי כדומה לי בפ' מדוייקת כזה
תיב' לאמ' כזה שלו' לאחרינו הביבני לם תקבל דבריומ' ולמה כך עתה כזה
ידוקדק תיבת שרי כי בדין ומשפט רלוי להתנהג עמה כטבעים של מלבים
דהיינו מה שלמר בפיפיה דקרא תשורי מרלם לאמה שהלמינו בהקפ"ה
ולמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ולזה שרים כלומר בדין היה בהתנהג
עמהם בכבוד הזה. וזה לנו יכולי לפרש תיבת לאמר בלופן לאחר שבעבור
מה שלמרו הם כל אשר דבר ה' וגו' לכן דבר אלהים וגומ' הה"ינו מה שלמר
תשורי מרלם לאמה ולכ' הפי' תשורי מרלם לאמה מגלה כי מעת שלמרו כל
אשר דבר ה' וגומ' מלז כבר היו מתוקנים לקבל התורה בשכבר נתקדשו וכל
הפ' שלו' וירד משה וגומ' ויקדש לת העם מבפר מה שעבר והוא מוכרח מפני
כמה דברים הלחד כי פ' תשורי מרלם לאמה מוכיח שכוונת שלמרו נעשה
ונשמע וידבר אלהים וכו' דה"ינו מה שיעב משה לת דברי העם אל ה'.
גם דקדקו חזל תיבת הנה לאכי מלי הפה דה"ל לומ' ולאמר ה' לאכי אליך
שעב העבה. גם תיבת לאכי קשה דה"ל הנני בא אליך. עוד הקדקו חזל
מה כתובים מדברים לשון עבר דקלמר לך ב' העם ויקדשתם ותקדשם ה"ל
וכן וכבסו ויכבסו הל"ל וכן והיו נכונים הל"ל והיה ביומי והגבלת גבלת
הל"ל. כל אלו הדקדוקים יובנו מדבריהם זל שכוונתי לין בדר אל הפסו
וכמו שמלינו בשאר נילי לזה שמנות הגבלה היתה קודם מנות פרישה
ומביולה לחל אל ה' מחדש כובר שכבר נעשו כל אלו הדברים כשמו
פקוד וילמד ה' אל משה הנה לאכי בא אליך. והפוכה כי כמו שמלך בשר
ודם בקש לעשות נימוק חין מרעתו של אפרכוס לומר לו עשה דבר פלוני
ר"ל דבר שבבר גלוי לפניו שבעשיתו והטעם כדי שיבין אפרכוס שלינו מבין
מיעמוד לפניו ובדרך לרץ לומר לו כן עלינו רופא לבותו שילמר לך מלפני
אפרכוס לל הכין וא"ל בבר נעשית שוב א"ל קרא לפלוני יועץ ובא עמך
זה גם כן הוא לחפיזת פרעה שלך מלגלי. וגם כן רמז לו שבדרך שיהיה
שומע לעצה חכם ושפיה לו להבין שבוונתו כי לבר קוד אליו ולזה חפץ
שיהיה שם קוף בהילוך כ"ו נוהג דרך בפוד של אפרכוס כן בהג ה'.

עם משה וכיוצא ליתן עשרת הדברות שלא כפניו ולא לאחיו הכוונה הכי
תימא התינח מב"ג שייך קפור שבהיותם שם לפרכום הוא שלתת דעביד
לאתגלויי ותכף ידע מה שמפיק המלך לעשות לכל הקהל לומר כן מבקש
גרשה מבקש לומר גרשה ולעפ"י שיעמוד שם יכול לעשות ולא ידע משה כלום
לזה הוצרך כעס לפרש שכוונתו הוא בשביל שלא ישמעו ישראל וקרוב דייקא
דקאמר הנה אנכי רונה לומר שהכה לומר הדברים שלו כרמוז מ"ם כעס
לותה כעס בקש הב"ה ליתן תורה וכו' ולם כעס בעת ובשעה הזאת אני רונה
לומר אנכי ה' שלא יהיה לך אל אחר שם כדבר שיבואו לטעות כי לוכך ולם בעבור
ישמע העם בדברי עמך בלומר שלפי המדבר עמך לומי אתם שתעמוד שלא
וזה ממש רמזו הפסוקים בלומ"ך אל העם וקדשתם ר"ל שכבר גלוי לפני
שקדשתם כבר ושגם כבר בו כבר שמלותם וכן והיו כבר נכונים לשלשת ימים
וכן מה שאמ' והגבלת וכו' כל הפ' רומז כשעברו דברי שניהן הפ' ומשה ג"כ
משה רמז ענין זה כאן כי לתה העדו כמו שלומרמלי לאמ' לכל הכוונ' מתוך
דבריך שלומרת לנו דברים המדברים לעבר הוא עדות כאלו גלוי לפניך
בין בנוגע בשדייקו מה שלומר לך אל העם וקדשתם בין כהגבלה דקאמר
והגבלת ומה שלומר עד שמשה יורד בגבלה הכ"ה שלומר וירד אל העם מיד
וידבר וכו' הכוונה כי כזה מדוייקת תיבת לומר כאופן אחר והוא שבפסוק
וירד משה לומר ויאמר אליהם היינו מה שנתנה ויהרגנו וכו' אכל לא הקפיק
משה לומ' לפי שום דבר עד שהוא יורד מיד וידבר אלהים את כל הדברים
האלה לאמר כלומר הקדים דבור הק"ב לאמירה של משה אל ויאמר שיהיה
זה מאמר דייקא דלא נקט כי אם וירד משה מיד וידבר כלומר קודם ויאמר
אליהם ולא קאמר בעל המאמר וגו' כמהגם מורה מה שלמרתי:

מלא בתיבתו ועוד מלדנו שם מלך כמשפט וכו'

ואלה המשפטים שהועוז מלך משפט אהב וגו' כל העוז והשבח והגבור
של מלך מהו ומשפט אהב בגוהג שבעולם מי שהוא בעל ירוע
אינו עושה דבריו במשפט אלא מעביר על המשפט חומס וגוזל ומעביר
על דעת קונו ונושא פנים לפני אוהביו שלא כדין לשונאיו אבל ה"ה מלך
מלכי המלכים משפט אהב אינו עושה דבריו אלא במשפט דהוי ועוז מלך
משפט אהב · מהו אתה כוננת משרים אמרד אלכסנדרי שני חמרי הולכים
בדר' שונא' זה לזה רבץ לא' מהם חמורו חבידו עוב' ואוא' שרבץ הת' משאו
אמר לא כתיב בתורה כי תראה חמור שונאך עזב תעזוב עמו מה עשה חזר
וטען עמו דרתחיל מסית עמו עזוב קם עא מכאן חעלה מכאן פרוק מכאן
עד שישעין עמו נמצאו עושין שלום ביניהם וחברו אמר לא דייתי אומר
שחוא שונאי דאה השאך רחם כשראה אותי ואת חמורי בדוחק מתוך כך
נכנסו לפונדק אכלו ושתו ביחד זנתאחבו זה לזה הוי אתה כוננת משרים

משפט וצדקה:

96

וראוי לעורר במאמר ראשונה מה דקדקו חז"ל בפסוק הפ' שהביאו פסוק
ועוז מלך ומה טעמו בפסוק ועוז מלך דקאמר זש ועוז מלך גם קשה
היכא רמיזא מאי דקאמר כל העוז והשבח והגבורה של מלך מה"ו וכו' כי
הפסוק לא הזכיר אלא העוז לבד גם מנא להו להוסיף ו"או באוא' ומשפט
אהב ולמה הוציאו מקרא מפשוטו כי כל עז המלכי' הוא באהב' את המשפט
שאם יעשו עול מיד ימרדו בהם כי מלך במשפט יעמיד ארץ גם קשה במאי
דקא' בנוהג שבעול' מי שהוא בעל זרוע אינו עושה דבריו במשפט אלא מעביר
על המשפט הוא כפל ענין במילות שונות דכיון שאינו עושה במשפט ודאי
שהוא מעביר על המשפט גם קשה אומרו חומס וגוזל וכו' כל אלו הדברים
שמאריך ובכלל שאינו עושה דבריו במשפט הוא כל הדברים רעים שבעולם
ואין צורך להאריך בהם כ"כ גם קשה באומר אבל הבה' וכו' אינו עושה דבריו
אלא במשפט למה נקט לשון שלילה ה"ל עושה דבריו במשפט ומה דקדק
באומ' הוי ועוז מלך משפט אהב דבהא סלקינן ונחתינן גם צריך להבין מה
כונת או' מהו אתה כוננת משרים שיהיה מקושר השאלה עם מה שפי' ומה
דקדק באומרו הוי אתה כוננת משרים משפט וצדקה דבהא סליק ונחית
מהו אתה כוננת ומה הרגיש מחדש.

הביאור דחז"ל דקדקו בפרשה קשר ואלה המשפטים ו"או מוסיף על ענין
לא תעלה במעלות וכו' אשר לא תגלה ערותך עליו מה שייכות
זה לזה גם מאי ואלה הל"ל והמשפטים אשר תשים כי מחמת זה דרשו חז"ל ואלה
מוסיף על הראשוני' ובאומ' והמשפטי' בו"אן היה מובן שמוסיף על הראשוני'
גם למה לא אמ' אשר תלמדם ורש"י תירץ כשלחן ערוך וכו' כל אלו הדקדוקים
נדקדק כפי פי' מאמר זה ואומר זשה ועוז מלך דקדקו ז"ל עם הפסוק הקודם
שיו שאו' יודו שמך גדול ונ"רה לנוכח נתיב' קדוש הוא שלא לנכח וכן ועוז מלך
משפט אהב שלא לנוכח אתה כוננת לנוכח גם מאי ו"או של ועוז מלך בתחיל'
הפסוק ה"ל עוז מלך משפט אהב אבל הכונה לו מקושר עם הפסוק הקודם
יודו שמך גדול ונורא הוא מ"ש כל השבח והעוז והגבורה הוא הנזכר בפסוק
זה והשבח והגבורה נזכרו בפסוק הקודם אליו דהיינו מ"ש גדול ונורא זש
כל העוז והשבח והגבור' של מלך מ"ה הוא וזה רמוז בתיבת קדוש הוא שהוא
קדוש ולא אחר כן לו העוז ולא לאחר כי הו"או של ועוז מוסיף על ענין ראשון
של קדוש הוא כי כמו שהוא קדוש ולא אחר כן בעוז כל העוז שלו הוא וזה
הקשר בעצמו עשה בפרשה שאמר אשר לא תגלה ערותך על המזבח עם
היות אבן דומם מורה הקדושה עצומה אשר בו ית' כי קדוש הוא וסמיך ליה
ועוז מלך בואלה המשפטים ואמר בנוהג שבעולם מי שהוא בעל זרוע אינו
עושה דבריו במשפט ירצה שכל הגבור' שלו הוא שאינו עושה דבריו במשפט
ועכז' לא יחוש ולא ירא מפחד משום נברא שהוא בוטח על כחו וזרועו מושלה
לו ולא

לו ולא די שבדברים הנוגעים אליו שאינו עושה דבריו במשפט אלא שהוא
מעבי׳ לאחרי׳ על המשפ׳ כי מושל מקשיב על שפת שקר כל משרתיו רשעי׳ וז״ש
חומם וגוזל ירצה שבכל יום הוא מוסיף ברשעו בתחילה חומם דחמקן יהיב
דמי ואח״כ גוזל בלא דמים ואח״כ מעביר על דעת קונו שהוא מעבירו׳ שבין
אדם לחברו עושה אח״כ גם למרוד בה׳ כנמרוד ועתה פי׳ כיצד הוא מעביר
על המשפט שעושה משוא פניו לאהביו ושלא כדין לשונאיו הרי שאהובו
גוזל לשונאו באופן שהוא מעביר לאחרים על המשפט אבל הב״ה עם היות
שכל העוז שלו שהוא מ״מה ועכ״ז משפט אהב אינו עושה דבריו אלא במשפט
ואמר לשון שלילה לשלול ענין אחר והוא מה שפי׳ בפסוק זה במקום אחר
דקא׳ ועוז מלך משפ׳ אהב כי כל עוזו של מב״ו הוא יען משפט אהב דאם לא
יעשה משפט ימרדו בו באופן שכשעושה המשפט אינו עושה באהבת הטוב
במה שהוא טוב אלא באהבת המועיל שיתקיים מלכותו אבל אתה לא כן אלא
כוננת משרים ובעשותך המשפט אתה עושה בשביל כי משרים אהבת וענין
זה רמזו באומרו אבל הב״ה אינו עושה דבריו אלא במשפט כלומר לא לשום
פנייה אחרת כי כיון שלו העוז והגבורה וז״ש הוי ועוז מלך משפט אהב עתה
טוע׳ שבו צודק שמשפט אהב אהב׳ הטוב במה שהוא טוב ועתה מקש׳ מהו
אתה כוננת משרים דבשלמא לפי׳ ראשון מובן בעצם כמו שאמרתי אבל כפי
זה דמה שנזכר באתה כוננת משרים הכל נאמר בועוז מלך משפט אהב א״כ
מהו אתה כוננת משרים אמר רבי אלכסנדרי זהו שבח אחר אשר אין כח
ויכולת ביד שום נברא לכונן משרי׳ בתורתו כמו שהוא בענין כי תראה חמור
שונאך וכו׳ שבאים מחמת זה לעשות שלום הוי אתה כוננת משרים במה
שמשפט וצדקה ביעקב אתה עשית משפט הוא מצד שכולנו בני איש אחד
מיעק׳ הוצאתנו ואין ראוי שיהי׳ לנו שנא׳ זה עם זה והוא צדק׳ שאינו מחוייב
לעוזבו לולי שהאל ית׳ גזר עליו וכמו שאומר לא כתיב בתורה ז״ש משפ׳ וצדקה
שני הפכים בנושא אחד הא כיצד ביעקב כלומר מצד יעקב הוא משפט
שכולנו בני איש אחד וצדקה הוא מצד שאתה עשית וסדרת בתורה לעשות
כן הנה בזה מובן הקשר של ואלה המשפטים עם מ״ש אשר לא תגלה ערותך
דהיינו כי כמו שהוא קדוש על כל ברואיו כן לו העוז והמשפט כנ׳ וג״כ אומר
ואלה כלו׳ מתוך המשפטים בעצמן תידוק ותשכח שמה הראשונים מסיני כן אלו
מצד מה שרמזנו באתה כוננת משרי׳ וזה כיון באומ׳ אשר תשי׳ לרמוז כי מצד
הסדר שלהם והכונניות אשר כונן אותם כאמור ניכר שבחם ודי בזה:

ואלה המשפטים ז״שה מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה
מלכה של תורה במשפט שהוא עושה מעמיד את הארץ ואיש
תרומות יהרסנה אם משים אדם את עצמו כתרומה חזו שמושלכת בזוית

מז״ל בתכחו׳ ואלה המשפ׳ ז״שה מלך במשפט וכו׳

חבית ואומר מה לי בשורה צבור מה לי בדבריהם מה לי משמוע קולם הרי
זה מחריב את העולם חוי ואיש תרומות יהרסנה · מעשה בר' אסי כשהיה
מסתלק מן העולם נכנס בן אחותו אצלו מצאו בוכה אמר רבינו מפני מה
אתה בוכה יש תורה שלא למדת וליתרת הרי תלמידיך יושבים לפניך יש
גמילות חסדים שלא עשית ועל כל מידות שהיו בך חייב מתרחק מן הדינין
ולא נתת רשות על עצמך להתמנות על צבור אמר לו בני עליה אני
בוכה שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל שלא נתן דין וחשבון הוי
ואיש תרומות יהרסנה ׃

וראוי לעורר רחמנותו מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה להכיין פ'
זה · עוד קשה מלי קאמר מלבה של תורה והלא מלך מה
כמשפט יעמיד ארץ ומלי של תורה דקאמר · גם צריך לדקדק בלומרו
כמשפט שהוא עושה הוא במשפט מעשה · גם מלי קאמר שם משים לדם
עצמו כתרומה הוי ממלכת בזוית הכית למה צריך לעצמו ה"ק הקפדה הכלל
הכי יכול להרוג כמו שמוכר חב"ל ולימוך שם תומר לדם מה לי בשורה מיבור
וכו' הרי זה מחריב והכניס דקאמר שלא הוא מפרי עצמו וזהו לים תמורו
תרומה הפרשה כלפרש יהרסנה למה עושה זה ההקש כלל ההקש מוכן
שפיר ומלי הוי דקאמר הוי ולים תרומות כי לפי זה ההקש כתרומה ולים
תרומה מכעי ליה · גם צריך להכין ג' חלוקות שו דנקט מה לי בשורה נכור
מה לי כדיניהם מה לי לשמוע קולם נראה כפל ענין במלות שונות גם צריך
להכיין המעשה שמביא דיהודה ועוד לקרא וחזור ואומר הוי ולים תרומות
יהרסנה מלי קא טעים מחדם · גם צריך להכין לומרו על כל מדות שהיו
כך הייתי מתרחק מן הדינין דנראה שהוא שבח והוא שכתב לבבלי · גם מלי
על כל מדות הללו ועוד מלה טובה לחברת שהייתי מתרחק מן הדינין ׃

הביאור דחזל דקדקו תיבות הללו המשפטים כלומר לאי מכאן דורשים
שהוא ממש קיום העולם במשפט כי הלא תולדות הממים והארץ
מתקיימים כוכבות הללו המשפטים ולמ"ד שמ מלך במשפט יעמיד ארץ הכא חל
כרבי דרשו בו שתהכפות ולא רצה בהן במדרש תנחומא במלמר זה הק'
לומר מלך במשפט מ"ה ברא את העולם בדין דכתיב ברא שדים
ולים תרומות יהרסנה הוא לדלמר שהיה חלתו של עולם דכתיב רחמית
עריכותיכם ונו' והוא היה רחמון הנכרלים יהרסנה כמה שחטא ולפי זה ק'
דה"ל למלך במשפט ברא הארץ שהוא עכין הפרילה ותיכת יעמיד מורה
על הקיום · עוד דרשו שם מלך במשפט לם הדיין דומה למלך שלינו נהנה
משום נברא יעמיד ארץ ולם הוא לים תרומות ככהן המחזר על הגרנות
יהרסנה · ונקשה לפי דה"ל מלך משפט יעמיד וכו' כמו שלמר ולים תרומות
גם קשה תיבת ולים כי כמו שלמר מלך במשפט והכוונה על הדיין לם הוא

כמלך

במלך וכו' מינה תיפוק ואיש הל"ל ותרומות יהרסנה מאי ואיש הוא מיותר
אבל כפי מדרש זה יובן הכל כמין חומר וזש מלכה של תורה יר' כי בתורתנו
הקדושה על פי דבורה במשפטים הנה הנם כלם קיום והעמד' הארץ בכל
הדינין האמורים בפרשה אחת לאחת כי תקנה כי יגוף כי תראה כלם
כאחד הם העמדת הארץ מלבד הקוד והקדוש' שבתוכן וזש מלכה של תורה
במשפט שהוא עושה כיון באו' שהו' עוש' שכל מה שצונו הוא עוש' וכמו שמצו'
אותנו לעשו' משפט הוא עושה ג"כ המשפט זש שהו' מעמיד את הארץ כאמו
ואיש תרומות אם אדם משים עצמו כתרומה הזו שהיא מושלכת הכונה שאם
היתה כונת הפסוק לומר שבהפרשה שמפריש האדם מחריב הל"ל ואיש
בתרומות יהרסנה אבל כונת הפסוק כי האיש המפריש עצמו מהדין בקב'
שאו' בלבו כי זוהי דרך ישר' לבל ישתר' גם השתר' כי החשך עצמו מהדין וכו'
וזש אם אדם משים עצמו כתרומה הזו וכו' ואומרו מה לי בטורח ציבור וכו'
נקט שלשה דברים שבהם העולם עומד ג"ח והדין והשלום וזה פורש על ידי
המונע עצמו מן הדין משלשתם כנגד ג"ח נקט מה שאומר מה לי בטורח
צבור דהייינו בצרכי צבור שהוא ג"ח. וכנגד הדין אומר מה לי בדיניהם.
וכנגד השלום אומר מה לי לשמוע קולם כי על ידי כך נעשה השלום. הרי
שהוא מחריב את העולם הוי ואיש תרומות כלומר הפרשות הרבה עושה
כנו' יהרסנה. ונוכל לפרש כפי זה הפסוק מלך מ"ה הבה במשפט שהוא
עושה ר"ל בקום עשה יעמיד ארץ ואיש כלומר עם היותי יתוש קטן לפני
הבורא בהפריש עצמו בשב ואל תעשה יהרסנה ולפי זה מדוייקת הו"או של
ואיש תרומות שלא אמר איש תרומות יהרסנה. אבל כפי המעשה שמביא
יתורץ באופן אחר כמין חמר מרבי אבי שהיה בוכה בעת פטירתו ואמרו
שבבר קיים השתי עמודים תורה שהרבה תורה למד ולומד ג"ח גם כן ועניין
השלום על כלם במה שחשך עצמו מן הדין שלא לבא לידי קטטה וגם במה
שלא רצה להתמנות מקיבה זו וזה רמזו לו כאמור ועל כלם כלומר כי בשתי
דברים קיים השלום שלא לדון ושלא להתמנות והוא אמר שאדרבה עליה
אני בוכה שלא יתן דין דין וחשבון שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל
והוא קיום עמוד השלום בקום עשה ולא בשב ואל תעשה בהמנע מן הדין
הוי ואיש תרומות כלומר הוי"ו תוספת על ענין ראשון שאמר מלך במשפט
יעמיד ארץ דנקט לשון עתיד שכל הארץ תתן דין וחשבון לפני מלכה של
תורה על מי שעבר באחד מפרטי התורה ואיש תרומות יהרסנה כלומ' וגם
איש תרומו' שפירש מעשות הדין יהי' במשפט על כי יהרסנה שהחריב ממש
העולם ומזה היה בוכה רבי אבי ומפחד פן יתן דין וחשבון על שלא עשה
דיניהם של ישראל וזש ע"ה הוי ואיש תרומות יהרסנה. וגם טועם דנקט
קרא ואיש ולא אמר ואדם לרמוז כי הנקרא איש שראוי לדון כמו רבי אבי

ולא דן יהרסנה ולזה אמר רבי אסי בדבריו שהייתי יכול לעשות כלו' אדרב'
מצד שהרבה תורה למדתי ולמדתי לאחרים והייתי יכול לעשות דיניהם של
ישראל ולא עשיתי מזה אני מפחד הוי ואיש תרומות כי כל מקום שכו' איש
מורה לשון חשיבות ודי בזה ׃

ויקחו לי תרומה ההד' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו אל
תעזבו את המקח שנתתי לכם יש אדם לוקח מקח יש בו
זהב ואין בו כסף יש בו כסף ואין בו זהב אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף
שנאמר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף יש בו זהב שנאמר הנחמדים
מזהב ומפז רב יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים כרמים ולא שדות אבל
המקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים שנאמר שלחיך פרדס רמונים יש לך
אדם לוקח מקח ובני אדם אינם יודעים מהו אבל משכר הסרסור נתודע מה
לקח כך התורה אין אדם יודע מהו אבל משכר הסרסור משכר שלקח משה
שנאם ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו ויש לך מקח שמי שמכרו
נמכר עמו אמר הב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי כב' נמכרתי עמה שנאמר
ויקחו לי תרומה משל למלך שהיתה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים
ונטל אתה בקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו אמר לו בתי שנתתי לך
יחידה היא · ליפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תטלנה איני יכול לפי
שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון א' עשה
לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי כך אמר הב"ה נתתי לכם את
התורה ליפרוש הימנה איני יכול לומר לכם אל תטלוה איני יכול אלא בכל
מקום שאתם הולכי' בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנא' ועשו לי מקדש ׃

וראוי לעורר ראשונה מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שהביאו
פסו' כי לקח טוב ומה טעמו בפ' כי לקח טוב שאמ' ההד'
גם מנא להו לחז"ל להוציא מקר' מפשוטו שתיבת אל תעזובו
חוזרת אל תורתי אבל הם אומ' שחוזרת לרישא דקרא אל תעזבו את המקח ·
עוד קשה כי לא רישיה סיפיה ולא סיפיה רישיה דהוא מתחיל אדם לוקח
מקח יש בו זהב ואין בו כסף ואח"כ אומר יש בו כסף ואין בו זהב ומהפך
הסדר ואומ' אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף וכו' מתחיל מהכסף ומסיים
בזהב שיכוי זו למה · גם צריך להבין מאי קאמר יש אדם שלוקח שדות וכו'
דלמא צריך דבר זה אחר שהוא רמוז ביש בה כסף וזהב הוא הדין בשדות
וכרמים למה צריך להודיע דבר זה בשני משלים אלו דבאחד מהיה מספיק ·
גם צריך לדקדק שיכוי אחר שאומר שדות אבל לא כרמים ואח"כ אומ' כרמים
ולא שדות אינו אומר אבל לא שדות צריך להבין היכא רמיזא בפסוק שלחיך

פרדס

מז"ל ברבה ויקחו לי תרומה ז"ש כי לקח טוב

101

ברדם דמופים מיד כה שרות וכרמים גם קשה לומ' יש לך לדם לוקח מקח
וכני לדם מיכם יודעים מהו למה כאן לומר יש לך לדם וכן בחלוקת
יש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו בשני חלוקות אלו לומר יש לך
ובשתי חלוקות הרשעות לומר יש לדם • גם צריך להבין מה יתרון
הוא בשידעו כני לדם המקח שלקח וכש שאין המשל דומה למשל שהמשל
הוא שאין כני לדם לחרים שלא לקחו המקח יודעים מהו המקח שלקח
הלוקח ההוא אלא משכר הפרסור לכל בכאן הוא שהלוקחים בעצמן הם
יודעים ידעו משכר הפרסור שנאמר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו ולא
דמיין כלל המשל עם הנמשל וגם צריך להבין לומ' יש לך מקח שמי שמכרו
נמכר עמו למר הכה וכו' כו' היכא רמיזת בפסוק כי לקח טוב וכו' גם מה
צריך משל לענין זה והיכא רמיזת אלו הדברים ׃

חביאור דמזל דקדקו בפסוק הפרשה דיקוט לשון לקיחה ולא קנינ
ויתבו לי תרומה עוד דקדקו הוא על ויקחו שכתוב תוקפת
על לקיחה לחרות דאלב"ל דכר אל בני ישראל שיקחו לי ולויקחו לי כלל
ולו לזה הלא כי לקח טוב נתתי דקדקו שם חזל תיבת לקח דלא קאמר
מתנה טובה נתתי לכם ובודאי יותר דלקח נראה קנויה כדמיס ונתתי נראה
מתנה גם תיבת כי מיותרת דה"ל עם הפסוק הקודם שאומר שמעו בניס
מוסר אב והקשיבו לדעת כיפה לקח טוב נתתי גם תיבת לכם מיותרת כי
ודאי להם היה ולא לאבותם ולו הל"ל לתתכם גם תיבת תורתי מיותרת גם קשה
למה נקט ש תעזובו הל"ל תורתי תשמרו לו תנגעו שהוא ניוי השמירה בלשון
חיוב להטיב ולא בלשון שלילה ש תעזובו דהיינו הרחקת הנפש ולא הקרב
התועלת כל שו הדקדוקי יובנו על פי דרכם זל והכונה שאו הפסוק ש תעזובו
את המקח שנתתי לכם ירגיש שגוי אל תעזובו תיבו חוזר אל תורתי שזה
כחיוב הוא לשמור אותה בקום עשה אלא אל תעזובו כלומר ענין זה שאני
אומר לכם שהוא לקח טוב שנתתי לכם ונקוט הלי כללא בידך כי כוה
בלהב' תלהבנה ותגרנ' והיינו כי כדעתך שהוא לקח טוב תרדוף לחריס
והכונת הפסו' לפי זה כי לקח טוב נתתי לכם בתורתי וכדמפרש ואזיל היות
כל הטובות כתוכה ואל תעזובו חוזר אל המקח שנתתי לכם כלומ' שתביני
ענין זה ויהיו בידכם ש תעזובו הדבר הזה וכה תשכילו לאהוב את התורה
ועתה מפרש ואזיל התועלת ואומר יש לדם לוקח מקח יש בו זהב ופנין
בו כסף הנה בענין המשל התחיל בענין הזהב כי דרך בני אדם לילך יותר
אחר הזהב מהכסף לכל בענין הנמשל שהוא כתור' רוכלת דרוכלת הם בכסף
והענין הוא כי כפי מה שעוסק האדם בתור' כך משיג כה יש מהם משיגים
כמו הכסף ויש מהם כזהב וכזה ידוקדק תיבת לכם כלומר הטובות של
הלקח הוא לכם וכשבילכם כי כפי מה שלוקח האד' על פי מה שהוא טורח

כך משנינו לו יהיה בכסף לוכותב ולהיות רוכש בכסף לכן התחיל בכסף
והכך הקדר כלומר וגם הפקוקים מוכיחים דקדק למרות ה' למרו' ה' ורות
היינו הדברים הפשוטים שהם בכסף צרוף וכו' לכל פקוק הנחמדים מלכר
בעניין המשפטים הפקו' הקודם משפטי ה' למת נדקו יחדו שלין לך מקנוע
בכל התורה בעניין הדינים לומר הנחמדים מזהב: למה עוד יש לאדם לוקח
שדות לכל לך כרמים ירבה על הדברים שלא בשם שהם בשדות שהם לזרוע
תבואה שהוא הפתקן נדמה הפשט לכל לך כרמים כלומ' ענין הקוד דומה
לכרמים לאר מהם יונק יין המשמח אלהים ואנשים יין המשומר ונקיים יין
יונק קוד הוא נגד הקודות לאר בתורה ולהיו' שבענין הקוד בכלל הפשט
לומר ולא שדות ירבה שלינו עושה חשבון מהשדות לכל בשהוא בשדות
לומר לכל לך כרמים כי עדיין לא השיגה דעתו להשיג בפוד שכל' שלחיך
פרדס רמונים תיבת שלחיך נלמדה בשיר השירים רבה שלוחיך עתי' הם
לעשותך כפרדס פי' כירושלמי שר"ל שהוא נעוב ומשולח ולינו עושה פירות
בלופן שהשדות והכרמים רמוז בפקוק • למה עוד יש לך לאדם לוקח מקח
ובני לאדם לינם יודעים הנה כאלו לומ'ים לך לאדם להיות דברים כרורים
אל המוחש שכשאדם לוקח מקח בני לאדם לינם יודעים מהו • ולפי ענין
אלו הם בי' השני יש לאדם שלמר למעלה כי בתורה יש בה בסף והב גם יש
בה שדות וכרמים כנגד מה שיש בה זהב הלא יש לך לאדם כלומ' שתהא יודע
כזה שאדם לוקח מקח ובני לאדם לינם יודעי' מהו רק משכר הפרקור נתודע
היות הדבר חשוב הרבה מאד כמה שלוקח פרקורות מרובה כך התור' לין
לאדם יודע מהו הכובה שהמקח הנעשה בשתר בשלינם יודעים החשיבות
שלו הוא מרבה על יתר שלות ויתר עו והיות הדברים שלו מוד הרבה כי יש נוק
בדבר ולכן בני לאדם לינם יודעים לכל משכר הפרקור נתודע מה לקח היו
ענין רב כך תורה לין לאדם יודע מהו כי לם מצד מה שלקחן עוד כני משה
משם ידעו היות דכרי התורה רבי החיכות לנפשם • והנה כוה מדוייק
תיבת כי דקאמר כי לקח טוב שהוא רמז לג"ם של כי קרן עור פניו ממשם
ידעו מהכי קרן דעו הלקח ולא זו בלבד אלא שאני כמכרתי עמה הוא רמוז
בתיבת טוב נקרא ה' שנאמר טוב ה' כל אלו הדברים כלולים בתורתי וכזה
מובן שנאמר ויקחו לי תרומה על לקח של התורה לאר לקחו ויקחו לי
גם כן על ידי התורה: וכזה מכל לפרש כל הפקוק מתת כל לינ לאר ידבבנו
לבו תקחו וגו' כי כפי שידבנו לבו לב טהור לעקוק בתורה כן הוא לוקח
קדושה להתקרב אל יתברך • ועתה מקשה כיון שכל הענין ההתקדכות
אליו אל יתברך הוא על התורה כמו שאמרנו מה צורך לרמוז ענין זה
במשכן או למה צריך משכן לזה למה משל למלך שהיתה לו בת יחידה וכו'
הכונה שרצה להתנהג בחשות קנים לו בת יחידה לשה להרחות לחתנה

הקיכה מים לו עמה לומ' שיעמה לו כית שידור עם כן היתה כונת הכורם
מנוה לעשות מקדם לכל ומכנתי כתוכם הוא העיקר עה"תורה והמנו והנה
מוכן לומהו ויקמו לי שהוא לקיחה מוקפת על לקיחת התורה:

דבר אחר ואתה הקרב אליך ה"ה לולי תורתך שעשועי או אבדתי בעניי מזל כרנס
כשאמר ה"בה למשה ואתה הקרב אליך הרע לו אמר לו תורה ואתה קרב
היתה לי ונתתיה לך שאלולי דהיא אבדתי עולמי משל לחכם שנטל אליך גם
קרובתו ועשתה עמו עשר שנים ולא ילדה אמר לה בקשי לי אשה אמר לה לולי תורתך
יכול אני לישול חוץ מרשותיך אלא שהייתי מבקש ענוותנותיך כך אם ה"בה שמעתי כו
למשה יכול הייתי לעשות לאחיך כהן גדול חוץ מרעתך אלא שהייתי מבקש
שתהא גדול עליו מחוך בני ישרא מכל האדמות בחר ה"בה נא ומא בחר
בבית המקדש ומבית המקדש לא בחר אלא בבית קדשי הקדשים כך לא
בחר ה"בה אלא בישראל ומישראל לא בחר אלא בשבט לוי ומשבט לוי בחר
אהרן שנאמר ובחור אותו מכל שבטי ישראל תרומה לבד והמעשר לבד
נדב ואביהוא לבד אלעזר ואתמר לבד אלעזר ואתמר נבחרו שנאמר ובחור
אותו מכל שבטי ישראל לכך נאמר אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך:

ראוי לעורר מ"מ דקדקו חז"ל כפ' הפרש להכיות פ' לולי תורתך שעשועי
ומה הרגישו בו דקאמר ה"ד לולי כי היכא דמיזח שכשמ"ה כה
למשה ואתה הקרב אליך שהרצו ומאמר לו תורה היתה לי וכו' כל כך
דכריס על פה אלא מן הכתב ומה כונת המשל לדמשל שלומ' ועשתה
עמו עשר שנים ולא ילדה וכמשל לא הווכר מה אלא ילד משה. גם קשה
כמשל תרתי למר לה דקאמר למר בקשי לי משה למר לה יכול אני וכו'
דכאר למר לה מני תיכול למר למר לה בקשי לי משה ויכול אני ליטול וכו'
גם קשה לומרו אלא שהייתי מבקש עמותנותך דה"ל שלא שאני מבקש מאי
שהייתי מבקש דקאמר גם קשה כמשל לומ' חוץ מרעותיך וכמשל לומ' חוץ
מדעתיך למה תיכה גם תיכוי לאחר אלא הזכיר כמשל אלא שהייתי מבקש
ענוותניתיך רק אלא שהייתי מבקש שתהא גדול עליו דק"ל תיכו עכיה אלא
מדרש תיתרץ על"ו ואם כן תיכו דומה למשל כלל גם קשה בלומ' מתיך בני
ישראל מכל האדמות כאר ה"ב ומ' כאר אלא בבית הבחירה ולא תיכה
לתת טעמו ומבית המקדש לא כאר אלא בבית קדשי הקדשים למה לא למר
ומבית המקדש כאר בבית קדש הקדשים ולא"ל מהכך הסיכוי ולומ' כך לא
כאר ה"ב אלא בישראל ומישראל לא כאר אלא בשבט לוי ולאר כך משבט
ומשבט לוי כאר בלאהרן למה לתיכו לומר כמ"ש בריסא ותיכה כתרתי גם מאי
קאמר תרומה לכך מעשר לכך נדב ואביהוא וכו' גם מאי קאמר לאלעזר

ואתמר

ואתמר נבחרו כי מי הזכיר בכאן שעזר ואתמר והוא מדבר באהרן ובפרש
שהפסוק שהביא ובחור אותו מכל שבטי ישראל אינו מזכיר אותם אלא אותו
לשבט לוי או לאהרן ומי קאמר לכך נאמר אשרי תבחר ותקרב כיצד מוטעם
עם האמור • חביאור דחז"ל דקדקו בפ' הפרשה תיבת אליך דקאמר
ואתה הקרב אליך דה"ל ואתה הקרב אל אהרן גם דקדקו אומרו אל אהרן
אחיך וכי לא ידענו שהוא אחיו גם או' בקיפיה דקר' אהרן נדב ואביהו וגו'
בני אהרן שהוא כפל ענין שכבר אמר אל אהרן אחיך ואל בניו אתו וידועים
הם שנית קאמר בני אהרן שהוא דבר ידוע באופן שכל הפסו' קשה להולמו
לזא חז"ל הה"ד לולי תורתך וגו' ודקדקו מאי תורתך דקאמר בכינוי דה"ל לולי
תורה גם מאי שעשועי דקאמר כי זה הענין לא נמצא אלא בהשי"ת דקאמר
ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים אמנם זה יובן עם הפ' הקודמים דקאמר
לעולם ה' דברך נצב בשמים דרשו אותו חז"ל על אהרן במאמ' שאחר זה בפ'
וזה הדבר ואמרו כשמים כשם שמתחלה גזר ונעשו שמים אף דבר שדברת
לקדש את אהרן ואת בניו קיים לעולם והנה היא הקדמה מפורסמת היות
המשכן תבנית בריאת העולם ובמו' שהוא מבואר מדברי חכמינו ז"ל בפרש'
נשא סוף פ' י"ב או' דבר אחר את המשכן וכו' שהוא שקול כנגד העולם כשם
שהשמי' קרוי אהל נוטה שמים כיריעה ובמשכן כתיב ועשית יריעת עזים
וכו' ע"ש • הנה בזה נבא אל כונת אומרו לדור ודור אמונתך כוננת ארץ
כלומר בענין המשכן הוא ממש כוננת ארץ ותעמוד למשפטיך עמדו היום
כי הכל עבדיך משה ואהרן ולמה תבחר באהרן יותר ממשה והשיב הב"ה
למשה אינך צריך לזה שהרי לולי תורתך שנקרא' זכרו תורת משה אז אבדתי
בעניי דרשו בעניי בעמלי ומלאכתי זה העול' ע"ד את עניי ואת יגיע כפי אז
אבדתי עולמי קרי ביה אבדתי בחי"רק הרי שקיימ' העול' ע"י התור' שהוא
א' מהעמודים שהעולם קיים בהם וצריך שאהרן יקיים בעבודה כיון שהוא
אחיך וכיון שאת' ענו דכתי' והאיש משה ענו מאד צריך שתקרבהו למדתך ז"ש
ואתה הקרב אליך ר"ל אליך ממש למדת ענותנותך אל אהרן אחיך הנה
מכאן בתיבת אחיך דרז"ל שכשאמר לו הק"בה ואתה הקרב אליך הרע לו
ואמר לו הק"בה לולי תורתך וגו' כלומר שכיון שאתה קיימ' את העול' בקבלת
התורה שנקראת על שמך כנו כן צריך שידמה אהרן אחיך אליך • ועתה
במשל רצה לטעום תיבת ואתה דלפי זה הל"ל קרב אליך אל אהרן וכו' •
ומאי ואתה לזה אמר כי זה יובן במשל כמין חומר לחכם אשר מתנהג
בחכמה בדבריו ומפיק רצונו ורצון אוהביו שנטל קרובתו ועשתה עמו עשר
שנים רומז דכיון שהיתה קרובתו אוהבת לו כנפשה עשתה עמו טובה כל
יבולתה עשר שנים ולא ילדה ואינו ראוי לחכם להכעיסה אמר לה בקשי לי
אשה הנה התחכם בדבריו שלא אמר קחי לי אשה לרמוז לה שהיא תבקש

לו

לו מנוח אשר ייטב לה שלא ימשך לה נזק ד"מ קרובתה וז"ש אמ' לה יכו ל וכו
כלומר שמתוך דברים אלו מכללא אתמר ולאו בפירו' אומר לה יכול הייתי
ליטול חוץ מרשותיך כי מתוך כן בשומעה הדברים בפירוש תשבר לבה
בקרבה אלא שמכלל דברים אלו הוא כאלו אמר לה ויכול אני וכו' אלא שהייתי
מבקש ענותנותיך באומרו שהייתי רמז רמז לה שכל העשר שנים שהמתין
לה הייתי מבקש, ענותנותך היינו טוב מדותיה שהיתה עושה עמו כאמור
כך אמר הקב"ה בתיבת ואתה יכול הייתי לעשות לאחיך כהן גדול חוץ
מדעתך כיון שהוא אחיך ודאי שתשמח בו וכמ"ש בפסוק כשמן הטוב וכו'.
ולזה אינו אומר חוץ מרשותך כי שם באשה היא אינה רוצה שתנשא אשה
אחרת עם בעלה כי על הסתם אשה מתקנאת בירך חברת' ואם כן ההטבה
שהטיב בעלה עמה שלקח רשות ממנה אבל במשה חלילה שיתקנא באהרן
והרשות נתונה מאתו שאמר שלח נא ביד תשלח כמה פעמי' אבל הטיב עמו
שרצה שיהיה מדעתו שידע בדבר זש ואתה הקרב אליך לענותנותך אל אהרן
אחיך אלא שהייתי מבקש שתהא גדול עליו שיתגדל בזה בענוה. עוד נוכל
לפרש שבתיבת ואתה דרש מה שהרע למשה וכאלו אומר ואתה חפץ להיות
כהן גדול אינו ראוי שכבר קיימת העולם עי"ה התור' ואתה חפץ ג"כ בעבודה
לא טוב אלא הקרב אליך את אהרן אחיך ולזה מוטעם בטעם התלשה בתיבת
ואתה והוי"ו של ואתה וק"ל. ועתה בא לפרש אומרו מתוך בני ישראל ואומרו
מכל הארצות בחר הקב"ה בא"י אינו אומר בלשון שלילה לא בחר יען כי גם
בארצות ח"ל בוחר בתפלות המתפללים דרך ארצם וכן בחלוקת ומארץ יש'
בחר בבית המקדש אבל ומבה"ה לא בחר אלא בבית קדשי הקדשים. עתה
מדבר בבחינה אחרת דהיינו להיות שם שכינתו בפרטות. כך לא בחר
הקדוש ב"ה אלא בישראל אומר בלשון שלילה ולא בשאר העמים ע"כוס
כלל ומישראל לא בחר לעבודה אלא שבט לוי. ומשבט לוי בחר הקב"ה
באהרן כי הכל עבודה רק שלאהרן נתן הקב"ה מעלה גדולה ויתרון יותר
וז"שה מתוך בני ישראל בחרתי לכהנו לי אהרן שנאמר ובחור אותו מכל
שבטי יש' בתיב' מכל ריבה אפי' משבט לוי בחר בו יותר משאר השבט וזה
הפסו' נאמ' על עלי הכהן הנגלה נגלתי לבית אביך וכו' ובחור אותו מכל
שבטי יש' אפי' משבט לוי שהרי תרומ' לבד לינתן לכהני' ומעש' לבד לינתן ללוי'
וז"ש אהרן כלומר אהרן בחרתי מכלם לכהנו וכמו כן בבניו נדב ואביהו לצד
אלעזר ואתמר לצד כי אלו למות ואלו לחיים שהרי אלעזר ואתמר נבחרו וז"ש
נדב ואביהו אלעזר ואתמר בני אהרן ירצה השנים לבד נבחרו והשני' מתו
וזה רמז באומרו בני אהרן מיעוט רבים שנים שנאמר ובחור אותו דה"לל
הנגלה נגלתי וכו' לבחור אותו אבל בוי"ו רומז שהם שני פעמים שבחר אותו
הא' בבחירת אותו מכל שבטי ישראל אפי' מכל שבט לוי כאמור ובחירה

לחרת בבחור מבניו ולעזר ואתמר לכך נאמר לשרי תבחר ותקרב כי קטיל ליה קיוה עמין כפול לכל להיות מנדב ולכיהו"ל כחר כהם לכל לא קרבם מה"י אותו כה קרבה לזה לשרי תבחר ותקרב כאהרן ולעזר ואתמ' מיסכון מנירך ולא ימותו ודי בזה:

מזל בתכפו' כי תקפו זכם שרירך לגן בפסח וכו'

כי תשא את ראש שמה שרירך אגן חסחר אל יחסר החמוץ. שרירך זה כנהדרין ולמה נקראו שרר מה השרר נתון באמצעיתו של אדם כך סנהדרין יושבים בלשכת חגזית מה השרר הזה כל זמן שהוא נוקב במעי עמו פיו בתוכו ומן השרר הוא אוכל כך ישראל אין אוכלים אלא מסנהדרין למיך נמשלו לשרר מה אגן עגול אף כך סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה. חסחר שרומה לסוחר מה חסוחר כל דבר שאתה צריך מוצא כך סנהדרין מטהרין ומטמאין פוסלים ומכשירין מתירין ואוסרין אל יחסר המזג שאם חוצרך אחד מהם לצאת לצרכו רואים אם יש שם כג יוצא ואם לאו אינו יוצא. בטנך ערמת חטים מה ערמה זו יש בח מחיה לעולם אף סנהדרין היה בזכותם העולם עומד. ר' יוחנן אומר בטנך ערמת חטים זו תורת כהנים שכולה כפרת חטאות ואשמות חטאת חיא אשם היא והוא נתון באמצעה של תורה וכולם חטאות כמו בטנך ערמת חטים רשל אומר למה נמשלה כחשים מה חטים אלו עולות במנין חזקני והתלמידי וחכמים וחסירים מנין. בטנך ערמת חטים אכר ר' אידי והלא ערמת איסטורבולין יפה משל חטים וכאן הוא אומ' ערמת חטים אמ'לו אין העולם יכול לעמוד על איסטורבלין בלא חטים סוגה בשושנים וכי יש אדם סג שדחו בשושנים דרך העולם גודרין בקוצי ובדרדרין בשיחין ובסנייין ומה הוא סוגה בשושני אלו מצות הרכות כשושנים כיצד היה מתאוה לראות עצמו בתוך חופתו שאין לו יום בעולם חביב ממנו שהוא שמח עם אשתו מה עשה הוציאו הרבה הציע חופתו בא להזקק עמה אומרת לו כשושנה ארומה ראיתי פירש חימנה זה הופך פניו לכאן וזו חופכת פניה לכאן מי חפרישו ממנה איזה נחש עקצו איזה עקרב הזיקו איזה נדר ביניהם אלא דברי תורה שאמר' ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לכך כתיב סוגה בשושנים:

וראוי לעורר מה דקדקו חזל בפסוק הפרשה להכיל בפסוק זה על שרירך ומה טעמו כו דקאמר זשה שרירך גם שרירך להכין דקאמ' זה סנהדרין ולמה נקראו שרר דה"ל שרירך זה סנהדרין שנקראו שרר מה השרר נתון וכו' דמהיכן כא לו שהוא מדב' בסנהדרין שם לא מהטע' שלמה נקראו וכו' וכיצד מומר זה סנהדרין נרמה דכלי טעם ולמה נקראו מוכן שהוא בסנהדרין שלמ"ל מומר ולמה נקראו עוד קשה תרתי טעמים למה

מה הטרר נתון בחמצעיתו וכו' וטעם מה הטרר הזה כל זמן שהתינוק וכו'
מלבד שמינה בדברי דבטעם הרשעון לומר מה הטרר וכו' וכאן בטעם שני
לומר מה הטרר הזה מורה בלעגנא עוד קשה דלפי טעם זה דמה הטרר כל
זמן שהתינוק נתון וכו' למה לא ידמה אותם לפה שאוכלים כה כמי מדם וכי
הוא בהכרח שידמה אותם לתינוק היאוכל במעי אמו ולא למדם
היאוכל: גם קשה לומרו לפיכך נמצאו כטרר דכתיב מלקינן
ונחתינן והוא כפל ענין במלות שונות: כי למעלה לומר ולמה נקראו
וכאן לומר לפיכך נמצאו ואינו לומר לפיכך נקראו ישראל: לו יאמר לעיל
ולמה נמצאו לטרר: גם צריך להבין לומרו מה ענן וכו' שיהיה נמשך עם
היאמר ולמה הוצרכו מקרא מיוחד לפשוט בלומרו הקהל הקהל: גם מדקדק
בלומרו בטנך ערימת חטים מה הערימה זו מלי זו דקאמר: ועוד מכבר
נדרש ענין זה בהיות משולים לטרר דקאמר כך ישראל אינן אוכלים אלא
מהכהדרין: ועוד דלפי פי' הגלג כערימת לעשות הקש מה ערימה וכו' וכלי
קשה דמחמת קושיא זו נדרש רבי יוחנן על תורת כהנים וכאן בדברי יוחנן
לומרו שכולה כפרה חטאות ואשמות וכו' וכופל כלם חטאת: גם מלי דקאמר
כמו בטנך ערימת חטים וכאן קברת ריס לקיש דאמר למה נמצאו לחטי' מה
חטים אלו עולות כמידה מלי אלו דקאמר: ועוד דלפי' הגלג בטנך כחטים
ומלי קאמר רב חידי ופ' לומרו לו דנראה דהיינו סברת דמשמיה דערימה
זו יש בה מחיה לעולם וכו': גם נכון לומרו קושיא בשושנים שמוך מלריך
הרבה כיצד היה מתקנה וכו' לריכות דבריה לגלג נורך: ומלי קאמר לכך
כתיב קושיא בשושנים מלי קא טעים דקאמר לכך כתיב וגם למה לא לומר
לכך נאמר כדרכם זל בכל מקום:

הביאור דחזל דקדקו בפסוק הפרשה לומרו כי תשא את ראש דהיינו
כי תשא את בני ישראל ומה הכונת את ראש הוא כמו הלשון
דהיינו מנין מלבד דמיבעי לדקדק למה נקט לשון זה ולא לומר את מספר הוא
קשה תיבת לפקודיהם דמיותרת לכל כפי דבריהם זל כשני מניני הכתוב
מדבר ולזה נקט את ראש מלשון לגב מורחיה קמ"ל שכתוב רשות לפקוד
כדבר מוכיח ממו שהיה בהכהדרין כמו שאמר לחכ"ם בחל יחסר המוג שאם
יוסיף לא יחסר לעשות לגרגרותי לא יש שם כ"ג ובמנין כוס ליכא חשבון
וזה דמו בלומרו כי תשא את ראש דהיינו על ראשי העם הסנהדרין שתהא
להם רשות למנות ואין צריך כופר נפש לכל לפקודיהם זו וכתוב אינם כופר
כשעולם' והוא כוכת חזל בפסוק הפרשה ולמר זה הכתוב שבתך לגן הסחר
שבתך זה סנהדרין ירמה הכה התיבה של שבתך מורה על הסנהדרין שהיו
לשון שבתה וגדולה והוא רומז על ראשי העדה המשתדלי' עליהם גם הסתר
שלהם יהות הטרה ועתה מולל ולמה נקרא שבר שמורה על הטיבור ולמר

מה השרר נתון באמצעיתו של אד' כך סנהדרין יושבי' בלשכת הגזית שהיא
באמצע הבית וכי תימא לעיקרא דדינא פרכא דמה טעם צוה האל שיהיו
באמצע הבית בודאי רמז רמז לנו דמה השרר הזה כיון בתיב' הזה לרמוז
כי אעפי' שעתה אתה רואה אותו סתום כל זמן שהתנוק במעי אמו הוא
פתוח ופיו סתום ומן השרר' הוא אוכל כך ישראל אינם אוכלים וכו' • הנה
בזה רמז במה שמשלו לשרר שכל זמן שהוא נתון במעי אמו וכו' לרמוז כי כל
עיקר של סנהדרין היתה בזמן היות ישראל כתנוק במעי אמו בב"ה שהיתה
שכינה עמהם וצריכים אנו לטעם הראשון שהיו הסנהדרין בלשכת הגזית
כי עקר הסנהדרין היינו בהיות המקדש על מכונו כאמור • וגם רומז
שכמו שהתנוק בהיותו במעי אמו פיו סתום ומן השרר הוא אוכל כך ישראל
פיהם סתומה ואינם אוכלים אלא מסנהדרין שהם האוסרים ומתירים להם
לאכול או בזכותם על פי הפירושים שאומר למטה כל אחד על פי דרכו
זש לפי' נמשלו כשרר כי לפי טע' ראשון הן אמתיש טוב טע' לקר' אותם שרר
שרר של ב"ה לפי שנתון באמצע הבית אבל אעיקרא דדינא פירכא למה
הקב"ה משלם בזה להדמו' כשרר שיהיו באמצע וכו' לזא שהוא לרמוז שכמו
שהתנוק וכו' לפיכך נמשלו לשרר • ועתה בא לבאר כמה היה שבחן של
סנהדרין בהיותם ב"בה שהרי מה אגן עגול כך סנהדרין היתה כחצי גורן
עגולה כדי שירא זה אל זה לווכח ביניהם להוציא לאור משפט • אמ' עוד
הסהר שדומה לסוחר לפי שאותיות אח"ה עמתחלפות ואם הוא על הלבנה
אין צורך כיון שאומר אגן ודאי שהוא עגול מה לנו לומ' שיהי' כעגול הלבנה
אז החמה אבל בא לרמוז שהוא כסוחר הזה שמוציא כל מה שצריך כך היו
הסנהדרין מטהרין ואמ' בטנך ערימת חטים מה ערימה זו יר' למה המשילם
לערימת חטי' ולא מין אחר איסטורבלין כמ"ש למט' אלא בא לרמוז מה ערימ'
זו יש בה מחיה לעולם כך בזכותם היה העולם עומד השמיענו כי לא ישראל
בלבד שאינם אוכלים אלא מסנהדרין אלא כל העולם היה עומד בעבורם •
ולפי פז' לא אמר כערימת לרמוז שגם היות ערימת חטי' בעולם הוא בזכותם
דכיון שהעולם עומד בעבורם מינה תיפוק שאם לא היה עולם לא יהי' חטים
ולכן לא אמר כערימת שלא היה מובן אלא שדומה לערימה חטים כמו שהם
מחיה וכו' ורצה להשמיענו גם האמור • ורבי יוחנן מפני דוחק זה פיר' על
תורת כהנים שהיא מלאה דינין של חטאות וכו' ומפרש חטים לשון חטאות
ואמר וכולם חטאות כלומר אעפי' שנאמר בה גם כן אשמות כלם יקראו
חטאות ולזה נקט קרא חטים לשון חטאות • ועתה פירש הפ' של אות' הפ'
של תורת כהנים שהיא כמו בטנך יען היא אמצעיתו היא ערימת חטים כלו'
מלא' דינין של חטאות והוא מתייחס כפי הפירוש שאומ' לעיל הסחר הסוחר
וכו' כי הסנהדרין מפרישין את האדם מלחטוא במה שמטהרין וכו' • ואם

ח"ו באת לידו חטא הרי תורת כהנים שהיא באמצעה של תורה כמו בטנך
מלאה דיני חטאות ומה מאד נכון היות ששרר באמצע הבטן כפי זה הוא
רמז נפלא שלהסיר מחטאות ואשמות שהם בנמשל של הבטן היא תורת
כהנים יבא השרר שהוא בנמשל הסנהדרין שהם אוסרין ומכשירין ורוש
לקיש מפר' כי מתחלה בשררך דבר בסנהדרין ועתה מדבר בשאר החכמי'
ואומר מה החטים אז ירצה שהם כערימה עולות במדה כי אין בעל השדה
מודד אותם לדעת כמה הוציא שדהו גם ליתן המכס למלך כך הם עולין
במנין הזקנים והתלמידים החכמים והחסידים אותם הם חלק השם
מכמה אנשים ליקחם בחלקו ועתה פירש בטנך ערימת חטים על אותם
הקרובים אל הסנהדרין וכו' • אמר רב אידי וכו' בא לפרש שגם לשאר
החכמים אעפ"י שאינן סנהדרין אין העולם יכול לעמוד בלעדם לכך נאמר
בטנך ערימת חטים ירצה וזה מוטעם לפי פירוש זה דלפירוש תק"ן דקאמר
על הסנהדרין שאמר מה ערימה זו יש בה מחיה לעולם אף סנהדרין וכו'
קשה דתיבת בטנך מיותרת שהרי אמר שררך על הסנהדרין אגן כו' והל"ל
וערימת חיטים אבל כפי זה מדבר על שאר החכמים והתלמדים וכו' לכך
נאמר בטנך ערימת דבפת אחרת משתעי קרא • אמר עוד סוגה בשושנים
וכי יש אדם סג שדהו וכו' ומהו סוגה בשושנים מקשה תרתי • הא' שאין דרך
בני אדם וכו' ב' מהו בשושנים דלמה נקט שושנים יותר משאר דברים לז"א אז
מצות הרכות כשושנים כיצד היה מתאוה לראו' עצמו בתוך חופתו לפי שאין
לו יום בעולם חביב וכו' הנה בזה טועם דנקט בשושני' לשון שמח' וששון שלו
להיו' שמח עם אשתו • ולזה מארי' להראו' כמה שמחו' יש לו בא להזק' עמה א"ל
כשושנה אדומה ראיתי פירש הימנה וכו' האי דנקט כשושנים לרמוז שהיה
גדורה בענין מה שאו' לה וכי תימא לפירוש זה הי"לל בשושנ' אדומה ראיתי
ולא כשושנים ב"כף לרמוז על כשושנה אדומ' אבל להיות שמי גרם לה לפרוש
דברי תורה שאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לכך כתיב בשושנים
בבי"ת לרמוז שבעבור המצות הרכות כשושנים פירש • ושני דברים רמז
הפסוק ואמר שהם רכות להיות שהוא מדבר בלשון רכה ואל אשה בנידת
טומאתה לא תקרב באומרו טומאתה בכינוי רמז שהיא נאמנת לו' כשושנה
אדומה ראיתי והנה שייך ענין זה עם מה שאמר בטנך ערימת חטים על
הזקנים • והוסיף כי להיות סוגה בשושנים גורם להוציא
כמה חכמים חסידים בישראל לא כן בע"כום
שהם טמאים מלידה ומהריון :
ודי בזה :

נשלמו דרושי ומאמרי תורה • שבח לאל אי ום ונורא :

דרוש לחופה

מחר אלדים מושיב יחידים ביתה וגו' מהו אלדים מושיב יחידים חבה יושב ורן אותם ומביא זה ממקום א' וזה ממקום א' ומושיבם בביתו א' מוציא אסירים בכושרות שהוא מוציאם מבתיהם אסורים בעל' ומזונן בכושרות אם אינן זוכים בוכים ואם זכו משוררים · דבר אחר אלדים מושיב יחידים ביתה שהוא מזווג לכל א' וא' כמותן · דבר אחר אלדים מושיב מי שהוא נושא אשה הגונה לו הבה עושה אותן בתים ואין יחיד אלא לשון גדולה כמא דתימא כמעט שכב אחד מעמו ואומר ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ והוא מוציא מהם בנים בעלי תורה אסרים ומכשירי' חוי מוציא אסירי' בכושרות אך סוררים אבל למי שאינו נושא אשה הגונה לו יוצאין מהם בנים עמי הארץ הדר שכנו צחיחה ואין צחיחה אלא לשון צמא כמא דתימא צחה צמא ומה שאמר הכתוב צחיחה שחן צמאים בלא תורה הכמא דתימא לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'

מחר אלדים מושיב יחידים

אם כקניני עה"ז מטלטלי לו מקרקעי שהם דברים מצויים משתדל בהדם דמשתדלות נמרן לבקש הכלי לו הקרקע היותר נכבד וקונה לאחר כדמים יקרים כדי שהגידול לעצר יצא ממכירתה טוב ונאה יגלה בקניני הבוגעים לגוף ולנפש הדם שהם את כל הון בתי' יתן לבקש לעצה הגונה ולעזיה לו להוליד בן ודע מצאתי מובלע בה[illegible] טוב לו · הקודם הוא מכופר [illegible] המוש כי כפי הכל[illegible] פרותיה כמו שמשתכח מי היתה פרותיה משומש לבי[illegible] כי הקרקע שלה היתה מוכנת ומזומנה יגלה לחם מפו[illegible] בתורתנו הקדושה בכל מקום שמזכיר שבח הארץ תיבת ארץ [illegible] משמש כמ"ש כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ר"ל ארץ מוכנת לקבל ממנה ברכה ומזונ' משתגלות כל הטבחי' וזש ארץ נחלי מים ארץ חטה וגומ' ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם ארץ אשר אבניה ברזל לרמוז כי כל הטבחים בחיים מנדה ומוכנת לכל הטבחים הם ולכן נזה ה' ושמרתם את מצות ה' וגו' ומכל לומר מהזהר חמץ פעמים ארץ כנגד חמשה חומשי תורה ר"ל שכוון מתנתן להם מתנה טובה כזולת נריך שיקנוה בדמים יקרים היינו מצות ה' ותורתו כפל כל טוב אשר גמלם ודי כזה לכילור הקודם כי מצאתי כמוהם נריך השתדלות נמרן למצוא דכרי חפץ מוכחר כש"ל לקנייני המושש לגוף ולנפש הדם נריך שישתדל כמו שהוא עכיו הזיווג המכורך שיהיה אשה כשרה והגונה לאחר שלמה עה"ר רלה חיים עם אשה אשר אהבת כל ימי חיי הבלך וגו' כמו כל מה שאמרנו והזהיר

והזהיר רלה בעונשכלך להמיג החיים עם לעשה לעבר להבחת מתחת השמש
הגוכה לך ואמר לעבר להכחת לעון עבר כי מקדש ישראל היה להוכה לו
כמו שהוא ידוע בת פלוני לפלוני וגו' כל ימי חיי הכלך ר"ל בכל אותה הלעשה
הגוכה תעשה שלמות בימים של הכל לעבר נתנו לך תחת השמש ושם הלעשה
הכעורה הזאת יהיו ימי חיי הכלך וגם כי עם לעשה לעבר להכחת יהיו כל ימי
חיי הכלך לעפ"י שכלעבר נתן לך תחת השמש היו כל ימי הכלך ר"ל לא היו
שלש ימי הכלך בלבד ונתן טוב טעם להשתדלות הלזו כי הוא חלקך בחיים
הייטו הנפש עצמה בשלמותה לעבר מסיג שלדם ע"י הלעשה דהייטו בחיים
הבו וגם חלק גופך הייטו שכח ולדות וגם ובעמלך לעבר לת"ל תחת השמש
לו נת"בכוכה לחר לתרץ כפל כל ימי חיי הכלך והטיבוי דומה למה שלמרכו
כי הפקו' עצמו מפרש למה לעבר להכחת לעון עבר דהייטו קודש ישראל
כמו שלמ"ולמ"ישראל חיים עם לעשה לעבר להשב רלעכוכה ולהיות שכח שכי
ומכים ס"קודש ישראל ואיכם נקראים חיים כי עדיין לא נולד שלש ימי הכלך
כי עיקר השלמות מסיג לחר הלידה לזה רלה חיים עם לעשה לעבר להכחת
מקול כל ימי חיי הכלך הייטו בעת הזאת שלתה מוכן לשלמות החיים לעבר
נתן לך ה' לעשה המ' תחת השמש כל ימי הכלך כלעמור דהייטו קודש ישראל
בלופן שהיה חלקך בעת בחיים חייתך וגם קודש ישראל ובעמלך רומה לו'
בעת ישראל לעבר לתה היית עמל תחת השמש היא חלקך ונחלתך כמש"
ומכל לומ'פי' זה להפך יכחר המעיין לכן להיות דבר הלעשה כיוצעיים לגופך
ולנפשך כל לעבר תמצא ידך לעשות בכחך להסיג לותה עשה כי אין מעשה
וחשבון ודעת וחכמה ר"ל לעפ"י שתהיה שלם כלרבע שלמות שלו לא יועילו
בשאול לעבר לתה הולך יחידי שמה בלא כלי כמ' כמשל הכו להולך בלא כמש
כי עיקר החיים מוסגים בלשה הכו כמו שלמרכו לו יחמ'לנפך שלם יהיה
ככן עזרי מחשקה נפשו בתורה לייטו נריך להשתדל כל כך בהשגת הלשה
וגם לימתי לני מוניך שכל לעבר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה
וגו' ר"ל כלעבר אין כך השלמות הנ' למכס כשתהיה שלם בלשו ככן עזרי
ליכך נריך לשה הכו בלופן שענין שלמות הלשה בקול ככנד ד' שלמות שלו
וכולם יוסגו על ידה לכן נזה שיסתדל בכל כחו כנזכ'וכן מיטיו בדוד הע"ה
כמה פעמים שם נפשו בכפו להתחתן עם בת שאול מסיח ה' וכמו שלמר
הנקלה בעיכיכם השתחוה למלך ז ונכנה לל כוכת הפ'עם הקודמים שלנו למר
ויאמר שאול אל דוד הנה בתי הגדולה מרב וגו' והלוי לעורר בפקו"ל כי
מרב היתה נתוכה לו מעת הכות הפלשתי כלעבר למר אין ישראל לעזל בשש
המלך ואין ישראל לו ידבר כוב · כ'תיבת לותה מיותרת · ג'לו מלחמות ה'
מה כוכתו · ד'לו נשאול אמר אל תהי ידי בו ותהי בו יד ואל כל אתיה למה שיכה
כי הוא נא אל תהי בו ידי ותהי כוונו לותה יד פלשתים בו · ה'לומ'מי לנכי

נמי

כפו' ויאמר אל דוד הנה בתי הגדולה ונכמשפ'ס.

ומי חיי הוא כפול · ועו׳ כי בשלו הוא רשאי לבוו׳ ולא במשפחתו כי היה גדול
בישר׳ ו׳ מה מספר ויהי בעת תת את מרב וגו׳ ז׳ מה כונת שאול את ננה לו
ותהי לו למוקש מהו המוקש הזה אשר נתחדש במיכל מה שלא היה במירב
ח׳ מהו כונת שאול באומרו בשתים תתחתן וגו׳ ט׳ שחוזר שאול לצות לעבדיו
ידברו את דוד בלט את אשר כבר דבר לו הוא בעצמו בפומבי ומה תשובת
דוד ומה הגידו עבדי שאול ותיבת לאמר היא קשה · י׳ מה חזר שאול באומרו
כה תאמרו לדוד אין חפץ למלך וגומ׳ כי מתחלה אמר אך היה לי לבן חיל
ואם הוא שאלה חדשה מה עלה בדעתו · וביאור כל זה הוא בהקדמה אחת
כי דוד העה׳ בחסידותו לא נתרצה בתנאי איש ישראל להלחם בפלשתי
להתחתן למלך אלא כל פנייתו לקידוש שם ה׳ אשר חרף ולכן הצליח וזש
לשאול עבדך ילך ונלחם עם הפלשתי הזה דוקא כי עם היותו גבור הוא
היות׳ חלוש נגד ה׳ וכן מעטו דוד לעיל שאמ׳ מה יעשה לאיש אשר יכה את
הפלשתי הלז כי מי הפלשתי הערל הזה ואם כונתו היה לקבל פרס היה
לו לגדלו כי הוא גבור כדי שלפוס צערא אגרא אמנם כונתו היה שלא
לקבל פרס ח״ו אלא לקנא קנאת ה׳ ולזה הנה ממעטו וכו׳ ונוכל לומר כפי
סברא זו שלא נשא אות׳ ששם דוד מגמת פניו שלא ליקח את מרב בת שאול
להיות כי נתונה היא לו חילוף אשר הכה את הפלשתי והיה מקבל שכר
קנאת ה׳ אשר קנא כי על הסתם כשאמר איש ישראל ואת בתו יתן לו המלך
היא הגדולה כי לא יעשה כן במקומם לתת הצעירה לפני הבכירה לכן
להיות שאול אויב את דוד היה רוצה להפילו ברשת עון כי אין ערוד ממית
אלא חטא ממית וזש לו ויאמר שאול אל דוד הנה בתי הגדולה מירב ר״ל הנה
מקחך היא תחת אשר הרגת את הפלשתי ואותה דוקא אתן לך לאשה כלו׳
שהיא אשתך המיוחד׳ לך ואתנה אותה לך כעת אעפ״י שמקוד׳ לא רצית בה
מן הטעם הנז׳ אך בזאת שתקנה אותה בדמי מצות שתהיה לי לשמי לבן חיל
והלח׳ מלחמות ה׳ כמו שעשית בפלשתי ויקראו על שמי וזהו כל מה שהיה
בורח דוד כי אם יתן לו שאול אתכל הון ביתו באהבה בוז יבוז וזש הכתוב
ושאול אמר ר״ל כל הדברים האלה אל תהי ידי בו ר״ל כיון שידי אין בה
יכולת לשלוט בו כ״ש שיד פלשתים אין לה יכול׳ בו כי הם רעים וחטאים ואין
ערוד ממית אלא מחמת אלו הדברים אשר יעשה ויחטא ותהי בו כלו׳ בעבורו
ועונו יד פלשתים כי הוא יתן ויעשה יד לפלשתים לשלוט בו · או יאמר כי כיון
ששאול היה רודף אל דוד ודאי האלהים יבקש את נרדף והיה מציל את
דוד לכן אמר כי כיון שאל תהי ידי בו ותהי בו יד פלשתים כי הוא רודף
אות׳ או נוכל לומר שכונת שאול הית׳ אותה אתן לך מתנה מחדש אך שתהיה
לי לבן חיל והלחם מלחמות ה׳ ובזה לא תפחד כמו שעשית לגולית באופן
שהיה מראה לו אהבה והכתוב מספר כעת כי אמר שאול אל תהי ידי בו

להרוג

להרוג אותו ממש ותהי ידי הכו׳ בו יד פלשתים ר״ל שאני גרמה בניזקים
ונבחר ברע במעטו ולכן שינה הפסוק עם ויאמר דוד אל שאול השיבו
ע״פ דרכו בחכמה מי אנכי ר״ל מצד עצמי ומי חיי שאשים אותם לאבוד
ולא אמר מה אנכי ומה חיי לרמוז כי יפאה מי ברא אותו ומי נתן לו חיים כי
בידו להחיות אותו מכל מקרי׳ רעי׳ ואמר הדבר סתום לחכימא ברמיזא ואמ׳
שיבחר מות בהיו׳ כי השכר והריוח מרוב׳ על הפקדו כי יגדל כבוד משפחתו
בישראל כי יהיה חתן למלך או יאמר משפחת אבי רוצה לומר כי זכות
אביו ומשפחתו יגרום שיהי׳ חתן למלך או כי משפח׳ אביו היה בישׁ׳ ולא אמו
כי היתה ממואב וכז׳ דבר בענוה אך לא היה בלבו על מרב וכן עשה ה׳ וז״ש
ויהי בעת תת וכו׳ והיא נתנה לעדריאל ודמז כי נתונה היתה לו כי אין כונת
דוד עליה מפני הסבה שאמרנו ולכן ספר ותאהב מיכל בת שאול את דוד
ויגידו לשאול כי לא נעשה מחשבתו כי לקחה עדריאל ויאר בעיניו כי חשב
מחשבה אחרת רעה מן הראשונה כי ס׳ירע היה לדוד שלא לקח את מרב
ולזה אמר אתננה לו רוצה לומר למיכל ותהי למוקש ותהי בו יד פלשתים כי
סי׳ מלתא היא כי לעת חופתו לקחו אשתו וז״ש ויאמר שאול אל דוד התחשוב
שבשתי׳ תתחתן בי היום כי כבר ידעו בני אדם כי כונתי היתה לתת לך את
מרב והיא לקחה קדושין מאחר וכונת שאול היתה כי כמו שלא בא לידו
הראשונה כן יהיה השניה ומה עשה בערמה לדעת תשובת דוד אם היה
לו גודל לבב עשה את עבדיו ידברו לו בלט כמו שאין המלך יודע הדברים
ואמר הנה חפץ בך המלך כלומר אל יחר בעיניך את אשר לקחו לך את
מרב כי לא היה מאת המלך כי הוא חפץ בך ואם תאמר ששום אדם דבר
לשון הרע עליך ח״ו כי כל עבדיו אהבוך לכן אל תאחר כמו שעשית במרב
אלא ועתה תכף התחתן למלך טרם יקדמך אחר והוא השיב בענותנותו
הנקלה בעיניכם התחתן במלך ואנכי רש ונקלה ואיני כדי וזהו שהגידו
לשאול לאמר כלומר תראה חסידות דוד וכן ראוי לכל אדם לאמר כדברים
האלה ולברוח מן השררה ויאמר שאול כה תאמרו לדוד כי אין חפץ למלך
במהר כי אם במאה ערלות וכו׳ וכז׳ להפיל את דוד וכו׳ והכל היה בראות
כי היה לוקח המלכות ממנו כמה שענו הנשים המשחקות הנה שאול וכו׳
הרי מצינו דהע״ה היה בוחר מות מחיי׳ והיות חתן המלך ולא בשביל שררה
אלא ליקח בת חסיד כמו שאול משיח ה׳ וכן מצינו במא׳ חז״ל במדרש תהלים
מודיע גודל מוצא אשה טוב׳ במומו׳ נג׳ למנצח על מחלת ז״שה מצא אשה מצא
טוב אין סוף לאש׳ טוב׳ ואין סוף לאש׳ רעה שנ׳ ומוצא אני מר ממות את האש׳
טובה היתה אביגיל לדוד מכל קרבנות שבעולם אלו עשה מה שחשב לנכל
לא היה מתכפר בכל קרבנות שבעולם והיא באתה ומלטתהו לכך נאמר
למנצח על מחלת שמחלה לו כקרבנו׳ הוי מצא אשה מצא טוב וכן הוא אומר

והאשה טובת מראה מאד דוד היה יפה נעים וטוב רואי אמר הקב"ה תבא
טובה ותהיה לטוב ע"כ ורואי לעורר במאמ' ראשונ' מה הקשו בפסו' למנצח
על מחלת שאמר זשה ומה קשר זה עם פסוק מצא אשה וכו' עוד קשה מהיכן
הוציא מפסוק מצא אשה מצא טוב שאין קץ לאשה טובה דבשלמא אין סוף
לאשה רעה הוא פשוט מקרא דומוצא אני מר ממות הרי נזכר שאין סוף
לרעתה אמנם אין סוף לאשה טובה אין ראייתו ברורה. ועוד קשה
במה שאומר טובה היתה אביגיל לדוד מכל קרבנות דנראה קשיא דידיה
אדידיה כי פה אומר מכל קרבנות שהאשה יותר מן הקרבנות ולמטה אומר
לכך נאמר למנצח על מחלת שמחלה לו בקרבנות נראה שהיא שוה אל
הקרבנות. וגם נכין מה חזר בעל המא' לו' הוי מצא אשה מצא טוב וכן נכין
כונת וכן הוא אומר בנראה אין לו הבנה והנה מצאתי לכמה ר"רא. גליקו
זלהה פי' ישר ומתרץ קצת מהקושיות שהקשתי ואומר שכונת בעל המאמר
להודיענו שטוביות האשה אינו גשמי אלא לעולם שכולו טוב ודקדקו חז"ל כי
תיבת מחלת הוא מחילת העונות כמו שדורש למטה לכן אמר זשה מצא
אשה מצא טוב ר"ל לא תחשוב שהוא טוב גשמי אלא טוב רוחני ממחיל' העונו'
לכן אמר אין סוף ותכלית לאשה טובה כלומר שאם היה הטוב הנזכ' טוב
גשמי הוא דבר שיש לו סוף וכמו כן אין סוף לאש' רעה הוא רע שאין לו סוף
שנאמר ומוצא אני מר ממות את האשה שהרע מהמות הוא העונש שאחר
המות שהוא קשה מהמות כידוע ואמר טובה היתה אביגיל לדוד ר"ל שאפי'
קודם שישאנה היתה טובה לו ולנפשו יותר מכל הקרבנות שאם היה עושה
מה שחשב לעשות לנבל אפי' שהיה שוגג כמו שאמרו חז"ל שהוא היה סובר
שהיה חייב מיתה משום מורד במלכות מכל מקום לא היה לו כפרה כי אין
בשגגת הריגת נפש קרבן אלא גלות והיא באה ומלטתהו במה שאמרה לו
עדין לא יצא טבעך בעולם שאפילו שמביאתה הכניסה את עצמו ואת
עצמה בסכנת עון חמור שתבעה מכל מקום היא באה ומלטתהו
מכל מציאות חטא. ולהורותם על זה אמר למנצח על מחלת
שמחלה לו וכו' שאם ח"ו היה נכשל בה בהיותה אשת איש ובשהיה נושא
אותה אח"כ לא היו מתכפרין עונותיו כמו שהו' כן בכל הנוש' אשה שעונותיו
מתכפרים כיון שנכשל בה בעבירה אמנם בהיות שמקודם מלטתהו מכל
חטא כאמור נקראת מחלת שאח"כ בקחתו אותה לאשה מחלה לו על כל
עונותיו כקרבנות כשאר חתן הנושא אשה ונמצא כי אז' מחלה לו בקרבנות
לאו על ענין זה דנבל אלא על כללות העונות והכריחו לרב זל זה דלא שייך
מחילה אלא אחר החטא ובענין נבל לא חטא כי היא מלטתהו שלא יחטא
כלל. עכ"ל החכם הנו' אמנם נפרש המאמר בכונה אחרת והוא כי הנה
חז"ל הקשו בפסוק למנצח על מחלת היו' המזמור הזה כפול אשר כבר הביאו

במזמור

במזמור יד ובמלו׳ שונות כי בראשון אמר התעיבו עלילה ובמזמור הזה אומ׳
עול עוד בראשו או׳ה׳ משמים וכאן אומר אלהים משמים עוד בראשון אומר
הכל סר וכאן אומר הכל סג׳ ועוד דקדוקים בתיבות משונות יראה אותם
המעיין ובפרט בסוף המזמו׳ שם פחדו פחד וכו׳ מה שאין כן במזמו׳ הראשון
מלבד שהזכיר על מחלת בזה המזמור ובראשון אינו אומר על מחלת אלא
למנצח לדוד אשר לסבת כל השינויים הכריח כי זה המזמור מדבר בנבל
הכרמלי בפרטו׳ והמזמור הראשון בכולל הנבלים הכליים מלתת צדקה לכן
אמר זשה מצא אשה מצא טוב כי הקשה בפסוק כי מאחר שהאשה הזאת
היא ודאי הכשרה והטובה במעשיה למה לא יפרש ויאמר מצא אשה טובה
מצא טוב׳ גם קשה כפל מצא מצא שתי פעמים כי הי׳לל מצא אשה טוב׳
אמנ׳ בזה הענין זה של אביגיל מתורץ וקודם מתרץ בעל המאמר מה שהק׳
ראשונה ואמר אין סוף לאשה טובה רוצה לומר שאינו יכול לפרש מצא אשה
טובה כי היא דבר שאין לו סוף כי לפעמים יראה רעה בעיניו במה שהיא
שם והרעה ההיא הוא טוב גמור כשישיג במעט הזמן כמו שהיה ענין
אביגיל בשני דברים דבר מגונה א׳ בבא ע׳ אשה כי אינו דרך ארץ גם במה
שהיה טועה דוד כי היה מורד נבל במלכות ובן מות הוא ואחר כך ניכרו
דברי אמת ונודע בשערים חסידותה והאירה עיני דוד בהלכה כי לא יצא
טבעו בעולם באופן שביאתה היתה מוכרחת לטעו׳ בדבריו לזא מצא אשה
סתם מצא טוב כי אין סוף לטובתה שידע האדם אם טובה היא אם רעה
ובמוכן באשה רעה אין סוף לאשה רעה כי לפעמים תראה חסידה והיא
אנפה לכן מביא ראיה או׳ הפסוק ומוצא אני מר ממות את האשה סתם
למה אשר היא מצודים וחרמים בהם יוקשו בני אדם להחשב שהיא טובה
והיא רעת מעללים לכן צריך שיהיה טוב לפני האלהים היינו מדת הדין
להמלט ממנה כי חוטא בלבד ולא פושע ילכד בה מהטעם שאמרנו ואמר
טובה היתה אביגיל לדוד בא לתרץ אשר הקשינו היות כפול מצא אשה
מצא טוב שלא אמר מצא אשה טוב והשיבו כי להיות כי תרתי זמנים היו
באביגיל א׳ קודם שנשאה ואחד אחר שלקחה לאשה וזהו שאמר טוב׳ הית׳
אביגיל לדוד קודם שלקחה מכל קרבנות כי הקרבנו׳ הם תרופ׳ אח׳ שחוטא
האדם׳ אמנם אביגיל באתה מיד קודם שיחטא ומלטתהו שלא יחט׳ לכך
נאמר למנצח על מחלת רוצה לומר ולא אמר במחלת כי מלבד שמחלה
לו לעת נשואיה כמו שפירש החכם זל בכל הועילה לו שאם היה עושה מה
שחשב לעשות לנבל לא היה מתפחד וכו׳ והוא מדוקדק או׳ על מחלת שהיא
ביתר שאת מעלת האשה טובה מהקרבנו׳ שרמוז בתיב׳ מחלת לשון מחילה
הוי מצא אשה מצא טוב כי שני מציאות היו באביגיל אחד קודם שנשאה
וא׳ לאחר שנשאה לו לאשה׳ גם נוכל לומר שלפי זה מבין ענין אח׳ דקשה

נקרא לומרו לשון עבר כזה הפסוק מה שלא מניהו כן בלשה רעה שלמר
בלשון הווה ומנחת לחי והיינו מנחת לשה מנחת טוב. ממנם לפי זה מדויק
כי מקודם שלקחה לשה טובה היתה לדוד כמו שזכר לכן לומר הוי מנחת
לשה מבלי לפי הפירושים הנ"ל ניחא כעצם. לומר עוד וכן הוא לומר
בא לתרץ קושית הכפל שהקשינו דה"ל מנחת לשה טוב ותיבת מנחת שני
למה לי לכן פירש שהוא מדויק בעצם לפי זה כי מנחת לחזור לדוד שמנחת
לשה טובה ומקילה במעשיו ותיבת מנחת שני חוזר לתביניל שמנחת טוב היינו
דהע"ה זכה היו מנחת לשה מנחת טוב וכן הוא לומר והלשה טובת מרפה וגו'
ודוד היה יפה ונעים וטוב רואי תבת טובה ותהיה לטוב הרי מעמע. ומזכן
בזה כי שתי מניחות היו בזה הכדון מניחה כתביניל ומניחה כדוד שהיה
טוב רואי זכ"ע תבת טובה ותהיה לטוב הנרמז בתיבת טוב דקאמר קרא
מנחת טוב. וכדקדק גם כן לפי זה מיפיה דקרא ויפק רנון מה' כי בעצה
רנון דוד לשר נא רצה להרוג את נבל בעצת הכשרה לתביניל כי ה' הרגו
כמו שלומר הפסוק ויך ה' את נבל ולופן שלא חטא דוד ובעצה רנוו
זה מקפיק לכונת המאמר ותרגמו הפסוק הלז כמה שלמר מנחת לשון עבר
וגם הכפל מנחת מנחת תרי פעמים ומיפיה דקרא. ממנם לפי הפשט נוכל
לומר שה שני קושיות מתרץ זו אל זו כי בפיפיה דקרא מתן טוב טעם
לזה לומר מנחת לשון עבר וגם הכפל. ולומר כי להיות ידוע כי הלדם חונב
מתחת כסא הכבוד והוא מעותד יותר אל השלמות מהעדר ולזה הזכיר
בפסוק רצה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב קודם ואת המות ואת הרע
ובחרת בחיים. גם כן לומר בלשון עבר ולא לומר ותבחר להיות שהוא מזומן
יותר אל הטוב כמ' בלופן שלם עשה טוב הוא חוזר למה שהיה ש המיקוס
לשר חונב לכן הלדם לשר מנחת לשה טובה לשר על ידה מגיע השלמות
כמו שלמרנו מנחת מה שכבר היה לו לא כן בלשה רעה כי הוא מוציא
חדשה רעה לכן לומר ומנחת ולשה מנחת לשה מנחת טוב תדעלמה ויפק
רנון מה' כי רנונו כלו' טוב לשר יעשה היינו להיות מה שלשר לומרנו.
נלפי המאמ' שהתחלתי לפרשם כענין לחר כעש והבה מנחתו רחיינו גודל
מנחת לשה טובה לשר מגיע הלדם שלמות נפשיי מלבד שכר פרי הבטן
לשר יונתי זרע ברך ה' כשלוקח לשה טוב כמו שלמר המשורר עש כמומר
מה שמדבר בזיווג לפי דרך הקדמונים עש מתכיל שיר ידידות וכו' לאמ' חגור
חרבך על ירך גיבור הלשגל גבור רל הכוכח כיגרו כי הלש' מנילתו מן החט'
וזהו ההוד לשר כוכר כתיבת הודך והדרך חוזר למעלה שלמר יפיפי מבני מוזן מתכיל
לדם וגו' כי בלשה הולת כתהדר מהיות בן לדם שהיה חני לדם ובלשה שיר ידידות
הולת נעשה לדם שלם וזהו תיבת והדרך שהוא מהודר בהיותו שלם כמכר
ועתה הזהירו על ההדר הלז שיהיה הדור ולא כעור וגם והדרך נלח רכב

רוצה לומר כדי שיהיה לך הצלחת רכב על דבר למת היינו בת תלוה עמוה
נדק שהיה תהיה עמוה נדק ולכן כת' ועגנות בתך ושבה ותורך ה' מורדו' ימיך
היינו התורה כמו שדרשו חז"ל שכתב' כימין כי חניך היינו הכנים כמו שמ'
כחניס כיל גבור כן בני הנעורים יהיו שכונים ר"ל חריפים וגם לא תבוש כי
תדבר את אויבי' בשער העליון כמו שמ' לשדי הגבר אשר מלא את אשפתו
מהם לא יבושו כי ידברו אל אויבים בשער הם המקטרגים אשר עוש' הלדס
מעוותין והם נעשים קטיגורים כידוע וכן לומרו כאן נעמים תחתיו יפלו
לותם שהם כלב אויבי המלך מלכו של עולם הוא הש"ת והם המקטרגי' אשר
העמים הנו"ם בלבם והוא בחכידותו יפילם בכח חניו הם בימו כאן' ולו
יאמר עמים תחתיך יפלו לותם שבלב בלבבי הם אויבי המלך הוא ית' והוא
כי ברוב חריפותם יפילום וירתו ויגלו חרפתם וכו' וזה לשון הל המאמר
שהתחלתי שמורה גודל הכבת התשה הטובה וכשרה לשיגיעו ממנה בניס
בעלי תורה ולכך על תכונתו נדקדק בו קנת דקדוקים והוא דאמרו מה
הקשו חז"ל בפסוק שאמרו מהו תלהים מושיב יחידים על שדרשו זאת הדרש,
והוציאו הפ' מהכתוב שמדב' בינתי מנדי' וזה יבא מוניא לקריס בפשוטו
עוד נדקדק דקדוק דק מאד בלומ' שם אינם זוכים בוכים ושם זכו מעוררים
למה שינה הלשון ושם זוכים מעוררים או להפך שם לא זכו וכו' ועוד קשה
בלומרו דבר לחר שהוא מוג לכל לח וח' כמותו מהו כוכתו שם הוא שלמו
שהוא חביב או להפך כמו כן תהיה בת זוגו היינו פי' הרמתון כי ודאי כשלן
לותם לא יעזות ח"ו משבט ויתן לשים כפעולו ושם יש הפרש ביניהם למה לא
כתב"כ כפי' הרמתון וגם מהו דבר לחר שליחי מי שהוא משלח וכו' עשה לותם
בתים כמאי פליגי ולמה מביא שני פסוקי' כ"כ מעט שכב וגו' וכקו' ומי כעמך
וגו' ועוד קשה שלמר והוא מוניא מהם בניס בעלי תורה וכו' ובחלוקה
האחרת לומר יונקין מהם בניס עמי הארץ ולא לומר מוניא ועוד מהו ואין
נחיתה וכו' גם קשה כי מלחר שים לנו נמשל בפירוש הוא נמשון התורה כמו
שהביא מפ' לא רעב ללחם וגו' לא לימת קר' שכנו נמשל וגם נבין מה כותב
בלומרו כמו שלמר הכתוב שכנו נחיתה

הביאור הוא כי הנה חז"ל הקשו שלום כונת הפ' בעמין יונחי מנדי הילל
ה' מושיב וגו' ולם מהו תלהים מושיב וגו' לכן לומר שהוא יושב ודן
לותם ולמר יושב שדריך ישיבה ומתן כדין להפיל זה ממקום ה' וזה ממקום ה'
ומושיבן בבית ה' ועתה פי' מוניא לקירי' לפי דרך זה כי בשלמ' לפי הפשט
מוניא לקירים היינו הלקורים בכללו ברוב כמנדים למנם לפי זה מה
הבינתו ולמר שהוא מוניא לותם מביתם לקורים בעל כרחם בכוסרות שם
לינן זוכים כי הוא ידוע היות מרובה מדה טובה ממדת הפורענות לכן למר
שלעפ"ז שלא וכו מקודם שם זוכים לעתיד יתוקנו לא כן במדה טובה שהינה

חוזרת מאחר שיצא מפי הב"ה כמשז"ל מעולם לא יצא מפי הב"ה מדה טובה
וחזר בה וכו' לכן אמר שאם זכו מקודם משוררים כי ה' דן אותם באשר הם
שם ואמר דבר אחר כי לפי פי' זה תיבת מושיב חוזרת אל תיבת ביתה וה"ל
אלדים מושיב ביתה יחידים לכן פי' הפ' בכונה אחרת לא' משתי כונות א'
שנאמר שהדרך הראשון מדבר בזווג ראשון שאינו לפי מעשה האדם ועכז"
דן אותם לפי שעה ובזה לפעמים יקח איש צדיק אשה רעה ואשה צדקת
איש רשע ולא יהיו שוים איש ואשה ולפי זה אינו מדוייק תיבת מושיב יחידי'
כמו שהקשינו אמנם עתה מפרש דבר אחר שהוא מזווג לכל אח' ואח' כמותן
ממש שהוא לפי מעשיו כמו שאמרנו או נאמר כי למעלה מדבר בדין היות
צדיק או רשע ופה מדבר בהיותם שוים בטבעם ובין כך ובין כך לפי פ' דבר
אחר מיושב יותר או' מושיב יחידים שיהיו מיוחדים שוה בשוה ופיר' ביפיה
דקרא הוא שוה כמו שפי' לעיל שמוציאם מבתיהם בעל כרחם אך קשה
לכל אז שהפירושים הפ' הוא מהופך כי ה"ל אלדים מוציא אסירים ואחר כך
הוא מושיבם ביתה כי מקודם מוציאם בעל כרחם מבתיהם ואח"כ מושיב
יחידים הוא הזווג לכן פירש דבר אחר לתרץ ואת הקושיא ואמר מי שהוא
נושא חשה הגונה לו שהוא משתדל בכל עוז לישא אותה הקב"ה עוש' אותם
בתים רוצה לו' בתי כהונה ובתי מלכו' שנא' ויעש להם בתים וגו' והוא מדה
כנגד מדה כמו שהוא השתדל ליקח בת גדולים וז"ש אלהים מושיב יחידים
ר"ל רוצה לומר לאותם הגדולים ביתה שעושה אותם בתים כנו' והביא ראיה
כי יחידים הוא לשון גדולה מאבימלך שהיה גדול העם וקראו הכתוב בזה
הלשון כמעט שכב אחד העם המיוחד שבעם הוא הגדול הרי מכאן ראיה
ליחידים הנו' בפסוק שהוא לשון גדולה · ועדיין יש לבעל דין לומר כי למה
נקט זה הלשון של יחידים ולא אמר הגדולה בפי' · ואת ועוד אחר' כי גדולת
אבימלך אינו השלמות האמיתי לזה הביא כי השלמו' הזה של תיבת יחידים
הוא המשובח שבשבחים אשר בו נשתבחו ישראל היות גוי אחד בארץ בלב
אחד לעבוד את ה' ועל כן נוכל לומר שלקח הפסוק באבימלך כמעט שכב
אחד העם להיותו צדיק באותו דבר תפס בו זה הלשון הנקרא בישראל ומה
שאמר והוא מוציא מהם בעלי תורה היינו יכולים לומר כי מזכירין שם ה' על
הטובה ואין מזכירין על הרעה כמו שאמרו חז"ל אין רע יורד מלמעלה לכן
בענין הטובה אמר והוא מוציא מהם בני' בעלי תור' אוקרי' וכו' · ולמט' בענין
הרעה אמר יוצאין מהם בנים עמי הארץ אמנם נפרש אותו כמין חומ' במה
שאמרו חז"ל איש ואשה אם זכו שכינה עמהם יו"ד מאיש ה"א מאשה הוא שם
יה כידוע לכן אמר והוא מוציא מהם בנים בעלי תורה כי הוא בעצמו רוצה
לומר שמו הרמוז ביניהם מסייע בזה · ובזה מובן היות בפסוק הזה ה"א

יתירה

יתירה ביתה כי הוא לא מלהים מושיב יחידים בית לו בתים כמו שפירש בעל
המאמר אלא שרומז מה שאמרנו כי רומז שם יה ויו לומר כי הכלת והתורה
וה"ק היתירה הרי יה לאמנם כשהוא להפך לך קוראים הוא להפך כי לית
שכינה בישיבה ושמחים שם ועם ובהקיר שכינתו מכיניהם שכנו מעצמם
נחיחה ולית נחיחה אלא לשון נמת כמה דתימא נחה נמת. ועתה מקשה
הקושיא שהקשינו לעיל שאמר נמת כי תיבת נמת הוא נמלון התור לכן
כתיב ולא נמת למי וגם קשר' לימת שכנו נחה ומה שאמר כאן נחיחה
לרמוז לשניהם שהם נמתים כלא תורה ומעשים והשפה והם שני לשות שם
הויה ושם השפה וגם הכניס יקיו נמתים כיוה ורומז כי בשביל היות
הם נמתים ונלחין בישיבה עמי הקרן ולית מונית המאמר מהפשט שלא דלא
ודלא ליתיה והוא נקט נחיח. ולזה גם כן לקח נחיח ולא נמת להיות הנמלון
גדול וכחה הוא גדול מנמת ונוכל לומר כי כוה הוברך לשם לפרש ולא נמת
למים. או שאמר בכונה לחדת כי בלשון נחה יש בו נמלון המים וגם יושב
השכילה ולזה אמר נחה נמת לרמוז השני דברים לכן שאמר בעל המאמר לית
נחיחה שלא לשון נמת כלומר תאמר שהוא על השכילה כמו שאמרנו כי כן
כתיב נחה נמת ולית שני דברים על פי הדקדוק ועכ"ז נקט הפסוק הנה
נחיחה שהיא תיבה כוללת שני דברים הנזכרים כפ' לא רעב ולא
נמת למים כי שם לשמוע את דבר ולזה נקט קרא נחיחה ולא נמת עד
כאן. הרי מבינו כמה גודל השפה כלה וחקודה לשרי הלדש שאר
מנחה ונריך יעשה כל מלמדי כתו למונחה ה' יגלה בידו.

אמר ר' תנחום אמר ר' חנילאי כל אדם מישראל שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה בלא שמחה דכתיב ושמחת אתה וביתך בלא ברכה דכתיב להניח ברכה אל ביתך בלא טובה דכתיב לא טוב היות האדם לבדו. במערבא אמרי בלא תורה בלא חומה בלא תורה דכתיב האם אין עזרתי וגו' בלא חומה דכתיב נקבה תסובב גבר. רבא בר עולא אמר אף בלא שלום דכתיב וידעת כי שלום אהלך.

מ"ל כינמות פרק הבא' כל לדם שאין לו אשה נכו'

אם ענין הזיווג לפי הנראה לינו מסובח מנד עלמו כי לם מנד התכלית המסכיל יכיון היותו מסובח ומפולר מנד עלמו ומנד התכלית הקודם הוא מכוון היות ענין הזיווג לנגלה חרפ' וכוו כמו שאמר החכם חוש המיוחד מרפה היא למי וגם מנלנו תורתנו הקדושה מרחקת לוחנו מענין המשגל לפי במותר לנו כמו שאמר דבר של בל עלת בני יעד' ואמרת שיהם קדושים תהיו וכו' ואמרו חזל למה נקמכה פרשת ערוות לפרשת קדושים כל מי שהוא פורש מן העריות נקרא קדוש שכן אמרה התורה הנה כה ידעתי

כי

120

כי הוי אלהיכם קדוש הוא שכבר עליכן תמיד ובמקום אחר נוסחא אחריתא
כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה וכן למד בין למד רשות
להכין וכי כל אחד לא יתנהל בכולהו העריות ותועבות הע"ז יקרא קדוש
וכל מי שיטמא בפשו בהם קדוש הוא דלא מקרי ורשע לא אתקרי הכא
הדבר קשה להולמו ואם כונת הפסוק כדפרים ולויל הוי אלהיכם שתכנו
שהאלילים תתחזק קושייתו יותר ויותר ועוד נדקדק שכתי לאחר כל בפסוק
פעם אומר אני ה' ופעם אומר אני ה' אלהיכם בתחילה הוי אלהיכם שלא
בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה' ובסוף הפרשה אומר ושמרתי את משמרתי
וכו' אני ה' אלהיכם קדושים תהיו וכו' אני ה' אלהיכם הוי אלהיכם וכו' אני ה'
אלהיכם וכן בכל תכנו ובפסוק וכרמך לא תעולל אך בפסוק לא תגמור וכו'
חזור ואומר אני ה' הלא דבר הוא ת"ל מכאן הענין הוא מבואר כי פשיטא דלא
אתקדי קדוש לפורש עצמו מהלו הערוות הכ' בפרשה אחר יוכלל בהם
הברים שנפשו של אדם מולק לותם תכלית המיחוס ערות אמו ואחותו בתו
וכלתו ודומיה וכש הכהמה והזכור וזולתם וגם המצות הכלו' אחרי כן הוי
אמו וכו' אל תפנו וכו' כי כל אלו יחויב לאדם להתרחק מהם מכלתי שיקרא
קדוש ואולם כונת חזל הוא להפרים לאחר שיקדש עצמו במותר לו ומה שמתקו
לאכי דברי הרב בעקי"ז אחר דקדק בשם חזל שלא לאמרו כל מקו' שאתה
מוצא ליקור ערוה אכל תאמרו גדר ערוה אהוא לעשות גדר במות"ל ונוסיף
קמח לטעום במאמר שאומר שאתה תרתי פעמי לרמוז שהוא מעצמו עושה
גדר להוסיף קדושה בעצמו יותר ממה שנזהרו בורלו וכן נראה מהמאמר
האחר שהכאתי לום ענין זה כל מי שהוא פורש עצמו מן הערוה ר"ל שהוא
עושה מחיצות כמו שאמר שאתה רואה מהקבמית שלפ כל אחר ליכנס
נוסף וקרוי קדוש מה שכח היה משכחת הטומית לבעלה בשעשלא היה
נוסף וגם רואה לאחרת שאחר שאמר אני אלהיכם לאמרה קדוש הוא וגם
דקדק תיבת הוא לפי זה כי גלתה אוזן בעלה כי קדוש הוא לפי במותר לו
כמו שאמרנו במאמר למה כי עובר עליכן תמיד ר"ל דרך העולם כי התורה
שהוא מורגל בבית אחד בעשה בבעל הבית אל זה כי עובר עליכן לשון
העברה תמיד במנ' כי לינו מדבר ומביט בנו וזהו קדוש הוא לפי שמותר
לו וזה מתורץ מה שהקשינו מענין הטינוי ואמ' לינו אלו כלו מדרכי התועבות
הוא שאלת כל אחר בשרו לא יקרב לגלות ערוה לכן לאמר אני ה' ולא לאמר
אלהיכם כי לא יחשב קדוש בעבור זה שיקרא אלהיו לאמנם בפוף הפרשה
לאמר ושמרתם את משמרתי ר"ל שתעשו משמרת למשמרתי אני ה' אלהיכם
פלומר עתה רואה להקרא אלוה שלכם וכמו כן קדושים תהיו בקדושה יתירה
דומיא לי כי קדוש אני ה' אלהיכם ומה שאמר אני ה' אלהיכם בפסוק לינו
אמרו אתרלו וכו' הוא מוכרח עם מה שדרשו חזל וכל מה לאמר לו שכינו

חלל את השכת יהא שומע ת"ל ואת שבתותי תשמרו אני ה' אלהיכם ר"ל
אלוה שלך ושל אביך ודברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים באופן
שהוכרח כפי הדרשה לו' אני ה' אלהיכם וכמו כן באל תפנו אל האלילים
מובן עם מה שדרשו חז"ל בכפל ואלהי מסכ' לא תעשו לכם והכונה שעבירה
קטנה בתיפו אל האלילי' עם היות שיודע שאין בהם ממשות יבא אל עבירה
גדולה היינו אלהי מסכה הרי שהוא גדר עבירה לכן אמר אני ה' אלהיכם
וכן בפסוק וכרמך לא תעולל שנראה דבר זה יניח כרמו אשר טרח בו וגדלו
לעניים אמ' אני ה' אלהיכ' לא כן בקרא דלא תגנובו שהוא מחויב מן הסברא
לכן לא יחד אלהותו עליהם ואמר אני ה' וכן ידויק כל הפרשה הרי מכל זה
מצאנו ראינו כי הסברא נותנ' כי כל מה שיהיה פרוש מן האשה יהיה קדוש
כמו שאמר החכם ואם יהיה לנו שום שלימות הוא מצד התכלי' היינו לעשות
ציוי הבורא ית' אשר ציה כי יקח איש אשה וכמו שהיה אומר דוד העה"ש על
המצו' הנראות לעיני העמי' חרפה ובוז חרפה היינו הזיוג אשר אמר החכם
חוש המישוש חרפה הוא לנו ובוז כנגד מצות שאין להם טעם ואומות העולם
מבזות אותם כפרה אדומה וסוכה ולולב לכן אמר דוד גל מעלי חרפה ובוז
למה כי תכליתי לנצור עדותיך ז"ש כי עדותך נצרתי הרי נראה היות מצד
התכלית לבד אמנם מי שחננו האל ית' דעה והשכל ידע ויבין כי בזיוג יש
שלימות מצד עצמו וז"ש המשורר למנצח לבני קרח משכיל שיר ידידות כיון אל
מה שאמרתי ועשה משלו בשושנים כי כמו שהשושנים לפי הנראה אין בהם
שלימות מצד האילן עצמו כי הוא קוצי' וברקונים אמנם כל נטיעתו בשביל
התכלית היינו השושנים ריח טוב שהנשמה נהנית מהם כמו כן נרא' הזיוג
כי כל שלימותו להוציא זרע ברך ה' אמנם משכיל ר"ל מי שהוא משכיל שיר
ידידות ר"ל ישיר בעבור תרתי ידידות שלימות מצד עצמו ומצד התכלי' ועתה
פי' רחש לבי דבר טוב היינו מצד התכלית וגם מצד עצמו היינו המעש' אומ'
אני מעשי למלך וכן חזר בפ' הבא אחר זה והתחיל בשבח עצמו ואמ' יפיפית
מבני אדם כי נעשה אדם שלם גם מצד התכלית הוצק חן בשפתותיך וכו' או
נאמר דרך אחרת כי באשה הזאת לקח כל שלמו' אשר נתן באדם לעבודת
בוראו כמו שנאמר בפיך ובלבבך לעשותו ואז"ל במחשבה בדבור ובמעשה
וכנג' המחשב' אמ' רחש לבי דבר טוב כי יצר לב האד' רע מנעוריו בהרהורי'
רעים לא כן כשהוא נשוי וכנגד הדבור אמר לשוני עטותו' וכנגד המעשה
אמר או' אני מעשי למלך ובפסוק שאחריו לקח שלשה שלימיות אחרות אשר
נזכרו במאמר הנז' בלא טובה וכו' והג' שלימיות הראשונים הם מצד
התכלית הם תועלות הנפש ואלו הג' הם תועלת הגוף מצד עצמו וכנגד בלא
טובה אמר יפיפית מבני אדם וכנגד השמחה אמר הוצק חן בשפתותיך
וכנגד הברכה אמר על כן ברכך אלהים לעולם וכנגד אף בלא שלום אמר

112

חגור חרבך עי' גבור והשלום הנו' במאמר הוא ממלחמת היצר הרע כמו שנ'
במאמ' בס"ד וגם כנגד בלא תור' אמ' והדרך וכו' על דבר אמת וכנגד בלא
חומ' אמ' ותורך נוראות ימינך וגם נוכל לומ' כי בזה הפ' מזכיר תרתי שלימיות
הנו' כי מצד התכלי' להוציא זרע ברך ה' היינו יפיפית מבני אדם ר"ל להיות
לך בני אדם יצאו מחלציך וגם הוצק חן בשפתותיך היינו מצד התכלית
שתלמוד תורה וטהר' ואומ' על כן ברכך אלהים נוכל לומר דרך הלצה כי אשה
הזאת הבא' אל ביתיך הנאמר עלוה על כן יעזוב איש את אביו ואמו וכו'
זש על כן ברכך אלהים לעולם ר"ל יתמיד אותם לעולם • וגם אומ' תועלת
אחרת באשה הנזכרת כי כמו שבבריאת היצר הרע בעולם היה תועלת
נפלא לאדם לקבל שכר טוב בעמלו כמו כן באשה הזאת אפי' שלא תהיה
כל כך חכידה תגדל שכרו מאד וזש חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך
כמו שנבאר כי אז ראוי להחזיק לו טובה • ובזה נבא אל קצת פסוקי הפ'
המדברת בבריאת האשה ואו' ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו •
וראוי לעורר ראשונה מה קשר יש לפסוק זה עם הקודם אליו שאומר ויצו ה'
אלהים על האדם וזאת הקושי' עצמ' נק' בקשר קריא' שמות החיות והבהמות
אשר מפסיק בנתים • וגם מה כונת אעשה לו עזר כנגדו ולמה הפיל ה'
תרדמה על האדם ולא עשה הדברים בפרהסיא • ועוד נדקדק תיב' לאשה
הל"מד יתירה ומה כונת אומרו זאת הפעם וכו' ופסוק על כן יעזוב איש
את אביו וגו' אשר נתקשו המפרשים בו • גם קשר ויהיו שניהם ערומים ולא
יתבוששו עם פסוק על כן יעזוב וכו' אמנם אומר לעניות דעתיעם מה
שאמרנו כי בהיות שהקב"ה צוה אל האדם מצוה אחת היא היתה גרמה
להשיג שלמות האשה אשר היא משובחת כאשר אמרנו לכן אמר לא טוב
היות האדם לבדו להשיג שלמות המצות לכן צריך לעשו' לו עזר במה שהוא
כנגדו רוצה לומר שמתקנת לו דברים אשר הוא אינו יכול לעשותם כי מביא
חטים מן השוק שמא חטים כוסס כו' כמו שאז"ל וזהו כשהיא אשה טובה וגם
כשהיא רעה אפילו הכי עושה תועלת שהיא כמו הי"צהר שנברא בעולם
לגדל שכר בני אדם כידוע לכן אחר שצוה ה' המצוה הזאת ויאמר ה' וכו'
אעשה לו עזר במה שהיא כנגדו מנגדתו יקרא הטוב אשר יעשה טוב
בהחלט לא כן בהיותו לבדו כי לא טוב לא יק' טוב הטוב אשר יעשה ולזה
הוזכר שני שמות אלו שהוא דין ורחמים • אמנם להיות כי היה ידוע לפניו יתב'
כי עתידה לפתות אותו ויאמר האשה אשר נתת כמו שאמרנו לכן לא רצה
ליתנה לו מעצמו אלא עשה בערמה להעביר לפניו כל החיות והבהמו' כדי
שיראה גרעונו כמו שאומרו לאדם ר"ל כי לאדם לא מצא עזר כנגדו הוא
בעצמו והרגיש בדבר לכן ויפל האלהים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת
מצלעותיו גם בזה עשה ה' השתדלות כדי שתהיה האשה צנועה במעשיה

אחד

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

לאחד בקחתו הכלע ולא ממקום לאחר כמו שאמרו חז"ל ונם בהיותו יחיד ונרדם
גם ככל אחר טוב הוא ולא ממנה היה לומר יהי רצון שתהיה טובה כמשל
וזה ירמזו באומרו לעשה כלומר יהי רצון שתהי הנבואה והגוכח לעשה ולמר
ויכיחה אל האדם כעבור שהוא לקחה ממנו הכיחה אותה הוא בעצמו כדי
שילמדו בני האדם דרך ארץ . ובו מובן שאלת אותו שאמר לא הכיח
הפסוק ולמר שהיכח נגכ היה וכו' שהיכו כי כבר הכיב כפלים ולקח אבר
אחד והכיב בריאה שלמה וגם לא אמר לקחה מן האדם ויכיחה אל האדם
כלומר שכעבור שלקחה הכיחה הוא בעצמו . ויאמר האדם זאת הפעם
וגו' יאמר כי הן לאמת זאת הפעם היה רצוי לקרותה עצמי לו בארי להיות
עצם מעצמי לאכן צריך לעשים לה עם יועיל לעתיד כי לולאת יקרא לעתיד
לעשה כי אחים לוקחה זאת . או נאמר שהוא טעם אל מה שהכיחה הכ"ה
לו להיו' עצם מעצמיו . לאכן לעתיד לא יהיה כך כי לולאת האשה היה מדובק
מאד עצמו היו' עצם מעצמיו לאכל לעתיד יתדבק בה לו יאמ' כי הוא הפע'רצוי
מיתדבק בה להיו' עצם מעצמיו לאכל לעתיד יהי' לקיי'המין וגם על כן יעזוב
איש את אביו וכו' והיו לבשר א' היינו הבן לאחר יולידו והרב בעל העקי' פי'
הפסוקים בכוכה לאחרת והוא כי כונת לא טוב היו' האדם לבדו ר"ל שיהיה
מין יצירת האדם כמו הבהמות שיוצרו שנים מן האדמה וגם לא טוב היות
האדם לבדו ר"ל שיהיו מוצרים כל אחד לבדו לכן לעשה לו ר"ל ממנו ומעצמו
עזר כי בזה יהיה תמיד בנגדו . והרב אברבנאל פי' שאפילו שלא יהיה
בשר תהיה מושגחת כאלו היתה נגדו בכל ענין והכ"ף הוא כ"ף הדמיון
והוא מדוייק לפירוש הרב בעל העקי' תיבת לו היא מיותרת ולכן כוכל לומ
שדקדקו חז"ל זכה עזר לא זכה בנגדו מלבד פירוש שמפרשים כי מתיבתלו
דייקי והכי קאמר . לו עזר ר"ל בעבורו היא עזר לם יזכה וכעבורו לם לא
יזכה תהיה כנגדו וזה נרחיב יותכו' כי לבעבור זה עשה האלהים לבראת
לות' חלק ממנו כי כמו שיכול האדם לתקן את עצמו בתשובה ובמעשים
טובים כן יכול האדם בחסידותו להפוך מדתה רעה לטובה כי היא חלק
מגופו ממש ולזה זכה עזר ולכן רצה הקבה שהאדם מעצמו יבחר בזה
והעביר לפניו כל בהמות וחיות שלפי יתרצה להיות כמותם על זה הדרך
כיצירה ולכן אמר ולאדם לא מצא עזר כמו שאמרו חז"ל מלמד שבא האדם על
כל מיני חיה ובהמה ולא נתקררה דעתו ר"ל שלא נתרצה להיות כדרך
הבהמות שלא שיברא לו אשה שתהיה דבוקה בו . וגם ולאדם לא מצא עזר
כנגדו לכן כשהביאה לפניו אמר זאת הפעם נתקררה דעתי כי היא עצם
וכו' לכן צריך לקרותה אשה שם חלוק ממשי ולכן אמר על כן יעזוב איש את
אביו וכו' כי האשה היא ממש בשרו לא כן אלכן אמר ויהיו שניהם לבשר
וכו' כי להיותם בשר אחד לא שייך בהו בושה כלומר שמצאנו רלינו היות

שלמו' גדול מצד עצמו כי הוא שלם בגופו עם האשה אשר לוקח כי היא עצם
מעצמיו והוא שלם בתכלית אשר הוא לעבודת בוראו כי בהיותו בלא אשה
אינו יכול לעבוד את בוראו והוא שרוי בלא טובה וכו' כמו שנבאר במאמר
שלקחנו בעורת האל לכן צריך האדם להתפלל לאל לעת מצא אשה כמו
שאומרים חז"ל במסכת ברכות פרק מאימתי על זאת יתפלל כל חסיד שיך
לעת מצוא אמר רבי חנינא זו אשה שנאמר מצא אשה מצא טוב במערבא כי
נסיב אניש איתתא אמרי ליה מצא או מוצא מצא דכתי' מצא אשה מצא טוב
או מוצא דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה רבי נתן אמר זו תור' שנא'
כי מוצאי מצא חיים ע"כ · וראוי לעורר ראשונה למה הוציאו קרא מידי
פשוט ודרשו אותו באשה · הן אמת היינו יכולים לומר כי בהיות שמדברים
הפסוקים בענין עון בת שבע באומרו חטאתי אודיעך וגו' לזה עתה אמר
כי על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצא אשה ולא די זה לתרץ · גם
נבאר מה כונת במערבא עם זה הענין ומה ראה רבי נתן שאמר זו תור וגם
נקשה לכל הפירושים כי לפי הנראה הם תפלות שוא כי בין באשה בין
בתורה הוא נגזר ממנו ית' האשה קודם יצירת הולד והתורה גם כן טיפה
זו מה תהא עליה חכם או טפש ומה יועיל תפלתו · הן אמת כי לענ"ד זו
אינה קושיא כי התפלה יש בה יכולת לבטל הגזר' כמש"ל שמא יקדמנו אחר
ברחמים · הרי נראה שיש יכולת בתפלה לקחת אותה מאחר שהיא בת זוגו
כ"ש וקו להפך אותה מרעה לטובה · אמנם נבין כל זה בהקדמה אחת
והוא כי ראוי לדעת כי הנה חז"ל אמ' זכה עזר וכו' נרא' שהוא תלוי בחסידות
האדם והנה בחוש מצאנו כמה חסידים לוקחים אשה רעה ואם הוא גזרה
מאתו יתברך כיצד אמרו בגמרא מצוה לגרשה כי הרי היא שלו מקודם
יצירתו ואינו יכול לברוח ממנה שאמרו גרש לן ויצא מדון · והביאור הוא
כי בודאי הגמור בהיות האשה עצם מעצמי האדם אם האדם הוא חסיד
כל אבריו הם שלמים כחסידותו והאשה היא אחד מאבריו כנזכר בפסוק ·
אך לפעמים יגרום קצת החטא כי אין צדיק בארץ שלא יחטא ליקח אשה
רעה ואפי' שלא תהיה בת זוגו וכמו שנאמ' וחוטא ילכד בה לכ"א גרש לן ויצא
מדון וזה הענין מצינו בדוד המלך ע"ה שאמרו חז"ל ראויה היתה בת שבע
לדוד אלא שאכלה פגה הרי שהיתה בת זוגו אלא שנלכד בה בקחתו אותה
קודם זמנו ולכן אמר דוד באותו מזמור המדבר בענין בת שבע על זאת
יתפלל וגו' כי כונת המאמר שדקדקו תיבת לעת דמיותרת לפי פשט הפ'
ואמר זו אשה רוצה לומר שיקחנה בזמנו או שלא ילכד באשה רעה לפי זמן
מה כמו שאמרנו · ובזה נבין למה באשה טובה אמר הכתוב מצא ובאשה
רעה אומר מוצא לשון הווה מלבד מה שפי' בדרוש אחר כי תרתי קראי
מדברים באיש חסיד וכשלקח אשה טובה כבר מצא אבידתו עצם מעצמיו
בת זוגו חסידה כמוהו · אמנם אם לקח אשה רעה עריין הוא מוצא בהווה

כי לא מצא עדיין בת זוגו ולכן ימלט ממנה בגרשה כנז׳ וזהו שאמר זו אשה
והביא ראיה ממערבא שהיו שואלים כי נסיב אניש אתתא מצא או מוצא
כי מה יודע האדם בעת הנשואין הלואי שיעברו ימים ושנים שיכיר בה שא
שחסידותו גורם להיות טובה או רעה והיו שואלים הענין לחכימ׳ ברמיזא
והוא מובן היות ענין האשה קשור עם זה המזמור כי הוא דבר יוצא ממנו
שלקח האשה בלא זמנו ומובן שלקח כל חסיד ולא אמר כל אדם. אבל
רבי נתן אמר זו תורה כי היא היתה סיבת דוד לחטא כמו שאמרו בגמרא
כי אוריה היה חייב מיתה אלא שחטא דוד במה שהיה לו לדון בסנהדרין
על פי התורה ולמקטליה לכן אמר זו תורה שנאמר כי מוצאי מצא חיים.
באופן שמצינו גודל מעלת האשה מצד עצמה היות שלם בגופו כי היה חצי
אדם ועתה נעשה שלם. וכמו שאמרו חז״ל אמר רבי אלעזר כל אדם שאין
לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם. וראוי
להקשות בדברי רבי אלעזר ראשונה למה נקט בלשון שלילה ולא לקח
בלשון חיוב ויאמר כל אדם שיש לו אשה הוא אדם: ועוד קשה כי מקודם
נקרא אדם ובפרט כמו שאמרו חז״ל בשעה שקרא אדם שם לכל הבעלי
חיים אמר לו הקב״ה ולך מה יקראו אמר אדם שנבראתי מן האדמה. וזה
היה קודם שנבראת חוה. וגם רבי אלעזר למה קראו אדם שאומ׳ כל אדם
שאין לו וכו׳ הי״לל כל מי. וגם נקשה שנז׳ פסוק זכר ונקבה בסוף הפרשה
ולא אמ׳ ביצירת חוה כי בזה נראה להפך מדברי ר׳ אלעזר. אמנם נ״ל כונת
רבי אלעזר באחת משתי כונות הא׳ עם המאמר אחר שאמר רבי אלעזר
כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם דקשיין אהדדי. והביאור הוא כי הא׳
מדבר בשלימות גופני היינו כל אדם שאין לו קרקע וזה מדבר בשלימות
נפשיי ולזה אמר כל אדם היינו אותו שיש לו קרקע אם אין לו אשה אינו
אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם ולא אמר ויקרא את
שמו אדם נראה ששניהם כאחד אדם. ומה שנקר׳ אדם קודם בריאת האש׳
להיותו שלם אך כאשר לוקח ממנו האשה נשאר חצי אדם ולכן צריך שם
מחדש אחרי ברא אותה. ובמה שהוזכר הפסוק הנה מביא ראיה כי
אפילו אם היה לו אשה ואין לו כעת אינו אדם עם מאמר חז״ל אמר ר׳ סימון
אלו תולדות ואין הראשונים תולדות אלא רוחות כל ק״ל שנה שפירש
מן האשה ולכן באותו הזמן לא היה קרוי אדם וזה רמז בהזכירו הנה הפ׳
הזה ולא קודם שהוא אחר בריאת האשה כי מכאן ראיה שאם פירש מן
האשה אינו אדם ומאי דקאמר בלשון שלילה כי לא כל מי שיש לו אשה הוא
אדם המורה השלמות כי מצינו בני אדם רעים וחטאים עם היותם באש׳ אך
כל אדם שאין לו אשה אעפ״י שיהיה צדיק אינו משיג כל השלמות ליקר׳ אדם
כי הוא חסר בגופו וגם לנפשו כמו שאומר המאמר שלקחנו. ולבא עד

תכ ונתו

תכונתו נעורר בו קנאת הערות מהו כוונת מלו התיבות טוב ושמח וכו׳ ועוד רבי תנחום לא רצה הפסוקים שהביא במערבא כו׳ ובמערבא לא רצו הפ׳ לחר על שלום · גם קושי לחר למה לא הביא זה שאמר כלא שלום למה לא הביא מהפסוק לעיר הביאו חזל ברכה מפסוק ואתה שלום וביתך שלום מלבד שלא הביא כל הנ׳ שם נוכל לכללם כללו הג׳ לך למה זה הביא פסוק לאמר · וברכה הביאו פסוק לחר והנה זקני החכם השלם מוה׳ ר׳ לברהם נתייחדו תגנ״ה הביא טעמי עניניים · ומתרץ קנת מה שהקשינו והוא מקבים לדרושי כי כוונת המלמר שר׳ תנחום כא לומר התועלת שמגיע למשה לעשה לגופו שהש ג׳ הש׳ שלין לו טובה · הטעי שמי שלין לו לעשה ולוכל על שלחן לחריס לין לו שמחה לכל כמים לו לעשה ים לו שמחה · ג׳ שמי שלוכל על שלחן לחריס ולין לו לעשה ליכו יכול לה עשיר שלין לו מי שיקבץ ממונו ולין לו ברכה לכל כמים לו לעשה ים לו מי שיקבץ ממונו ים לו ברכה ולמרו במערבא לעשה ר׳ תנחום דברת בתועל׳ הגוף לעי לדב׳ בתועל׳ הנפ׳ שג״כ מעל׳ לעשה לנפש ועש כלא תורה כלא חומ״ל ש שמי שלין לו לעשה לימו פנוי ללמו׳ והו שלמר כלא תור׳ וכן גם כן תועלת שבי לנפש שמי שלין לו לעשה הוא חוטא כהרהורי עבירה לכל מי שנשא לעשה לעשה היא חומה לו שלא יחטא כהרהורי עבירה ועש כלא חומה ולמר רבה בר עולא לעשה למרתם שהמשא לעשה ים תועלת לנפש ורבי תנחום למר שתועלת לגוף ולעי לומר שתועלת כמים לגוף ולנפש ועש כלא שלום רונה לומר שמי שלין לו לעשה כשחבירו יכעיסנו הוא נוקם ונוטר · ובזה הלופן לין לו שלום עם חבירו לכל מי שיש לו לעשה וכעים הוא מעכיר הכעס ועובר על כעסו וזהו דבר הנוגע לגוף וכן גם כן מי שלין לו לעשה כהרהורי עבירה ולימו כשלום עם ה׳ לכל מי שנשא לעשה לימו חוטא והוא כשלום עם ה׳ שנקרא שלום ועש כלא שלום · עוד פי׳ המלמר שרבי תנחום ומערבא ורבה כלם דברו בתועלת הגוף והנפש כלא שרבי תנחום למרו וכללו הג׳ תיבות שהם טובה ברכה שמחה וטובה רונה לומ׳ התור׳ שנקראת טוב שנאמר כי לקח טוב ולומר שמחה וברכה הוא לגוף כמו שלמרנו · ומערבא כלו ולמרו לעי רבי תנחו׳ כללת התועלת כג׳ תיבו׳ ולעי לכללם כב׳ תיבות שהם תורה וחומה · תורה הנה הוא מבואר כמו שאמר · וחומה הוא כי מי שהוא נשוי לעשה ים לו חומה גדולה לשמור ממונו ועושרו · לכל מי שלין לו לעשה הוא פרוץ ועומד ולין לו מי שישמר ממונו וכל רבה בר עולא ולמר כמערבא כללם כשבי תיבות לעי לכללם כתיבה לחד והוא שלום כמו שאמרנו · עד כאן דברי זקני נע״ו · ואני אומר לענות דעתי כי מר מ׳ קדל ומר למר הדל ולא פליגי והוא מובן עם מ״ש בגמרא דהקשו כי במקום ת׳ לומ׳ לשלם ושם לדם לעשה ולח״כ ילמוד תורה ובמקום לחר לומר לעולם

לעולם ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה לא קשיא הא לן והא להו כי בני ארץ
ישראל אשר יושבים שקטים בביתם עם נשותיהם כי שם מקום לימוד התורה
לכן הראוי שישא אשה קוד' כדי שילמוד תורה בטהרה לא כן אנשי חו"ל שהם
צריכים לעלות לארץ ללמוד שם ומניחים נשותיהם עגונות ילמוד תורה
קודם ואח"כ ישא אשה כי רחים בצוארו ואיך יעקוק בתורה ור' תנחום מדבר
בח"ל לכן אינו יכול לומר בלא תורה כי הוא להפך וכן בלא חומה לא שייך
וכמו שהביא מקרא דנקבה תקובב גבר היינו בהיות הנקבה קביב אצלו
וזש במערבא היינו אי' אמרי בלא תורה בלא חומה בנו' ובזה מובן
שלא אמרו במערבא אף בלא תורה בלא חומה כמו שאמר ר' בתן אף בלא
שלום וכו' אשר קשה לפי הפי' שכתבתי ומה שלקח פסו' זה מופקדת כוך וגו'
ולא פקוק ואתה שלום כי משם נראה כי אפי' בהיותו לבדו יש בו שלום דכן
כתיב ואתה שלום · וברכה בחרו בו להיות שוה לכל הפק' להניח ברכה אל
ביתך ופ' ושמחת אתה וביתך והם דקדקו היות ויו' של ואתה מיותרת אלא
שהוא מצרף לאשתו עמו · ומה שהקשה החכם הר"א ן' אשר בפי' אבא שלו כי
מהיכן הוציא היות בלא טובה מפ' לא טוב היות האדם וגו' נימא כי פי' לא
טוב שאין בו השלמיות האחרות ברכה ושמחה וכו' · נראה לי שדקדקו חז"ל
כי תיבת היות מיותרת כי הי"לל לפי זה לא טוב האדם לבדו והיינו שאין לו
הטובות הנו' אמנם באו' היות ההבנ' הוא כי שרוי בלא טובה בהיותו לבדו
הרי מצינו גודל הזווג מצד עצמו גם מצד התכלית :

ויהי אחרי הדברים האלה ויוגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה בנים
לנחור אחיך · כתיב חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה שעד
שהוא בהר המוריה נתבשר שנולד זוגתו של בנו שנאמר הנה ילדה
מלכה · רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך שעד שהוא בהר המוריה
נתבשר שנולדה זוגתו של בנו שנאמר הנה ילדה מלכה גם היא בנים מים
קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק · תמן תנינן על הגשמים
ועל בשורות טובות הוא אומר ברוך הטוב והמטיב מה ראו לסמוך בשורות
טובות לירידת גשמים ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר על שם מים קרים על נפש
עיפה כשמועה טובה מארץ מרחק מה שמועה טובה מברך ברוך הטוב
והמטיב אף מים קרים הטוב והמטיב · ד"א כמים קרים על נפש עיפה כן
שמועה טובה מארץ מרחק זה אברהם שעד שהוא בהר המוריה נתבשר
שנולדה זוגו של בנו :

מז"ל ברכה הנה ילדה מלכה וגומ' כתיב חיי בשרים לב

המאמר הזה אומר דורשני וקשיא ביה טובא ראשונה באומ' כתיב חיי
בשרים לב מרפא מה ענין פקוק זה לנדון דידן ומנא להו ז"ל
שעד

שעד שהוא בהר המוריה נתבשר ולא אחר שבא לעיר עוד קשה דשינה ושלש
בראיות מפסוק רפאות תהי לשרך ושיקוי לעצמותיך וחוזר להביא שנית
דאיה שעד שהוא בהר חמוריה נתבשר ושלש להביא מים קרים על נפש
עיפה ומאי משמע בפסוקים שמדברים באברהם כי כפי דרך זו כל משלי
דרישנא הכי גם נבין בתמן תנינן על הגשמים וכו׳ דקאמר מה ראו לסמוך
וכו׳ עש״מים קרים ואני אקשה לכתוב מה קשר לזה עם זה ·

חביאור דחז״ל דקדקו בפסוק הפרשה ויהי אחר הדברים האלה מאי
הרהורי דברים היו שם גם תיבת ויוגד דקאמר ואינו אומר
ויגידו לאברהם הנה וכו׳ גם תיבת לאמר דלא שייך לאמר לאחרי׳ גם תיבת
הנה וכל זה מתורץ על פי דרכם · והענין הוא שאברהם היה מהרהר בלבו
לאמר כיצד יעשה עם בנו להשיאו אשה הגונה לו ומיוחסת כי האשה רעה
קשה מהמות כמו שאמר שלמה ומוצא אני מר ממות וכו׳ ועי״ האשה משיג
האד׳ חיים כעה״ז ובבא כשהיא הגונה והב״ה גילה לו בהיותו בהר המודיה
בזאת המבוכה שנולדה זיוג בנו וז״ש ויהי אחרי הדברים האלה הרהורי
דברים שהיו באברהם ויוגד לאברהם עי״ נבואה הנה ילדה מלכה וכו׳ וכ״ז
לאמר ובתואל ילד את רבקה והיינו תיבת לאמר כי דברים הראשונים היו
לאמר שנולדה בת״ זוגו של בנו וז״ש כתיב חיי בשרים לב מרפא כלומ׳ החיים
הנשגים עי״ הבשרים דהיינו האשה שנאמר בה ובשר מבשרי והבשר היוצא
ממנה הם הבנים כדכתיב והיו לבשר אחר באופן דאיכא חיות בשני בשרים
כשהזיוג הוא הגון לב מרפה הלב שהוא האל יתב׳ שנקרא צור לבבי מרפה
היינו מה שגיל׳ לאברה׳ שנולד׳ בת זוגו של בנו בהיותו בהר המורי׳ כדייקנא
מתיבת ויוגד דלא קאמר ויגידו וגם מתיבת הנה ילדה מורה על אומרו דבר
כמשיב על הרהורי דברים וכי תימא מה לו להזכיר האל בשורת הבנים
שיולדו לנחור לימא ליה תכף ובתואל ילד את רבקה נוכל לומר כי לזה הביא
כל הפסוק חיי בשרים לב מרפא ורקב עצמות קנאה אשר כפי הנראה לא
שייך לנדון דידן אלא חיי בשרים אבל ורקב עצמות קנאה דרשו ז״ל כל מי שיש
לו קנאה עצמותיו נרקבים וכן מצאתי בילקוט במקומו אמנם נוכל לו׳ שהיא
הקדמה לענין גמר הזיוג שאם לא היו למלכה גם היא בנים לנחור אחיך
בשוה שמנה מהגבירה וארבעה מהשפחות כמו שדרשי חז״ל אח״כ בתיבת
גם היא הנה היה קנאה ותחרות בין האחים ושמא לא יתרצה להתקרב
אליך אבל עתה שכבר נולדו לנחור בנים שוה בשוה בשורה טובה היא לו
ובתואל ילד את רבקה באופן שחיי בשרים לב מרפה בדבר אליו בשור׳ זיוג
וג״כ ורקב עצמות קנאה כמש״ וגם נוכל לומר שהוא כנגד האשה שנאמ׳ בה
וכרקב בעצמותיו מבישה ולכל הפרושים האל ית׳ גילה לו בהיותו בהר כדא׳
ויוגד לאברהם אמר עוד רפאות תהי לשרך ירצה טעם אחר למה שגילה לו
האל

האל בהיותו שם בהר ובי לא היה יכול כפי זה להמתין עד שיבא לעיר ויגיד
לו הדברים ומה צורך שיו ית׳ להודיעו דברים שסופו לדעת אמנם לזה הביאו
פסוק רפאות תהי לשרך שהוא מקושר עם הפסוק הקודם שאומר אל תהי
חכם בעיניך ירא את ה׳ וסור מרע הוא כנגד אברה׳ שהיה מהרה׳ וחושב שו
היה נהרג יצחק היה מת בלא בנים גילה לו האל ירא את ה׳ וסור מרע כי
מחמת יראה זו רפאות תהי לשרך במה שנולדה בת זוגו של בנו כעת אחר
שנעקד וזה רמז לו באמור לו בשורה זו שם דהיכן זכה לשנולדה בת זוגו של
בנו מהעקיד ועתה בזה נבין כונת הפ׳ ויוגד לאברה׳ ענין זווג בנו לשנולדה
בת זוגו הצדקת רבקה וגם תיבת הנה דייקא כלומר מעשים שו גרמו שהנה
ילדה מלכ׳ גם היא בנים וכן דרשו חז״ל בילקוט לשרך לשארך הם הקרובים
נראה משם כי בזכות אברהם הטיב לקרובים אליו דהיינו לשרך והטיב
לעצמו ושיקוי לעצמותיך שמחמ׳ יראתו נולדה בת זוגו של בנו ובזה נדקדק
שאמר ויוגד לאברהם שר״ל לבעבור אברהם הנה ילדה וכו׳ והיינו יכולים
לומ׳ שרומז ברפאות תהי לשרך דהיינו שארך הוא אשתו של אברה׳ שמכיון
שנולדה רבקה היא רפואה לחברון שדה כי וזרח השמש ובא השמש מים
קרים על נפש עיפה וכו׳ תמן תנינן על הגשמים וכו׳ אע״מים קרים ירצה
שכמו שהשמועה טובה הבאה מארץ מרחקים הוא דבר פלא כי לפעמים
באותו הרגע הדברים למרחוק כי עוף השמים יוליך את הקול כידוע כן
הגשמים הם דברים נוראים חוץ מהטבע וצריך לברך עליהם ברוך הטוב
והמטיב אבל באברהם יובן באופן אחר ושהוא מקושר עם הפסוק הקודם
טוב שבת על כנת גג מאשת מדנים ובת חבר והאשה רעה נדמת לדלף
טורף ביו׳ סגריר אבל הוא כמו המי׳ קרים על נפש עיפה שהם ערבי ומתוקי׳
בן בזה האופן היו ערבים בשורות טובות לאברהם שנולדה בת זוגו של בנו
ולזה האל ית׳ גילה לו בהיותו שם בהר כי השמועה טובה הנשמעת מרחוק
היא נדמת למים קרים שהם ערבים ומתוקים כן שמח האדם יותר בשומעו
מרחוק הדברים באופן שהוא טעם שלישי למה שויוגד לאברהם כנו׳:

ויאמר אליו העבד ההד כנען בידו מאזני משפט לעשוק אהב: כנען זה
אליעזר: בידו מאזני מרמה שהיה יושב ומשקיל את בתו ראויה
היא או אינה ראויה: לעשוק אהב לעשוק אהובו של עולם זה יצחק אמר
אולי לא תאבה האשה ואתן לו את בתי אמר ליה אתה ארור ובני ברוך ואין
ארור מתדבק בברוך ויאמר אליו אברהם השמר לך:

מז״ל ברבה ויאמר אליו העבד ההד כנען בידו

ראוי לעורר מה דקדקו בפ׳ הפרשה שדרשו ענין זה: גם קשה כי אין לו
שייכות כפי זה עם הפ׳ הקודמים שמדברים בישראל ואתה בשדיך

תשוב וגו׳ ועוד קשה אלו המאזנים היכן הוזכרו בפ׳ הפרש׳ גם למה נקראו
מאזני מרמה כי מאזני צדק היו כיון שהיה שוקל אם ראויה בתו או אינה
ראויה גם כונתו לשם שמים לעשוק אהובו של עולם אין ראוי שיקראו מאזני
מרמה׳ גם קשה מנא להו לרז״ל שאמר לו אברהם אתה ארור ובני ברוך
כנראה דרוש על פה׃ גם צריך להבין למה תלו הדבר שאמ׳ אתה ארור וכו׳
ואין ארור מתדבק בברוך לימא ואין ברוך מתדבק בארור כי הדבר בברוך
תלוי שלא היה הוא רוצה ליקח בתו של ארור אבל שיעזר היה חפץ בברוך
להדבק בו וא״כ תלי תניא בדלא תניא׳

הביאור חז״ל דקדקו בפר׳ תיבת העבד דקאמר ויאמר שיו העבד דודאי
עם עבדו זקן ביתו היה אברהם מדבר ובודאי כי התשובה היא
מה עבד וכש״ שלמה לא יקראהו אליעזר כשמו דוכי בגנותיה משתעי קרא
דבשלמ׳ בפ׳ הקודם קראו לשבח עבדו עבד מלך מלך זקן ביתו וגו׳ אבל קשה
מאי העבד דקאמר קרא לזה דרשו חז״ל הה״ד כנען בידו ירצה כי בפסוק זה
קשה תיבת בידו כי ודאי המאזנים ביד נלקחים ולא ברגל אבל הכונה כי
אליעזר התנהג כעבד בדבר זה בתשובתו זאת שהיה במרמה ותחבולה
מערי׳ על שבועתו שהיה נשבע בידו שים נא ידך תחת ירכי ובהיות הברית
קדש ביד מאזני מרמה היה משקיל וכו׳ ואו׳ דברי׳ דאיכא תרי אנפי בתיבת
אולי אלי כתיב כלומר שאם לא תאבה האשה יקחנו אליו כי מצדו היה ראוי
כפי דעתו יען שהיה עבד אברהם זקן ביתו ודולה ומשקה וכו׳ רק המשקל
היה מצד בתו אם תוכה כפי מעשיה ז״ש שהיה משקיל את בתו ולא את עצמו
כי אלי קאמר כמדומה לו שמצדו כדאי וראוי וכזה דייקא תיבת בידו מאזני
מרמה דהיינו רמז לנקיטת חפץ שבידו ומדוייק תיבת העבד דקאמר שבזה
המרמה צדק לקראתו עבד עם היות שכונתו לשם שמים ש״ו אינו כשאר
העבדים הגזלנים מרבה עבדים מרבה גזל שחפצים בממון אבל זה נדמה
לעבד דלעשוק אהב שהיה חפץ באהובו של עולם לא לשם ממון ח״ו לזה
השיבו אברהם באומרו השמר לך תיבת לך מיותרת׳ אמנם כיון אתה יושב
ומשקיל בתך אם ראויה וכו׳ אבל הוא נמנע מצד עצמך שאתה ארור וכו׳ ואין
ארור מתדבק בברוך כלומר שלו הונח שארצה בזווג יהיה לרעתך שקוברה
תכף למה שאין ארור מתדבק וא״כ האזהרה היא לך ז״ש השמר לך ושמור
נפשך מזה שלך ולבעבורך אי אפשר בזווג הזה׃

ויאמר ה׳ אלהי אדוני אברהם כתיב עבד משכיל ימשול בבן מביש
ובתוך אחים יחלוק נחלה עבד משכיל זה אליעזר ומהו השכלתו
אמר כבר קללתו של אותו האיש בידו שמא בשדה א׳ או ברבר א׳ משתעבד
בי מוטב לי להשתעבד בבית הזה ולא בבית אחר ימשול בבן מביש זה

מז״ל אלדי אדוני אבר׳ כתיב עבד משכיל בבן מביש וכו׳

יצחק

יצחק שבייש את כל אומות העולם בשעה שנעקד על גבי המזבח ובתוך
אחים יחלוק נחלה אלא בתוך ישראל מה אלו מזכירים זכות אבות אף זה
מזכיר זכות אבות ויאמר ה׳ אלהי ארוני אברהם וכו׳ ועשה חסד עם אדוני
התחלת גמור ר׳ חגי בשם רבי יצחק א׳ הכל צריכים לחסד אפי׳ אברהם
שהחסד מתגלגל לעולם בשבילו נצרך לחסד שנאמר ועשה חסד עם
אדוני אברהם התחלת גמור

ראוי לעורר מה הקשו חז״ל בפ׳ הפר׳ שדרשו כתיב עבד משכיל • גם מנא
להו ז״ל לדרוש הפ׳ של עבד משכיל באליעזר ובן מביש ביצחק • גם
צריך להבין כיצד נפרע בו מדה כנגד מדה במה שהיה עבד משכיל שימשול
בבן מביש שבייש את העכ״וס וכו׳ • גם כיצד בייש את האומות הנזכ׳ בשעה
שנעקד גם מה שכר ובתוך אחים וגומ׳ • גם נבין אומר התחלת גמ״ר בכאן
דהוי דרוש על פה ומה מוסיף ר׳ חגי ואמר התחלת גמור •

הביאור חז״ל הקשו בפ׳ הפר׳ אומ׳ אלדי אדוני אברהם מאי אדוני שהזכיר
הי״לל אלדי אברהם • עוד מאי ועשה דקאמר הי״לל ה׳ אלדי וגומ׳
עשה חסד לזה אמ׳ כתיב עבד משכיל דקדקו בפ׳ מאי משכיל דהי״לל עבד
חכם • גם קשה תיבת מביש שאם ההכנה רע פשיטא ופשיטא דהעבד
משכיל ימשול בו ומאי רבותיה של העבד • עוד קשה דהי״לל על בן מביש
מאי בבן מביש דקאמר אמנם עבד משכיל הוא אלייזר שהשכיל שהוא עבד
ואמר מוטב וגומ׳ וז״ש ומהו השכלתו אמר וכו׳ כלומר שהבנת משכיל חוזרת
לעבד האמור שאמר מוטב לי להשתעבד בבית הזה וכו׳ ולכן הזכיר פה
אלהי אדוני אברהם כלומר שבו בחרתי לאדון ולא לאחר ראוי שהקרה נא
לפני היום • בבן מביש זה יצחק הכונה דמהיכן בא לאליעזר ממשלה זו
בעבור הבן מביש זה יצחק שבייש את העכ״וס בשעה שנעקד ע״ג המזבח
שמסר נפשו על קדוש ה׳ והכונה כמו שאמרו חז״ל אותה שעה נטל הקב״ה
כל שרי ע״א וכפתן לפני ישראל באופן שלהיותו עולה תמימה לא היה יכול
לצאת ח״ל ולכן אמר בבן ולא אמר על בן כלומ׳ בעבור היותו בן מבייש ומהו
הממשלה שמשל ובתוך אחים הם ישראל שנקראו אחי ורעי יחלוק נחלה
שמזכיר זכות אבות ויגזור אומר אליו ית׳ לאמר ועשה חסד התחלת גמור
רוצה לומר הקרה נא לפני היום כמו שעשית חסד עמי לבא היום כי היום
יצאתי והיום באתי • ועשה חסד כלומר וחמול אותי • ורבי חגי בא לתרץ
כי לפי זה די שיאמר אלהי אדוני ומאי אברהם דקאמר שבבר הזכיר השם
אלהי אדוני אברהם שהחסד מתגדל לעולם בשבילו נצרך לחסד שנא׳ ועשה
חסד כלומר אתה עושה חסד עם כל העולם בעבור אברהם ועשה חסד גם
בן עמו וז״ש עם אדוני אברהם אברהם דייקא שחסד לאברהם • ולכל

הפירושים מובן גם כן דנקט שתי שמותיה אלהים כלומר כדין צריך שתעשה
חקר עם אברהם והוי רומז כמקיש על ענין לחר והיינו מה שמת כתיבת
הקדה כאן לפני היום שקפץ הדרך לפניו וכמו שהודעתי אזל בפסוק הרעשת
מרן פעמיה הרי שהתחיל בחקר ולומר שיגמלו לותו מקרי התחלת גמור
בי רבי חגי אלא על מכרת תנא קמא דקתני בפסוק אלהים וגם הקדוש גם כן
דהוכפל שם אברהם דפיון שפכר הזכיר מתחלה בפסוק אלהי אדוני
אברהם היה מקפיד שיאמר ועשה חקר עם אדוני כפי פירוש תנא קמא
שבתיבת אדוני נרמז שכן ויוחד לאדון מאד מנל וה כמשך היראות בשליחות
זה לכך רומז כוכת רבי חגי להיות עם אברהם כלומר שהוא עקר החקר
אבל בלומרו ועשה חסד עלמך לא הפליגו להיותו התחלת גמור כלומר
והיינו יכולים לומר הלפי תקן התחלת גמור כלכמו שעשית עמי חקר כמה
שזיכתני להיות לאדוני לאברהם אלא לאחר כן גמור והקדים כאן לפני היות כי
כן רלוי עבד משפיל עמסיל וכו' אבל ר' חגי מוכר התחלת גמור שהוא נגד
מה שהתחיל לקפוץ עליה הדרך בעבור אברהם גמור שיבת לזקי גמר טוב
הזיווג ממבוקש הוא:

מ"ל נרשם ויאמר יעקב רש"י כתב פתח פיו למעלה

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה: ויפגע במקום ויליז שם כי בא השמש
ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וישכב במקום ההוא: וירא חלום והנה
סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו:
והנה יי נצב עליו ויאמר אני יי אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ
אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך: והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת
ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך: והנה אנכי
עמך ושמרתיך בכל אשר תלך והשבתיך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך
עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך: ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש
יי במקום הזה ואנכי לא ידעתי: ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה
כי אם בית אלהים וזה שער השמים: וישכם יעקב בבקר ויקח את האבן
אשר שם מראשתיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה: ויקרא את שם
המקום ההוא בית אל ואולם לוז שם העיר לראשונה: וידר יעקב נדר לאמר
אם יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם
לאכל ובגד ללבש: ושבתי בשלום אל בית אבי והיה יי לי לאלהים: והאבן
הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

זיצא יעקב רבי שמואל בר נחמן פתח שיר למעלות אשא עיני אל ההרים
אשא עיני אל ההרים למלפני ולמעבדני מאין יבא עזרי אל יעזר
בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ויקח עשרה גמלים וכו' ואני לא
נזם א' ולא צמיד אחד רבי חנינא אמ גדוד שלחו ה' יהושע לוי א' שלח עמו
שעמד עשרו נטלו ממנו חזר ואמ מה אנא מוכיד סברי מן דברי חזר ואמ ח'
ליט אנא מוכיד סברי מן דברי אלא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ אל
יתן למוט רגליך וכו' ישמרך מכל רע מעשו ומלבן ישמור את נפשך
ממלאך המות ה' ישמור צאתך ובואך ויצא יעקב:

ראוי לעורר מה לרמז חזל בפתיחתו גם קשה מלפי הנראה הרשת
רבי שמואל היה מתחל עיני אל ההרים ודרים למען הודות
למלפני ולמען הדין ולמעבדני למען עיבוד אל למה מכיון תחלת הפסוק
עזר מכאן ליה לדרוש למען הודות והדין ולהוציא מקרא מדי פשוטו הרים
ממש גם כאן לומרו מליעזר בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה
והיה לבלכתי מליעזר הוליך עמו ככרים ומני ערוה ומלי כולי האי
מלומר לא נוס אחד ולא נמיד אחד ומניכא למה לי כדודאי נוס הוא ונמיד
גם מהיכן דרשי דחזר ואמר מה אנא מוכיד סברי מן דברי פעמים והפסוק
לא הזכיד כלל מזה גם כאן מהביאו כל המזמור אל יתן למוט וכו' לא ינום וכו'
ולא דריש ביה כלל רק בפסוק ה' ישמרך מכל רע שהוא מעשו ומלבן גם

למה

למה לא פי' ישמרך מכל רע על מלאך המות וישמור את נפשך על עשיו ולבן
שעשו היה מבקש את נפשו · גם מאי כונת ישמור צאתך ובואך ויצא יעקב
מה שמירה היא זאת גם פי הביאה של ובאך היכא רמוזא ·

הביאור דחזל הקשו תיבת ויצא יעקב וכי לא יצא משם אלא הוא כמו
שהקשו במקו' אחר גם כי לא היה בבאר שבע אשר לזה דרשו
לעיל אז תלך לבטח וכו' שהלך שם ליקח בטחון מהקב"ה ובלי כפק כי שם
הבטיחו על כל הפרטים הצריכים אליו ובפרט בענין הזיוג שהוא הצורך
שיו שכבר היה בן פ' שנה כשנשא אשה ור' שמואל בר נחמן תרץ ג"כ בפתיחא
זו שכונת ויצא יעקב הוא לרמוז שלא הוליך עמו לא חמרים ולא גמלים אלא
גדוד לבדו ובאומרו מבא' שבע הוא שהתפלל שם מאין יבא עזרו ושתי בחינות
אלו רמוזות במה שלקח רבי שמואל שיר למעלות דקשה למה הוא בל"מד
ואינו אומר שיר המעלות · אבל הכונה שיעקב ברך על הרעה מעין הטובה
ונתן שיר ושבח לש ית' לכמה מעלות כלו' הדרגות אשר ירד הוא משיעזר
עבד אברהם ואמר אשא עיני אל ההרים למלפני ולמעבדני דקשיא
להו חזל למה אמר קרא ש ההרים יותר צודק לצאת בתפלה בפרושת כפים
ונשיאות עינים אל השמים ולא אל ה' רים או אשא עיני אל ה' לכן דרשי חזל
שהוא לשון הוראה והריון והכונו' תרתי שיעקב היה נותן חלוקו' בין מהחוק
הטבעי שהיינו מנהג העולם בין מהחוק ההשגחיי · אל תטוש תורת אמך לא
היה מוצא מאין יבא עזרו דוכי הטוב הוא מאבותיו שג"כ היה להם זכו ועכז
הוצרכו ליקח עמהם ממון ולזה אמר למלפני כלומר אם אביט מצד הלימוד
והוראה שהוא בהשגחה מאין יבא עזרי אבי היה לו זכות ואם מצד ההריון
בית והון נחלת אבות באופן שמהשני צדדים אני נכוה מאין יבא עזרי ועתה
פי' המעלות אשר בין אביו לעצמו ואמר אליעזר בשעה שהלך להביא את
רבקה שהרי בא שיו זוגו והוא עתה הולך ש זיוגו מה כתיב ביה ויקח העבד
י' גמלים מדוייק י' גמלים כנגד עשרת הדברות וז"ש מה כתיב ביה כלומר
ראה והבן בפסוק דקאמר ויקח העבד שבזה נדמה לעבד שלקח הממון
להצלחת הזיוג ועכז להיות העבד הידוע עבד אברהם לקח הדברי' בכיוון
במספר עשרה גמלים ונוכל לומר שהוא רמוז ב"יוד של עזרי דה"לל יבא עזר
אבל ר"ל עזר יוד כנגד עשר גמלים של אליעזר וגם ושתי צמידים כנגד שני
לוחו' הברי' וכדדרשי שם חזל ואני הלוחי הייתי דומה שיו בפרטי' א' שכמו שהו'
נתן נזם אחד גם אני בן בלי צמידי' או צמיד אח' ולא שנים כמוהו הרי כמה
מעלות לאבי עלי שיר ושבח לבורא ית' ופליגי רבי חנינא סבר גדוד שלחו
כלומר בלא בלום שחשש שעשו אביו יקח ממנו הכל וירדוף אחריו בשביל
הממון הנה בזה יובן ג"כ פשטיה דקרא עם הדרש גם מתיבת אשא הוא
לשון עתיד והיינו שיעקב משעת יציאתו היה אומר אשא עיני לעתיד בהיותי

בין

כין ההרים מקום כלי יסוד למר משם נמצך שמני הולך גדול מפחד עשו
משם וגם לפני שמלח עמו וכח שלישו ולקח ממנו הכל כלי קפק בהרים היה
במקום משם כלי יסוד חזר ואמר מה שלח מוכיד קברי מן ברייו וכו' הכה חלל
דקדקו בכפל עורי מעל ה' ה"ל מתין יכח עורי מעל ה' וכו' גם מה כותב
עושה שמים וארץ כי ידוע שהלל עשה שמים ומלי עושה עשה מ"ל למנם יוכן
שיעקב למר מקודם מה שלי מוכיד קברי מן ברייו כלום' במה שתין לי נכביס
כדי ליקח משהו שהרי כידו"ת לתת לי נכביס הרבה וכם לקחתה ואחר כך
חזר וזה ואמר משם כוה לא בחר שים בו קנאת קטנות למנם לכל יכולתו ית'
כלי ממון יכח עורו ז"ם ח"ו לית שלח מוכיד קברי מן ברייו שלח עורי מעל ה'
בעניין שיהיה עושה כזיוגי זה שמים וארץ כי כמו משם היה עשייתם יש
מתין כן כזיוגי ואת"ה אין ואמר להכך מזה והוא שיעקב למר מתין יכח עורי
כלי נכבסי לנתן חלוקות כדבורו זה לם דבר כהוגן לם לנו ומקודם למ' מה
שלח מוכיד קברי מן ברייו כדבורי זאת חזר ואחר למ"ל ח"ו לית שלח מוכיד
קברי מן ברייו שלח עורי מעל ה' כלומר עמו וכהשלותי ג"כ כי כל הדברים
נדיכי' חיזוק כי כזה הוא עושה שמים וארץ בחברה זו כהשגחתו מן השמים
וכהשתלות בארץ וכזה הכדון נכון דקנאת המזמור דבר שלח למוכח
שלא יתן למוט רגליך וכו' שמקנאתו מדבר יעקב עמו ית' והלל ית' משיב לו שלא
יתן וכו' והכוכה כי בהיותו שמור מן החטא כל טוב העולם כידו וזה ה' ישמרך
מכל רע מעתה ומלבן כי בהם נודק כל רע לנפש ולגוף וכזה הענין ישמור
את נפשך ממלאך המות שתהיה מיתתו בנשיקה ומתי בחיבות שזה הכה הנם
בשישמור נתתך ויצא יעקב שלו תכף שלח שיו מלאכים לשומרו וכלך במלא
דקדמ'כמוף הענין והשיבותיך וכו' כי בשוב לארץ יעראל הוא שמור ממלאך
המות כי כל המתים משם הם בנשיקה ועם היות שלח מת שלח במצרים עכו"
בכונה שיהיה כלו הוא בארץ כי ודאי בנשיקה מת זהו שלמר ישמר נתתך
וכלך וכו'.

ותצא דינא בת לאה וגו' אשת כל בגודה בת מלך פנימה אמר ר' יוסי נשא אשה מצנעת עצמה בתוך חבית ראויה לחנשא כחן גדול ותעמיד כהנים גדולים שנאמר כל כבודה אם תכבד עצמה בתוך חבית ממשבצות זהב לבושה חנשא למי שכתוב בהם ושבצת את חכתונת שש: אמר רבי פנחס חכהן בר חמא בזמן שהיא צנועה בתוך חבית בשביל שהמזבח מכפר בך היא מכפרת על ביתך שנאמר אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך ואין ירכתי אלא מזבח שנאמר ושחט אותו על ירך המזבח דבר אחר אימתי היא כגפן פוריה בזמן שהיא בירכתי ביתך ואם עשתה כן בניך כשתילי זתים רעמיך בנים נמשחין בשמן המשחה סביב וגו':

*) לל נתכחי ותנא דיבה לשם כל בבודה בת מלך וכו'.

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל כלומר ז"ש כל כבודה ונו"ג קשה כדברי
ר' יוסי דפתח כתרתי וקיים בחדא שלמר כשהלשה מנגעת וכו'
דלויה להכשר וכו' ותעמיד כהני וכו' ואח"כ לומ' שכן' כל כבודה לס תכבד
עצמה וכו' ממכשרות וכו' תנגע למי שכתוב בהם וכו' לא הזכיר שתעמיד
בניס וכי תימא הא בהא תליא שכהכשר לכהן הכמים יהיו כהמים גדולים
הא ליתא שאינו מוכרח שהכהנים גדולים צריך שיהיו דלויים לכך לעפ"י
שהיו בני כהן גדול לס לאו דלוי לאו משום בכהונה גדולה וכ"ש שלס הא
בהא תליא למה הזכירו בריתא שלמר תרתי לומ' שתכשר לכהן גדול לבד
והא בהא תליא • עוד נדקדק למה פעמים לומר מנגעת ולאחר כך לומר לס
תכבד עצמה ולס משום לישנא דקרא נקט שלמר כל כבודה יאמר בריתא
גם כן כשהלשה מכבדת עצמה • עוד קשה ר' פנחס מאי קאמר כי זאת
הדרשה לא שייכא כל כ"כ כבודה ולס כן ה"ל לר"ת זה תלתך ונו' שמכיא
פ' לח' ודרים דרשה לאחריה ואינו דרך חז"ל שמדברים כך •
הביאור דחז"ל הקשו למה נקרא דינה בת לאה וכי לאה כת יעקב ולמה
תלאה כלאה ולכך ז"ש כל כבודה בת מלך דקשה דתיבת כל
דיבוים ואח"כ לומר בת מלך נראה דכת מלך דוקא • עוד קשה תיבת בת
מלך הכתוב בין הדכתיב דה"ל כל כבודה פנימה בת מלך לו כל בת מלך
כבודה פנימה ממשכנו' זהב וגו' לכל הפ' מדבר כתרתי חלוקות הן בלשה
שהיא כבודה בתוך ביתה היא יושבת ככנו' המלכים ולאיכה יושבת הכוכה
כלל זאת היא דלויה להכשר לכהן גדול והדלויה מכדון דידן בדיבה שלפי
שיגלה לקחה שכם בן חמור אבל יש חלוקה אחרת שכשהלשה מנגעת
עצמה כתוך הבית כמעשה דקמחית שהביאו בגמרא שמעולם לא נראו
שערות דלשה לו זוכה להכשר לכהן גדול ותעמיד בניה כהנים גדולי' וזהו
מה שלמר רבי יוסי כשהלשה מנגעת עצמה לשון נגיעות נודק במה שגם
בתוך ביתה היא נגועה זוכה לתרתי והשתי חלוקות נלמדו בכתוב זם מנגע
כל כבודה בת מלך לס תכבד עצמה בתוך הבית כמו הכבד ושב בביתך
שכאן היא תדמה לבת מלך שהיא יושבה חוכה תנגע למי שכתוב בהם
ושבנית וכו' אבל יש לחלק שמנגעת עצמה זה רמוז בתוכת פנימה שגם
פנימה מנגעת עצמה לו זוכה לתרתי ממשכנות זהב וזם קרא לשון רבים
ולא קאמר ממשכנת זהב • הרי שע"י הנגיעות זוכה ממשכנות זהב לכוסף
בהכשר לכהן ושתעמיד בניס • ורבי פנחס רצה לכתר יותר ממשכנות זהב
לכוסף שתהיה לכוסה בה בעצמה שכשכים לו כבעל ליהיו לכוסה ממש לכן
לאמר כזמן שהיא נגועה בתוך הבית כשם שהמוכה מכפר כך היא מכפר
על ביתה הרי כאן מושם שהיא בעצמה ממשכנות זהב לכוסה ודרים כן
מתיבת ירכתי בלשון רבים ומשום רבים שניס הא לגופיה לומ' שהיא בירך

הבית

136

הבית ואינה יונקה וירך לשון נרמוז ממכורת כמו על ירך המזבח • ועיין זה דקדק בדבריו בלומרו בלשון שלילה ואין ירכתי כלומר ירכתי דיקט לשון רבים אלא לרמוז גם על הכפרה דהיינו על ירך המזבח וכיון שהבית הכתוב לפר' על ממכלות זהב לגבה מגב מורחיה למר דבר אחר משתף בגפן פוריה לימתי היא כגפן פוריה בזמן שהיא בירכתי ביתך • הכונה שכשים לה בנים היא בתוך הבית ואינה יכולה לצאת וזהו שרמוז משתף בגפן פוריה כלומר כשהיא בירכתי ביתך הטעם הוא להיותה פוריה כלומר אל עשתה כן היא מעצמה שפילו כלי הכרע הבנים ממעכבים לותה לו בניך כשתילי זיתים תעמיד בנים נמשחים בשמן המשחה והוא ענין דק כמה שלומר ואם עשתה כן ודי בזה :

וירא אותה שכם בן חמור ויאמר שכם אל חמור אביו לאמר קח לי את הילדה הלך לו אצל יעקב אמר לו הרבו עלי מאד מהר ומתן אני יודע שאברהם זקנה נשיא היה ואני נשיא הארץ אמר לו לא נשיא אלא שור ואל הבקר רץ אברהם ואתה חמור ואי אפשר לחרוש בשור ובחמור והנביא צוה לדעתך אתה מבקש החוה אשר בלבנון שלח אל הארז אשר בלבנון תנה אל בתך לבני לאשה ותעבור חית השדה ותרמוס את החוה החוה זה חמור שלח אל הארז אשר בלבנון זה יעקב שאמר לו שכם בני חשקה נפשו בבתכם וגו' ותעבור חית השדה אלו בני יעקב שנמשלו לחיות גור אריה דן גור אריה וכן כולם ותרמוס את החוה ויבאו אל העיר בטח ויהרגו כל זכר ואת חמור ואת שכם בנו כיון ששמעו בני יעקב ויתעצבו בני יעקב ויחר להם מאד וגו' ויאמרו לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת אותנו לערל ומולו עצמכם וישמעו אל חמור ויהי ביום השלשי וגו' והנביא צוה ובחכי איש גדודי חבר כהנים דהך ירצחו שכמה כי זמה עשו ובחכי איש גדודי זה יעקב איש תם שהיה מחכה בניו הבאים מן הגדוד חבר כהנים חברים שנקראו ממלכת כהני דרך ירצחו בשכם למה כי זמה עשו כשבאו התחיל יעקב לומר לשמעון וללוי עכרתם אותי אמר לו חבא אל תירא אין בריה מזיקה שנאמר ויהי חתת אלהים ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל וגו'

וראוי לעורר כמאמר דשענה מה דקדקו חזל בפ' הפרשה ובפרט מלקחו תבי קרתי ורחובות שכם בן חמור ובקיק ונמ' שכם אל חמור תבינו למאי נכו' ובסיכת רמיזת מה שהלך אל יעקב ואמה לו הרבו עלי מהר וכו' לפי יודע שבהם וקבה כשיא היה ולפי בשיל וכו' פ' דהוש על פה כל אלו הדברים כמגם אמה לו לפי שאל הוא אל אל חמור וכו' ולפשר למרום כמור וכחמור • הן אמת שדבריהם דברי קבלה אבל צריך שיהיה

כהם

א"ל שכם וירא שכם וגו' שלח לו אל יעקב וכו'

בהם רמז בפסוקים ג"כ וכן לומרו והנכיח נוח וכו' מהו כונתם ברמזה
ובמפה והנכיח נוח ובחכי תיש ודקדקים לחרים יובנו על בי דרכנו:

חביאור כי חזל דקדקו בפסוק וילמר שכם ג' חמור תכין לעמ' מלחר
שלמר לעיל ויגד לותה שכם כן חמור. וכבר הודיע שחמור
הוא לחבי שכם מה צריך שילמר עוד על חמור תכין ידוע הוא שהוא תכין.
גם מדקדקים תיבת לעמר שהכוונה הוא שהיה מתגדל שכם ואומר שודאי
יתנו לו את דינה להיות כן נשיא הארץ ומשפחת תכין רמויה להיות כישראל
וגם על חמור תכין לעמר כלומר מה שרמוי שילמר ליעקב כי בזה יתרצה
לתת את בתו לשכם מפני כבוד תכין חמור נשיא הארץ והוא מה שלמר הוא
לחר כך שכם כמי חשקה נפשו כלום מנד היותו בני בן נשיא הארץ חשקה
נפשו בבתכם להדפק עבדי הגפן וכו' ומחי דנקט בבתכם ולח בקחת בתך
לרמוז שמנד היותה בת לברהם ויעקב שהיא מיוחסת בת נשיא בן הוא בן
נשיא זהוא הסיב לו חזלה שור הדבר רמוז במה שלמרו לח נוכל לעשות
את הדבר הדבר הזה לתת את לחותנו וגו' דלמחי תכ והדר מפרש למח
תכף לח נוכל לתת את לחותנו חבל רמז רמוז לו שהוא נמנע הזיווג שזה
מנד לחרד כתי' לח תחרוש בשור ובחמור יחדו ולפי זה היה יפול לו לח נוכל
לעשות זאת לתת לנו והיה מוכן שהם שני דברים ומחי הדבר דקלמר חלח
הוא לרמוז ענין הנבואה לעשות דבר הוא מה שנוח הנביח החוח לשר
הוא בלבנון וכו' דקדקו לומרו תנה את כתך לבני לחשה כלום שמנד שהוא
בני רמויה לו לחשה. ותעבור חית השדה הס בני יעקב ולמר לשון עברה
כמו שלומר בעל המאמר ויתעברו בני יעקב בני יעקב ויחר להם מאד זה
הענין רמוז כתי' כת ותעבור חית השדה לשון עבר' ותרמוס את החוח ריכה
בתיבת את שהרגו כל שכם כדכתיב והרגו כל זכר. ועתה יקשה בעיניך
שדבר זר מאד ליעקב לחיש תם להתנהג כמרמה כותח"ו כי כן עלה בלב
יעקב חלח לדרכה למר עכרתם לותי וכו' ולזה הביח מה שלמר הנביח
וכחכי חיש גדודים כלומר לח תחשוב שיעקב המתין לבניו כדי שיעשו מה
שעשו חלח וכחכי חיש כלו' בחיש תם שקרה יעקב לבל בניו נעשו חבר
כהיום שהם ממלכת כהנים וחין רמוז להתקרב לחלו ועשו דרך כדי שירגלו
שכמה למה כי זמה עשו כל מקום שלתה מוצח זמות חלדומים כח לעולם
והורגת רעים וטובים מבל יעקב למר עכרתם לותי והיה מתיירח על שלמר
לו הקבה קום עלה בית חל רמז רמז לו שהוא בטוח משם למחי דלמר מח'
ויהי חתת חלהים:

שבח והודאה אתן לאל בלשון יפת. שנשלמו דרושי ומאמרי חופה:

דרוש לצדקה

רב הונא ור' ירמיה אמרו בשם ר' חייא בר אבא עתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות אצל בני תורה ואית להו רשלתא קריין אדא כי בצל החכמה בצל הכסף ' ב'אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה ' והדין עץ חיים היא למחזיקים בה ' שמעון אחי עוריה אומר משמו והלא שמעון היה גדול מעזריה אלא על ידי שהיה עזריה עוסק בפרגמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקראת הלכה על שמו ' ורכותה ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך וישכר באהליך והלא ישכר גדול היה מזבולון אלא זבולון ע"י שהיה זבולון מפרש מישוב ועוסק בפרגמטיא ובא ונותן לתוך פיו של ישכר נותן לו שכר בעמלו לפיכך נקרא על שמו שנא' שמח זבולון בצאתך וישכר באוהליך:

מז"ל כרכס עתיל פ"נס לעסות כל וחופה לבע' תורס וכו'

פרמין הנומא עץ הסדה עץ פרי עושה פרי למינו נקט רחיה כרורה לחי מדכר הוא הלדש לשר לעץ הסדה נדמה דכתיב כי היה הלדש עץ הסדה לכל מפניך במנור ' הענין הזה הוא מבואר כי כמו שמלמנו רחיתו בעיניכו כל מין לילן עושה פרי עם שעיקר תועלתו הוא לאכול מפריו עכ"ן עיקר הכוונה להיות כל פריו לאכול הוא תלוי בעליו המגינים על הפרי לכל יכהו שרב ושמש המשחיתים את הפרי וכמו שהמשל הזה לשר ירמיה הנביא כשהיה מקונן על ענין הגלות שאר היה על עונכם את תורת ה' ולקח המשל הזה בעמוד לשר לין עכבים כנפן רמז על החכמים העלמים לשר כמשלו לעכבי הנפן ולתלמים והקבה היתה כי העלה נכל הם העשירים המגינים על התלמידי חכמים כמו שהעלה מגין על הפרי ' לשכם נדקדק קנת דקדוקים בפסוק רשמונה למה כופל הלכרים לשוף לשיפם ומהו נאם ה' כי ודאי הוא ידוע היות נאם ה' כי נכיא ה' לשרם ' עוד לומרו ואתן להם יעברוס מדבר כלשון עתיד והוא עבר כפי ההכנה וה"ל ומה שכתתי להם עברו כי עברו על התורה כפי דרך כל המפרשים ז"ל ולמה נקט המשל בעכבים ובתלמים ' לשכם הביאור הוא על פי דרכנו כי בשרם יעשה כהם שני הכרתות ויעשה לשם להפך מהטבע שידעו נשמכה כי יד ה' היתה בהם להום כי הדרך העכבי הוא נוק הלילן כח קול על העלים יפלו ויכם הפרי לשכם פה יהיה להפל לין עכבים כנפן ולין תלנים כתלנה ולחר כך העלה נכל והוא רמז את המשל שיכרתו מהם מהחכמים המשלים לעכבי הנפן והתלנים שהם הפרי ולם ישמרו קנת חכמים יבוטלו מאד כי לין להם עשירים המגינים ומחזיקים ידיהם ז"ש והעלה נכל ולם היה כדרך טבע

הין

היו נופלים העלים קודם ומעצמם היו נכרתים התאנים והענבים · וכל זה
בעבור כי לא שמרו מה שנתתי להם ולקח בלשון עתיד בא׳ משתי כוונות ·
ד״א לרמוז כי נואלו לדעת כי עברו דרך ה׳ קודם בא להם הצרה הזאת אלא
כשאתן להם הצרה יעברום גם במצות כלומר שאז ירגישו שעברו עליהם
או יאמר כי יתן להם כפעולם כי יתן להם צרה שיעברו על דברי התורה
רמז את הקללה הכתוב בתורת משה יולך ה׳ אותך ואת מלכך וגו׳ ועבדת שם
אלהים אחרים בפ׳ כי תבא באופן שהם המחזיקים ידיהם ובזה ידעו שהוא
נאם וגזרתו ועצתו עשת׳ זאת וז״ש הפסוק הבא אח׳ זה על מה אנחנו יושבים
פה וכו׳ כי ה׳ הדימנו וישקנו מי ראש והכרנו כי חטאנו לה׳ אלהינו באופן
שעיקר קיום התורה הם הבעלי מצות אשר חננם ה׳ לתת להם עושר וכבוד
להטיב ללומדי התורה שהם דומים לעלה האילן שהיא קיום הפרי ·
ובזה נבא אל ביאור קצת פסוקים אמר שלמה המלך ע״ה המדבר בשבח
המפזרים מעותיהם בתלמידי חכמים מה מאד גדול שכרם ושהם דומים
לעלה האילן כמו שאמרתי אמר בוטח בעושרו הוא יפול וכעלה צדיקים
יפרחו ונביא הפסוקים הקודמים אל זה המדברים במעשה הצדקה אומר
גומל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי · הנה רבותינו ע״ה פירשו אלו
הפסוקים לחצאים · ועל פי דרכם אומר כי האיש חסד גומל טוב לשלמות
נפשו כאשר הוא עושה עם מי שאינו מחוייב לעשות כי כן מורה תיבת חסד
שעושה ע״ג החסד אמנם החטאים בנפשותם לא מבעיא שעם הזרים אינם
אינם עושים חסד אלא שגם עם הקרובים שאר בשרם הם עוכרים אותם וז״ש
ועוכר שארו אכזרי והענין הוא עושה פעולת שקר כלומר אם עושה שום
טובה היא פעולת שקר להראות חסידות וטלפים כחזיר · אמנ׳ האיש חסד
שהוא זורע צדקה עושה אותה שכר אמת אהבת האמת במה שהוא אמת ·
וכמו כן ישלם ה׳ להם כלבבם כי בוחן לבות אלהים צדיק וז״ש כן צדק׳ לחיי׳
חוזר לאיש חסד הנז׳ ולרשע אשר פעולתו פעולת שקר מרדף רעה למותו
כי יעשה לו סם המות כי זאת התורה אשר שם משה זכה נעשה לו סם חיים
לא זכה נעשה לו סם המות וכן כל הפסוקים הבאים אחריהם מדב׳ בתרתי
כתות כנגד הצדיקי וכנגד הרשעים אמנם הוא דחוק קצת ולכן אפרשם
בענין אחר ומודיע לנו יתרון האור: הוא האיש חסד המלומד לעשות חסד
כי אינו מחזיק טובה לעצמו בחסד אשר הוא עושה כי חושב לנפשו הוא
עושה וז״ש גומל נפשו איש חסד כלומר האיש חסד שהוא מלומד בכך גומל
לנפשו וגם שהוא עושה עיקר מנפשו ועוכר שארו הוא גופו כאכזרי · אז
יאמר כי כיון שהוא רואה תועלת נפשו אם רואה אדם שיוצא׳ מן השור׳ אפי׳
שיהיה שארו הקרוב אליו הוא אכזרי לו וז״ש ועוכר אפי׳ שיהיה שארו כאכזרי
לא כן הרשע שאינו רואה אלו הדברים אלא כל דבריו שלא לשם שמים וז״ש

רשע עושה פעולת צדקה ועכ"ז שעושה מעשה זמרי תוכל שכרו כפנחס ז"ש
וורע צדקה שכר למת כלומר לותה פעולת צדקה היתה למת שהוא הפך
וזבח רשעים תועבה כי לא ירצה ה' בחוות הצדקה ואפי' שהיא זורע צדקה
שהוא כריבוי כי כן צדקה הצדקה שכותן החיים חכל גומות לו להטיב
החיים הנצחיים ומרדף רעה לרשע הכ"ל למותו להמ' לותו כי בחוות צדקה
שעושה נרחה לו שמכפרים לו כל חטאתיו ומוסיף על חטאתו פשע להבל
על כן למר תועבת ה' עקשי לב לותם לשר זורעים צדקה ובקרבם ולבם
הוות יחשבון ורצונו בשרידים הנמלים טוב לב פשט והם תמימי דרך והותן
טוב טע"ל לשרירו למה לא יכופר להם זה תחת זה ש"ם יד ליד כלו'יד הגוללת
ליכה מתכפרת בעבור היל המותנת צדקה ולא יצקם מדיפה על גיסו"ל לכן
וורע צדיקים מי שהוא זרע צדיקים נמלט מהכשל בדבר עבירה כי אין לפניו
יתברך שוחד מנות חלף העבירות אלא מקבל האדם עוכש העון כי המשל
בזה הרשע הזורע צדקה הוא נוס זהב הנתונה בתוך חזיר כן נפש הרשע
הזה היי דוגמ' לשה יפה וקרת טע' כי מרחהו יפה וקר' טע' תלות צדיקים
לך טוב ר"ל כי תלות הצדיק לך טוב לעשות טוב בלהבת הטוב במה שהוא
טוב לא כן הרשעים פי תקות רשעים עברה כלומר עבירה כמו שדרשו
חז"ל והוא על הדרך שביארנו ועתה מפרש השכר שכר למפור בצדקה לשר
לינקו חבר מנכסיו כלום אלא לדרכה הוא לוקיף יותר וכדי להכין הפסו'
הזה על מתכונתו נכיא מאמר אחד במדרש משלי"ם מפור ונוסף עוד למר
רבי תבהו מס רשית לדם שהוא מפור מעותיו לצדק' הוי יודע שהוא מוסיף
שנאמר יש מפור ונוסף עוד וחוסך מיושר לך למחסור למר רבי שמואל מס
רשית לדם שמוצא עצמו מן הצדקה הוי יודע שהוא מתחסר שנאמר וחוסך
מיושר לך למחסור וירחוי לעורר רשעונה מה עורו לנו חכמה בספוק כי היל
קרי ביה ורב הוהפ' הומ' בפי' מה שדרשו ומה בית הספוק למדנו וגם למה
לחד דריש רשע הספוק ולחד קופי׳

הביאור הוא שלקדקו בספוק שלשה לקדוקים וכולם יתורנו לפי כוונתם
ז"ל רשעונה כי הספוק לפי הנראה הוא כפול ומדיוקא דריש
מתיל מיפה הא כיצד כי כלו שמפור יותר מן הרשוי הוא נוסף עוד הא מס
ליכו מפור אלא בשימוש מין לו תוקפ' לא חסרון וגם כפיק מיכה שלש פחת
מן הרשוי לו לך למחסור וכן זאת הקושיא בפיפה דקרא נפוק ריש והוא
מיותר וכפול גם מהו ונוסף עוד תיבת עוד מיותרת גם מהו יש מפור ימ'
המפור נוסף עוד גם קשה מה השמיענו שלמה שהמפור הוא נוסף עוד כי
לא תורתינו הקדושה היא נתן לתען ידברכו וכו' ולכאורה פסו' כולו עב דרשו
הם ז"ל כי ידוע הוא שכי מיכי מפורים ש' שהוא מפור מטבעו כין בצדקה
כין בהנאתו ופיזור מזונות כיתו ומ' שהוא מפור לצדקה לבד וקמנן למזונות

ביתו וכן במיני הקמנין הסמוכין ל' שהוא הקמנין בטבעו ולא שהוא לצדקה
קמנן ולמזונות ביתו פורן ועתה לומר רבי מהכהו שלישו מדבר במעשר מעשר
מעות בכל דברים כי זה הוא מיכר וידוע שהתוספת ברכה לעשר ויתוסף
במעותיו שלא שם רחית לדם שהוא מפנר מעותיו לצדקה דוקא והוא קמנן
במזונותיו ורחית לו תוספת ברכה בכספיו שלא תטעה ותאמר כי במה שקמנן
במזונותיו היתה התוספת שלא הוי יודע שהוא מוסיף עוד ודייק בפ' שלישי
ים מפור ומוסף עוד כי תיבת עוד דיוק כי התוספת הוא מרובה על מה
שקמנן למזונותיו וזה מורה כי פיוור הנדק' עשתה זאת וכמו כן ואשר מיעשר
לך למחסור לזכו מדבר בתוס' הקמנין לצדקה וגם בן להוציאת ביתם פי
עיניך תראינה ודאי החסרון לעשר יחסרו נכסיו וגדולה תניר כי שון הנדק'
עשה רושם לממס לומר רבי שמואל לם רחית לדם שמוכע עצמו מן הנדקה
דוקא ולהוציאת ביתו הוא מפור שלא תטעה שהחסרון בא לו ממס שפיוור
ביותר להוציאת ביתו דרך היו יודע שהוא מתחבר שלשלמר ואשר מיוער לך
ומדייק תיבת לך שהוא ממעט שלא הפיוור עשה החסרון שלא מה שאשר
מס יום היה קיבת החסרון בשוקן שכל חלוקה מה שפוקן ממעט חלוק לחרת
חרי מדבריה מצינו כי המפנה כוחף עוד ונהו תועלת גופני כמו שלחת
נכסיו ובנגד תועלת נפשו לשלר מרויח בפרט בשמותן מעותיו
במקום תורה כי התירה נקרחת על שמו וגם נפש כלומ' לתועלת נפשו כרכה
תדושן ומורה כלומר כמה שהוא מרוה לתלמידי חכמים גם הוא יורה כי
ההוראה נקרחת על שמו במו שכלמר במאמ' שלפניהו ועתה פירש הפרשה
לשלר תדושן בנפשו כי הרי מי שמוכע כך שהיא התורה כמו שלמרו ז"ל יקפוסו
לשלוש העוברים שכמעי לשם וכמו כן מי שגורם להרבות כך התורה יחולו
ברכו' על ראשו וגם וברכה לראש מעשיר הוא המעשיר את תלמידי חכמים
ומחויק ידי התורה ולומדיה לכן שומר טוב יבקש רצון כלו' לפי' בשעת רצון
יבקש לעשות טובה לשלם ודורש רעה שלומר מיני נותן עד בל את דעת לו
עד שיראה כרעת חבירו תבואתו הרע' על ראשו ועל' שיים שהכוונה בעושה
כי הוא יעמוד לעת רעתו הוא יפול לשלם מי שהוא מעוב לאחרי והוא דומה
להעלה המגיע על הפירות נדיקים יפרחו מתחת ידו ויקרחו על שמו וכוה
מתורץ פשוק זה דפתח בלעגן יחיל כוחו בשעורו ושיים בלעגן רבי נדיקים
יפרחו והלגל ובעלה נדיק יפרח שלא כי לפי דרך זה ובעלה מדבר בחיש
המחזיק ידי תח הדומה לעלה נדיקים יפרחו ויקרחו על שמו לא כן הכוונה
בעושרו כי עוכר ביתו הוא בעל לשתו יבחל נכסיו הנמצלים לרוח כי לשם
שלמות ומי יודע לשם יהיה עכד לויל לשים חכם כי בשוני לשיו במה נשים
לוקחים נכסי בעלה הרשון עמי הארץ וכמו שלמר שה עשה בספר קהלת
ושלחתי אני את כל עמלי וכו' ומי יודע החכם יהיה או שכל לכן עיקר הבל

הוא וכעלה נדיקים יפרחו שיהיה הלך דומה לעלה הלילן להחזיק התורה
ולומדיה לפי שהוא מסורר תחילת פקרו מעטרי הלים מעטר לא הלך וכו' וכבקר
המזמור בקיצור עפ"י דרכנו ומדבר בכל שלימות הלדם הלמעטי לעטר יקרת
ומלוער קדה הכל נדיך שיתקן עצמו להמיר מדרך רעה כי רלטית חכמה
ירלת ה' וירלת ה' היא לוער לחכמה וכמו שלמר התחל כל שירלת חטאו
קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת ולזה לעטרי הלים הלומד הוא שלה ילך
בעל רשעי וכו' וגם לחר קור מרע ועפ"י טוב שהוא להחזיק ביד לומדי התורה
וזה כי לם בתור"ה חפצנו היינו בתלמידי חכמים וגם וכתורתו שהוא לומד
יהגה יומם ולילה ועשה משל בלה ומשוכח לעלים לעטר הלה הג' מבחים בן
שהוא דומה לעלילן כן הלדם לעטר הוא שתוך על פלגי מים כן הוא משוכח
כמים הוא התורה לעטר פריו היינו תורה יתן בעתו כדרך החכמי' ועליהו לא
יבול הוא כנגד שמחזיק ביד לחרים כי הוא דומה לעלה הלילן כמו שעמ'
וכנגד השלימות הל' שירלת חטאו קדמה לחכמתו כמו כן וכל לעטר יעשה
ינליח בלופן שכל התכלים לעטר נמנלים בלילן הוא עין הלדה כדי שיוניח
פירותיו לתורה משוכחות ומשנגות כן נדיך הלדם ועד"ז לחרו בקה בבקוק
לעטר התחלנו כי הלדם עין הלדה לבח מפניך במצור היינו הנדיק לעטר
מגין על דורו בכל עת נדה לעטר לא תבח על הנבור וגם הוא מדומה למה
שלחרנו שנדיך יהיו בו תנאי הלילן לעטר לחרנו להחזיק ידי לומדי התורה
לח"ש רמז למה שלחרנו טובה חכמה עם נחלה ויותר לדולי הממש לחר
לפי דרושנו כי הלדם לעטר לו נחלה הרמוזה לל קניני זה העולם כעוטר
ונכסים טובים שיחזיק בחכמה עם לותה הנחלה במה שיהנה בנכסיו שבזה
זכות התורה והחכמה לעטר נקניית בקבת ממונו היא תלויה בו וגם טובה
חכמ' עם נחלה וזפי' שלמרתי טובה לאוד דע כי יותר לדולי הממש ומכירי
הלחת הוא יותר רל יש בזה יתרון גדול והוא שובה לעתי שלחבות וכדמפרש
אחיל פי בנל החכמה בנל הכסף ר"ל לפי שבעטר הלדם בנל החכמה מנד
ממון לעולם יעמוד בנל הכסף שיתקיים עשרו לעולם וגם כן בעלה יתרון
דעת שמתרבה וכופף בלומדים בקבתו תחיה לת בעליה כי המחזיקים הם
הבעלים בלחת לו יליחר עפ"י דרך זה ויותר לדולי הממש כי בעטר הלדם
מעותיו בבעלי תורה שהם בקנים מלירים כזוהר הרקיע רוחים חור גדול
בחור הממש בתורה שרוי התורה מגלים להם ומגליחים בה. ועתה מפרש
ואזיל מה היתרון שיש בין המגליח כמה שיפו' בתח שהם רולי הממש שרוי
תורה נגלים להם בעטר לח"ש לחרנו כי בנל החכמה כלומר בעטר לפי שלגה הגליחו
בנל הכסף יתקיים עשרו כמו שלמרנו כי קוף קוף לגדע מנדקה ויתרון
דעת החכמה כלומ' שהוא מגליח בממונו תחיה לת בעליה הם המחזיקים
שהם בעליה בעטר לחרנו. ואיחר דרך לחדת טובה חכמה עם נחלה

ר"ל טובה החכמה אשר קונה האדם עם הנחלה היינו המעון כמו שאמרנו
אעפ"י שהוא אינו חכם ויש חכמה אחרת שיהיה הוא חכם ויותר ר"ל מי
שחננו ה' דעת שנקראים ראוי השמש ירא' שיותר הוא החכמ' שקונה האדם
בנכסים מהחכם עצמו שלומד בעבורו וכמו שנאמר במאמר שלקחתי למה
כי הוא זוכה בתרתי צל החכמה וצל הכסף זש כי בצל החכמה בצל הכסף
וזה היתרון שאמרתי הוא יתרון דעת כי נקראת היהלכה על שמו כמו שאו'
המאמר כי החכמה תחיה את בעליה היינו המחזיקים ביד לומדיה וכזה
נביא פסוקי ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך כי מורה גודל המחזיק על
הלומד אמר שמח זבולון הזכיר זבולון קודם ועשה עיקר ממנו ואמ' כי יהיה
לבו כל כך בטוח בה' יתב' כי אעפ"י שדרך בני אדם לשמוח בבואם מדרכם
אשר הצליחו ולא בצאתם כמו שמביאים חז"ל משל הפקחי' והשוטי' כי השוטים
היו שמחים בצאת הספינה ללכת לדרכה והפקחים בבואה אמרו הפך
לשוטים למה אתם שמחים וכי אתם יודעים מה יהיה אחרית הספינה שמא
ח"ו תשבר אמר כי זבולון נכון לבו בטוח בה' וישמח בצאתו למה כי יששכר
באהלו וגדול זכות התורה וגם מודיע מעלת בטחון זבולון לא שאר הע"א כי
הע"א הר יקראו ואומר ששם יזבחו זבחי צדק כי שפע ימים ינקו כלומר אחר
שרוב ימים ינקו וגם כן במדברות ושפוני טמוני חול מריבוי הדרך. או יאמר
כי זבולון ישמח בצאתו מן הבית אעפ"י שלא ילך רחוק כי במעט הטורח
יצליח להיות כי יששכר באהלו לא כן הע"א כי הם הר יקראו שם יזבחו זבחי
צדק כי שפע ימי' ינקו ושפוני טמוני חול וכולי האי ואולי למה שעניני זבולון
בדרך השגחה ושאר הע"א עד"ל טבע. הרי מצינו כמה גדול שכר מחזיקי
התורה ולומדיה כאשר מורה גם כן המאמר שהצעתי. וראוי לעורר
במאמר ראשונה מהו צל וחופות. וגם משנה באומ' לבעלי מצות אצל בני
תורה ולא אמר אצל בעלי תורה. או יאמר לבני מצות אצל בני תורה ויהיו
החלוקות שוות הלא דבר הוא. עוד קשה מניינא למה לי שהם תלתא קריין
וגם למה שינה הסדר בפסוקים שהביא כי פסוק אשרי אנוש הוא מישעיה
והב' פסוקים האחרי' אמרם שלמה הע"א א' בקהלת וא' במשלי והיל להביאם
על הסדר ובסופם או בתחלתם פ' אשרי אנוש שהוא מישעיה. ועוד קשה
אחר שהביא פסוקי נבואה ורוח הקדש מביא מעשה שמעון אחי עזריה.
ועוד או' ודכותה וגם נדקדק למה הוא משנה בענין שמעון אחי עזריה או'
והלא שמעון היה גדול ובענין יששכר או' והלא יששכר גדול היה.

הביאור הוא כי כונת המאמר להשמיענו היות הב"ה משלם לבעלי המצות
מדה כנגד מדה כי כמו שהם עושים צל בשעת מתן מעותיהם
בעה"ז וכמו שאמרו הראשונים בפסוק ה' צלך ע"י ימינך הנה הצל ההוא הוא
כללי ממתן המעות וכן עשה להם הב"ה בגן עדן אמנם ענין החופות הוא
מלבוש

מלכות משוכח מכל דבר ודבר לשר למד החכם פירוש הבעל מנות כעשה לו
חופה כפי גודל וערך הדבר ההוא ככה מתגדל החופה והתעטוף ההוא
וכמשל ככה מחופתו של חבירו עפ"י דרך זה וזש עתיד הקב"ה לעשות גל
ג' כמו שאמרנו וחופו לבעלי מנות דמו שהם הבעלים מחותה החכמה לגבל
בני תורה שהם כניה יוצרו מחלניה היינו מעותיהם כי הדם הוא הנפש
וחיית ליה תלתא קריין לשר משלשתם כל מפיק רחיתו מהרהמון מנויה הכל
הכולל לשר קונה כגל כמפו. ולפיקיה מקרא דקלמה כיבגל בגל
תרויהון ככלית דהיינו כי בגל החכמה גל הכסף. למכס למר בגל הבית
היה כלית כעבור כלומר תדע למה זוכה לעשות כגון עדן בגל החכמה כעבור
גל הכסף. למכס עדין לין למו שיקנה שלימות החופו לשר נקנה מכל דבר
כפרטו לזה הבית פ' לשרי למכס יעשה זאת ובן לדם יחזיק בה כלו' שלותו
השלמות והלשר לשר לוקח מעשיית התורה כי לין זאת אלא תורה לותו
הלשר כפרטות לזה לוקח המחזיק בה כמו שהוא עושה לותה כי כן נקט
תיבת לשרי לחל לשניהם ולהיות כי כשני כתובים הזכיר הבעל מנות
והבעל תורה בעצמו כי הבעל תורה הוא דמו בתיבת יעשה זאת. ולומרו
ובן לדם יחזיק המחזיק למכס כפקו' עץ חיים לו נמצא אלא המחזיק
והביאו להיות כי עדיין לא מציאו לושר שלא בת"ח עצמם לשר הוא דמו כמ"ש
הבית פקו' עץ חיים ותומכיה מלושר כי הזכיר הלושר בו בעצמו המחזיק
והתומך ידי לומדי התורה ועדיין למו צריכין לומדעי כי לין למו כל הזכר
כי אם בעמי הארץ שצריך שיחזיקו ביד הלחרים הלומדים לכן הבית
משמעון לחי עוריה כי עם היות עוריה תלמיד חכם היה מחזק ביד לחזו
לכן לשמלה שמעון היה גדול ולא לשר גדול היה כלומר שהיה גדול
בשנים וגם בחכמה ולא תטעה כי לולי כעבור היות שריה גדול בחכמה
נקראת ההלכה על שמו לכל בחלוקת זבולון לין טעמה כזה כי ידוע הוא
היות יששכר גדול בחכמה ובשנים ולא שהיה גדול בשנים לכן לשר היה
גדול גם בשנים לכן שיהה בעל המאמר ולשר והלא יששכר גדול היה ולא
לשר היה גדול. לו כלשר עניין לחר כי להיות כי שמעון לא מציאו במקום
לחר כותן לו הגדולה לכן עיקר. קושיתו מהותו שהיה גדול
בחכמה ובשנים כלשר לשרנו לא כן ביששכר כי מציאו בתורה במקום לחר
נותן לו הגדולה יששכר זבולון וכו' לכן לשר והלא יששכר גדול היה כלומר
כי כל קושיתו מהגדולה לשר לשר נתן לו במקום לחר אלא להיות כי היה
זבולון מתן לתוך פיו של יששכ' כמו שמזכיר הכא הפסוק שמח זבולון בצאתך
לכן נאמר כזה הכתוב נתן לו הגדולה על מה שהיה עושה לרכוב לוכיות
ולדריך בציות לתת בתוך פיו של יששכר. ומכל לומר כי גדולה מעלת זבולן
במדרגה יתירה משמעון לחי עוריה כי נקרא רחמון בפסוק ולזבולן לשר

וגם עשה טפל ליששכר באומרו ויששכר בו״ו כי היה יכול לומר יששכר
באהלך • אמנם להיות כי זבולון היה יותר טורח מעזריה שהיה מפר׳ מישוב
כי כן דייק בעל המאמר לפיכך נקרא הפסוק על שמו ואמר ודכותא כי אני
הייתי מפרש הפסוק שהוא מדבר עם זבולון חצי הפסוק והחצי עם יששכר
שישמח כל אחד בחלקו זה בסחורתו וזה בלימודו לכן אמר ודכותא שמח
זבולון כי לפי אותו הפי׳ שמדבר בשניה׳ תיבת ויששכר באהלך חוזר ליששכר
אבל לפי דרך המאמר תיב׳ באהליך חוזרת לזבולון שהאהלי׳ נקראי׳ על שמו
כמו שמצינו בשמעון אחי עזריה וז״ש לפיכך נקרא הפ׳ על שמו כי כל הפסוק
מדבר עם זבולון הרי מצינו גודל מעלת מחזיקי התורה ולומדיה :

מז״ל ואברה׳ זקן כתיב עטרת תפא׳ שיבה וגו׳

ואברהם זקן בא בימים כתיב עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא •
ר׳ מאיר אזל למעלה ראה אותם כולם שחורי ראש אמ׳ להם תאמ׳
ממשפחת בני עלי אתם דכתיב ביה וכל מרבית ביתך ימותו אנשים אמרו לו
ר׳ התפלל עלינו אמר להם לכו והטפלו בצדקה ואתם זוכים לזקנה מה
טעמיה עטרת תפאר׳ שיבה והיכן היא מצויה בדרך צדקה תמצא ממי אתה
למד מאברהם שכתוב בו ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה ומשפט זכה לזקנה
ואברהם זקן :

ראוי לעורר ראשונה מה הקשה בפסוק ואברהם זקן שאמר כתיב עטרת
תפארת וכו׳ גם נדקדק אומרו ראה אותם כולם שחורי ראש הם
תיבות כפולו׳ כי ה״לל ראה אותם שחורי ראש או יא׳ ראה כולם שחורי ראש
גם נשים לב בדברי רבי מאיר שאומ׳ תאמר ממשפח׳ בית עלי אתם כי ה״לל
שמא ממשפחת וכו׳ עוד קשה כי הם לא השיבו על תפלת רבי מאיר כי אם
הם ממשפחת בית עלי מה יועיל תפלת רבי מאיר אחר גזר דין שיש עמו
שבועה כידוע מפסוק לכן נשבעתי לבית עלי וא״כ קשה תשובתם כאמור •
ועוד קשה באומרו מה טעמיה עטרת תפארת וכו׳ כי הל״ל שנאמר עטר׳ וכו׳
כי אין זה שאלת טעם שיאמר מאי טעמיה • גם אומרו והיכן היא מצויה
כי מה עזר ללא כח באומרו מה שאומר הפסוק • ועוד דקדוק באומרו
ממי אתה למד מאברהם כי מה צורך לימוד זה אחר שהביא פסוק עטרת
תפארת ואם הכונה להיות ראיה מן התורה וגם להיות מעשה באברהם
ומעשה רב יביא להם ענין אברהם ודי גם צריך להבין כי ראית ושמרו דרך
הוא מדב׳ בצווי הזרע כדכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה וכו׳ וא״כ מנא לך
כי בשכר זה זכה לזקנ׳ אלו הם הספקות אשר ראיתי לעורר •

הביאור הוא כי הקשו חז״ל בפסוק אומרו זקן בא בימים הוא כפל ענין
כי כיון שבא בימים ודאי שהוא זקן לכן אמר כתיב עטרת

תפלת שיבה בדרך צדקה כי הם הקשו לומ' בדרך צדקה כי ה"ל בצדקה
תמנע מלי בדרך גם מה כונת עטרת תפלת שיבה ולמר רבי מלינ לזל
למעלה ורלה לותם כולם שחורי רלם הכוונ' כי עם היות בלי בקק מסכחות
רבות היו שחורי רלם ולכן רבי מלינ היה כמוכיח לותם כי לל יתלו הדבר
להיות מבית עלי כי לל יתכן להיותם הרבה מסכחות וזם תלמר ממסכחת
בית עלי לותם והם השיבו כהוגן כי כיון שהדבר תלוי בעוונ' יתפלל עליהם
למר להם לכו והתפללו בצדקה כיון כלו לכו והתפללו ולל למר למ'להם עשו
צדקה בלחר מסתי כונת הלחד כי לל די בהיות עושי הצדקה בסביבת
כלה לידם שלל שהם ירדפו לחריהם זם לכו והתפללו בצדקה ולכן למר מה
טעמיה ירלה מה כונת ר ושעמו שלל יקפיק עטות הצדק'בסבלה לידו שלל
שנריך ללכת לחריה • ולמר עטרת תפלת שיבה והיכן היה מלויה בדרך
צדק'לימו לו בצדק שלל בדרך ר"ל לרדוף לחריה שם תמנע ולל בצדקה לבד
לו ילמר בכונה לחר'כי רבה ר'מלי לתת להם תקנה לפילו שיהיו ממסכחת
עלי שיעסקו בתורה וכגמילו לחבדי הכנרר לחריה זם לכו והתפללו בצדק'ר"ל
בדבר שמביה לעשו צדקה מה טעמיה עטרת תפלת שיבה בדרך ר"ל בדרך
המביה לצדק'תמנע ולסבי הכוונות הלמורו למר ממילתה למד מלברהם
הכונה כי הוה ידוע כי הרלשון שובה לזקנה היה לברה'עה והוה שלמר
כי ידעתיו למען לשר יצוה לת בניו וכו' הכונה כי הוה ידוע כי ברלו'הלדם
כי שיבה זרקה בו מיד הוה עשה נולה לבניו כי יודע כי קרבו ימי הפקודו'
ול"ל עתה מדויק בעצם שע"י שכתוב בו כי ידעתיו למען לשר יצוה לת בניו
זה גרם שזכה לזקנה כי שיבה זרקה בו כי בזה יצוה בלי ספק וגם למ'פקוק
זה ושמרו דרך ה' לעשות לדמוה השתי כונות לשר פירשתי בפקוק בדרך
צדקה תמנע וכזה מתורץ לומרו זקן בא בימי לרמוז עטרת תפלת השיבה
לשר זכה לברהם מכיון שה"ע בעבור שומרו דרך ה' ושר יצוה כלמור וכזה
די למכין לתרץ מה שהקשתי לעיל•

מ"ל אורך ימים כימיו לשתיל לבא

ואברהם זקן אורך ימים בימינה בשמא לה עושר וכבוד • אורך ימים בימינה לעתיד לבא • בשמאלה עושר וכבוד בעה"ז אפי' שהיא באה להשמעיל לאדם עושר וכבוד מפי אתה למד מאברהם ע"י שכתוב בו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה וזכה לזקנה ואברהם זקן בא בימים.

ראוי לעורר כי המלמר הזה כפי הנראה אין לו הכנה כמה שלומר לפי שהי כלה להשמעיל לא ימנע לם מה שהי כלה להם מעיל הוה למשמעילים כה כלשר נראה הכנתו לם כן אין לו הכנה שמביל רלוי מלברהם

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

מאברהם כי חלילה לנו לומר שאברהם היה משמאיל ואם מה שאמר אפי׳
שהיא באה להשמאיל הוא מדבר בימינים ג״כ חלילה בתורתנו הקדושה
שתתנהג לעביד דינא בלא דינא והנה המאמ׳הלז לע״ד קשה להולמו ועוד
נבין לפי ביאורנו שאינו יוצא המאמר במה שנכנס במה שהביא ראיה
מאברהם כי הוא מדבר בעושר וכבוד ומביא מאברהם אשר זכה לזקנה
הן אמת איכא תירוצא להדין פירכא כי כונת ראייתו ממה שזכה אברהם
לזקנה הוא כנגד הכבוד כי עטרת תפארת הזקנה כאשר הזכיר למעלה
וכנגד העושר סמיך אסיפיה דקרא שאומר וה׳ ברך את אברה׳ בכל אמנם
לפי׳ זה העיקר חסר מן הספר וגם כי קושייתנו הראשונה קשה להולמה
ויובן כפי ביאורנו בעורת הצור׳

הביאור הוא כי הנה חז״ל הקשו בפסוק מה שאמרנו במאמר הקודם
לזה היות תיבת זקן מיותרת כי פשיטא כיון שבא בימי׳ היה
זקן׳ ועוד כי ימי חייו ידועים קע״ה שנה ובודאי שזקן היה וכמו שהעידה
שרה אמנו למעלה שאמרה ואדוני זקן לכך דרשו ז״ל פ׳זה עם פסו׳ אורך ימים
בימינה אשר הקשו בו היות שינוי מתחלתיה דקרא לסיפיה כי הי״לל עושר
וכבוד בשמאלה כמו שהתחיל׳ או יאמר בימינ׳ אורך ימים בשמאלה עושר
וכבוד׳ לכן אמ׳ אורך ימים בימינה הוא לעתיד לבא שנקרא ימין בשמאלה
עושר וכבוד הוא העה״ז שהוא שמאל בערך הע״הב ובמאי דהפך קרא הוא
דורש אפי׳ שהיא באה להשמאיל לאדם ר״ל שאפילו שרוצה להשמאיל בתת
לאדם אורך ימים אשר נתון בימינה שהוא הע״הב כנז׳ והיא באה להשמאיל
האורך ימים הנזכ׳ בעה״ז שהוא שמאל הנה הוא בעושר וכבוד באופן שבמה
שהפך הפסוק ואמר בשמאלה עושר וכבוד הוא שחוזר לתיבת אורך ימים
האמורה ואומר בשמאלה ר״ל כשהיא באה לתת האורך ימים בשמאלה
שהוא העה״ז עוש׳ וכבוד עמ׳ ממי אתה למד מאברהם ע״ שכתו׳ בו ושמרו דרך
ה׳ לעשות צדקה זכה לזקנה בעה״ז גם כן עם עושר וכבוד כידוע ולזה אין
צריך ראיה אלא עיקר ראיתו הוא לומר שאפי׳ שהיא באה להשמאיל לתת
אורך ימים בעה״ז כאברהם אשר זכה לזקנה הנה היה בעושר וכבוד אתו
ועתה לפי כונתינו אינו מדבר במשמאילי׳ כה כי אפי׳ לימינים היא משמאיל
לתת להם אורך ימים גם בעה״ז׳ אמנם עיקר האורך ימים הוא לעתיד לבא
שהוא הימין׳

ואברהם זקן ר׳ יצחק פתח וגם עד זקנה ושיבה אלדים אל תעזבני אמר
ר׳ אחא לא היא זקנה ולא היא שיבה אלא שאם נתת לי זקנה
תן לי שיבה עמה ממי אתה למד מאברהם ע׳ שכתו׳ בו ושמרו דרך ה׳ לעשו׳
צדקה ומשפט זכה לזקנה שנאמר ואברהם זקן׃

מז״ל ואברה׳ זקן ר׳ יצחק פתח וגם עד זקנה

ראוי לעורר רחמנה מה כוונת ר' יצחק בפתיחה זו • גם קשה בדברי רבי
לחם שמקשה לא היה זקנה וגו' כי זקנה היה דבר לח ושיבה היה
ר' להיות שב שהוא יותר נכנס בימים • ועוד קשה במ"ש שלא נתת לי זקנ'
תן לי שיבה כי למה ידבר דבר תלוי ולא יאמר תן לי זקנה ושיבה עמה •
עוד נדקדק שלא שיבה הוא לבד מהזקנה לפי מביא ראיה מאברהם כי
באברהם זקנה כתיב כמה שיבה לא כתיב בי"ה •

הביאור הוא כי הנה רבי יצחק הקשה מה כוונת כפיפור זקנת לאברהם
בתורתנו הקדושה בכדאה שלשון נרך וכל דברי מורה לאחר שלא
בא בימים ובפתיחה תרץ ענין זה כי הזקנה הוא שלימות גדול מה שתפלל
דוד לה' יתן לו שיבה ונתן הודאה לשעבר על הזקנה שאר נתן לו כמו שכ'
כי הנה בפ"ה הקשו שלא כונת הפסו' הוא שלעת זקנתו ושיבתו לא יעזבהו
לא יתכן מפני שתי קושיות ר' משנין מזה כבר התפלל בתחלת המזמו' כמו'
לא תשליכני לעת זקנה וגם הלשון קשה כי ה"ל וגם בזקנה וכשיבה אלהים
אל תעזבני שלא ודלי כונת דוד היה שהתפלל למה יתן לו זקנה ושיבה להיות
דבר גדול ולפי כן באברהם מתחלת קרא והנה ר' לחם הקשה לא
היה זקנה ולא היה שיבה כי מוכרח הוא לומר שהזקנה והשיבה הם בזמן
ר' שלא היה שיב' יותר בכלל מלתי' מה והיה לו לשלול שיבה ולזה לא היה
זקנ' ולא היה שיב' שהזקנה והשיבה הכל בזמן ר' אלא הדרת פנים היה
השיבה כי עטרת תפארת שיבה ואמר דוד שלא נתת לי זקנה תן לי שיבה
הכונה כי דוד לא היה שולל הזקנה כי בבר נתנה לו כמו שהזכיר בפסוק
הקודם מלא בגבורות שהוא בממוכים שנה • ועוד שלא כן ה"ל וגם לזקנה
ושיבה לו יאמר יותר בלשון שאלה זקנה ושיבה שהים תן לי אלא כונתו הוא
עם הפסוק הקודם אלו אלהים למדתני וגו' כי היה מתן הודאות לשל שאר
למדו מנעוריו שם אלהים למדתני מנעורי ועד הנה מגיד נפלאותיך וגם אתן
לך רוב ההודאות כי על כל טוב שאר עמית עד זקנה כלו' עד תתך לו זקנה
ועתה נריך שכיון שנתת לי זקנה ושיבה אלהים בדין הוא שלא תעזבני ולזה
לא אמר ה' שלא תעזבני מתת לי שיבה עמה • וכזה מוכן הטעם שאר כתיב'
ושיבה בלופן שתפלתו היתה על השיבה כי הזקנה כתובה היתה לו והיה
כותן הודאה עליה להיותו דבר גדול כי הרי לאברהם ע"ה נאמ' נדק' ומשפט
זכה לזקנה ולאברהם זקן וכזה מתורץ שמכיון שלא לאברה' לזקנ' שכתו'
בדוד כרמים הפסוק שאר היה נותן הודאה עליה להיותה דבר גדול כמו
שאומר כדי שמתוך שיבה שאר יהיה בו יגיד לדור הבאים כמו שאומר עד
לגיד וגו' • וגם נוכל לומר לפי הכרחה בנקל כי להיות שכתוב באברה' זקן
ובא בימים תיבת זקן מורה על השיבה כי הזקנה בבר היה בתיבת בא
בימים שלא זקן הוא השיבה הדרת פנים ובא בימים הוא הזקנה • למכם

הרשעים הוא יותר חריף לתקן יותר ממי דעתי:

מ"ל בתבמו' ומברכ' זקן ס"ל ס' אלהי גדלת מפר

ואברהם זקן וגו' ה' אלהי גדלת מאד גדול אתה בנפלאות שעשית עם האדם שנתת לו זקנה ושיבה שאלולי כן אין אדם יודע אותך מי לכבה ואין מאד אלא זקנה שנאמר ועל זקן כאד וגו' הוד והדר הלבשת שהלבשת לבי"ם עוזי וחסרת יה אבר ה' יהודה בר אלעאי זמרני וזמרתיו והדר ההדר שנתהדרת בי נסיני נגד כל העמים אמר ר' יהודה בר סימון כיון שאברהם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע אותה שעה נאבקו שנים בין המוחים דבר אחר הוד והדר לבשת מהודך והדרך הלבשת לראשו של אברהם שנתת לו הדלת זקנה שנאמרה ואברהם זקן ובא בימים את אברהם בכל בזכות מה בזכות שחפרים מעשר מכל שנאמר ויתן לו מעשר מכל וה' ברוך את אברהם בכל:

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה מהכי"ו פסוקים אלהי גדלת מאד ומה טעמו חזל בכתוב ה' אלהי גדלת מדחשו גדול אתה בנפלאות מעשית עם האדם מהכי כמה גדולו שעשה גדולי מלכי ומושלין בהם להם דהיינו בזקנה וכי מטום דכתיב מאד מאד לגן כמה מלך מיכה בקרקי: גם לומרו זה העוז מהלבשתיך כיס מה עוז הלבישו כיס ומה לו לדוד כמעבר: גם בגין כותל רבי יהודה בר אלעאי וכותל רבי יהודה בר סימון מה קומיך עליו: גם כמומרו דבר אחד בהברסם: גם לומ' הלבשת לרשעו של אברהם מלי לברהם מלי דקמיר: גם לומרו כזכות ויתן לו מעשה מכל כיצד ישנו המדות מעשר עם הזקנים: גם לומרו לכך נאמר וה' ברך את אברהם בכל: מה דקדקו חזל

הביאור דחזל הקשו מה קמה וה' ברך את אברהם בכל עם ואברהם זקן גם לומרו ואברהם זקן דהזל ויהי כי זקן אברהם וכו' גם היינו זקן היינו כח כימים: עוד לומרו וה' אמורה הוא וכית דינו למה: למעם מכוונת חזל יובן עם פסוק ה' אלהי גדלת מאד דקשיה בפסוק לומרו שהי כי הזל ברכי נפשי את ה' גדלת מאד ומלי חוזר לו ה' אלהי: ועוד ק' הלא ידענו שהוא אלהי: גם לומרו גדלת ולבשת הלבשת תרתי מעמעת לו כמו שתגדלת לו גדלת לאחרים וכן לבשת למעם כותל דוד להודיע גדולתו יתברך שהיו כמו כ' מאיות לוכם שם אדם הלבוש שלו והמיכה שלו יחבר מכבודו בלבושו לבוש המלך לכל הוא יתברך גדול אתה בנפלאות מעשית עם האדם שנתת לו זקנה ושיבה שהוא לבושו כמו שהוכחנו במאמר שלמעלה מזה וגם ברכי נפשי את ה' וכי תימא מי אתה שתברך כל כל רם ונשא לזה השיב ואמר ה' אלהי כלומר מקבתי וגם אלהי בכינוי ולא שהיה כלו מקובתי

137

גדלת מלך דהיינו שלבשת לי לבושך הוא הזקנה הרמוזה בתיבת מלך והיא לותיות לדם גדלת על כל גדולים כמו שלמרנו שעם היותו שלוה ית' הלבים לבושו לאדם הרי שהאדם נדמה לשלוה בלבושו כמובר וג"כ בעבור האדם לבש בלבוש שרגיל להניל שרגיל בים וגם הוא הענין שהלבשתיך בים בלומר עוזי הוא מה שבעבורו הים מלחמה נדמה בים יעיר מלחמות הרי שלי נאה לברך שאני לובש לבושך ואתה לבושי וזמרת יה לא אמרתי לרמוז מה שדרשו חז"ל בעים זמירות ישראל שהוא בעים מזמירות ישראל והוא בעים שנותן זמירות לישראל כי בכל הזמירות שבתובי' ישראל הוא נותן להם שמע ישראל וכו' ה' אחד ומי כעמך כישראל וכו' הרי רמיה ג"כ בגדולתו ית' שמתפאר בישר' וזהו כוכת הוד זה העוז וכו' ומהיכן זכה לעשה לעים את הבתים והדר יבלומר בעבור ההדר שנתהדרת בי בעיני וגם כן הוא רמוז בתיב' עוזי היא זכות התורה שנקראת עז שנתהדר הבה בי בגד כל הלומות. וכל רבי יהודה לפרש כיצד היה בגד כל הלומות שבשלמרו בעשה ובשמע על לותה שעה בלמר כשובה כין החוחים שהם הע"ל. דבר אחר הוד והדר לבשת מהודך והדרך הלבשת לרמזו על אברהם ירג שהוא פי' על מה שלמ' ה' לאלהי גדלת מלך דהיינו שנתן לאדם זקנה שהוא מלבושו כמו שלמרנו ועתה פירש מהיכן זכה האדם לזקנה שהוא מאברה' לכיוצא שלקח במעשיו הטובים כמה שנתן הוא למלכו של עולם להפרים מעשר לשם שהיה כהן לאל עליון נתן לו הדרת זקנה כלופן שהברכות יחולו לרמזו של אברהם שהוא היה הסיבה וגם ואברהם זקן בלומר שהוא היה חידוש שהיה זקן מה שלא היה עד הנה ומהיכן זכה לזקנה שזה הוא וביות דיוקו בירך את אברהם בזקנה בכל בלומר בעבור מה שנתן בכוד והפריש מכל זכה לברכת הזקנה שיכובד והיום יכולים בלומר דק למר לכך שלמר וה' ברך את אברהם בכלו לומר שאברהם היה זקן וה' בלומר דומה לברכו שהוא לבושו בלומר ודי בזה:

שלל ברכם שם בסף תלוש וגו' סלל טוב לום חזק

אם כסף תלוה את עמי חלר טוב איש חונן ומלוח יכלכל דבריו במשפט אין ברית שאינה חייבת להב"ח אלא שהוא חנון ורחום ומוחל על כל הראשונים שנאמר אל תזכור לנו עונות ראשונים משל לאח שלוח מן דיוסטוס (רל מלוה) שלוח כל אדם ממנו ושכחו לאח זמן בא ועמד לפניו אמר לו יודע אני שאני חייב לך אם לו למה חזכרת חוב הראשון כבר בטל הוא מלבי כך אדון העולם חבריו חוטאים לפניו והוא מסתכל שאין עושין תשובה והוא מניח להם ראשון ראשון וכשהם שבים באים להזכיר החוב שעשו בראשונה והוא אומר להם אל תזכרו ראשונות מנין אתה אום שאם שב אדם ועשה תשובה אפי' יש בידו עונות הרבה הוא עושה אותם זכות

שכלמר

157

שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם הוא יחיה כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו (יחזקאל יח כא וכתיב ואכפיה מומרג טעות גם הם בני התוכים ותיכת חיו טעות אלא הוא יחיה מג אתי כתוב) לכך הוא מוזהר על העני לא תהיה לו כנושה לא תשימו ערום והיה כי יצעק אלי וגו' וכן דוד אומר צעקו וה שמע ר' אבהו אומר שלש רגלים תחוג לי בשנה הב"ה קבע שלש רגלים והת ירחבזכות האבות שאינן באים לפני הבה ריקנין ואף בדורות הללו אעפ"י שהן מצרין אין התורה זזה מהם שנאמר לא ימושו מפידומפי זרעך וגו' את העני עמך משל לאחד שהיה לו עסק לפני המלך והיה לו סניגורין ספייסין על ו כך אדם עושה מצוה והוא בן תורה וגומל חסדים והשטן עומד ומקטרגו וסניגורין עומדין כנגדו ומלמדין זכות שנאמר מתן אדם ירחיב לו מה שהוא עושה עם העניים מסייעין אותו לכך נאמר אשרי משכיל אל דל:

ראוי לעורר רחמנות מה דקדקו חזל בפקוח הפרשה מהכילו פקוח טוב חיים ומה טעמו בפקוח טוב חיים דקאמר ההיא גם תומלין בריה שהינה חייבת לאלהים אלא שהות מכון ורחוס היכא רמיזת גם קשה מ"ם אלא וכו' ומוחל על כל הרהשונים שנאמר אל תזכור לנו עונות רהשונים כי אם לא הזכר שהות מוחל עונות רהשונים אלא שאנו מתפללים אל תזכור וכו' (עיין במזמור עת) וכן תומר לחכ עזרנו שהי ישעינו וכו' כל דרך תפילה גם למה צריך משל בדברים פשוטים ובפרט שהינו דומה למשל כי כבו שייך שכחה ולפניו אין שכחה וכדברי ג"כ קאמ' הוא מקתבל שהין עושין תשובה והוא מניח להם לרשון רהשון הרי שלא מחמת שכחה כמו שתומר המשל ושכחו שלא שרוצה ברחמיו למחול אלא היינו דומה כלל למשל גם צריך לפרש לומרו מניין לתה תומר שאם שב לדם ועשה תשובה הוא כפל ענין כמלות תשובות היינו שב היינו עשה תשובה ויאמר לחד מהם ג"כ יכין היה לו רחייה שהעונות לפני' שהם הרבה הוא עושה לותם זכות שהוא רבותא טפי וכמו שמביא מפקוק עליהם חיו יחיה למה נאמר שהוא מוחל על כל הרהשונים דבכלל מלתי' מנה שאדרב' נעם להם זכות וכי תימא שמלבר שב' מיני תשוב' כדתירין בגמ' כאן שב לגמ' כאן שב שלא לגמ' כו' היינו מבדון דיוקא שכותבו להכי' הרחמנו שהוא מתנהג עמנו שצריך שכן נתנהג עם העני ויאמר ולא הלחרונה שהיא גדולה עוד קשה שמביא כל הפסוק עליהם חיו יחיה וגם כל פשעיו לא יזכרו שהם דברי הפכיי' שכתו' עליה' חיו יחיו נר שהם שכתו לזכו' וכלומרו כל פשעיו לחר עשה לא זכרו נרלה שלא יזכר ובלבד לבל יוכס נעשים וכיות גם נרלה כולם לא יזכרו לבל יזכרו מקנתם ולפי הנרלה ליכא למשמע מהלי קרא כלל ועיקר גם נכין לומרו לכך הוא מוהיר על העני לא

תהיה

תהיה לו כוונה מה שיבות זה הענין לזה גם נפלא לומ' לא תעמידו עדות והיה כי יצעק אלי כרחה דבריה בלי הכרח גם לומרו כן דוחק לומר נעקו ה' שמע וכי יהודע לקרא הרי בפרק הפרשה לומ' והיה כי יצעק אלי ושמעתי לפי' ביחיד כ"ש כשנתעקרים גם צריך להבין הפרי רבי' לבהדחומרו בתוספ' בלשם דגלים וכו' כוללה כל דברים בלתי מוקשרות תכן מה שלומ' לח"ב מטה לאחד שהיה לו עסק עם המלך וכו' והיפך רמיזת בפרשה שמן זה גם קשה דכיון שהלדם עושה מצוה וכן תורה וגומל חסד במה פשטן עומד ומקטרג ולמה התורה לא ילמד עליו זכות שעשירה מכבה תורה אלא מתן לדם דהיינו מה שעושה עם העניים מבי'ען לותו גם מלי קלמר לכך נלמ' לחדש משכיל אל דל כל אלו הדקדוקים רלריתי לעורר במלמר זה וקשה להולמו ולפי על המלמר הזה לומר הוה"מ

חביאור דחזל דקדקו בפסוק הפרשה לומרו לם כסף תלוה לת עמי לת העני עמך דה"ל לכתוב נושה כסף תלוה וכו' עיד קשה לומ' לת עמי לת העני די שילמר לם כסף תלוה לת העני ובודלי דבעמו מסתבי ולא כעם לחד ותיבת עמך ג"כ מיותרת לזל הה"ד טוב לים חוכן ומלוה תיבת לים מיותרת גם קשה מלי יבלבל דבריו במשפט דקלמר כי נדקה הוה מה שחוכן ומלוה ולא משפט ולם הכוכה לומר שיעשה הדברים בכלכול ולא יבוכו יותר מדלי הוה קש' שנל דבהא מסתבי קר"ל לין לים כל כריה שלינה חייבת לה"ה ירנה שנריך הלדם ידון ק"ו ללמוד ממדותיו ית' שלין כריה שלינה חייבת אלא שהוח חנון ורחום כשם ה' הקדוש הקודש זרח בחשך לור לישרים יהנה שאפי' לותם לשר תחשכנה שיהיה מרלות זכולים לרלון ורח בחשך לור להם הלל ית' לי' ברי' כלו' לעשות ישרי' יען שחנון ורחום ונדיק הוה ית' שמוחל על כל הרשעוים שנלמר אל תזכור לנו עונות רלשונים דקדקו חזל דה"ל לומר אל תזכור עונות רלשוני' לנו והוה נודק יותר אלא כל הכוכ' לומר כי לנו ובעבורנו תלוי אלא תזכור העונות שעברו ותשוב לותם הרשעי' ולוה הביח מעל לאחד שלוה מן דיוקטוס ר"ל מלוה לכל לדם ושכחו לאחר זמן כח ועמד לפניו כעבד לוה ולומר לו יודע לני שלפי חייב לך הנה בלותו ההשתעבדות נכמרו רחמי המלוה הרוח ולומר לו למה הזכרת חוב רשעון כבר כטל הוח מלבי כלומר בעבור שעמדת לפני והודית ולא נושת כן בזה הלופן לדון העולם הברית חוטלים לפניו והוח משתכל שלין עושין תשובה ירנה לינו משתכל שחוטלים שלא מה שלין עושין תשובה כדי למחול להם תכף ועכ"ז מניח להם רשעון רשעון וכשהם שבים וכנגעים לפניו בלים להזכיר החוב שעשו דרשעוכה והוח לומר להם ובעבור הכעסתם לל תזכרו רשעונות הנה שכפי מעשי הלדם בחזור בתשובה לפניו גורם שמעבי רשעון רשעון שלם לנו כפרשים על הרשעונות גב ונם לל תזכור לנו ובעבורנו עונות

רשעונות

דמצוות וכוה הוא חכמן ודחוס לומר על הרמטוים ונדיק כמה שעשה בנדק
ומספט כיון שעשה בתשובה כן ממנו ילמד האדם והלכת בדרכיו זה טוב לים
חוכן ומלוה ר"ל טוב לחיים שידמה לבוראו כהיותו מלוה לכל העולם ויכלכל
דבריו במשפט כי כמו שהקב"ה מתנהג עמו לותר לו על חוכו מה שינות כמו כן
יתנהג הוא עם הלוה וזה לם כסף תלוה את עמי את העני עמך כל מה
שתעשה את העני עמך לתת שעשה שלם תעבו' עליו ג"כ השי יעבור על חוכך
והיינו יכולים לומר דרך הלצה את עמי כאלו לומר לתה עמי כלומר כמו
שלתה מלוה והוא לווה כן אני מלוה שלך ואתה לווה וכוה את העני כלומר
מה שתעשה שתעשה לעני אני לעשה עמך לם תרחוק לותו אני לדחוק
לותך ר"ע מנין לתה לומ' שלם שב האדם ועשה תשובה רמז בכפל שעשה לעם
שמים ועשה תשובה שהעונות שעשה לותם וכיות שנתמ'וכשוב רעע וכו' הנה
כזה כפל טעות בדפוס שהם שני כתובים כיחוק אל הא'בימין ג'והב' בשמין
ית וכע"ה הפך הקדר להכריע שלא מכעיס שלא יזכרו אלא מעשין לותם
זכיות כשהוא לעמה והייכו מדקאמר קרא בימין ג' וכשוב רעע מרעתו
ועשה משפט ונדקה ובשמין ית לומר כל פעמיו לעשה עשה לא יזכרו לו
בנדקתו לעשה עשה יהיה הוא מוכרח שמה שלמר עליהם הוא יהיה לימו
חוור אל משפט ונדקה ועל שניה' הוא יהיה שהרי בנדקתו לכר נלמ שיהיה
אלא על רעתו דהיינו על כולל כל פעמיו לעשה עשה המוזכרות בשמין ית
כפי יהיה הנה כמו כן מיכה נדון לענין הפרשה שלא מכעיס שנריך האדם
להיו' חוכן לכל ידחוק אל העני וכמו שלמרתי כאת העני עמך שלא שתדרכה
ים לו לחשוב שלת העני עמך כלומר שהעני ים לו עליך הלוואה כמו שהאל
חושב חוב עומתיך לוכיות והוא פירוש שכתוב בפרשה • ורבי אלעזר דורש הפ'
בלופן לאחר זה כתיב שלא רגלים תחוג לי הקב"ה קבע לישראל שלא רגלים
והת רה כוכות האבות שהם דברים מרחים המועילים לגוף ולנפש שלימים
בחיים רקנין בענין השלא רגלים לכתיב ולא ירחו פני ריקם כי תכף הנה
שכרו אתו לברך את כל מעשה ידיו כמו שם חיים כמתנת ידו וכו' וכן בענין
התורה היא בכל זמן במקום המקדש שהיו הולכים לחזות בפנים ה' הנה
מיוש שנאחרה לין לנו שלא לרבע לחמות של הלכה והנה העני דברים אלו
נמשכים בענין הנדקה וזה משל לאדם שיש לו עסק עם המלך כי עיקר העני
הוא ממש כאלו יש לו עסק עם הקב"ה והיו לו בניגודין מפייסין עליו ירצה
על ידי אותו העסק שהוא מתקרב אל המלך גם כן לוקח קורבה עם
משרתיו העומדים לפניו לפיים את המלך כאיזה עידן רתחת על איזה עון
כי אין נדיק כאדם לעשה טוב ולא יחטא כך האדם הזה עשה מצוה
ר"ל כל אלו הדברים שהם מצות רשין של שלא רגלים ועניו התור' בוכו' אבות
ואלעזר ממנו' בעשה נדקה הא כיצד עשה מצוה כהלוואה והוא כן תורת

כי לקיים התורה עושה וגומל חסדים וכנגד זכות אבות שצריך בזמן שאינם
עושין רצונו של מקום לקניגור מה שעושה עם העניים מקייעין אותו שנאמר
מתן אדם ירחיב לו ואין זה צריך זכות אבות כי זכות העניים מקייעין אותו
וזה רמוז בפ׳אם כסף תלוה את עמי ר״ל תדמה בזה את עמי בני יש׳ בדברי
המשובחים שנתתי להם והיינו מצות ראיון והתורה שאינם באים ריקנין ·
וכנגד זכות האבות את העני עמך כלומר מה שאתה עושה עם העני יהיה
עמך לקייע אותך בשעת קטרוג לכך נאמר אשרי משכיל אל דל ירצה בכך
נבין מה שאמר הפסוק אשרי משכיל אל דל ולא אמר אשרי נותן או חונן או
מרח׳ אל דל לרמוז כי אשרי מי שמשכיל ונותן לב שכלו לדעת כי בענין הצדקה
עם הדל יש ג׳ דברים גדולים ביתר שאת ומעלה כי בזה כאלו יראה פני ה׳
שלא יראו פניו ריקם והוא בן תורה במה שמקיים דבר תורה או בשאם הדל
הוא תלמיד חכם בהחזיק בידו הוא בן תורה וגומל חסדים שהוא נגד זכות
האבות שמה שעושה עמם יעמיד לו קניגורים לעת קטרוג כל אלו הדברים
נמשכים עי״ הצדקה לכך נאמ׳ אשרי משכיל שישכיל בהם ויבין למה שעושה
אל דל כי בזה יאזור כגבר חלציו בעוצם וחוזק לבב ולפוס אגרא צערא ומובן
בזה או׳אם כסף תלוה את עמי כלומר
תדמה את עמי
כאמור ·

מז״ל וזאת התרומה בשע׳ שהגיע זמנו של יעקב ליפט׳ קרא לבניו

וזאת התרומה אמר ר׳טביומי בשעה שהגיע זמנו של יעקב ליפטר מן
העולם קרא לבניו אמר להם הוו יודעים שה״בה עתיד לומ׳לבניכם
לעשות משכן אלא יהיו כל צרכיו מוכנים בידכם שנאמר והיה אלדים
עמכם וכי תעלה על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקב״ה עם בניו
אלא כך אמר להם עתיד הוא לומר לכם ועשו לי מקדש והוא יורד ומשרה
שכינתו בתוככם שנאמר ועשו לי מקדש ויש מהם שהתקינו עצמן לדברים
ויש מהם ששכחו וכשבא משה ועשה המשכן יש מהם שהביאו מעצמו ויש
מהם שלא הביא אלא ממה שמונח בידו שכך הוא אומר כל איש אשר נמצא
אתו תכלת וארגמן ואומר וכל אשר נמצא אתו עצי שטים :

וראוי לעורר מה דקדקו חז״ל בפ׳הפר׳עד שדר׳ ר׳טביומי ענין זה בשעה
שהגיע וגו׳ · גם קשה דהיכא רמיזא שקרא לבניו ואמר להם הוו
יודעים וגו׳דאם מפ׳והיה אלדים עמכם זה הפסו׳לא הוזכר שקרא לבניו רק
שם כאמר ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת והיה אלדים עמכם והשיב וגו׳
גם קשה אומ׳אלא יהיו כל צרכיו מוכנים אלא מאי דקאמר הי״לל לכן יהיה כל
צרכיו תיבת כי אלא אינו צודק · עו׳ קשה מאי קשה מאי קא מקש׳וכי תעלה
על

155

על דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה וכו׳ דילמא הכי קאמר שיהיה
עמם להשיבם אל הארץ • גם קשה או׳ אלא כך הוא ענין כפול שכבר אמר
הוו יודעים שהבה עתיד לומ׳ לבניכם וכו׳ יהיה כל צרכיו מוכנים אם כן ודאי
כשמקשה וכי תעלה על דעתך וכו׳ היינו להכריח פי׳ זה ומאי קא חזר שנית
אלא כך אמר להם עתיד הוא לומ׳ לכם ועשו לי מקדש דהיינו הך רק השיבוי
ממשכן למקדש • גם נדקדק אומרו והוא יורד ומשרה שכינתו בתוככם מאי
והוא יורד דקאמר הי״לל והוא משרה שכינתו בתוככם לבד כי זהו הצריך
לשיכינו כל הצורך • גם צריך להבין אומ׳ ויש מהם שהתקינו עצמן לדברים
דהי״לל יש מהם שהכינו הדברים מאי התקינו עצמן דקאמר • גם מה לו
להזכי׳ אותם ששכחו • גם נדקדק או׳ יש מהם שהביא מעצמו ויש מהם שלא
הביא אלא ממה שהיה מונח בידו למה נקט לשון שלילה שלא הביא אלא
דהי״לל ויש מהם שהביא מהמונח בידו • ונדקדק או׳ שכן הוא אומ׳ כל איש
אשר נמצא וגו׳ דלא קאמר שנאמר ומאי ואומ׳ וכל אשר נמצא אתו עצי שטים
דדרך הגמרא להקשות מאי ואומר •

חביאור כי חז״ל דקדקו היות הפסוק מיותר דמאחר שאמר תקחו את
תרומתי מה חוזר וזאת התרומה אשר תקחו מאתם ומחמת זה
רש״י פירש דבג׳ תרומות משתעי קרא אבל עכז״ קשה אשר תקחו מאתם די
שיאמר וזאת התרומה זהב וכסף וגו׳ לז״א אר״ טביומי דרמז רמז הפסו׳ דבשעה
שהגיע זמנו של יעקב ליפטר מן העולם קרא לבניו ואמר להם וכו׳ הכונה
כי הוא ידוע היות האבות הן הם המרכבה אל השכינה ולכן כשהגיע זמנו
של יעקב ליפטר רמז לבניו הנה אנכי מת כלומר שהייתי משכן לה׳ והיה
אלדים עמכם יר׳ שעתיד הבה״ לומר לבניכם לעשות משכן להשרות שכינתו
בתוככם וזה יהיה והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם ירצ׳ כשישיב אתכם וגו׳
אלא יהיו כל צרכיו מוכנים בידכם ר״ל אינכם כמוני שהייתי משכן ה׳ בלי
הכנו׳ כלים ומשכן אלא שאתם צריכים הכנה בכל כלי המשכן ואז השכינה
שורה בתוככם כי העיקר תהיו אתם וכמש״ חז״ל בפסו׳ ושכנתי בתוכם ולכן
נקט קרא והיה אלדים עמכם זש שנאמר והיה אלדים עמכם דוכי תעלה על
דעתך כשהיה יעקב אבינו חי לא היה הקבה״ עם בניו אלא כך אמר להם
עתיד הוא לומר לכם ועשו לי מקדש והוא יורד ומשרה שכינתו בתוככם
חזר לומ׳ אלא לרמוז שעיקר המקדש הוא לשושכנתי בתוכם שיהיו הם קדושים
וראויים לכך ולזה נקט קרא תיבת אלדים באומרו והיה אלדים ירצה שיהיה
בדין להיות עמכם כפי מעשיכ׳ הטובים ובאומרו יורד ומשרה כי כי״ ירידה
היא לו בערך מה שיהיה עם האבות בלי הכנות דברים וזש ויש שהתקינו
עצמן לדברי׳ ירצה העיקר הוא תיקון עצמו כי בלי הפקמי שהשתדל להכין
הדברי׳ יען נמצא בו רוח קדוש וטהור בעצמו הכין והשתדל בדבר ויש מהם

מעכין ידיעת ההכרח ע"כ וכתבת מפה ועפה המעכין יש מהם מהכיח מעצמו
הנה לז נהפך הכדר מרגו לתקן את לשר העוו לכותסוקדמו להכיח לותם
מהכילו מעצמן לשותם מלביהם הכיכו הדברים ומן הרלוי היה מיוכיכו
ג"כ הם מעצמן ליוה דכר ולרמוז זה לשר בע"ה מלת הכילו מלת מה מהיה
מוכח כידם כלומר לת הוסיפו מעצמן כלום ומי יאמר מכן היה הכדר מכן
הוא לומר וכל לים לשר נמצא לתו הכלת וכו' לחר כל נדיב לב הכילו
ומוטעם כזה תיבת הכילו דקלמ"ב בקיפיה דהלי קרא כלומ' הכילו הנמצא
לתם ול"ג יותר לו שמא לזכות את הלחרים לת הניח להם מפה שיכילו עוד
כי לם הנמצא כידם וכי תימה מי יאמר לך שהנמצא לתו היינו מזמן ניוי
יעקב לז"ל ולומר וכל לשר נמצא לתו עני עני' ומי הכיל עני עטים כמדבר
אלא מזמן יעקב הכילם כידוע מהמדרש והנה כזה מוכן בעגם פקו"ל
התרומה לשר תקחו מלתם שהפקוק הקודם לומ' מלת כל לים לשר ידבנו
לכו תקחו לת תרומתי היינו ככגד לות' שהכילו מעצמן לכל וזלת התרומה
לשר תקחו מלתם כלומר מלותם שכבר הוא לתם מוכן ומזמן מזמן יעקב
דהיינו התכלת והלרגמן ועני עטים אלא שהזכיר כל הדברים הנריכים אל
המשכן זהב וכקף וכו' אבל כמתי כיתות הכתוב מדבר וכזה מתורץ כל
הדקדוקים שדקדקתי כמאמר ולמי כזה:

מ"ל ועשית לת הקרסי' אשר יעבעו עצי' וכו'

ועשית את הקרשים למשכן ההר ישבעו עצי' ארזי לבנון אשר נטע
הרבה ברויות ברא הב"ה בעולמו ולא היה העולם ראוי להשתמש
בהן וגנזן הב"ה מן העולם ואיזה זה אור שנברא ביום ראשון ד"א ר' יהודה
בר סימון אמר אור שברא הב"ה ביום א' אדם צופה ומביט בו מסוף העולם
ועד סופו כיון שנסתכל הב"ה בדורו של אנוש ובדור המבול ובדור הפלגה
שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהם שנאמר וימנע מרשעים אורם ולמי
גנזו לצדיקים לעתיד לבא שנאמר זרע אלדים את דאור כי טוב מדרו כי
טוב שהיה אודי נאה לעולם ולא היה מזיק כשמש הזה והיכן גנזו בגן עדן
שנאמר אור זרוע לצדיק והרבה ברויות ברא הקב"ה בעולם ולא ד"ד ראוי
להשתמש בהן והיו ראויים להגנז ולא נגנזו ואיזה זה זהב אמר ר' אבהו
פובה גדולה חלק הב"ה לעולמו בזהב אדם פורש זהוב א"והוא מוציא ממנו
כמה יציאות שנאמר וזהב הארץ ההיא טוב טוביה דהוא בביתיה טוביה דהוא
בלותיתיה אמר ר' שמעון בן לקיש ולא היה ראוי להשתמש בזהב ולמד
נגר בשביל המשכן בשביל בית המקדש שנאמ' וזהב הארץ ההיא טוב כמא
דאת אמר ההר הטוב הזה והלבנון ז' זהובים היו וגום ואף ארזים היו ראויים
להגנז ולא נגנזו אמר ר' חנינא לא היה העולם ראוי להשתמש בארזים ולא
נבראו אלא כשביל המשכן וכשביל ב"ה שנאמר ישבעו עצי ה' ארזי לבנון

אשר

אשר נטע ואין לבנון אלא בית המקדש שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון
ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל כפ"מר מלמר ה"ד יפכעו עני ה' וגו' גם
קשה לומ' הרכה כריות ברח הקב"ה כעולמו ולא היה העולם רחוי
להתקיים דכיון שלא היה העולם רחוי למה ברחן • גם קשה מאומר הרכה
בריות ולינן שלא כריה ח"ו הוא האור מכן לומ' ולינה זה האור • גם כדקדק
לומ' זה האור שכברח כיום רחשון דמה לנו לפ שכברח כיום רח שון לו לא וכי
לא ידענו שכברח כיום רחשון • גם נדקדק לו'כיון שכתכתכל וגו' וכי הקב"ה
לינו נופה ומכיט מעיברח ולמה כרחו גם מלי קלמר עמד וגכזו כ"ל גכזו
מהם ותיכת עמד מיותרת • גם נריך להכין למה נריך להכיח
מפסוק וימנע מרחשים חורש ולינו הכיח מפסוק הכרתה מאומר ויכרל
אלהים כין האור • גם קשה לומרו ולמי גכזו לנדיקים וכו' ולאחר כך לומר
והיכן גכזו כגן עדן דקודם ה"ל היכן גכזו ואחר כך ולמי גכזו • גם קשה
כלומרו והרכה כריות ברח הקב"ה כעולם למה איכה למעלה לומ' כעולמו
וכאן לומר כעולם • ועוד מה שהקשיתו למעלה שאיכה הרכה מהרי לינו
לומר אלא זכה לכד • גם נפל כו הכפל כלומרו ולא היה העולם רחוי
להתקיים כהן והיו רחויים להגזו הוא כפל ענין • ונדקדק מרבי לכהו
לומר טוכה גדולה חלק הב"ה לעולמו ולינו לומר לעולם כמו שאמר כתחלה
ברח הקב"ה כעולם ומלי קלמר טוכיה שהוא כביתיה טוכיה דהוא כלויתיה
הוא כפל ענין כמלות טוכות • עוד קשה מלי קלמר ריש לקיש לומר רכי
שמעון כן לקיש ולא היה רחוי להתקיים כזכה ולמה נכרא וכו' דכתיב כלקיש
ונחתי כן עד הנה • גם כפל דכרים כלומרו ולא היה רחוי וכו' ולמה נכרא
דלא ה"ל כי אם למה נכרא לכד • וכללו הוא שלא היה רחוי להתקיים וכו
מכא לה מקר'דוכה המרן וכו' דהיינו כשכיל הר הטוב הזה כה"ג למה
כשכח הוכה מאתעי קרא • גם קשה כלומרו ואף מרוים וכו' ומכיא פסוק
הר הטוב דתרתי מכא לן דאם כדרוש דהר הטוב הזה ב"ה להכיח מאם
שכשכילו נכרא הוכה מכא לן המרוים דהלכנון לומר הפסוק שהוא ענין
אחר • ואם נוציא מתיכת והלכנון על המרוי'מרוי לכנון מיכא תיפוק הזה כ
שנכרא כשכילו מהר הטוב שהוא ב"ה כיון דהלכנון הוא על ב"ה ולפי
פירושו ה"ל הר הטוב הזה הלכנון שיוכן שמיהם על ב"ה:

הביאור דחל"ל דקדקו כפסוק הפרשה דה"ל ועשית את הקרשים מאכן
ולמרו עם פסוק יפכעו עני ה' יוכן שהכוכה הוא היות כריאת
העני שטים לכעבור המאכן כמ"ש כפוף המאמר וכלו לומר ועשית את
הקרשי'למאכן עני שטים כלומר לכעבור המאכן עני שטים עומדי'כעולם
שלא היה העולם כדאי והגון להן ולז"ה דיפכעו עני ה'מרוי לכנון לאפר
נטע דקדקו דוכי לא ידעינו שהם עני ה' כי לה' המרן ומלוחה • גם מלי

שביעה שייך בעצים • וגם למה שם תיבת ה׳ בין הדבקים והי״לל ישבעו
עצי וארזי ה׳ אשר נטע • גם קשה וארזי מ״ל שלפי הנראה הם שני דברים •
גם מאי אשר נטע אבל כפי דרשת המאמר יובן כמין חומר והיינו שמדבר
בענין העצי שטים שהיו במשכן ובמקדש והיו משמשין לשני דברים • הא׳
העצי שטים שבמזבח ועשית מזבח עצי שטים וז״ש ישבעו עצי ה׳ במזבח
מהקרבנות ומהם גם כן היו במשכן בפסוק זה ועשית את הקרשים וכו׳
והן הם ארזי לבנון אשר נטע ה׳ האמור במ״ש ויטע ה׳ אלהים גן בעדן מקדם
ולמה נטעם כדי שאשר שם צפורים יקננו כמ״ש בע״ה אחר כך וכי תעלה ע״ל
ששם היו מקוננות אלא ששם היה כהן שזחט ומקריב וחסידה ברושים ביתה
בארזים ביתה חסידה זה כ״ג שנאמר וללוי אמר תומיך ואוריך וכו׳ • ועתה
אפרש מ״ש הרבה בריות ברא הק״בה בעולמו ולא היה העולם ראוי וכו׳ •
וזה יובן בהקדמה אחת והיינו כי ענין ידוע הוא היות האור הוא אורו של
עולם זה הק״בה וכמו שאמר מהיכן נברא האורה וכו׳ והנה האל ברחמיו
אמר עולם חסד יבנה באותו האור הנערב דהיינו האור העתיד לבא ב״ב
ובלי ספק דכיון שהיה משתמש העולם באותו האור היה נותן שפע ברכה
בכל הנבראים לאין חקר ותכלית וכמו שלעתיד לבא עתידה ארץ ישראל
להוציא גלוסקאות וכלי מלת והיינו בשביל שאז תהיה אותו האור בעולם
להשפיע מטוב ברכתו בכל הדברים באופן כי בענין אותו האור הרבה
בריות ברא הק״בה בעולמו ולהיו׳ ענין האור דבר זך רוחני לכן אמ׳ בעולמו
בכנוי אליו יתב׳ יכנו דברים זכים כאלה כי אור זרוע לצדיקו של עולם והוא
הוא האור כידוע ליודעי חן ולכן אמר ואיזה זה אור שנברא ביום ראשון
כי זו היא סיבת הבריאה ביום ראשון קודם כל דבריו כי אותו האור הוא
המשפיע בכל הנבראים דאמר ר׳ יהודה בר׳ סימון האור שברא הקב״ה ביום
ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו ירצה שאדם שחננו האל
דעה והשכל צופה ומביט בעין שכלו מסוף העולם ועד סופו כלומר שכל
הנבראים בכל העולם כולם ממנו מושפעים וכיון שנסתכל הב״ה במעש׳ דור
המבול וכו׳ עמד וגנזו ירצה בעמידתו והסתרו וגנזו כי נתעטף אותו האור
ואמר וגנזו מהם לרמוז להם כי הוא בטובו וחסדו היה חפץ להצדיק את
בריותיו בתורת חסד באותו האור אלא שמהם ובהם הם היו סיבה וז״ש וימנע
מרשעים כלו׳ מסיבת הרשעים אורם בכנוי כלו׳ בשאינם ראויים לאור ההוא
אלא לאורם הראוי להם הוא האור המשתמש עתה אלא שבהבר׳ האור הגדול
מתחלה רמז שהוא היה חפץ להצדיק עמהם והם גרמו לעצמן ובזה וזרוע
רמה תשב׳ שאין להם תלונ׳ על ה׳ או שכיון שאותו האור הם רחמי׳ פשוטי׳ אשר
מחמת כן לעתיד לבא בלע המות וגו׳ אבל באור זה יפגע בהם מדה״ד וזרוע
רמה תשבר והנפש החוטא׳ היא תמו׳ וכי תימא אכ״ב בשביל החוטאי׳ יפסידו
הצדיקים

הצדיקי' לזה ולמי גמור לצדיקי' וכו' שנא' וירח שלים את הלור כי טוב שהיה לורו כאה לעולם ולא היה מזיק וכמו שאמרתי והעולל ירוץ לעשו דין ולהזיק כרשעים והצדיקים יקחו חלקם של הרשעים מאר מכעו הלור ההוא והיכן גמור בגן עדן ירבה כי עם מתעדנים הצדיקים בו שנאמר לור זרוע לצדיק וכמו שהזורע מוריע לאכול כזאת כן הלור זרוע הוא לצדיק כאופן שמקיבת הנקם מהרשעים היא הקיבה רלשונה לאר בעבודה גמורות אותו הלור ג"ם ומכע מרשעי' לורם ולזה ולמי גמור לצדיקי' לעתיד לבא לפי שאז כלע המות ואותו הלור לימו מזיק והעולם היה צריך דין ברשעים והיכן גמור בגן עד"ן דהיינו שיקחו הצדיקים חלק הרשעים בגן עדן כידוע ואמר עוד והרבה כריו כרת הבה בעולם הזה בכאן לימו לומר בעולמו כי קוף קוף הזה הוא ענין גשמי ולין רלוי ליחדו חלין יתברך ואמר הרבה דברים הבא הוא דבר מבואר כי יש זהב ולרזים וכזהב טבעה מיני זהב כדמפרש ואזיל. וכן בלרזים ואמר לא היו רלוים העולם להשתמש והיו רלוים להגמו. הבוכה לרמוז כי מעתי בחינות התמורות בלור. החאר שמצד הנברלים לא היו רלוים להשתמש בזהב ולא היה רלוי שיברח הזהב מצד המקבלים וגם מצד עצמו שהוא דבר חשוב והיו רלוים והגוני' להגמו לעתיד לבא לצדיקים כדרך שנגמו התור לחבל לא גמור מפני כבוד הבה ועתה פי' ר' אלכה ואמר טובה גדולה חלק הבה לעולמו ירצה שיש קונה עולמו של מקום בזהב הוא עולם הבא ולכן אמר לעולמו בכימו הא כיצד יש פורט וזהב לח' והוא מוציא ממנו כמה יציאות ר' בתתו לכמה מיני צדקה וגח שעשה פי שאמר וזהב הארץ ההיא הוא רומז להזהב העובר בארץ החיים טוב מאד וגם טוביה הוא בכיתיה טוביה דהוא בלותיה כלומר למתי הוא טוב כשהזהב הוא בכיתי הלדק וג"כ הוא מלויתיה שמלוה אותו ועושה לזה בעת מיתתו הבה זה הוא טעם אחר לברילת הזהב ואלא תגמו בשביל בכור ה' בתת צדקה לעניים כמו אבל ריש לקיש פי' בלופן אחר שאמ' לא היה העולם רלוי להשתמש בזהב דלפי זה בכסף לבד היה מספיק לתת צדק' ובפרטות גלמה בארץ בעבור המשכן ובית המקדש שבאמרו והזהב הארץ ההיא טוב ועתה הארץ הוא רומז על היות הזהב בעולם היינו בעבור הטוב שבא' הזהב הטוב והכריחו חז"ל פי' זה מאם כונת הפסוק לספר משבחו של זהב שזהב טוב בארץ ההיא אבל בהפסיקו בתיב הארץ ההיא בין הדבקים הוא מתבלית היות זהב בעולם היינו בעבור טוב שהוא משכן ומקדם ולא לרזים הנה מובן עם מה שאמ' בכונת יעבעז עניה' דהיינו בעניו הקהבנו למובחו יובן דתרתי קאמר וזהב הארץ ההיא טוב היינו בכין המשכן ומקדם שנקרא טוב ולעניו העניה' היינו כנד המובח אשר בנגדו נקרא לבנה שהיה מלבין עונותיהם של ישראל והיינו דקאמר קרבו ולבנון כי המקדש היה טוב מצד

עלמו

עצמו והלבנון כלומר היה עכין לאחר במוכח שהיו מקריבים קרבנות
ופי' היה מלכין שמחת על ישראל והכה מוכן כענף לומר ישבעו עכי ה' לרוי
לבנון לאחר נטע מתחילה כדי לאחר שם צפורים יקננו היינו השחטת הקרבנות
ומוכן לומר ועשית לת הקרנים למזבח עכי מטים שמדיש כלומר לכעבור
המזבח העכי מטים עומדים על גגנו ודי בזה:

בעזר העונה לדל בעת צרה וצוקה. נשלמו דרושי ומאמרי צרקה:

דרוש להוראה

על נפסוק כורעין כנפרק ונו' כורעות בעמידת וכו'

נוראות בצדק תענני ר' יודה בשם ר' יצחק נוראות שעשית עמנו בעת
בשביל יסורים שאתה מביא עלינו בעת. ר' חגי בשם ר' יצחק
אמר נוראות שאתה עתיד לעשות בע"ה בשביל יסורין שאתה מביא עלינו
בעת. מבטח כל קצוי ארץ אתה הוא בטחון של בעלי ורועות בשמך חם
בטוחים יוצאי דרכים בשמך הם בטוחים מפרשי ימים בשמך הם בטוחים.
יוצאים כשיירה בשמך הם בטוחים:

פסוק וירץ העם ויכנעו

הן אמת גלוי וידוע לכל מי שמכנו השלעה והשכל כי הכח לדבר כרכים
מרים וגדולים ממנו בחכמה ובמנין צריך שיהיה שלם בחכמה
רבה ולגיתלק לו כרכים למרות ה"ם מלבד ו צריך שיהיה שכלו בגוי כדי
שיתבודד ויערה עליו רוח ה' רוח חכמה כי לא קונת שיהיה חכם לבד
ולמי זכות לם יהיה ערוד טרדות הזמן הן הם יהיו כעוכרין וכל חכמתו
תתבלע וכמו שפי' הרב כמה"ר משה למלומדים של כפסו' וירץ העם ויכנעו
ויעמדו מרחוק מקכים של הכונם המ' והוא שמפר הכתוב שהעם על הר
כמי הסיגו השגה שלמה כל זמן שהיו עומדים ומתבודדים בשובה וכח ת וזקו
הנכלל כגיזרת וירץ העם המ"פה היא כימי של ההשגה לאחר הסיגו ונאמר
שכאחר כעו עמדו מרחוק מההשגה והדבקות נאח ויכנעו ויעמדו מרחוק.
אלפי דרכו של מתורץ תיבת וירץ העם שהרגיה המ"מ ותרת לאחר שלמ' וכל
העם רואים. ולעל לכאיל דאיה כי אפי' שהיו מקטים להיות שלא היה בהם
הכנה לדבר גדול כזה כי ידבר אליהם פה אל פה אליהם היה היתה הקיבה
לאחר עמדו מרחוק וכזה לבאן שכי דקדוקי של מה שהקשינו היות תיבת וירץ
מיותרת. גם דקדוק לאחר לומה לא לאחר ושמע העם ויכנעו ויכא מכוון עם
הפ' הכא לאחריו דכר לאחר עמנוגשמעה העמין הוא כל"ב כוכות לו שרלו
השכינה והגמה שגרם להם לברוח ולנוע ויעה גדולה יותר משמיע ורלית
הקולות

161

הקולות והלפידים וזש"ב וכל העם רואים את הקולות וגו' לפילו בהווה היה כהם יכולת לראות הקולות וכו' רק ירצה העם גלוי מכיון ויכוונו ויעמדו מרחוק. אז יתמ' כי כהיות מראו ממשות בקולות מה שלא ים כשלם קבלו רב התפעלות ופ' וכל העם רואים הוא לדרשת רז"ל שפי' מומים ראו ועתה אמר וירא העם ממשות הקולות ויכוונו ויעמדו מרחק לכן אמרו למשה דבר אתה עמנו ונשמעה ר"ל יהיה שמיבה לכל ולא דאיה כאשר בראשי עמנו השלמי' פן נמות כי אין כמו כל כך הכנה באופן שאמרו כי לפילו שיהיה שלא ידבר אלהים היותר שלם ירוץ שיהיה שקט ושלוה וכמו שאמרו בגמרא שמעתתא בעיא שלא ידבר אלהים אלא לכל מלכתחלה. ובזה מבין הדבר הכל מאמ"ל שאומר אמרה שבת לפני הבה לכל נתת בן זונה נתת בן זונ' וגו' ולי לא נתת וכו' מקבים לע"ז זה שלא למוחה לאחר שיתה כיום הזכרון זוג שיזדווג עמו כי כל שאר הימים הם תנועה ואמר כי להיות שכתן להם ליעקב כל מחדש היתה התורה שיעשיהם בה הנה מצד שלמות התורה יהיו יעקב כן זוג לשבת כי העיון יעקב במנוחה כאמור. ואמ"ט ועם לפי דרכו גם לומ' לשבת יעקב יהיה כן זוגך ואיכו מ"ש לשלא שלא כשבת התורה על הקבוץ אשר עשים בשבתות לדרוש תורה כרבים יהיה כן זוגך ר"ל כי המנוחה היא בת זוג התור' וכפרש הנאמר בקיבוץ שצריך שמא' והתבודדות גדול וכמו שפי' רבכו בחיי ע"ה בפקוק שלמה שאומר בתפלה יבקש כפרד בכל תושיה יתגלע אמר כי מי שמתפלה לתור' יבקש שיהיה כפרד ומתבודד כי זה מתכלי' הלמוד ולא עשה כן בכל תושיה יתגלע כלומ' תגלה מתפרסם בקיושלם בכל הח' במות וכן מביא בחיי ממה שאמ' כנגמ' על כתיב על גפי וכתיב על בקע בתחלה על גפי כלומר יחידי עד שם כנפו יבא ולבקוע על בקע כלומר תשיבו לו בקע לשמוע מ' כמתו ולעגל לפרש הפסוק הנזכר ולפי דרכו אל הם הפסוקים הקודמים שלנו שיהיו מקוטרים אשר לפי הנראה אין להם שייכות כלל אמר מ' מתוך אמרי יודע דעת יקר רוח אים תבונה גם לויל מחרים וכו' לתלוה יבקש וכו' לא יחפון כסיל וכו' כנראה אין להם קשר אלבר אשר נפל בהם הכפל בכל דברי הפסוקים ואומר מכוון לפי דרושינו כי הנה משה בא להודיע כי כל מי שחנכו אל דעת והשכל עושה רב התבודדות קדם שיוציא אמרים וזש"ב מתוך אמרי יודע דעת מדב' בעני עניים האחד מי שהוא חכם שהוא מקבל מאחרי'ים חכמה לאחרת שמוציא אלהים בעיונו אשר שלמה ע"ה כי בין מי שהוא יודע דעת מאחרים חוסך אמרים ומאחר מלאום' עד שיתבודד בהם בינו לבין עצמו ואפשר כי לכן נקט תיבת חוסך קרי וכתיב בא' מאכלי כוונת לו שהוא מלשון מחסיכים על התחו'כן הוא מתנהג להחזיק עליהם כלילה לו שנראים בעיניו כחוסך אמרים ולכן הוא בא מבע מלאום' וכמו כן יקר רוח ר"ל הוא ככל רוח מי שהוא אים תבונה כי שר שיתבודד הרבה אינו מוציאם מן הכח את הפועל ובנגד הפני בחיצות הכו'

162

לומ' גם לויל מחרים ממה שמעת מלחרים מכס ישמח ולוטס שפתיו מלדבר
משלו כי ע"כ הוא לוטס שפתיו כי אין לו הכנה כלל לא כן תיבת מחרים
משורה שהיה מדבר והחרים ת"ל לתלוה יבקש נפרד כי מי שהוא נפרד
מהכקיל הכו לתלו' יבקש לומו לדבריו שלא שיתלוו לותם וגם לחר עיון רם
ושקידה וטורח גדול שמתים כחו גם בכל תוסיה עם שמתמת כחו של לרם
יתגלגר ל"ל יתגלה חכמתו כמו שלמרנו בפי' הרב הנ"ל לא כן הכקיל כי לא
יחפון בקיל בתכונה כי לם בהתגלות לבו ר"ל בלותה העת מגלה לבו לו
הוא שמה התכונה ' ולו ימ' לתלוה יבקש נפרד מדב' עם היודע דעת לאר
חושך למרינו מכני כי לינו כוכתו לוהרת לכן לומר כי לתלוה יבקש שיהיה
נפרד מבני לד' ושם בכל תוסיה יתגלע כי לינו לומד שלא לתלוה ולכן יבקש
נפרד לא כן הכקיל כי אין כוכתו שלא שיתגלות לבו שהוא חכם לקהל רם
גם לא יחפון בקיל בתכונה מנד עמיה כי לם בהתגלות לבו כלמר הרי
מבינו שנריך הלדם התבודדות והכנה לדבר ברבים וכמו שמ"ח על עמין
מחשורים כשמעל לחכמי ישראל על דבר ומתי ומ"ו לך ל חכמי מוסב שם
שקטי' שלא מוסב מבעוריו וכו' עכ"ז הכ"ת לא יעוכח ולח יגונב כי הלד'
מחוייב לעכח לא ית' לאר גמלו כל טוב ' ולומר כי הלדם הלמס נריך לעכח
לא ית' כתרתי הגלות שהגילו הגלת הגוף היא הכרלה לעינים מכמה
מקרים ופנעים המתרעות ללדם בדרכים כי כל הדרכים בחזקת מכל"ם
וזיל קרי כי רב היא לך לים לבוב ידע ויתכיל כי קלה היא הגלה זו בערך
הה גלה המכוכה אליה והיא הגלת הנפש המתתוקקת אל עבודת בורא
הוא ית' ויתעלה שמו לאר היא רגילה אגלו בתירתו ומנותיו לאר לא כן
עשה הלד טוב עמה להשביע בנחמתו נפשו בהיותו מגורש בימי ובמד בר'
כמו שלמרו הרלשונים בפקוק לם יהיה אלהים עמדי שהיה מתפלל בחור
שבלבות אל יחשב לו עון לעשות לו משפט הוא אלהים הכו' ישמרהו בדרך
זה ושמרני בדרך הזה כי בשובו בשלום אל בית אבי אז לא יפחד לם יהפוך
מ דת הדין לרחמים כנודע. בלופן כי הדרכים הם בחזקת סכנת הנפש ג"כ
מלבד סכנת הגוף ' וכוה העמין נכון מאמר אלבעה נריכים להודות ההוג
בהודלה ולפר' עמין מחודש כה"ר לתרן קושיח ל' לאר גדול' בעני הרלשונים
תוקפות עה והמפרשים האחרונים הרב הלם אלמו זלה"ו אל מביאו בספרו
ספר מאמן כח למה שיכה בעל המאמר קדר הפסוקים שכתוב רלשונה
במומור הולכי מדברות ולח"ם החבוש בבית האסורים ולח"ב חולה ולח' כך
יורדי הים והנה התוקפות תרנו דקרא נטק קדר המסוכני יותר והמאמר
נקט המנויים יותר וקשה לפי' יורדי הים הם היותר מסוכנים כמו שמעיר
הכתוב המה רלו מעשי ה' : גם נכון למה לאמר רב יהודה שמברכין הגומל
לחייבי' טובו' שהיו ברב' כוללת לימוח ברכה פרטית ברוך שגמלני כל טוב

עוד קשה מהו כוונת אביי דמשמע דשייך למאי דקאמר רב יהודה ולא ראי
זה כראי זה שרב יהודה לא דבר בפני מי יברך רק בנוסח הברכה ואינם
ממין א׳ גם צריך לתת טוב טעם ודעת בכוונ׳ אביי ומר זוטרא למה זה אמרו
שצריך לאודויי קמיה רבים כי אחר שהוא חייב לברך אף שיהי׳ בינו למקום
יספיק לו׳ גם נבין למה בהולכי מדברו׳ ויורדי הים נקט בלשון רבים והחולה
והחבוש לשון יחיד׳ עו׳ למה לא אמ׳ ביורדי הים ועלו ובהולכי מדברו׳ והגיעו
אל מקומם כמו שאמר בחולה ונתרפה ובחבוש ויצא׳

הביאור הוא עם ההקדמ׳ שאמרנו היות שתי הצלות בדבר הא׳ הצלת
הנפש וב׳ הצלת הגוף לכן בעה״ נקט היותר מסוכנו׳ לחיי הגוף
והתחיל מיורדי הים דכולהו איתנהו בה כמו שהאריכו הכתובים המה ראו
מעשי ה׳ ר״ל כל הנזכר למעלה כנגד הולכי מדברות הוא פשוט שהם הולכי
מדברות ג״כ׳ גם חולים הם כמש״ יחוגו וינועו כשיכור והם אסורי׳ בספינה
לא יוכלו לצאת ולבא ובהולכי מדברות ג״כ איכא חולה שהם נעי׳ ומטלטלים
באופן שהולכי מדברות הם שניים ליורדי הים בגדר הסכנה ואחריו הוא
חולה והאחרון הוא יוצא מבית האסורי׳ אמנם המשור׳ נקט היותר מסוכנים
אל הנפש כי הולכי מדברות הם היותר רחוקים מעבודת ה׳ כמו שאומ׳ תעו
במדב׳ וכו׳ נתשם בהם תתעטף כי הם נעים ונדים ואינ׳ יכולי׳ ללמוד ולעשות
ואפי׳ בשעה שהם נחים יגיעת הדרך אינה מנחת כי נפשם יגעה והם ישנים
ושניה להם יושבי בבית האסורים כי הם בחושך ענן וערפל כמו שמעיד
המשורר עלהם יושבי חושך וצלמות אסירי עוני וכו׳ ומה יוכלו ללמוד והם
אסורים וג׳ הם החולים כי לאור היום הם יכולים ללמוד אך סוף סוף כובד
החולי עליהם אך ביורדי הים הנם יושבים בספינה ויכולים לעבוד את ה׳
בתפלה ולמוד לכן לקחה באחרונה כי המשורר מדבר ברוח הקדש ונקט
התועלות הנפשיות ככל ספרי התורה ובע״ה משמיענו לפי הדין המסוכנת
יות׳ ולמה שהקשינו למה אמ׳ צריכי׳ הענין הוא עם מה שראיתי בילקוט מביא
מאמר זה על פסוק יורדי הים ונוכל לומר שרצה לרמוז שהארבע׳ המפורשים
במאמר כלהו אתנהו ביורדי הים והמשכיל צריך שיודה עלהם כולם בעלותו
מהים לכן לא אמר חייבים דהיה נראה שהוא חיוב לפרסם ארבעת׳ כשעלה
מן הים או היה נשמע שבא להודיענו המפורשי׳ למטה כי זיל קרי בי רב הם
לכן נקט צריכים והוא חריף ונקט ביורדי הים והולכי מדברות לשון רבים
להיות כי חזקתם הולכים לסחורה וברצון נפשם וברכה היא לא כן חולה או
יוצא מבי׳ האסורי׳ כי ע״כ באה ברזל או חולי לנפש׳ כי לפי׳ לא כיב׳ אל ביחיד
כי יחיד שתה לימא רבים שתו לא לימא ועד״ זה נקט ג״כ בחולה וביוצא מבית
האסורים ויצא ונתרפא להיות כי אין יסורי׳ בלא עון והייתי אומ׳ כי ההודאה
היתה צריכה בשעת חוליים לברך על הרעה מעין הטובה ויאמר ברוך דיין

ופו' כי חטא לה' לא כן בהלכי מדברו לכן הוצרך לפרש בהלו כי אין חייבים
עד שיתרפו לו ינצו ולכן לומר מתי מכרך הגומל לחייבים טובות כי נותן
הודאה על היקורים שעבר כי ודאי היה חייב לה' ליזה חטא לומר עשה
ופותן הודאה בשביל היקורי שעב' כי הוא כפר עונו על ההוא שהניל ולא היתה
כי אמא תאמר למה לא נתת הודאה לו בשעת היקורים לכך כי עד שהשלים
לעשו כל הטוב כרכו זה שגמלני כל טוב יאמר שגם הרע היה טוב להיותה
כפרה זה שגמלני כל טוב כי הכל היה טוב ולכן לומר הגומל לחייבי טובות
לפון רבי לרמוז שהם מתי טובות שהוא חייב ומתן הודאה לפי' על היקורים
והכה לחייבי נותן טעם למה חייב מברכין על היקורים כי בריך שיח' לאותה כי'
וזה לא ימצא כהיותו בבית הקוסר ולמ' מר זוטרא כי בריך שיהיו שני תא עכ"
כ' עדיי יקו' דבר שיבינו שאחר העם מוקח הברכה שיהיו רמו לב' תועלו' הכו'
תועלת הנפש ביקורי' ותועלת הגוף הצלה וזה בפרק המזמור מי חכס ויממור
אלה לעמור מפטי ה' כן ירחה ברע היקורים וגב יתבוננו שהם חקדי ה'
מעט רבי שני כי בין ביקורי' בין בהצלה כולם הין חקד גמור להניל נפשם
ביקורים וגופם בהצלה ועפ"י כוונתנו לעיל אמר המשורר ע"ה הודו לה' כי טוב וכו'
הכה כיון בלומרו כי לעולם חקדו כי ידעו ויכירו כי בעונם עונש הין בצרה
וכחקד לא בלו היקורין להגיע מעונו וכחקדו גם כן נגאל בחופן שבין
כמדת הטוב בין במדת הפורענות הוא חקד גמור כי לא יבעט ביקורין
וגם כן רמז שבהודאתו יזכיר הכ' חד כמו שאמר ויתבוננו חקדי ה' בלו'
ברוך הגומל לחייבים טובות ככו' וגם יאמרו גאולי ה' לאחר גאלם כי כהיותו
כפול רמז שיאמר שהם גאולי ה' בחקד גמור כי הם היו חייבים ועל כן
יאמר הגומל לחייבים טובות לאחר גאלם מיד רוצ' לומר בשעה שגאלם מיד
נר' אלו יאמר כי שני גאולות הין הא' היה הצלתו מהצרה ועליה יאמ' גאולי
וגם כן היקורים היו גאולה נפשית ועליה לאחר לאחר גאלם מיד נר ר"ל כי
ע"י נר היתה הגאולה לנפש' אמנם עם מאמ' חזל נאין הכפל בלומן לאחר וזל
יאמרו גאולי ה' לאחר גאלם מיד נר זשה למעני למעני לעשה למה למעני כ'
פעמים לאחר הכה כשהיתם במצרים נשתי לאתכם בשביל שמי אלא יתחנג
בגויים הה' וידעתם כי אני ה' הוא לשון אחיני עושה שלא למען שמי אלא
ויוסיע' למען שמו למ' רב הוכיח הכהן הוא שאמר מוכיח בלוש מאבה תורה
וידעת כי לא בצדקתך וביושר לבבך הרי ג' לאחר הקצה לא עשיתי לא
בשביל לאברהם יצחק ויעקב אלא בשביל שמי הגדול לאחר דוד הושיע
ובשביל שמו עשה בלשון להקבה הודו לה' כי טוב ולאחר גאולי ה' אלו ישרש
וכיוצא אומר ופדויי ה' ילא פדויי אלהיהו ילא פדויי מלך מאיחנו אלא
ופדויי ה' עכלה"ק. ולכאו' אלו לא תכוונתו רחוי לעורר קנת בפקות רחשובה מה
הקשו בפסוק יאמרו גאולי ה' ומה קשר עשו לו עם פסוק למעני גם למה

165

שיכה בע"ה בענין גאולת מצרי"ם ומר כתכיל ממי ובלעון חיוב נשתי לתכם
כתכיל ממי לא כן בגאולת עתו שתומר בלעון שלילה ליהי עשה וגם כן
תומר שלא למען ממי ותיהו תומר כתכיל ממי . עוד שתי שכויים כי בגאולת
מצרים תומר גאלתי לתכם ובגאולת עתו תומר ליהי גואל למה תמר ליהי
עשה . עוד שמו לחר ברחיה שהכיה כי בגאולת מצרים תומר ה' . מכל
בגאולת עתו תומר שכח' . עוד קשה קושיה עצומה כברכה שלין לו הכנה
כלל ועיקר כי כיון מכיה רחיה לגאולת עתו מפקיע חיוביים למען שמע
המדבר בגאולת מצרים כמו שתומר הפסוק הקודם שלנו תכותיהו במצרים
וכו' . עוד קשה בדברי רב הונא רלשונה מהו כוכתו בתומרו הוא שמשה
מוכיחם גם תומרו בכוף משכה תורה מה לנו חיות בכוף משכה תורה שם
בתחלתה . עוד מה כוכת תומרו ברי ג' . גם קשה תומרו לא כתכיל לברהם
יצחק ויעקב הפסוק תומר להפך בתומרו ולמען הקים את השבועה וכו' .
עוד קשה לתומרו וכן יתשיה תומר כי לילו שייכות כלל כי לא דבר עד הנה
כי אם בגאולה כוכותם או לחו . ועתה מכיה לם הם כדניי ה' או פדוי מלך
מצרים מה שלא דבר עד הנה :

הביאור הוא כי הנה חזל הקשו הפסוק כפול בתומרו גאולי ה'
אשר גאלם לכן תמר ה"ד כי זאת הקושי עצמה כפקו לתעני
למה למעני למעני שני פעמים וכזה יתורץ כפל פסוק יתומרו גאולי ה' וכו'
כשהייתם מצרים גאלתי אתכם כתכיל ממי שלא יתחלל כעש הכוב כמה
שתמר כתכיל ממי לא בגאולת עתו שלא למען ממי שתמ' בתמ' כוכות . הש'
להיות שהיה הוא יתבר' מוסבע לאכות כפקו' ואחרי כן יגאולם כן הגאולה
היתה בשבילו כדי שלא יתחלל כעש כתכיל השבוע' וזה דייק בע"ה כאו"פה
שלא יתחלל וכו' וגם בתכיל ממי ר"ל כתכילי ולתועלתי עשיתי וגם לעשו לכם
טובה ולכן לא נקט בלעון שלילה כי ליהו תומר כי לא עשה לתועלתם רק
עיקר הגאולה היתה כתכילו שלא יתחלל ממו לא כן בגאולת עתו דליכא
מכועת לאות רק הכטחה היא לנו לכן תומר למען ממי . לו יתמר כי להיות
כי בגאולת מצרים עדיין לא היה ניכר ממו יתברך בעולם תמר כתכיל ממי
ר"ל לעשות לי שם לא כן בגאולת עתו כי ככר נודע ממו בעולם לכן תומר
למען ממי ולהיות כי בגאולת מצרים לא היה להם תורה ומנית לא כונרך
ליקח שלילה לתמס בגאולת עתו כי יש ליעד לכל תורה נמנות שמת תלמד
זכותם גורם הגאולה לכן תמר כי לא מכעית כי לין בגאולה כעבורם שלא
ליהי עושה שם עשיה שלא למען ממי ומה שתמר בגאולת מצרים ה"ד כי
הקשה בפקוק קושיא אשר כתי שכה לו כוה כי מה הודיע בתומרו וידעתם
כי אני ה' כי לין כונתו שיכירו אותו רק שידעו כי בעבורו הוא עושה שלא בזכות'

תמכם

166

אמנם בראיה שהביא לגאולת עשו אומר שנאמ׳ כי הוזכר תיבת למען בפ
לא כן בפקו׳ וידעתם כי מהשתי קושיא אני מוציא כי כונת הפסוק שנעשה
למענו כאמור׳ או ירצה באומרו למען שמי כי גם אחר גאולת מצרים היה
בבי״ שמו חסר כד כתיב כי יד על כס יה לכן בגאולת אדום למען שמו שיהי
שלם יעשה ומה שהביא ראיה מפסוק ויושיעם והיא הקושיא היותר עצומה׳
ממה שהקשינו יאמר בא׳ משתי כונות הא׳ שמביאים ראיה מפסוק זה עם
הנוכר בסוף המומור והענין שמתרעם המשורר במה שאבותינו ידעו ולא
הבינו היות הגאולה למען שמו זש אבותינו במצרים לא השכילו וגומ׳ כי
ויושיעם למען שמו לא כן אנחנו הושיענו ה׳ אלדינו גאולתנו העתיד׳ להודות
לשם קדשך והוא דוחק׳ או ירצ׳ כי ודאי בע״ה יש לו הקדמה כי גאולת עשו
היא דוגמת גאולת מצרים כי פ׳ מלא הוא כימי צאתך וגו׳ אמנם להיות כי
איכא למפרך כי בגאולת מצרים הוא גרם ירידתם למצרים ושעבודם כמו
שהיא קושית הראשונים מה פשעם להורידם למצרים ולשעבדם ולכן היתה
הגאולה למען שמו כי לא היה צורך לזכות׳ אמנם בגאולת עשו כי חטאתינו
הטו השעבוד אומר כי לולי זכותינו לא נגאל׳ ואין ראיה להדמות גאולת
עשו לגאולת מצרים ח״ו כי הרי פ׳ ויושיעם למען שמו שמדבר בגאולת הים
הכתוב בפ׳ הקודם אל זה באומרו וימרו על ים בים סוף הרי שעם היותם
מורדים נגאלו וכמו כן בגאולתנו העתיד׳ הוא ברור שיעשה למענו כי שוים
הם כנו׳ (ואחר זה מצאתי בילקוט במקום אחר היות טעות ופ׳ ויושיעם
חוזר לגאולת מצרי׳ וגאולת עשו היא בפ׳ למעני והוא הנכון) לא כן בגאולת
עשו כי חטאתינו גרמו אם כן לא דמיין אהדדי לכן אמר כי דומים הם
ממש ולכן נחזור לבקש כי תינח יציאת מצרים דאיכא למימר פירכא זו׳
אמנם בקריעת ים סוף שאומר וימרו על ים בים סוף ויושיעם למען שמו
מאי איכא למימר אלא ודאי דומים הם והנה רב הנא טעם טוב טעם לפירו׳
זה הענין היות דברי משה תוכחת מוסר לישראל ואינו הזהרה כי ע״כ אמ׳
בסוף משנה תורה וגם כן הבין אומרו שלשה פעמים ענין זה באומרו אל
תאמר בלבבך וגומ׳ בצדקתי הביאני וחוזר ואומר לא בצדקתך וידעת כי לא
בצדקתך הרי ג׳ פעמי׳ כנגד ג׳ אבות לרמוז כי לא עשה בעבור ג׳ אבות וכמו
שנותן הפ׳ האחרון טעם באומ׳ כי עם קשה עורף אתה ומה שאו׳ הפ׳ ולמען
הקים את השבועה ר״ל כי בעבור השבועה עושה ולא בשבילם׳ ובזה נוכל
לו׳ שדקדקו חז״ל או׳ לאברהם ליצחק וליעקב כי הי״לל לאברהם יצ׳ ויע׳ אמנם
כונת׳ כמו שדרשו זל בפסו׳ זאת התורה לעולה למנחה וגו׳ שכונת הפסוק
שבלמוד התורה איני חפץ בעולה וכו׳ והוא כאלו אמר לא עולה לא מנחה
וכמו כן יאמר בפ׳ זה ולמען הקים את השבועה אשר נשבע לא אברהם ר״ל
לא בשביל אברהם וכן לא יצחק ולא יעקב אלא בעבור שמי שלא יתחלל

כמו

כמו שאמר בתחלת המאמ' ואכ"ל לפי הפי' שפירשתי כמה שאמר שלח בשביל
שמי והוא נכון ואמ' כה"כן יתעיה לומר הוא מוכן כי לפי היו ישראל זכאים
שתהיה גאולת לדוש בזכותם הנה הנס היו בלי ספק גאולי מלך משיחנו
ואליהו כי זכותם היה המנצח להפדות לא כן עתה כי הם אין להם זכות
לכן הם פדויי ה' וזה מוכן הפסוק אשר אמו בו שאמר יאמרו גאולי ר"ל פיר' יאמ'
שהם גאולין וכעבור שמו כלומר כשגאלם מיד גר ועל פי כוונתינו ואמ' שיהו גאולי ה'
לה' כמה שגאלם מיד גר הוא יגהר הוא שטן כי עתה כישוב יעבוד את ה'
בכל לבבו ונוכל לומר עם הפקו' הנמשכים כל' משתי בוכות הל' כי גאולי ה'
יש להם יתר שאת על כל הנגאלים כי בהיותם בגוף הגרה יש להם תוקף
בטחון כאלו כבר נגאלו וזה ומהרנות קבצם קודם פקוקים תעו במדבר גו'
הן לאמת כיהיינו יכולים לומר שמדבר קודם על כל מיני ההצלות ובוכל לומר
כי הארבעה מוכרי' במומור כלולים בפ' זה ובזה יתורץ למה לא הוכיר דרוש
והמפרשים תרצו כי בדרוש הוא מעט היסוב והוא דחוק • ועם זה הדרך
יתורץ שהוכיר הל' הנו במומור וכנגד הולכי מדברות נקט ממורח • וכנגד
בית הלקורים וממערב הוא לשון מערוב ערבים כי הוא רמז ליושבי חשך
וכנגד חולה לקח מצפון כי מצפון תבתח הרעה • וכנגד יורדי הים לשון
ומים • והם על סדר המומור • ומכם על פי דרכנו לומר כי גאולי ה' כל כך
הם בטוחים כי מפילו בהיותם בגרה יש להם לחשוב ולומר שכבר נגאלו
ונתקבלו זה יאמרו גאולי ה' וגומ' ומהרנות וגו' תעו במדבר ר"ל שהם תועים
עדין וכו' למה כי תכף וינעקו אל ה' ובתוקף הגרה ממנוקותיהם ינילם לו
יאמר כי כין על הטובה כשמהרנות קבצם וכו' כין על הרעה שתעו במדבר
וכו' יתנו הודאה כי הוא תועלת נפשם וזה וינעקו אל ה' בגר להם היא גרת
הגוף והוא יתבר' ממנוקותיהם הם סכיס גרת הגוף וגם גרת הנפש לנכות
להם לזה עון זה ממנוקותיהם ינילם • לו יאמר כהמשך הפ' הקודמים לומר
תקנו במדבר כי שימון דרך מוכל לומר שהם שמי חלוקות לו להיות מדבר כדי
להם התעות כי גדול הוא לו כי לפי' שלא היה מדבר אלא בשימון דרך כי
הלכו במקום שאין דרך להלוך בו לו תרתי לגריעותא בלופן שעיר מושב
ר"ל לפי שלא יהיה עירם לשר כוכתם בלבת אליה לא מצאו • לו יאמר כי זה
התעות לם היה בא להם לחר שמצאו עיר מושב היו לוקחי פרנסתם לשבע
תעו במדבר וגו' ועיר מושב לא מצאו שהם תרתי לגריעותא : לו יאמר כי
לפעמים יארע להם התעות בהיות מדבר ושימון דרך כי לפעמי שיהיה להם
עיר מושב ממוך אליהם הם לא מצאו זה עיר מושב היה שלא מצאו לכלל
שהם רעבים והמהג הוא שהלכלה מכיח הצמאון והם עם היותם רעבים
גם צמאים שלא בטבע העולם כי בפשם בהם תתעטף • לו יאמר כי הטעם
כי בפשם בהם תתעטף להיות טעותם במדבר כי היה מקום מעינות לא היה

168

נערם כל כך לעפ"י שבלי הפק היו רעבים מם כהיות שתעו במדבר וכיוצ"ז
תרתי לרעותא ועל הרעבון נתוקף להם הנמלון ג"ם רעבים גם נמאים זה
גורם להם מכשול שהם תתעטף ומר בפשם בהם כי תיבת בהם מיותרת
והוא כי להיות המנהג ידוע כי כשמת נכבדים כיום או כדרך הם בעלמם
מעכבים מכילתם ולוכלים לחם נר ומים לחן בחוף שנפש"ה שהם תתעטף ר"ל
בהם בעלמם כלומר למר ויעקוד ה' בנר להם כי הם מכקשים מה על
נרה לו"הוא ית' ממנוקותיהם ר"ל מכלם יגילם למר וידריכם בדרך ישרה
ללכת אל עיר מושב כי הוא ית"ל די שמניל לותם מלא שמוליך לותם אל
מקום חפשם ולזה לא למר לעיר מושב שלא ע"י עיר מושב למר היתה כוכתו
ללכת אליה • ושמעתי מהחכם השלם הרי' אבולפיע נר"ו כי עם מה שלומרי'
חזל כשמעו מלכי האמורי שיבוא אל כלים לקחת את ארצם בלו ועקרו כל
השילואת וכו' מה עשה הק"ב עוב את ישראל במדבר ארבעים שנה כדי
שיטעו ולמרו כבר ליכם כלים וחזרו ונטעו לותם ובזה לומ"הפסו' כי לעפ"י
פלפי הגרלה היה דרך עקום כמה שהולילכם במדבר חלילה כי דרך ישרה
היתה כפי כוכתו יתברך להטעית האמוריים ג"ם וידריכם בדרך ישרה כדי
ללכת אל עיר מושב ולא חרב בלמור • ובזה מוכל לומר פירוש למר בפ'
ויעקוד אל ה' בנר להם כי רוצה לומר שהם נועקים אל ה' על מושבם שהיה
נרה ולדרכה בנר להם ירצה במה שנרה להם נרה בה ממנוקותיה' יגילם
כמו שלמרנו לכן למר יודו לה' חסדו וכו' הנה החכם השלם מוהר"ר משה
אלשיך זל פירש כי מה שלמו יכולים להודות לה' הוא חסדו שעשה
עמנו מזון אבל יכולים לומר שעשה פלאות כי הוא נורא תהלות שעושה
פלא וזה הוא שלמר ובפלאותיו לבני אדם כי לבני אדם הם נפלאות ולא
לו • ולפי עניות דעתי יאמר כי נדיך מידעו כי בחסדו יתברך עשה ולא
בוכותו הגילו לכן למר שהם הם נפלאות הוא לבני אדם רוצה לומר בעבור
כני אדם אמר אין להם זכות שהם ים לשם זכות לינו פלא • ועל דרך זה
פירש החכם השלם חמי נר"ו בשאלת התם שלומר מה זאת ואמרת אלינו
שוב בחוזק ידו וכו' כי כונת שאלת התם כלומ"מה זאת הוא כי מה שהרעשה
שלנו עושים כיציאת מלרים כי קלה הוא לפניו ית' לכן ואמרת שוב הן למת
בערכנו קלה היא לך בערכנו אלא היה לנו זכות גדולה היא אבל ג"ם בחוזק
יד הוציאנו ממלרים למר עוד כי השביע נפש שוקקת יאמר כנגד השני
בחינות הנ' בפסוק רעבים למר ונמאים למר כי השביע נפש שוקקה
כנגד הנמלון וכנגד רעבים למר ונפש רעבה אלא טוב הן יאמר כי להיות
שים שכי מיכי' בלדם למר העשירי למר כנגדם לומ' כי השביע נפש שוקקה
כי לא שייך כאן רעבון כי הם עתה שבע"ר נפש' שוקקה ומתאוה הלכילה
כי עתה הם בלותה נעשה למנם כנגד הענינים שהם בפם רעבה לא ד"ל

שהשביעה אכילה אלא מלא טוב הוא העושר או יאמר כי לא תאמ׳ כי להיות
רעבה כל מר הוא מתוק לה ולעומת זה אמר מלא טוב או יאמ׳ ונדקדק למה
הפך הפסוק באומ׳ ונפש רעבה מלא טוב וה״ל כי השביע נפש שוקקה ומלא
טוב נפש רעבה׳ או יאמר כי השביע נפש שוקקה וכו׳ אמנם יאמר על
דרך מה שדרשו בגמרא בפסוק מפני שיבה תקום תקום והדרת וכו׳ כמו
כן אמר כי יודו נפלאותיו לבני אדם כי הגדיל לעשות בהדרגה להפך
מהטבע כי השביע כדי שובעה בלבד נפש שוקק׳ ונפש רעבה עם השוקקה
הנו׳ שיש בה תרתי לרעותא מלא טוב שהוא תוספת ברכה ונדבה׳ ולפי כונת
דרושי רומז השתי הצלו׳ הצלת הנפש אשר השביעה ממה שהית׳ משתוקקת
אל ה׳ זש כי השביע נפש שוקקה וכנגד התועלת גופני אמר ונפש רעב׳ מלא
טוב ולכן גם כן הפך הכתוב לרמוז שגם אחר שהשביעה עדיין היא שוקקה
אל התועלות נפשיית אמנם כנגד התועלת גופני אמר ונפש רעב׳ מלא טוב
שאחר כך אינה רעבה כי בתועלות הגופניות אינו ראוי שתהיה רעבה
עוד וזה רמז בהפוך הכתוב עיין עליו׳ אמר עוד יושבי חשך וצלמו׳ עתה
מדבר בחלוקה השנית מהחייבים להודות ודבר בשתי בחינות הנמצאות
ביושבי בבית האסורים הא׳ היותם בחשך ענן וערפל כי רעה היא אפי׳ שלא
יהיו נתונים בכבלי ברזל כל שכן שברזל באה נפש׳ שהיא בחינה שנית רעה
וגדולה ושתי׳ אלו רמוזות באומרו חשך וצלמות חשך כנגד הראשונה וצלמות
הם כבלי ברזל הנתונות על צוארי אנשים החייבים בנפשותם וכנגד שתיהם
אמר אסירי עני וברזל תיבת עני הוא כנגד החשך וברזל הוא נגד מה שאמ׳
וצלמות׃ ועתה מפרש כי שתים לקו באצבע כנגד שתי עונות אשר עשו
הא׳ אשר המרו אמרי אל בפרהסי׳ ועל כן ברזל באה נפשם וגם בלבם ועצת
עליון נאצו ע״כ רשעים בחשך ידמו׳ או יאמר כי המרו אמרי אל׳ אחר
שאדקדק ראשונ׳ למה שינה באומרו כי המרו אמרי אל ובסוף הפסוק הפך
הסדר זאמר ועצת עליון נאצו והי״לל ונאצו עצת עליון׳ או יאמר כי אמרי אל
המרו ועצת עליון נאצו גם שנויים אחרים מתיבת אל לעליון ומתיבת אמרי
לעצת ותיבת אמרי בלשון רבים ועצת לשון יחיד והי״לל ועצות עליון וכו׳
ואומר עם מה שאמרו הראשונים בפסוק ואכלתם בשר בניכם וכו׳ כמו כן
אומר בפסוק זה היות חטאת׳ בהדרגה כי קודם המרו על הסתה ואחר כך
ידעו היות אמרי אל ואח׳כ עצמו פשעיהם כי עם היותם יודעים שהוא עצת
עליון נאצו גם אמר עצת ירצה אעפי׳ שהיא לתועלתם גם אמר לשון יחיד כי
עם היות א׳ לבד ואמ׳ נאצו לרמוז שמאסו באחרים העושים׳ או יאמר תדע
עד היכן מגיע מרד האנשים החטאים האלה כי יש בני אדם שחוטאי׳ באו׳
כי הוא ית׳ אינו מביט באנוש השפל כמו שפירשתי בפסוק למה תאמ׳ יעקב
וכו׳ נסתרה דרכי באופן שבבחינה אחת אינם כל כך מורדים׳ אמנם אלו

המרו לחרי לא ועצת עליון רוכה לומר עצת הלומרים שהוא עליון ואינו
מסגיח כמפלים כאלו לותה בלופן שהם ממרים בעצם ורלטוכה לכן הוא
יתבר' הביא היסורי' מעט מעט לולי יתעוררו מעצת' וכיון שלא חזרו הכניעם
בלופן שלא יהיה עוור ג"ם ויכנע בעמל לבם יען כי כשלו קודם ואין עוזר
ויזעקו וכו' כמו שפי' לעיל. לומר עוד יוניאם מחשך וצלמות ומוקרותיה יכתק
הכוכה כי הוא יתברך עושה הגלולה להפך מהטבע כי קודם הוא המכהב
ליכתק המוקרות ולחר כך מוניאים לותם מבית הלקורים למכם הוא יתב'
מוניאים קודם ג"ם יוניאם מחשך וצלמות ולחר כך ומוקרותיהם יכתק לכן יודו
לה' חסדו ונפלאותיו לבני לדם כי שבר קודם דלתות נחשת הם דלתות בית
הלקורי' לכל יונאי' כלומי' ולחר כך וברית' ברזל גדע. והרב' מועב ע"ה
פירש פירום נחמד דקרא מיירי בשתי פלאות הנעשים כזה העניין הא' במה
שמוכר דלתות בית הלקורים לשר מעולין מבחוץ לכן צריך לשבור הדלתות
למכם בנחתם מהעיר לשר דלתות העיר קשורות וברית' בכפי' שם וברית'
ברזל גדע כי אין צורך לשבור הדלתות והוא יכון ולמיתי. למכם לפי דרושי
לומר כי יוניאם מחשך העונות וצלמות היא הגלות הכעס ותיבת ומוקרותיהם
יכתק כנגד הגלות הקוף כמו כן כי שבר דלתות נחשת הם העונות הנעשים
כדלתות נחשת והוא זהמת נחש לו כמו שפי' רש"י בעניין כסוי המוכח ונפית
לותו נחשת לכפר על עוות פנים ומנחך נחושה פי' תרומה עיין שם: וכזה
הוא הגלות הכעס וגם כן כנגד הגוף לומר וברית' ברזל גדע.
לוילים מדרך פשעם. רלוי לדקדק שהי לומרו לוילים מדרך פשעם ובקוף
הפסוק לומר ומעוותיהם יתעבו ולינו לומר ומדרך גם לומרו ומעוותיהם
ולינו לומר ומעוותם כמו שלומר בפשעם ולא לומר פשעיהם. העניין הוא
כי הלוילים החטלים בפשעותם הם מעיס הנרה הבאה עליהם על דרך
פשיעה שלא שמרו הכרילו' ע"כ בא להם החולי והולכי' בקרי' ג"ם לוילי' מדרך
פשעם לכן ומעוותיהם יתעבו מבהשגחה פרטית הגיע עליהם הנרה.
לו יאמר לוילים מדרך פשעם כי הוא יודע לין לדם חוטא שלא ס"ל בכפם בו
רוח סטות והעונם שלו לשר יקרא פושע הוא שהיה לו להשתדל שלא יכעס
כוהרוח סטות כמו שפירשו הרשלוכים לוילים מדרך ירצ' הלולת הוא דרך
פשעם כי הם הגרמה בנזקים הן לחת שלקוף ומעוותיהם יתעבו כי יחשב
להם הפשע לעון בהיות שהם לומים כלומר ולהיות כי רוב הכקילות בלה
מרוב לכילה ושתיה פורע להם הוא יתברך שכל לוכל תתעב נפשם ויגיעו
עד שערי מות וגם כדבר הזה הולך הוא יתברך עמם בחמת קרי כי לולי
יחשבו כי מכלתי לכול בא להם והם ויצעקו אל ה' וכו' וישלח דברו וירפאם
ירגה כי כדברו לבד הוא מרפא לותם מחולי כבד עד בלי דיוס וימלט
מחיתתם הוא בית הקברות. ולפי כוכת דרושי לומר הטתי הגלות הכ'

הגלת

הצלת הגוף זש ישלח דברו וירפאם וגם הצלת הנפש זש וימלט וכו׳ • אמר
עוד יורדי הים באוניות אמר שהם יורדי הים להיות שהקפינה משוקעת
בים • או יאמר כי אפילו היורדי בים דרך ירידה שהוא יותר קל להם כידוע
עכז המה ראו מעשי ה׳ ונפלאותיו הם יותר נכרים במצולה • או יאמר כי
מעשי ה׳ תכף בירידתם באניות יראו אותם וכנגד מש עושי מלאכה אמר
ונפלאותיו וכו׳ ויאמר ויעמד רוח סער׳ הרב ן׳ שועב זל פי׳ כי להיו׳ שהמלחים
בקיאי׳ ברוחות לו׳ עתה יבא רוח פלו׳ אמר שהוא ית׳ מבלבל דעתם כמו שאו׳
אחכ״ וכל חכמתם תתבלע כי אין חכמה נגד ה׳ הא כיצד מביאו ה׳ פתע
פתאום הרוח סערה זש ויאמר ויעמד רוח סערה • ואני הייתי אומ׳ הפך
זה כי המלחים הנהוגים לרכוב אניות המה כב״ חכמים לראות מעשי ה׳
ה׳ קודם בא דברו זש המה ראו ואחכ״ ויאמר • גם נוכל לפרש על פי דרך
הרב הנו׳ באופן אחר ואתרץ היות וממצוקותיהם בויו׳ בחלוקה זו יותר מהג׳
הנזל גם אומרו ויאמר כי לפי הנראה גזרה רעה מרוח סערה וכו׳ הי״לל
וידבר שהוא קושי בכמה מקומות • אך הכונה כי הוא ית׳ מראה להם קוצר
הבנתם עם היותם בקיאים בחכמת המלחות כי הוא ית׳ ברחמיו אמ׳ ויעמד
רוח סערה ותרומם גליו יעלו שמים וגו׳ כדי שנפשם ברעה ר״ל בחושבם שרע
היא להם תתמוגג ותכף ברגע אחד יחוגו וינועו כשיכור כי לא נשאר בהם
רוח כלל באופן כי כל חכמתם תתבלע ואינם מבחינים בין טוב לרע לכן
ויצעקו אל ה׳ בצר להם ר״ל בחשבם שהיא צרה להם ואדרבה וממצוקותיהם
בעצמם יוציאם מאפלה לאור גדול כי יקם סערה הנזכ׳ לדממה ויחשו גליהם
ר״ל הרעות אליהם ונשארים הטובות באופן שלא ינועו כשכור רק ישמחו כי
ישתוקו וינחם אל מחוז חפצם באותה הרוח סערה באומרו שלטובה היתה
ולכן אמר ויאמר כי מפי עליון לא תצא הרעות אלא הטוב לכן יודו לה׳
חסדו ונפלאותיו לבני אדם • וירוממוהו בקהל עם ירצה כי לכלל העם יהיה
רוממות הנפלאות אשר יספר אמנם ובמושב זקנים זה שקנו חכמה אינו אלא
הילול לבד שמכירים יותר גדולתו יח׳ ואינו פליא לפניו יתב׳ הרי מצינו מד׳
חלוקות שלקח המשורר החייבים להודות בכולם רמוז תרתי ההצלות הנזכ׳
בדרושי וזה כיון באשר כפל דבריו בכל פ׳ ופ׳ מלבד הפי׳ שפירש׳ כאשר יראה
המעיין אחת לאחת • ובכן אבא אל המאמר שהתחלתי ולבא עד תכונתו
אעורר קצת הערות ראשונה במאי פליגי הני רבנן זל ר׳ יודא זר׳ חגי • וגם
מהיכן הוציאו סברתם מהכתובים • גם נבין מה שאומ׳ מבטח כל קצוי ארץ
אתה הוא בטחון של בעלי זרועות מהיכן בא להם פי׳ זה גם אי׳ יוצאי דרכים
בשמך הם בטוחים ומפרשי ימים ויוצאי בשיירה ד׳ חלוקות אלו • גם צריך
לשום שכל להבין למה הפסי׳ בין יוצאי דרכים ויוצאי בשייר׳ בחלוקת מפרשי
ימים כי היה לו ליקח חלוקות הנופלות ביבשה הלא הם יוצאי דרכי׳ ויוצאי

182

בשיירה כי היא ג"כ ביבשה ומפרשי ימים לבקוף הלא דבר הוא ׃

הביאור הוא כי הנה חז"ל ראו כי תיבת תעננו אינה צודקת בה עניה כי הי"לל נורא'ות בצדק תעשה עמנו והוא צודק יותר לכן פרשוהו ז"ל מלשון ענוי ויקורין ובהא פליגי ר' יודא ור' חגי דר' יודא סבר כי הנורא'ות אשר עשה ה' הם בצדק כי צדק הדין נותן בעבור היקורין יהיו זה תחת זה וישמור הבטחתו למה שיעשה לנו בעה"ב כי למענו יעש' ולא למעננו כי כבר פרע לנו היקורין במה שעשה עמנו בעה"ז ו"ז שה נורא'ות ר"ל הנורא'ות שעברו בצדק הם בעבור שתעננו הם היקורין כאמור ואלדי ישענו תהיה חוזר לפ' הבא אחריו כי הוא מבטח כל קצוי ארץ להוציאם מהגלות כמו שפיר' הר"דק ז"ל ור' חגי סבר נורא'ו שעשית הוא דוחק אלא נורא'ו שאתה עתיד הם בצדק בשביל היקורין ולכן אמר אלדי ישענו ר"ל בדין הגמור תעשה הישועה ופ' מבטח כל קצוי ארץ הוא על הנורא'ות שעשה כבר שהיו למענו . ואמר אתה הוא בטחון של בעלי זרועות ר"ל כי כל הכחות אשר בנו' אח"כ במפרשי ימים וכו' כולם רמזו בו יתברך ולכן אמר בעלי זרועות ולא אמר בעלי זרוע לרמוז היכולת אשר בכל א' וא' ועתה נקט בעל המאמר קדרא דקרא יוצאי דרכי' ר"ל אפי' שהולכים יחידים בשמך הם בטוחים כי אתה נותן להם גבורה ז"ש מכין הרים בכחו נאזר בגבורה . גם מפרשי ימים עליהם אמר משביח שאון ימים : וכנגד יוצאי בשיירה כי כל גבורתם היא היותם רבים ברבוי ולא בגבורה כידוע ז"ש והמון לאומים ולהיות זאת הבחינה כוללת במפרשי ימים ובהולכי דרכים שמתקבצי' יחד לקחה בקוף ובזה מתורץ מה שהקשינו וגם ראינו היית גם כן ההצלה תועלת נפשיי כאמור .

דרוש שני להודאה

אין לישראל ממה שישלמו להקב"ה אלא הודאה בלבד על כל טובה שהוא עושה להם וכן הוא אומר אודך ה' כי אנפת בי ואומר אי אתה ואודך אלדי ארוממך ואודה שמך וכן הוא אומר טוב להודות לה' ׃

מז"ל אין לישרא' ממה שישלמו לה' אלא הודאה

אם השבת הגמול המחוייב לאד' הוא נמנע מצד המקבלי' הכרת החסד המקובל לא תתבטל הקודם הוא מבואר במה שאנו מקבלי' מעלת העלות וקבת הקבות יתברך ויתעלה שמו שאין אנו יכולים לשלם ולהשיב לו על כל טובות אשר גמלנו וגומל אותנו בכל רגע ורגע כפלים כיוצאי מצרים לאחד משתי קבות ותרתי איתנהו בקודשב בריך הוא הא' מהקבות כי המקדים לא יושג לעול' וכמו שאמרו בגמרא אם חברך האכילך עדשים האכילהו בשר והוא לקיבה הנו' כי המקדים לא יושג ואם זה הוא בין אדם לחבירו

לחברו כש"כ אין לדם למקום ברוך הוא זולת היות סיבה לחת מתיישבת בכל
בני האדם ועוד סיבה לחרת גדולה הימנה יש כו' ית' כי מה האדם אשר להכל
נחשב לבא לחרי המלך מלכי המלכים הקב"ה כי לו תכבל ומלואה וממנו הכל
ולנחמו עבדיו ומה מקנה עבד קנה רכו ומה נשיב לה' כי כל תגמולוהי עלימו
וכמו שאלו הסיבות ענמין הזכירם הכתוב מיבה עם בלומרו במה לקדם ה'
לפני להלהי מרום האקדמנו בעולות וכו' הירצה וכו' האתן בכורי וכו' כי
נפל הכפל בלנו הפקוקים גם שהוא מפנה פעם לומר לעון קדימה ולא כך
לומר הירצה ולחר כך לו' האתן הלא דבר הוא גם זה הסיבוי בלום' פעמי
ולחר כך לומר חטאת נפשי למנם כיון כל מה שלמרנו ולמר במה לקדם
ה' כי במה יוכל להקדימו לו ית' היקדימוהו כמו שהיה עושה ליוב והמכים
בבקר וכו' וזה רמז בתיבת במה לקדם ה' וכנגד הסיבה השנית לומר לפני
כלגמון רלהי כי הוא להלהי מרום ולו כל נבא השמים והארץ ותנא והדר
מפרש האקדמנו בעולות כמו שנלמר בליוב זה לא יעויר לא' שהוא נמנע
להקדימו כי ממנו הכל כנו' גם שנית כי זכחי' של חטא ח"ו ליכם לרעון לפניו
זם הירצה ה' בלהלפי שים וכו' ולא תן לו משלך בנך בכורך היונא מחלניך
וזה יקרא נתיבה בהיות בשרך ושלרך זה לא יתכן כי בזה תוקיף לשמה
רבה ומרד ופשעי ישנב לך ח"ו כדבר הזה וגם האתן בכורי בכיכוי הרומו היות
שלי והו פשעי לם ח"ו לומר כן וגם לם לומר שהוא פרי בטני כי כמו שהפרי
יונא מהלילן בקייעתו ית' כך למי מפיע בלותו הבן ולם כן יחשב לי קנת
נתיבה גם זה ח"ו יחשב חטאת נפשי לליכו נקרא פשע כמו החלוקה הרלשונה
לבל חטאת היה זם חטאת נפשי כלמור לבן לין לי שום דבר כי לם להכיר
חבדי ה' והנעב לבת עמו גם זה הענין בעצמו כיאר המשורר ע"ה במומור
לחד קטן הכמות ורב האיכות לאמר מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ וכו'
והנה הרלשונים ע"ה פרשו כי להיות שבל הקרבנות באים על חטא וקרבן
תודה לינה בלה בלא דרך הודלה ושיר להקב"ה ולזה לפעמים יבא האדם
בגובה לבב ובגבות הרוח ולזה לאמר הריעו לה' כל הארץ שישבור את גודל
הלבב שלו כי זה עורה התרועה לשבר הכתובי' עפ"י כונתינו כי לדרכה
בקרבן תודה ישבור לבו בקרבו ברלות כי מה משיב לה' על רב טוב אשר
גמלהו ולזה לאמר הריעו למה כי הכל שלו ית' לה' כל הארץ ואת' עבדו את
ה' בשמחה כי היא עיקר העבודה היא בשמחה על תחת אשר לא עבדת
את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ובהיותכם עובדים את ה' בשמחה לו
תבלו לפניו ית' בשלם פעמים בשנה ברגנה ולם לאו ח"ו לא יהיה לכם פניס
לבא לפניו כי בוש תבושו כמאן דלכיל דלאו דליה דבהיל למתכולי כיה
ולאמר דעו כי ה' אלהים הוא עשנו ולו' כמה מעלות טובות ואין יכולת לנו
לשלם לו די תגמול כי הוא נמנע מכת הנמנעות לשתי הסיבות שזכרנו לאמר

כי

פ' בשם מקד ה' ושכמשכי

פירוש מזמור לתודה

כי הוא המקדים וזה רמז באומרו הוא עשנו וגם מיבה אחרת היות הכל שלו
ומה שקנה עבד קנה רבו וזה רמז בתיבת ולא אנחנו דכתיב באלף והמיבה
כי לו אנחנו דקרינן בו"ו עמו וצאן מרעיתו ומה נשיב לה' כי כל תגמולוהי
עלינו לפחת בואו שעריו בתודה רמז לקרבן תודה וחצרותיו בתהל' והודיענו
כי התהלה שהיא דברים בלבד ואין בהם חסרון כיס היא יותר משובחת
כי התודה באה בשערים בלבד אמנם התהלה היא נכנסת יותר לפנים
שהוא החצר וכנגד התודה אמר הודו לו כלומ' שהיא שלו ומידו אתם נותנים
לו וכנגד התהלה אמר ברכו שמו ונתן טוב טעם לדבריו שצריך להכיר
חסדי ה' כי האדם אשר יקבל מאיש ב"ו גרוע כמוהו יתרצל לפעמים להשיב
לו די תגמול ויתרון באו' כי פעם אחד עשה עמו טובה ולא ישכח לו ומה יבא
לו ממנו ועוד שאפי' שימשך לו טובה לעתיד בשיכיר וישיב לו גמולו חושב
שישכח כי השכחה מצויה ברוב בני אדם אשר מחומר קורצו ואמר המשורר
כי בו ית' ח"ו חלילה מהמצא בו אחת משו רק כי טוב ה' לעולם עושה חסד
ואם כן צריך שתבואו לפניו בתודה כי תהיה הודאה לשעבר וצעקה לעתיד
ובכל רגע אנו צריכים לו וגם כנגד השנית חלילה לו שישכח כי עד דור ודור
אמונתו ואין שכחה לפני כסא כבודו וכמו שאמרו חז"ל ואמת ה' לעולם אמר
גבריאל כשהציל לחנניה וחביריו ששמר המקום הבטחתו מימי אברהם
אבינו כמו שהוא ידוע כן אמר המשורר כי הוא ית' עד דורי דורות אמונתו
ומכל אלו הסיבות צריך שתכירו את רוב חסדיו ותתנו שיר שבח והודאה
לשמו מעין הטובה אשר גמל אתכם ועל דרך זה אמר שלמה העה"ה כל עמל
האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא וכו' אמר כי כל מה שיעמול האדם השלם
בתורה ובמעשים טובים לא יספיקו לתשלומות מה שצריך לתת לתוך פיהו
לפרנס את עצמו כי לא היה מציאות לאדם להתפרנס כי אם מאתו יתבר'
שהוא זן ומפרנס לכל כש"ו וק"ו אשר חננו הש"ית עושר וכבוד וכמה מעלות
טובות אשר למקום עלינו כי ראוי והגון נקדם פניו אפי' שניתן נפשנו להשבת
גמולו לא תמלא כי הנפש אינה שלנו כי הוא ית' הנותן נשמות לפגרים ולזה
אמר הנפש ולא אמר נפשו בכינוי כמו שאמר ברישא דקרא כל עמל האדם
לפיהו בכינוי או יאמ' כל עמל האד' לפה ולמה שינה אבל כיון שמה שאמרנו
או נאמר עפי"י דרכנו כי כמו שכל העמל והטורח הבא לאדם בין בעול' הזה
והוא ידוע כי מות וחיים ביד לשון ובין בע"ה כמש"ה בס"ה האי קרא בשעה
דדיינין ליה לברנש כתיב כל ההוא דינא וכל מאן דסביל בההוא עלמא
ונקמין מניה נקמתא דעלמא בגין פיהו דלא נטיר ליה וסהיב לנפשיה
באופן שכל הרעות והטובו' תלויות בפה וגם הנפש שלא תמלא בתמיה כמו
שאומר רש"י ז"ל כלומר לא תמלא התאוה נפשיית בהנאה מועטת כזו
כי ימלא פיו תהלות ה' לספר שמו ותהלתו בקהל רב • וגם לפי זה הדרך

פ' כל עמל
אדם לפיהו

כוכל

מזל בילקוט השמי' מספ והלא הם במקומם כו'

נוכל לומר כי כל עמל האדם אשר יקרא עמלו הוא לפיהו כלומ' בעבור פיהו
לספר כבוד ה' אשר הפליא לעשות עמו כי בזה בוחר הקב"ה מאלפי אלים
כמו שאמרנו · ובזה נבין מאמר אח' קטן הכמות בילקוט וז"ל תנא דבי
אליהו השמים מספרים כבוד אל והלא הם במקומם ואינם זוים משם לעולם
אלא אעפ"י שהכל שלו והכל מעשה ידיו אין שמחתו של הב"ה אלא בזרעו של
יעקב · כי ראוי לעורר במאמר מה הקשו בפ' אשר דרשו דרשה זו ומה הוא
כונת המאמר · וגם כי נפל בו הכפל בב' מקומות והלא הם במקומם ואינם
זוים משם הכל דבר א' · וגם בתירוץ כפל דבריו באומרו אלא אעפ"י שהכל
שלו והכל מעשה ידיו הוא כפל ענין במלות שונות · וגם מהיכן הוציא
מהפ' שאין שמחתו אלא בזרעו של יעקב כי מהפסו' נראה להפך כי השמים
ושמי השמים הנצחיים מספרים תהלות ומה לו חפץ בזרעו של יעקב ההווה
ונפסד · אבל הביאור הוא שכיון לב' כונות א' דרך פשט והא' דרך דרש והכל
מסכים לכונת דרושנו כי עיקר שלמות האדם בדבר שפתיו ליתי תודה לאל
ית' והענין הוא כי הקשה בעל המאמר בפ' באומרו מספרי' שהוא פועל יוצא
לשני שההבנה בתיבת מספרים הוא שעושים לאחרים לספר · ולזה השיב
בעל המאמר דהאי דנקט קרא מספרים שעושים לאחרים שיספרו ולא הם
הוא שאמר כי אעפ"י שהכל שלו וכו' אינו חפץ כי אם בזרעו של יעקב כי כל
שמחתו בם · ולזה נקט קרא מאי דעדיף קמי קב"ה והוא נכון לפי פשט
המאמר · אמנם עדין לא יתורץ כפל המאמר אבל נאמר דרך דרש ענין
נחמד כי הוקשה לבעל המא' מה השמיענו קרא היות השמים מספרי' תהלו'
אל ולא השמיענו היות הארץ החומרית וכל אשר עליה החיה וכל בהמה
מספרים כבוד אל וישמיענו תרתי חדושים בארץ דלא שייכי בשמים ואינם
ראויים להחזיק להם טובה חדא כי השמים אינם בעלי בחירה ורצון ולא
ישנו את תפקידם לפי שאינם ברשות עצמם · ועוד שהם קיימים לעולם ולו
הונח שהיו בבחירתם בכל שעתא רואי' את גבורות ה' אשר עושה ה' ועיניהם
תחזנה לא כן יושבי הארץ כי הם בעלי בחירה ורצון · ועוד שהם הווים
ונפסדים ואם כן יאמר הפס' החביב והמחודש שהוא הארץ וכל אשר עליה
וכ"ש השמים שיספרי כבודו והשיב בע"ה אלא אעפ"י שהכל שלו שהוא כנגד
השמים והארץ והכל מעשה ידיו שהוא כנגד צבא השמים וצבא הארץ עכו'
לא הזכיר הארץ וכל אשר עליה שמספרים תהלות ה' כי אין שמחתו של ה'
אלא בזרעו של יעקב ובעונות הרבים זרעו של יעקב הוא בגלות ואין אנו
יכולים לשבח כראוי לכן אין שבחו של הב"ה אלא בשמים לשתי בחינות ולזה
נקט בו קרא השמים הא' כי השבח שלהם נצחי בכל הזמנים לא כן הארץ כי
כשישראל בגלות אין שבח כאמור · ועוד שנית שאפי' שמשכחים איננו
שומע כי אין שמחתו אל בזרעו של יעקב כי הקל קול יעקב ואין כח האומה
ישראלית

ישראלית מלך בפיה: ועדיין לומר המאמר הקודם על זה ומי יכול לומר שכחו
על הבה השמים ואימתי הכל מקלסים לאותו כשירומם קרנם של ישראל שכל
הגוים לאחוריהם ויראים קרן לעמו והוא מוכן עם מה שאמרנו שמו'
הפ'הודו על ארץ ושמים כי לדרכה הודו יהיה על ארץ קודם ואחר ושמים
כשירומם קרנם של ישראל לכל כעת לפי שישכחו לאותו יושבי הארץ לימי שכח
בהיות ישראל בגלות עיין שם: וזהו פי'החכם השלם מורי בספ'כלי חמדה
פ' על תרלי תולעת ונו' שאומר הנביא ע"ה על תרלי תולעת יעקב מתי ישראל עד"מ שאמרו חז"ל
כי כשמזכירין תולעת מה תולעת הזה בפיה כך ישראל בתפילותיהם
ובדברי שכחם ואמר על תרלי כלומר לך תפחדי ממה שקראתי לך תולעת
שאף הוא לכוונו כי לדרכה בזה לתת לכשים גבורים מתי ישראל עד"כ ברית
עם אלדים ועם לבשים: וזהו לכן קוף הפסוקים שמשכחו לתה דומה
לבורא"ך כי בדבר ה' שמים נעשו וכל גבורותיו בלמירה יגזור לומר ויקם לו
זהו שאמר לי עזרתיך נאום ה' כלומר בכאום ה' עזרתיך ועוד כי בזה יתקדש
שם ה' בעולם בהרלותו כי לא בחיל ולא בכח יגבר איש רק בתפלה לחת
שהיו עושים האומה ישראלית היו מנחים זה וגואלך קדוש ישראל כי הנה
ממתיך למורג חרוץ בעל פיפיות כלומר כל כחך בפיך וזהו תדוש הריס
ותדוק וגבעות כמוץ תשים תזרם ונו' ואתה תגיל בה' אמר נתן לך כח לעשות
חיל ובקדוש ישראל כלומר קדוש שמו תתהלל ותתן שבח והודאה לשמו כי
זה העולה בידך לשלם לו די תגמולו על כל טוב אמר גמלך אמר דוד הע"ה
פסוק רבות עשית אתה ה' אלדי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. אמר לפי כוונתו
עשית ונו' רבות עשית עמי אתה ה' כעצמך להיותך אלדי ועם עשית רב טוב בה
פעמים אמר היית עושה הנפלאות היו מחשבותיך שימו לעשות להו נפלאות
לאחרות זם נפלאותיך ומחשבותיך אלינו ופתח בלשון יחיד וקיים בלשון
רבים לרמוז כי בערך זכותו היו רבות למנם בערך כללות האומה לא היו
רבות. אמר עוד אין ערוך אליך כלומר אין ערך דבר להשיב לך גמול טוב
על כל אשר גמלתנו לפחות לגידה ולהכרה לותם כי עצמו מספר כלומר
מתוך הקיפור שאלי מספרם הם מתעצמים. או יאמר רבות עשית כריבוי
אתה ה' אלדי על דרך משל אין בעל הבית מכיר בניקו זם אתה ה' שלדי כלומר
אלה ידעתי בהם כי אתה העושה לותם למנם הנפלאות מהם מפורקמות
ומתוכם אלו יודעים ממחשבותיך אלינו להטיב עמנו כיודעים וכלא
יודעים וזהו ולדי אין ערוך שיך מלך מטיב לכל לזה מה שגידו ולהכרה
הוא כי עצמו מספר כך בקשתם כי לינו יכול להזכירם בפרטות כי רבות
פ' חסדי ה' עשית אלא ידעתי בהם כמו שאמר הנביא ע"ה חסדי ה' אזכיר תהלות
אזכיר ונו' ה' ואמר לפי כוונתנו כי כל תשלומנו לו ית'כדבר שפתינו כדברי שבח והודאה
ונפלאותיו. עם תקדי ה' לזכיר כלומר כשאזכיר תהלות ה' הן הם חסדי ה' כעל כל אשר
גמלנו

גמלו לכ׳פנים ל׳נחסך לי מחקדי ה׳שזכי׳לותם כעל כל טוב לשר גמלה
כי מה לחי לנפ׳תהלו׳ש מורח ולחי׳לו בכוב׳לחרת כי בכלל חקדי ה׳על הוח
שיחסוב לי קפור תהלותיו בקהל רב כלל עולה מעלה מכל לשר
גמלו ה׳ ורב טוב ומעלה בעניו זה לשר חפן הקב׳ה כדברי תהלות יותר
מלפי חלים ומרבבות נחלי נמן לבית ישרלל והסיבה כי הקול קול יעקב
לשר גמלם רב טוב כמעלה הזלת להיות דבורם חטוב לפניו להיותם דומים
לו ית׳ לשר הם דומים שיו וזם כרחמיו וכרוב חקדיו שהוח עשה לות׳כדבור
לבר כמו שלמרנו כי כן בכרילת העולם בדברו נמים נעשו וכשכח להושיע
גם כן בדבורו הקל הושיעם תדע לך כי ולמר לך עמי המה בני׳ לל ישקרו
ובלותה הלמירה ויהי׳להם למושיע כי ההוח יתברך למ׳ולל׳יעשה כח שלירתו
בלבד ודבר ולל יקימנה גם נוכל לו׳פי׳ויהי׳להם למושיע כי ידוע הוח כי
כל מקום שנלמר ויהי הוח נער ועל זה למר כי לפילו בהיותם בנער לותו
הנער הוח למושיע בלומר להושיע לותם והטעם כי בכל צרתם לו יתברך
כב׳ נר כדקריכן ב׳ו וכזה לל נר וכדכתיב בחלק ליעקל כי כיון שהוח ית׳
מנר בצרתם לין להם ליעקל להנעזר כלל והסיבה לזה היותו ית׳ מנר
בנערם כי שמח תלמר כי מלחך פניו הושיע׳ חלילה כי בהסבתו ובחמלתו
עליהם הוח גחלם בעצמו וכמ״ש לחני ולל מלחך והמה בעומתם כנגד שתי
טובות לשר עשה והוח עשה להם שהוח הגחולה וההתנשלות לשר כנגדם
למר ונטלם ויבזשם והמה גמלו שתי רעות ועשו כנגדם לשר מרו ועכבו
לת רוח קדשו וכזה ויהפך להם לאויב ועכ״ז כב׳ הוח נלחם כי נלחם הוח
פושל עמך בעצמו נלחם ממש שם כלו׳ברעה שעשה בהם כי הוח מנר כב׳
בנערם ולזה לל למר הוח לוחם בם והוח דקדוק נכון וחריף׳ למנם להכיו
קנת שו״ה הפקוקי׳כדרך לחרת נכיח מלמר לחד בילקוט ישעיה ז״ל ויאמר לך
עמי המה דרש רבי ללעזר ברבי יוסי נכי לל היה בפניו שהם עתידי׳ לעקר
ת״ל לך גלוי היה לפניו שהם עתידים לעקר והה ת״ל ויהי׳להם למושיע לל
הושיעם בכפי שהם עתידים לעקר ללל בכפי שהם עתידי׳ לבגוד
בו עולמית וכן הוח לו׳ויפתוהו בפיהם וכו׳ וכן הוח לו׳לעגך בקתר רעש ע״כ׳
ראוי לעורר כלומר דלשונם מהיכן הוציח מתיבת לך שהיה גלוי
לפניו ועוד לומרו ומה ת״ל ויהי׳להם למושיע כיון יצ׳ עתה מזה
הפ׳היינו יכולים לום׳ כי בכלמת למה שהיינו סוברי׳ כי נעלם ממנו הדבר
זהו סיבה כי ויהי׳להם למושיע כחושבו היותם מקידים למנם לפי זה שלל
נעלם מעיני כבודו מה שעתידים לעשות לל הפקוק מתן טעם לל הפך וזל
ומה ת״ל ויהי׳להם למושיע והטיב כי לל הושיעם וכו׳ לכל לפי זה היח קושית
למה ובלומרו מה ת״ל נרלה שהיח קושית פשיטח ועוד קשה תלתח קרלי
למה לי פסוק ויאמר לך עמי המה ופקו׳ויפתוהו בפיהם ופסוק מעכך בפתר

מזל כילקוט ויאמר לך עמי וגו׳ וכי לל היה לפניו שהם עתידים לעקר וכו׳

רעם והביאור הוא כי באו׳ אך עמי המה הוא מובן כי ידע שאינן מהוגנין
באח׳ משתי כונות האח׳ כי אכין ורקין מעוטי הם ומורה כי אינן עמו לעתיד
וזש המה כלומר המה כעת עמי ואעפי׳ שקופם לחטא או בכונה אחרת כי
באומ׳ אך הוא עד׳ אך עצמי ובשרי אתה כמו שאמרו חז׳ל כי כיון שרא׳ שאין
עמו פרוטה אמר אני חשבתי לעשות עמך טובה אך כעת קוף קוף עצמי
ובשרי אתה כמו כן אמר אני יודע שקופכם לחטא אמנם קוף קוף אתה עמי
ועתה הקשה בשלמא למאי דקליק אדעתין השמיענו חידוש באומר ויהי
להם בתיבת להם לאפוקי אחרים כי לא עשה כי אם להם בחושבו שהם
טובים אמנם אם אדעתא שהיו רעים וחטאים לעתיד עשה מה ת״ל להם
והשיב כי בא לאפוקי שלא היתה הישועה בערך היותו יודע שקופם לחטא
כי אם בערך בני אדם שאין עתידים לבגוד כלו׳ אפי בגידה בעלמא ובזה
מדויק תיבת להם בעצם והביא שלשה פסוקים אחד פסוק ויאמר אך עמי
המה כי משם יש לנו כי אעפי׳ שהיו עתידים לשקר קוף קוף הוא יתבר׳ נהג
רחמנות להסתיר עמל וכעס מעיניו ונהג עמם רחמנו׳ באשר הם בה שעתה
חסידים אמנם מקרא דויפתוהו בפיהם הביא יתר שאת בחסדו ית׳ כי אפי׳
שבאותה שעה עשו כמה עוונות ולבם לא היה נכון עמו עכז׳ והוא רחו׳ יכפר
עון ומהפסוק הג׳ הביא גדולה מזו כי מפס׳ ויפתוהו בפיהם נר׳ דקוף קוף
פיהם ידברו בפיתוי אמנם מזה הפסוק הביא כי אפי׳ שהוציאו פשע׳ מהכח
אל הפועל וזהו שהביא פסוק אענך בסתר רעם אעפי׳ שאבחנך ואתה על
מי מריבה קלה הנה מצינו גודל רחמי ה׳ אשר נהג עם בניו לעשות עמהם
חסד אעפי׳ שאינם ראוים ובזה נפרש הפסוקי׳ בכונה אחרת כי אמ׳ חסדי ה׳ — ע׳ חסדי ה׳
אזכיר כלומר כשאתן תהלות ה׳ אזכיר שהוא עושה חסד עמנו ובזה אתן — אזכיר וגומ׳
תהלה למעלה בעל כל אשר גמלנו ה׳ טובות ונפלאות ויותר פלא הוא שעשה — בכונה אחר
אות׳ בחסדו כי לא היינו ראויי׳ לכך וזה בכל אד׳ שראוי יהיה לו הקדמ׳ מונח׳
שה׳ ברחמיו עושה לו ובחסדו כי מי הקדימו וישלם אמנם קוף קוף אין כל
הדברים שוים כי כשיהיה האדם ראוי מצד עצמו לקבל שפע ברכה יגדל
חסדו ית׳ יותר מכשנותן לו צדקה כי אינו ראוי לכל טוב אמר כי בישר׳ גדלה
טובם וזש ורב טוב לבית ישראל אשר גמלם יתברך ברחמיו הידועים וברוב
חסדיו אשר רוב חסדיו יתברך לעשות עם הטובים והישרים בלבובותם וכן
נהג עם ישראל ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע כמש׳
המאמ׳ שלא הושיע׳ כבני אדם שהם עתידי׳ לשקר אלא כבני אדם שאין עתידי׳
אפי׳ לבגוד בגידה בעלמ׳ א״כ ודאי שצרי׳ שחסדי ה׳ אזכיר בתהלו׳ ה׳ כמש׳ הרי
מצינו מכל דרושנו היותו יתברך עושה חסד בכל הטובו׳ אשר גומל אותנו
כי מי הקדימו וישלם ואנו אין לנו להשיב לו כי אם בדברי שבח והודאה לו
ית׳ ובזה אבאר את המאמר שלקחתי׳ וראוי לעורר בו ראשונה מה דרשו

בפסוק

בפסוק הודו לה׳ כי טוב שאמרו אין להם לישראל וכו׳ ועוד מהו כפל אין
לישראל הי״לל אין לאדם ממה שישלמו וכו׳ ועוד מה שאמר על כל טובה
שהוא עושה להם ומה כונת פסוק אודך ה׳ כי אנפת בי ומאי ואו׳ אלי אתה
ואודך ארוממך אודה שמך כי פסוק אלי אתה הוא בתהלים ופסוק ארוממך
הוא בישעיה׳ ועוד שאינו אומר ואו׳ ארוממך אודה שמך כמו שאמ׳ בפסוק אלי
אתה ואחר כך אומר וכן הוא אומר טוב להודות לה׳ נראה שאין לו הכנה
אבל הביאור הוא לפי דרושנו אשר אמרנו כי אין לנו מה להשיב לה׳
כי כל תגמולוהי עלינו כ״א בדברי שבח והודאה כי ממנו הכל וז״ש אין להם
לישראל על שני כונות הא׳ כי אין להם כלו׳ אפי׳ שיביאו אלפי אלים ורבבות
נחלי שמן אינו להם כי לו תבל ומלואה ומה יש להם מכל מה שישלמו להב״ה
אלא הודאה בלבד על כל טובה שהוא עושה להם או לכונה אחרת כמו
שאמרנו כי להיות שהקול קול יעקב לזה אמר אין להם כלומר דבר שהוא
מיוחד להם אלא הודאה בלבד על כל טובה שהוא עושה להם ואמר שהוא
עושה להם כי לפעמים יעשו לאדם טוב׳ ואין בעל הנס מכיר בנסו לזה אמר
שהוא עושה להם כי הוא יתברך יודע ולזה הביא פסוק אודך ה׳ כי אנפת בי
עם המשל שאמרו חז״ל לאותו שהיה רוצה להפליג בספינה ונתחב לו קוץ
והתחיל לבכות ואחר כך נטבעה הספינה בים ונתן הודאה וזהו ישוב אפך
ותנחמני כמו שהוא ידוע וז״ש על כל טובה שהוא עושה להם וכן הוא אומר
אודך ה׳ כי אנפת בי כמו שאמרנו והביא פסוק ואומר שלא נאמר שנתן שבח
לאל אמנם לא יהיו הדברים שוים על הרעה הנראה כעת מעין הטובה
הנראה׳ לעין לז״א ואו׳ אלי אתה ואודך אלהי ארוממך כי בין כשהוא חסד אל
כי זה הורה בתיבת אל ובין כשהוא נוהג בדין אלהי ארוממך ואמר שכל
הרוממות אשר אתן לך הוא בהודאה וזהו שאמר ארוממך אודה שמך כלומ׳
אעפ״י שמפסוק אלי אתה נראה שההודאה הכנה לרומם לו יתבר׳ הבנת זה
הפסוק הוא כמו שאמ׳ שם ארוממך אודה שמך כי כל הרוממות שאנו יכולים
לעשות הוא בהודאה וכן הוא אומר ענין זה היו׳ ההודא׳ עיקר טוב להודות
לה׳ כי דקדק בפסוק דהי״לל טוב הודות לה׳ ומהו למ״ד להודות׳ אמנם כיון
מה שאמרנו כי כונת הפסוק הוא כך ונעים הוא להודות לה׳ כלומר לבא
ליתן הודאה לו יתברך עלי עשור ועלי נבל וכו׳ בלומר שהעשור והנבל הם
הכנה טובה להודאה ובזה השיבו קושי עצום שיש בפ׳ הודו לה׳ כי טוב אשר
נתחבטו בו המפרשים ז״ל לא ימנע תיבת כי טוב למי חוור אם לה׳ פשיטא
שהוא טוב ואם להודאה׳ מי יוכל לספר תהלו׳ ה׳ והפ׳ אומר לך דומיה תהלה
ואם הכונה שיאמר ההודאה כמו שהיא מהות׳ פשיטא לז״א שכונת הפסוק
שיתנו לו ית׳ שבח בין במדה טובה בין במדת הפורענו׳ וז״ש הודו לה׳ כי טוב
כי לעולם חסדו כלו לעולם עושה חסד בין במד׳ טובה בין במדת הפורענות

לו יאמר הודו לה' כי לעולם הוא חסד שעשה עמנו ואין לנו לעולם כי אם להודות בלבד כמו שאמרנו:

דרוש שלישי להוראה

מזל במדרש אין לנו למנות לבני קרח על עלמות שיר ששה עושה גדולות עד אין חקר נפלאות עד אין מספר אין אדם יכול לספר נפלאותיו של הב"ה וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו מהו לבדו אמר ר' פרודיקי בר נחשא הוא לבדו יודע מה עושה כך אמרו בני קרח למנצח על עלמות אמר רבי אבדימי דמן חיפה מעולמים הם הדברים שראינו אין אנו יודעים מה ראינו עד כאן בילקוט:

כמו שהמלך יתברך מגד עצמו בעיני בני אדם כן נפלאותיו ומקדושיו לפי עשה רושם ככולם כעלמות ומכוקות לאדם וכמו שפעולותיו יעידון יגידון רוש חכמתו כי הוא נגלה מגד פעולותיו וכמדע כמו כן נפלאות ה' המפורסמים ישמרו על המכוקות כי הוא גדול ה' ועל כולם לו יתוה תהלה. הקודש הוא ידוע היותו יתב' נסתר מגד עצמו ונגלה מגד פעולותיו כלפי לפי הלריכו הדרשנים הרשומים בכונת הברכות הנהוגות לפי קנתם מדברות שלא לשמה ובקנתם לשמה. ברוך אתה ה' לשמה ואח"כ אומר ברוך אתה הנפן שלא לשמה: ועל מה שאמרנו הוא מובן כי מגד פעולת אותו הפרי לפי אין ברוך הוא נגלה ואלו מדברים עמו פנים אל פנים וכן הרבים דברי לפי אין מובן עם דבר זה ולית דין צריך עיון: ועוד כי אין כוונתי להלריך בדרוש זה רק לכמוך שהוצאתי כי נפלאות ה' העושה הם בעלמות מעיניהם ונסתרות משכלנו רק ישידו קנתם על קנתם ועליהם להודות לה' על כולם: והענין הזה הוא מבואר מדברי חז"ל שאמר לעושה נפלאות גדולות לבדו אין בעל הנס מכיר בניסו ואמר המפורש עה"מ מכוון לזה רבות עשית אתה ה' אלהי אין רלוי להכיר תיכת אתה דמיותרת גם אלו נפלאותיך ומחשבותיך אלינו מה לנו כמחשבות: גם מה כונת אין ערוך אליך וגו' למנצח עם מה שאמרנו הוא מבואר כי נפלאות תמיד דעות הם בעלמות מ שני פנים הלחד כמו שאמר כי אין בעל הנס מכיר בניסו כי הב"ה עושה כמה נסים לפי ידעו בהם בני אדם כמשל אדם יורד מה מטה והרגיש בו הנחש וכדרך ואילו יודע כלום וזה רבות עשית בלשון קץ ותכלית אתה ה' אלהי ר"ל אתה לבדך אשר לפי הכרנו בהם בלשון שנפלאותיך ומחשבותיך אלינו ר"ל כמו שמחשבותיך לפי נודעו כמו כן נפלאותיך זאת ועוד כי לפי הנפלאות אשר אתה עושה בנו אין אנו יכולים להשיג גדולתם כמו שמשל משל הגבור והחלש החלש יכול

לספר

181

לספר מבחוץ של גבור לנו למה שלינו יודע מה בתוכו שיהיה יכול לספר זה
לין ערוך שלינו לבן מה שגידה והדברה הוא שעשהו מספר ר"ל שלין למי
יכולת לספרם ובמה לקדם פניך זבח ומנחה בלי חפצת וגו' לפחות
בשרתי נדק בקהל רב רוצה לומר הנדקות שעשית עמי בשרתי לותם
בקהל רב כי המה שפתי לא לאלה לומר ה' לתה ידעת ולא לנו כי נפלא
היא ממני וכן לשון המלך עה"ש דבריהו שה ב מקום לחר מי ימלל גבורות ה'
ישמיע כל תהלתו ולבתה לל כוונתו בכיא מה שלמדו חז"ל בילקוט מדרש תלים
וכי יש עם לך לדם שיכול למלל גבורותיו של הב"ה ולה שמיע כל תהלתו ולא
מקנת גבורותיו לדרוש מה שעשה ומה שעתיד לעשות למען שמו הגדול
בכריותיו שנאמר דור לדור ישבח מעשיך ולמר רבי שלעזר בן פדת ולמה מה
נתני לעשו שפלגו גדולו לכדו לדם נתון בתוך כמט' והכתם בלדן לפנינו כל לעמוד
הרגלים בו הכתם כיון שבא ליתן רגליו בלדן בלח הכתם מלפניו ולינו
יודע כמה פלאות עשה הב"ה עמו ומי יודע הב"ה ברוך ה' ללהי ישרל עושה
פלאות לבדו והוא לבדו יודע פלאיו שהוא עושה וכן הוא לומר רבות עשית
אתה ה' ללהי וכו' לין ערוך אליך מעל לנגדי לנעים לחד גבור ולחד חלש
וכו' עיין שם. ורלוי לעורר במאמר הלשוכה מה הקשה בפי' הכתוב שעוקד
ולומר שלא ליומר שכוונת הפסוק הוא לומר מה שהוא מקשה וכיצד לך לדם וכו'.
ונעיין זה בעצמו לומר הכתוב מי ימלל גבורות ה' כלומר מי הוא הלד לספר
יוכל למלל גבורות ה'. וגם קשה למה נקט בעל המאמר בתירוצו מה שעשה
ומה שעתיד לעשות ולא נקט מה שהוא עושה עמנו בכל עת ובכל רגע כפלים
מיוחדי מצרים גם רלית הפסוק שמכיא מדור לדור ישבח מעשיך והיה לו
להביא מקפיה הקרא וגבורתיך יגידו כי בהא פלקינן ובחתימן עוד קשה מה
פוכת רבי שלעזר בן פדת בלומרו רלה מה כתיב לעושה נפלאות וכו'. גם
קשה לומרו והוא לבדו יודע פלאיו וכו' מה חדש ממה שלמר הוא בעצמו
קודם זה במה שלמר לעושה נפלאו' לבדו לדם נתון במטה וכו' וכדרך הנחש
ולינו יודע כמה פלאות וכו' שם כן הוא בפל ענין ושם הוא פירוש דבריו
ה"ל הוא לבדו יודע ולומרו והוא כיון מורה שלו שתי בחינות. עוד בדקדק
לומרו וכן הוא לומר וכו'. גם צריך לשום שכל להבין ענין המשל שהשוה
בסיפיה דקרא לין ערוך וכו' שלינו מתייקם לל הלמור כי לפי מה שלמרנו
פלאי הב"ה הם נקטרות מעיני הלדם להיות שלינו מרגיש בהם ולא נגלו
פלאיו כל תעלומו' כמשל הנחש לשר הביא שהרגיש בקומו מעל מטתו וכדת
הוא לא חלי ולא מרגיש לא כן משל הגבור והחלש שחקרון ידיעת החלש
גבורת הגבור לינו להיות מכוסה ולא שלינו לו כח כמותו ולינו בערכו
להשיג כח גבורתו לפי שירלה הדברים בעינינו אם כן לא שייכי דברי בעל
המאמר להדדי וכיצד מביא זה הפסוק ולומר וכן הוא לומר רבות עשית
גם מה רלייתו מתחלת הפסוק למה הביא סופו הלא דבר הוא?

מ"ל במאמרם תלים וכי יש לך לדם שיכול למלל גבורות ה'.

חביאור כי הנה בעל המאמר נתקשה לו מאד כונת הפסוק לו׳ כי מי ומי יוכל למלל גבורות ה׳ לא יתכן דקאמר קרא להדדי כי הוא מאמר בתחלה הללויה הודו לה׳ כי טוב וכיוצא תומר מי ימלל וגו׳ ועם זה מיהא קאמיה כיון כי יכולים אנו לומר כי טוב להודות קצת מכחיו לאפוקי מי ימלל כל גבורותיו לזה קשה כי מה השמיענו המאמר כזה וזה הוא מאמר בעל המאמר וכי ים לך לאדם רוצה לומר וכי יעלה בדעתך שיש לאדם בעולם שיכול לספר גבורותיו של הקדוש ברוך הוא ולהשמיע כל תהלתו מכח המאמר להוציאך מזעת הסברת וזה דקדק בעל בתיבת לך. כלומרו וכי ים לך לאדם ולא לומר וכי ים לאדם ג׳ וגם הקשו זל בפסו׳ כ׳ קושיות יתורצו לפי דרכם מאחר כי למה הזכיר שמו של הקב״ה מאחר שהזכירו בפס׳ הקודם לזה הודו לה׳ ונאמ׳ מי ימלל גבורותיו ולהשמיע כל תהלתו ולפחות ליערבינהו מי ימלל ויהשמיע לדבורות ותהלות ה׳. גם הקשה קושיא ב׳למה בגבורות דבר בלשון רבים ובתהלה לומר ישמיע כל תהלתו לשון יחיד ולא לומר כל תהלותיו כי נורא תהלות הוא וכל אלו הקושיות יתורצו לפי דרך המאמר בעל וזה וכי ימלך לאדם שיכול למלל וכו׳ שלא מקנת גבורותיו ר״ל לעולם לא ימצא לך לאדם מדבר המאמר בכל גבורותיו כי זה פשיטא שאינו יכול לספר אלא לפי כמקנתם ואת עתה לקשה לך קושיית למה כי למה לא יוכלו לספר קנת גבורותיו והשיב שהכוונה הוא כי מה שיספר האדם תהלתו בקהל רב בעניו זה הוא הנכון לדרוש מה שעשה הקב״ה מימי קדם ובשנים קדמוניות וגם מה שעתיד לעשות בכריותיו למען שמו הגדול ולא למעננו ועתה כונת הפסוק מי ימלל גבורות ה׳ כלשון רבים לרמוז מה שעשה ומה שעתיד לעשות תדע מי הוא האדם שאמר ישמיע כל תהלתו מה שעשה לו הקב״ה ועתה כל תהלתו יחזור לאדם שישמיע כל מה שיש לו להשמיע בתהלת הקב״ה ממכס תהלת ה׳ גדלה מאד להשמיעה וזש שנאמר דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו ר״ל כי בימה שהדור הזה מספר לדור הבא לחביו מעשיך לאחר עשית כזמנו כמשך וגבורותיך יגידו הוא מה שעשה קודם ומה שעתיד לעשות ועתה סיכמו כל דקדוקי הפסוק כי אמר גבורות לשון רבים כנגד הזכיר שם ה׳ לומר כי למען שמו הגדול עשה ועתיד לעשות וגם לכן לא ערבינהו קרא כי מיפיק דקרא הוא כירושים דרישא כי מי ישמיע כל תהלתו הוא ימלל גבורותיו כלומר למכס זרכי מלעזר בן פרת הוסיף לקח טוב ופי׳ הכתוב כלומן לאחד ואמר אחד ואמר אחד ולא יגליגי ולומ׳ כי הפסוק מדבר כתרתי כי לא מבעיא שלין לאי יכולים לדעת כל גבורות ה׳ כי זה פשיטא אמו שלומרו שלא היה צריך המאמר להשמיענו זה שלא גם קנת גבורותיו אשר עושה עם האדם אינו יכול לדבר בהם כי כתרתי הם אמנו מדרחיב עניו זה בפסוק מהכיח ואמר רשה מה כתיב לעשה נפלאות גדולות.

גדולות לבדו דקדוק ליה כי תיבת לבדו מיותרת ועשה מעלו ואמר לדם
פתון כמטה והנחש בארץ לפניו הרי נם לאחד מעלה עלה הנחש הזה על
מטתו וגם נם שני רמז בעה כלומ׳ כח לעמוד הרגיש כו הנחש ר״ל כי נם לאחר
עשה לו הקב״ה שהרגיש הנחש תכף כשכח לעמוד שלש היש ממתין עד
שיעמוד לולי היה מוק לו מעלה כמתכוין שיכח הלא׳ לדרו׳ עליו ועשכו נחש לא
כן עתה כי תכף כשכח לעמוד הרגיש ולזה כיון שכח ליתן רגליו ברח הנחש
מלפניו וזש ואינו יודע כמה פלאות עשה עמו הקב״ה ר״ל כמה וכמה כי
הרבה נסים הם בלתי לאמרו לכל ומי יודע לותם הקב״ה זשה ברוך ה׳ שהי
ישראל עושה נפלאות לבדו וכנגד זה לאמר מי ימלל גבורות ה׳ ר״ל הגבורות
שעשה ה׳ שהוא לבדו יודע בהם ולזה הלא׳ לאמר עד והוא לבדו יודע פלאיו
שהוא עשה לומר בעניזה בחינה שנית שגם הנפלאות לאמר לנו רואים
בעיניכו אין לנו יכולים לדע׳ ערכם וזש והוא לבדו יודע פלאיו שהוא עשה
כי אין לנו מכירים ערכם בלומן שהמתים הם מכוסות מעיניכו הלח׳ שאין
לנו בהם ידיעה כלל בעניז הנחש לאמר הכיח בחינה שנית שגם שנדע
לותם עיני שכלנו לא ידעו ויגיעו ערכם זש וכן הוא לומר ומכיח הכ׳ עמיניס
הנו׳ מספוק רכות עשית לתה ה׳ אלקי כי דקדק תיבת לתה והכוו׳ שרמו
בעניז דלמון שהוא לבדו עשה וכנגד הבחינה השנית לאמר נפלאותיך
ומחשבותיך אלינו ר״ל גם הנפלאות הכלות אלינו שלנו רואים לותם בחוש אין
ערוך אליך ר״ל אין לדם ערוך אליך ומיכיר גודל ערכם ולזה הכיח מעל הגבור
והחלש ומח׳ מעל לב׳ מנשו׳ גבור ומ׳ חלש החלש יכול לקפ׳ שכחו על גבור
לזו שאינו יודע מה כחו הרי הבחינה השנית שלאמרנו ״וכמו כן מפרש רבי
אלעזר הספוק לאמר לנו כזו לאמר מי ימלל גבורות ה׳ ר״ל הגבורות שעשה ה׳
לבדו היא הבחינה הראשונ״ וכנגד הבחינה השנית ומי ישמיע כל תהלתו
רוצה לומר כי אין ערוך אלינו שידע שכחו של גבור כל הגבורים הוא יתברך
ולכן לאמר תהלתו כי לפי זה הטעם לפי תהלה לאמר לא יוכל להשמיע כלל
אלא לפי החלישות לאמר לזולת לפי ערכו יתברך נמצ׳ לפי זה כי עשמו מכפר
גבורות ה׳ נפלאותיו ונעלמו מעיני כל חי ומובן הספוק על פי דרכם ז״ל כפי
כוונתנו. זו ילאמר עם הספוק הקודם אלינו הללויה הודו לה׳ לאמר שיהללו ה׳
בהודאה כללית זש הוד ולה׳ כי טוב כי לעולם חסדו כי לעולם עושה חסד
בפסתרות וכנגלות כי לס כתת לפרט מי ימלל גבורות ה׳ זו ילאמר מי ימלל
גבורות ר״ל מי יוכה למלל גבורות ה׳ מי ישמיע כל תהלתו כי הוא היה והוא
הוה אלא שהם גורמים שאינו עושה לנו נסים מצד העונות שעושנו תורתו
זש לשרי שומרי משפט התורה והמצות כי הוא מצדו עושה נדקה בכל עת
וככחו לזו כאן עתה . והרי״ז זל פירש כי דמוי לאדם המקפר תהלות ה׳
שיהיה דומה לנו זש לשרי שומרי משפט ומשפט בצמן ר״ל קדר והנהנת מי
שעושה

מעשה נדקה בכל עת שהוא ה"ה כלופן שמיניו היות גבורות העם יתב'
מכוקות בשכי בחיכות לאחד כי עושה כמה כפלאות בקתר בלא יודפי' ועוד
שנית כי מי יכיר ערכו כמעל הגבור לשר הכיל המאמר ועכין זה לומרה
תורתנו הקדושה מי כמוך בעלים ה' מדבר ככגד הבחיכה השנית שהוא גבור
וככגד הרשעוכה לאמר מי כמוך נהדר בקדש ר"ל נהדר בקדושתך שאין לאחד
מודיע לנו ולכן כורח תהלות הוא ה' למה כי עושה פלא ר"ל עושה הדברים
מכוקים ועכ למי לומר שנקראו כפלאות מלשון מכוקות מכני אדם ע"ד למה
זה תעשל לעמי והוא פלאי וכן הוא מחקדו יתברך כי לימוד רוצה שיחזיקו
לו טובה בני אדם ויתבייחו ממה שמקבלים ממנו חקדיו המרוכים
ומרחים. על כן להיות הפלאות שלא כדרך טבע הם
מכוקות ככו והכל מחקדיו יתבר' לשר הוא עושה טובה עם בני אדם ולהיכו
רוצה שיכירו וידעו בה כי לוהב חקר הוא וכן אמ' הכביא יוש בשמרב בעניכ
גאולתכו העתידה כ"ב כאשר יי' המפרשים ז"ל באומרו אל תראי לדמה
וגו' ולכלתם לאכול ושבוע והללתם וגו' כיון ש מה שאמרנו כי יעשה ה' עמהם
חקר בעניכ שלא יתגלה להם כי לא יתן להם רבוי בלולים כדי שישכעו פ' ולכלתם
בריבוי לאילת וכוה מרפה להרחות גדולתו לעיכ כל חלילה לו ית' כי דרכו לאכול ושבוע
לעשות רבות בפלאות מכוקות עם הלדם ממכ הברכה תהיה לאכול ותשף
ושבוע והללתם לת שם ה' אלדיכם כי גדול הוא ולזו מתנהג כמלו שעושה
הטבה מועטת וכרוזה קרא בחיל להודיע לכל העולם שעושה טובה לא כן
ה' אלדיכם והללתם לת שם ה' לשר עשה עמכם להפליא ר"ל לעשות פליא
גדול גם שהוא דבר מכוקה כדי שלא יכוסו עמו לעולם כי לם היו הולים
כפלאות ה' בשיחים תמיד היו מתבייחים והו קודם הגאולה כלומרו לשר
עשה עמכם קודם להפליא כדי שלא יכוסו עמו וגו' למ' לחב בזמן גאולתיכו
וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני ה' אלהיכם ואין עוד ר"ל כי כמו שהוא
אלהיהם כן יהיה מפורסם שכיכתו בניהם ואין עוד ר"ל לא יהיה יתרון לזה
מזה כמו שהוא בגלות כי הוא אלהיכו לבל הוא נקתר ממכו זולתו ואין עוד
לו ולא יכוסו עמי לעולם לפי שיעשה הדברים מפורסמים ומגולים כי ככר
נדמיכו להיו בני ביתו לא כן מקדם לכח שהוא קוד גאולתיכו העתיד עליה'
נאמר לשר עשה עמכם להפליא ר"ל הדברים נפתרים ומכוקים וכוה מתורן
בפל הפסו' והרב ר' אברהם פי' ענין אחר עיין עליו וכן אמר הכביא ע"ה
מיכה ענין הרושו מודיע המיקים לשר יעשה ה' בזמן גאולתיכו העתידה
כעה שתהיה בהם הדעת ועשה עמכו להפליא אמריום לבמת גדריך יום
ההוא ירחק חוק הגה הרשבע"ז פי' כי מדבר בגאולת ישראל וכוכת ירחק
חוק הוא המק שהיו מותנים ישראל בגלות ואמר שבאשר יבא היום שה' יתב'
יפתח גדריך לו ירחק חוק שלא תפרע עוד המק שהיה מותן בגלות לאויבי

והוא

והוא נכון ודבר זה כי עמן לחם עיין עליו ולי נראה מכוון לדרושמו כי
יעשה ה' נפלאות לעד לא כעשו כהיום מעולם יום לעד יבנה גדרכו הפרוץ
והיום ההוא ירחק חוק ר"ל החוק הנהוג לעד היה מתנהג הלכה עד הנה ועת
פירש דבריו ומ"ש הוא ועדיך יבא ר"ל שביבא היום ההוא תכף פתע פתאו
שבין לילה היו לומות העולם מה ובין יום יהיו כאכדים כי כולם יתקבצו
בדגע אחד בארמת ישראל והוא יתברך יהיה הסיבה לעד יעורר לת לבם
וזש יום הוא ועדיך יבא כי כמו שהיום הוא קצר כן הלבורים נעשים מהרה
זש למכי לעור וערי מגור ותיבת מני הוא כמו מן לנא תאמר מכי לרמון מה
שאמרנו שהוא יתבר' יהיה הסיבה שיתקבצו כולם ולמכי מגור וכו' וגם הפחים
דרך מניה כלכ ים עליהם למר וים מים וגם לעוכנים במדברו' כפרי' וגבעו'
כנגדם למר והר ההר הרי פלא ר' שיבאו בזריזות ומסירות לעד זה רמז
כלומרו יום הוא ועדיך יבא גם יעשה ה' כדרך בילתם וכקדר בוקם שיהיה
פלא עצום לעד על כולם למר יום ההוא ירחק חק בלעד למרתי והוא כי
הרשני היה שיבאו קודם יוסבי ההרים שהוא נקל להם מיורדי הים ובמני שי
מלותם שהם ערי מגור הבוטחים בעריהם הבצורות שלקודם לעור שהיה
רחוקה ולדרך' יהיה להפך כי לעור יהיה קודם בשלתו קודם לערי המגור
וערי המגיה וכו' לפופן שיהיה יום ה' רחוק מטבע חוק העולם בשני בחינות
שמו"ח בשיתה שלרן תכף ומיד שממה על יושביה ר"ל שמשיבת יהיו
שממה ולא תהיה מפלתם בהדרגה וכל זה מפרי מעלליהם לעד הרעו
לישראל וה' יתן להם כפשולם • לויאמר מפרי מעלליהם כי הם בעצמם
יבאו אל מפלתם כמו שעשה פרעה ומצרים לבא אל הים הם מעצמם כמו
כן יבאו אלו ויפלו בהופלים בלופן שתהיה מפלתם מפרי מעלליהם •
ועתה התפלל הנביא עה מהר' יבא היום ההוא ומ"ש ועמך בשבטך שבט
הוא רמז שבט המלוכה שימלוך עליהם הוא ית' וירעה לותם כמו שנא' וה' ה'
למלך וכו' לו ירצה כי להיות שממה שיכלה לגמות העולם מ"ה והוא ידוע
היותם שבט יש' בשוברים על מנות ה' כמו שיעיר הנביא הוי לעור שבט לפי
ולכן לתר שירעה עמו בשבטו שבט מלכותו ויופיחם כלב לת בן ירנה הוא
בעצמו וישאר הוא לבדו בלרן עם לת' ולדברי לת' יכרתו הלומו הנו' וזש
שוכני לבדד יער בתוך כרמל ר"ל שיהיו שבי הפכים במוסף לתד כי כמה
שיהיו ישראל לבד ככל העולם יהיה כל העולם כיער לתנם בתוך כרמל
שהוא מקום ישוב הוא לרן הנפי וזש ירעו בשן וגלעד כימי עולם בלופן
שיהיה יער בתוך כרמל כנו' ועתה השיב לו הקב"ה לנביא תפלתו ומ"כ
נלתך מלרן מגרים לרלהו נפלאות לעם הזה לעד שתפלת עליו • וכוה
מתייעב הם שמדבר אחריו לבוא ואחיו לבא למוא ומ"ש לרלהו נפלאו מלבד
משמ"ל כי בינית מגרים היה פלא לת' כדכתיב מורח תהלות עושה פלא לא

כן בגדולה העתידה יעשה כפלגן רכות ולמה גם כן שיהיו נרמזו הפלגות
הם הדברים שהם מכוסים מעיני כמו שלדם לזכירו ולדעתו ולא יהיו כמעל
הגבור לשבר הכתוב במאמר רק הגוים ידעו וכושי מכל גבורתם ולמה
ישימו יד על פה עם מה שמרמזו הרמזים בפסוק לזו ימלא שחוק פיהו וכו'
לזו ישמרו בגוים הבחילה' וגומ' כי לה' המלוכה משבח שיש תכף לה' כמו
שלומר ולמענהו הבה זו ישמרו בגוים הבחילה' שמו לעשות טובה עם שלא
למה כי כשהגדיל לעשות שנתנו היינו שמחי להפלתנו ולתועלתנו ולא
היינו משבחים בפיהו לה' לכן שמר כלון ירמזו בגוים וישמו ידיהם על פה
כלומר הפה שלא שבחה לה' רמזו לפסוק זו ולזה תחדש משמוע השירה
לשמה ישירו שדמל ולכתא עשל וכו' בלומן שמה שמשירו למדים מדרשמו
זה הוא כי הוא יתברך עושה פלאות מכוסות מעיני הלדם שלא ידעו
ולא יבינו כשם שלא שיערו קצתם לותם לשר עיקבין לנו רואים על קצתם
שהיפך כראים ולמו לשבחו על כלם כי לפי הלמת גם כל הגלות לנו לחוש
הרחות הם מכוסות לעין השכל כמשר נאמר בפירוש המאמר שהזעתי
ולבל עד תכוכתי רחוי לעורר רחשוכה מה קשר לפסוק זה עם פסוק עושה
גדולות שלומר זה שמאמר הכתוב גם מה כותב לומרו וכן הוא לומר וכו'
עשר פריך לסם בקיומם הוקיש לקח טוב רפי לבדימי דמן מיפה על דברי
תורה קיומם הביאור הוא כי הנה דלל רמז לבאר תיבת עלמות מה הוא
פרשה ולמרו שהוא מוכן עם פסוק עושה גדולות עד אין חקר נפלאות עד
אין מספר שקשה בפסוק זה שלם כוונתו כפי הפשט שאין מספר לרבוי
הנפלאות למה שנפלאות יהיו ברבוי יותר מזה הוא יתברך מרבה לעשות לאין קץ ותכלית גם קשה לזה שנוגע מחלוק שם
שם שני דברים הגדולות והנפלאות שיש גדולות שאינן נפלאות ונפלאות שאינן
גדולות עושה גדולות ונפלאות עד אין חקר הוא לשבח עושה גדולות ונפלאות
עד אין מספר ולו לשרשיהו עושה גדולות ונפלאות עד אין חקר ומספר
ולם הם דבר אחד למה נפלדברין לכן פירש בעל המאמר כי כוונת הפסוק
הוא כי הוא יתברך עושה גדולות רפי הלימות עד אין חקר שאינם ברוכים
לחקור אותם כי בשהרבים קטנים נריך חקירות לדרישות ועוד שנית שש
הגדולות הם נפלאות הנה לומר מכוסים ולם ונפלאו עד אין מספר ל"ל עד שאין
הפה יכולה לספר אותם בשופן שהכל דבר אחד וקיף הפסוק הוא פירוש
לתחלתו וכן הוא לומר לעשה נפלאות גדולות הנה לומר שמוף הכתוב
רחוי שם כל דבר אחד לומר עוד מה לבדו הוא לבדו יודע פלאיו שהוא
עושה כלומר שאנו לדם לא ידע בהם אוכמו כן כי רפלי קרא ונפלאות עד
אין מספר הנה לומר שהם מכוסות שאין לדם יכול לספר אותם להיותם
מכוסות וכן לומרו בני קרח למנצח על עלמות שיר הם הנביים לשר בעלמו

מהם נותנים שיר ותהלה לה' יתברך ורבי מבדימי הוסיף לקח טוב כי לא מבעיא הדברים מעד לא ידענו בהם כלל שהם בעלמות מלא לפי הדברי' שרואינו עין בעין הם בעלמות מסכלנו שאין אלו יודעין לומר יודעין לומר רבי מבדימי מעולמים הדברים שרואינו לית אלו יודעים מה רואינו בלופן שרכו כמו רבו בפלוגות הלל בקתר והם בעלמות בשתי בחינות כמו שאמרנו במה שכיון בעל המאמר במני מעלים שהכוונה מעל הנחש ומעל החלם והגבור דוק ותשכח מכל מקנתם יוכיח על קנתם כלמור.

דרוש רביעי להודאה

מזל בתמכ' פסחים להכתי כי ישמע ה' לאמרם כ"ו וכו' לאמרתי לכני וכו'.

אהבתי כי ישמע ה' דרש רבא אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אימתי אני אהובה לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אעפ' שאני דלה מן המצות לי נאה להושיע ישראל אוהבים להבה שהוא שומע תפלתם בכל שעה לכך נאמר אהבתי כי ישמע ה':

אם הלדם עם ומחי ממה שמקבל מאתו יתבר' שפע ברכה וכדכה מצד הנאתו • יותר ויותר יגיל וירבן להיות כי הוא יתו' הקודם הוא מבורא וידוע כי רוב בני אדם עסים ומחים בכמה מעלות טובות אשר מקבלים מאתו ית' פנים מפנים שונים • ובזה נתקדק שאמרה תורתנו הקדושה בענין חג הסוכות לאמ' הפ' חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וגו' בחג השבועות לאמר תעשה לה' אלהיך דבר כתרתי שמחות לאשר דברנו בהם ית' שמח הגוף וית' שמחת הנפש המשכלת • ונתקדק כמה דקדוקים רלשונה הדקדוק שאמרנו: ועוד כי בחג השבועות לאמר קודם העשיה בלומרו ועשית חג שבועות ובחג הסוכות לומר חג הסוכות תעשה לך נקט בקוף תיבת עשיה עוד למה בשמחת השבועות עשה שתי חלוקות בלומרו לאתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך הרי תרתי חלוקות אית בשעריך • והכ' מבקרבך לית כן בחג הסוכות אשר כלם בתיבת בשעריך • ועוד למה שינה שלמעלה בחג השבועות לאמר ושמחת לפני ה' אלהיך ובשמחת חג הסוכות לא' ושמחת בחגך: ועוד למה יהיה חג הסוכות וחג הפסח שבעת ימים וחג מתן תורתנו יום אחד נראה דבר קשה להולמו כי הראוי היה להפך • עוד למה בענין חג השבועות הזכיר וזכרת כי עבד היית כאשר מצרים וגו' וכל אלו הדקדוקים מתורצים כפי דרמזנו כי להיות רוב בני אדם שמחי' בראשי' ראוי לעיניהם שפע ברכה ומביא מאתו ית' להיות כי חג הסוכות נקרא חג האסיף אשר בו אסף האדם כל תבואותיו אין צורך לנותו יעשה שמחה וחג לזה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים ולא לאמר

פ"ת שמוכו תעשה לך עם קוף ועשית חג שבועות

ועשית חג הסוכות כי לימים ארוכים יעשה חג כי מעצמו יעשהו כלשון
לשמרנו רק נוי תעשה לך חוזר למטה שיהיה שבע ימים כי הכתוב מתחת כי
לשמחתי לי לימים ר' כמו שלמרנו וזש"ה בחגך וגו' ושמחת לשמה חיבי מיבוך ועשי חג כי אין צורך להיותך תוסף גורן ויקב ובודאי ושמחת
בחגך כלומ' שהוא חג שלך ובזה ברכות הטובה רבי לוכליה בשוה כי לימים
ארוכים הגר והיתום והשמחה להכתוב אל הבית פי' מה לשמוע לוכל לומ' רק
כולם שוים לטובה בשערים ישבעו לוכל לא כן בחג הסכועות כי הלולי
שיכנסו הגר והיתום והאלמנה בקרבך ותתנו להם לכן לומר פקח עיניך
ורואה כי עיקר חג תעשה לשמחת הנפש כי הוא העיקר והוא הסבה לשר
נתתי לך חג זה ז' ימים כדי שברוב הזמן תעור משנתך ותדע שהחג הוא לה'
שלדיך ולא לנתנו לישראל כי אם לעמוק בתורה ושם ז' ימים תחוג לה' אלדיך
כלומר לשם ה"ת כי יברכך ה' אלדיך בכל תבואתך ובומ' לזה והיית
אך שמח כלומר תמעט שמחת נוכח כי לכאן ורקין מעוטים הם ולכן הוא ז'
ימים לוכל לא כן בחג הסכועות כי קדושת היום מוכיח עלינו קדושתו ובזמן
מועט יעיב המוסג זה ושם ועשית חג הסכועות כלומר פה לכי צריך לנותך
שתעשה חג שכועו' להיו' כי הזמן יכה לזין כל לשמח כו לכן לכי מצוך שתעשה
חג זה לה' אלדיך מסת כדבת ידך וגו' ושמחת לפני ה' אלדיך כלומר בהיותך
לפני ה' בחג הזה הקדוש מתן תורה ושם הי"נהר שלך לינו מקייעך בשמחת
נפשך להיות כי לילך רוחה בעיניך שוש טובת הנאה ווכרת כי עבד
היית במצרים ושמרת ועשית לת החקים השה כלו' שהם חוקים בעיניך
להיות כי לילך רוח' טובת הנאתך ואדרבה יש לך לדעת כי וו היא השמחה
העיקרית שמחת הנפש לשר בוחר השי"ת ובזה מדויק דנקט בפ"ו במקום
לשר יבחר ה' לשכן שמו שם כי בזו החג בוחר ה' לשכן שם קדושתו להיו' יוש
מתן תורתנו ומכל לומ' על פי דרך זה טעם לחר כמה שלמר ווכרת כי עבד
היית כי קדוש היום ותורתו יודיע לך כל פרטי הוראתך ויכוינך לעשות
לת החוקים ההלה כי זו היא השמחה עיקרית כלשר למרנו עבודתו יתבר'
וזה מכפיל לעניו הקודם: והנמצך הוא כי לא מבעיא בדברים הנפשיים
שיהא החדש מגד תועלתם הנפשיי אלא אפי' בטובות הגופני תרוב הטובות
שיקבל החדש יגיל וירנן להיות כי ה' לתו והוא מושגח בהשגחתו ית' ועוד
המשורר ע"ה מזמור לדוד לודך לודך בכל לבי נגד אלדים לומרך לשר לפי מזמור לודך בכל לבי
כוונתו כי מה שלודה לה' בכל לבי היינו הלב הוא שהוא נפש ולזה לא לשר
בכל לבבי כמו דדרשינן בכל לבבך בב' יצריך וכו' שלא בכל לבי דוקא דהיינו
שיהיו כל המרינן להיותי נגד שרים ומושגח בהשגחתך והוא שלומרך ולא דבר
לחר לכוונת תועלתי והוא הודלה הלמיתית וגם תדע לימתי לודך בכל לבי
כנגד אלדים לומרך כומר שלי ולא לכוונת תועלתי כמו שלמרנו: ולשר

משתחוה אל היכל קדשך ואודה את שמך על חסדך ועל אמתך כי הגדלת על כל שמך את אמרתך כלומר בין כשאתה
עושה עמי חסד שאיני ראוי לקבל שפע ברכה מאתך · בין כשאתה עושה
עמי אמת להיות כי אני ראוי לטוב ההוא שיהיה עושה שיכוי בהודאתי אלא
הכל הוא ומה היא הודאתי כי לא אגיד הנאתי אני שמח רק להיות שנתקדש
ונתגדל שמך בעולם וזה כי הגדלת על כל שמך אמרתך כמו כי הגדלת על
כל אמרתך שמך ואיכו כמו דכ' שמשבחים לותו יותר ממה שיש לו כי יותר
הוא שמך מאמרתך · ואם נאמר אמרתך מלשון ה' אמירך היה לשון נד אלה
יבא הפ' כקדד או נוכל לומר ענין אחר כי הוא יתבר' הוא פועל בדבור כי
בדבר ה' שמים נעשו וזה כי הגדלת על כל שמך כלומר על מה שמורה יכולת
שמך שאתה תקיף בעל היכולות כן הגדלת אמרתך עליהם כי ותגזר תומר
לכך ויקם לך כאופן שהודעתני היה זאת שאיני שמח כי אם בעבור שיתגדל
שמך בעולם לא כן אחר בלבי אלא לתת לפי לות שמעו אמרי פיך וידעו מגידו
ה' כי הודעתם היה אגד תועלתם וזה יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי
פיך וישירו בדרכי ה' לומר כי גדול כבוד ה' ולכבודו הוא דודם שיגיד העולם
כי רם ה' גבוה מעל גבוה ועכו' ושפל ירואה לכן צריך שאם אלך בקרב צרה
תחייני ועל אף שעושים לך לויכי תשלח ידך שהוא השמאל והתושעה שלי
תהיה בימין וזה על אף לויכי תשלח ידך ותושיעני ימיכך ולהיות כי דבר לעיל
כך אמיני טובות שעושה השי"ת אגד החפץ שאיני ראוי הגדש לקבלם ואחר
אגד הלמת וכמו ארמוז בפ' על חסדך ועל אמתך עתה התפלל לפ' ואומ'
יגמור בעדי כלומר שאהיה לפי ראוי לטובה ועכו' ה' חפצך לעולם כלומר
שאביר בעצמי שלעולם אתה עושה חפץ בכופן שמעשה ידך אל תרף על דרך
מעש' ידי טובעי כיש כי לעפ"י שאיני ראוי לחפץ תעש ולהיות כי קוף קוף לפי
מעשה ידיך וזה ומעשה ידיך אל תרף בכופן שאיכו מעיקר ההודאה לה'
היה כותן דוד להיות כנגד ה' ומוסגח בהסגחתו וכן מניכו בעין מירת דבורה
שאמרה ותשר דבורה וברק בן אבינעם בעת ההיא לאמר וכו' לשר ראוי פמוקי ותשר
לדקדק דקדוקים חדש מאיל אמ' ועוד קשה בכל הפסוקים זה אחר זה לו' דבורה וברק
בפרוש פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה' כי נראה בכל עניו במלות שונות
כי היכו בפרוש פרעות בישראל היינו בהתנדב עם וה"ל בפרוש פרעות בישר'
ברכו ה' ולמה נקט עם וי"ש וכן בפסו' הבאים לאחרי כן ק' לומר שמעו מלכי'
האזיכו רוזכים לאכי לא' לאכי אשיר לומר לה' שהי' ישראל ה' בנאתך מסעיר
בנעדך מצדה אדום כל העניו כפול וגם מה שייכות יש לעניו השירה עם
ה' בנאתך מסעיר · והנה המפרשים ע"ה מקשרים אלו הפסוקים למה שאו'
למעלה בימי שמגר בן ענת בימי יעל והרב מהר"י אברבנאל זל לומר כי כוונת
דבורה לתת טוב טעם למה שהיה עיקרית בשיר הזאת אשר ע"י שכתוב
ותשר

130

ותפר דכורה רחמונה ולחר כך וכרך כן ר' כיוסף טפל לה כי היא היתה
משורר וכרך עונה לחריה וזש"ה וזה לומ"כי תיכת לומר היא שהיתה
דכורה לומרת וכרך מפיב על דרך מה שלמרו חזל בסירת משה וילמרו
לומר שהיו מפיבים מלך במלה שה"ת לומר משה כמו כן דכורה ולוה
לומרה שמעו מלכים האזינו רוזנים לל תרלו לומר שירה לתם כי לי נלה
לשיר כי לוכי לה' כלומר לוכי מקנאתי קנלת ה' לבא להלחם פקיקר' כי
לפילו כרק לל היה רוצה לבא כמו שלמר תם תלכי עמי חלך וכו' ולכן לוכי
לכך לשירה ולל לתם וגם צריך שתלזינו שירתי להיות כי לומר לה' שהי' ע'
ולל לכבודי לתי מזמרת לכן רלוי שתעשו לזמיכם כלפרכמת: ועתה כל
להודיע התשועה לשר נעשה כישרחל על ידה מה שלל נעשה לפנים ממנם
ומ"ש ה' כנחתך מעשיר וכו' לרץ רעש וכו' וכל העולם כבלל ופרט ונדעשו
מפני ישרחל בחופן שעלו למדרגה היותר עליונה מיכולים לעלות ולחר
כך ירדו למדרגה התחתונה עד שחדלו לורחיות וכו' וחדלו פרזון וזה דוקל
כישרחל חדלו ולל כשלר שהשתוממה ה' עד שקמתי דכורה שקמתי שם כיש'
וכו' מגן שם ירחה ורומח וכו' לכן לתי לברך ולי שלה לברך עורי עורי דכורה
עכ"פ הרב זל ועש שלימי מרחיב כל הלכרים זה מוכן מדברינו ומתרץ קלת
הדקדוקים שהקשיבו בעלם והוא מכיש לדרושו: למנם נלמר בכוכב
לחרת מכיש לכוכתינו כי כוונת דכורה לומר לדורות הבלי לחריה ילמדו
ממנה וכן יעשו לעשו"עיקר ממה שהוא עיקר וזש שמעו מלכים כלם שהכיש
והלזינו רוזני ממני תרלו וכן תעשו כי לוכי לה' כלו' מה שלוכי לה' מוטל'
שלתי יתברך לוכי לשירה וכן גם הזמר לומר לה' אלהי ישרחל מפני שהוא
משגיח בכיש זהו העיקר שלי עושה ולל לכבודי לוכי דוקלת גם נוכל לו'
בכפל לוכי לה' עם מה שלמ' חזל זשה כי כתכור בהריס וכישרמל כיש יכא
כשרטו ישרחל לקבל התורה רטו ההריס הללו מיותן התורה עליהם לומר
הק"ב למה תרנדון הריס גבנונים כלפס בעלי מומים וכו' ועכ"ז לל קפח
הק"ב שכרם ופרע להם הק"ב שיתכור כפל מיקרה ולמרו לוכי לה' לוכי
לשירה וכישרמל על ידי אלהי"ה הוא האלהים ה' הוא האלהים ע"כ: ומכל
לומר לפי זה שלמרה דכורה כי כיון שירתה היה קבלת ישרחל לוכי השם
אלהיך וזש לוכי לה' גרס שלוכי לשירה בעת ובשעה הזאת לכן לתלה
תגדולה כבעליה הם ישרחל לזמר לה' אלהי ישרחל ועתה פירשה דכריה
כי ישרחל הם גרמו בשירה הזאת ולומר ה' כנחתך מעשיר וכו' והוא לומיתי:
ומכל לומר דר' רלחר כי מתכת טוב טעם לכעבור שמעו מלכים זרוזים את
השירה הזאת כי מס היו הלכרים מגישים לגיה לכה היה היתה תוגדת
שירה כינה לכיון עצמה וזש לוכי לה' כלומר כשלוכי לה' לוכי לשירה
לכיון עצמי לתם כעת גרך שתשמעו אלי כלכם כי לומר לה' אלהי ישרחל

כלומר

כלומר כמה שהיה אלהי ישראל והשפיע מהשגחתו עליהם וכי תלמדו מה
לנו כתועלים למען לא תחזיון מידתך לכן כתיב לא לחברים מיכבוד דמשמע
נקדמיות יתכוונו כי לולי שקבלו ישראל את התורה כל העולם היה נהפך
לתהו וכהו ועם ה' כברותך משעיר כשהיה אדום רמז גדל רחמי ה' כי
כשלא רצו בני עשו לקבל את התורה לא רק כאדם של ינדוחה הש"י מיתת
חברון תשובה להון מהרה שלח יתכעדך משדה אדום היה הולך למען
נעדיו יקפו כאדם שהולך כשד' מעט מעט למען אולי יחזרו בהשוירצו לקבל
וכיון שלא רצו לקבל אף כל ההתראות לרק רעם גם שמו וכו' שר שידעו שיש
מקבלים לותה הרים מלמעלה כמו שאמרו חז"ל כי כתיב בהרים ובו' עד
שאמר הקב"ה למה תרגלון לומר הקב"ה זה קיני כלומר ליכי דומה בכם
כי אם בקיומי לבד למה מפני הסיבה עצמה שה' אלהי ישראל למה הוא אלהי
ישראל ולא שאר העמים ה' להיותם ממעטים עצמם כמו שאמר הכתוב לא
מרובכם מכל העמים וכו' כי אתם המעט כלומר הממעטי עצמכ' כמו כן קיומי
היה הייתר שפל שבהרים וגם נוכל לומר עכיון זה יותר מורחב כי מלבד היו'
קיומי היותר נמוך שבהרים אם חזל שקיומי הוא מחביות עצמו כיון שהרים כמו
שאמרו חז"ל שנחבטו אל הכלים לכן בחר בזה כי אם כמו ישראל ממש שעשה אותם
כלויים בורחים מן שהרים וכתיב דכתיב עוד טעם לדבריה היות כל הטובה
מישראל למו שאמרו בתיבת תאמר לה אלהי ישראל כי ידיעת ה' פה שבכל
היא אלהי אמו שמגיד בין עכת הכיור אלהי לדבר כי אלו בוכת לדידים אמת
ישועה זאת כי אם מנדים כי הרי שמגר גבר כגובריו שופט אדור היה גם
אם זכותה דאתת עדיפ להיו כי היה מנוחה ועשה לפי שהקדרה כי גחזל מי
שהיו מנוחה ועם הרי על כימי על אחלו פרזון גם והן ודאי שבישראל אחלו
כל מה בעבור ישראל אחלו כי אלו עבדות ה' ועד היכן הגיע גרעונם עד
שקמתי דבורה לשון גרעה כמוני שקמתי אם כי ישראל כלומר בעבור ישראל
ולחקרון לחטים כשדים שקמתי אני אם ובמקום שהיו לחטים השתדל להחזיק
לימוזמ' כך כי בשעות יבחר ישראל המ' אלהים חדשים לא אלוה ולשלמה
שערים כל בת להם המלחמה בשערים מגן אם יראה ורומו בארבעים שלש
פיש רומו כי בזכותה תליל מלחמה ולא בחיל ולא בכח וגבורה אלא לכן היתה
בוכה לפי לחוקקי ישראל הגדולים אשר בארץ כמה שהתנדבים בעם בדכו
ה' כי אתי דוקה בכם ממשות לחורה עד הוספי לתומת נחלת יעקבי על
מדין והולכי על דרך שיחו כלומ' אפי כעת שהם יושבים על הדין הם הולכים
דרך שיחו למה מקול מחנני שהם דיבי חנצת לבין משלחי שם יתנו נדקות ה'
כל מר בין עמי הארץ וכו' לזה לו ירדו לשערים עם ה' כלומר שיבה לשם
המלחמה לשערים כמו שלומר לו לחם שערים ולשה עוני עוני דבורה כיון
שמלא לבבם עוני עוני דברי שיר קוס ברק ושבה שביך וכו' לפוסן שלפי
דרך זה דבורה רכורה דרך שפלות והיא דרשה לעשה והנה חזל דרשו

לגבאי הכל לחתת בלחץ אבל הצדיקה שעשתה דבורה ובל שחתה להיותה
דבקה בהשגחתית כמו שאמרנו לכבי לה' לכבי לם ויה לחתר הוד הע"ה עה
בעצמו קוה קוותי ה' ויט אלי ויסמע שועתי וחס' העניו הזה שאתר כי כל פניית
הקיווי היה לעם ה' שיתגדל שמו בעולם ולזה גם כן ויט אלי הוא יתב' כלומר
בעבורי ויסמע שועתי ולו נאמר ענין אחר ובביל שאמר בתורת תהלים
קוה קויתי ה' ויט אלי וגם ואתר ואמר ביום ההוא הנה שהיינו זה קויינו לו נושיע כיד
ישראל אבל הקיווי כדאי הם לגאולה בשכר הקיווי וכן הוא לומר טוב ה'
לקווין ולומר שובו לבצרון אסירי התקוה שאתר תאמר עבר קין כלה קציה
ואתאנו לא נושענו ת"ל קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' ואל נושעתם
קוון ושובו וקיון ואם תאמר עד אתי נקוה כתיב יחל ישראל אל ה' מעתה ועד
עולם ולומר חזקו ויאמץ לבבכם כל המייחלים לה' ומה כתיב אחריו לדוד
מאביל אסרי כאוי פעם דוד שקוה לי עניתיו ע"כ.

ראוי לעורר באמור ראשונה מה הקשו בפסוק קוה קויתי שהביאו בפסוק
הנה אלהינו זה עוד מה כונת אין כיד ישראל אלא הקיווי הרי להם
כמה מצות ולומרו עוד בדאי הם לגאולה בשכר הקיווי כי הקיווי הוא לגאולה
וקשה דמה שכר יש להם בקיווי כי לתועלתם הם מקויים ועוד קשה לומ' וכן
הוא לומר טוב ה' לקווין כי אם כונתו להביא ראיה שאתר שבתיב כי כן דרכם
אל ומלי ולומר שובו לבצרון אסירי התקוה כי די בפסוק טוב ה' לקווין גם
מה כונתו לו שאתר תאמר עבר קין ת"ל קוה אל ה' ואל נושעתם קוו ושובו וקוו כי היכן אל
הפסוק שלא נאמר אלא קוו ושובו ויקוו עוד ומה כוכתו בלו' קוו ושובו וקוו די שיאמר
שובו וקוו ועוד קשה כמה שאתר ואם תאמר עד אתי נקוה שנראה כפל הענין
שזו היא הקושיא שהקשה שאתר תאמר עבר קנין ולמה מביא קראי אחריניה
ושיבת שאתר בקושיא ראשונה שאתר תאמר וכמן שאתר ואם תאמר הלא דבר
הוא ולמה מביא פסוק יחל ישראל ופסוק חזקו כי בפסוק יחל ישראל לפי
קושיתו די ואם נריך פ' חזקו ויאמץ למה לו להביא פסוק קוה אל ה'.

הביאור הוא לפי כוכתו כי יש תרתי מיני קווי ל' מצד התשועה הכלה
לגמר ולתועלתו הוא מקוה לאל"כ הקווי העיקרי הוא לעם ה'
כי יגדל כח ה' בכל הארץ והנה לבעל המאמר נתקשה כפל פסוק בלו' קוה
קויתי דה"ל קויתי ה' ויט אלי למה כפל קרא לזה גם הכתוב הנה אלהינו זה
קוינו לו כי עם כפל דברי הפסוק ואמר זה ה' קוינו לו וכו' ובהא יקרא מובן
פסוק זה ואמר אין כיד ישראל אלא הקווי ר"ל כי אחד מתתי כוונת הלח' כי
הן לחמת שאין כיד ישראל אלא הקווי בלבד והם מוכרחים בקיוויים עכ"ז כדאי
הן לגאולה בשכר הקווי וכן הוא לומ' טוב ה' לקווין כי מהיכן תיבק תדעתין
שליכי טוב לכל העולם למקוים ושאינן מקוים שהשמיענו קרא דכר זה לומר
כזה הוא מובן שאומר שעם שהם מוכרחים לקוותו כי מה להם לעשות עכ"ק
לאיכו

193

לאינו מקבל שכרם והוא טוב ומטיב להם כי הוא בונן לבותיהם לכפם
תדיר שהוא דורש לומר: לו נתאמר על פי דרכינו כי עיקר הקיווי צריך
שיהיה לשם ה' יתברך ולא מצד תועלתו ותשועתו גם לזה כיון שרחל כלומר
לשם מביטים מצד תועלתם בשם ה' יהיה ביד כלו' בכוחת התשועה
ולא הקיווי לבד יעשה להם כן כי אין מקבלים שכר אלא בלבד ולכן כדאי
הם לגאולה בשכר הקיווי כיון שהקיווי היה מצד תועלתם וכן הוא אומר טוב
ה' לקווי לו כי בשכר הקיווי הם נגאלים כי לעצמו שהפסוק כולה אלא הקיווי
לבד גורם כי הכתוב אומר להסך טוב ה' לקווי ולא לכל קיווי לבד לאות שיהיו
קיווי אלה לאותם שיהיו חלוין בפי המצות לזה בעל המאמר וכן הוא אומר
כלומר כך הוא בכח הפסוק טוב ה' לקווי בשכר הקווי לבד מוכיח לות כל שכך
אמרנו: רק צריך שיהיו מאותם המקוים לו מצד עצמו ולא מצד תועלתם
זש לכפם תדרשנו מצד קדוש אמור שאמר בפסוק הבא אלהינו זה קיוינו לו
כלומר מצד עצמו ולא מצד תועלתנו לכן זה ה' קוינו לו נשמחה ונגילה
ונשמחה בישועתו אמר יעשה לנו: ולהיות שבפסוק טוב ה' לקווי ליכו
מוכיח התשועה שהיתה אומר יעשה להם טוב בזה לא תשועה לזה מביא לפסוק
שוכן לבנדון אמרי התקוה ודייק בקרא שאמר התקוה כפ"ה להיות לרמוז
התקוה ס שיקויתם אמר לאמרנו לשמו יתברך כלומר כי הנני כבוקים צריכי
מפסוק טוב ה' לקווי נפש תדרשנו זה קווה הלים אמר לכפם תדרשנו מפסוק
שוכן לבנדון הוא מביא התשועה עצמה ולא מפסוק הבא אלהינו זה כפסוק
כל זה צריכי כי פסוק הבא אלהינו זה הוא שיאמרו לעתיד לאתר ה' ישועה
לז יכירו עכין זה דכתיב בתריה ואמרו ביום ההוא לאמנם אלהינו לבנדון לקיוי
התקוה כ"ל להשיג עצמו ס"ת בפיהם לאמרי הם מקוים לאל"ת מצד עצמו
ולא מצד התועלת הנמשך להם אלא זה רמז בתיבת התקוה כפ"ה להיות
לרמוז לתקוה העיקרית אשר לאמרנו שהיא לשם ה' יתברך שיגדל שמו ולא
מצד תועלתם ולהיות כי המקוים לתועלתם הם מתחלקים לשתי כתות לתת
העם מחברתה: וזרעה מהם הוסיף בעל המאמר בתחלת דבריו אשר
בשבוע זה נקט שמע תאמר וכו' וכנגד הבחינה העיקרית שהיה רעה כל כך
אמר ואת שהיא מכרזת ואומרת בכוונה לאמר והעיקר הוא כי יש לומר עבר קציר
כלה קיץ ואנחנו לא מושענו לזה קוה ש"ה חוק ויאמין לבך וקוה ש"ה קוו ושובו
וקוו כלומר קוו לעת"ל מלא נושעתם ושובו וקוו וכיון שתי כותות שיקוו מחדש
הקווי הלמיתי שהוא לשם ה' לא כן מה שהיו מקוים עד הנה שהיה מצד
התשועה ודומה עוד שכמו שתחלת הרעוי היה בחשק גדול כמו כן לקבל
נושעתם שובו וקוו בחותו החשק הראשון: ואת ה' הנני מקוה לשם ה' ואיכי כל
קצין חמכה בומן מושע ומוי עבר קצור כלה קיץ רק לכי שנגל עד מתי נקוה
ישועה שלשה שרגל עם שלשה מלאכי שרגיכו שעבר שיבן ועידנין לכן לאמר

ישראל אל ה' מעתה ועד עולם ואומר חזקו ואמץ לבבכם כל המיחלים
לה' כי כיון שמיחלים לה' הם מחזקים חוק הבטחון כי יעזה למען שמו
המיחל בגוים כי אם הוא מקוה לתועלתו לפיכך למענו יעשה ה' רחה מה
כתיב להריו לפרי כמוי פעם וכו' ולזין נדיק בארץ לפיכך עם' טוב ולא יפטח
וכודאי התפלל בורח עיכוב היעוץ לפרי דוד מקוה לי עניתי כלומר מקוה
לי לעמי בלוכן מעיקר הקיוי ועיקר כל שמחת שלמות הלדם בזן בדברי
העה"ז כיון בעניני הע' הב' לריך שיגיע להד' מיני היותו מוסגח מלתו יתב'
וזה נכון הפקוקים הנ' קוה קויתי ה' כי פופת הכפל בלומרו קוה קויתי
ר"ל בפבר מקויתי לה' מיני עצמו כלפי לשמרנו כמו כן הוא יתברך עכני ועשה
למעני ום ויש לי כלומר כעבודי ושמע מועתי וגם לומר מקודש שומעו מועתו
ויש אלי כלומר למלאת משלתו ולהפיק רצונו ולאחר כך ושמע מועתי עלדטרם
יקרלו אני לעשה ואם ויעלני מבור שלון מטיט היון ובעת נדתי כי' הוא כוכן
לשורי לעתיד לבא ואמר ויתן בפי שיר חדש ר"ל מחודש שלא נאמר מעולם
והוא שלומר תהלה לאלהינו בלשון רבים לעפ"י שהתשובה היא לי לבד למה
כי ירלו רבים וירלו ויבטחו בה' כי ממני ירלו ילמדו וכן יעשו ועל זה הוא
עיקר שמחת הלדיקים וזם ולדיקים ישמחו ויעלנו לפני אלהים מוסגחים
מלתו יתברך וישישו כלותה השמח לשר שם שמחי כי היא השמח העיקרית
כלשר לאמרנו • וזה לכאר לת המאמר שהתחלתי להכתי כי ישמע השם
דרש רבא וכו' ורלוי לעורר רלשון מנח ליה דרשא זו בפקוק שהרי הפקוק
נראה להפך כי היה לומר דוד שהיה לוהב שישמעהו ה' • ועוד מה קשר
לדרש דלותי ולי יהושיע עם דרש זו שהכוונה בעלה המאמר ומהיכן הוציא לי
כלה להושיע ומה כוכתו שמביא הילקוט ישראל לוהבים להבה • ונכון מה
שלמ לכך נל להכתי כי ישמע ה' וכו' והעמיק הוא כי הוקש לחזל למה מדבר
תחלת הפקוק בלשון עבר להכתי ומסייס לשון עתיד כי ישמע ולא לאמר כי
שמע לו כי שומע לשון הווה • ועוד שלש כוכת להכתי הוא שישמע ה' לקול
תחנוני הילל להכתי ישמע ה' לקול תחנוני לכן דרשו הפקוק כי הכתי
הוא להכתי כלומר תדע לימתי תהיה להכתי שיהיה ה' לוהב לומר כי ישמע
ר"ל בזמן העתי שיהיה ה' שומע קול תחנוני למה כי לעת כולת שלמו בגלות
כמש הכ' הנמשכי כי הנה לזנו וגו' לפפוני וכו' לכן הכינה הפקו' המדבר
כישועה דלותי ולי יהושיע כי דקדקו כפ' להל"ל דלותי יהושיע כי תי כת
ולי מיותרת • למכם הכוונה לעפ"י שדלותי מן המיצות לי נראה להושיע כי היא
הכוונת להושיע לומר כדי שנהיה מוכנים לעבודתו ית' ויהיה שומע לומר
בכל קרלנו אלינו • וזה מדויק דנקט בעל המאמר בזמן שאתה שומע קול
תחנוני שהוא לח שיגיעתו ולהיות שיגיע לפי' זה קודי' ע"ז שאם הכוונ' הוא
לשמוע הגאולה למה לא יאמר להכתי שיגיעו ה' לומרנו אמר ישראל לוהבים
להב"ה

לה' כה שהוא שומע תפלתם בכל עת לכן הוסיף מוכן שתמר להכתיב כי ישמע ה' כי עיקר כוונת ישראל הוא שיהיה ה' ושכינתו ביניהם לשמוע תפלת וכל פנייתם לזה התכלית לכך נאמר להכתיב כי ישמע ה' ר"ל עיקר התכלית של השמחה בגאולה כדי שלזו ישמע לת קולי תחנוני בהיות שכינתו מצויה ביניהו לשר לא כן בגלותנו כי הטה לזה לי כשכימי לקרוא שלפנוני חבלי מות בלמור. בלופן כי מבינו כי עיקר ומוסכל דלעתן שיקח הלשם השמחה לתכלית להכתיב יתבר:

תמו דרושי חתראה:

מזל ברכה לו יסיר

אז ישיר משה החר ויאמינו בדברו ישירו תהלתו אמר ר' אבהו אף על פי שנתוב כבר שהאמינו במצרים שנאמר ויאמן העם כחדו ולא האמינו שנאמר אבותינו במצרים לא השכילו בנפלאותיך כיון שבאו על חים וראו גבורתו של הקב"ה איך עושה משפט ברשעים כמ"א ותאחז בשפט ידי ושקע את מצרים בים מיד ויאמינו בה ובזכות האמונה שרתה על ידם רוח הקדש ואמרו שירת החר אז ישיר משה ובני ישראל ואין אז אלא לשון אמונה שנאמר ויהי מאז הפקיד אותו בביתו וכתיב וכל יש לו נתן בידו הוי ויאמינו בדברו ישירו תהלתו:

מסה וגומ' הכל ויאמינו בדברו וכו'.

וראוי לעורר כאמר דלעתיד מה דקדקו חכמים זכרם לברכה בפסוק שאמרו הדא הוא דכתיב. גם בפסוק שאמר ויאמינו כדברו מה דקדקו כו שאמרו הדא הוא דכתיב. גם צריך להבין מה נתחדש להם זל דקאמרי כיון שראו גבורתו של הקדוש ברוך הוא הילך עושה משפט ברשעים כמ"ש דלת אמר ותאחז כמשפט ידי. גם מלי מיד האמינו דקאמר. גם קשה למה צריך להכיל רלויה מפ' ויהי מלי כיון שכפי שאתמר כפר' ויאמינו כה' ולו ישיר. גם קשה אומרו וכתיב וכל יש לו נתן בידו כי למה צריך מפ' זה ועוד שבפסו' עצמו אומר ומלו הפקיד אותו ועל כל אשר יש לו הן אמת כי זה אמנו יכולים לתרץ בנקל דלי לזו מפסוק וכל יש לו נתן בידו היינו אומר שלא האמינו למשה הכל בידו רק הפקיד אותו לבד שיהיה שליט ככל לבל הכל בחשבון לבל מפ' וכל אשר יש לו נתן בידו מורה שלא היה נותנו בחשבון שלא בלי חשבון משה הכל בידו לבל נפרש כפי הדרשה ענין לחר. גם נבין אומרו הוי ויאמינו כדברו כי בהא פלגין ונחתינן בתחלת המאמר דקאמר ה' הד ויאמינו וגומ' ומלי קא טעים מחדש. חביאור דקאל דקדקו תיבת לו דה"ל ויאמר משה וכני ישראל וכמו שאומר בשירת דבורה ותאמר דבורה וגומ'. גם מדקדקים אומרו ישיר בלשון עתיד ולא אמר אז משה וגו' לזה ה' ויאמינו כדברו ישירו תהלתו

דקדקו לה"ג ויעירו תהלתו כו' כי מי לבריס הם ר"ה התוקעה ור"ת הרועה.
גם קשה קושית עכין דכמבריס התוקעה וכמו שתומר חמר ר' תוכה לעפ"
שכתוב כבר שהתוקעה על שהיו במבריס שנא' ויתקעו בחצרות ולא התוקעה
על תוכה היו במבריס לא השכילו נפלאותיך דע שטעם תמת שבמבריס התוקעה
תכל לא השכילו נפלאותיו יען כי עדיין לא ידעו פרעה הבני הילודי שהשליכו
ליאור שעדיין לא נפרע מהם תדה כתוב כמש"ל תלה קלקלו וכמים ידוו וזה
גרם שחזרו ולא התוקעה בים והיו רודים לחזור למבריס וכמש"ל להם משה כי
את תשר ראיתם את תמבריס היום וגו' הרי שהיו חסנים לחזור תורה שלא
התוקעה וחזרו התוקעה והטעם כשכיל שלא השכילו גרם כי לא זכרו וגו'
ויתרו תכל כיון שרחו גבורתו של הקבה היתך עושה תשפט ברשעים כי
התריך תפו ונבה לילי' ההלותה לו' תשפט ידי שהלוה בפ"ת שכותי
ברך חרבי בברק תיכול להחריב תכל ותחזו תשפט ידי כדי שתשיב נקם
תדה כנגד תדה לנרי ג"כ וזו תה שרחו את היד תגדולה תשר עשה ה' הוא
התשפט תכוון תיל התוקעה ר"ל לא הוכרך על שרחו את תבריס תת דשעבד
שתשר ויתרו על ים כיס כוס תלר היו הרשעים שתתרו כתו שעליהו תכוון עלו
תבריס תכל תלילה להם לישרחל שלא תכף ותיל התוקעה כיון שנטקע את
תבריס כיס תיד ויתוקעו שה ולא הוכרך על שרחו תותם פגרים תתים ותע"
דכתיב וירח ישרחל את תבריס תת וגו' הוא תכופר תה שהיה תכל חור פעם
שנית ותתר וירח ישרחל את היד תגדולה הוא רתו ש שעות התשפט ברשעים
ותכף ויתוקעו שה' וכזכו' תוקעה כותת גרם שתשרה עליהם רוח הקדש ותתר'
שירה שה' תו יעיר ר"ל התן שהוא התוקעה גרם שיעיר תשר ובני ישרט ותין
תו תלא לעתן התוקעה יתל' עשה לא כניה רתיה שתכתת תו הוא התוקעה תין
רתיה תתוררו ויתוקעו שה' וגו' תן יעיר שה התוקעה גרם שתשרה רוח הקדש
תכל הוה תוקעה שתור למעלה שכיון שהושלם הגדולה בשכבר קפו תתו
התבריס תז כלות לעיעיר תשר ולא קול שערין לא נגתר הגדולה לזה הכיה
רתיה שתין תו תלא לעתן התוקעה שכתתר ויהי תתו הפקיד וכתיב. וכל עם נו
נתן כידו הכוכה כי שם גם כן התוקעה היה ליוסף בלי כפיון שנשה תותו
פעמים שלש וזה יבן התדכתיב קודם וכל עם נו נתן בידו ויהי תתו הפקיד
תותו דרשין תתוכים שמעת שהפקיד תותו תכף תקר תכל בידותו תוקף
התוקעה שהתין ביוסף כשה' נתן לו חן לתל' תלי רבותא כן כזה התופן
תו שתור כתן תורה לעתן התוקעה ותורה גם כן על הזריזות תכף כיון שנטקע
תותם בים קודם רתות תותם פגרים תתים כי חלילה לישרחל תרשע כתו
שתתרתי שלא שתיד התוקעה הוי ויתוקעו כדברו עתה תופם דקדוק תחר
דתל קשתר כתעשין תורה על תוקף התוקעה תיד כזכו' וזה גרם שתשרה
עליהם רוח הקדש וזה נקט קרא יעירו תהלתו הכה תובן דלא קשתר ויעירו

לרמוז לכיון שהלמיכו זה גרם להם שיעורן

עיין ל"ח מזו ישיר משה ס' כל כפת קטפכה זכו

דא אז ישיר משה החל נפת תטופמת שפתותיך אמ' משה רבון העולמים במה שחטאתי לפניך בו אני מקלסך אמר ר' לוי בר חייא משל למדינה שמרדה על המלך אמר המלך לרופוס שלך נלך ונלחם בה אמר לו הרופוס אין אתה יכול התרישל המלך והלך בלילה בעצמו וכפשה ידע דוכוס עשה עשרה וחביאה למלב אמר לו העשרה הזו למה אמר נשביל שחטאתי בדבר ואמרתי לך אי אתה יכול כך אמר משה לפני הקב"ה יודע אני שחטאתי לפניך באז שנאמר ומאו באתי אל פרעה והרי טבעת באותם לים לכך אני משבחך באז ההר אז ישיר משה צא וראה דרך הצדיקים במה שהם טורחים הם מתקנין הוי נפת תטופנה שפתותיך צלה ממי הם לכדים מן הב"ה שברבר שהוא מכה הוא מרפא שנאמר כי אעלה ארוכה לך ומכותיך ארפאך במכות שאני מכה אותך מהם אני מרפא אותך מניין תדע כן מן הבה צא ולמר ממרה שהורה למשה רבר מר ומשליך אל המים שנא' ויורהו ה' עץ איזה היה ר' נתן אומר ירדינון (פי' עשב או אילן מר) ר' יהושע אומר של ערבה היה ר' אליעזר חמודתי אומר של זית היה מכל מקום עץ מר היה והמתיק את המים המרים וכך משה לא קנטר אלא באז ובמה שמרת תקן מעשיו ואמר אז ישיר משה

וראוי לעורר מה הרגישו חז"ל בכפל נפת תטפנה שפתותיך דקאמרי הכי גם היכא דמיירי מלי דקאי בדבר שחטאתי לפניך ובו' כמו מקלסך כפל נפת תטפנה נמי מה לריך משל בדבר הזה שהם בדברים ברורים גם שהמשל ליכו דומה למשל שהעטרה ליכו מה שלמה מי יתנך יכול וכו' כמו שהוא כמשה עוד קשה מלי קאמר כך לומר משה וכו' שהרי כבר אמר תחלת המאמר במה שחטאתי וכו' הוה ליה כפל ענין במלות שונות דקאמר מלי וכו' ועוד קשה לריכין שהחטא היה לומרו ומאז כאתי וגו' לימי נריך שיאמר השירה לאחר שטבעם שהרי כיון שהוציאם מהים תכף השלג שירה ומלי קאמר והרי טבעת אותם בים לכך אני משבחך באז וכיוצא בזה הידיעה לקאמר הכי לו ישיר גם קשה לומרו נמי והמה הצדיקים במה שהם טורחים הם מתקנים הוי נפת תטפנה וגו' דהכי קאמר ומתוכן ומלי קאמר עוד דומים להב"ה וכו' שכמו המתיק המים וכו' כך משה למ קטטר מלה בלו וכו' נראה כפל הדבר בתוכן אחר זה הכלל כי המאמר הזה לומר לודמני כי נפל כו הכפל מריבוי לפיכך במלות שונות וכמו שעיני המעיין תתוזנה מיתרים מלבד שאר הדקדוקים שדקדקתי

הביאור דחולין דקדקו תיבת לו וכמו שאמרנו ומ"ה ל' נפת תטופנה שפתותיך דקאי על תיבת שפתיך ה"נ לכל תיבת שפתותיך מורה דיבוית דהיינו כי יש שפתים מדברים נכוחות ויושרות ויש שפתים מדברים דברים בלתי הגונים לכל הנדיקים בשני השפתים נפת תטופנה כי הפה שאמר הוא הפה שתקן הלכה ונעשה המעות היותר חשוב שבעולם וכמו שאכן ג"כ ה"ל נפת תטפנה שפתיך ומ"מ שפתיך רמז על העולמי' כמה שחטאתי לפניך ולכי מקלקל תכלית הקילוקל וכמו שנפרש מתוך המשל ג"כ משל למלך שאמר לדוכוס פלוני ופלוני נגד המדינה שמרדה בו אמר הדוכוס לי לתה יכול הנה כדבר הזה יש תרתי הכנות הלחד בכיחותא שהוא מרד גדול שאומר שהמלך אין בידו יכולת והוא כפירה לכל יש הכנה לחרת בתמיהה שכיון שאמר לו המלך פלוני ופלוני אומר לפי כלום נתן לדוכוס מיתוק בנאמן הה"ל לכן אמר לי לתה יכול בתמיהה לבדך שתית או לי פלוני ופלוני השרים המל"ך בעמו הוא לבדוק בי מיתוק הדוכוס וכשעה בא הדוכוס בעת שמ"ל המל"ך העטר"ז והשיב לו הדוכוס כשביל שחטאתי כדב' כלו' לא כוונה רעה ח"ו כי אדרבה לטובה כוונתי רק שיש בה כדים לבא לידי חטא הבאתי לך העטרה שתדע שאתה עטרה לראשי ולב טוב דברתי לשבחך ולא ח"ו לגנותך כך אמ"ש לפני הקבה יודע אני שחטאתי לפניך כלומר לפי ערך הוא חטא כי ומכיון נשערה מלך וגם לפניך גלוי שחטא הוא ולא מדד ח"ו רק כשגגה היונקת מלפני השליט אמרתי ומזה בחתי על פרעה שלא היתה כוונתי ח"ו לומר שלי לתה יכול שלא לדרבה שכיון שאתה תקיף בעל היכולו' כול' לפי תמיה כיצד תכף ומיד והגל לא הגלת בלי קירוב ועכוב ומה צריך שלפני שלבא על פרעה כי בבואתי לין תועלת והרי טבעת לותם בים לתה בעצמך וכמו שאומר רמה רמה בים רמה מה בים וכן ה' לוחם מלחמה זלת היתה כוונתי במה שאמרתי ומזה בחתי ולכך אני מצטער בזה להודיע לכל כי היטב דברתי וכמה שנרמז שקלקלתי תקנתי וזה מש"ז יעיר משה וכוכל לומר כי ברמז רמז משה שאמר ומזה בחתי על פרעה כלו' מכח הצירה שלי עתיד לו' יעיר בחתי על פרעה שלי יודע תוקף יכולתך ולזה אני תמיה כיצד הגל לא הגלת וגם בעה שדומים הנדיקים לבורלם מבמה שהוא מכה לותנו היה היה התרופ' להגיל לת נפשינו ממות כן ממש היה ענין משה לא קנטר ח"ו אלא כלומר שהדבר כרחה קשה בעיני השומע לכל היה תכלית השבח וכלו תיקן מז יעיר כלומר לדרבה לגלגי מלתה למפרע שתקן מעשיו וכוונת מש"ז ומזה בחתי הוא בלומר לפי חטאתי שתכף כאמר שירה לפניך לפי מכיר גדלך וידך החוקה ומיכם דברים רעים כנרחה חלילה לאדון הנביאי' דח"ל אין קטיגור נעשה כניגור שבאלו קלקל וכאלו יאמר שירה שכל הכוונה היה לו' נפת תטפנה שפתותיו בכל הדברים

ומפי'

ולפי כדברי שכפי הנראה הם קמיס דכם וחלב תחת לשונך שהכנסת מהם
הם דכם וחלב שהם מתוק לנפש ונאת היתה כוונת המל"ת במרה להמתיק
את המים כדבר מר להודיענו כי ממקומינו הוא מרפה לותנו גם זאת היתה
ענין משה רבינו ומתירן כזה ענין המשל שהכניס עם כל הדקדוקי שדקדקתי
ונקלמר הוי נפת תטפנה מוטעם דהיינו נפת שפתתיך כלה לכל כפי מש
במשה מוטעם בעצם שכוונו הוכיח על תחילתו וגם נפת את כמה שתטפנה
שפתתיך לעתיד כלה יעיר לגבלי מלחת שנפת היית כמה שמע ומלו כלתי
לל פרעה:

ושמע יתרו חה"ר כבוד חכמים ינחלו זה יתרו בשעה שבא אצל משה
מה כביד נחל ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך רבי מזל נרנם
יהושע אומר שלח לו ביד שליח ר' אליעזר אומר שלח לו אגרת ואמ' עשה ויסתם יתרו
בגיני ואם אין אתה עושה בגיני עשה בגין אשתך ואם אין אתה עושה בגיני הפל כבוד
עשה בגין בניך ר' אלעזר אומר הקב"ה אמר לו צא ויאמר אל משה אמר לו תכעי יכחלן
הב"ה אני הוא שאמרתי והיה העולם שנאמר אל אלדים ה' דבר ויקרא ארץ
אני הוא שאני מקרב אני הוא שאני מרחיק שנאמר דאלהים מקרוב אני
נאם ה' אני הוא שקרבתיו ליתרו ולא רחקתיו אדם זה שבא אצלך לא בא
אלא לשם שמים ולא בא אלא להתגייר אף אתה קרבהו אל הרחיקהו מיד
ויצא משה לקראת חותנו אם יצא משה יצא אהרן נדב ואביהוא וע' מזקני
ישראל ויש אומרים אף ארון יצא עמהם לכך נאמר כבוד חכמים ינחלו:

ראוי לעורר מה דקדקו חזל כפ' הפר שהביאו פ' כבוד חכמים ינחלו וכן
מה הרגישו כפ' כבוד חכמים דקאמר ה"ד וכו' גם קשה לפי דרשתם
חזל שאומר זה יתרו קשה דהיינו כבוד חכ מים ינחל וכמו שאומר מה כבוד
נחל וכו' גם נדקדק לומרו בשעה שבא לפי שאומ' משה דהיינו זה יתרו כשבא
למשה והיה מקנה יותר עוד קשה לומרו ואמר לחי וגו' דהיינו מה כבוד
נחל שינק משה והזקיקו וכו' כדכתי' וינק משה לקראת חותנו דמה לו להריק
מים ויאמר לל משה וגו' שהיו מכדון דיקן כפי הכדאה גם צריך להבין
במלי קמפלגי שם היה שליח או לגזרת דמשמעו דרבי נראה דלישנא בתרא
גם צריך להבין מה שאומר ר' אלעזר לומר ה"כ אומר לו בא דהיינו רמזו
כל אלו הדרשות שאויר לחי הוא שאמרתי וכו' שבאומר לל אלדים ה' גם מה
לנו עתה כמה שאמ' והיה העולם למידון יתרו די שיאמ' לחי שאני מקרב
ועוד תרתי דרשות מנח לך לדרוש לחי שאמרתי לחי שאני מקרב ומה שייכו
לזה עם זה: גם קשה דבשאומ' לחי הוא שאני מקרב ניחא דהייכו מה שאמ'
שקרבתי ליתרו אבל לחי הוא שאני מרחק אין לו הכנה דאת שייך בגדון

דידן

דידן ולדברה הוא דורש ולא דחקתיו כיצד לומר שלמי מרחיק גם קשה
כפל הענין שקרבתי את יתרו ולא דחקתיו דבכלל שקרבתי הוא ולא דחקתיו
וכן קשה קושיא זאת בלומר לך אתה קרבה ולא תרחיקהו שהוא כפל הענין
גם נדקדק לומרו מיד ולא משה וכו' לומרו גם משה וכו' ונדקדק לומר לפך
כלומר כבוד חכמים זנחתם ומלקין ומחתינן ומלקים למה נאמר
וכו' ונדקדק מה שלמד מדכתיב שבח תלמך לא תלה בעם שמים ולא בה
אל לה תגייר נרמה כפל ענין במלות שונות:

הביאור דאזל דקדקו תיבת ויעמד משה שמע יתרו פלא שמעו כל העולם
גם לגבי תורתן נדקד' מה קשרים לזה עם ויבא עמלק וגו' לומר
מתוך קושיא זו כי רש"י דייל חיות עמלק שישב בפתח ובפי' מפני מה נאמר
עדיין לא ידענו שהוא חותך משם כל אלו הדקדוקים יוצאים בכבוד חכמים
יבחלו וזה"ל הד כבוד חכמים יגחלו דקשיא לית דיעים כיצים ולא
כיצים דיעים דכתיב דקרח וקמו וכסיליס מריס קלון והוא לגלג חכמים
כבוד יגחלו ועוד קשה מכים קלון מרימים קלון מכבש לזה לגון רכים כמ"ש
וכסילים לגון הכים לבבות הענין מדכר ביתרו ומכן כמו שמוה עם הכבש
הקודם אלו דקאמר לם לגבים הוא ילין לעמים יתן חן דתיבת לגבים
הוא נגד עמלק ומיעתו שבאו להלחם בישראל עם כיות שרואי כמה בנים
שבעשו לישראל כיניהת מנהים וקריעת ים סוף הוא דקאמר מלחמם
לה בעמלק מדור דור ולעמוס כמו יתרו שהתגיר בעמה גדולה שהיה כהן
מדין כמדתה וכח לרגלי משה ומשמע יתרו כלומר לשון הבנת שהבין שעם
היות שהוא כהן מדין יות כבוד הוא לו כהיו חותן משה וכיון שהתגיר בעמה
יתן לו חן הבמה שזקבל כל כבוד חכמים כיליו משה והזקנים: וכסילים
דהייט עמלק ומיעתו מריס הקלון שלשם בויחלום שהשעלת עמלק: ועתה
תיבת מריס חזר לעמלק מריס קלון הכתיב: והעמוס סזו רמזו על כתוב
יתרו בשעה שבא כלו' שבא לרגליו עם היותו גדול בעירו ומ"מ כבוד נחל
זה יובן עם פ"מ"ש משה כלו' שמשה כרמ"ז לך מה שעשה פלו גרם לו שיקבל
כבוד והייט מה שרמז לו יתרו חתנו' יתרו כלו' שעשה שבאי גדול במקומו
גם שלכי חמיך וחייב לכבד כבוד חמיו עכ"ז אכי בא אליך ופליגי הני תנאי
כמשמעות דורשים דרבי יוסי שעל דקאמר כיד שליח דקרקן תיבת בא אליך
דמדבר שלא לנוכח לשם הוא על ידי לגרת הי"ל בשלי אליך לכל קשלפי
זה תיבת לכי דמשמע כילו הוא מדבר ועל כן קובה רבי אליעזר שמלה לו
לגרת ומדויקת תיבת לכי לכל קשיות לכי תיבת כא אליך דלא קאמ' בשלי
ואמר עוד עשה בניכי דייק דהוה ל"ל לכלם יחד ולכתוב לכי חותנך יתרו
וחותנך ומכי בניה בתים אליך וגם דייק דשם לא בן הבית לכי חותנך יתרו
ובתי ובניה בתים אליך ודוע שהיה חותנו ומכי מבל כשמרו וחותנך רומם

לומר

לומר עשה כגון מעתה • גם כאומרו ושני כניה ולא לומר וכניה רומז שלא לומר
לתה עושה כניה עשה כגון שני כניה • הרי בכמה ענוה התנהג יתרו
ולא היה ח"ו רודף לאחר השררה כשכיל שיגלו כל העם לקראתו לכבל כל
פנייתו לעם שמים שישמעו עמים כלם כמה מחבבים את הגרים ולא ילעיגו
עליו במקומוכמו שכתוב • ורבי אלעזר דנה ליישב תיבת לחני ותיבת כח •
ואומר לומר ליה הקב"ה לחני הוא שאמרתי והיה העולם ירגה לרמוז מה שזל
כל המקיים נפש אחד מישראל כאלו קיים עולם מלא כן היה ממש בקבלת
יתרו שכאומר אל אלהים ה'דבר ויקרא להן כוכת' זל כי זה הענין רמוז כאן
אל משה ולא קאמר ויאמר למשה תיבת אל לגמ' דרמז רמז לו דהייבו אל
אלהים ה'דבר ויקרא להן שידע בנאמנה שבקרב את יתרו הוא ממש בקרוב
העולם כאומר • ואומר לחני הוא שאני מקרב לחני הוא שאני מרחק ירצ' כי
כמו שעיניך רואות מעשה עמלק ליישראל אשר מפיבה זו חני גרמתי
להרחיק את תמכא היתכלגש שרצת'להתגייר ולא קבלתיה שידעתי שיגיע
ממנה נפעוני זה עמלק כן אני מקרב את יתרו יען שהוא לא כן התנהג שלא
כמדת ענוה לכן קרבתי אותו ולא רחקתיו כלומר מיום בריא' העולם קרבתי
אותו כי הכל גלוי לפני וגם אני הוא שאמרתי וכו' ר"ל שמאז קרבתי ליתרי
ולא רחקתיו כעת אף אתה קרבהו אליך להתגייר ואל תרחיקהו כמו שאר
הגרים שצריך שילמדו להם עד שלא נתגיירת חלילת שבת וכו' מפני שקשים
גרים ליישראל וכו' לכל זה אל תרחיקהו כלל ועיקר והטעם מפני שאדם זה
שבא אצלך כלומר אדם גדול כזה שבא אצלך בודאי לא בא שלא לשם שמים
כי שררה לא היה חפץ לו כאשר ועוד שהוא מודיע שלא בא אלא להתגייר
כמה שאמר בא אליך כלומר להיות כמותך • לזה מיד בלי לייחר ויגד
משה לקראת חותנו בעבורו ולא כעבור לחתנו ובניו ויגאו כל הזקנים • הנה
מקבל הכבוד מה חכמים שהזקנים הם חכמים לכך נאמ' ככוד חכמי ינחלו
דקדקו שלא אמר יקחו מפני שיקרו לא לקח השרר' כידו אלא לדרכ' כעשה
התנהג אלא בא לו הכבוד דרך נחלה • עוד יש לפרש שהוא קשור עם מ"ש
משל אהרון ינא עמשם דכוד מדייק דקאמר ככוד חכמים ינחלו דלפי מ"ש
הנ"ל ככוד מחכמים גם היה לו לינחל אם חוור ליתרו אבל כיון שיגא אהרון
עמהם אם כן החכמים גם כן נמשך להם ככוד ביניהת אהרון עמה' כאופן
שאמר תיבת חכמים בין הדבקים לרמוז לשני ענייני' שאם היה לומר חכמים
ינחלו ככוד היה מובן שחוור אל החכמים לבד שינחלו ככוד אבל עתה כפי
זה חוור גם אל העניי' שמשה יתרו שנחל ככוד מהחכמים ביניה' משה והזקני'
לקראתו ובמאי דלא קא'ככוד מחכמי'רומז דכיון שיגא אהרון נמשך לחכמי'
ככוד גדול ביניה' אהרון בחברת'גם לכך כא'ככוד חכמי ינחלו ומוכל לו' כי
הוא מוכר כמ"ד יתרו לאחר מתן תורה כנ"ו • ותנא קמ'כבר דקדוק מתי תור' כא

שעדיין לא היה הלחן. ולכל הפירושים מובן כונת לומרו לכך כאמר וכו׳ לפי׳ רש״ון דייק שאומר יכולו ולא אמר יקחו לומר שדרך כולה כך לו׳ ולפי׳ דוגם לומריס דקדק גם כן מה שאמרתי׳

כא וישמע יתרו וגו׳ עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבאו וגו׳ אמרו ישראל לפני הב״ה כשעשית לנו נסים אמרנו לך עוזי וזמרת יה לא שמעה רחב ובאה ובקשה בך שנאמר ותאמר אל האנשים ידעתי כי נתן ה׳ לכם את הארץ כי שמענו את אשר הוביש ה׳ את מי ים סוף הוי ה׳ עוזי ומעוזי ומנוס ביום צרה כשעשית נסים בימי שלמה שנאמר ויתן עז למלכו לא נאת מלכת שבא ושבחה אותך שנאמר ומלכת שבא שומעת את שמע שלמה ומה אמר יהי ה׳ אלהיך ברוך אשר חפץ בך כשהוציאו אותנו ממצרים ונחת לנו את התורה שנקראת עז שנאמר ה׳ עז לעמו יתן לא שמע יתרו ובא ונדבק בן הוי אליך גוים יבאו מאפסי ארץ׃

ויבא יתרו כולד פ׳ עוזי וכו׳

וראוי לעורר מה דקדקו חז״ל בפסוק הפרשה שהכילו בפסוק ה׳עוזי ומעוזי גם מה הרגישו בפסוק ה׳עוזי ומעוזי שלמ״ד ה״ה ׳עוזי ומעוזי׳ עוד קשה מלי דנקט עכין רחב תחלה ולבסוף עכין יניחת מנרים שהם דכרים שלא כסדרן׳ הן לאמת לזה לאמיבולים לתרן שדרך חז״ל לדרוש קוד עכינים לאחרים כדי לבא אל דרוש הפרשה אבל מכהגם לומר דכר אחר אבל כאן שדורשים הכל כיחד הדרן קושיא לדוכתין היות הדברים שלא כסדר׳ עוד קשה לומרו בעכין רחב׃ הוי ה׳ עוזי ומעוזי ומנוסי ביום צרה ולאחר כך מביא עכין שלמה ויניחת מנרים ומתן תור׳ ולהלי אליך גוי׳ יכולו דלישרכיהו ולישתכיהו הכל כיחד׳ גם נכין מה דקדקו במה שאמרו הוי ה׳עוזי ומעוזי ומה דקדקו כלומרם הוי אליך גוים יכולו׳ גם קשה דכתם שמדבר קרא בעכין מלכת שבא ויתרו שבאו מלפני מרן קשה דנקט קרא יבואו לשון עתיד וכן וילמרו לך מקר וכו׳ כל הפסוק מדבר בלשון עתיד והיל אליך גוים כלו ולמרו׃ והביאור דחז״ל דקדקו תיבת וישמע יתרו מה שמע שלא שמעו לחרים לזה ה׳עוזי ומעוזי ומנוסי כיון צרה דקשיא להו למה כפל עוזי ומעוזי׳ גם קשה שלם הוי עוזי ומעוזי ליכו צריך מכוב כיון צרה שלם יעמוד כים בתוך הצרה אתו הוי וכהרות לא יעם פיהו ולהכו צרי לנוס לשום מקום כלשון שקשה הפסוק מלכד הכפל שלמר דכרים הפכיים לזה חז״ל לומרו יתרו שמע לפני הקב״ה כשעשית לנו נסים כים לומרנו לך עוזי וזמרת יה כלומר שידענו והכרנו לתת לך הכבוד והגדול כי לתה ה׳ עוזי ולא בכחי מתוקף הזכיות שהיה לי כי לם כעבור שמך ה׳ לב רחמן כמדת הרחמי׳ היית עוזי כים דלם לא כן כלם היו מטבעים כמם ואמרו על ים כיס בוף מורה שלא

203

בזכיות שהיה להם כי לפי כעבור שמו הרחמן וזה הוא מדת הטוב שהוא מדת הרחמים היה עוזי כיון הלא זה הענין כעצמו שמעה רחב והכינה שכעבור כן כלה ודבקה בך שנאמר ותאמר אל הלנערים ידעתי כי נתן ה' ברחמיו לכם את הארץ כי שמעינו כלומר לשון הכנה את אשר הוכיח ה' ברחמיו את מי ים סוף וכו' ומדוייק תיבת ה' הנאמר פעמים רבות לידענו כי כעבור שמו עשה ולא בזכותכם וזה הדין נותן שכל הרוצה ליטול את ה' לבא להתגייר ולהדבק בו יקבלוהו בקבר פנים יפות כיון שלפתם גם לפתם לא הייתם כלום זכאי וקבל לפתכם יען לפתם כלים להתקרב אלינו כלומר שעשה זה מדוייק בעצם כפל הפ' ה' עוזי ר"ל כנגד שם בית עוזי וזמרת וכו' ומקבת לותו הענין גם ומעוזי כלו' מקיבת העוזי וזמרת שלמרתי ביום היה גרמת שנמנתי ביום נרה שהי' להם מנוס לאותם הלנצים כבית רחב להכנס מלנצי יריחו וזה שאמר הוי ה' עוזי ומעוזי ומנוסי ביום נרה שעשו הכפל ושעשו לו' ומנוסי כיו' נרה שהיה לאות' הלנצים בית מנוס כבית רחב הזונה כלמור • ועתה לימה דברים הפכיים • ולהיות ענין רחב בתחלת הפסוק לעשות תיבת ומנוסי ביום נרה לקוי לותו תחל מכל כענין שלמה וייתרו רבו לעשות תיבת שליך גוים יבאו וכמו שלכבר רוזם בשעשית נפים בימי שלמה שנאמר ויתן עז למלכו הייכו החכמה לפר נתן ה' ברחמיו לשלמה דרך מתנה נתנה לו שכ' ויתן עז למלכו כי לין כח וזכות בולם לקבל חכמת התורה ולא בלת מלכת שבא ושכחה לותך כי ידעה והכינה היא לפי שתלל חכם בחכמתו כי החכמה מלתו ית' וזה שכחה יהי ה' שלהיך ברוך לפר חפץ בך כי בחפצו נתן לך לת החכמה הזאת ולו רלוי לברך ולהלל ולא לך וכן בשהונלת לותנו ממנרים מחומר ולבני' וכתת לנו לת התורה כלו' שכתת היציאה היתה ליתן לנו לת התורה כמש בהוציאך וכו' תעבדון לת האלהים וכו' גם רמז שלא היה הכנה בנו לקבל תורה וזה כשהונלת לותנו ממנרים מקום טמא והלנו עובדי עלי וכו' וכתת לנו לת התורה שנקרלת עז שנאמר ה' עז לעמו יתן כלומר ה' כרחמיו ולא בזכותינו עז לעמו יתן גם לפר לשון מתנה ר"ל שליכו מחוייב אלינו מצד מעשינו לא שמע יתרו וזה הענין כעצמו וכל ונדבק בך וכמש"כ כיון שרחה שלא נכח מעשיהם הושיע רק שהכא ליטהר מקיימים לותו כל ונדבק בך וזם ושמע יתרו כהן מדין וכו' לת כל לפר עשה אלהים למשה ולישרלל עמו היינו כענין מתן תור' שעי כן כעצו עמו המיוחד שיו וזה עשה תכף כי הוציא ה' לת ישרלל ממנרים שלא עבר זמן רב שעדיין לא היה בהם כל הכנה לקרבם כ"כ שיו וזה נתן בלבו בשנם הוא כדי והנון להתקרב ולהדבק אלינו לת הוי שליך גוים יבאו כלומר שליך בלי שום פניה גוים יבאו היינו מלכת שבא ויתרו לא כן ברחב שנם מפני היראה עשתה כדכתיב בפסוק הקודם לזה דכתיב וכי נפלה ממתכם עלינו וכי ממונו וכו' אבל כשו מלכת שבא ויתרו

צודק אליך גוים יבאו כלומר לשם שמים ולא מפני הירא׳ה ולכן לקח אותם המאמר לבסוף שהוא פי׳ סיפיה דקרא אליך גוים יבאו ואמר לשון עתיד ר״ל כיון שה׳ ברחמיו עוזי בעניין התור׳ וזה היה בתכיפות ומעוזי דהיינו ביציאתם ממצרים זה גרם שאליך גוים יבאו וגומר שהוא יתרו כנזכר • וכן בשלמה ה׳ עוזי שנתן לו החכמה ומעוזי שהיה בתכיפות אל עז המלוכה שהיה עדין רך ומשוח מלך וזהו ויתן עז למלכו שהוא עז כתר התורה על עז המלכות זה גרם לשיבא מלכת שבא לראות נס גדול כזה כתר מלכות ותורה במקום אחד זהו דבר בלתי נמצא דברים כפולים במקום אחד וזהו ומלכת שבא שמעה את שמע שלמה ובאה להתקרב הוי אליך גוים יבאו מאפסי ארץ שמסוף העולם באו וכו׳ •

מז״ל וישמע יתרו ה״הד שלח לחמך על פני וכו׳ •

דא׳ וישמע יתרו ה״הד שלח לחמך על פני המי׳ כי ברוב הימי׳ תמצאנו וכי בני אדם שטים הם שנותנים לחמם על פני המים ועל מי אמ׳ על יתרו שנתן לחמו למשה שנאמר קראן לו ויאכל לחם הוי שלח לחמך על פני המים זה משה שנאמר כי מן המים משיתהו למה כי ברוב הימים תמצאנו ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עכ״לה •

ראוי לעורר ראשונה מה דקדקו בפסוק הפרשה שהביא פסוק שלח לחמך ומה טעמו בפסוק שלח לחמך דקאמר ה״הד • עוד קשה דהוה ליה למימר וכי שלמה מדבר דברי שטות שיתנו לחמם על פני המים ולמה עשה התמיהה וכי בני אדם שוטים הם כי מי אמ׳ שהבני אדם נותנים לחמם על פני המי׳ שלמה התמיהה הוא למצוה שהוא שלמ׳ שכן בתשוב אומ׳ ועל מי אמ׳ שלמה על יתרו שנתן לחמו למשה עוד קשה דכפי זה מה תועלת בדברי שלמה בסיפור מה שעבר ביתרו שנתן וכו׳ • גם נבין מאי קא טעים באומרו הוי שלח לחמך על פני המים וכו׳ • גם קשה דכיון שכפי הנראה בא לדרוש כי מן המים וכו׳ שהוא מש״ על פני המים א״כ הי״לל הוי על פני המים זה משה שנאמר כי מן המים וכו׳ ומה להם במש״ שלח שמדבר ביתרו והי״לל שלח לחמך זה יתרו שנאמר קראן לו ויאכל לחם על פני המים זה משה שנא׳ כי מן המים וכו׳ מהו זה הערבוביא של שלח וכו׳ דקאמר הוי שלח לחמך על פני המים זה משה כי רישא דקרא אינו אלא יתרו כאמו׳ • גם צריך להבין מאי קאמר למה כי ברוב הימים ויבא אהרן וכו׳ •

הביאור דחז״ל דקדקו תיבת חותן משה וכי עתה ידענו שהו׳ חותן משה ובזה יובן פי׳ אחר בוישמע יתרו מלבד האמורים וז״ש ה״הד שלח נאמר על פני המים דקדקו חז״ל מאי שלח דקאמר קרא ולא קאמר תן לחמך ולזה הקשה ואמר וכי בני אדם שוטים הם שנותנים לחמם על פני

המים

המים הם בעצמם עד שהוצרך שלמה לצוותם שיעשו עי׳ שליח וכמו מעשה
שהיה באחד שהיה נותן בכל יום ככר לחם בתוך הים והיה דג אחד אוכל
אותו עד שנתגדל והיה בולע דגים אחרים והלשינו אותו ללויתן כמו שהוא
המעשה שאותו הדג בלע לאיש שהיה נותן הלחם וכו׳ ולזה דייק בדבריו שאמ׳
שלח עי׳ אחר ולא בעצמך לא יתכן וכי בני אדם שוטים הם שנותנים לחמם
על פני המים באופן שאם היה מקשה לשלמה היה הקושיא לבד מהו כונת
שלח לחמך אבל עתה כיון בעל המאמר לדייק תיבת שלח דלא קאמר תן
לחמך ועל מי אמר על יתרו שנתן לחמו למשה שנאמר קראן לו ויאכל לחם
הרי שעי׳ שליח שלח לקראתו הוי שלח כלו׳ מוטעם תיבת שלח ולא אמר תן
כי כן היה ביתרו על ידי שליח והכונ׳ שצריך האד׳ שאותו הלחם שנותן יהיה
לת״ח ולא לעם הארץ ובזה הדבר צריך זריזות ביותר כשהדב׳ הוא עי׳ שליח
שכשהאדם בעצמו הולך לזמן אותו ידע ויכיר דהכרת פניו ענתה בו למי
שהוא מזמן אבל כשהדב׳ עי׳ שליח צריך שיאמר לו שיביא לו ת״ח שבודאי כיון
שהוא ת״ח יש בו ירא׳ת שמים וזהו מה שכונה תורתנו באומר׳ כי מן המים
משיתהו דהיינו מזכות התורה שעתיד לקבל משה גרם שמשיתה ומן היאור
בדרך נס כידוע וזה הבין יתרו בספרם אליו בנותיו וגם דלה דלה לנו שאמר
למה זה עזבתן את האיש שמתוך דבריכם הבנתי שהוא אדם גדול בירא׳ת
חטא קראן לו ויאכל לחם כלו׳ לו ראוי לאכול לחמי ובראותו אותו תכף נתן
לו בתו שידע בו שהוא מושיען של ישר׳ וכמו שמביאים בספרים שהיה ליתרו
המטה נטוע בגינתו וכו׳ באופן שזה הענין של יציאת מצרים שמע יתרו מיום
אשר נעשה חותן משה כשאמר קראן לו ויאכל לחם למה כי ברוב הימים
תמצאנו היינו מה שיבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וכו׳ ועתה כונת
הכתוב באומרו כי ברוב הימים היינו באותם שהם רבי הימים הם הזקנים
תמצאנו וכמו כן לכל אדם הנותן לחם מצוה שלמ׳ שיהיה על פני המים הוא
הת״ח שבזה יקבל כבוד כמו יתרו לא כן בנותן פתו לעם הארץ שחרפ׳ וקלון
ימצא וכעבודא דגמרא דאמר אכל כלבא וכו׳ באותו האורח עם הארץ׳ הנה
מובן בעצם אומרו וישמע יתרו כהן מדין חתן משה באחד משני פנים או
שמסבת היות חותן משה דהיינו שמזמן קראן לו ויאכל לחם גרם שמיעה וו
כדי שברוב הימים הם הזקנים ימצאנו כאמור׳ או שמאותו הזמן ידע והבין
כל הדברים כי לזה נודרו בענין קראן לו וכו׳ והראשון עיקר לפי עד׳ ומובן
בעצם אומ׳ שלח לחמך דהיינו בסיבה שענין יתרו היה עי׳ שליח דקא׳ קראן
לו ויאכל לחם וכן מובן אומ׳ על פני המי׳ דהיינו מש׳ כי מן המים משתהו והוא
רמז התורה שעתיד לקבל ומדוייק דקאמר המים בה״א הידיעה שהוא על
ענין התור׳ דא״לכ הי״לל שלח לחמך על פני מים מאי המי׳ אין מים אלא התורה
ובלי ספק שיתרו לא נעל׳ ממנו ענינים אלו מקדם ומאז ולזה נתקרב אל משה ·

מז"ל ברכה זית רענן יפה פרי גו' ראה היאך דברי תורה מאירים וכו'

ד"א זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך · ראה היאך דברי תורה מאירין לאדם בשעה שעוסק בהן וכל יש' שאינו עוסק ואינו יורע הוא נכשל משל למי שעומד באפלה בא להלך מצא אבן ונכשל בה מצא ביב נופל בו הקיש פניו בקרקע' למה שלא היה בידו נר כך ההדיוט שאין בידו דברי תורה מצא עבירה ונכשל בה ומת שכן רוח הקדש צווחת הוא ימות באין מוסר ואין מוסר אלא דברי תורה שנאמר החזק במוסר אל תרף למה הוא מת לפי שאינו יודע בתורה והולך וחוטא שנ' דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו אבל אותם שעוסקי' בתורה הם מאירים בכל מקום משל למי שעומד באפלה ונר בידו ראה אבן ולא נכשל ראה ביב ולא נפל למה על שהיה בידו נר שנא' נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי וכן אם תרוץ לא תכשל וכן נר ה' נשמת אדם אמר הב"ה יהא נרי בידך ונרך בידי ואיזו נרו של הקב"ה זו תורה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור ׃

וראוי לעורר במאמר ראשונה מה דקדקו חז"ל בפסו' הפרשה שמבי' פסוק זית רענן · גם צריך לדקדק מאי קאמר ראה היאך דברי תור' מאירי' מאי ראה דקאמר · עוד קשה דפתח בחדא וסיים בתרתי שאומר היאך דברי תורה מאירים לאדם בשעה שעוסק בהם וסיים בתרתי וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע דהיה לו לומר גם כן ברישא בשע' שיודע ועוסק או לסיים בחדא וכל מי שאינו עוסק גם תיבת הוא מיותרת דקאמר הוא נכשל היה לו לומר נכשל · גם קשה למה צריך משל לדברים פשוטים · גם קשה דלא נקט המשלים כסדר שהוא פתח בדבריו ראה היאך דברי תורה מאירים בשעה שעוסק וכו' וסיים אבל מי שאינו יודע וכו' אם כן היה לו להביא קודם המשל האחרון שהוא מה שרואה אבן ואינו נכשל ואחר כך יביא זה המשל · עוד שינוי אחר כי במשל הזה אומר מצא אבן ונכשל בה ולמטה אומר ראה אבן ואינו נכשל · עוד למה צריך אבן וביב גם מאי קאמ' הקיש פניו בקרקע גם צריך להבין אומרו כך ההדיוט הזה שאין בידו דה"ל כך מי שאין בידו דברי תורה ׃ גם מאי קאמר שכן רוח הקדש צוחת והוא ימות דה"ל שנא' והוא ימות · גם מה חוזר ואומר למה הוא מת לפי שאינו יודע בתור' דבהא קליק ונחית ומאי והולך וחוטא דה"ל וחוטא · גם קשה מה צריך אומ' אבל אותם שעוסקים בתורה הם מאירים כי בודאי ידיעת ההפכים אחת היא · גם נדקדק אומרו משל למי שעומד באפלה ונר בידו למה שינה מרישא לסיפא דבסיפא קאמר על שהיה בידו נר והי"ל כן והיה בידו נר · וגם קשה ג' קראי למה נר לרגלי וכן אם תרוץ לא תכשל וכן נר ה' נשמת אדם כל שכן שהוא מפרש היות דברי תורה הנר לרגלו ופסוק נר ה' הוא על הנשמה · גם מאי קאמר אמר הקב"ה יהא נרי בידך וכו' · אלו הם הדקדוקים שראוי לדקדק במאמר הזה לבא עד תכונתו ·

הביאור

חביאור דמ"ל דקדקו בספרים כלומ' שמן זית זך וכו' למאור להעלות
נר תמיד הוא כפל ענין. והנה מ"ל דרמז כתית למאור ולא
כתית למנחות. אבל כפי ענין זה יובן בלופן אחר עם פסוק זית רענן תואר
דקדקו בו דהוה ליה למימר פרי יפה תואר ונודק הלשון יותר. נס קמה
דקאמר קרא ה' שמך והל"ל קרא שמך ה' למה שם תיבת ה' בין הדבקים.
אבל הכונה הוא לומר לך כי הנה ישראל עי' התורה נקודי ה' יאירים נמצאו
זית רענן יפה פרי תואר פרי יפה תואר כי יותר יפה פרי התפוח לאכל
היופי של הזית הוא בשמן המאיר לאר' זהו יפה פרי תואר לשון אור שמאי
קרא ה' שמך רומז שמיוס בקרא ה' נהר נקי בקולות וברקים מלו שמך
זית רענן ולכן לא אמר קרא שמך ה' ועתה מפרש כזה היאך דכרי תורה
מאירים לאדם בשעה שעוסק בהם יראה שיש שכי מיני הלדה בתורה הא'
היא בשעה שעוסק בה האדם ולא מכעיס בעת שעוסק אלא לפילו אלא
יעסוק וכמו שמוס בגמרא תורה אין בעידנא דעסיק בה אין בעידנא אלא
עסיק בה מגיב ומצלת לזה מ"ר והכי דאיתא בתורה מאירה לפי בעידן
דלא עסיק הנאך דכרי תורה יהיו מאירים ע"כו בשעה שעוסק בהם לזה
וכל מי שאינו עוסק ואינו יודע הו' לכדו נכשל שאם יודע לפילו שאינו עוסק
אינו נכשל ולזה הכיא ממל' לרמוז שעלמי שאינו יודע ואינו עוסק לכך הוא
נכשל לאר מזה נכון כמה דכרי תורה מאירים בשעה שעוסק ע"כו כלומר
וזש מצל למי שעומד בתפילה ירגה שאינו יודע תורה הוא בתפילה ולא
הזכיר ואין כידו נר שהיה נר' שבתפילה אלו היתה כמאי דלא עסיק כעת
לאבל יודע הוא לזה למי שעומד בתפילה לכך דהיינו שאינו יודע תורה בא
להלוך ירגה דכיון שאינו יודע תור' המכשול ירגה דרך יאר לפניו ולכן מצא
לאבן ונכשל בה מצא ביב נופל בו רוצה לומר בעיניו נראה שהוא אבן לכך
אבל החמת הוא ביב כי דומות ירגה לפניו כשגגות ולכן אינו לומר ומצא
ביב אלא מצא ביב וכו' הקיש פניו בקרקעלמה אלא היה בידו נר רומז על
היותו עם הארץ שאינו יודע כלל ומס חשך לאור וזש כך ההדיוט שאין בידו
דכרי תורה רומז בתיבת הדיוט על מי שאינו יודע מצא עבירה ונכשל בה
לפי רחות עיניו ומת. החמת הוא שכמת נחשב הוא זש שכן רוח הקדש
נוחת הוא ימות בלין מוכר רוצה לו' שהמיתה מגעת שלו כעבור אלא למד
גם רמז כי שתי מיתות יש בידו הא'מה אלא למד כי זה רמז בעל המ' כלו'
ונכשל בה ומת שאינו לומר וימות אלא שכבר מת הוא כי רשעים בחייהם
קרוצים מתים ומיתה הטבעית זש הוא על המית' הטבעית ימות בלין מוכר
דהיינו מיתה לחרת דכרוב מולתו יצגה בשוד ונות נחשבים כעיניו כשגגות
והחמורות קלות כעיניו. או יאמר הוא ימות וכו' כלומר הוא גרס
מיתה לעצמו אלא למד דכרי תורה ואין מוכר אלא דכרי תורה אצ"ל החוק
במוכר

במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך כי התורה היא החיים של האדם
להציל ממות נפשו כאמור ובאומרו החזק במוסר אל תרף שהוא כפל ענין
רומז על מה שצריך לדעת בתורה וזש אל תרף לגמרי ממנה ושידע בבא עליו
המיתה שלמה הוא מת לפי שאינו יודע בתורה והולך וחוטא על כל פסיעה
עושה עבירה כי לא עה״ חסיד שנאמר דרך רשעי׳ הדרך הישר של הרשעים
הוא כאפילה לפי שלא ידעו במה יכשלו אבל אותם שעוסקים בתור׳ ירצה
שמלבד מה שי דעים הם עוסקים בתורה עא״כו שאורה יתרה נודעת להם
שהם מאירים בכל מקום שאדרבא השגגות בעיניהם כזדונות כי שגגת
למוד עולה זדון לפניהם ובל יכשלו זש משל למי שעומד באפילה ונר בידו
ירצה שעם היות שנרו בידו נראה לו שעומד באפילה כל כך ירא את נפשו
ולזה ראה אבן ולא נכשל דהיינו העביר׳ אלא ראה ביב ראה אות׳ כאמורה
למה על שהי׳ בידו נר • הנה הפך הסדר לרמוז כי בידו כלומר על ידו נעש׳
נר שנאמר נר לרגלי דבריך ואור לנתיבתי רמז בכפל כנגד שתי בחינות
האמורות שהיה יודע תורה ועוסק בה כנגדם אמר נר ואור דהיכא דלא
עסקי הוא כנר שהו׳ המצוה בעידן דלא עסיק ואו׳ גדול בעידן דעסיק • וכן
אם תרוץ לא תכשל רמז ענין זה בכפל שהביא בפסו׳ בלכתך לא יצר צעדך
ומאי אם תרוץ לא תכשל אלא שכיון לשני דברים האמורים וכן נר ה׳ נשמת
אדם הכי פי רושו שעל ידי התורה תלוי נשמת האדם שאם אינו יודע נכשל
ומת לזה אומר הב״ה יהא נרי בידך וכו׳ והוא רמוז בפסוק הפרשה באומרו
שמן זית זך כתית למאור הוא רמז למאור התורה שנמשלה למאור שנא׳ זית
רענן יפה פרי תואר וזהו להעלות נר תמיד הוא נר ה׳ נשמת האד׳ להעלו׳
אותה במעלות על ידי התורה כאמור •

מז״ל וישמע אברם כי נשבה אחיו משמועה רעה לא ירא זה אברה׳ עתה ידעתי כי ירא אלדים אתה נכון לבו בטוח בה ומצאת את לבבו נאמן לפניך • סמוך לבו לא ירא אל תירא אברם אנכי מגן לך : עד אשר יראה בצריו ויחלק עליהם לילה :

וישמע אברם כי נשבה אחיו משמוע׳ רעה לא ירא וכו׳

המאמר הזה אומ׳ דורשני ואיני מאריך בקושיות דאיכא טוב א יובנו על
פי דרכינו • והענין דחז״ל הקשו תיבת אחיו דקאמר קרא דבן
אחיו היה ולא אחיו • אמנם השמיענו צדקות אברהם שעם היות שויהי ריב
בין רועי מקנ׳ אברם וגו׳ ועו׳ שנפרד מאצלו והי׳ ראוי לשנא אותו עכז׳ אדרב׳
היה אוהבו כנפשו כאלו הוא אחיו ממש זש וישמע אברם כי נשבה אחיו ר״ל
שהרגיש צער כשנשבה לוט והשמועה באה לו כאלו הוא אחיו ממש וזה
הצדקות היה מספיק להצילו וזה ירמוז הכתוב משמועה רעה כלומר מכבת
שהיתה

שהיתה שמועה רעה אליו כמה מנשכה לוט הוא רואי שלא ירדו ומכיון כי
עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה וגו' ירצה שאין אתה ירא כי אם ממני ולא
מזולתי גם ירמוז שעם היותך רחמן כטבע מחמלת על לוט ומקרת נפשך
עליו כאלו הוא לחיך ועתה לבבך היונה מחליניך לטבח ובכל עתה ידעתי
כי ירא אלהים אתה ולא זולת כאמור וזש"ג ככון לבו בטוח בה' ולפי' מנד
הזהר שהיה נותן שלא להניל אל לוט שהיה מריב עמו עכ"ז נכון לבו בטוח
בה' כי"ודאי אדם כזה יגבל ולזה הכיר כי"ומנעת את לבבו מהמין לפניך שהיה
עובדו ככ"לבבות וכי תימה שהיה בטוח מה' שאמר לו לך הלאה וזש כן מה
בטחון הוא זה אמר אלילה כי קמוך לבו לא ירא היינו לאחר שכבר מקר
נפשו ויחלק עליהם לילה לאכ"א מ"ו שתרא לאברם וגו' מכאן ואילך שהיה מנכון לבו
כנ"ומה שהיה נכון לבו בטוח בה' היה בטוח מביב נכון לבו ולא שהכטיחו
הא' שהרי קמוך לבו לא ירא היה עד לאחר ירדה בגרון לאחר שויחלק עליהם
לילה והוא עמין נכון לפי ענית דעתי ז

מזל ויסי בימי אמרפל וזש כך גרינו בנגף

ויהי בימי אמרפל וגו' שנה בן צרינו בנגף בשמך נגוש קמינו אמר ר' יצחק
ב' שים"ך עשרים אלו עשרים ושתים אותיות שבחס גחנה דהרוגדה
אמר אברהם רבונו של עולם אלולי שנשתתפתי עמך ועזרתני מה אדם א'
בנגד חשעה מלכים וחילותיהם אלא אתה נותן ליעף כח אלה ברכב ואלה
בסוסים ואני בשמך תרום קרני מנין שכך כתיב ויחלק עליהם לילה דהוא
ועבדיו ויכם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק רבותינו אמרו הלילה
נחלק מאליו ר' בנימן אמר חק"ח שחיה יורע עתיו ורגעיו נגנס בו כחוט
חשערה הוא חלקו אמר לו אלה לאברהם אחה עשית דרך בשונאי מחצי
חלילה עד חבקר ובמרה זו אני פורע להם ההדו"חי בחצי הלילה וה' הכה
כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר
בבית הבור וגו' לכך נאמר ויהי בימי אמרפל:

כונה חלק שהקטן מה נראה היתה שם שעשו מלחמה שנעשו שלו מהרי היו
רשעים מלו ומלו כשרים ובכולל רשעים רצה לזה דרשו חלק
שכונת כולם היה רעה והיו רוצים לכמות עין העולם הוא לאברהם ואמרו
זש"ה כך גרינו כנגף ירצה מקשה כפל הפסוק במלו' שונות דהיינו כך היינו
בשמך ומלי נגיחה ומלי נכוח דקאמר קרא גם שכח מגרינו לקמינו הלא
הכר הוא לזה פירשו חלק שמדבר מאברהם והוא מדבר כנגד שני ומכיון
שהגיל הקב"ה את אברהם לעולם שמרן הלחם ביערמל בשיצאו ממצרים
שהיו צרים ודורים אותם כאמור ובלבים ולא נגלו כי אם כוכות שהוכה
בהכותם בה ונילך ומו' העבהן אתה הלילה והגלה של אברהם גם כן

היתה בעבור קדוש שמו שהיה לאברהם מפרקם שמו בעולם וידעו כי הוא יתברך בעל הכח והיכולת נגד הטבע. וכנגד הנסתי הגלוי הנגלת הלנו כנגד יעקב לומר לך כך היינו כל זותיות שבתורה צרינו נגוף היתה נגיחה בחכת הכבורות ובשמך נכום קמינו הוא מה שנתן לאברהם לקמים עלינו ויטימם כעפר לדוש. וכי תימלכין שמדבר באברהם למה נקט לשון רבים נכום קמינו ה"נ לשון יחיד לוה לומר בעל המחמר לומר לאברהם רבש"ע הלולי בשתתפת עמי ועורתני על שכבי"ל ואתה נכום קמינו כי בהמותם עלי בהמותם על ה' היה נמנע לאדם לחד כנגד תשעה מלכים ומה שלמ"ת שעה עם היות שלח היו שלח מרכבה הכונה שגם ה' שנפלו ביד אברהם נפלו. כמו שאומרים חזל שגלגל הקבה כדי שיפול הכל כולו והוא שאתה נותן ליעף כמוכי כח ומה שלמי לומר דרך השלה נכום כשו שלמי עושה היה דבה ח"ו לומר שקובר כך שלח ולמי עושה מנד שבשמך תרום קרני עלדרך לה' היישועה על עמך ברכתך שלה שפירשו שעם היות שהישועה הוא לה' שמין האדם עושה כלום והתומות נותני גדולה לעמך והכיה רעיה לוה שכן כתיב ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ותיבת הוא דיוקא שהוא כנגד השלי יתברך המוקר' כידו וכן מה שאמר ויכם וירדף לרמוז שגברי קטילי קטילי עד שיכה דומו להיותם חייבים כעוכותם. לשר משמשל לדמיוק ר"ל שהיו משמילים לדמשק שהיה דולה ומשקה. רבותינו למדו הלילה נחלק מלילי. ולכי בניסן פירש שהקבה חלקו הרי הוא קיום לתיבת הוא שאחור שלוי יתברך לוה לומר לו הקבה לאברהם לתה עשית הרג בשונאי כלומר שלות מלחמה לא עשית לותה שלח על דבר כבוד שמי כמו שאמרנו בשמך נכום קמינו גם לכי לשלך מדה כנגד מדה ולכי בחני הלילה וה' שכם כו' דקדקו תיבת וה' כו"ן והנה חזל דרשו כל מקום שנאמרו הוא ותיבת הזינו לכל כפי זה הוא כלולו בכל' יתברך וכות לאברהם הקודם מומן מלחמה וז כמו שאמרתי הכה כל בכור. שפל קשה לפי פירושנו זה דקאמר קרא כך צרינו כנגח שרומז כנגד התורה שכזכותו נגולו ישרל שהוא לאחר כך קודם בשמך נכום קמינו דהייבו עמין מלחמה וז וה"ל בשמך נכום קמינו כך צרינו כנגח וזה יובן עם מאמר כה לאמר ה' לל כית יעקב אשר פדה את אברהם כי בזכות יעקב נגול לאברהם מכבשן האש מה כן כך צרינו כנגח שהוא הגלת ישרל גלמה שבשמך נכום קמינו.

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד: ויאמר אברם אדני יי' מה תתן לי ואנכי הולך ערירי ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר: ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי: והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך: ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט נא השמים וספר הכוכבים אם תוכל לספר אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך: והאמן בה' ויחשבה לו צדקה: ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה: ויאמר אדני יי' במה אדע כי אירשנה: ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותור וגוזל: ויקח לו את כל אלה ויבתר אתם בתוך ויתן איש בתרו לקראת רעהו ואת הצפור לא בתר: וירד העיט על הפגרים ויבשם אברם: ויהי השמש לבוא ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו: ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה: וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכש גדול: ואתה תבוא אל אבתיך בשלום תקבר בשיבה טובה: ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמרי עד הנה: ויהי השמש באה ועלטה היתה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה: ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת: את הקיני ואת הקנזי ואת הקדמני: ואת החתי ואת הפרזי ואת הרפאים: ואת האמרי ואת הכנעני ואת הגרגשי ואת היבוסי:

אשרי

אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה וכן כתיב חכם יראה וסר
מרע וכסיל מת עבר ובוטח ל תהי קורא לא חכם וסר מרע יראה זה אברהם
שנאמר לו אל תירא ממי היה מתירא משם בן נח שהרג את בניו ועילם
שלשים בנים היו לו וכתיב בני שם עילם ואשור וחיה מתירא לו שהרגתי
בנו של צדיק עכשו מקללני ואני מתאמר לו חבה לא דיך שלא יקללך לא
יצא לקראתך בדורון ויברכך שנאמ׳ ומלכי צדק וגו׳ ויברכהו וגו ובורך אל
עליון אשר מגן צריך מהו מגן מנגנא עשה חב׳ח ומסרו בידך והיה אברהם
נושל עפר וזורק עליהם וכו׳:

דאוי לעורר מה רלו חזל להכיח תקוק לו דכרת כחזון ומה הגיע מליהם
לדרוש לחקידיך כאברהם • גם לומרו היו מל תירק לכרם מה טעמו שלמרו היו
מנח להו דרשא זו • גם לומרו היו מל תירק לכרם מה טעמו שלמרו היו •
וכמו כן מס דרשו כשמרי מלם וכפקוק חכם ירק וכו׳ • עוד כלומרו ל תהי
קורק מלך חכם וכו׳ מי הכריח׳ כזה ומס הוק כהכרח קושיח לשיטימו כדברי
שלמה שלמרם כרוח הקדש דהיינו חכם וקרמרע ירק כדבריהם זל • גם
קשה לומרם ממי כתירק לאברהם משם כי שלח יקללנו כנרחה שכל זה דרוש
על פה ונריכה דכה לדעת ולהבין דבריהם ז

חכיאור דהקשיחזל למה נקט דבור וחזון כמרחה זו׳ גם לומרו לחר
הלכרים שלח מה דכרים היו שם • גם תיכת לשמר קשיח
טובח דלח שייך לשמר לאחרים • ממכח הכוכח הוח כי הכח לאברהם נהג
חכידות גדול כמה שלמר הרימותי ידי חל ה׳ לס מחוט וכו׳ שלח רלו לישנות
מהרכוש להוליע כי לח כבחו עשה חיל לכתח שלו המלכים ולוזכה למדרגה
הנכוחה גדולה כזו כמדרגה של דבור וחזון ולזכות המשמר כלומרו וזו
שלמר הכתוב לודכרת כחזון כי הוזכר דכור וחזון דהיינו כאברהם והיה
חקיד כמו שלמרנו שלח נהנה מהרכוש • ולהיות שכל ירלתו של אברהם היה
שמח נעשה תקלה ע׳י כהריגת מיוה מלם כשר לכן כמדרגה שלזו יתודע כי
נדי׳הוה ובמר׳ה עם ותמ׳ מויתי עור שמת׳עורתו על המלכי׳וכוה מדויי׳
תיב׳למר כי כשרו׳עלי נכוח׳היה הקדמ׳טוב׳למ׳ש תירק שמח ח׳ חטח לח
היתה נכוחה טורה עלי׳ • ומר הרימותי כחור מעם זה לאברהם ירלה כמה
שלמר הרימותי ידי ש ה׳ היה רלוי שיכחרהו ה׳ לחקידו גדול כזה הוי מומ׳ל
תירק לכרם ודקדקו להיינו ש תירק ומלי לכרם דקל מלחר שכבר הוכירו
הפסוק כאו׳ היה דבר ה׳ חל לכרם • ממכח כיון כי לו נחה ליקרח לכרם
מורה שמו על פעולתיו שהוח לשון רוממות שנתגדל כמעשה החכידות הזה
שהכיר שלח בכחו עשה חיל ומלת ה׳ שהוח שם היתה זאת • ומ׳עול
חל תירק לכרם זה לשרי מלם מפחד תמיד נודק לאברהם שעם שכבר
יצוגל מהמלכים היה מפחד וכן פקוק חכם ירא ומר מרע דקמי ולח ריעיה

מיפיה דכיון שתיבת ירח הוא דבר נגדי מתיבת בוטח שלא הכמיל לשם כ
הוא מוכרח שלמר שלא תהי קורת בו שלא חכם ובר מרע ירח כנגד לברה
שעם היות שבבר בר מרע והרג המלכים היה ירח . וכי תימא נקטה לפמוך
למה לומר חכם ירח לזה לומר ממי היה מתירה לאברהם משם שלא יקללנו
כי הרג בעו שם כן השתא ניחא שדבק הכתוב תיבת ירח עם החכם כלומר
שהיה ירח משם שהוא חכם כן יקללנו וקללת חכם על חנם היא באה ו
ופה הבה ונאמר לה דיך שלא יקללך שלא תלדיך יברך אותך ומה היא הברכה
אשר מגן צריך שיעשה לך מכגנת וזה הוא שאמר שלא תירת לבר כי לאכי לעשה
שיברכך כמגן לך והוא ענין דק וכאן שדקדקו חז"ל בפסוק לפי עניו ד"עתי
ונעשה כפלת וחריף הוא על פי דבריהם ז"ל :

מזל ומלש שמות בני ישראל ישה כשמך אלהים כן תהלתך מלך ב"ו
נכנס למדינה והן מקלסין אותו שהוא גבור ואינו אלא חלש
מקלסין אותו שהוא רחמן ואינו אלא אכזרי מקלסין אותו שהוא נאה ואינו
אלא כעור אבל חבה אינו כן לא כל מה שמקלסון אותו הוא יותר מקלוסו
מקלסין אותו שהוא גבור והוא גבור שנאמר האל הגדול הגבור ראה מה כתיב
גורא תהלה נורא הוא על כל תהלתו וכן אמ' דוד לך ה' הגדולה וכו' שמך
מתגשא לכל לראש וגדולה שנקלסך ראה אנשי כנסת הגדולה מקלסין
אותו שמך מרומם על כל ברכה ותהלה הוי כשמך כן תהלתך עכ"ל .

ראוי לעורר מה דקדקו מזל בפסוק הפרשה שמביא פסוק זה גם
צריך להבין תוכף מבן נכנס במדינה מה לנו לשם נכנס במדינה
לנו לעון : גם קשה מלי דקאמר ואינו אלא חלש כלשון שלישה דהזל והוא חלש
וכו' עוד למה נקט שלשה מלין גבור רחמן ונאה יותר משלשה הנזכרים גם קשה
לומ' לכל הבה כל מה שמקלסין אותו הוא יותר מקילוסו מקלסין אותו שהוא
גבור והוא גבור כי אין לו הבנה דקשיא לדידיה שהוא יותר מקלוסו ותחר כך לומר שהוא גבור והוא גבור שם כן נראה שהקילוס
שזה כשזה וכן ג"כ משמעות הקרא כשמך אלהים כן תהלתך נראה השולת
הקילוס אלו וכיוצ לומר אותה מקילוסו כמו שמביא מנחת תהלה וכו' גם
ככין מ"ו"ר מה כתיב בתרא תהל בורא הוא על כל תהלתו מלי דאה דקאמ'
ומהיכא דרים בורא סוף על כל תהלתו וכן מ"ו"ר אמרי אה לאביי כשמך הגדולה
וכו' ומלי קאמ' הוי כשמך שים כן תהלתך מה טעים יותר דקאמ' הוי כשמך וכו'
תביאור דחזל דקדקו תיבת ולא כל שמות אלא בשמך אלהים וכו' דכנה כוה
כי העם מורה על הפעולות טובות וכמו שלומר בתנחומא שבכל יש שמותיהם

כלים

כלים ומעשיהם ג"כ הוי כלים ומזכחים וזש"ה זאת כתמך שלים כן תהלתך
דקדקו בפסוק מניד קדושים לחד תרגו בתחלת המאמר והשני בסופו ולפן
לומר הוי כתמך וכו' והעניו הוא דקאמר בפסוק תרתי דלחד למה עם תיבת
שלים כיון דהכפים דהיינו שלים כתמך כן תהלתך ועוד קשיא מיבת ד תיבת
כן מיותרת די"ל כתמך כתמך אלהים תהלתך לזש"ה מלכו נכנס כמדינה ירצה
לחר שנכנס במדינה ורצו לותו והכירוהו יכולים לו לקלסו בשלשה דברים
לחר המלך צריך להם בפי הנהגת המלכות הלח"ה היינו הגבורה כדי לעשות
מלחמו בלויבו ועוד צריך שיהיה רחמן לרחם על חבשי מלכותו ש"ם גכבוד
עליהם עול מלכות ממרדו עליו ועוד צריך שיהיה מהודר מלך ביופיו תחזה
עיניך פי' וה"ג תראי דבק למורת מלכות זאלו הדברים מזכחים לותו
כשנכנס למדינה וכשל שבח מהם לדרשה לומר לו הגבות שלשה כיצד
מקלסין לותו שהוא גבור להלחם על לויבו ואימו קילום שלא לדרשה לומר
שהוא חלש שים לו לויבים הקמים עליו לחר צריך שיגביר גבורתו וכיון
שלחמות יעיר קנאה עליה'וכן שהוא רחמן ואימו שלא לכורי שצריך שיהיה
רחמן לתיקון מלכותו כלופן שהשבח הנרא' שהוא שבח הוא גבלי לו לכל
הכלי ת'שמו אימו כן • לו יאמר מקלסין לותו שהוא גבור ואימו שלא חלש כי
הגבורה שלינה כדרכי ה' היא תכלית החולשה וכן הרחמנות רחמי רשעים
לכורי וכן היופי הוא הכשרות בתכלית שעי' יורם כה גהינם לכל גבורתו
ת' וקילוסו הוא קילום לאותי ל יאמר שמ"ו נכנס כמדינה כלומר עדיין
לא ראו כו שום גבור ושום רחמנות ותכף מתבחין לותו עם היות שלחיו שלא
חלש מקלסין לותו בגבור לכל הלה לחיו כן שלא כפי הפעולות שעשו עמהן
לא מקלסין לותו ואמר הוא יותר מקילוסו זה רמוז בלומר תיבת אלהים בין
הדבקים ירצה כמו שהוא שמך אלהים כי הוא מורה היותך תקיף בעל
היכולות כולם בשגם אין יכולת בשום נברא להשוות יכולתך כן הוא תהלתך
שאין יכולת לקלסך וזש"ה מקלסין לותו שהוא גבור ושוא גבור כלו' הוא הידוע
גבורתו ולא לחו שיאמר הלל הגדול הגבור בכולם לומר כהלל הידוע שאין
שום נברא יכול ליקרא גבור שלא הוא וגם השוה הלל הגדול כי כמו שהלל
לחיו מובן כי לם מצד פעולותיו כי הקילוסים הוא מצד הפעולות שעשה אבל
מצד עצמו הוא לות מכל הקילוסין שלהן מקלסין לשם מה כתי' כורא תהלה
כי לא מבעיא בתהלות הרבה שאין לדם יכול לקלס מצוס קיומתיכהו
לבולהי שבח ידמרך שלא מרא הוא על כל תהלתו כלו' שלפי' בשבח אחד לינו
יכול לומר כולו ולא מקצתו כי הוא מרומם על כל תהלתו וכי' לומר דוד לך ה'
הגדולה וכו' והמתנשא לכל לרשם ירצה שכל השבחים וקלוסין שבקלסו
יחשבו לרשם ותחלת הקילוסין לומר יום בו לרשם וגדול שבקלסך כי רשה
לחבי כנסת הגדולה מקלסין לותו מרומם על כל ברכה ותהלה הוי כמך
אלהים כן תהלתך ותיבת כן מורה שכמו שהשם שלו אלהים הוא תקיף בעל

היכולות כולם אין בהם מספ׳ ואין יכולת ביד האד׳ לפרטם בן ראוי שתהיה
תהלתך ואין יכולת ביד האדם לקלם בפרטות הדברים כי הוא נורא על כל
תהלתו כמו שהוא נורא כן תהלתו נוראה מלספר או נאמר מ״ו מקלסין
אותו שהוא גבור ואינו אלא חלש כלומר שהגבורה היא דבר חוץ ממנו שהוא
אחד והגבורה ענין אחר נוסף עליו וכן ברחמנות והיופי אבל בו ית׳ אינם
דברים נוספים כמו שאומר הרב בעה״ע זל שהאל יתברך לא יקרא חכם גבור
כ״ו שהוא ענין אחד וחכמתו ענין אחר אלא הוא וחכמתו הכל דבר א׳ וכן
בגבורה הוא גבור כלומר כי הוא וגבורתו הכל דבר אחד וזהו נורא הוא על
כל תהלתו כי כל תהלתו הוא בו בעצמו ואינה תוספת אליו וזהו מרומ׳ על
כל ברכה ותהלה הוי כשמך אלהים כן תהלתך ירצה כמו ששמך אלהי׳ אינו
דבר נוסף אליך כי אתה ושמך אחד כן ממש תהלתך והנה לכל הפירושים
מובן אומר ואלה שמות בני ישראל כלומר אלה שמותם מורה על שבח׳ היותם
צדיקים ודומים אל צ״ר חוצבו זה יעקב זש את יעקב להשוותם בצדקו׳ אליו
כמש״ במאמר הקודם לזה ודי למבין׳

ומשה היה רועה ה״הד יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו וגו׳ ב״ו
מדותיו ועלילותיו מעוותות הן שנאמר ושם לה עלילות דברים
אבל מדותיו ועלילותיו של הב״ה רחמניות הן שנאמר רחום וחנון ה ואותם
מדות הודיע למשה בשעה שאמר לו הודיעני נא את דרכיך אמר ליה הב״ה
וחנותי את אשר אחון הוי רחום וחנון ה ואותם מדות הודיע למשה יודיע
דרכיו למשה שהודיע דרך הקץ למשה שנאמר ומשה היה רועה לבני
ישראל עלילותיו שעשה עלילותיו במצרים כדי שיספרו ישראל עלילות
שעשה הב״ה למצרים ה״הד ולמען תספר באזני בנך רחום שריחם על יש׳
ולא נגעו בהם המכו׳ וחנון שנתן חן העם בעיני מצרים ארך אפים שהאריך
אף עמהם שהוא מטה כלפי חסד ונסתכל בטוב ולא ברע שהיו עתידים
לעשות :

מז״ל ומשה
היה רועה
ה״הד יודיע
דרכיו למשה

וראוי לעורר מה הקשו חז״ל בפסוק הפרשה להביא יודיע דרכיו וכו׳
ומה טעמו באותו הפסוק שאמרו ה״הד יודיע דרכיו למשה וכו׳
גם צריך להבין אומ׳ ב״ו מידותיו ועלילותיו מעוותות דכיוו דמדותיו מעוותות
כ״ש עלילותיו הן אמת דלזה נוכל לומר דנקט עלילותיו לומר דהקב״ה אפי׳
עלילותיו הם בצדק אבל היה יכול לומר החדוש בכל חלוקה מהם ולימא
ב״ו מדותיו מעוותות אבל הקב״ה אפי׳ עלילותיו רחמניות גם נבין מנא להו
זל דמדותיו של ב״ו מעוותות שהרי בפסוק ושם לה עלילו׳ דברי׳ ליכא למשמע
מיניה אלא עלילותיו מעוותות גם צריך להבין אומרו אבל מדותיו של הקב״ה
רחמניות

דחמכיו שהיו מקבילין שם כ"ו והיינו לכל מדותיו ועלילותיו שהם הכה ישרות דהיינו הספירות שהם מעותות לו יתמ' מדותיו ועלילותיו שהם כשר ולם לכוזריות לכל שהם הכה רחמניו גם מלי קלמ' ולותם מידות הודיע למשה שלא הזכיר העלילות והיינו מדות ועלילות הודיע למשה למשל פתח פתרתי וקיים כחדא ומלי קלא טעים כלומרו הוי רחום וחנון ה' דכהא קלין ונחית כלומרו שכלמר רחום וחנון ה' גם צריך להבין כלומרו יודיע דרכיו למשה שהודיע דרך הקץ למשה למה לא למר ד"א כיון שעתה מפרש כי' לאחר וכיוצא מכיוצא רלינה שכלמר ומשה היה רועה כי שם לא הזכיר שהודיעו דרך הקץ ומלי קלמר שעשה עלילותיו במצרים כדי שיקפרו ישרלל עלילות שעשה הכה למצרים נרלה ענין כפול ומלות סוכות דקודם לומר במצרים ולחכ לומר למצרים כל"מ הש"י ולמען תקפר וכו' ונכון מלי הש"י ולמען דלא קלמר שכלמר ולמען גם מלי קלמר רחום שריחם על כני ישרלל שלא נגעו בהם המכות וכן ג"כ צריך להבין מש לרך לפיש שהלריך לף עמהם וכו'.

הביאור. דחזל דקדקו בפקוק ומשה היה רועה שיהיה מקושר ודבק עם הפקוק הקודם שלפיו דקלמר וירח אלהים את בני ישרלל וידע אלהים ומשה היה רועה כולו הוא מוסיף על ענין רלשון דמשה רבינו ע"ה היה גם כן נכנה בחמי חמין בנדתם של ישרלל וכלי מפק כי לולי שהיה מתבודד לדעת מה זה יהיו ישרלל בלותו השעבור לא נרלה אלין בלותה המרלה ושם הודיעו היות הכתה הם המצרים כוער בהם שם ישרלל והדין נותן שיהיה להפך כי הלא שהם ישרלל יהיו כוערים בקנה כמו שלמ' לעמרה לא ולרלה המרלה הגדול הזה מדוע לא יבער הקנה בלותן שכיון שמשה היה מתבודד בזה הענין במרלה שיו יתודע ומזה ממש השאלה של הוקיעני נא את דרכיך כי כל ימיו של משה היה מתקשה בשאלת נדיק ורע לן השע ונוב לו ולהיות לו שעת רצון לאמר הודיעני נא מה שנתקשיתי כל ימי, ומזה שדקדק בשה דקל"ה ד' יודיע דרכיו למשה דקשה מודיע דרכיו מ"ל כמו שלמ' הפקוק הקודם עושה נדקות ה' ומשפטים לכל עשוקי ולויו לומר לשון עתיד לכל הכוונה הוא שמשה היה מתבודד כי היה רולה המצרי' הרשעים ככל כך שלוה שהיה עושה נדקות עמהם ה' ולהיותו חלוקת השע ושוב לו ומשפטים לכל עשוקי' ללו יש שהיו עשוקים בשעבוד ועם היות שידע שגם ישרלל לא היו נדיקים כמש לכן נודע הדבר עכ"ז לולי היה בהם נדיקי' זה רמז בלומרו לכל עשוקים לו הקושיא היא מה מצרים שהיה להם שלוה עם היותם רשעים ולישרלל לעפ"י שלא יהיו נדיקים לוכה מהוה שלוה דרך נדקה להם והשיב יודיע לעתיד דרכיו למשה כלומר כי למשה יודיע שהם דרכי יושר לותם מצרלה לבני ישרלל עלילותיו וזה כש"ה כ"ו מדותיו ועלילותיו מעוותות שכלמר ושם לה עלילות דברי' והנה הפקוק הקודם שיו שום המדות

מעותות דקאמר כי יקח לים משה וכל אליה ומנחה הים מדה מעותת
מזו שקודם להכ לותה ואחר שכל עליה ומנחה מחמת הסנחה שם לה
עלילות דכרים דקרקן זה בלומרו בזו של ושם לה מוקיף על עיות רחמן של
ומנחה שכל הכ"ה יתברך שמו כמה שנרחה לעין שה ולא לכוחי וזה מעלין ל
עלינו דהיינו שלות רשע וטוב לו נדיק ורע לו הן הם מדות ועלילות ישרות
הא כיצד שהם רחמני ת זולת היא ההודע שהודיע למשה וחנותי את אשר
אחון מתנת חנם לעפ"י שאינו הגון • ומיכה תרע שרחמתי את אשר
לרחם הוא הנדיק שעפ"י שתרחה לותו כדוחק הם רחמים לתיקון נפשו •
וזולת התשובה הנאמרת למשה שם בהודיעני נא למר' המשורר יודיע דרכיו
וכו' ומה הם רחום וחנון ה' זם הוי רחום וחנון ה' כלומר זולת היא התשובה
וההודעה שהודיע למשה וגם כן קל טעים דקאמר תיבת ה' בין הדבקים
רחום וחנון ה' לרך לפים וכו' דהנלל כל המדות ותיבת ה' בתחלה לו בסוף
לכל הודיענו ולמדנו שהיא ההודעה רחום וחנון המכר בפקוק וחנותי
ורחמתי ולכן הפקיק בתיבת ה' בנתים בלופן שלותם מדות הודיע למשה
ולא הזכיר עלילות שליהם עליהם חם ושלום שלא מדות ישרות והגונות
מרחמנות שים להקדוש ב"ה עם ישראל • ועתה פירש ענין זה בעצמו
יודיע דרכיו למשה שהודיע דרך הקן למשה כמו שלמ' שהיה כוזה מתבודד
למה יהיו בכל כך שעבוד וזהו נדיק ורע לו הם ישראל • והעניש
המצרים טוב להם שיעבדו לותם • והודיענו הקדוש ב"ה דרך הקן שמתוך
צרה רוחה בשגם ישראל לא היו רלויים מנד עצמם זם לבני ישראל עלילותיו
שעשה עלילותיו במצרים היינו מה שלמר לת אשר התעללתי במצרים כי'
מכות מרלות והיה מכבידו לת לב פרעה מה שהיה יכול להוציא במכה א'
כדי שיספרו ישראל עלילות שעשה הקב"ה למצרים כלומר לבעבור מצרים
שהיו רעים וחטאים לא כנדקות ישראל הה"ד ולמען תספר באזני בנך ו"ל
שדברים כאלו נדיקים שלא יספרו בפרהקי שלא באזניהם וגם כן דייק
שלא קאמר קרא ליספרו עלילותיו שלא לבני ישראל לרמוז מה שלומ' ולמען
תספר באזני בנך בניס דוקא כן לבני ישראל עלילותיו ורוצה לומר יודיע
דרך הקן למשה שיעשה עלילות במצרים כדי שלבני ישראל יספרו עלילותיו
רחום ליישראל שלא נגעו בהם המכו' וחנון לבקוק כשנתן לת חן העם בעיני
מצרים בעת שיצאתם וזה בעבור שהיה לרך ח פים עם ישראל שהלריך לף
עמהם ורק חסר כלומר בעבור שהוא מעה כלפי חסד ונקבל בטוב ולא
נרע שעתידים לעשות היינו העגל • ולכל הפירושים מדוייק כשגם לומרו
יודע שלהים ומשה היה רועה מהכוכה שלבד פשטיה דקרא דיודע שלהים
דהיינו רחמנות נקט קרא לשון יודיעה שידע לת מכלוכו כשלא היו רלויים
לגאולה ומשה גם כן ידע זה כמו שלמר לכן יודע שהדבר וזה יודיעו הלל יתב'

דרך הקץ שעם היות שלבני ישראל עליונותים הם על לו' מה שיעשה כמנהגם
רחוס וחנון ה' ארך אפים וכו' שהוא מטה כלפי חסד וכו' או יאמר וירא
אלהים את בני ישראל רומז לומר מה שאומר למען תספר באזני בנך ובן בנך
צריך לגאול אותם כהפך מהטבע לעפ"י שמינהג רחוי לגאולה דרך רחמנות
וידע אלהים כלומר רחם על ישראל כמש"ה רחוס וחנון ה' וכן סבה לחר בזכות
משה רחויים לגאולה שם ומשה היה רועה וזה טעם יודיע דרכיו למשה כלו'
שמנהג משה הם דרכיו דרכי יאמר לנהלם ומנהג ישראל הם עלילות.

עזל זהן לא
יפ מיכו לי
פותח שפתי
דבר משה
שלח כהונן

ניתן משה ויאמר והן לא יאמינו לי אותה שעה דבר משה שלא כהוגן
חבה אמר לו ושם עול קולך והוא אמר והן לא יאמינו לי מיד חשיבו
חבה כשיטתו ונתן לו אותות כפי דבריו ראה מה כתיב אחריו ויאמר ה' אליו
מזה בידך ויאמר' משה כלומר בזה שבידך אתה צריך ללקות שארזה
מוציא שם רע על בני הם מאמינין בני מאמינין שנ' ויאמן העם כני
מאמינים שנאמר ואמין בה תפס משה מעשה חנחש שחוציא לשון חרע
על בוראו שנאמר כי יודע אלהים כשם שלקה הנחש בך זה עתיד ללקות
ראה מה כתיב חשליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש לפי שעשה
מעשה נחש לכך הראה לו את הנחש כלומר עשית מעשת של זה:

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרש שאמרו לותה שעה דכר משה
שלח כהוגן גם מלי לותה שעה דקאמר והן לא ילמיכו לי מילי
אותו העניין שאמר הקב"ה ושמעו בקולך והכיתו מה שאומ' בהדי' ולא ישמעו
בקולי כי כוה קתר כפי' מה שאמר לו הקב"ה ושמעו לקולך ואינו לומר וכו'
כדי שנאמר דנקט תחלת הפסוק וסיף לסופו כמנהגם ז"ל כמקו' שאומ'
וכו'. גם כדקדק לומרו מיד המיכו הקב"ה מלי מיד. גם מלי כשטתו
דקאמר לחר שאומר לחר כך נתן לו אותות כפי דבריו דהיינו כשיטתו.
גם מלי קאמר רחה מה כתיב רחיה זו למה ה"ל מה כתיב וכו'. ומהיכא
סמיך מה שבידך אתה צריך ללקות ומלי שאת' מוניח לעו תיב' אתה פעמים
שאמ' אתה צריך ללקות שאתה מוניח ה"ל שהוניח לעו על בני. גם כדקדק
תיבת הם דקאמ' ה"ל מאמינים בני מאמינים. גם צריך להבין מלי קאמר
תפס משה מעשה נחש שהוניח לעון הרע על בוראו ומקודם לומר שאתה
מעניש לעו על בני ברחה שהוא על ישראל ולא על הקב"ה. גם לומרו רחה
מה כתיב ויהי לנחש מלי רחה דקאמר. גם לומרו לפי שעשה מעשה נחש
היכא רמיוח לכך הראה לו מעשה נחש וגם זה הוא כפל דכרים זה הכלל
המאמר הזה כולו לומר לורמני:

הביאור דחז"ל דקדקו בפסוק שאם כונת משה במה שאמר והן לא יאמינו
היה דרך שאלה אליו יתברך מה אותות יעשה להם הי"לל הפסו"
ואם לא יאמינו לי שהוא כמסופק בדבר · אבל באומרו והן לא יאמינו נראה
כמו והנה לא יאמינו שמשיב אל הב"ה שלא יאמינו: ובזה מדוקדק גם כן
דקאמר קרא ויען משה ויאמר דהי"לל ויאמר משה והן לא יאמינו וכו' · לזה
דרשו ז"ל שאותה שעה דבר משה שלא כהוגן ואמרו אותה שעה לרמוז שתפס
באומרו והן לא יאמינו דבר שלא כהוגן ואין צריך להביא מסיפיה דקרא
מולא ישמעו לקולי · והענין הוא שהק"בה אמר ושמעו לקולך והיה לו למשה
להאמין בה' ולא האמין והוא אומר על אחרים והן לא יאמינו כי המוכיח
לאחרי' צריך שהו' יהיה כשר באותו הענין וז"ש אמ' הב"ה ושמעו לקולך והיה
לו להאמין והוא אמר על ישראל והן לא יאמינו כלומר ישמעו אזניך מה
שאתה מוציא מפיך לזה מיד בלי איחור השיבו הקב"ה כשטתו ירצה אעפ"י
שלא היה ראוי להשיבו בדבר כזה משום אל תען עכז' במילי דשמיא צריך
להשיב וז"ש הכתוב ויאמר ה' אליו תיבת אליו מיותרת שעמו היה מדב' לרמוז
שהשיבו כשטתו ונתן לו אותות כפי דבריו ראה מה כתיב ר"ל ראה והבן
בפסוק דקאמר ויאמר ה' אליו בתיבת אליו רמז מה שאמרנו שהשיבו כשטתו
גם בתיבת מזה דהוא קרי מה זה וכתיב מזה בתיבה אחת לרמוז ב' דברים
בקריא' רומז מה זה הדבר שאתה מוציא לעז על בני וזה דקדק בתיבת אתה
כלומר איש כמוך שלא האמנת כי ז"ש מה זה אשר בידך הוא כלומר שאתה
נכשל בזה שלא האמנת שהוא רמז בקריאה ובכתיבה מזה בתיבה א' רומז
מזה אתה צריך ללקות וזה הוא שאמר בעל המאמר מזה שבידך
אתה צריך ללקות כי בני הם מאמינים בני מאמינים ירצה בתיבת הם
ר"ל הם ולא אתה או לרמוז שהם יש להם יתרון על אביהם שהם האמינו בב"ו
ויאמן העם כשדבר להם משה ואברהם האמין בה' הרי שיש להם תוספת
אמונה מאביהם ולהיות שמשה חטא נגד ה' במה שלא האמין על ושמעו
בקולך וחטא נגד ישראל שהוציא שם רע לזה הוכיחו קודם במה שתפס
מעשה נחש ואמר לו השליכהו ארצה וכו' ויהי לנחש דקדק במה שאמ' לנחש
בל"מד ולא אמר ויהי נחש שלבעבור שהוא תפס מעשה נחש הראה לו נחש
כלומר עשית מעשה של זה ולזה ויברח משה מפניו מפני העון שבידו ועל מה
שהוציא שם רע על ישראל לקה בצרעת כי זאת תורת המצורע המוציא שם
רע וכן הנחש לקה בצרעת כמו שדרשו חז"ל ברבה אחרי כן במה שאמר
ארור אתה מכל הבהמה וכו' וכתיב צרעת ממארת הרי שהאל ית' וקביביו
נשערה מאד ומיד השיבו הקב"ה ונתן לו אותות מכוונות כפי דבריו ·
ומדוקדק אומרו ויען משה ויאמר · גם אומרו והן לא יאמינו שבזה הוכיחו
ז"ל שדבר שלא כהוגן · גם מש"ה והן לא יאמינו הוא עיקר מה שטעה · ולזה
תפסו חז"ל בזה ולא במש"ה ולא ישמעו בקולי ·

לך לך ד׳ ברכיה פתח אחות לנו קטנה ושדים אין לה מדבר באברהם
כשהשליכוהו לתוך כבשן האש׳ קטנה שעדין לא עשה לו
ה״בה נסים ולמה נקראת אחות קטנה שעדין לא היו לו בנים מה נעשה
לאחותינו ביום שידובר בה ביום שיאמר להשליכו לכבשן האש׳ אם חומה
היא נבנה עליה טירת כסף אם נותן נפשו כחומה זו שהיא עומדת בפני
מלחמות הרבה וימסור עצמו על קדושת ה׳ נבנה עליה טירת כסף אלו ישראל
שנקראי׳ כנפי יונה נחפה בכסף׳ ואם דלת היא אם דל מלמסור עצמו על
קדושת ה׳ נצור עליה לוח ארז מה צורה שבלוח ארז נוחה להטשטש כך
אברהם איני משגיח עליו׳ אמר אברהם אני חומה למסור נפשי על קדושת
שמך ולא אני בלבד אלא ושדי כמגדלות בני חנניה משאל ועזריה ודורו
של חנני׳ בן תרדיון וחבריו שיתנו נפשם על קדושת שמך׳ לפיכך אז הייתי
בעיניו כמוצאת שלום שיצא שלום מן הכבשן אתה מוצא תרח אביו עושה
צלמים ועובד אותם אמר לו הב״ה לך לך מארצך וגו׳

אינו מעורר הערות שלא להאריך רק עם באורי יובן כמה דקדוקי׳ ב כונת
חז״ל׳ ולעניות דעתי נראה דחז״ל דקדקו תיבת לך לך ורצו לפרשה
עם פתיחה זו כמו שאבאר וז״ש רבי ברכיה פתח אחות לנו קטנה דקרא
קשיא טובא דהי״לל אחות קטנה לנו או לנו אחות קטנה ותיבת לנו בין
הדבקים איננה צודקת כלל׳ גם אומרו ושדים אין לה ואחר כך אומר אני
חומה ושדי כמגדלות שנראה מחלוקת במציאות דמתחלה אומ׳ ושדים אין
לה ואחר כך אומ׳ שיש לה כמגדלות לזה אמר אמר רבי ברכיה כי הפ׳ הזה
מדבר באברהם ויתיישב כמין חומר כשהשליכו אותו לתוך כבשן ה אש שאז
היה הק״בה בויכוח עם מלאכי השרת ואומר להם אחו׳ לנו קטנה זה אברה׳
דומה אלינו במעשיו הטובים שהניח כל האלוהות שהיה עובד אביו ואנשי
דורו ונתדבק אלינו ואמר קטנה שעדיין לא עשה הקב״ה נסים ירצה וכי
תימא אדם כזה אתה קורא קטן והפסוק קראו קטנה לא יתכן שהרי כתי׳
ביה האדם הגדול בענקים לזה פירש רבי ברכיה שהפסוק הוא נותן טעם
במה שהפסיק בתיבת לנו בין הדבקים שהקב״ה נותן להם טעם שמצדו
שלא עשה לו נסים עדיין נקראת קטנה כקטן שלא הכיר תועלות אביו׳
אמר עוד ולמה נקראת אחות קטנה רוצה לומר שכנה אותו באחות ולא
כינוי אחר לפי שלא היו לה בנים ירצה שכונת ושדים אין לה הוא נתינת טעם
למה שנקראת אחות לא לקריאת קטנה כי כן מפרש אחר כך ושדי כמגדלו׳
על הבנים׳ והענין הוא שאברהם היה עדיין בלא בנים בשגם אם לא היה
מוכר עצמו על קדושת השם היה ח״ו נמחה שמו ולא היו יוצאים בני קדושים
ובזה הויכוח היה האל יתברך עם המלאכים ע״ד נעשה אדם דמדבר בלשון

חז״ל לך לך ד׳ ברכיה פתח אחות לנו קטנה

דכים ומומר מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה ביום שיאמר במדרש
המליצו לכבוד המקום לזה לומר שהוא חומה היינו למקום עצמו על קדושת ה'
גודם טובה לו ולדורותיו שיהיה הוא יקוד הגון וקדוש שיבנה עליו טירת
כבוד ולגו ישראל קדושים שידמו לצור חוצבו שמוקדשים עצמם על קדושת ה' לו
יהודי לו מרוץ וגם ה"ה יעשה עמהם כפי כוחו רמוז במה שנמשלו לכנפי
יונה שכנפיה מוגיות עליה כן המצות מגינות עליהם והם כחפה בכנף היינו
התורה דכתיב בה כנף גרוף בעליל לארץ והם חק ושלום לאברהם דל הוא
מלמקור עצמו על קדוש הבשם ונקט דלת שהיא כמו החומ' שמוכב בלבטרמי'
ללה כדלת על ציריה שהיא מוכלת הלא כן יהיה ח"ו הוא דל מלמקו עצמו
נצור עליה ליח לרו מה נורה שבלרו נוחה להשתטח כן לימי מצניע עלית
ונקט לרו שידמ'לאדו שהיו נותן פירות כן לא ינלו ממנו כנים וזהו מה שרמז
בעל המאמר שעדיין לא היו לו בנים כי הכל היה תלוי ועומד ' אם ימקור
עצמו לו נלו ואברהם לומר לפי חומה ונלא לפי בלבד רגה לומר כלו כוכו'
הבנים תלויים בו לפיכך לו הייתי בעיניו ' ר"ל כי כל זה הויכוח היה בין
המלאכים לבל בה בשעתה הוא יתברך שלפניו נגלו כל תעלומות לו בלותה
שעה הייתי בעיניו כמונחת שלוש שיצא בשלוש רוצה לומ' כי לפניו ית' בשעה
שהיו בויכוח זה היה יודע כמו לותה השעה שיצא בשלוש ותיב'מונח תהיה
כמו היה מונחת תימה נדרוש כמונחת לשון מניח' שאברהם היה מניחה
בין לותם הדורות לזה לומר זה הענין לינו נריך הכתוב לגומרו שלת'מונח
תרח עומה נלמים היה ומוכר לותם ועובדם שם בן הפקוק לא בא לומר זה
הענין שהוא פשוט לבל בזה הענין מוכן תיבת לך לך ר"ל לדעתך שלינו
מעורב עמהם יען דעת לחרת עמך הרחק מן הכיעור ' או יאמר למקום
שהוא לך בוראך הקדוש היונלים מחלניך '

מזל ויפתר הכתוב כזה ענן ס"ם יוכתי וכו'

ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה ' אחת היא יונתי תמתי וגו' אחת
היא יונתי תמתי זה אברהם שנאמר אחד היה אברהם וירש את
הארץ ' אחת היא לאמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו ' ברה היא ליולדתה זה
יעקב שהיה ברור לאמו שהוא צדיק ' ראות בנות ויאשרוה אלו השבטים
והקול נשמע בית פרעה ' מלכות ופלגשים ויהללוה זה יוסף ויאמר פרעה
אל עבדיו הנמצא כזה אם נלך מסוף העולם עד סופו אין אנו מוצאים כזה

וראוי לעורר מה דקדקו מזל בפרשה להביא פסוק עור בניו מכל
להו לדרוש לחת היא וכו' שהוא באברהם שהפסוק לינו מדבר
מלא בבנסת ישראל ולוה מדבר לשון נקבה לחת היא לבל באברהם כתיב
לחד גם נכון במומרו לחת היא לשמה זה יצחק שהיה יחיד לאמו זה לינו

שבח לשבחו כזה שכמ"בני בלדם יש יחידי לשמם ובשלמה לאחד היה לכרכם
הוא שייחד שמו ית' בעול' וזכה כזה וירש את הארץ ארץ החיי' לכל מה שהיה
יצחק יחיד לאמו מלי רבותיה גם נכון לומרו בדה היא ליולדתה זה יעקב
שהיה וברוך לאמו והרי לכל העולם היה ברוך שהוא נדיק גם קטיף טוכח
כלומרו רמוה בנות ויאמרוה שו השבטי' כי לפי זה מלי רמוה לשון יחיד ושור
שמעו בנות היל"ל כדכתיב והקול כשמע לשון שמיעה ועוד שלפי זה הפסוק
מהופך שקודם כתיב הנמצא כזה וכו' הרמוו במלכו' ופלגשים ומחכה והקול
כשמע בית פרעה הרמוו ברמוה בנות.

והביאור דחזל הקשו בפסוק הפרשה כמלי דקלמר פרעה הנמצא
כזה וגו' שהרי היה יעק' וכניו בארץ כנען וכי תימא שפרעה
נטעה כזה ולא ידע. תורתנו הקדושה מיהה כותבת לבריות על שקר במה
שהוטעה פרעה ולכן הביאו פסוק זה לח' היא וכו' ויובן תוכן הכתוב הפסוק
במין חומר. והענין הוא בהקדמה לחת שהוא ידוע כי החכות כלו לתקן
עון לדם הרשעון לשר לא' חזל שחטא בעגל"ע ושל ולתקן העל"ע כא לכרכם
והושלך תוך ככשן האש שלא לעבוד על"ע גם פרעה שלהותו ית' בעולם ועתה
כוכת הכתוב לשבח את כנסת ישראל שהיה כמשלת ליונה שהיה ממירה את
בת זוגה וזה השבח כמשך שליה מנד לכרה' כי לאחד היה לכרכם וכו' לאחת
היה לאמה הוא כנגד ענין מל' שתקן ינח'כמה שפעמו נאמרו על' המוכח עם
היותו יחיד לאמו והי' לו לירא את נפשו כרה היא ליולדתה הוא מנד יעקב
שהי'כדור לאמו משעת הלידה שהי'נדיק כמו שלמרו חזל בפסוק ויתרוצצו
הבנים שכשהיתה שוכרת בבתי כנסיות היה יעקב מפרכם לנשת והוא תקן
ענין הערוות שהרי למר רחובן בכרי לתה כחי ורחלת לוני רחוה בכות
ויאמרוה הוא מנד השבטים היותם כולם נדיקים לין בהם נפתל ועקש זה
והקול כשמע בית פרעה לאמ'בתו לחי יוסף נדיקי'כיונה בו מלכו' ופלגשים
ויהללוה הנמצא כזה שכוונה עם מה שלמרו חזל שמחת פרעה הרבה לדעת
שהיה יוסף מיוחס למלך מפ כן על לותו והקול כשמע הודו כולם ולא כושו
בדבור הנמצא כזה וגו' ועתה פרעה דבר בחמת וכ' יומר כי כל השבחי' לשר
תקנו השלשה לבות יוסף תקן שלשתם ועמד בשלשתם גלוי ערוות מגבירתו
מש' ומעל עמה גם כן כמשל שהכניסו לפנים מקום שהיה לה על ומש'
שלמרה הורגתו לחי ונאמר יוסף לח' לי שלמנה בבית מוחים שלא גם כן בבית
של רנחים הרי שעמד בשלשתם לב בטוב כיון פרעה בדבריו בלומדו
הנמצא כזה שלפי שלך מקוש העולם ועד קוסו לין לחו מונחים כמוהו והוא
ענין כאן:

מז"ל וירא יעקב כי יש שבר וגו' אשרי שאל יעקב בעזרו

וירא יעקב כי יש שבר במצרים אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה'
אלדיו וירא יעקב כי יש שבר במצרים הן יהרוס ולא יבנה משהרס
הב"ה עצתן של שבטים · עוד לא נבנית יסגור על איש ולא יפתח אלו עשרת
השבטי' שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעי' שיוסף קיים וליעקב
נתגלה שיוסף קיים שנאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים כי יש שבר זה
הרעב כי יש סבר זה השבע כי יש שבר ויוסף הורד מצרים' כי יש סבר ויוסף
הוא השליט כי יש שבר ועבדו' וענו א תם כי יש סבר ואחרי כן יצאו ברכוש
גדול · האומר לחרס ולא יזרח זה יעקב ובעד כבבים יחתום אלו עשרת
שבטים שהיו נכנסים ויוצאים למצרים ולא היו יודעים שיוסף קיים וליעקב
נתגלה שיוסף קיים

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שהביאו פסוק אשרי שאל
יעק' וכו' גם נכין מנא להו לדרוש הן יהרוס ולא יבנה על עצתן
של שבטים ולהוציא הפסוק מפשוטו וגם נראה כל דבריהם דרוש על פה גם
קשה כי זה הענין בעצמו חוזר לדרוש אותו בפסוק האומר לחרס וכו' למטה
מאי קאמר ולמה הפסיק בין הדבקים כי יש שבר זה הרעב כי יש סבר זה
השבע גם קשה כי השבע היה קודם הרעב וא"כ היה לו לדרוש קודם כי יש
סבר על השבע ואח"כ כי יש שבר על הרעב הן אמת כי באחרות לא שייך
דקודם ויוסף הורד ואח"כ ויוסף הוא השליט נקשה דלא לימא אותו כיון
דלא דמיין להדדי הביאור דחז"ל הקשו שני דקדוקים האח' מאי וירא
יעקב וישמע יעקב מ"ל דכן קאמר לבניו הנה שמעתי כי יש שבר במצרי' עוד
מאי שבר דנקט קרא כי יש אוכל מ"ל ולתרץ דקדוק ראשון אמרו אשרי שאל
יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו ירצה דכיון שיעקב שברו ותוחלתו על ה' עד"
השלך על ה' יהבך היה שבע כאלו היה רואה בחוש הראות כל אותו השבר
של מצרים וז"ש וירא יעקב בראיה כי יש שבר במצרי' וגם בזה מדוייק דנקט
שבר עד"ש שברו על ה' אלהיו ואמר פי' אחר לדקדק יותר תיבת וירא ראיה
במראת הנבואה כי יש שבר במצרי' ומזכן עם פ' הן יהרוס ולא יבנה מקושר
עם הפסוק הקודם אליו דקאמר עמו חכמה וגבורה לו עצה ותבונה והביא
ראיה כיצד לו העצה שהרי משהרס עצתן של שבטים במכירתם אל יוסף
למצרי שנפלו במה שברחו ממנו עוד לא נכנית עצתם לדעת ולהבין ביוסף
לאמר מי זה האיש המשביר לנו כמו שהזכיר לבסוף שזכרו את החלומות
וז"ש הן יהרוס הא' ית' עצת בני אדם לקיי' עצתו ולפי שכל האד' יראה בעיניו
שהוא בונה עצתו והורס אותה בידו כמו שהי' בענין השבטי' שחשבו כי כיון
שלעבד נמכר יוסף למצרי' ואין עבד יכול להיות מלך כי זהו מש"ר המשקים
עבד וכמו שז"ל ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה באופן שבמה שחושב
האדם

האדם שבונה בעצתו הן יהרוס ולא יבנה עוד כענין השבטים ולא עוד שלא
שיסגור על איש זה יוסף כמו שאומ׳ ויבא אותם האיש הביתה ולא ידעו ולא
יבינו לומר אולי יוסף הוא והכל לקיים עצת ה׳ שישתחוו לו אפים ארץ וז״ש
אלו עשרת השבטים שהיו נכנסים ויוצאים וכו׳ וליעקב נתגלה שיוסף קיים
במאי דקאמר וירא יעקב כי יש שבר במצרים והענין ההוא כי במראת
הנבואה ראה כי יש שבר לשון שברון בש״ן ורא׳ סבר בס״מך שהוא לשון תקוה
טובה ובמראה זו כולל כל הדברים אשר ארעו כי יש שבר הוא ענין הרעב
שהיו בו והתקוה טובה להחיות הוא ע״י השבע כי בו קמצו את כל אוכל כו׳
וזה על ידי מי ע״י ויוסף הורד מצרים שהוא שבר אחר שבא אחריו תקוה
טוב ויוסף הוא השליט ועל ידי זה יתגלגל שבר אחר של ועבדוס וענו אותם
וכן רמזו ברדו שברו לנו משם באופן שכל אלו הדברים ראה יעקב במראה
הנבואה דברים סתומים וחתומים בתיבת שבר וסבר ולמה סתם האל יתב׳
אליו הדברים בעבור השבטים שהם הכבכים יחתום כדי שיתקיים ענין
החלום של אחד עשר כבכים כרעים ומשתחוים וז״ש האומר לחרם זה יעקב
שהוא השמש שאמר לו בנבואה הזאת כל הדברים בכוללות ולא יורח לו
הדברים בפירוש רק ידע מזה שיוסף קיים כיון שרא׳ כי יש סבר תקו׳ לשברו
ובעד כבכים כלומר בעבור שיתקיים חלום הכבכים בשבנימן גם כן כרע
והשתחוה יחתום הדברים שהי׳ שבטים לא ראו הלל ולא הבינו אפי׳ אם הוא
קיים וליעקב נתגלה לפחו׳ שיוסף קיים אך לא שהוא מלך וכל הפרטי׳ הראה
לו מכללא ולא בפירוש שאם כן קשה למה אמר אחר כך אותי שכלתם •
או יאמר ובעד כבכים יחתום שלעשרה שבטים חתם הדברים הרבה במה
שלא הבינו אפי׳ אם יוסף קיים אבל ליעקב האומ׳ לחרם אמר לו ולא האיר
לו הדברים בפי׳ והיינו יכולים לומר שולא יורח חוזר אל יעקב שיעקב ידע
הכל ולא פירשו לבניו אבל קשה שראינו שאמר אותו שכלתם וכו׳ ולא היה
חפץ לשלוח את בנימן וכיון שהוא היה יודע כיצד אחר כך ויפג לבו כי לא
האמין להם אשר מחמת זה אנו מוכרחים לפרש שראה דברים סתומים •

ואל שרי יתן לכם רחמים ז״שה היערוך שועך לא בצר וכל מאמצי כח •
אמר ר׳ אלעזר לא תהא בוסר בשעת הריות שלא להתפלל אמ׳ הב״ה
כשם שאני זקוק להוריד גשמים וטללים לגדל צמחים לתחית הבריות כך
תהא זקוק להתפלל לפני ולברך אותי מעין מעשי ולא תאמר אני בריות
מה אני מתפלל וכשתגיע לצרה תבא ותתפלל אלא עד שלא תבא לך צרה
הוי מקדים ומתפלל אמר ר׳ אלעזר אוקיר לאסייא עד דלא תצטריך ליה
מהו וכל מאמצי כח אמר ר׳ יוחנן שכך היו עושים הצדיקים מאמצי כח
הגבורה תדע שהרי יעקב אבינו עדין בנימן אצלו והקדים להתפלל עליו
ואל

מז״ל ואל שדי יתן לכם רחמים ז״שה היערוך שועך וכו׳ •

ואל שדי יתן לכם רחמים:

ראוי לעורר מה הקשו חז"ל בפסוק הפרשה שאמ' זשה היערוך שועך וכו' •
גם נבין מה כונת רבי אלעזר באומרו לא תהא בוסר שלא להתפלל
בשעת ריוח היפא רמיזא ענין זה וכן מאי דקאמר אמר הק"בה כשם שאני
זקוק וכו' היכן הוזכר ענין זה בפסוק • גם אומ' כך תהא זקוק להתפלל לפני
ולברך אותי מהו כונתם • גם מאי מעין מעשי דקאמר • וגם נפל כפל
בדבריהם באומרם לא תאמר אני בריוח מה אני מתפלל וכשתגיע לך צרה
תבא ותתפלל כבר אמר ענין זה לא תהא בוסר שלא להתפלל בשעת ריוח
וכו' ומאי קאמ' אמר ר' אלעזר אוקיר לאביא וכו' הוא כפל ענין במלו' שונות
גם מאי קא מקשה מהו וכל מאמצי כח שיהיה מקושר על פי דרשתם:

הביאור דחז"ל הקשו שאם כונת ואל שדי יתן לכם רחמים הוא הודעה
אחר שזאת עשו קחו מזמרת הארץ וכו' וכסף משנה קחו
בידכם ובזה מובטח אני שישלח את אחיכם אחר ואת בנימן כי במנחה
ההולכת אל האיש יקבל אותם בסבר פנים יפות וליכא חשש שיגיע להם
נזק. מאי קאמר לבסוף ואני כאשר שכולתי וכו' ואם הוא תפלה קשה ג"כ
דקודם הכל היה לו להתפלל ומאי ואל דקאמר בוי"ו כמוסיף על ענין ראשון
דבשלמא כשהוא הודעה צודק הוי"ו • ותרצו חז"ל זשה היערוך שועך לא בצר
הכונה שיעקב תקן תפלה אחר שסלק הרחקת הנזק מצד הכסף המושב
כי עת צרה היא לו כמ"ש אותי שכלתם וכו' • וחז"ל דקדקו בפסוק היערוך
מאי עריכה היא זאת ולמה נקט קרא לא בצר בשלילה לימא בריוח • ולתרץ
השלילה דריש רבי אלעזר לא בוסר כלומר שלא ידמה לבוסר שאינו עשוי כל
צרכו במה שיקשה לבו לבלתי התפלל בעת הריוח והסיבה כמו שאו' למטה
בשיאמר אני בריוח מה אני מתפלל רוצה לומר שאין לי כל כך כונה אלא
כשתגיע הצרה תבא ותתפלל בחשק גדול הזהר ולא תחשוב זאת כי יש לך
להדמות לבוראך שהוא זקוק להוריד גשמים וכו' עם היות שאינו צריך לך
כן תדמה אליו ותהיה נערך אליו כשתהא זקוק להתפלל לפניו ולברך אותו
כלומר מעין מעשיו תעשה שאינו בעמ' לקבל וכו' כן התפלה תהיה כמו
ברכה שהיא בעת הרוחה כאמו' וכי תימ' עדיין קשה דלמה נקט לשון שלילה
באומ' לא בצר לימא בריוח ולזה אמר שצריך שיהיה מעין אוקיר לאביא כו'
כן תתפלל בכונה גדולה כדי שלא תבא עליך הצרה באופן שצריך ב' דברים
בתפלה האחד בריוח כדי שלא יהיה כמוכרח במעשיו ובמאי דקאמר לא
בצר לשון שלילה רומז ענין שני שתהיה בכונה ובחשק כמו אוקיר לאביא כן
תתפלל בכונה בכל כחך • ועתה הקשה מהו בכל מאמצי כח דבשלמ' אם
הייתי מפרש פתיפת לא בצר כונה אחת לבד דהיינו התפלה קודם הצרה

כדי שלא יהיה כמוכרח במעשיו • וכמו דקאמ׳ לא כאן בלעגן שלילה רומז
ענין שאי אתה יכול כונה וכחשק כמו לוקיר למחייה כן תתפלל בכונה בכל
כחך • ושתה הקשה מהו בכל מאדך כמ דכתיב לעיל מן היית מפרש בתיבת
לא כאן כונה מ׳ל כבד דהיינו התפלה קודם הנרה כדי שלא ירגיל כמוכרח
במעשיו היית מפר׳ וכל מאדך כח כנגד העניין השני שאי אתה יכול גם כן בכונה
בכל כחו כמו העומד בנרה אבל עתה שפירשו כי השני עניינים רמוזים
באומרו לא כאן במאי דנקט לעגן שלילה לפ כן מלי וכל מאדך כח מ׳ל ר׳
יוחנן שכך היו הצדיקים עושין מאדך כח הגבורה שהרי יעקב עדיין היה
בניסין לגלגל והקדים להתפלל עליו שנא׳ וש שדי יתן לכם רחמים • הנה כזה
מפורש הפקיק שלזו הודעה שלא תפלה וכלעגן התפלה בפ שדי מורה
כמתכוין כמו מי שמוקיר למקיל כי פ שדי הוא כלומר יאמר די לצרותי •
וכלומ׳ כזה הוא לרמוז שהקדיר תפלתו אחר שהרחיק הנוק בכפף המוסב
כמו שלמעלה הכתוב וכפף משנה וכו׳

ויהי רעב בארץ ידוע ח׳י תמימים זה יצחק ונאלחס לעולם תחיה נור
בארץ הזאת לא יבושו בעת רעה ברעתו של אבימלך • ובימי רעבון
ישבעו ויהי רעב בארץ לא ירעיב ח׳נפש צדיק זה יצחק נור בארץ הזאת •
וחות רשעים יחדוף זה אבימלך •

מזל ויהי רעב בארץ יודע ח׳ימי תמימים כו׳

ראוי לעורר מה הקשו מזל בפסוק הפרשה שהכילו פסוק יודע ה׳ ימי
תמימים • גם לו׳ זה יצחק שהרי כתיבה דרשו לותו ב׳ ומפ כן בכל
הצדיקים יצדק לדורשו ומלי רבותם זל לדורשו בכל מקום • גם לומ׳ופלתם
לעולם תהיה נור בארץ הזאת למה לא דרשו לותו באומרו שכון בארץ וכו׳
שהוא קודם אלין • גם קשה לומרו לא יבושו בעת רעה ברעתו של אבימלך
ופירשו המפרשים דהיינו מה שמצלו לותו הגבים וכמו שדרשו זל בפסוק
ואבימלך הלך אלו מגרר וכו׳ מה היה לו ליצחק בזה דקאמ׳ לא יבושו
מרעתו של אבימלך ומה שייכות לזכימי רעבון שבעו עם ויהי רעב וכו׳ ועוד
כי לפירושן זו הפסוק מהופך דהזל כימי רעבון שבעו ויהי רעב שהוא
הקודם בפרשה ולא יבושו בעת רעה היינו מרעתו של אבימלך שהוא אחר
כך • גם קשה מה חדשו זל בהכילם פסוק אחר לא ידעיב ה׳ נפש צדיק
זה יצחק וחות רשעים יחדוף זה אבימלך היינו הך רק שהכילו מפסוק אחר
ומה הוא כוונתם זל :

חביאור דחזל הקשה לפ שתיבת במרן דקאמר דהזל ויהי רעב
מלבד וכו׳ דכשלמה בפרשה הזכר במרן כמו שאומרו חזל כי
במרן ההוא היה רעב לבד לפסוק משקוח אמר לנו שלפ אחן ישבעו

ואעפך וכו' ותכף בארץ ההיא לבד הכיא רעב ואמר לו שירד למצרים כי
מלתו ית' היתה ירידתו שם כמו שמצאתי בדברי חז"ל • גם כרמז זל • אבל
בזאת שפטיט' שלא יצא לחו"ל תיבת בארץ מיותר' ותירגו זל שגם פה הכונה
לומר כי יודע ה' ימי תמימי' זה יצחק שהיה עולה תמימה ולא היה יכול לצאת
לחו"ל לכן לא הביא רעב רק בארץ ההיא לבד שיהיה לו בית מטוח לנחלתם
לעולם תהיה דהיינו מה שאמר גור בארץ הזאת ולגבי תורתין דמסיעינן
מנחלת הצדיקים הוא לעולם שכלו טוב וכאן שם גרים ולכן אמ"לו גור בארץ
הזאת לשון גרות • ועתה הקשו זל קושיא עצומה מה צורך לזה גור בארץ
אחר שכבר אמר לו אל תרד מצרימה • ושם הכונה לומר שיגור שם ולא בארץ
אחרת מארץ ישראל לא יתכן לומר שיתברך בזה אבל כונתו יתברך לפי
שיצחק בכיא היה והיה יודע שרעה נגד פני אבימלך שהיה העיר מוכיח
עליו גדר שיהיה מגורר לו שיצחק בדיק בשמיה ורחה שם העיר גדר והיה
מפחד מעצמו כפי פי' וזה לו שלא יארע תקלה לאבימלך בזמנו כפי פירוש
הרשון לכן הבטיחו הזל יתבר' גור בארץ הזאת לרמוז לו שלא יבוא בעת
רעתו על אבימלך כלומרם כיון שלא הסכים זכות צדיק יצחק להגין עליו
מדרך גרות תסב ואחרי כתך מן הארץ יארע התקלה לאבימלך וכן היה
כאשר גרתה מפסוקי הפרשה • ולפי הפירוש השני יאמר גור בארץ
הזאת • כלומר לשון גופל על הלשון גור בארץ הזאת שנקראת
גדר ולא תבוא בעת רעה כי תהיה עמך והשם על העיר לרעה
יחשב לאבימלך ולא לך וביאי רעבון שבעו ויהי רעב בארץ • ר' יוסי' שעם
היות שהיה רעב בארץ ועכ"ז מקפר הכתוב ויזרע יצחק בארץ ההיא ומצא
בשנה ההיא כלומר עם היות הארץ מלאה חטובה בשאר הארצות על זל
ועם היות ימי רעבון ברכו ק' שערים דויברכהו ה' וזה רמוז בתיבת ויברכך
למנצח עדיין צדיקים אלו למודעי כי עיקר הבטחותיה' על צדיקים הוא לחיי
נפשם שבעה לחזות בטעם ה' ולבקר בהיכלו • ונפש טלטולה דגבר' וטרדות
הרעב כתי' לזה הביא בפוק לא ירעיב ה' נפש צדיק כלומר כי הבטיחו ה'
שלא ירעיב נפשו מהטיג הדברים הטכליי' גם זה יצחק וכי תימא שהשבים
רעים הוא לאבימלך וחברתו הם עיכוב גדול מהשפיע עליו שפע הקדושה
לזה והות רעתי' יהדוק זה לאבימלך וזהו מה שרמז כלומרו גור בארץ הזאת
והיה עמך כי כונת ולהיה עמך הוא כשלא ירעיב נפשו כנוכ"ג בתיבת

עמך מורה כי הות רעתיים יהדוק :

מ"ל לך לך ויאמר ה' אל אברם לך לך משה שמעי בת וראי והטי אזנך וגו' שמעי בת
ושה שמעי וראי והטי אזנך זה אברהם ושכחי עמך וביח אביך זו ע"א אומרים
בת ורשי כו' לעץ אבי אתה • ויתאו המלך יופיך זה מסה והוא חפץ ליפוחך בעה"ז ולעה"ב

כי הוא אדוניך וגו׳ אמר ר׳ אבין משל לצלוחית של פוליטון הנפעה בבית הקברות ולא היה אדם יודע ריחה מה עשה נטלוה וטלטלוה ממקו׳ למקום והודיעה ריחה בעולם כך היה אברהם בתוך עובדי אלילים אמר לו הקב״ה לך לך מארצך ואני אוריע טבעך בעולם ׃

ראוי לעורר במאמר מה הקשו חז״ל דקאמרי זשה שמעי בת וכו׳ גם קשה מה טעמו חז״ל בכתוב שמעי בת עם פסוק הפרשה שאמרו זשה ומהיכן דרשו בכונת אביך שהוא על העא״ אומרי׳ לעץ אבי אתה גם קשה במאמ׳ באומרו ויתאו המלך יופייך זה ממ״ה דלא דרשי ביה כלל שאם הכונה הוא מה שאומר אח״כ ליפותך בעולם וכו׳ מאי לישנא דקאמר והוא חפץ ליפותך דהי״לל שהוא חפץ ליפותך בעולם וכו׳ ואם הם תרתי דרשות מנא ליהו זל גם קשה במשל שאמר רבי אבין דאינו דומה לנמשל כי הצלוחית של פליטון הנפעה בבית הקברות אומר שלא היה אדם יודע ריחה אבל אברהם כבר נתן ריחו בכבשן האש גם נבין אומר נטלוה וטלטלוה בלשון רבים גם אומרו והודיעה ריחה ולא קאמר ונתנה ריחה׃

הביאור דחזל ראו כפל תיבת לך לך ורשי״ תי׳ להנאתך ולטובתך אמנ׳ חז״ל דקדקו באופן אחר ואמרו זשה דחזל הקשו בפ׳ זה דלא רישיה סיפיה ולא סיפיה רישיה כי השמיע׳ היא באוזן ולמה עשה הכתוב פסקי פסקי דקאמרי שמעי בת הוא מדבר בשמיעת האוזן וראי הוא בחוש העין ראיה והט אוזנך הוא בחוש השמע דהי״לל הטי אזנך ושמעי בת וראי ושכחי עמך וכו׳ או להפך ראי בת ושמעי והטי אוזנך שהיא קושיא עצומה ודקה בפסוק ומובן בעצם באברהם לכן אמרו זל זשה וכו׳ שהכונה שאמר הב״ה לאברהם שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך לך לך וכו׳ וראי כנגד מה שאמר אל הארץ אשר אראך ר״ל כי שם תראה עין בעין באספקלריא המאירה שכינתי כי היא ארץ הקדושה והטי אוזנך אל דברי החטאים האלה אנשי עמך אשר או׳ לעץ אבי אתה ובזה אות׳ תשליך אחרי גוך וזש והטי אזנך לדבריה׳ ושכחי עמך ובית אביך דהיינו מה שאומרי׳ לעץ אבי אתה כי ודאי בהטית אוזנך שתשמע דברים רעים כאלה תשכחם כמת מלב והוא פשט נפלא בפ׳ שמדבר באברהם אמר עוד ויתאו המלך יופייך זה מלך מלכי המלכים ירצה כי בשבתו בח״להוא תחת שר אחד משרי מעלה אבל בארץ ישראל הוא יתברך משגיח עליה וזהו שרמז זה מלך מ״ה כי גבוה מעל גבוה שומר הוא ית׳ בא״י יש הטבה זו כי שם יתאו הוא בעצמו ולא עי״ שר זש יופייך דאין לך יופי גדול מזה וכמו שאמרנו שהוא רמוז בתיבת אשר אראך כי שם אראה פנים אל פנים עמך והוא רמוז בתיבת וראי כאמו׳ גם יש תועל׳ אחר וזש והוא חפץ ליפותך בעולם הזה ולעולם הבא בהרחקת נזק להיותך בין עובדי עז ושם תדע כי

הוא אדוניך ולא אחר והשתחוי לו ולזה שם הפסוק תיבת יופייך כין הדבק י׳
דחוזרת למעלה ולמטה חוזר למעלה כמ״ש ויתאו המלך זהו יופייך ׳ ויופייך
ג״כ כי הוא אדוניך וזה רמז בעה״ב באומ׳ והוא חפץ ליפותך בעול׳ הזה ולעולם
הבא וזה שאמר רבי אבין משל לצלוחית של פליטון הנפעה בבית הקברות
ירצה שעם היותו בבית הקברות עם כל זה ריחו נודף ולא היה אדם
יודע ריחה רוצה לומר ערך ריחה כי אולי יחשוב איזה פתי כי לגבי
אותם הטמאי׳ היה צדיק מה עשה נטלוה רומז כנגד כמה נסיונות שנתנסה
אברהם בטלטולו ממקום למקום עם אבימלך ופרעה והוא עמד בצדקו
ונתפרסם שמו בכל העולם וז״ש כך היה אברהם בתוך עובדי עז׳ כלו׳ שאותם
הפושעי׳ לא ידעו ולא הכירו ריחו של אברה׳ כמו שהוא הצלוחית בין המתים
אבל בלכתו אל ארץ ישראל ולקחו את אשתו אבימלך ופרעה הכירו והודו ולא
בושו בגדולת האל וז״ש הפסוק לך לך ירצה לך אל מקום שאתה חפץ בו שהוא
לפרסם שמי בעולם ושיועילו דבריך ׳

מז״ל ויברך את יוסף גו׳ יראו את ה׳ קדושיו וכו׳

ויברך את יוסף ויאמר וגו׳ יראו את ה׳ קדושיו כי אין מחסור ליראיו בשעה
שבירך אבינו יעקב את יוסף יצא ופניו מצהילות והשבטי׳ אומרים
דין כל עמא עם קיים׳ בשביל שהוא מלך עם מן דקיימין קיימין (ר״ל זה מנהג
כל העם להטות רצונם עם מי שהשעה עומדת לו שהרי יוסף בשביל שהוא
מלך נטה אחריו אבינו יעקב הרי מי שהשעה עומדת לו עומדים ומקיימין
עמו מכל צד) אמ׳ להם יעקב אבינו יראו את ה׳ קדושיו אנא מספקא לכוליה
(פי׳ אני מספיק לכולכם בבר כתי) ויברך את יוסף ויאמר וגו׳ ר׳ כרכיה ואמרי
לה בשם ר׳ יוחנן וריש לקיש ר׳ יוחנן אמר לרועה שהיה רועה ומביט בצאנו
ריש לקיש אמ׳ לנשיא מהלך וזקנים לפניו על דעתיה דר׳ יוחנן אנו צריכים
לכבודו על דעתיה דריש לקיש הוא צריך לכבודנו ׃

איני מאריך בקושיות כי יוכנו בביאו׳ המא׳ בעורת הצור ׳ הנה חז״ל
דקדקו בפרשה אומר ויברך את יוסף כי ואת הברכה לבני יוסף
היתה כי אח״כ ברך את יוסף עם שאר בניו בן פורת יוסף גם הקשו ויברך
את יוסף ויאמר תיבת ויאמר מיותרת גם למה לו ליעקב להתחיל האלהים
וכו׳ ולמה נקט שם אלהים בעת הברכה יותר צדק שם שהוא מדת הרחמים
לזה הביאו חז״ל פסוק יראו את קדושיו אשר ראוי לדקדק בו ג״כ מאי קדושיו
ויראיו דקאמר קרא ׳ גם קשה למה נקט בשלילה כי אין מחסור
ליראיו ולא קאמר כי יש רב טוב ליראיו ׳ אבל הענין הוא
שיעקב אבינו להיותו נביא ידע מה שיאמרו בניו שבשביל שהיה יוסף מלך
ברך את בניו תחלה להם וגם לא ברך את בניהם וז״ש ויברך את יוסף כלומר
ראה

רחה בנכוחתו שזחת הברכה יתלוה ככיו כיוקף שלפי שהוזק מלך לזה עשה
הקדמה ויאמר כלומר ואת היתה לחמירה לא בכיו ולומר להם לותו הרמז
הכלמר בפקוק ירלו את ה' קדושיו כלומר כן למת שאתם רחוים לכל כבוד
לכל יוקף נוסף עליכם בירלת ה' שאמר את האלהים אני ירלו לא כן אתם
שלא חמלתם עלי בשגם עמד בבקיון עם לרוכתו ובלרן שמלה כמו מנרים
והנוזק עומד בנדקו כלופן שמפני נתתי לו לברך את בניו זה דמו כלו' השלמי
הרועה אותי דמו לתיכת האלהים אני ירלו וגם שבדין ירלוני לכבוד אפי' שלא
היה מלך ועוד טעמה לחרת שלפי שכולהו כלרן שמת'נריך לקדש בברכה
זם ירלו את ה' קדושיו כי אין מחסור לירלין דמו לאכלה מקפקק לכולהו פי
הברכות האלו מס שלא את'הם כי כל ד נביו היו מלתו ולא חו' עשיה עושה
מעוה פניה למלכו כ"ל אמר יעקב בהקדמה זו שלום האלהים לאבי התהלכו
וכו' הוא האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה לאבי נרלה כעיניכם
אלכי טועה מדרך האמת כל בשנותי את טעמי לאלון בכור ליוקף יותר מכם
וזה גם כן דמו להם לאחיות כרמיות הקבנו ושמעו כלומר עדין יש ביניכם
חילוק לבחות ונקלה עם יוקף הקבנו להיות באחדות ושמעו כלומר הביטו
שלא ישרחל אביכם כמו שדרמנו שלא שהש סוף עם ישרחל לאביכם וממנו הברכה
וירלו שלפניו ולא תחשדו כאחיכם כי לאחיכות שמלכות אלי עושה ואבי יוחכן
ודים לקיים כל אשר עשיתם בפקוק כפי שבדתו אבי יוחכן אשר אי'הרועה אותי
והוא עשה משל אל הרועה את נאלו לדמו שהוא יתבר לימי נריך לאיכו שלא
שדרכה הוא מכלכל אותנו וכו' לכל דים לקיים קל אשר אומר האלהי' אשר
התהלכו לאבותי לפניו והוא עשה משל לנשיא וכו' שהוקבים גורמים הנשיאות
לנשיא כן האבות פרקמו אלהותו בשלם ומכל לומר כי יעקב דבר בענוה
גדולה ואמר שמנד אבותיו הקדושים ינדק לו' השלים אשר התהלכו אבותי
לפניו במשל הנשיא כשהוא יתברך נריך לבבדם יען פרקמו אלהותו בשלם
אבל מנדי אומר האלהים הרועה אותי כי אני נריך לבכדו כי בערכי הוא
כדמה לרועה את נאלו שהנאן נריכים אל הרועה שיכלכל אותם במרע"טוב
כן כלכל אותי מעודי ועד היום הזה כי אני רועה בעמי אלוני בערך אבותי
שהתהלכו לפניו ויותר מזה מכל לפרש בפקוק שהים יעקב אומר השלים
אשר התהלכו אבותי לפניו הוא עשה לי בוכות אלוהי אברהם ויצחק
לעשות שהאלהים יהיה הרועה אותי מעודי עד היום הזה׳

המלאך הגואל אותי מכל רע אם ר' יוסי בר חלפתא גדולה היא הפרנסה, אין המלאך
כפלים בל ידה בלידה כתיב בעצם תלרי בנים בפרנסה כתיב בעצבון גואל אותי
תאכלנה כל ימי חייך ה' אלעזר ור שמואל בר נחמן אר אלעזר אמר הקיש גדולה היים
גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה מה גאולה כפלים אף פרנסה כפלים מה פרנסה בפרנסה כנ

פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום ור' שמואל בר נחמן אמר וגדולה מן
הגאולה שהגאולה ע"י מלאך ופרנסה ע"י של הקב"ה שנאמר פותח את ידיך ומשביע לכל חי
רצון ר' יהושע בן לוי אמר קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף לגזר
ים סוף לגזרים וכתיב תמן נותן לחם לכל בשר:

דאוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפקוח הפרשה להכי עמיק זה. עוד צריך
לדקדק כדכתי רבי יוסי בן חלפתא דקאמר קשה היה הפרשה דהול
לומר קשה הפרנקה כפלים וכו'. גם במומרו בלידה דהוה ליה למימר
כפלים מהלידה. עוד צריך להבין דכתי רבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמן
דגרסה דפליגי בהדי דרבי אלעזר מקים פרנקה לגאולה ורבי שמואל בר'
סהיה גדולה וקשה טובא הל' קושיא מעמין וכי לא קרלנ"ה רבי אלעזר הפה'
דקאמר המלאך הגואל וכפרנקה כתיב פותח את ידיך. וקושיא לבון
דקאמר רבי שמואל גדולה בניו כמוקים על עסק דאמון דכתין דפליג אתק'
הלל גדולה מן הגאולה. ובכין למה לא הכיה רבי שמואל מפקוק הפרשה
שאומר האלהים הרועה אותי מדי חייי פרנקה והוי פקוק מן התורה ולא
זכיה מפקוק שאם פותח את ידך שהוי מה כתובים. גם צריך להבין בדכתי
דבי אלעזר דקאמר הקים גאולה לפרנקה ופרנקה לגאולה כרא כפל עסק
שהרי בתו' הקים גאולה לפרנקה אין הקש למחנה. גם דוק לאחר דק
דלא נקט כקרא שהפרנקה הוזכרה קודם כפקוק כאומרו האלהים הרועה
אותי ואחר כך המלאך וכל הלא הקים פרנקה לגאולה שהוי הקודם. גם
נכין כי זה המאמר בעצמו מכיון כפר את בראשית פ' ב' על פקוק בעצבון
תאכלנה ויש קצת שנויים שאם הוכיר הקש ממה שנאמר ויפרקם מצריים
ומיניהו מתן לחם לכל בשר. הנה כוס מתורגם דיוק זה דקודם הוזכר
שם הגאולה לכל עניין קאמר דפרנקה לגאולה היכן הוקשה. ואם הוי
מדהוקש גאולה אליה ואין הקש למחנה אם כן למה כפל דכתי ומ' ופרנקה
לגאולה. גם יש שאומ' שאם תאמר מה גאולה פלאים אף פרנקה פלאים
וכאן הוא כפלים וכדאי דלא פליגי דאבי מתני כל צריך לומר לעתיד
חביאור דחז"ל דקדקו למה שיכה כאן האלהים הרועה אותי ולא בגאולה
דאמר המלאך לאשר מזה מבואר תכף כי קאמר היה הפרנקה כמו
שאומר אחר"כ שהיה ע"י הקב"ה ואמר קאמר הוה הפרנקה ולא אמר קאמר פרנקה
הכוונה דלא תימא שהקושי הוה מצד שהוה דבר מתמיד בכל יום לא כן הלי'
שהיה לפרקים. ולפלול זה אמר קאמר היה הפרנקה שלא היה מצד עצמה
כפלים כלידה ואמר כפלים בלידה ולא אמר מן הלידה לרמוז ענין אחר
שמלבד שהיה כפלים מן הלידה יש לה ענין אחר שהיה כגאולה בלי' שהרי
לידה בלי פרנקה לפי הפשט שהולד שהיה כמת פרנקה לחוקקות שתהיה

לה כח לילד זה כפליס רוצה לומר היא כפליס וגם היא כלולה כלידה
בלי פרנקה ליכא ופרנקה בלא לידה ליכא • והביא ראיה היות הפרנקה
כפליס דכתיב כה בעצבון הוא בלשון רבים ומעות רבי שניס וכלידה כתיב
בעצב ור אלעזר ורבי שמואל תרוויהו מקברי ענין לחד ופליגי בעניו אחר
כי רבי שמואל לא פליג אתק הפרנקה היא כפליס • גם הוקשה
מפני שהיא בכל יום כמו שנתבאר מהקש של רבי אלעזר אבל קבר
מוכרח עוד הפרנקה שהיא ע"י הקבה לא כן הגלולה שהיא ע"י מלאך אבל
רבי אלעזר קבר דמהיות קרע דפותח לת ידיך ליכא למשמע מינה שהרי
כתיב ויפרקנו מצרימה שהוא בגלולה שהוא על ידי מלאך וכתיב נותן לחס
לכל בשר והכל יהיה ע"י מלאך שכמו שנחשב שליח של הקבה שגלגלנו שהוא
כמו שויפרקנו מצרימה הוא בעצמו כמו כן נותן לחס הוא ע"י שליח ונחשב
כמו שהוא בעצמו המותן וכן בפקוק הפרשה מכל לומר המלהיס הרוע לותי
הוא על ידי המלאך הגוש לותי וכן פקוק פותח לת ידיך הוא כמה שגולה
מלאכו ומשביע ע"י לכל חי רצון כלומר ליכא למשמע מה שמביא ראיה רבי
שמואל • ולכן עשה רבי אלעזר הקש שלו שהשוה לחד בלי תוספת
ומרגעת ולמר הקיש גלולה לפרנקה ופרנקה לגלולה כלומר שמכי פניס הס'
שהקיש גלולה לפרנקה הוא בפקוק תהלים ויפרקנו מצרימה ולחר כך כתיב
נותן לחס וכו' הרי שהקיש שם גלולה לפרנקה ולהיות שזה הקש הוא יותר
נכון מהקש הראשון כלן שהקיש פרנקה לגלולה בפקוק המלהיס הרועה
לותי המלאך יען כי ליכא כיה תכרת מהלהיס למלאך לזה הוסיף קודם
הקיש גלולה לפרנקה הוא שהקש השמור בתהלים שהוא הקש שלס
בלי שמו בו כלל ולחר כך לומר ופרנקה לגלולה שהקשה של הפרנקה שנמ'
בו המלהיס המלאך ולימה הקש גיוה כוף מוף הוא הקש כפול לשר מחמת
יתרון הקשים כלמוד שני דברים הס' הוכירו כלן חזל והלחר שם בפרשת
הרשעית כי שהקש השמור כלן הוא למד מה גלולה כפליס דכתי' לאכי
לנכי הוא מנחמכ' נחמו נחמו בני פרנקה ומה פרנקה בכל יום לף גלולה
בכל יום המלך יתברך עשה לנו כמה נסים חלת שהס מכוסים מבני חלש
ושם בהקש של תהלים שלמד שמה גלולה פלא"ס דכתיב מרת תהלו' עשה
פלא בענין הגלולה שהוא דבר פלא שתמהים בה בני חלם בן הפרנק' הוא
דבר פלא שיגיד המלם לפילו שהכרחי וזה השמיענו בהקש של תהלים
דכתיב ויפרקנו מצרימה נותן לחס וכו' כי לפילו הלחס לבדו קשה כקריעת
ים סוף וכמו שלומ' ר' יהושע בן לוי בלופן שלזה נדיך שני הקשים שמהקש
הנלמר כלן בתהלים הרועה ליכא למימ' דהיינו בהקפיק לו בכל הנורך
ביתר עשת ולא בפרנקה שהכרחית • לכל מהקש של תהלים יוכן שלפני
הכרחי דשם קלמר קרע נותן לחס לבל בשר לחר ויפרקנו רומז שלפילו
הלחס

הלחם הוא שקול כמו הגדולה. וזה הענין כעצמו מוכל לומר בלופן לחך
קשה היא הפרנסה כלומר הכרחי לכל מותרות כלל ומה שלא הכיר
רבי שמואל בפרוק המלהים הרעש לומי שלין רחיה דעשני יעקב שוכותי
עדיף מיתפרנס עי הבא מבפוק פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון
דקלמר לכל חי היה רחיה עצומה שכל שין המתרנסים הוא עי הקב"ה ור'
יהושע בן לוי הוסיף לקח טוב שמלכר שגדולה הפרנסה שהיא עי הקב"ה
ולא על ידי מלאך הם קטין מוכחתיו של אדם ירבה מצד שלין בחדם הכתוב
לקבל כמו קריעת ים סוף שהיתה הפך מהטבע והיתה קשה לפני הקב"ה
יען כי הללו עובדי עכ"ם כדכתיב ועבר בים צר כן הם קשים לפניו יען שלין
בהם הכנה לקבל וזה דקדק בלומרו מוכחתיו של אדם בכימי ולא קלת מוכחות
האדם וקרא דייקא דקלמר נותן לחם לכל בשר תיבת כשר מורה שהיכם
בגוים ולזה לא הכיר בפרוק פותח ידיך כפרוק המלאך הגואל כמו שהכיר
ר' שמואל שיובן ממנו שהוא קשה מן הגדולה כמש"ל תבא קמא שהם שוים:

ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה [שה כי מבורכי
ישרון ארץ ומקוללין יכרתו אמר ר' מאיר כל המברך את ישראל כאלו
מברך את השכינה שנאמר כי מבורכי כי מברכהן לא נאמר לאכי מבורכי
אמר ר' שמעון בן יוסי כל העוזר את ישראל בלא עוזר את השכינה שנאמר
ארור מרוז אמר מלאך ה' ארור ארור יושביה כי לא באו לעזרת ה' וכי צריך
סיוע אלא ללמדך שכל העוזר את ישראל כאלו עוזר את השכינה אמר ר'
ישמעאל את מוצא שהצדיקים מברכים לבניהם בשעת מיתתם שכן הוא
אומר לעשו ואברכך לפני ה' לפני מותי ולפי' כשהלה יעקב נשל יוסף שני
בניו והכניסם אל אביו שיברכם:

מל הנס
מביך מולה
שה כי
מבורכי ישרו

ראוי לעורר המעשה מה הקשו חז"ל בפ' הפרשה שלחו וכו' עוד
קשה מלי קאמר ר' מאיר כי מברכהן לא כלאמר מהרי הפקו' הקודם
שלנו לומר לזה הענ ולא ישלם ונדיק סיפורותיו וכיצד ינדק כי מברכיהן
יהושע ארץ כיון שלימד מדבר שלנו בנדיק ר' דתידוק מינה שכל המברך את
ישראל כאלו מברך את השכינה. גם ר' שמעון בן יוחאי ע"ה מלי קא מוקיף
על תקר כל העוזר וכו' דומלי כיון שהמברך וכו' כאלו מברך את השכינה
כן בכל הפרשיות ולמה נזכיר קרא לחר כאן של כי לא בלו לעזרת ה' גבור'
ומלי קאמר ר' שמעון את מוצא שהצדיקים מברכין לבניהם וכו' מלי קאמר
שיהיה להם שייכות עם הלמודים ודברי הלמודים צריך להיות שיהיה להם
שייכות בפר' דלר' שמעון ניחא דקאמר שכה לחיך חולה שהוא עת לקבל
הברכה לפיכך לקח עמו בניו שהוא לבל לפי הקרי ר' מאיר ור' שמעון כרת לאלו

שיך

שייך כלל · גם מאי קאמר שכן הוא אומר לעשו דה׳ל׳ל שנאמר ואברכך לפני
ה׳ לפני מותי · גם קשה למה מאריך כל כך לפיכך כשחלה יעקב נטל יוסף
שני בניו וכו׳ נראה אריכות לשון די שיאמר לפיכך נטל יוסף וכו׳ דודאי
בחלה יעקב עסקינן שמדבר בפ׳ הנה אביך חולה ·

הביאור דחז׳ל הקשו למה אומר ויהי אחרי הדברים דכל אחרי מופלג
ובפ׳ הקודמים כתיב ויקרבו ימי ישראל למות שניהו ושכבתי וכו׳
נראה תכיפות אל המיתה לכן אמר ז׳שה כי מבורכיו ירשו ארץ · דקשה שם
דה׳ל׳ל כי מברכיהן לפי שבפ׳ הקודמים כתיב יודע ה׳ ימי תמימים לתת להם
שכרם שונחלתם לעולם תהיה להנחיל להם ארץ החיים ולא יבושו בעת רעה
וכו׳ לא כן הרשעים כי רשעים יאבדו וגו׳ ופיר׳ ההפרש של הרשע מן הצדיק
כי לוה רשע ולא ישלם אפילו מה שלוה מאחרים והצדיק אדרבה חונן ונותן
משלו ולכן ראוי הוא כי מברכיהן ה׳ לצדיקים שירשו ארץ כמו שאמ׳ ונחלתם
לעולם תהיה ומקלליהן לרשעים שיכרתו כמו שאמ׳ כי רשעים יאבדו כן היה
לו לומר בכתובים אבל הכונה ברישא דקרא השמיענו מה שאומר ר׳ מאיר
כי מבורכיו דכל המברך את ישראל כאלו מברך את השכינה ולכן נקט קרא
לשון יחיד כי מבורכיו של הב״ה הם המבורכים של הצדיקים הנזכ׳ לעיל יען
כי המברך אותם כמברך את השכינ׳ וכן בסיפיה דקרא השמיענו שהעוזר
את ישראל וכו׳ כי לכן מרוז לפי שלא בא לעזרת ישראל קללו מלאך ה׳
וז״ש ומקולליו יכרתו וכונת ז׳ל בזה שיוסף היה מתרשל פן יאמרו שתכף רצה
לקבל שכרו של ההבטחה שהבטיח לאביו להוליכו אל מקום אבותיו לז״א
ויהי אחרי הדברים האלה כלומר מופלג מהדברים הנ״ל ויאמר המגיד
שהוא אפרי׳ שהיה חכם בחכמ׳ שאז״ל שהיה משמש את יעקב דשמושה יותר
מלימודה או השכינה שהוא ראש המטה הנזכ׳ בפ׳ הקודם הנה אביך חולה
יר׳ כנותן טוב טעם לבל יתרשל ללכת אליו ואל יחשוב וישעה לדברי שקר
שיאמרו שהולך לקבל שכרו שיסתום פיהם בשתי טענות מספיקות · הא׳
שאדרבא הוא מזכהו במה שיברך אל בניו כאלו מברך את השכינה · ועוד
דכיון שהוא חולה וצריך עזר לתומכו וכל העוזר את ישר׳ כעוזר את השכינה
ובכניסת יוסף שהיה בן גילו היה מקל מעליו אחד מס׳ מחוליו כמו שרמזו
בויתחזק ישראל וישב על המטה שחבר א׳ מששים כמספר המטה נ״ט וז״ש
ויקח את שני בניו הוא הבחינה הראשונה לשיברכם ותיבת עמו שהיא
מיותרת רומז הבחינה השנית שבלכתו הוא היה עזר אל אביו להקל מחליו
אבל רבי ישמעאל אמר שאין צורך לאלו הטענות שבהיותו חולה הוא טענה
מספקת עמו ללכת אל אביו ואל יחשדו אותו שכך היה מנהגם שאת מוצא
שהצדיקים מברכים לבניהם בשעת מיתתם יען כי השכינה נמצאת שם
באותה שעה לקבל נשמתם שכן הוא אומר לעשו ואברכך לפני ה׳ לפני מותי

ולהיות שלא הדברי לא נאמר כי יצחק כי אם כרבקה כשמדברת עם יעקב שמעתי את אביך מדבר עם עשו אחיך לאמר כונה רבקה ליעקב כי מה שאמר יצחק בטרם למות הכונה בעבור היות לפני ה' שטס המכיר כלמור ולזה אמר רבי ישמעאל את מונח בלומר לעשו שלא בדברי יצחק לתמר בפי' הנה תמצאם בטוב דעתך כי זהו כוונתו כמו שאמר הלרבק כתיבת לאמר בלשון שלוח טענה מספקת שלפיכך כשחלה יעקב נטל יוסף שני בניו והכניסם שיברכם לפיכה למיחם למידי שהשעה גריכה לכך כלמור ׳

ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים וגומ' החדש הזה לכם ראש חדשים הוה קול דודי הנה זה בא וכל העניין בפרשיות עד עמכם שנאמר ענה דודי ואמר לי מה את עושה כאן במקום שמאים אשר בשר חמורים בשרם וזרמת סוסים זרמתם קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך אמרו לפניו רבון העולם ארבעמאו שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו אם לחם בכר שלמו שנ' כי חנה חסתו עבר מיד גילו הצדיקים את ראשיהן שהיה מבושה שנאמר הנצנים נראו בארץ אלו הם שבטו של לוי שהיו צדיקים כולם ׳ ד"א הנצנים נראו בארץ אלו הכהנים בני אהרן אלעזר בנו פנחס בנו ׳ ד"א הנצנים נראו בארץ אלו המלכים דוד שלמה רחבעם ואסה ואביה ׳ ד"א הנצנים אלו חלוים אסף הראש ומשנתו זכריה כיון שראה הב"ה כך אמר עת הזמיר הגיע זמן של לוים לומר לפני שירים ומזמורים ׳ ד"א עת הזמיר הגיע כיון ששמע הב"ה את ישראל שאמרו את השירה אמר וקול התור נשמע בארצינו ששמע קולן בזכות אברהם שהקריב תור וגוזל מה כתיב אחריו התאנה חנטה פגיה אלו הצדיקים והישרים והנפנים סמדר נתנו ריח אלו הבינונים שעשו תשובה מכאן ואילך קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך כשיצאו ישראל ממצרים אמר להם הב"ה אין לכם חדש גדול מזה לפיכך נקרא ראשון שנאמר ראש חדשים ׳

מזל המלכים
סוס לכס
רתם מלל
קול דודי
הנה זה בא

ראוי לעורר במאמר הראשונים מה דקדקו חזל בפסוק הפרשה שהביאו הב"ה גם כאן להכין מלי קאמר וכל העניין כפרשיו עד עמכם שנאמר ענה דודי ואמר לי כרמה דברים כלי הכונה כלל גם מלי קאמר מה לת עושה כאן וכו' להיכא רמיזא בכתוב במקום טמאים וכו' וכי לא ידעינן שהיו טמאים ולמה לא יאמר להם בשעבוד קשה במומר וכלכנים כי מצד זה יגלו בוריון יותר ומהו כותב במקום טמאי אמר כבר חמורי כשר חרמת סוסי זרמתם עוד קשה שלם דברים של מה לתה עושה כאן המואים הם כקומי לך הנה כעה קא דריש לתי קומי לך ממרו וכו' מכל זה לינו קומי מקומי לך תזור למעלה ומחי בעה כבי הנה הקתו דריש ממרו לפניו מעפי מכדפים

יזם הפקם בקומי לך וכו׳ מקומר למעלה גם צריך להבין לומ׳ מיד גילו הנדיקים
את רשותם ולמה לא גלו מקדמת דנא רשעיהם מכסו על לוי שהיו נדיקים
כולם ומה הוא הביקוי שהיה להם דקאמר שהיה מכוסה וצריך להבין גלו
הפירושים דקאי רבים במכסו על לוי וכהנים ומלכים וכלויים דקאי
הרשם וכו׳ ומכו הביניים שביניהם ומה הפרש מכסו על לוי ללויים כי שו ושו
לויים הם גם צריך להבין לומרו כיון שרשה הכתי כך למר עת הזמיר למה
רשה זה עתה ולא קודם הוא כשכיל שהשל זמן המעבוד שם כן לימו תלוי
ברשיה שהרי בכל זמן היה יכול לרשות הנדיקים שכסו על לוי הפרנים
והמלכי׳ הלויים כשרשה שהם דכרי׳ כלי הכנה והיכה רמיזת כל שו הדרשות
בפקום הפרשה גם צריך להבין בלומרו דר״ש עת הזמיר הגיע כיון שמע
הכ״ם לת ישראל שלמרות הסיבה כי לימו מנדון דידן שעתה הוא מדבר
ביניהה גם קשה מלי דקאמר למר קול התור נשמע בלשונו משמע קולם
של ישראל בזכות לכרהם שהקריב תור וגוזל ולמה לא ישמע קולם בזכותם
שלמרו מיכה ומנח להנ לדרוש כך לימת עת הזמיר הגיע עדיהיינו הגיע
זמן של ישראל שלמרו מיכה בים כמו שדרשו הגיע זמן של לויס לומר לפני
שיריס ומזמרו׳ כי יותר בקרוב היה ענין השיכה זכרין לומרו׳ה בתיב לחרישו
התלנה חנטה פגיה ולנו הנדיקים והישרים וכמדרש רבה בשיר השירים
דרשו שלו פושעי ישראל והקברת נותנת שהם שתתמים שלה נתכ שלו כמו
לכלה פנה ומלי קברתוה המדרש וכיון לומרו מכפן ולילך קומי לך לם
מכפן ולילך הוא לחרי השיכה וכו׳ קשה שלה שייך בשנם כעה לומר לחל
כשיגלו ישראל ממגריס לל הכ״ם וכו׳ זה הכלל המלמד הזה בולו מקום הוא

ולומר דורשני׳ חכיאור דחזל דקדקו בשני הפקוקים של הפרשה
בו׳ ילמר ה׳ שלו משה ושלו לאהרן ופקום החדש הוה לכם קשת דקדוקים למר
יתורגו כפי דרשתם כל הפקוקים כמין חומר הלחד קשה למה נלמר בלשון
מגריס שחזל לורשים על זה כמה דרשות גם למה שלו משה ושלו לאהרן זה
הדכור יותר מכשאר הדכרות הן לשת חזל למרודלפי׳ במקום שפת הדכור
למשה ולאהרן וע כל כך משעטים למעט שלה היה שלה למשה לבדו ולפי
צריך טעם למה היו בלותם הפרטים שלו משה ולאהרן שתה גפרט כמלמר
זה למה היה לשניהם גם תיבת לומר קשה, עוד דקדקו תיבת סזה דהזל
החדש לכם רשם חדשים עד שדרשו חזל מכאן שהתקשה משה בחדש הלכה
ובמנר שלזה מעשה המכורה כמנרה כשנצטוה לזה מלי ההלל קול דודי הנה
זה בל דקדקו תיבת זה הלמורה שם דה הלל קול דודי הנה בא מדבל רמז כי
כשבל שיהם משה בתיבת זה כח להם להיינו החדש הזה דקאי פה בפרשה
ולהיות שהזה ירוע מה שלמרו חזל כי כימי החשך מתו בל פושעי ישראל כי
ומושעים עלו בני ישראל מלרן מגריס ר׳ משמעים לת מתתם מלות שזה שלו

כוכת זה המאמר דחזל דקדקו עם מאי קול דודי דקאמר מתחלה ואחר כך
אומר ענה דודי ואמר לי מכל הכוכה כי הם אני ומכים הרחמן הייכו בחותם
המכות רחמוכות שהיו פוסעי ישראל מרוכים ורוכא דרוכא רשעים היה קול
דכרים הם שומעים כמי שמוע קול מדכר שלא לנוכח ואח"כ כמכת החבר
כשמתו לותם הרשעי כולם נתפרקם להם יותר הדכור ג"ם כעלם וכל הפרשיו
עד עמכם היינו מם פרעה לאחר מכת החשך גם עמכם ילך עמכם כי לו
הוא מה שכאמר ענה דודי ואמר לי מה את עושה כאן דמקדמת דנא שלו
ואלו רשעים היו כי לולי כן כתר רוכא ואח"כ המקו' של טמאים מכוון להם לכל
עכמזי שכאכר מתו כל הפוסעים הם הרכים לזדק שענה דודי ע"ז מאה
ואמר לי ע"ז להרן קומי לך וכו' מה את עושה כאן במקום טמאים דכיון שאלו
היו נדיקים כשכאכר מתו הרשעים לאיכו מתייחם המקום שליהם ושכז עדיין
גריכים לאו למנח להם זכות שכעכורו יגלו דה ייכו מקום שהיו פרוסים
כעריות כמ"ש חזל גן נעול וכו' לזה הגנתי של ורמת קוסים זרמתם שהיו זכלים
וטמאים לא כן ישראל שהיו קדושים כוה לכן קומי לך רעיתי יפתי עתה נזדק
שאר כ"עמך לנכח שכך עתה היו כולם יפים לאחר שהוא הפקולת הפוסעים
שכיניה' לכל הם לא"ל לפכיו רכון העולם ת"שכה חמרת לו להשתעבד הכוכה
הן לאת שלא רלו שלא כרלי הפוסעים מפני שלא היו רוצים לנאת שהיו
לרוקים כטומאתם מפני העושר לכל שו מטעם לאחר של חכידות כאן עדיין
לא הגיע הזמן והשיב הש"י כי הנה הקתו עבר וכו' שכבר נשלם זמן כשחשוב
מבין הכתרים וכמו שאמרו חזל שלא קאמר קרא כי גר יהיה זרעך בארץ
מצרי' שלא בארץ לא לתם דהייכו ארץ מצרי' ומה הלרנו ומכל לו' כי זה העניך
דמוו בארץ בארץ מצרי' לא כלו' שזה העכין יעיב להם כשיעו לו שעדיין לא הגיע
הזמן וכי בארץ מצרי' כתי' והו' רמז מה של"ם כי הנה הקתו עבר וזש מיד גלו
הנדיקי' רלשיה שהי' מכוף כלו' שמקוד שהיו הרו' רשעי' היו מכופי' הנדיקי'
ועתה שכבר מתו כחשך גלו הנדיקי' רלשיהם הם שבטו של לו' זש הנכנים
גרמו עתה בארץ שהיו מכופים מקודם כלאמור על שבטו של לו' דש"ל חלק
הכהנים והכוכה כפי שני הפירושים שמובן תיבת לכם הלאמור כפשוט כלו'
לכם ובעבורכם מפה ולהרן מפה שהיה לו' ולהרן כהן כוכות היונחים
מחלניה יהיה רלש חדש' ולפי זה נר"ו כארץ היינו בארץ מצרים לא כל כפי
השני פרושים לחרים שהוא על המלכים הטו' והלויים לפף וכו' עתה לומר
ריכותא טפי שגם הכנעים כרלו בארץ היא מ"ז גרם שעת הזמיר הגיע כי
הכל גלוי לפכיו ית' והוא רלה מה שעתיד להיות בארץ הקדם לאמר עוד כיון
שרלה הב"ה כך קמ"ל ובו"ל לפי זה הפי' מובן שרלה ה' מה שלא רלה שוב כבר כי
לפי הפי' הרחשוכים שהיו שבטו של לו' הוא כהכנים פנחס כולם רלו לותם
לכל עתה ילדק דכיון שרלה הב"ה מה שלא רלה לאחר שהוא על העתיד

שהוא את נוסף עתידו למ עת הזמי הגיע הגיע זמנן של לויים לו שירי ומזמורי
ולפי זה וקול התור נשמע בארצנו יהי' על מצבנו של לוי שהיו עוסקי בתורה
בארצנו היינו בארץ מגרים לפי מה שכתוב הפי' רמתון כפי' הנגנים שהוא
מכנו של לוי לכל כפי הפי' הרמתונים שה נגנים נרמז שהם הלויים לומר
ד"ל עת הזמיר הגיע כיון שנשמע הקולה את ישראל שלמדו את השיר לומר
קול התור נשמע בארצנו ירצה שהלל יתב' לומר הן לומת שעת הזמיר הגיע
שעתידים לומר ישראל שירה לכל לויכו מספיק להם כיון שעתה לא היו
זכאים כי אם הלויים שהיו נדיקי ולזה לומר הגיע זמן של לויים לו לפני שירים
וכו' כיון שהם נדיקים גמורים מעתה לכי נשמע כשו לום לפני מה שעתידים
לומר לכל ביישראל מי גדם שהיה הלל שומע כלנו לומרי שירה זכותו של
לכרהם זכות לכות מצר כלי בפק ידמו לל נזר חנכו וישובו מכללה זש
קול התור זה לכרהם גדם שנשמע בארצנו השירה שעתידים לום' מה כתיב
התלכה חנטה פגיה הלו הנדיקים והישרים וטעמו שפגיה הוא מורה על
והפרי מינק ככר לעולם לכל הכנומי' עדין נריכים לעשות פרי ולילה הלל
ריח לכד שעשו תשובה מכאן ולילך קומי לך כלו כוכותך ולילך נריך לזכות
לחרים כוכות לכות הרי בזה תרגמו כל מה שדקדקתי כמאמר ולפי הלמת
שהוא קשה ההכנה לכל זהו הכרלה לפי עד לישכו:

ויצא יעקב וכי לא יצא משם אלא חוא ואת אמר ויצא אלא כל זמן שצדיק
בעי' הוא זיוה חוא שבחה הוא הדרה יצא משם פנה זיוה פנה חודה
פנה הדרה ודכותה ותצא מן המקום אשר היתה שמה וכי לא יצא משם אלא
היא וכו' אלא כל זמן וכו' ניתא תמן שלא היתה שם אלא אותה צדקת בלבד
ברם הכא לא חיו שם יצחק ורבקה אלא לא דומת זכותו של צדיק אחר
לזכותם של שני צדיקים:

מלל זיבא יעקב מבאר וכי לא יבא משם מלא סוף וכו'

האוי לעורר מה הקשו מלל וכי לא יבא משם וכו' והלא כמה חמרים
וכו' וכי יחשוב החמרים והגמלים שיצאו גם קשה כפל דכרין
כלומלת לחרת ויבא יעקב שהוא כפל דכרים דהיינו מה שהקשה וכי לא
יבא משם שלא הוא גם מלי הוא זיוה שבחה הוא הדרה דקשי הדברי
כפולים: גם כאין לומרו ודכותה ותצא מן המקום וכי לא יצא וכו' הלמה
נריך לחזור הקושיא משם והיה לו לקצר דכריו ודכותה ותצא מן המקום שכל
זמן שהנדקת וכו' גם מלי קאמר ניחא תמן וכו' היה ליה לקשויי כאן
דמלי לכיחא תמן ידוע הוא ועוד קשה בי ואלת הקושיא של ברם הכא
לא היו משם יצחק ורבקה קשה לותה קודם הכיאו ולכותה ויאמר והלא
היו משם יצחק ורבקה וכו' וכיון שכי כוסה מלפן לאן נורך לזכותה

דמכש נפיק שלש לפילגשיות שם שכי נדיקוש יצחק ורבקה קאמר כנס
זיוה כנה הודה כל שכן שם שלא היתה שלא לותה נדקת לבדה ועוד קשה
למה הטמיעכו הדבה בשני מקומות שכל זמן שהנדיק בעיר הוא הול הוא
זוה והדר פה ביעקב ושם בכעמי שלא דבר הוא שלת הקושי היא לחנלין
כי בשלמא ביעקב הוא לשמועינן הכך מלי דקאמר דכיחא תמן דקאמר
דקוה אמרינן כי כשהין שלא נדקת לחת לו נדיק לחת בעיר בשזוב שם
כנה הודה וכו לכל כשזוב לחרים הוה למיכת דלא קמ"ל לכל ליטמעינן
ביעקב שלעפ"י שהיו לחרים שם יצחק ורבקה כנה זיוה וכו וכל שכן בכעמי
עוד צריך לדקדק למה טיכה לת טעמו ולא קיבעה ריטיה דקאמר יצא משם
כנה הודה וכו ולא קאמר יצא משם יצא הודה לו כנה משם כנה הודה כו'

כפי גרסת הספרים דגרסי הכי כרכה צריך להבין מלי כונתם ז

חב אור הוא דכונת חזל הוא דקשה מה בונת הכתוב לומר ויצא יעקב
דה"ל לל ויל יעקב חרנה וכודלי טיצא ממקומו ולתרץ זש
היה לפשר לומ' שלא יוצא יעקב היה דורש מעמו כגלות מהלרן מסי לבית
לא נתפרסם יציאתו רק כשיצא מבאר שבע משום מקום לחר שהלך שם
להתפלל כדחזל לכל חזל במאחר זה מפרשי בלוקן לתר והוא דקשי קושיא
לחרת וכי לא יצא משם מבאר שבע שלא הוא ושלא כמה חמרי כמה גמלי
יצאו לשר לין לכו תועלת לדעת יציאתם ולת לשר ויצא יעקב הלומ' שקומיתן
שכמו שלין לנו תועלת בכפור יציאת הגמלים וחמרים כן מה לנו לדעת
יציאת יעקב שלא שכונת הפסוק לומר שכל זמן שהנדיק בעיר הוא זיוה ר"ל
כמעשיו הטובי' מאיר לארץ להשפיע שפע ברכ' וכזה הוו רשו לשר תורתו
ומעשיו הוא שבח הוא לדרש שמשפיע על העיר שנותב בשבת לשטיב להם
בכל תענוגי העולם הזש על ידי מה שמכניס לותם בנפשם להדריב לדרך
טוב כמוהו והוא זיוה ר"ל לעשות מאיר קדושתו על הארץ וכזה הוא שכתב
להדריכם כמוהו הוא הדרך בנגד הטוב המגיע עליהם על ידי כך ולו
נאמר שלקח ג' שלוקות בנגדו ובנגד יצחק ורבקה שהיו שלשה כי ביציאתו
עשה רושם לשלשתם כמו שכאמר יצא משם כנה הודה וכו' לומר לנו יצא כי
לא לבד יצא השלשה שהיה הוא שכניה שלא כנס גם שלחרים הוא זש
והדרך כי לומר דומה וכוא נדיק לבדו כמו שלומר לחר כך ודכותה ותן
המקום הכובה שכמו שפלוש הנדיק מודיק ענין זה כן בלשם לעפ"י שלינה
בכל המלות עושה רושם ביציאתה ושוב להקשות שם הקושיא כי שם קשיא
הקושי' יותר מהדרך כלו' מן המקו' לשם היתה שמה דיציאתו' ותצא מן המקום
לשר היתה שלו שמה ולפי' כל שיותר ומקריק ותצא מן המקו' למכם כוה
דעניש הקושיא על ברש הכה כי לדרכה כרלה כלנו מתן הפסוק טעם
למה יציאתה עשת רושם ישן לשר היתה היא לבדה שמה שכל כיעקב שהיו

יתחקו רבק' לעולם מלינו שעה רוצה ונח ניחח תמן כי כזה הענין קושיא
על כרס הכלו' שלא שהות מוכרת אך מלינו דומה נדיק אחד לזכות שני
נדיקים כלו' שעשה רוצה גם כחקרון הלזר שהיה בנדיקים הנעלרים עם
ממה שהיו מלירים בהיות יעקב עם לאחר שיצא ממנו ועתה כונת לעזר
היתה שמה הוא כאופן לאחר שעם היותה במקו' לעזר לא שהור שדה מולד
גם יחידה היתה כה הולד ויוה והדר' ולכן הוצרך לה שמיעתו דדכר ביעקב
ובכעמי דלי לעמושינן ביעקב הא מוסם שהיה לית נדיק גם מנד מקומו
נדק כו יוה הולד והדרה מכל כנעמי שהיה לעזר גם מנד מקום' ליכא יוה
ונכו לימה לה ולי לעמושינן כנעמי הוה למיכל הכיחה תמן שלא היתה עם
שלא היה:

והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' ר' יוסי בן זמרה פתח כמה לך בשרי
בארץ ציה ועיף בלי מים רבי אלעזר בשם רבי יוסי בר זמרה צמאה
לך נפשי כמה לך אמר רבי איבו ככמהות חללו שחך מצפים למים: רבנן
אמרי כשם שנפשי צמאה לך כך רמ"ח אברי' שיש בי צמאים לך היכן בארץ
ציה ועיף בלי מים על כן בקדש חזיתיך על כן בקדושה חזיתיך לראות עזך וז
עזיך זו פמליא שלך וכבודך והנה ה' נצב עליו עכלה:

מלל ומכש
ם' עליו ר'
בן זמר פתח
נמצפ לך
כפני כו'

ודאוי לעורר מה כוכת רבי יוסי בפתיחת זו ולא מירם כה דבר על שכמ
רבי אלעזר ממנו ופירם כמ"ל כפני כמה לך שגם הוא מתם דברי
לגלי רבי לזכו שאמר ככמהות חללו שחך מצפים למים: גם כדקדק תיבת
הללו דקאמר מקפיק שיאמר ככמהות שחך מצפים למים גם נדיק להבין
כמלי קמפלגי רבנן דקאמרי כשם שנפשיכו וקשה דהיכא דמיזף ככתיב
הקשיה: גם לומרם היכן כתרגניה וכו' גם למה שימו הכתוב ודרשו על
בקדש חזיתיך בקדושה חזיתיך ומכח להשמיענו כיעקב שלומר לראות עזך
וז פמליא שלך וכבודך והנה ה' נצב עליו:

הביאור דחזל הקשו כפסוק הפרשה תיבת והנה דקאמר דחזל לומ
והה' נצב עליו: עוד הקשו דמלי לתת לשמושינן שהיה נצב
עליו הזל תכף ויאמר לכי ה' וכו': ומה לכו כלומרו נצב עליו כל שכן
עליו נוכח לומ' כלל דפשיט שהות יתברך על כל השלש וכשלמ' כתרגם
כאמר והנה שלשה מלאכים נצבים עליו דרך כבוד אל המלאכים שעם שכחתו
כתבים לא כאמר לפניו שברחה כתלמיד לפני רבו אפי' כלא נזכר כלל
לומר עליו ודי שיאמר והנה ה' נצב ובומ' ור' יוסי בפתיחת זו תירץ שה כונה
שלכיכו יעקב היה מנטער בכתת חולה לחרן שת"ל ויפגע במקום ויל שם דומה כמי
שאין לו שוה ולהיו שלירש לו כל מה שלירש לדוד כמש"כ גדולו מהתפקח

240

בנחלת ה׳ לאמר לך עבוד אלהים אחרים דהיינו בצאתו ח״ל ולכן היה אומר
במזמור זה אלהים אלי אתה כלו׳ אעפ״י שאני יוצא ח״ל אלי אתה אשחרך
כלומר אחלה פניך שם תהיה שכינתך עמי כי אני רגל מהמרכבה ושכינה
עמי כן יעקב בהיותו מצטער על זה גילה לו האל יתברך שהוא המרכב׳ שלו
שהאבו׳ הן הם המרכבה ומבשרו יחזה אלוה בכל מקום שיהיה וזה רמז באו׳
והנה ה׳ נצב עליו שהוא מרכבה לשכינה כאמור וזה רמז בפתיחה כמה לך
בשרי כלומר החומר הזך וקדוש משכן ה׳ בארץ ציה ועיף בלי מים הוא רמז
אפילו בח״ל • וזה רמז ליעקב לפי שהוא היה מצטער בזה ובזה מובן דקא׳
והנה שהוא כמשיב על מה שהוא היה מתאוה ועתה פירש הכתוב צמאה
לך נפשי כמה לך בשרי ר״ל כפי מה שמזדכך החומר ומתקדש לה׳ כך הנפ׳
משתוקקת וצמאה לחזות בנועם ה׳ כי ע״י מה שהגוף מתקדש שהוא גם כן
משכן לנפש שהיא חלק אלוה ממעל ככה תעלה במעלות השתוקקו׳ הנפש
אל צור חוצבה הוא ה׳ ממעל ישרה שכינתו וישפיע קדושתו עליה וזהו מה
שפירש רבי אלעזר משמו במשל נאות ואמר צמאה לך נפשי כמה לך כלומר
הצמאון הוא כמו הדבר שמתאוה לשוב אל שרשו וכמו שאמרו הטבעיים
שהנר עולה הלהב למעלה יען יסוד האש הוא למעלה כן הנפש שחוצבה
מתחת כסא הכבוד היא מתאוה לחזות בנועם ה׳ זש צמאה לך נפשי כמה
לך כלומר כמו שהיא לך כנז׳ • אמר רבי איבו ככמהו׳ הללו יר׳ כמו שהכמהי׳
שרשם הוא מלחות המים ובטבעם הוא שהן מצפין למים כן הנפש בטבעה
להיות צמאה לך כשהיא בגוף האדם זש בשרי כלומר שבהיותה בבשרי
דהיינו החומר היא בארץ ציה ועיף בלי מים כלומר כמו מי שהוא בארץ
ציה ועיף שמתאוה המים כן הנפש בהיות׳ בבשרי שהוא הגוף כאמור רבנין
אמרי באופן אחר כי תיבת כמה הוא לשון כמות ואכות ואומר כשם שנפשי
צמאה לך כלומר כלה כאחת שאין בנפש חלקים כן רמ״ח אברים שיש בי
כלם כאחד צמאים לך ועתה בארץ ציה הוא מראה מקום כי בהיותו בארץ
ציה כשו הוא בקדש שהו׳ בה״ והיינו במה שהוא מקדש את עצמו וכמ״ש ע״כ
בקדש חזיתיך על כן בקדושה חזיתיך ואינו מוציא המקרא ממשמעותו של
בקדש בקדוש׳ שא שניהם דבר אחד וק״ל היכן כל האברים באחדו׳ אח׳ בלי
פירוד בהם בארץ ציה ועיף כלו׳ שעם היותי גולה והשכל יותן יהיה פירוד
באברי׳ עכז׳ הם באחדות כמו הנפש ע״כ בשכר זה בקדש חזיתיך בקדושה
חזיתיך כלו׳ בקדושה שקדשתי עצמי יותר מהטבע כאמו׳ הריני כשו הייתי
בקדש עם היותי בארץ ציה זה יהיה הכנה לראות עוזך זו פמליא שלך •
וכבודך והנה ה׳ נצב עליו ועתה יובן הפסו׳ באופן אחר שכפי מה שנתקדש
אבינו יעקב • וכמו שאמרו חז״ל עברתי על אותו המקום ולא התפללתי
תכף ויפגע במקום וגו׳ כן כפי מה שהוא הכין עצמו ונתקדש בכל אבריו
לחזות

לחזות בנועם ה׳ כן הוסיף ה׳ נגיד עליו כלומר בעבור קדושתו כמוכר׳

ויאמר אל משה מה תצעק אלי החל צעקות שמע מהו כן אלא שני ירושות הנחיל יצחק לשני בניו הנחיל ליעקב הקול וכן הוא או׳ הקול קול יעקב והנחיל לעשו הידים שנאמר והידים ידי עשו ועשו הידה מתנאה בירושתו שנאמר לא תעבור בי פן בחרב וגו׳ ויעקב מתנאה בירושתו שנאמר ונצעק אל ה׳ אלהי אבותינו ועתיד לבא שניהם נוטלים שכר עשו נוטל שכרו שנאמר כי רוחה בשמים חרבי הנה על אדום תרד ויעקב נוטל שכרו שנאמר קול קול ששון וקול שמחה לכך כתיב צעקו וה׳ שמע לפי שצעקו בני ישראל על חיים שנאמר ויצעקו בני ישראל אל ה׳ שמע הבה תפלתם ואמר אל משה מה תצעק אלי דבר שמעתי צעקתך דבר אל בני ישר׳ ויסעו׳

מזל וילמד ה׳ נגי׳ מס נצעק אלי נצעקו וס׳ שמע וכו׳

ראוי לעורר מה דקדקו מזל בפסוק הפרט שלמדנו ממה הרגישו בפי נעקו׳ שמע דקאמר הכי עוד מלי קאמר מהו כן אלא שני ירושות וכו׳ שהפסוק מתייחס בשנים במקומו מלי קאמרי להו׳ גם צריך להבין כיצד היה הנחלה הזאת מיוחס כי הפסוק מס מדבר כשומעו שהו׳ למד הקול קול יעקב שמוכיח לת ה׳ שלמד כי הקדים ה׳ אלהיך וכו׳ כידוע מזל והידים היו שעירות כידי עשו וכיצד לומר שהוא נחלה׳ גם מניכא למה לי לשני כמו כן שני ירושות כי ודאי מכבין שניהם׳ גם למה ברחים של יעקב לומ׳ וכן הוא לומר הקול וכו׳ ובעשו למד שנאמר והידים׳ גם צריך להבין לומ׳ לעתיד לבא שניהם נוטלים שכר עשו ונוטל שכרו כי רוחה בשמים חרבי הנה על אדום תרד כי אינו שכר אלא שניהם לפי שיעקב ניחח שפיר דקאמר קול שמחה וקול שמחה׳ גם מלי קאמר לכך כתיב נעקו וה׳ שמע לפי שנעקו בני ישראל על ה׳ שמע הקבה תפלתם ואמר למשה דלפי זה שמע לשון עבר מל׳

ויאמר דמזל ה קאמ׳ לומ׳ מה תצעק אלי דהזכיר ל ואמר ה׳ ל משה דבר אל בני ישראל ויסעו וכפרט אלא מינו שמשה היה נועץ שלדבר למד ואתם תחרישון נגד הנועץ׳ גם כעה הדבר נעקו וה׳ שמע׳ הכונה לומר כי עיקר הנחתון של ישראל נגד לויתיהם בקול שלהם בעוון התפלה וזה רמז למשה כמו שמזל בסוף המאמר בתו׳ מה תצעק אלי כלומר שבעבור הנעקה שעשו ישראל הדין נותן לשדבר אל בני ישראל ויסעו׳ ומזל דקדק בפסוק נעקו וה׳ שמע היותו אלא במקומו ומיותר שהפ׳ הקודם למד עיני ה׳ אל צדיקים ואזניו אל שועתם אלם כן היו נעקו בי שועה ונעקה הכל דבר אחד׳ גם מינו במקומו שהפסיק בין הדבקים בפסו׳ פני ה׳ בשומי דעוכו וזהו שלמד מהו כן כלומר מינו במקומו ומיותר אלא הענין מבואר בעתיד כמין חומר וכי לית מנרים כי כימי צאתם ממצרים ירמנו ה׳ נפלאות וגם

242

שני ירושות הנחיל יצחק לבני בניו הכוונ שכל אחד נתן משלו ליעקב שהיה עובק בתורה ושם שמים שגור בפיו רלוי לתת לו שישמע ה' תפלתו ועשו יען היה בו מדה טובה בוטבוח טבח והכן למאכיו והוכיח אחיו ולהיות שאיבו בפי בפקוק כמו שהקשתי לעיל וכן הוא לומר כלו כדרך שתבין שכונת יצחק כשומרו הקול וכו' ליבו כפור דברים דשם כן די שישמר הקול יעקב לבל הוא ברכה שישמע קולו וכיון שפיר' כן בהקול קול יעקב מיבה תיפוק שכן הוא הבנת והידים ידי עשו לכן לומר שכן וכשומרו לשני בניו מיבה כיון ש' ת זה לעשות זה ברך שבשהיה יעקב בצער מהידים ידי עשו הקול יען עליו והקללה נתן לשניהם שכר לעשו כי ימות בחרב ולא ממית לחבר גרועה ממנה ושם כי רותה בשמים חדבי הכה על הדוס מדוייק תיבת הנה כלומר מכוון בעצם המכה הזאת לבה בלבו והשני עניבים רמוזים בחוזק פני ה' בעוני רע להכרית מארץ זכרם היינו הכרתת עשו בחרב ולישראל יעקוב ה' בשע ומכל צרותם הצילם היינו קול שמוע וקול שמח' וכבדון דירון בישיות מצרים הבקוק הקודם לומר עיניה' לל נדיקים ואזניו ל שועתם היינו בנגד ותעל שיעתם אל האלהים ותקר כך בשפני ה' בעוני רע להכרית מארץ זכרם היינו המצריים על הים לו כלומר ויזעקו בכני ישראל וה' שמע היינו משה למשה מה תצעק אלי כלומר בבר שמעתי מה שבעקו בבני ישראל והיינו נעקת משה כי נעקת ישראל כאלו משה מתפלל דבר אל בבי ישראל ויסעו ולכך נאמר נעקו טועם מה שמיהה משוע לנעקה דהיינו בנגד ויצעקו בבי ישראל האמור בים כשהיה פני ה' בעוני רע להכרית מארץ וכו' והיה מובן הבקוקים כמין חומר על פי דרכם לו בעתיד לו בינישת מצריים היו הדברי מקודדים ובלי בפל בלל:

ויבא יעקב שלם וגו' ר' פנחס בשם ר' ראובן שני בני אדם חבטיחן הקב"ה ונתיירא חבחור שבאבות והבחור שבנביא' הבחור שבאבות יעקב שנאמר כי יעקב בחר לו יה ואמר לו הב"ה ואנכי עמך ובסוף נתיירא שנאמר וירא יעקב הבחור שבנביאים זה משה שנאמר לולי משה בחירו ואם"ר הב"ה כי אהיה עמך ולבסוף נתיירא שנאמר ותירא אותו אינו אומר אל תירא אותו אלא שנתיירא ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל בר נחמן משם ר' נתן ראוים היו ישראל כליה בימי דמן אלולי שסמכה דעתן על דעת הזקן אביהם אמרו מה אבינו יעקב שהבטיחו הב"ה ואמר לו והנה אנכי עמך נתיירא אנו עכו"ם הוא שהנביא מקנתרא את ישר' ואומר להם ותשכח ה' עושך נוטה שמים ויוסד ארץ אמר להון אנשיתון מה אמר ליכון כדה אמר ה' אם ימדו שמים ממעל אם ראיתם שמים שמטו והארץ מתמוטטה מנשיית שמים וארץ לא חית לכם ללמוד אלא ותפחד תמיד כל היום:

עלל וירא יעקב מאד לם וכו' בני אדם לבטיחן ס

243

דאוי לעורר מה שקשה לו בכל לבבו ונפשו ומאדו זה: גם מלת שני בני מלך
דקאמר הש"ל שנים הבטיחן ה"ב ונתיירלו: עוד קשה דה"ל
לעצי שהבטיחן הקב"ה ונתיירלו גם בלקדק שה"ל שני בני מלך הכאור
שבלבות וכו' הבטיחן הב"ה ונתיירלו כי זה לומר תרתי חדושים הם שהם
בחירי ה' ולא היה להם לירד ומגם הבטיחן הב"ה ועכ"ז נתיירלו: וגם קשה
למה תנא והדר מפרש הכאור שבלבות וכו' ולא"ל לומר הכאור שבלבות
זה יעקב וכו' לומר תכף שני בני מלך הכאור שבלבות זה יעקב וכו': גם
בלקדק לומרו ובקוף נתיירלו ביעקב וכמשה: גם מומ' ולבקוף נתיירלו הש"ל
מלי ולבקוף דקאמר: עוד קשה כמשה דקאמר שהבטיחו במה שאמר כי
אהיה עמך כי ההבטחה זו היתה בלותו השליחות שאמר מי אנכי כי אלך
אל פרעה הטיב לו הק"ב כי אהיה עמך ולמה לא יפחד מעוג בעבור
הבטחה זו: גם צריך להבין כי כמו שהוכר ביעקב שנתיירלו מעשו בלומרו
וירא יעקב למה לא נוכרה בפי' במשה וירא משה וגו' ויאמר ה' אל תירא אותו
למה מבלגלא פתאר במשה כמו שאמר כ"ע אין לומ' אל תירא אלא שהיה
מתיירא: גם קשה כי ביעקב גב"ה אל להק"ה לומר אל תירא יעקב כמ"ש
למשה כי ג"כ יעקב בחיר שבאבות הוא ורעוי לכך: גם צריך להבין דברי
ר' כרכיה וכו' שאומר רעויים היו ישראל בלילי המן שלפי שנקראכה דעתן
לדעת הזקן למה היו רעויים בלילי אלולי וכו': גם קשה למה לא נקראו
גם על משה כי על פי שנים עדים יקום דבר: גם נבין הלשון למה לי שהרי גם
לישראל היה להם הבטחה שלמה בתורה שנאמר ואף גם זאת בהיותם
בארץ לאויביהם לא מאסתים וגו' וכיצד לומר מה לכינו יעקב שהבטיחו וכו'
מגם להם הבטיח ואם הוא בשביל שהיה לכיהם לא הי"ל להזכיר ההבטחה
מגם להם הבטיח בלמור: גם בלקדק לומרו שהבטיחו הב"ה ואמר לו הש"ל
שהבטיחו והנה לבני עמך כי היא היא ההבטחה היא היא האמירה ומלי
ואמר לו דקאמר כולו נראה שהם שני דברים: עוד קשה לו' הוא שהבטיח
מקנתר וכו' דנראה מעשה לקתור כי למה הבטיח היה מקנתר כיון שהם
נמכרים על דעת הזקן וירא יעקב הטיבו מלך במה שהבטיח מקנתר בלילו מוטעם
חמת המניח וכיצד לומר בעל המאמר הוא שהבטיח מקנתר בלילו מוטעם
בזה מה שמקנתר שלומר להם לנסיתון מה לאמר לכון כה לאמר לא ימדו וכו'
ולא היה לכם לנמוד אלא ותפחד תמיד כל היום כי שבח הוא להם בפי
האומר מבחלת לבניהם יעקב שעם שהיה מוכטח וירא יעקב וכו':

חבאור דחזל דקדקו בפ' דקדוק דק היות תיבת יעקב כיון הדבקים
כי הש"ל וירא מלך יעקב מלבד קושית לאחרת שהקשו בפי'
במדרש שכיון שהיה מובטח ועומד למה נתיירא והטיבו אלא שאין הבטחה
לנדיקים בעולם הזה מבל בפי שרשתם ידוקדק מה שדקדקתי בפסו' ואמר

שכי כבי לדם הכטיחן הקב"ה הכונה כמ"ש כונות ד"ה שכונת חזל כי
לעפ"ז שלא יהיו שלא שכי כבי לדם הדיוטות בעלמא כלל היתה ההכטחה
לכלה לעלא יפחדו ז"ש שכי כבי לדם הכטיחן כלומר כיון שהכטיחן הקב"ה
לא היה להם לירא ועכ"ז וכתיירתו כל שכן מיש להם עכין לחתר שהם בחיר
שבאבות והכחור שבבניהם ולא לחמר לעפ"ז שהכטיחן הקב"ה כתיירתו כי
כל הירחה שלהם היה שמא יגרו החטא וכמו שלמרו חזל שמא נתלכלכתי
בחטא בבית לבן ח"ו בעבור בבוד אב ואם של עצו וכן במשה מה שהיה
מפחד משוב בעבור זכותו של יוסף הצדיק והכטחה שלהם היה כי עקב
והנה אנכי עמך ושמרתיך כלומר פל"מ שאנכי עמך אחזין בך לכלוך חטא
לא כן מצד מה שהכטיחן הקב"ה כתיירתו לכן לא לחמר לעפ"ז שהכטיחן
כתיירתו לרמוז כי הירחה היתה ולא מצד מה שהכטיחן כתיירתו כי מתוך
הכטחת יעקב בלומרו והנה אנכי עמך ושמרתיך רמוז בדבר שאנכי עמך
שלא יהיה לכלוך חטא ושמרתיך בהחזיקת עצו ית שכשזל מהשתי קבות הנו'
וכן גם כן במשה דקאמר כי אהיה עמך רמוז בדבר שלא יהי' מכשול
עון והנה בעין שוב לירא מכשול כיון שית לו מצות של ויכח הפליט לכן לח'
מצד מה שהכטיחן הקב"ה כתיירתו ' תשמה כונה שכית שכי כבי לדם
שמקודם היו שכי כבי לדם בעלמא לחנם מצד שהכטיחן הקב"ה וכתיירתו
עכ"ז וכו כוה כיון שהיו כ"כ חמידים בעשם הזותם בעומים לכל יכשלו בשון
היו ורזין הן בעלמן שיקרתו הכחור שבאבות והכחור שבבניהם ולזה תבח
והדר מפרש הכונה שבעבור ירחה זו נקרתו בחירי ה' ומקודם היו שכי כבי
לדם בעלמא ולחמר ולבקוף כתיי' לרמוז שלא היתה ח"ו ירחתם מקוטן לחנם
דלא כן כל ימיהם היה להם לירא שלא לבקוף לחטר כמו שב בבית לבן
כ"ש שנה ועשו ככר לא לכיו כל לותם ימים לו וירא יעקב ולא קודם שבאות'
עשה שהכטיחו הב"ה לא היה לירא מעצו כי נכון לבו בטוח בה' כיון שעדיין
לא היה לעצו יתרון עלין גם לא היה מבחר מלכלוך חטא של בית לבן '
לבל לבקוף הוא שבתיירא וכן במשה שם ח"ו היה פחדו מקוטן לחנם היה
לו לירא מביחון לו במה מלחמות משה קודם בא עוד שלא מצד שבעוב
היה וכות ויכח הפליט כתיירא והוא שחמר ולבקוף כתיירא . והכטחן של
משה הוא מובן בזה דכיון שכל כפרו של משה בלותו העליון שחמ"מ לנפי
כי אלך אל פרעה וכי לוציא את בני ישראל הוא שלא יכא לידי מכשול עון
כדברו כנד פרעה כי בוקף בוא אל מלך ובמו שמוהי ה' על פרעה וכו' אז
כנד ישראל לחמר לו הקב"ה כי אהיה עמך לבל תבא לידי מכשול עון אם בן
מבלן הוא בטוח גם כן שלא יהרג את עוג של ימלוכו עון כדבר ועם כל זה
כתיירא מה רוב לותו וכזה מובן דקאמר אל תירא אותו לזכו לומר אל תירא
ממנו שהירחה של משה היה שמא יהרגנו דוגמת של יעקב לכן דרשו חזל

וירא שלא יהרוג הוא את עשו ומוטעם בזה תיבת יעקב בין הדבקים שמצד
היותו יעקב השם מורה על פעולות הצדיק שהיה מתיירא מאד שלא יהרוג
את עשו ויקראנו עון כנזכר · ובזה מדוקדק יותר שמצד מה שהבטיחן הב"ה
נתיירא שכיון שהם בטוחים שמא יבאו בכך להרוג אחרים ויבאו לידי חש"ש
ומה שהוזכר ביעקב הירא בפירוש הוא עם מה שאמרו ז"ל שטעה יעקב
בשליחות המלאכים מחזיק באזני כלב וכו' לא כן במשה שעוג יצא לקראתו
ואז בא לו הירא · אם כן ראוי הוא שיאמר לו ה' אל תירא וכו' הנה שכל
ירא יעקב ומשה היה ממכשול עון ועם היותם בטוחים כאמור לבל יכשלו
וגם היו בטוחים שלא יגיע להם נזק כי הא בהא תליא · ובזה מובן דברי רב:
ברכיה שאומר ראויים היו ישראל כליה בימי המן כי הם לא נשמרו מעון אלא
נהנו מבעודתו של אותו רשע ואם כן אעפ"י דכתיב ואף גם זאת בהיותם
בארץ אויביהם לא מאסתים וכו' לכלותם היינו דוקא בהיותם בהויתם ישראל
אז אינו מכלה אותם אבל כשח"ו משנים מעשיה' ראויי' לכליה אולי שנסמכה
דעתם לדעת אביהם הזקן והבינו בדבר ודנו קל וחומר ומה אבינו יעקב
שהבטיחו הקב"ה לבל יחטא וגם לבל יבא לו נזק שכן אמר לו והנה אנכי
עמך הוא שלא יחט' ושמרתיך כו' אנו שאין לנו אלא אח' שלא יכלה אותנו על
אחת כמה וכמה וחזרו בתשובה שלמה ולכן לא הביא ממשה כי במשה לא
הוזכר אלא א' וז"ש הוא שהנביא מקנחר את ישר' כלומר עתה מובן מה
שמקנתר דקאמ' ותשכח ה' עושך כלומר במה שהיו חוטאים ולא היו מפחדים
מהעון אלא מפני חמת המציק וז"ש אנשיתון מה אמר לכון אם ימדו וכו' אם
ראיתם שמים שמטו וכו' שהוא נמנע כן הוא נמנע לכלות ח"ו את ישר' אבל
צריך שתלמדו גם כן מנטיית שמים וארץ שלא שנו את תפקידם מיום שנבראו
כן היה לכם לעשות כיון שנדמתם בהם היה צריך שיהיה הדמיון בשוה וז"ש
ותשכח ה' עושיך נוטה שמים ויוסד ארץ שנדמת בהם שכמו שהם קיימים
לעול' כן אתם וכמו שהם בל ישנו את תפקידן כן אתם כל זה שכחת' ואדרב'
ותפחד תמיד כל היום ומהו פחדך לא מעון אלא מפני חמת המציק · ובזה
מתורץ כל מה שדקדקתי:

וישראל אהב את יוסף כי בן זקונים הוא לו בן אקונין שהיה דומה לו רבי ישמעאל אומר לכך נקרא בן זקונים על שם ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו בן זקנותו של אביו ולפי שרא בחלומו שעתיד למלוך לפיכ' הגיד לאביו קנאו בו אחיו:

מז"ל כי בן זקונין שהי' דומה לו ·

ראוי לעורר בכונת ר' ישמעאל שנקרא בן זקונין על שם ויכלכל וגו' כי זה עדין לא היה בעולם וכיצד נותן טעם כי ע"כ אהבו במאי דלא הוה בעולם

בעולם ואם הוא היה נכרי וידע בדבר כיצד היה עושה קנאה ביניהם אף
גם נכון כותב ולפי שרואה וכו' כי זה קרי בי רב ומתי קאמר ואם כותבו לפר
לעון קנאה כבן זקונין קנאה שאינו נתינת טעם לויקהב ישראל.

חביאור לעגל שכותב הפ' לאינו לפרש כי נתינת טעם שלא שמהב שהה כו
יותר מלחיו גרס כי בן זקנתו היה לבקוף כויכלכל יוקף כי מוה
נמשך המכירה שולפי שרואה בחלומו שעתיד למלוך והגיד לאביו יען היה
לו עמו קירוב דעת זה גרס שקנאו בו לחיו ומכרו לותו למצרי עד שיכלכל
יוקף את לחיו והוא ענין נכון: ועל פי דרך זה מכל לומ' שהוא לעון קנאה
ואינו תיכת כי נתינת טעם רק שכתיבת וישראל להב וגומ' גרס שכן זיקונין
מלעון קנאה שקנאו בו לחיו וכו'.

וישב יעקב כתיב בזעקך יצילוך קבוציך אלו ישראל בשעה שהם בצער
מתקבצים בבתי כנסיות ווועקים להבה ומצילם ואת כולם ישא רוח
זה עשו ואלופיו שנאמר תזרם יקח הבל מאפס ותחו נחשבו לו הבל המרד
מעשה תעתועיסוהחוסה בי ישרש ינחל ארץ וירש הר קדשי שנאמר ועלו
מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו:

עגל וישב יעקב כזעקך יצילוך וכו'

ראוי לעורר מה דקדקו חזל בפ' הפרשה להכיא פ' כזעקך וגו' ומנקולהו
שבישראל הכתוב מדבר: גם כלומרו ואת כולם ישא רוח זה עשו
ואלופיו היכך הוזכרו אם בפסוק. גם לפי זה מתי יקח הבל דקאמר על עשו
הבל המה וכו' שכבר למר שישא רוח תזרם ורוח תשאם ולא שייך לקיחה
לחרת. עד מתי קאמר והחוסה בי ינחל ארץ ישראל וכו' דלכאי זה
לישראבינהו קרא כל ענין ישראל כרישא וחכ' יתמ' ואת כולם ישא רוח יקח
הבל על עשו ואלופיו.

חביאור כי חזל דקדקו בפ' הפר' מה ענין ויצב יעקב עם שופי עשו הנ'
לעיל. עוד הקשו תיכת בארץ מגורי אביו בארץ כנען שהוא
דבר כפול כי בלומ' מגורי אביו הוא ידוע שהיא ארץ כנען או לימא בארץ
כנען ולא לימא בארץ מגורי אביו כלל עוד דקדק ענין אחר למה למ' ויצב
יעקב ולא למר ישראל כמו שאומר אח"כ וישראל אהב את יוקף וכן ויאמר
ישראל אל יוקף הלא אחיך וכו' ולא נאמר אם יעקב כי אם כזה הפסו' וכשה
תולדות יעקב יוקף יובן כפי דרכם זל והענין הוא שכוונת התורה בענין
זכרון האלופים עם פקוד ויצב יעקב הוא רמז גדול שבזמן היות ישראל בגלות
ומפחדים מעשו כדכתיב בקרא דלעיר הוא עשו אבי אדום שמהאבו יקחו
הימן להתנהג כן הכתי שהרי מה מניעו כיעקב כשכח עשו ועת צרה היתה
ליעקב עשה לותו הקיבוץ כמו שמביאים חזל אח"כ תנא כנוקו וכיוצא בניו

הגילו

הגילו מיד עשיו בתפלה הקמוכה אליו בלומרו הגילני נא מיד לאחי כמו כן
כתיב כישראל כועקך יגילוך קבוציך שבטעה שהם בגדה ובצער מתקבציס
בבתי כנסיות ומועקים להבה לדמות אל צור חוצבו זה יעקב כי הקול קול
יעקב וזה רמוז בעניין זכרון עשו ואלופיו למעלה כלומר זירוז ל הכלים לאחרי
יעקב הם זרעו שבטעה שהם בצער מעשו ואלופיו הכולל במה שנאמר בוישב
שיהיה להם יציאה בעולם שידעו ליעקב קול יעקב כועקתם אל ה' בארץ
מגורי אביהם הוא רמז תיבת מגורי מלשון אקיפה כמו לוגר בקיץ זם כתיב
כועקך יגילוך קבוציך כלומר הפסוק הנאמר שם רמוז פה בפסוק הפרשה
שיזכירת ישראל בין האומות הוא ע"י תפלתם כמו יעקב שנאמר בו הקול קול
יעקב גם בארץ מגורי אביהם הוא רמז ל הקיבוץ בבתי כנסיות ובזה נתת כולם
יעלו רוח זה עשו ואלופיו שנאמר תורם ורוח תעלם והוא כי בישראל יש קבוץ
יען כולם פונים אל ה' בכל עשו שהם מפוזרים בכל הארץ עובדי אלוה אחר
פיזור לרשעים ולכן לומר תורם לרמוז הפיזור שיש להם ולכן ורוח תעלם
זם ואת כולם יעלו רוח זה עשו ואלופיו והקיבוץ הוא מדה כנגד מדה שכיון
שעשו נקט לעצמו הכל שהיה הע"ז שנאמר הכל המה וכו' כן רמוז שיעלם
הרוח כיון שהם הכל בהכלכלתו ובהכל יעלו ולהיות שיש שני זמני הל' בחיים'
בגלות ומגרים עשו אותם שבלבתם ישראל לבתי כנסיות ומתקבציס וכו'
הם נכולים מהם ואת כולם יעלו רוח שתורם ורוח תעלם לכל יעשו הוק ליש'
לכל בזמן העתיד מה יהיה שיהיה בחול ואלפן שיקח הכל כמו שכתב בהכל
בחסך ילך והכל יהיה הלקיחה שלו לכל ישראל שבטחו בו ית' זם והחוקה
כי יבחל ארץ שהוא ארץ החיים וירם הר קדשי שנאמר ועלו מושיעים וכו'
מבהר ציון כלומר מומן היותו הר שהוא בהיותו חרב והם חסו בו ית' כ' רמוי
שיעלו מהם מושיעים לשפוט את הר עשו וזה העניין רמוז בארץ מגורי
אביו בארץ כנען הלחם ומן הגלות שהם גרים בארץ ואח"כ יהיו בארץ כנען
שהוא זמן העתיד אלה תולדות יעקב כל זה הוא רמוז לתולדות יעקב שהם
ישראל שהאבות היו מיוחלים ולזה הכיח בעל המאמר תניח כמוהו וכיוצא
בהיו הגילו לותו מיד עשו וכו'.

וישב יעקב נסו ואין רודף רשע וצדיקים ככפיר יבטח ערק רשיעא דלא
רדיפין ליה דכתיב ויולך אל ארץ ר' אלעזר אמר מפני שח ורבי מ"ל ויצב
יהושע בן לוי אמר מפני הבושה וצדיק ככפיר יבטח וישב יעקב אם שוט יעקב כמו
ימית פתאום אנטונינוס שאל את רבינו אמר לו מהו דכתיב אם שוט ימית ונתן רולף.
פתאום אמר ליה גזור דיסב מאה מגלבין ואא יהיבין מאה דנרים דין סכום
לדין ודין סכום לדין ולא מפקין מידיה כלום בענין הזה מלעיג על המוכה
למסת נקיים ילעג.

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל שהכתיבו בקו' ונקרין רודף רשע והיכא רמיזא שפת מדבר בעשו ומה כוונת ערק רשיעא דלא רדיפין ליה גם כמאי פליגי רבי אלעזר ורבי יהושע דכתיבי מסמעות דורשים ליכא כיבייהו גם נכון מאי קאמר לנטוניכם להכינו דקאמר מהו דכתיב לשם שוט ימית ומאי קא מתרץ רבינו שיהיה לו קצר עם הפרשה:

הביאור דחז"ל דקדקו הפסק ואלה תולדות ע שווכו' בין הדבקי' ונראה להודיע גדקות יעקב כי הרשע עשו לא רצה לקבל עליו גזרת ועבדום ועינו אותם דהיינו השטר חוב והלך אל מרץ ונחז"ל דקדקו בפסוק נקו ונקרין רודף רשע קשה שמדבר בלשון רבים ולשון יחיד נקו הוא לשון רבים ונקרין רודף רשע הוא לשון יחיד דלא קאמר ונקרין רודפי רשעים וכן בקיפיה דקרא ונדיקים לשון רבים ככפיר יכטח הוא לשון יחיד דלא קאמר ככפירים יכטחו אשר מחמת קושיא זו הפקוק הזה יתיישב ביעקב גם יובן ונקרין רודף שהיא קושיא לאחרת שכיון שאומר נקו כיצד נקרין רודף אבל הכונה הוא עשו השופים תולדותיו של עשו נקו עמו כדכתיב ויקח עשו וכו' כולם נקו בעבור עם הרשע ועליו לומר ערק רשיעא דלא רדיפין ליה זה יובן כפי הפירושים ולקברת רבי אלעזר שהוא מפני מה לא עבדו ועינו אותם הכונת דלא רדיפין ליה ר"ל שהעינוי היה לבניו היוצאים ממנו ומה לו ולזרה הזאת שהרדפה היתה לינקה לו שלא לאחרים שם יוצאי חלציו ולקברת רבי יהושע שהוא מפני הבושה שיכלמו לותו כמה שלקחו ממנו הכבורה והברכה הכונת דלא רדיפין הוא כדי שלא ירדפו לותו בדברים של כלימות או כי קוף קוף לינקה הרשפה ממעשה של דברים בעלמא ובדברים לא יוכר עבד אבל ונדיקים שהם זרע יעקב ככפיר יכטח כמו שיעקב היה בוטח לבל ימצאנו גזרת העינוי כן בניו היו בבטחון ור' אלעזר ורבי יהושע פליגי הלחד דרים שיכת יעקב דהיינו וילך אל מרץ מפני לחיו יעקב למה לי והו קברת רבי יהושע דקאמר מפני הבושה שנמשך לו מיעקב דיעקבהו זה פעמים ורבי אלעזר דרים דהיינו מפני יעקב לבל בלומרו לחיו הוא ממו לענין שם הכלה לו מנד שהוא לחיו וירושה הוא מאברהם כי גר יהיה זרעך וכו' ועתה הכינו פקוק שם שוט ימית פתלוס לפי שקשה לקברת ר' שעור שהיה מפני שם של ועבדום וכו' וכי עשו שוטה היה שהיה מגר על הבלים לחריון ולא היה דומה התועלת הנמשך של ולחרי כן ינקו ברכוש גדול לזה לנטוכימק שאל לתרגומו מהו דכתיב שם שוט דקשה למה נקט קרא תיבת שם דכדלה היה ולהו ודפיה כדייה היינו כי שוט ימית פתלוס לזה אמ' לו משל נשות שמרוקדק קושא זאת גזור על לחד דיקא מלה מגלבין ותתן לו מלה דנדים דין פיכוס לדין ודין פיכוס לדין כלו' שילקה כולם ולא שיקבל המלה דנדים שהם ד' יקבל עשרה אלו עשרים מגלבין ויאמר תנו לי עשרי' דנדים

249

לא תתן לו מלומה על שיקבל כולם כי עיקר הגבורה הוא לקבל הלחרוכים
וזה רמז בפ' פעמי דין בכוס לדין ודין בכוס לדין וימית לותו ביני ביני מה
ויעילו לו הדברים ודאי שהוא מלעיג על המוכה אם אתה כלום יש ירע
שהשוט וימית פתאום ליכולעג לך המוכה זוהי בקרת עמו שאמר הן למת
ידוע שלחרי כן יגלו כרכום גדול לכל מה נעשה לביני ביני הס לות שיומתו
קודם הגאולה ולזה ילך ש' לחרן מפני שחשלח רמה לקבל גזרת כי גר יהיה
זרעך וכו'

ויתן לך האלהים כתיב שורשי פתוח אלי מים ושל ילין בקציר אמר
איוב ע"ז שהיו דלתי פתוחות לרווחה כל העולם קוצרים ישנות ואני
קוצר מלילות מה טעם שרשי פתוח אלי מים אמר יעקב ע"ז שהיתי עוסק
בתורה שנמשלה למים זכיתי לחתברך בטל שנאמר ויתן לך האלהים

מזל ויתן לך האלהי כתי' שרשי פתוח אלי מים וכו'

ראוי לעורר רחמנה מה הקשו כפ' ויתן לך להכיל פסוקי שורשי פתוח אלי
מים ומה עניין זה לזה גם קרא להבין מהיכן דרשו שאמר איוב ע"ז
שהיו דלתי פתוחות וכו' גם קשה כלומרנמה טעם שורשי פתוח כי כפי
הנראה אין לו הבנה כי כהאי גוונא ומה כוונת לומרו מה טעם וכו'
ועוד נדקדק לפי דרש שמדבר ביעקב תיבת פתוח אין לו הבנה כי בשלמא
לדרשה רחמנה שמדבר בליוסף שהיה בימי פתוח להוחה תיבת פתוח
ניחא לפי פירוש זה שמדבר ביעקב לוגה מתיישבת

חביאור הוא כי הנה מזל הקשו רחמנה מה טעם בתברך יעקב תקלה
ופתח ברכותיו בטל גם דקדקו מזל לומרו ויתן לך האלהים כי
ויתן האלהים לך מכאי ליה עוד דקדוק אחר לומרו האלהים שהוא מדת
הדין ולא אמר ה' שהוא מדת רחמים שנודע יותר בעניין הברכות וכל זה
תרגו מל עם מה שאמרו כתיב שורשי פתוח אלי מים כי בפ' הלז קשיא טובא
רחמנה כי תיבת פתוח ליוסף כתיב שורש פתוח שאומר שרשי פתוח אלי מים עוד דקדוק
אחר שאומר אלי מים ואינו אומר למים או במים מהי אלי מים עוד קשה כי
אחי פ' מדבר בלעון הוה כלומרו שרשי פתוח ומוף הפ' בלעון עתיד כלומרו
ושל ילין בקציר ואינו אומר לן בקציר ועל כן לתרץ כל זה דמל אמר איוב
ע"ז שהיו דלתי פתוחו לרוחה והה רמז בתיבת פתוח כל העולם קוצרי' ישנות
ואני מלילות ומה שורשי פתוח ר"ל כמו שהפרש אלי הוא עיקר מדותיו להיו'
פתוח כיתי לרוחה ע"כך אלי מים ר"ל אלי המים בזכותי רחוו כל העולם
קוצרים ישנות ואני קוצר מלילות ומובטח אני שטל ילין לעתיד בקציר
ולקנר מלילות כלומר שע"י היות דלתי פתוחות וכו' אלי מים ושל ילין בקציר
ולזה לא אמר למים או במים לרמוז כי אלי ובעבורו המים ואמר מה טעם

מרדכי פתוח אלי מים ר"ל מה טעם יהיה הכרכה שתהיה קונר מלילות ושל
המים ע"שהיה כיתי פתוח לרוחה מדה כנגד מדה וגם מה טעם מרדכי
פתוח אלי מים כי כל שורש פרנסת האדם הוא בעבור המים כי במים כס
תלויה הפרנסה ולוח קריון אלי מים שהוא בעבור להמון דרשה זו והדרשה
דאמוכה תדרש להיות שלא כתב למים ותרתי לדרשות ליתנהו ויתורנו כוה
כל הדקדוקים שדקדקנו וכמו כן ידרש כיעקב ויתורן המפקות שהקשינו
בפרש' וגם כעה למר יעקב מרדכי פתוח אלי מים ירגה עלי שעפקתי בתורה
שכמצלה למים מרדכי שהוא שרש ועיקר הכרכות ופתיחתם היה בשל הרמון
בקוף הפ"טל ילין בקמרי בעבור מלי מים שהוא התורה ולכך למ"ו טל ילין
בקמרי וכוה מתורגם שלוח פ"ותין לך כלומר בעבורך שעפקת בתורה השלך
במדת הדין נותן מטל השמים וכו"כי במשפט החמות הוא לך הטל כלומר
וכמו כן בכל הכרכות שאר ברך יעקב היו במשפט בנגד המלות
שעשה כאשר לפרש ג

מלא ועשו אהרן עצי שטים מה כתיב למעלה ויקחו לי תרומה מיד ועשו
אהרן עצי שטים מה התורה קדושה לכל כך במעשה המשכן הקדים
את האהרן לכל הכלים מה האור קדם לכל מעשה בראשית דכתיב ויאמר
אלהים יהי אור אף במשכן התורה שנקראת אור דכתיב כי נר מצוה ותורה
אור קדמו מעשיה לכל הכלים ד"א ועשו אהרן מפני מה בכל הכלים האלה
כתיב ועשית ובאהרן כתיב ועשו אהרן אמר ר' יהודה בר שלום אמר להם
הקב"ה יבאו הכל ויתעסקו באהרן כדי שיזכו כולם לתורה אמר רשב"ל שלשה
כתרים הם כתר מלכות וכתר כהונה וכתר תורה כתר מלכות זה השלחן
דכתיב בו זר זהב סביב כתר כהונה זה המזבח דכתיב בו זר זהב סביב וכתר
תורה זה הארון דכתיב בו זר זהב למה נכתבים זר וקרינן זר אלא לומר לך
אם אדם זוכה נעשים לו זר ואם לאו זר מפני מה בכולם כתיב ועשית
לו ובאהרן כתיב ועשו עליו ללמדך שכתר תורה מעולה יותר מכולם וכדי
אדם לתורה כאלו זכה לכולם ג

ראוי לעורר דאמוכה למה נדרך שילמר מה כתיב למעלה ויקחו לי תרומה
מיד ועשו אהרן היה לו להקשות למה התחיל בהרון תחלה בפקוק
ועשו אהרן ומה נדרך שילמר מה כתיב למעלה וכו' גם קשה תרתי למה לי
מה התורה קדושה וכו' ומה הלוח קדם וכו' בחדל מכיון בגי להקדי' לאהרן
לכל הכלים גם נדרך להכין לומרו דכר לאחר ועשו אהרן מפני מה לא רשה
כדרשת דאמוכה גם קשה שלפי הדרשה היו מכדין הלמור כי עד עתה
מפרש לתת טעם בהקדמת האהרן וכל הכלים ועתה כא לפרש למה כ'

ועשו • גם צריך לדקדק דקאמר מפני מה בכל הכלים תיבת אלה למה גם
היה לו לומר למה בכל הכלים אלה ולמה אומר מפני מה • גם צריך להבין
מאי כונת רבי שמעון אם בא לחלוק על רבי יהודה במאי פליגי ואם בא
להוכיף אין לו שייכות למש ועשו ולא אמר ועשית שהרי הוא מדבר על תיב'
זר וזר וכנראה שלא היה לבעה להבי' דברי רבי שמעון על ועשו ארון כי אם
בפסוק ועשית עליו זר זהב • גם קשה דקוד' היה לו לפרש ר' שמעון ההפרש
מועשית עליו דכתיב בארון ובשאר כתיב ועשית לו שהוא קודם ואחר כך
יפרש תיבת זר דקרינן זר וכתיב זר שהוא מאוחר בכתוב :
חביאור דחזל דקדקו באומרו מה כתיב למעלה ויקחו לי תרומה רוצה לומר
כי שם תמצא היות עצי שטים בסוף כל התרומ' דכתי' זהב וכסף כו' •
ועצי שטים ומיד בעשייה כתיב ועשו ארון דאם לא כן לא קשיא מדי למה
התחיל ועשו ארון דתן לי ערב שאם הי' מתחיל באח' שלא תשאל למה התחיל
בו אבל כיון דלא כתיב למעלה ויקחו לי תרומה וכו' שם תמצא היות העצי
שטים סוף כלם ומיד בעשייה ועשו ארון עצי שטי' עתה יש לשאל למה התחיל
בארון והשיב שהוא לומר מה התורה קדומה לכל כך במעשה המשכן הקדי'
את הארון לכל הכלים ומה האור קדם וכו' הנה זה המאמ' יובן במאמר אחר
דפליגי רבי יהודה ורבי נחמיא רבי נחמיא סבר שהאור נברא תחלה ואחר
כך ברא העולם • משל למלך שבקש לבנות פלטין והיה המקום אפל מה
עשה הדליק נרות לידע וכו' ורבי נחמיה סבר דקודם נברא העולם • משל
למלך שבנה פלטרין ועטרה בנרות עיין ברכה פרשת ויקהל • ובזה מתורץ
דנקט במאמר זה תרתי טעמים הטעם הראשון שהתורה קדמה לכל היינו
לסברת רבי נחמיה דסבר שהעול' נברא קודם האור ואם כן לא שייך הטעם
השני דאם כן היה לו להקדים המשכן לארון אבל לפירוש רבי יהודה דסבר
שהאור נבר' תחלה וקדם לכל מעשי בראשית מוטעם דגם כן קדמו מעשיה
של תורה לכל הכלים ר' לגם כן כמו שהאור נברא תחלה דלפי טעם ראשון
התורה קדמה במחשבה לכד דהיינו בואהיה אצלו אמון ולא במעשה אבל
כפי זה הטעם השני שהתורה נדמה לאור דכתיב ותורה אור ידמה גם כן
בהקדמת המעשה של הארון אל כל הכלים • ולכל הפירושים נטעום הוי'ו
של ועשו דהיינו כי כמו שעשיתי אני שהקדמתי בריאת האור לכל הדברים
כן ועשו גם הם כמוני הארון קודם לכל הכלי' דא' ועשו ארון ירצה עם קושי'
אחרת שאדקדק מפני מה בכל הכלים האלה וכו' ירצה התינח בשאר הכלים
שאינם מעצי שטים כמו ועשית מנורת זהב טהור מקשה וגו' ליכא להקשות
דלא כתוב ועשו כי אפילו משה נתקשה בה אבל שאלתי בכל הכלים האלה
שהם דומים זה לזה דכלם מעצי שטים הלא הם ארון ושלחן ומזבח ראוי היה
שגם כן יקח לשון אחד ויאמר ועשו בכלם ואמר מפני מה ולא שאל למה כי

לא כעלם ממנו כי אהרון הוא רמז על התורה וכלם יש להם בתורה חלק אבל
להיות שזכו בחיות ארלוי שילמד ועשו לעון רבים לו מפני שהתורה לכלם
נתנה לא כן המלכות והכהונה לו מפני שמחמת העסק שיתעסקו באהרן
יזכו לתורה לזה אמר מפני מה מחמת לזה טעם מהכוכ"ק האהרן והשיב
לזה רבי יהודה בר שלום ודלמי הטעם הוא מפני שאמר הקב"ה יבאו כלם
ויתעסקו באהרן כדי שיזכו בתורה דלפי הטעם האחר ודאי שיזכו מעלה
ומורידה לשבעבורו יאמר ועשו והכה לזה הוא טעם אחר להקדמת האהרן
שהוא עסק לכל ישראל לא כן בשאר הפרטים. ורבי שמעון כותן טע' אחר
למה שמקדים האהרן להיותו שכעיני התורה כולל הכלם כתריס והם יש
לו תורה זכה בכלם והם לזכות בתורה נעשה זו מתוסף הכתריס ולזה
כתיב זר וקריבן זר כי כלהו מיתנהו ע"י התורה. וזה מובן דקאמר ועשית
עלין להיות מעולה על כלם ר"ל דכולהו מיתנהו ביה והם תורה חבר לא קנה
שום אחד מהם. אם כן דאמרי הוא שיקדים האהרון לכל הכלים. והיה זה
הוסיף רבי שמעון לקח על רבי יהודה כי לא מפני התורה לבד הוא שיעסקו
כלם באהרון כדי שיזכו לתורה כי אם כדי שיזכו על לכל הלתרי כי זכה בתור
כאלנוכה בכלם כאמור.

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה רבש"ע תקרא ואנכי אענך למעשה ידך תכסוף. אמרה כנסת ישראל לפני הב"ה רבש"ע תקרא ואנכי אענך כל מה שאתה גוזר אני מתקיימת אלא למעשה ידיך תכסוף יש אדם מתאוה למעשה ידיו ואין תכסוף אלא לשון תאוה שנאמר ועתה הלך הלכת כי נכסוף נכספת וגו' הוי למעשה ידיך תכסוף שאתה מתאוה למעשה ידיך אתה קובל את כל העולם דכתיב אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואתה מצוה את בני קהת להיות נושאי כבודך שנא ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם הוי למעשה ידיך תכסוף אתה זן את כל העולם ואתה מצוה אותי את קרבני לתמי אתה מאיר לכל העולם אתה מצוה להעלות נר תמיד באורך נראה אור ואתה אומר להדליק נרות אמר ר' מאיר אמר הב"ה חביב עלי נרות שאהרן מדליק מן המאורות שקבעתי בשמים למה שבשעת שהקריבו הנשיאים חנוכת המזבח ולא הקריב שבט לוי היה אהרן נפשו עגומה אמר כל השבטים הקריבו בחנוכת המזבח ואני לא היה לי חלק בקרבנות אמר לו חייך כל השבטים הקריבו חנוכה ואתה לעצמך תעשה חנוכה מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד ערוך אותו אהרן ובניו הוא שאמר הכתוב תאות ענוים שמעת ה' לכך אמר הב"ה למשה ואתה תצה את בני ישראל וכתיב ערוך אותו אהרן ובניו אמר הב"ה למשה צו את בני ישראל שיהיו מביאים שמן זית כדי שיהא אהרן מדליק לפניו:

ראוי

ראוי לדעת דמעובד מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרש שכתוב פסוק תקרא
ואלכי לעבך. גם מצינו לדוד כי אמרה כנסת ישראל והוא
בחיוב וכדקדק לומרו רבונו של עולם תקרי ואלכי לעבך כל מה שאתה גוזר היכא
דמיחל. גם לומרו שלמה למעשה ידיך מאי קאמר שלמה והיכא דמיפקי בפקיד
ומאי קאמר יש לדם מתאוה למעשה ידיו נדחה דברים בלי הפנה. גם
לומרו הוי למעשה ידיך תכסוף מאי קא טעים בלומרו הוי. גם לומרו
שאתה מתאוה למעשה ידיך כנדחה שלועז הפקוק. שור קשה דחוזר
שנית אחר שלומה לאתה קובל וכו' הוי למעשה ידיך ובהא שלקינן ונחתינן.
ולפחות היה לו לגמור כל הפרטים לאתה זכן בחורך וכו'. ולומר לו
הוי למעשה ידיך וכו'. גם קשה ג' דברים אלו למה מוכלו וזך ומחיה בחמה
מניהו מכפיק לדרוש למעשה ידיך תכסוף. גם קשה בעניין השור כפל
דברים בלומרו לאתה מחיר לכל העולם ולאתה מצוה להעלות נר וחוזר שנית
בחורך נדחה חור ולאת לומר להחליק נרות הוה כפל ענין כמלות שוות ומאי
קאמר למר רבי מחיר למי שהבה מה כונת רבינו מחיר לם בה לדרוש בפקוק
מאי קאמר דהיכא דמיחל דברי ולם כברה בנפשיה קאמר למה מצאתי בלף
וכי יהודה ועוד לקרא. גם למה לומר חביבה על נרות שאתה מדליק
מן המחורות דמאי רבותיה של להדן בהדלקת נרות שיהיה מחיבה מן
המחורות ולם בשבת מה שלומר לאחר כך שהי בפסוי עגומה היו טעמי מבקיק
על הלמוד. גם כבון לומרו למ"ל הקבה חייך כל השבטים וכו' דהיכא
תיפרה חכוכה בהדן ומאי קאמר הוא שלמר הכתוב תלות ענוים מחיקא
טעים. וכבון לומרו לכך למר הקבה למשה צוה את בני ישראל כיצד הוא
לכך. גם לומרו שהנוי היה כדי שיהיה להדן מדליק ומי יאמר שלא היה
לזכות את ישראל בעצמם ומה יגיע להדן שיבואו ישראל כדי שיהיה הוא
מדליק. הכל העולם הממר לומר ודעתי:

חביאור דחז"ל דקדקו בפסוקי הפרשה למה לומר ואתה תצוה ולא תאמר
גם לזה אמר זאת תקרא ואלכי לעבך דקדקו הוא דה"ל לומר
תקרא ואלכי לעבך וכל תיבת ואלכי מיותרת דה"ל תקרא לעבך
הכוכח שלמרה כנסת ישראל לפני הקבה רבונו של עולם תקרא ואלכי לעבך
כל מה שאתה גוזר עלי מקיימת ירצה גלוי וידוע לפניך שכל מה שאתה
גוזר עלי מקיימת כיון שאתה רוצה שאעשה גדולתך רחוק לקיים מלמרך
ומעשה הקריחה גלוי לפניך זהו שלמר תקרא כלומר כמו שאתה תקרא כן
גלוי לך שאלכי גם כן לעבך דהיינו שלקיים כל מה שתגזור עלי שבע טוב
הכיוצא לי לקיים מלמרך וגזרתך יכי תיעמ לסבן למה אתה מצוה לי כי
שמא חולי אתה צריך לי שלעשה חותו הדבר דכיון שבכך היה גלוי לפניך
שאני מקיים לך שיך שבא מצוה לנסת חולי אתה סם בן חולי מוה כשעה שיש לך

ורך כי מעשה גזרתיך דמים לא כן למה לתה גזר לי ח"ו חלה למעש' ידיך
תכסוף יש לדם שהוא מתאוה למעשה ידיו תמר עשה להתפלר בו היו מעש'
מפולר ומשופח בעיני כל רואיו כן הוא יתברך תעפ"י שיודע כי ישרל שיקיימו
דבריו הוא מתאוה להתפלר בקפ שגר כל העולם הוי למעשה ידיך תכסוף
בונה עמר הנה עתה בזה מדוקדק דקאמר למעשה דה"ל מעשה ידיך
אלא הל"ל מורה דקאמר לכעבור שפס מעשה ידיך תכסוף תתאוה לגנות
דבריך: הנה מוטעם בזה דקאמר ולתה תגזה רומז מ"ש תקרא ולתכני לענך
כשכבר מעת ה קרילה גלוי לפניו שיעראל מקיימין דקאמר ולתה תגזה
כלומר גלוי לפני מטוש טבעך ונדקותך שלתה תגזה הל בני יעראל ויקחו
לילך גם כן הפ יקחו כנדקותם מעמין עמן זיתך ולין צורך לזרוז בזה.
ולהיו הגוי רק מה שאמרנו למעשה ידיך תכסוף זש הוי למעשה ידיך תכסוף
שלתה מתאוה ירצה להכריח עמין זה מחוץ הרמו' תמר לה תפלר בנו הוא
גזור למו לעשות שהרי לתה קובל את כל העולם דכתיב לתי עשיתי וכו'.
ולתה מצה לת בני קהת להיות נושאים בכתף שכאמת ולבני קהת לא נתן
כי עב דת הקדש עליפס כי פס רמז במה שלא נתן עגלות שהארון נושא את
הנושאים ויהיו בכתף ישאו עליהארון משלפס שהארון היה נושא לותם הוי
למעשה ידיך תכסוף. ירצה הכה מזה יוכן הכרח למה שאמר שלמעשה
ידיך לכעבור התפלר בהפ תתאו'לנגוי להפ דבר שאין לך צורך בו שתדרוש
לתה נושא לותם ולומר להפ להיות נושאים וחוץ לומר בזו הוי למעשה ידיך
תכסוף כי רומז שהקרב הקרב שלגוי יתברך בו הוא בומר ולפ היתה הכונה
לזכות לת ישרל כלבד היה מצוה לדרוש שיעשו לותו לחד משלשה השבטי'
לו ככל שבט לוי ולהיו כן שהרי בחר בכני קהת להיותם קרובים יותר.
פלא זלת הלזה עצומה של המאמר הוי למעשה ידיך תכסוף שהוא מתאוה
ומתפלר בה. ולבן בוחר בזיותר קרובים שלגוי. תמר עוד לתה זן לת כל
העולם כי על פי שלמה עדי' יקום דבר כי בענין בני קהת לא מצינו גווי בפי'
לזה הכיוצ מלתה זן לת כל העולם ולתה מצוה גו לת בני יעראל לת קרבני
לחמי כי פס כלמר גווי כפירום ולהיות שגם זה ליכא תכרא שבקרבנות
יש צורך להם לכפרה ולכליכא דלי' שלהת פל' בהם זה לזה מביא מלתה
מלזיר וכו' ומזו לכדה ליכא דלי' שהלזה הוא דרך ככוד לזה הונהג שלתתם
ובעבור כן לתר כעל המלחמה לתה מלזיר לכל העולם ולתה מצוה יר' לזיני
מתמיה על הדלקת הנרות במשכן שהוא דרך ככוד כמו שמדליקין ככה
לפני מלכי מתמיה על הגווי זש ולתה מצה להעלות נר תמיד. ולהיו שענין
הנרות כלומ' כמן וכפרשת בהעלותך לזה הוכפל והפ ה' תמיהות הל' כפרשה
ויכלו זש ולתה מצוה וטעם לומר למזור כלו' למזיר לת כל העולם מצוה
להעלות נר תמיד גפ כן בלורך נרתה לזה ולת לומה להדליק נרות הייני

כפ"ב על"ת ג"ז נר"ת ס"ת הרמו בלו"ך נר"ה מ"ר בלומ"ת
על מ"ל פני המנורה יאירו מ"ר בא לתרץ למה ס"ת מוכיח נרות הרבה
וכאן להעלות נר תמ"ד מ"ר למר הקב"ה ס"ת דבר אל אהרן בהעלותך וגו'
תביב עלי נרות שאהרן מדליק מן המנורות מקבעתי בשמיסזה הענין יובן
כמ"ש במדר"י המשכן היה כמו ברית העולם וכנגד המנורה דקתני בראשי
יהי מאורות היתה המנורה למר מחביב עליו הנרות יותר מהמאורות למה
שכשעה שהקריבו הנשיאים זה הענין מובן ממ"ש ס"ת בהעלותך לחר חנוכת
המובח דומו שלפני היתה נפש לאהרן עגומה עליו על כלי שמשו הקריבו
ואני לא הזיה לי שלא בקרבנות לכן תכף בתיך ליה דבר אל אהרן ואמרת
אליו בהעלותך את הנרות ודמו כתיבת את דה"ל הנרות שכל המשכנים
הקריבו חנוכה אחת ואתה לעתיד תעשה חנוכה והדמו בראשו את כלומ'
את כל קהלות המשכנים שלמר בהם תנוכה אחת יהיה בנרות שתדליק
מחון לפרוכת בהל מעד יערוך אותו אהרן רבה בכל הל מועד יערוך
אותו אהרן ענין ההדלקה כמו ומדוקדק תיבת כהל מעד דפסיטא דכהל
היה כיון דקלמר מחון לפרכת העדות גם תיבת יערוך כלומר הוא שלמר
הכתוב תלות עגוים ולא קלמר שלמת עגוים לרמוז על מה שתלוה להדרן
כמחשבה לכך למר הקב"ה למשה ואתה תצוה כי מהקיבה זו בעגמה וכמו
שלמ' חזל שמשה היה אומר בלבו כולם מביאים למלאכת המשכן ואני מה
לעשה והשיב לו ואתה תצוה הרי שמשל הרי שמהקיבה עגמה הלמודה
כאהרן כלמר למשה ואתה תצוה וכתיב יערוך אותו אהרן וכו' למר הקב"ה
למשה צוה לבני ישראל שיהיו מביאים שמן זית וכי תימת מה הכלה היא
ואת התכלה הוא שיהא אהרן מדליק לפני ולהפיך רצון אהרן כאומן מיערוך
אותו השמן זית לאהרן כלומר בעבורו יחשב לערך גדול כיון שהיתה נפשו
עגומה כלומר ודי בזה לכונת המאמר ונכנל לומ' בזה רמז טוב בפסו' שלומר
חזק עולם וכו' מלת בני ישראל כלו' כי זה הענין נמשך לאהרן מלת בני ישראל
כמ"ש כל המשכנים הקריבו כנ"ל:

ויעשו כל חכם לב בהר מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה · מים
רבים אלו עכו"ם שנאמר כהמות מים יהמיון ואם מתכנסים כל עמ"א
לבטל את האהבה שבין הב"ה לישראל אינם יכולים הוי מים רבים לא יוכלו
לכבות את האהב שנאמר ואוהב את יעקב ונחרו לא ישטפוהו או המלבוית
את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור · אם יתן איש את כל הון
ביתו באהבה בוז יבוזו לו אבל בני עשו לי מקדש של ירושלים וירדתי ושכנתי
בתוכם שנא' ולא יכול משה לבא אל אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן:

מזל ויבזו כל חכם לב זסף עיס רבים לא יוכלו לכבו'

ראוי לעורר רחמים מה הקשו חז"ל בפרק הפרה שלמה היה מיס
רבים לא יוכלו וכו' ומה לקח חז"ל בפרק מים רבים דקאמר הכי
עוד קשה דקאמר מיס רבים מלהמות העולם ע"כ שלמה וכו'
ואם מתכוונים דהיינו משם מתכוונים כל המומות דהיינו מיום פירוש מה
שמפרשים בפרק מים רבים לא יוכלו וכו' לשעד הים לא פירש כן דבר ומאי
קאמר הוי מיס רבים לא אפשר לכבות וכו' דבהדי הכי קאמר ומאי קא
משמע מחדש • גם צריך להבין כי היכי מתכוונים המומות הנזכרים לבטל
ההבה מבין ישראל במקום וכי בכוחם תליא מלחת שיכירו ההבה מיס
כי לא ימנע מם ישראל מיכם רעים לשות ההבה בלא כוחם של המומות
הכי כהבטל המכה תתבטל המקובב ואם הם רעים כיצד בלעם הרשע
מיכלו לבטלה ולית הין צריך קרא למשמעינן הפשוטות עוד צריך להבין
דלין דרכם של לשבר בלשון הזה שה"ל מיס רבים שלא המומות העולם ע"כ
שלמה בהמות ומיס וכו' לא יוכלו לכבות את ההבה אלא ישראל שלמה
ותהבה את יעקב ואחר כך יאמר שאם מתכוונים בכל המומות לבטל ההבה
מבין הקבה לישראל מיכם רבים לא יוכלו לכבות וכו' אלא אחר
שכבר פילם פקוק מיס רבים לא יוכלו לכבות את ההבה וגו' כמש שאם
מתכוונים כל המומות הנ"ל לבטל את ההבה ופי' הוי מיס רבים וכו' • עתה
לומר שלמה ותהבה את יעקב הדבר קשה להולמו שמיכו חז"ל את טעמם
עוד צריך להבין בפי' דרשתם ז"ל מאי קאמר ואהדרו לה ישטפוה שו המלכיות
דמאי רבותייה דמלכיות מכל המומות ע"כ דאין גבהות לבני המקום והפ'
הוא כפול במלות שונות מכיבוי לשטיפה ומאי קאמר אם יתן איש את כל הון
ביתו בפי' דרשתם דכי הק"ב חפץ בהוכי הנות ולא לה' הארץ ומלואה
ומאי קאמר אבל בני עשו לי מקדם של זרעות שיהיה מקושר עם השמור •
וגם מאי קאמר וירדתי ואכנתי בתוכם סנ' ולא יכול משה וכו' ולא הכיח משם
כלום ולא"ל שנא' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דפקוק זה בפי' הכי' אין לו
שייכות עם השמור: חביאור דחז"ל דקדקו בפקוק הפרשה
דקאמר ויעשו כל חכם לב • עוד דקדקו דה"ל לומר מעושי המלאכה
ומאי בעושי המלאכה דהוה ליה למימר כל חכמי לב אלו ויעש כל חכם לב
דקאמר סתום לסוגכבד דלא שייך לומר ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה
גם תיבת את לשתויי מאי דיו שיאמר המשכן ומאי את המשכן לזה ה"ל מיס
רבים לא יוכלו לכבות את ההבה כיהפקוק הזה לומר דוקא דכיון
שלה בדעת שהמיס יכבו את ההבה ומאי כבייה שייך בהבה •
הכונה יובן בהקדמה לחד שכל שכחם של ישראל והקבה לשר בחר בהם
ה' הוא להיותם נפש לחד כדכתיב שבעים נפש בחתות לחד ולפילו שלא
היו רשויים כיון שיש להם לחדות מכפר להם הקבה וכמ"ש חבור עצבים
לפרים הנח לו • ועוד יש להם הבה לחרת לקרבם מנד זכות אבותם

227

מקיעתן ולהבתו יתברך קדומה להם לישראל מלכותיהם יותר מכל האומות
והנה בה קדמה זו לכולם על כונת המאמר דקאמר ה' מיס רבים לא יוכלו
נכו' לנו לאומות העולם ע"ז יש שעם היות שהם רבים ככמות מישראל כיון
שהם נחלקו לכמה לבבות ואינם לב א' הוא נמנע להם להשיג את השי"ת כהמות
ימים ימין והכיוץ רליה מתחלת הם מדבר באומות דק' הגי המון מים רבים
ויובן עם הפ' הקוד' דקא' מדב' בגנות שלכ' ש"כ שהחת שלהי יעשך ואומרו הני
המון עמים רבים כלומר לפי שהברתי כגנות ישראל לא יעלה בדעתך
שלאחר כלומו למה לפי שהם כהמות ימים ימין רומז על נפשם ואין להם
לחלות כמו הימים מים ימים הרבה יש עכריה יש עכו' ולא רלי זו כרלי
זו כלומר שהוא נמנע לקרבם אלי והוא הסיבה החחת כשלא יוכלו לבבות
את הלהבה שבין המקום לישראל היינו עם כני ישראל הן עם לבדך ושכון
ובגויש לא יתחשב ועוד לו הוכח שיהיה לכל האומות לחודות לחחד לקרא
כולם בשם ה' זה ושם מתבטלים כל האומו' לבטל כזה את הלהבה הנו' שבין
המקום לישראל יכולים מצד זכות לבות וזה רמזו בתיבת את ריבה להבה
לחרת שהיא להבת הלבות שלאמר ואוהב את יעקב כדכתיב הלא את
עשו נכו' ואוהב את יעקב ונהרות לא ישטפוה שם המלכים וריבה הלא
בריבוי הכמות מכל האומות ולא כרבוי הסיבות של המלכים דהייכו מה
שרמזו בונהרות כדכתיב את מי הנהר העלומים וכו' לא ישטפוה והרלית
שהם יתן לים מהאומו' את כל הון ביתו לעבודתו ית' להקריב קרבן או לבנות
בית לשם ה' כגו יבוון לו כלומ' בעבורו כי לא הבית סיתה העיקר וכמו שלמ'
הבניה עם לוה בית אשר תבנו לי והעיקר הוא הלדם השעשה שיהיה בו
קדושה והכוונה לשישכון עליו ה' זש"ה לפל בני עשו לי מקדש של ירושת כלומר
שלזו דבר הגון ורלוי לעשה ' ועכ"ז וירדתי ושכנתי בתוכם כלומר שהם היו
המשכן הלמיתי וכמו שלמרו חזל בתוכו לא נא' וכו' שהם היו העיקר כלמור
והנה שתי בחינות אלו הלמורות בשרש רמוזות בפסוק הפרשה דקא' ויעשו
כל חכם לב ר"ל שהפילו שהעשים היו רבים כלם לב אחד להם להביאם
שבשמים ולכן לא אמ' כל חכמי לבי וכנגד הענין השני אמר בעשי המלאכה
את המשכן לומר כי בעבור העשים במלאכה ובהם ממש היה את המשכן
ריבוי את רומו לשכינ' שהית' במשכן שבכפי ערך המשכן בעצמו עשר ירושות
הם והנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו לף כי הבית הזה והא הענין
מבואר במלי דקאמר ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן
וכבוד ה' מלא את המשכן ויש לדקדק דלמה כתחלה הפ' קאמר לבא אל אהל
מועד ובסופו קאמר את המשכן רומו שהיה משה כרלותו גודל אהל יתברך
וערכו לא היה נחשב בעיניו המשכן לכלום רק כאהל ערלי בשכעט היה
מתביים אז ולא יכול משה לבא אל אהל מועד שכל הוא יתבר' שמו ויתעלה

הדרן עמתנותו ולהכתו ית הרכה ליש כמחשבו למעכן ומכבד וכבוד ה׳
מלא את המשכן כי העיקר לפניו ית׳ להכה על ישראל כלמור והפקוד
דכל כעצם דקלמר וכבוד ה׳ מלא את המשכן ולא קלמ׳ והמשכן מלא כבוד
ה׳ לרמוז שהוא מלא את המשכן ולא המשכן מלא כבודו על כרוך המקום
שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו׳

נשלמו דרושי ומאמרי החודאה׳ תהלה לאל נוראה׳

דרוש ראשון לתשובה

מוסר מזל כמכילתא מוסר ס׳ בני על תחלם

התבונן אל תמאס אמר ר׳ אבין מפני מה כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח
אמר בא וראה מי גרם לבן זה לרצות את האב חוי אומר או יסורין
עד כאן במכילתא׳

בחיות

למת ויניב כי ישראל נקראו בניס למקום כמו שנאמר בניס
אתם לה׳ אלהיכם יש לנו להתמין תמוה שלמה שכל היקורין
והתוכחו׳ לאמר הוא מיקר לותנו כהם מעיס כפעמו בחייס הנחייס עולם
שכלו טוב ולא נתן למוט רגלינו כעולם הזה אלא הוא מתנהג עמנו כרופא
בקי המרפא לחולאי הגוף כן הוא מרפא לחולאי הנפש אם מבוכניס
יותר ועניין זה לאמר המסורר עלי יקור יקרני יה ולמות לא נתנני ר״ל לא עזבני על נדלי כתן ריחו ליקר
יקור יקרני יה כעה ולמות לא נתנני ר״ל לא עזבני על נדלי כתן ריחו ליקר פסוק יקור יקרני יה ומשמעיס׳
לותי לאמר המות כמו שאמרנו זו היא הטבה לאחת׳ הטבה שנית כמה
שיקר לותי כפעמים רביס ולא הכה לותי כפעם לאחת לאמר זה רמז בלומרו
יקור יקרני יה ולמות לא נתנני אם היה מכה לותי כפעם א׳ולזה א׳ מ׳פתחו
לי שערי נדק אכא כם לודה יה רוצה לו לודה שסיה הנרמו כפ׳כי כיה ה׳
צור עולמים והלא החייני כמני עולמות העה כמה שהכה לותי מעט מעט
כמו׳ והעלב כמה שלא עזב לותי לגלם עונותי לאחרי המות ולכן אכא
כם לודה יה׳ לו יאמר פתחו לי שערי נדק בחיות שלכל אדם יש לו שני
שעריס א׳לגן עדן מנד הנדק שעשה בעולם הזה וא׳ לגיהנם מנד העומת
לאמר דוד כי בהיו׳ שקבל את עונשו יכול לה ככנס בשני שערי׳ ובמקו׳ שכעלי
תשובה עומדיס וכו׳ ושם פתחו לי שערי נדק כלומר בשני שעריס כשוכר׳
אכא כם לודה יה׳ למכם זה השער לה׳ שהוא של נדק נדיקיס לאמר לא
טעמו טעם חטא יבלו כו׳ למכם להיותי בעל תשובה גדול מכלי שלשני
ככנס בשני שעריס׳ וכזה יוכן מה שאמרו חזל לין ערב יורד מלמעלה יען כי
הדברים הנרחיס לנו רע הוא הטוב להמיתי ופי׳ מורי כזה מה שאמ׳ ירמיה

כש׳אמר

כשאמר לו הבא רצה הפקדתיך היום הזה וגו' לכשוב ולכשוב כו' פסוק רצה ה' לגלג ולכאורה תלוי טעם מה שאמרנו מדויק מתכלית הפרישה הוא לכאורה הפקדתיך כי אין רע יורד מלמעלה כמ"ש ועל דרך זה נכון מה שאמר דוד המלך עה"ש בשביל כנסת ישראל להבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני לשון קשה להולמו כי נפל בו הכפל כל הפך קי"ל כשאר ירקה המעיין והוא מובן עם אמר חזל לשון כבר פרשתיו ולומרו לימות לי להוכיח לפניך בזמן שאתה שומע קול תחנוני כיוצא זה שמתפלל דוד לה' כשם כנסת ישראל יכיל קדושתו עלינו בבירת הגואל וכמו שפרשה מהמזמור הקדש לזה שומע לא למו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד והוא שאמר להבתי כי ישמע ה' את קולי המיועדת לשון במקדש והוא תחנוני כי בעונות לעת כזאת שאנו בגלות וזש"כ היטה לזנו לי וכימי אקרא היינו בזמן הגלות לפפוני חבלי מות והגרמת הוא בעבור עונותי וזש"מ צרי שאול הם העונות כידוע מלחוני לכן נרה ניגון למנצח נרה מלשון החבלי מות הם היקורים וניגון מלשון העונות למנצח בשבשם ה' לקרוא שיושיעני ליפי חושם על היקורים מלשון עגמם כי הם מלשון העונות לכן לחני לומר לפני ה' מלטה נפשי חנון ה' כו' ואומר חנון ס"ת חיחכן עליו ונדיק הוא ונדיק דיינו כי כמה שנהג עמנו בדין וזש"ה ולהלהינו מרחם הוא כי הוא שומר פתאים לכן מכה לותי היקורין להושיע לת נפשי וזש"ה ולי להושיע ודיוק פתאי לכן מכה לותי היקורין להושיע לת נפשי וזש"ה שוכי נפשי למכוחיכי כי ה' ברחמיו גמל עליכי למה כי חלצת נפשי ממות כמה שפסל גופי לת עיני מן דמעה לת רגלי מדחי לך צריך להכין למה לזנו לומר לת עיני לשון רבים וכן רגלי וגו' וכוכל לומר לאחד משני דרכים הל' כי הבכיה שלין לה קוף היא כעין לאחד על דרך מי יתן ראשי מים ועיני מקום דמעה ולמרו הרשעים עה"ש שכוחתו שיבכה כעין ר' ויונח הל' וכן חוור חלילה וכוזה ולבכה יומם ולילה על חללי בת עמי לכן לומר לת עיני מן דמע' שהוא ככי גרעון הנפש ת"ש יחטא וכן לת רגלי מדחי מוכן על דרך זה • ויפיר עם מה שמעתי מהחכם השלם כפלפלא חריפא כמהר"ר שלמה קלגי"ם זללה"ה כשקו"ס לומרתי מטה רגלי חקדך ה' יקעדני למ"ע"ה כי להיות רגלי המרכבה לרכעה ודוד היה רגל רביעי וכשחטא כעין לוריה נשמט רגלי המרכבה שלו וזש"ה לומרתי מטה רגלי חקדך ה' קבלת תשובתי יקעדני וכמו כן בפקוק זה לו' לת רגלי מדחי • לו נאמר כי להיות כי הלדם חלוק חניו לה' היינו יכר הטוב בכל ימין וחלק עוולל נד שמאל היינו יכר הרע וכן בכל הלכרי' כעין וברגל לכן לומר שהניל לת עיני הם משלית וכן רגלו כי ימין לת מיך הלה והכל כלותם היקורים לשון נשאר כהם מזומן ומתוקן ללכת כתרגות החיים ודי כזה להקדמתנו בביאור הקודם • והנמשך הוא כי כיון שהיקורין הם לתועלת הלדם נרין שיחזור מיד קודם שיכביד עליו ה' שול היקורים וזש"

ס"ק פיניך
פלא לאמוד
ומכמסכים

לימו מרגיש נחשב ככהמות שלימים מרגשות. וכמו שאמר הרב בעל העקידה
זל בפסוק ה' עיניך הלא לאמונה אמר ע"כ כי עם היות שהקב"ה אמר שאם
ימנע כירושלם לים מבקש לאמונה היה קולח להם. אמר הנביא ע"ה כי
מלבד זה החולי אשר שמע מפי הגבור היה להם חולי אחר שאין לו תרופה
שהוא חולי הדעת וזהו שאמר ה' עיניך כלומר עיני השגחתך לעשות אות
לטובה לאמונה להם הלא לאמונה אשר חמרה מהם. לאמת אחר שהכית
אותם ולא חלו כליתם ומלאו קחת מוסר לכן ואני אמרתי לפי קוצר ידיעתי
כי לך דלים הם בידיעה וכולנו כי לא ידעו דרך ה' וכו'. ולעמיות דעתי
גרלה ילמד פירוש אחר גם כן מיושב להקדמתנו. ואחר כל הפרש' שאו
שוטטו בחוצות ירושלם ורחבו ובקשו וכו' כי יש להרגיש שיפקיק שיש שוטטו
ובקשו. גם קשה לומרו שם שאם תמצאו איש שם יש עושה
משפט. גם מה כונת לומרו חי ה' יאמרו. גם לומ' חזקו פניה' מקלט
ומאנו לשוב הוא כפול ומה כונתו בזאת כי לא ידעו דרך ה' משפט אלהיכם
והוא כפול בשני כתובים הבאים באחד. גם לומרו אלכה לי אל תיב' לי
מיותרת. לאמת עם מה שאמרנו הוא מבואר אמ' שוטטו בחוצו' כי ידוע הוא
שהאדם אשר יהיה גר במדינה אינו יכול לאחפש ולחקור את העיר כזה כי
מקודם ישוטטו בחוצות ורחובותיה ילמוד את כל פיכותיה ואחר כך ובקשו
ברחובותיה שהם המקומו' היות מרוחי' שם תמצאו איש כלו' גבר בגובריו אז
לוותר להם קנת מחטאתם. לאמת שם יש עושה משפט שהו' מדרג' יתירה
על זאת אז ואקלח לה לגמרי לו' אמ' כי ודאי בירושל' היו אנשי' גדולי' לאמת
לא היו עומדים בפרץ להדריך את אנשי דורם ולזה אמר שמקודם ישוטטו
בחוצות שהם המקומו' המרווחי' אשר בם חכמיה וגדוליה וירחו אותם ויכירוה
ואח"כ יבקשו ברחובותיה שם ימצאו אותם שרחו שעמדו ברחובות להדריך
את העם ואפי' שירחו אותם עושים משפט העיקר הוא שיהיה לבקש לאמונה
וכו' לו כאמר שם תמצאו איש כלו' כי יבא זמן אשר ימצאו איש ברחובותיה
ואם ירחו כא כלומר רחו עתה ובקשו ברחובותיה ר"ל שיבא זמן שלא תמצאו
איש אחד כי העיר תשלח שממה ועכ"ז אפי' עושה משפט מבקש לאמונה
ואקלח לה בשופן שתיבת שם תמצאו איש היא גזרת הרעה שתבא עליהם
ותיבת שם יש עושה משפט וכו' הוא תיקון הרעה הנו' ואמר הנביא עה"ה
עיניך הלא לאמונה כלומר מאחר שכל עיני השגחתך הוא על דבר האמונה
ואפי' נקל כ"כ כשהכית אותם ולא חלו ואח"כ כליתם ודאי שהכליה היא
על דבר אשר מאנו קחת מוסר לשוב בתשובה מדרכם הרעה ואון ותרפים
הפנר ככו' ואמר חזקו פניהם מאנו לשוב כי יש בני אדם אשר יש להם כושת
פנים וגם שלבם לא נכון עמהם ויש לאחרים להפך אמת שלהם ולבם
שוים לרעה ועוז חזקו פניהם מבלע ולבם גם כן מאנו לשוב ועכ"ז בתוס

לבי

לכי תמרתי לך דלים הם בתורה וכשו דעת דרך ה' כדי שידעו שהוא מספיק
מלהיהם מלא שהם סוברים לולי מקרה הוא ומזה היתה קיבה שלא יחזו
בתשובה והייתי מטה להם הדברים לכף זכות ולהקיר זה הדמיון שלי שכה
לי של הגדולים כלו' לפי סברתי כי ה' כוחן לכות וכליות ומתחלה ידע רשעם
תמ'לתי לך ידעתי שהיו מוידים עושי' בדעתם שלא לחר משכה לי של הגדולים
ולדברה לותם קשות להיותם מוידים כי המה ידעו דרך ה' לדעת שהוא
מספיק מלהיהם ולולי יחזרו הם וך המה יחדיו שברו עול התורה ולפן
נתקו מוסרות ועל כן פרע להם ה' כנגד מה שהיה להם כמרי לבלתי שוב
בתשובה הכה לריה מיער ולהיות כי הגורם היה לכתם במחשך מעשיהם
ולא חזרו מיד כמו שפרשתי כליתם בעבור כי מלמו קחת מוסר לכן זאב
ערבות ר"ל כמה שהעריבו תשובתם זאב ערבות ישודדם וכו' וכנגד העוות
פנים לשר היה להם כמו שתמ' חזקו פניהם וכו' יבא הכתוב שהוא עז שבחיות
כמו שתמ"ל הוא עז כנמר ויהיה שוקד על עריהם וכל היוצא מהנה יטרף
למה כי הם רבו פשעיהם עצמו יותר מעוותיהם כי מעוות פתלים תהרגם
ונמר הכתיב עה"ד דומה לזה כשהוכיח את ישרא"ל בעדים נאמנים שמי' ולהן
אמר ידעשור קונהו וכו' לכל לקשוה כפסוקים שלא להאריך רק כפל הפסו'
והכוונה היא מלבד פי' המפרשים ז"ל דמיירי קרא כנגד ישרא"ל ויהודה עיין
בדברי ר"ל לברכנו אלהי ואני אומ'כי לפי שידבר בכולל עם כל ישו'ומוכיחם
כי היה להם להכיר את ה' לפחות בשעת הכלתם ותועלתם ולא ידע שור
קונהו ר"ל כי השור מכיר יותר מהחמור למי שקנה אותו בעצמו לך לא כן
החמור שאינו מכיר שלא השפיל שותיהם לו להאכילה מנד האכילה שהיה
הנאתו ולא ישרא"ל לא ידע ידיעת השור לשר זה רומז בתיבת עם ישר' ישר ט
שהם עבדי וקניתי אותם עמי לא התבונן כתמיה ר"ל כשעה שהיו עמי והייתי
מטגיח עליהם בעין החמלה לא התבונן וכזה מדויק תיבת עמי ולא נא'
לה לך ידויק תיבת לא התבונן יכחר המעין הרי שאינם מכירים הטובה וגם
הרעה לשר חוטאים לה לאינם מכירים ולא הוי גוי חוטא עם כבד עון כלומר
שלפי' שהם כבד עון לומרים שהוא חטא וכן כולם לו נאמר כי היה רעתם
רבה שלא כהדרגה ולא הוי גוי חוטא כי מתחילה כשהיו נקרלים בשם גוי
על דרך מה שתמ' חזל בפסוק לבה לקחת לו גוי מקרב גוי היה חוטא למלם
כשנקרלו עם שהוא מדרג גדולה היתה לו מבעית שלא ירדו מדרג' שכמה
שהיה גוי חוטא יעשה עם עון לשר הוא מזיד לו פושע ויהיה הדרגה לחת
מחטא לעון רק כעונו נעשו עם כבד עון שהם שתי הדרגות כלופן שכשהיו
קטנים הנרמזים בתיבת זרע היו מרעים ובגדלותם שהיו בנים גדולים הם
מחתיתם שהוא מדרגה גדולה מרה כלענה כלופן שהיה גרל הרעתם כל
מה שהיו עולים במעלה ומי גרם להם עזבו אתה שהוא מדרגה מנד גדולתו

ס' ידע שור קונהו וגו'

וגם

ונם מצד שהוא מטיב להם כלנו לומר ונם כלנו את קדוש ישראל בלומן שכוונו
לחור לו יתמר בזורו כי כל כך עזבו את ה' וכלנו לומר עד שכשהיו מזכירים
את ה' כוורו לחור עד לך למרין בזירת וכו' כל כלנו לומר ולזה למרו על
מה תוכו עוד תוביחו קרח הנה המפרשים פירשו לומר בכוונת מתחלפות
כי מהם פירשו על מה תוכו על הביבה התכליתית ר"ל מה תועלת בהכלה
לחרי שמיד תוביחו קרח ומהם שפי' שלמת הנשמע המקבל ההכלה כי כל
לקה כבר שלין לו מקום לקבל הכלה כשיוסיף להבותו והוא מובן עיין בפי'
רש"י לברכות זל ומהם לו כפי' דרושי שהיה מוכיח אותם כמה שלה היו מרגישים
בחטאתם כנוי לשר נדקה עשה והיו לומרי מה פשעינו כי הכה ה' לותינו וזה
נוקף על כל חטאתם לשר עשו ונם על מה תוכו ר"ל מהם לומרים כך בפיהם
וכזה עוד תוביחו קרח ומהיכן בא להם שיהיו מרגישים בחטאת' כי כל רשע
לחולי הוא הסבל וכן כל לכך דוי לשר הם מיבורי ההסבלה וזה וזה גורם
שלתם סובלים טעם למכותכם וסיוע לזה לומרו לחב"ל לולי ה' נבלות וכו' לו
יומר על מה תוכו והוא עפ"י דרכנו שלה היו מכירי' את חולשת לבוב מהרב
שלא לפי' בדבר לשר סובו כבר על קדקדם כה חזרו להוסיף על חטאתם
פשע ונם על מה תוכו ר"ל על שלכה לתכ' עוד תוביחו קרח כי כל רשע לחולי
כמו שלמרנו לו יומר שהיו מטים כל הדברי' המקרה ש ונם על מה תוכו כי
לדרכה עוד תוביחו קרח כומרכ' כל רשע לחולי ר"ל הוא מובן לחולי וכל
לבב דוי ותלכי עם ה' כקרי על כן ילך עמם בחמת קרי להכותם מכף רגל
ועד ראש הכלה שלין כה תרופה ומם עד שלא ילכו כקריתן כה נגעים
הפכיי פשע וחבורה וכו' לא זורו ולא חובשו חוזר ש פשע וחבורה הנוכר ולא
דוכך המכה טריה כשמן והם דברי שלא עד טבע ועדיין יהי' דבר זה הכלה
פרטית לשר על דבר בלעון יחיד ומם לא יחזרו ומם לא יחלש לשרינם יהיו
ממה כנגד הכפרים וגבולי לו לשר לין להם חומה ומחלש עריכם יהיו
שרופות אש מהם הערים הבנויות והכלה שיחתכו המוביבים לכם המונות
כמו שהוא דרך הלוחמי ונם לדמתכם לנגדכם זרים אוכלים אותה ש יקל
בעיניכם הרעות הלו כי לפי גמלה מיחוק וכערככם לשר לתם בני ש תי
הוא לכוריות גדול כי לפי הממה הנו שהיה היותר קלה מהנוכ"כ קשה
לפני הבה כמהפכת קדום ועמורה לשר הם זרים לה' ולשר בזה לא ידעו
הם ולא יבינו לחשכה יתהלכו כאו לכקדוש היתו וגו והשיב להם הבה שמעו
דבר ה' קציני קדום וגו' כי אם קלה היא בעיניכ' קשה היא לפני יות' מקדוש
וכו' כי לתם עם ה' והם זרים כשלר שמ' לכן שובו מדרכיכם והעו כי רעתכם
דבר יהודי שנדריך ה' הדם להתעודד מיד ואם יקורי כתו' עליו לפשעם כמעשיו
ובזה נכתו כל מלמר מ' ברכה קרח לחמר ישת שמעו והאזינו ואל
תגבהו וגו' מהו שמעו והאזינו לחמר ר' תנחומה לחמר הבה שמעו לדברי תורה
ואל

ואל תדברו גבוהות כי ה' דבר והיכן דבר תועבת ה' כל גבה לב: דבר אחר
שמעו לדת ואל תגביה לוזך משמעדברי תורה כי ה' דבר והיכן דבר מקיה
לוזנו משמוע תורה וגו' דת שמעו לדת והלוזינו לדת מהו ש תגבהו
לת התוב מלבא בעולם כי ה' דבר והיכן דבר תם תלכו ושמעת טוב הארץ
תאכלו וכו' עכ"ל ראוי להבין כונת המאמר דמשוכה מה הקטו כפ'
ובמאי קמיפלגי הלו הג' פי' ומה קשר לזה עם פסו' הפרש דלזה לוכי שמר
זשה וגם למה כפי' הא' חרון אמר ומהו ואל תגבהו והעניו כוזו שהוקשה
בעה תיבת לפיכם ומתרגים לותה זל עם זה הפ' שפר הקשו הכפל בלו'
שמיעה והלוזינו גם לו' כי ה' דבר כי ודאי כל דברי הנביא בשם ה' דבר לותם
לכן דרשו שמעו אמר הכה כלו' לא תחשוב שהם דברי הנביא מעצמו שאומר
להם שישמעו לו כפשטיה דקרא אבל כי ה' דבר הוא המדבר והכרח לזה
כי אין לו הבנה ממו שאמרנו כי מה נשתנה הנביא לאומ' כזה העניו אלא
ודאי ה"כ אומר אלו הדברים שמעו לדת ואל תדברו גבוהות ועתה מתרץ
הכפל כי תיבת והלוזינו הם דברי הנביא שאומר להם שילוזינו לדברי ה"כ
שאמר להם שמעו לדת ש ידברו גבוהות לומר כי רק הוא מהם ובשמי הוא
והטעם כי ה' דבר והוציך במקום אחר בלומרו תועבת ה' כל גבה לב ריבה
בתיבת כל לכל מין גאוה וגם בלומרו גבה לב רמז שמגביה לבו אלה שכיל
וזה העניו נתייסב הכפל ומכן לומ' אמר הק"ב למנם הוא דוחק קצת כי
הפסוק לפי זה חניו הראשון הם דברי הנביא והאיו האחרון דברי הנביא כמו
שאמרנו לכן אמ' דבר אחר שכולו דברי הנביא ואמר שמעו לדברי תורה ואל
תגביה את לוזך משמוע דברי תורה ולפי זה תיבת לא תגבהו חוזרת אל
תיבת והלוזינו ר"ל הלוזינו אל תגבהו רמז אלא יגביר לוזנו בשעה שקורא
בתורה לשום דבר בעולם וכמו שמביא מפסוק מכיר לוזנו משמוע תור' לפי'
להתפלל גם תפלתו תועבה והוא קרא מכאן ומכאן ועדיין לפי פ"ו ים דוחק
קצת אמר בשבור זה כח הפי' הג' ואמר שמעו לדברי תורה והלוזינו לדברי
תורה ותירץ הכפל כי כוונתיה דקרא לומ' כי אבר מצוה מצות ואבאבר שישמע
לדברי תורה יבא להלוזין שהוא בקרו ותר ועתה הקשה מהו ואל תגבהו
כי בבלמ' למני הפי' הראשונים יהיה אומ' ש תגבהו כל אחד לפי כוונתו לפי
הראשון אמר והלוזינו אל תגבהו ולפי שני אמר אל תגביה לוזנך כדפי' אמם
לפי זה שמ' שמעו לדת הלוזינו לדברי תור' ומהו ש תגבהו והשיב ש תגבהו
את הטיבה מלבא בעול' כי ה' דבר והיכן דבר תם תלכו ושמעתם וכו' ועתה
כזה מובן תיבת לפניכם היום כי מהו לפניכם וכזה אומר בעצם כי כיל' הוא
הכרכה והקללה כהפרש קרא ואזיל את הכרכה אם ישמעו את מצות ה'
כתובן שמצאנו רבים מכל דורותו זה מצריך האדם לחזור מיד ואם כלו יקורים
עליו מיד ישוב אל ה' וירחמהו וכזה נכפ אל המאמר שהתחלתי ולבא עד

תכונתו

תכונתו לעורר קצת ספקות ראשונה מה כונת ר׳ אבין בפסוק • ועוד דנראה
שאינו מחדש בפסוק אלא מה שאומר הפסוק מוסר ה׳ בני אל תמאס וכו׳ ונותן
טעם כי את יאהב ה׳ יוכיח ומה השמיענו רבי אבין זיל קרי בי רב הוא
ועוד מה חוזר ר׳ אבין באו׳ אמ׳ מי גרם לבן זה לרצות את האב הוי אומר אלו
יסורים • אבל הביאור הוא כי הנה ר׳ אבין זיל ראה שמחמת קושיא אחת אשר
יש בפסו׳ הייתי מפרשו בענין אחר ובא ר׳ אבין והכריח דלאו פירושא דהאי
קרא הכי ומתרץ הקושי הנו׳ והקושיא היא כי הנה הפסוק זה פתח בתרתי
חלוקות וסיים בחדא כי הוא אומר מוסר ה׳ בני אל תמאס הרי א׳ ואל תקוץ
בתוכחתו הנה לקח תרתי מוסר ותוכחת וכשבא ליתן טעם לדבריו א׳ כי
את אשר יאהב ה׳ יוכיח לקח תוכחת לבד והי״לל כי את אשר יאהב ה׳ ייסר
ויוכיח ועוד קשה כי הי״לל ובתוכחתו אל תקוץ או אל תמאס מוסר ה׳ ואל תקוץ
בתוכחתו למה שינה ואם הכל דבר אחד למה פתח בתרתי ומחמת אלו
הקושיות הייתי מפרש הפ׳ כי תיבת ואל תקוץ בתוכחתו הוא טעם והכונה כי
ידוע הוא היות התרש בין מוסר לתוכחת כי מוסר הוא עד הכאה ותוכחת
הוא תוכחת דברים ואומר הפסוק שאם ח״ו ימאס המוסר עבירה גוררת
עבירה ויבא למדרגה אחרת שיקוץ בתוכחת שהם שתי רעות אחת שתיבת
תקוץ מורה רע גדול ממיאוס ועוד ב׳ ממוס׳ לתוכחת שעם שהוא יות קל יקוץ
בו לכן אומר הזהרו בני מוסר ה׳ אל תמאס שהוא ההכאה כי בזה ואל תקוץ
בתוכחתו וכי תאמר ומה יש בזה • אמר דע כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח
וכאב את בן ירצה ולכן אני מזהירך שאל תמאס מוסר ה׳ • ובזה הפירוש
מתורץ מה שהקשינו אך לפירו׳ זה חצי הפסוק הזה שאמר וכאב את בן ירצ׳
הוא מיותר לכן אמר רבי אבין מוסר ה׳ בני אל תמאס מפני מה כי את אשר
יאהב ה׳ וכו׳ רוצה לומר אל תטעה שתיבת ואל תקוץ הוא טעם אל מוסר ה׳
בני אל תמאס כנז׳ • אבל לעולם אימא לך דקרא סיים בתרתי חלוקות
מקבילות אל מה שפתח זהו שאמר אמ׳ מי גרם לבן זה לרצות את האב הוי
אומר אלו יסורין באופן שבמה שאמר כי את אשר יאהב ה׳ נתן טעם למאי
דסליק מניה ואל תקוץ בתוכחתו ובמה שאמר וכאב את בן ירצה הוא נותן
טעם למוסר ה׳ בני אל תמאס • ובזה נבין למה שם הפ׳ תיבת בני בראשונה
כי הי״לל מוסר ה׳ אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו בני או קודם הכל בני אל תמאס
כו׳ אלא כיון למה שאמר בעל המאמר מי גרם לבן זה לרצות את האב רוצה
לומ׳ שיקרא שמו בנו היסורים הם ההכאות וזה רמז מוסר ה׳ בעבור שתקרא
בני אל תמאס ואחר כך פי׳ אותו בפי׳ כי את אשר יאהב יוכיח וכאב את בן
ירצה ליקרא בנו ירצה ליסרו ובזה מובן המאמר כמין חומר :

דרוש שני לתשובה

ויאמר ה' אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו כה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדוני כי בפעם הזאת אנכי שולח את כל מגפותי אליך ואל עבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראות אותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ עודך מתנשא בעמי לבלתי שלחם הנני משחית ברד כעת מחר אשר לא היה כמוהו במצרים למן היום הוסדה ועתה שלח העז את מקניך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הבית והורד עליהם הברד וימתו הנשאר בעבדי פרעה את דבר ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה ויט משה את מטהו על השמים ויתן ה' קולת וברד ותהלך אש ארצה ויורד ה' ברד על ארץ מצרים ויהי ברד וגו' ויך הברד בכל ארץ מצרים כל אשר היה בשדה מאדם ועד בהמה ואת כל עשב השדה הכה הברד ואת כל עץ השדה שבר הברד רק בארץ גשן אשר בני ישראל שם לא היה ברד ויאמר פרעה אל משה השכם בבקר ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים הן אל ישגיב בכחו מי כמוהו מורה הן אחר שכן בלשון יוני קורס לאחר הן כלומר אחר אלדינו ישגיב בכחו מעצים כח הצריקים לעשות רצונו ומי כמוהו מורה שהוא מורה דרך לעשות תשובה וכן אתה מוצא במשה שהשגיב הקב"ה כחו ללבת בשלחותו ולעשות צוויו והיה מורה לפרעה הרשע דרך שיעשה תשובה שכן כתיב השכם בבקר והתיצב לפני פרעה היה נותן כח במשה להשכים ולהתיישב לפני פרעה יהיה מורה דרך לפרעה כדי שיעשה תשובה שכן כתיב ואמרת אליו כה אמר ה' אלהי העברים כי בפעם הזאת אנכי שולח את כל מגפותי אליך ואל עבדיך ובעמך בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתיך בעבור הראות אותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ עודך מתנשא בעמי לבלתי שלחם הנני משחית ברד כעת מחר אשר לא היה כמוהו במצרים למן היום הוסדה ועתה שלח העז את מקניך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הבית והורד עליהם הברד וימתו הנשאר בעבדי פרעה את דבר ה' הניס את עבדיו ואת מקנהו אל הבתים ואשר לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב את עבדיו ואת מקנהו בשדה ויט משה את מטהו על השמים ויתן ה' קולת וברד ותהלך אש ארצה ויורד ה' ברד על ארץ מצרים ויהי ברד וגו' ויך הברד בכל ארץ מצרים כל אשר היה בשדה מאדם ועד בהמה ואת כל עשב השדה הכה הברד ואת כל עץ השדה שבר הברד רק בארץ גשן אשר בני ישראל שם לא היה ברד

ויאמר ה' אל משה השכם בבקר והתיצב לפני פרעה הנה יוצא המימה ואמרת אליו כה אמר ה' אלהי העברים שלח את עמי ויעבדוני

הלדם להכחין הפעולות רעות לו טובות ממחת הנפש לו דלגתה כי
הפעולות מתמיד הנפש בהם קודם עשייתם ואחר עשייתם הן טובות מלד
והפעולות מתנטער הנפש ותדלג בהם לאחר עשייתם הנה הם רעות וזה
כי אפי' הרשע מהוה כוסף ותלב תמיד לת הרע הנה זה יהי' קודם העבירה
מתוקף ינהר ועזן מלמה נפש רשע לות' רע אבל לאחר עשותו העביר' הנה
נפשו תכחין הפועל ההוא ותכיר הרע שיש בו ותדלג ותתענב בו והנה פי'
הרב בעל העקרים ז"ל שיעד ירמיה הנביא עה"כ שהם הם המוכיח לישרל על
זה ואומר להם שים להם להכיר שהפעולות שהם עושים רעות מנד שהנפש
תדלג ותתענב בפעולותיה לאמר לכנסת ישרל תייסרך רעתך פם' תייסרך
ומשובותיך תוכיחוך ודעי וראי כי הע ומר עזבך וכו' ר"ל הנה רלוי שתייבר רעתך וגו'
לותך הפעול' הרעה שלתה עושה והמשובה עצמה תוכיח לותך וזה כהיותן והכתוב.
קובעות בנפש דלגה וצער לאחר העשותן ומזה ים לך להכיר ולידע כי רע
ומר עזבך לת ה' אלהיך ולא פחדתי שלי כלומר לוי אומר לך זה מנד ירלת
עזכי ופחדי המוטל עליך אלא מנד שכא העבירות עצמן שהן מורישות
בנפש נער ודלגה לאחר עשייתן תכיר ותדע שהן רעות וכי רע ומר עזבך וכו'
ולא מנד פחדתי אליך תדע לך שהרי מעולם שברתי עולך נתקתי מוכרתיך
ר"ל בין בהיותך נדיק בין בהסכך כי לזה קרי וכתי תיבת לעבו' קרינן לעבור
ברי"ש וכתיב בדל"ת לרמוז השתי דברים כלומר בין בשתמרת לא לעבור לת
פיה' בין בשהית אומר לא לעבוד לותו היתי מודיך לך על שעלתה בשעך
בלופן שתחת כל עץ רענן לת נועה זונה וכן הוה רליה שלין דרך שתדחין
היות רע עזבך לת ה' מנד היקוריס כי אם מנד העצבון והדלגה שמקבלת
הנפש והו לפי כי הרב הנו' למנם הרב בהעקי"ז בשער פ"ו פרשת מקצי
פי' שו הפ' עיין עלין. ולפי ענלד אפרש בלופן לאחר עפ"י דרך בעל העקרים
שיהיה מכוון לפי דרושי זה עורך קנת בפקות בשתי כתובים הלו הכתיב כל'
רשעה כאומרו תייסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך לא ריאיה פיפיה כי
הלל ותוכיחוך מוסבתיך כמו שאמר תייסרך רעתך או יאמר רעתך תייסרך
ומשובותיך תוכיחוך למה שיכא עוד שיטו לאחר כי פעם מדבר בלשון יחיד
רעתך ובמשובות אומר ומשובותיך ואינו או' ומשובותך או יאמר רעותיך לשון
רבים גם ולמה שיכא ואת הקושי עצמה בפסו שלאחריו שאומר שברתי עולך
לשון יחיד ושייס בלשון רבים שתקתי מוכרותיך ואינו אומר מוכרותך ולתרץ
זו היינו יכולים לו כי הוא ידוע כי כשהלל חוטא ומתלכך בעון מטמא עצמו
כמו שאמרו חז"ל ונטמתם בם וכזה יובן פסוק הקודם שאומר הלא זאת תעשה
לך עזבך לת ה' ר"ל עתה הנה טח מרחו'עיניך לדע' היותך נענש על פשעיך
ומחתה גרמת לעצמך תחת עזבך לת ה' לבל כשהלל יתב' יחזירך בתשובה
לפניו ותלך בדרך היפר לותכין עניו זה הלא זאת תעשה לך עזבך לת

ה'וכו'

ה׳ כו׳ אימתי תבחין בזה בעת מוליכך בדרך הטוב אבל בהיותך מלוכלך בעון
אינך מכיר עונך וחטאתך וז״ש תייסרך רעתך ירצה הנה עתה בהיות שאתה
מלוכלך בעון וטח מראות עיניך אין בך הכנה להכיר מה גדלו פשעיך ואפי׳
עוו אחד שתהיה כעבות העגלה לא תראהו כי אם ע״י היסורים ז״ש תייסרך
קודם ואח״כ תכיר רעתך שהוא עונך החמור אבל אחר שכבר התחל׳ לחזור
אז תעלה בשתי הדרגות האחד שתכיר כי רבו פשעך דאינו אחד לבד ועוד
מדרגה שנית שתכירם קודם שתתייסר עליהם זה שאמר ומשובותיך
תוכיחוך כי ודעי וראי רוצה לומר כשתהיה בדעתך אז תראה בעיניך כי
שתים רעות עשית כלולים בעבירה א׳ דרך משל כשאתה עובר עביר׳ א׳ מכל
מצות האמורו׳ בתור׳ הנה בזה אתה עוזב את ה׳ אשר ממנו חוצב נפשך זהו
עון א׳ • ועוד שאתה כופר בעיקר גדול שבעיקרים שהוא ענין שכר ועונש
ז״ש עוזבך את ה׳ ולא פחדתי אליך באופן שכשתדע אז תראה היות עוניך
רבים כמו שאמר ומשובותיך תוכיחוך • עוד היינו יכולים לומר באופן אחר
כי אמר תיסרך רעתך ירצה אם חננך האל יתבר׳ דעה והשכל יש לך לדעת
כי אין לך עונש גדול מהעון והרע שאתה עושה כי היסורין שתקבל על עונך
אינם כלום בערך הרע שהוא עשיי׳ העבירה עצמה זה שאמר תיסרך רעתך
ומשובותיך תוכיחוך מצד עצמן בלי ירא׳ת עונש אחר ודעי וראי בעין שכלך
ראיה ברורה לזה כי הרי היסורין שמקבל האדם מחלאים וכדומה הם מרים
ואינם רעים אלא טובים לנפש אבל העבירה והעון הוא רע מצד עצמו ומר
ז״ש כי רע ומר הוא עוזבך את ה׳ אלהיך על ידי העון מה שאינו כשפחדתי
אליך שהוא מר ולא רע ז״ש ולא פחדתי אליך נאם ה׳ וכו׳ • או יאמר כי אין
ערוד ממית אלא חטא ממית ואמר דע לך שאיני צריך ליסרך אני בעצמי
כי אז היה טוב לך אלא תיסרך רעתך ועונך הוא בעצמו כידוע כי מהעבירה
נעשה קטיגור והוא בעצמו נפרע מהאדם וכן ומשובותיך תוכיחוך ולא אני
ודעי וראי כי רע ומר עוזבך את ה׳ אלהיך אשר על כן ולא פחדתי אליך נאם
ה׳ אלא ע״י עונך וחטאתך • כי מעולם שברתי עולך יר׳ עולך בכינוי לרמוז כי הוא
עשה ושם עול על צוארו בעון שעשה ז״ש כי מעולם שברתי עולך אשר נעשה
מרעתך ונתקתי מוסרותיך אשר עשו משובותיך ובזה מתורץ מה שהקשינו •
אמנם לפי כונת דרושנו אמר היות ראיה ברורה נלקחת לדעת בין טוב לרע
מצד הנפש המשכלת חלק אלוה ממעל כמו שאמ׳ אם היא שמחה במעשיו
או עצבה כאמור וז״ש תיסרך רעתך ירצה הטוב והישר הוא שתכיר מעשיך
קודם עשותך העבירה זה שאמר תיסרך רעתך רומז שיתייסר קודם עשותו
הרעה ואם לאו לפחו׳ ומשובותיך אחר שעשי׳ אותם ותראה עצבונ׳ תוכיחוך
הרי מכל האמור כי הנפש השכלית אשר באדם היא מדריכה לאדם להטיב
מעשיו בראות האדם הדאגה שמקבלת בעבורו בא׳ מכל מצות ה׳ • ועם זה

264

נהגה לי שהיה מתפלל המעורר עם כלומרו ה' שפתי תפתח וכו' ולכתוב
לא תכתוב לפי שאין מה שפירשו חזל והוא בי דרשו חזל היות מעורר הם מוקדם
על ישראל ומדכרים על דכרת גלותם שהוא למוכנת על הגאולה קודם רמז
לזל הלרכעה מלכיו' שנתעכבו בהם ז' שהם שמה ושל עשו היה העמיד'
כמו שכתוב בענין נלם נכוכד נצר הרשיה דלהב עב חדותי ודרעותי תרין
משיחי וירכתי תרין מקומי ורגלוהי תרין הרי שמוסף והם כדאמרו זל בכל
כעדים מדי ופרס יון מוקדון עמן עשיר הרי שמונה מלכיות לפיכך נאמר
למנצח על העמית רוצה לומר שהיגון הזה יאמרו ישראל ויקבלו להקב"ה
כשהוא יתברך יוציאם מהגלות העמיתית כי הוא המנצח ואומר ה' שבתך
תוכיחני ואל בחמתך תיסרני להבין בסתום זה על מתכוונתי תבאר במאמר
חזל בילקוט זל רבי יודן בשם רבי שמי אומרה כנסת ישר' לפני הקב"ה רבונו
של עולם לעפ"י שכתבת כי את אשר יאהב ה' יוכיח אל בחמתך תוכיחני ולעפ"י
שכתבת כי את אשר יאהב וכו' שכאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ואל בחמתך תיסרני' אמר רבי יוחנן
משל למלך שהיה לו בן אחד שמו קונטקרין רעיש וכל הרן שכועס עליה הוא
רודה אותה בכל פעם אחת מכדה עליו מדינה ובקש לעלות אותם שמו
קונטקרין עליה לרדותה התחילו מבקשין ממנו ואומרים לדונמו בכל רגיך
רדה אותו חון מקונטקרין אלו כך אומרת כנסת ישראל רבונו של עולם אל
בחמתך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני אמר הקב"ה אם כן לך ואמה אמ'
לפניו שפוך חמתך על הגוים וכו' ה' מקבל אמה שנאמר חלק לבם ועתיתי
בלף ובחמה נקם לת שנאמר אבל ישראל מה כתוב בהן לא תעשה חרון
אפי ואומר חמה אין לי עכ"ל בילקוט בתהלים וראוי לעורר במאמר
הזה המקשה לחזל בכ' לדרים דרשת הכתוב עוד דרשו נדקדק תומ' בתחלה
לעפ"י שכתבת כי את אשר יאהב ואחר כך אומר ולעפ"י שכאמר למה תיסו
דבריהם ' או יאמר לעפ"י שכתבת בשניהם או לעפ"י שכאמר בשניהם '
יאהב אל בחמתך כי לא יתכא מאלוקה שאמר הקבוק כי את אשר
עוד צריך להבין כוונת כנסת ישראל בשאומרים לעפ"י שכתבת כי את אשר
יאהב ה' יוכיח רוצה לומר לתגלו שהתוכחת בלף וחמה ' אם כן כיצד הוא
יתברך יכעל בשבועה מה שכתוב בתורה כי את אשר יאהב וגו' ואם הדבר
כפשוטו כי לשם לימו אומר אלא כי את אשר יאהב ה' יוכיח הוא כעצמו כלי
לף וחמ' אלי לעפ"י דק' כי זה לימו בוות' מה שכתוב הי קשי עלינו שאין למ'
זה הכל אלא צריך לעפ"י בדברי אלא מתרי דהדדי ומאי כול' אלי מאל למלך
שאם חלק על רבי יודן אומר אזל ואם הוא מפחם בשאל מה הוכיח ממה
שאמר רבי יודן ' עוד צריך להבין בשאל ואומ' משל למלך שהיה לו בן אלו
שמו קונטקרין רעיש כי מה צורך שהיה לו בן לעשות זה אלא הרי כל משלו הוא כי
לרן שהיה כועס וכו' ופעם מרדה עליו מדינה ומה לנו אם היה לו בן ' עוד
נכין בשאומרו ובקש לעלות שמו קונטקרין עליה כי מה היה צריך לבקש כדי

לשולחם כי הרי בכל ארץ שהיה כועס תכף בלי ביקוש היה רודה אותה
בהם: ונדקדק אומרו התחילו מבקשין ממנו ואו' כי בזה אינו דומה לנמשל
שאומר כך אמרו ישראל ואינו אומר כך בקשו ואמרו ישראל הלא דבר הוא:
עוד צריך להבין אומרו אמר הק"בה אם כן אף וחמה למה כי הנה שאלה
זו צראה כדרוש על פה כי היכן זה שאמר הב"ה אף וחמה למה: ועוד שנראה
שאלה בלי הבנה וכי נעלם לפניו ית' התשובה ברורה כזו שיתן אף וחמה על
הגוים וכיצד אומר אם כן אף וחמה למה: וגם מה שאמרו ישראל שפוך
חמתך כי בזה לא השיבו אלא על החמה והאף מה יעשה בו: ועוד כי אינה
תשובה כ"כ נכונה שאומר והק"בה מקבל מהם כי מאחר שהם מרדו בו
ועשו ככל העא"ל וכי יעשה משוא פנים בדבר ומה אלו הטענות של
הבל: גם קשה אומרו חלק לבם וכו' ועשית באף שהם שני פסוקים
חלק לבם הוא בהושע: ופסוק ועשיתי באף במיכה: ומה שייכי אהדדי
כמעט שנראה כי נפל טעות בדפוס עוד צריך להבין אומרו אבל ישראל מה
כתיב בהם כי הי"לל ובישרש אינו כן דכתיב לא אעשה וגו' שהם הדקדוקים
שראיתי לעורר במאמר: הביאור הוא כי הנה חז"ל דקדקו בפסוק זה
כפל אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תייסרני וגם שינוי המלו' באו' תוכיחני
ותייסרני דהיינו תוכיחני היינו תייסרני ולימא היותר ק' עוד כי הי"לל ה' אל
תוכיחני באפך ואל תייסרני בחמתך ויהיה יותר צודק מאומרו ש באפך וכו'
עוד נתקשה להם כי הי"לל שהי' ש באפך כי לזה השם צודק יות' האף והחמה
לזה בא ר' יודן בשם רבי אמי ותרץ דבר זה ואמר אמרה כנסת ישראל רבש"ע
אעפי' שכתבת כי את אשר יאהב וכו' הכונה כי הוא ידוע כי כשהאל יתברך
מתנהג באף וחמה הוא ח"ו לאבד ולכלה כמו שראינו כשחטאו ישר' בעגל
לולי ה' שהיה לנו בתפלת רבן של נביאים משה אדוננו שאמ' קומה ה' באפך
כמו שאמ' חז"ל כי הב"ה עמד כנגד אף ומשה השיב החמה שנאמר לולי משה
בחירו וכו' להשיב חמתו מהשחית הנה כי החמה שהיא הקלה לזה בחרה
משה כי כאיש גבורתו שאין בו כח כנג' האף שהו' הגדול כי עב"ב נתנו לבעל
היכולות ית' שמו עכז"ח ו' היתה משחתת הכל זש מהשחית ח"ו באופן שלא
יעלה בדעת שיקרא תוכחת או יסורים כשהם באף וחמה באופן שכשאמר
הכתוב כי את אשר יאהב ה' יוכיח פשיט' ופשיטא שאין כונתו באף וחמה
וכן רומז כתו' של אשרי הגב' אמ' הכונ' הוא כאב את בן ירצה ברחמי' גדולי'
אבל כונת מה שאמרה כנסת ישראל כי אעפי' שכתב כי את אשר יאהב ה'
יוכיח שהרי נראה היות התוכחת טובה בכל זמן שיהיה עכז"ח אחלי יכונו שש
באפך ר"ל כשאתה באף ובעידן רתחא מאיזו הכעסה שבאותה שעה אל
תוכיחני אפי' תוכחת שהוא דבר נקל וטוב להקריבני שיך עכז"ח אני מתיירא
פן ח"ו יגרום החטא כיון שאתה באף וכעס עלי אבל אחר שיעבור כעסך או

תוכיחני

תוכיחני וכן לומר על לעפ"ל שכתוב לפני הגבר וכו' ולא כתוב תייסרני
הכה מתורץ כזה דנקט תיבת תוכיחני ותיב' תייסרני לרמוז כ' דברי התוכי'
בשני מקראות הכו' וגם מדויק שלא תמר אל תוכיחני פשוט שהיה נראה
שעולל התוכחת אבל לפי זה הוא דוקא התוכחת ומבקש ממנו שלא ביעדין
ריתחא כלומר ולפי שבתוכ' זה הזכיר שם ההויה כמו שכתוב בכל כפעמי כי
את אשר יאהב ה' לכן תמר לעפ"ל שכתבת כי הכתיבה והעניין הוא מכוון
לומר בפסוק שמכר שם ההויה אבל בפסוק לפני הגבר לא הזכיר שלא שם
יה לזה לימו לומר לעפ"ל שכתבת שלא לעפ"ל שכלמו ירגה כי בפסוק כי את
אשר יאהב כתוב כפי' שלפי' שלימו כרגון עם הלדס כי לזה לימו לומר כי
את אשר אוהב שלא יאהב שכעת לימו אוהבו יוכיח הרי שהתוכחת טוב לפי'
שלימו כרגון עמו עכ"ל אל בשלך תוכיחני כי שם שלנת שלימו להוב מי
שיכה לו התוכחת בעת רגון שלא שגם התוכחת הוא טוב ואני תפלתי שם
בשלך תוכיחני אבל בפסוק לפני הגבר לא ידקק לעפ"ל שמורה שלפי' לשלימו
בהגון טוכים היקורים שלא לומר בלשון מדרש שדרשו לשומרו ומתורתך
תלמדנו שדקדק אל דבר זה תלמדנו מתן ועין עשך יגלח כתם לחרות וכו' הנה
שלימו כתוב שלימו כרגון וגם כתוב שם כפי' שכתב לומנם שלמר כדרש לא
כן בפסוק כי את אשר יאהב שהוא כתוב כפי' שנקרא להוב לעפ"ל שהיה
שכוי כמו שלמ' כתן ועין וכו' וגם כי הוא ע"ד התוכחת ולזין לך גדול מזה עכ"ל ש
בחמתך תייסרני • והיותר נכון לתרץ שיכוי זה הוא עם מה שלמ' חזל במדרש
במזמור תפלה למשה כי לחד עשרה מזמורים לומר משה כנגד ל' שבטים
ומזמור אל נקמות דכתיב ביה לפני הגבר הוא לחד משה ובזה הוא מבואר
מה שלמר המחבר בפסוק אשרי הגבר לעפ"ל שלמר הוא להיות שכבר נת'
ע"י משה למשה פסוק כי את אשר יאהב שהוא במשלי עדיין לא נלמר שלא
לו לעפ"ל שכתבת כי כבר כתוב לפניך במרוס מה שעתיד לומר שלמה ברוח
הקדש לכל עדיין לא נלמר • לכל רבי יוחנן מפרש בלופן לחר ושימו חולק
עם הרשעים בשוב לכתוב במה שלמר אל בשלך ולא לומר ג' תוכיחני בשלך
כי הכוונה שלימו שולל שלא יוכיחנו שלא שלא יהיה בלף כלומר ורבי יוחנן
ליישב כי עדיין לפי זה קשה למה נקט קרא תרתי אל בשלך ואל בחמתך כי
יאמר אל בחמתך תוכיחני ואל בחמתך תייסרני ומכ"ש שלא יהיה בלף שהוא
הגדול ובכלל מלתי' מכה לכן לומר משל למלך שהיה לו בן ולו שני קונטקרין
דעים ירגה במלי דנקט שהיה לו בן לרמוז כי המדינה לשר מרדה עליו היה
המדינה לשר שם בן המלך והמדינה לבדה היה שמרדה לא בן המלך ועל
בן בקש המלך כיצד ישלח קונטקרין שלו שלא יגיע הזק לבנו לא כן בשאר
הלרנות כי תכף כיון שהיה כועס היה רודה לותה אבל רחמי האב על הבן
לשר במדינ' הלו גרמו שלא שלחם תכף שלא בקש לופן כדי לשולח ועוד כיב

כ"כי אבן לא מרד עמם היה מורד כמו תכף היה עולה הקונטרין לרדותה
ולא יחזק על כמו כיון שמרד במלכות וה"ו כ"ו לעבר מתיירא כן יחולל כבודו
וימרדו כו לכן התחילו מבקשים גם הם שום לחופן כדי שיתפייס ממה
שמרדו כו בעניין שלא יתחלב כבוד המלך וזהו שאמר התחילו מבקשים
ואומ' לרונגו המלך ירבה הרי אלו מקבלים לדבותך עליהם וכבל רצונך לדה
לותנו כדי שיהיה לחתך על כל הארצו' לכבל בהכה את עמו כבודו כמקומו
מונח ואין צורך לבקש אל העניין שיפייסו אותו לכן אמר תפס ממרו רבשע
הקב"ה אתה רבון העולם אל בחפך וכו' או יאמר התחילו מבקשין בחופן
אחר וה"ו יותר נכון כי שם מבבר מרדה המדינה והם בגדה כיצד יפייסו
המלך לכן אומר מבקשין אבל פתוח וה אמרו יפרעל קודם שמרדו וקודם
שיתכעם הב"ה עליהם לכן אומר שמרו ואינו אומר בקשו ואמרס שאמר ה"כ
אם כן לתף וחמה למה הנה חזל דקדקו ענין דק בפתוח כי הי"ל אל כלתף
תוביחני ואל בחמה למה נקט בכיוצי לזה אמ' שזה יכון כמה שאמר הק"ב
אם כן לתף וחמה למה ירג' בהקדמה אחת כי הלתף שלוקח הק"ב עם ישרע
שהם בניו כך יכול כאל' שמנעער בשהוא בבעם ונקרעת בכיוצי אפו וחמתו
אבל כשהוא עם אלוהות עלי אינו אלא בתף בלי הכיוצי אלין אלילה.
לזה אמר אמר הקדוש ברוך הוא אם כן לתף וחמה למה רונה לומר אתה שולל
שלא יהיה כאפי בכיוצי ואיך שולל שאל בתף וחמה בגרשה שאתה רונה
שהתף וחמה במקום' יהיו אם כן לתף וחמה למה לזה הם ביבו אפוך חמתך וגו'
ירבה מה שייתי רונה לעשות בנו כי זה יהיה חמתך אפוך חמתך אל הגוי'
עלי והק"ב מקבל מהם שבאמר ועשית בתף וחמ' אינו אומ' באפי וחמתי
אבל יאמ' מה כתיב בהם לא לעשה חרון אפי רמז באומרו מה כתי' ג כוונתו
שבאמר חרון אפי בכיוצי ואומרו חמה אין לי לעשי שאינו אומר חמתי ככר
אמר אין לי הנה כיצה הדברים אלין ית'אמנם באפי הפעם ירגה בתופן לאחר
אמר הק"ב רונה לומר כי כיון שאין לפניו ויתבוך משוא פנים כיצד לתם
לומרים שלא לייסר אתבם בתף וחמה אם כן תף וחמה למה כי לאני מוכרח
לבטלם כדי שלא יהיה משוא פנים ולא יתבן כי יקלקל העולם אמרו לפניו
אפוך חמתך על אלוהות ע"ז הנה בזה תרצו לו בענש כמו שפירשו אם המפי
כי יותר רצוי יאפך חמתו על אלוהות הנו שהם לא ידעוהו כלל לא כן ישרעל
ובפרט כי אהבו את ישרעל וכו' אם כן לא יהיה משוא פנים אלילה ולזה אומר
והכה מקבל מהם כי בגדך בבדו כמו שם חלקלקס ועשיתי בתף וחמה נקש
את כל הגוים אשר לא שמעו הנה כי בפתוח זה מוסרה טענת יש' כי החוט
ליתן נקש את אלוהות ע"ז של ישרעל ועל מה שהכיח חלק לבם פרושה
שהוא טענות והייתי יכול ליישבו קצת אלא שלא ישרה בעיני לכותבו ולפי
שישרעל מה כתיב לא לעשה חרון אפי ירגה כי לא מבעיא שלא לעשה בתפי

מלך לפיכך חרון לפי לא לעשה ומזה המה חין לי הכה בדבריהם אל תרצו
כפל הפסוק ומיכוין כמה שלמר לך וחמה ומבוזין ותוכחות כלמוד ולפי
כוכת דרושי למר המחבר ה' ש בלקך תוכיחני ירצה לומר ח"ו בלות הקפלי'
לשר הם ירלים מה' מנד העבק וכל דלנתם היה על מכות גופם החמורי
לא כן לפי כי ליכי נריך שתוכיחני בלקך ולא בחמתך חלא נפשי השכלית
יודע ודולנת יותר מנד החטא עצמו ממה שתוכל להוכיחני בלקך ובחמתך
ועל זה לפי מתפלל כי תחוכני ום חכני ה' כי מומלג לפי רונה לומר כי לפי
כמת ובטל מן העולם מחמת השון ונה לפי שונל כמתנת חנם קודם הכל
מתחון עלי. וכזה רפלפי ה' רפואת הגוף כמ"ש כי נבהלו עלמי ורפואת הנפש
שהיא יותר כמ"ש ונפשי נבהלה ולאך אות' מעצמותי מפני שהיא חלק אלוה ממעל
ולפי חס על כבודך כי כבי' הדבר נוגע גם לך ום ולתה ה' רונה לומר ולתה
כבי' גם כן בנערי על דרך עמו לפני בנרה ולזה תנר ובתיב ולת כי רמז
שחושש אל חלול כבודו כי כבי' נור ילדך תשי וכו' לכן עד מתי לתה מלחר
מלבא אלי שובה ה' חלצי ולזה חלצה נפשי כי כן רלוי לה יותם חלקך כלמור
והושיעני מנד הגלות זה ירצה למען חסדך כי לין בי זכות: לו ילמולתם
ה' לרמוז על מה שלעתיד יהיה וה' ממו מלך כי כשופתיו כגלות כי יד על
כס יה ום ולתה ה' רונה לומר שיהיה עם ה' שלם. לכל הפי' הרחשון
מכוון על פי כוכתי כי הנפש היא חלק אלוה וכבי' כל מה שעשה המדם אל
נפשו נוגע אליו יתברך כי היא חלק אלוה כלמור והוא שלמר ונפשי נבהה לה
מאד ולתה ה' כלמור שכבי' נוגע אליך. ועל דרך זה למר שלמה המלך ע"ה
וחוטא חומק נפשו וכו' רמז כוכת דרושי עם הפקוקים הקודמים אלו. ולמר
אשרי המדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום הכה הוא מודיע המושר
ה' למיתי לשר מגיע לעובדי ה' והחזק המגיע לחוט כי ידיע ההפכי"ם ולמר אשרי ש' שמע לי
המדם שומע לי ולמר אשרי לי ולמר מה שדרז"ל לשרי לים ירא לתה' בעודו לים כן ונכמכים.
למר לשרי המדם שומע לי ולא למר לשרי שומע לי למנם כמה שהביאו חז"ל
עובדת מהיות לתה אהליכה ימים רבים ובלת לפני' יוכי כן חלפתה
למ"ל ר' וקנתי יותר מדלי ומעכשיו חיי' על סוד הס וכו' ולמי מבקש ליפטר
מן העולם למר לה כמה הלרכת כל כך ימים למרה לו למודה למי לפילו יש
לי דבר חביב לפי מנחת ומסכמת לבית הכנסת למר לה מבעי עצמך מבית
הכנסת שלשה ימים זה לחר זה וכו' וביום השלישי חלתה ומתה לבך למר
שלמה לשרי המדם שומע לי מה כתיב לחריו מבלי מנת חיים מרלה לי
שדקדקו חז"ל שני דקדוקים ה' כי' הזכיר לשרי שומע לי מתחת יעוד בלומרו
כי מבלי מנת חיים מרלה וכו' ממנם עם המעשה הנו' מובן
בעצם כי לשרי המדם שהוא שומע למקוד וכו' כי לין קץ לחושר שלו ולין
תכלית.

תכלי' להיות מזון כך תדע לך כי הרי מזלי מצד חיים לפי שהוא
מצד מזונה מצד חיים כהוגה לתחתונים הנה' ובזה לפי מדייק למה
יום יום פעמי' דומה מצד שהוא שומע לעקוד בהתמדה יום לאחר יום ולפי
זמים יעבור גורם מיתה לעצמו כהך עובד ע"ז דלקח הפקיד הדברים
בהדרגה שיתנהג בהם האדם הכלכלי כי התחלתי תהיה לעקוד על דלתותי
יום יום כיום בבקר בבקר ונתן לך שיהיה זה מפיות הכנסת שם לשמור מזוזות
פתחי כמו שמזל וכי מזונה יש בכיות הכנסת לך מה מזוזה לזה מתוך
הבית וכו' לו יאמר יום יום לרמוז שיהיה עוקד כדלתי ה' להם כיון בימות
החורף שהלילות ארוכות בין בימות הקיץ עזהו שאמר יום יום לרמוז ב' זמים
מעוכים: לו יאמר יום יום שיהיה עוקד בכל יום כיום רמוז על בעלו לבית
הכנסת על דרך יום לעשר עמדת מדריך שיהיה בעיניו כלולו היום עמדת:
ולמר כי מזלי מצד חיים תיבת כי מזלי קרי וכתיב כתיב מזלי וקרינן
מזלי רומז כי זה העוקד מזלי: וגם הקב"ה מזלו הוא כיצד במה במצד
חיים הוא מזלי ולכן תיבת מצד כתיב מזלי רמז המוכ' והוא יתברך מזלו
במה שעשה הנוי קונו וגם ויפק רצון מה' לו יאמר כלומר לאחר כי לא דיו שזה
הולך לבית הכנסת ועוסק בתפלתו אלא שהוא יתברך נותן לו
שכר וזהו מה שאמר מצד חיים ויפק רצון מה' כי חיים הם שכרו
ועומד להפיק רצונו מה' ועם מה שאמר רבי יהושע על כניו
לקדימו לבי מדרשא כי היכי דתורכו ימים ויתקני למודיכו שאמר כי מזלי
מצד חיים ויפק רצון מה' רומז הנני דברים הנה' כי מצד חיים ויפק רצון
מה' כמה מיתקיים למודו: לו יאמר ויפק רצון מה' שם' כה מפיק רצונו קודם
שיתבענו כפיו על דרך טרם יקראו ואני אענה ודיעת הפקים לאחד שלום
יחטא הוא גורם לנפשו הרעה זו ומוטלי חומס נפשו כי כל ממכלי להכו
מות כיון שהוא פורש ממקור החיים הוא מת: ולתרן כי הפקיד כפול כי
מלאחר שאמרו שהמוטלי חומס נפשו כל שכן שמשלי ה' להכו מות לכן דרשו
זל שהוא על תל שנמצא רבב על בגדו ועתה השמיענו קרא חדוש כי לפיכך
שהוא תלמיד חכם ונתנו חוטא רק לביבית היות עליו רבב להכו מות:
לכל לפי כוונת דהוסיף לו' וחוטלי חומס נפשו כמו שאמרנו כי מצד הנפש השכלית
ידע האדם היותו חוטא לפי שמצד הגוף שתקבל בעשותו הרע זו וחוטלי
ככיוני כי במה ידע שהוא חוטא לי במה שחומס נפשו כי כל ממכלי להכו
מות מחיים ברע לשון תמצא לותם קשה מהמות: ובזה מתורץ הכפל בלופן
לאחר לפי הפשט והוא ענין הדרש בפתי חלקיו כי ההולך בדרכי ה' לשרי
ולשרי חלקו כי שניהם החיים והשלום והוא בעצמו מצד מעלתו טוב ירגיש
הטוב וזה רמז בלומרו לשרי האדם שומע לי מלבד הלמוד שהאדם בעצמו
יביר בטעלתו שם היא טובה מצד הנשמה שמקבלת הנפש וכן מצד הגוף

שלוקחת אם היא רעה יכיר אם חטא לה׳ שנאמר וחוטאי חומם נפשו כמו
שפירשנו • והענין הזה אמר שלמה המלך ע״ה בשיר השירים לא ידעתי
נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב אמ׳ כונת דרושי שאעפ״י שידעת הפעולות
המביאות את האדם אל התכלית האנושי קשה מאד כמו שאמרנו שהדבר
שיוכבל עצמותו אי אפשר שיודעו הדברים המועילים אליו או המזיקים הנה
משרש היצירה האנושית ברא האל ית׳ אל האדם בחכמה ויפח באפיו נשמת
חיים חלק אלוה ממעל אשר היא מדרכת אותו זש לא ידעתי מצד עצמי
הדברים המועילים אבל נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב הוא חי העולמים
כמו שדרשו חז״ל וכן אמר דוד חלקי ה׳ אמרתי לשמור דבריך ירצה כי לשמור
דבר ה׳ שם נגד פניו היות ה׳ חלקו מצד נשמתו הטהורה שנתן בו ובזה חליתי
פניך בכל לב חנני כאמרתך ר״ל כאלו האמירה שאמרתי חלקי ה׳ היתה
אמרתך כי אז ודאי מחוייב שתחונני כיון שאני חלקך ונחלתך כנו׳ ותדע לך
איך אני חלקך שהרי כל כך מדרכ׳ נשמתך הטהור׳ שנתת לית אותי שחשבתי
דרכי ואשיב׳ רגלי אל עדותיך שהיא דרך הטובה וזה כמו שביאר הוא בעצמו
הטעם לפי שהיה שמח בהם בב״ת כמו שאמר בדרך עדותיך ששתי כעל כל
הון אמרה תורחנו הקדושה רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את
הדברים והוא ידוע מה שהקשו המפרשים זל בקשר הפסוק עם מה שלמעלה
ורש״י זל כתב אז כשלא תשכחום הדברים וכו׳ ותעשום על אמיתתם תחשבו
חכמי ונבוני וכת׳ הרמ״בן זל שאינו נכון כלל ופירש הוא זל כי אח׳ שהזהיר
על המצות בא מצות לא תעשה שלא ישכח מעמד הר סיני והר״ן זל כתב
שמשמע מקשיר המקרא שני דברים הא׳ שאעפ״י שתראה שהש״י קרוב אליך
בכל קראך אליו מצד הנפלאות הא׳ חרונות לא תשכח את הראשונו כמנהגו
של עולם שהוא יום מתן תורה והב׳ שלפי שאמר ומי גוי גדול אשר לו אל היס
קרובים אליו וכו׳ היה קרוב בטעות מזה שיהיה יחס הקשר לו עמנו מקרה
ממקרי הגשם לכך אמר עם היות שתרא׳ זה השמר לך וכו׳ פן תשכח המעמד
הנבחר שהיה בו מקרבת ה׳ עם ברואיו מה שלא היה לפניו ולאחריו ועכז
לא ראיתם כל תמונה כי אם קול דברים ואברבנאל זל פיר׳ כי אחר שזכר
שהמצות מפאת עצמם ראוי שישמרו אותם להיות׳ חזקם מועילים ומשפטים
צדיקי׳ זכר שלמות׳ היותר עצמי מפאת שנתנו בקני מאת ה׳ מן השמי׳ ובעבור
שלא יבאו לטעות בחשבם שיקיימו את המצות להיות משפטים צדיקים בפני
עצמ׳ ומדו׳ מדינו׳ משובחו׳ בפי השכל לכ״א כי אין זה מספיק כ״א שלמו׳ המצו׳
שיעשה אותם להיות׳ אליו׳ ולכן הזהר פן תשכח כו׳ אבל ראוי שתדע׳ לבניך
וכו׳ יום אשר עמדת וכו׳ אמנם לפי עניו׳ דעתי הוא מקושר לפי שאמר שני
דברים אשר מצדם נקראים גוי גדול הא׳ מצד האל יתברך שהוא אלהינו בכל
קראנו אליו ובפרט עם מה שאמרו חז״ל אשר לו אלהים קרובים אליו הוא וכל

פ״לא ידעתי נפשי שמתני

פ חלקי ה׳ אמרה נפשי והנמשכים •

כמליץ טוב: ועוד מצד תורתנו הקדושה לומר ומי גוי גדול אשר לו חקים
ומשפטים צדיקים וכו' ועתה פן יכבה לטעות עם הלא יתברך לא יתעלה לו
בכל קורלו אלהים הגדולה הרחמנים אבל הוא לא יאמור התורה לכן לומר
רק הזהר והשמר לך ושמור נפשך מאד פן ח"ו תשכח את הדברים וכו' וכיון
ענין כוונת הדרוש הוא עיקר הגדול אשר צריך שיהי' נגד פניו הוא כדי להשמר
עצמו אמת יחטא השמור נפשו מאד כי כשפעו ידע הפעולות הטובות
המושלות עליה אם תעשה נפשו בהם או המתנגדות אם תתעצב בהם ופי'
השמירה מאד כיצד היא הא' פן תשכח את הדברים ולא עוד אלא שאלבד
אלא תשכח גם לא יקומו כלל ועיקר מלבבך כמו שפי' זל בפסוק בכל לבבך
בשני יצריך ונהפוך כל ימי חייך ריבה על פי' הלילות: ועוד והודעתם
לבניך ולבני בניך וכוה תהיה התורה חזורת על מקבלים אלה כיון אלא
יעמוד מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך כי זהו רמוז בלומרו והודעתם לבניך
ולבני בניך: ועוד מהות כאלו קבלם מהר סיני ואם יום אשר עמדת לפני ה'
כמו שהרצו חזל כל המלמד את בנו תורה כאלו קבלה מהר סיני: באופן
שמצאנו מכל הרחמנות הנו' כי הלדם התנועה מצד נפשו הטהורה חלק אלוה
ממעל יפיג השלמות כמו שמיגו בכח שעם היות כל דורו דעים ומחשים
והיה מעותד ללכת בדרכיהם עכ"ז חננו האל דעת להכיר את בוראו והגיל
את נפשו ממיתה בעולם הזה ובעולם הבא: וכזה מצא אל כונת המאמר

אשר הלעתי בו:

ראוי לעורר למה חזל הרחמנים הם אל הן אל יפיגו שמעשים כאלו אל צדיקים
ומי כמוהו מורה דרך תשובה לרשעי בעניין הבדל שהעשים כאלו אל
משה בלכת בשליחותו ולא לדם עניין זה תכף בשלחות הרחמנו ולם משום
דכתיב השכם בבקר: גם בעניין הערוב נאמ' השכם גם מצא להו זל לדרוש
שמעשים כאלו אל צדיקים שפעטיה דקרא הוא כי האל ית' הוא משגיב בכאלו
הגדולה שלינו כמ"ש החלום שלינו שולט בכל העולם ולכן כשרוצה להרוג
לעוש אר בשכיל שמרד בו אלו לא מעכדינו בא אלינו בערמה ותחבולה ומכה
ממנו בן יכול ח ממנו אבל האל ית' מי כמוהו מורה ואומר לאדם כך ובך עשית
ואתה חייב מיתה שאינו יכול לברוח מפניו כי אנה אלך מרוחו ואנה אזל
הוציאו מקרא מדי פעמו ומה הרגיעו חזל שאמרו האל"ף הן אל משגיב וגו':
גם צריך להבין בשלמא כפי פשטיה דקרא דתיבת הן הוא כמו הנה כיחש
שפיר לומ' מי כמוהו מורה אבל לפירוש זה שהוא ל' בלעון יוני קשה שלמה
אומר מי כמוהו דכיון שהוא לחד ודאי שאין כמוהו והיש מקשיק שיאמר הן
אל משגיב בכאו ומורה תיבת מי כמוהו לפי' זה מיותרת גם צריך לדקדק
בלומרו וכן אתה ומנץ במשה כי שלום אלהים היה בלכת בשליחותו ולעשות שלום הוא
בכל ענין בשלות שונות בשגם מה התעצמות היה בלכת בשליחות ה' אלם

כשביל שהיה מעכיס הוה כ"ב ריבותא דקאמר מכן כתיב הכא בכקר נס
מלי קאמר מכן כתיב ולא קאמר דכתיב לה מכאן וכן הוא לומר בן מורה
דרך לפרעה לעשו' תשובה מכן כתיב ואמרת אלין כה אמר ה' שהי העבריים
וכבין מה מייכות בי בפעם הזאת דלא כתיב הכה יוכח המימה שיהיה ענין
דבוק אל המאור הביאור דקאל דקדקו מפוק הן של יצניב בכאן בנדין
הברד כמין חומר גל פי הדבש והענין הוה כמו שמומרים מזל בענין הערוב
שהיה מכה רביעי שבשביל שהיתה קשה היתה בה שפעה והטעם שהשל"ת
כשמותן תוקף ומעניס המכה על האדם כמו כן מעניס ומורו שהרעה חולי
יצוב ואזל דקדקו בפסוק הן אל יצניב דלפי הפ"ט שאמרנו נצוב בכאן
מל' לכל תיבת יצניב הוה לשחרים ולכן דרשו חזל שאמר הוה אלהיהו אב
רחמן ולזה נקט קרא שם אל שמורה שתי ענינים תקפות כמו אלי הארז וכל
שהוא חסר אל דה ייבנו התוקף שמעניס בחס על נדיקים והרחמים שמ"ה
לרשעים דרך לעשות תשובה וכמו שמובן בזה הפסוק שאחר זה מי פקד
עליו דרכו הייבו הדרך שמורה לרשעים לעשות תשובה ומי יאמר פעלו עולה
להעניס בחס על נדיקים וזהו בענין הברד כמו שאומר חזל כי בפע"ה הזאת
וכו' מפרעה נמנע מלשלח המימה והיה בתוך כיתו העניס ה"ב כאן חל
משה בשלך בהשכמה אליו קודם שיצא מביתו פן יכעיר כמו שם אמרתי עליו
ויאמר לו הי שמנע מלשלח של שלחתי אל ביתו הגם לשכנוס של המלך בכית
הנה הוה דכר קשה וזה שאמר ההל"ן הן אל יצניב בכאן ולא אמר נצב
שהשכוה שהוה מעניס בחס על נדיקי' ומי כמוהו מורה דרך לרשעי' לעשות
תשובה ר"ל כי ברוחתם שלח בכוהו את תקיף וחזק ועכ"ז הנדיקים דומים שיו
בחם שהוה מעניס בחס שהוה כוזה דרך לרשעי' לעשות תשובה אבל בפרעה
מובן בכלן דיקן כמין חומר שמה שמה מפה בהתרחת הברד דע"ך פרעה
כי הנני ממטיר כעת מחר וכ"ז ברד כבד מאד מאד לא היה כמוהו הרי שממש
דיק תיבת מי כמוהו מורה על הברד שמ"מפה של היה כמוהו וזה מורה
לו דיקך לשוב בתשוב' וזה ביזק בעל המאמר בלומו שכתיב לרמוז כי הדבר
הזה בעצמו כתיב במפה העניס כאן בלומרו שהוא מפה בפקר לצבת בשליחות
כמו בכל השליחיות וגם לעשות ביוזו שקדם שיצא מביתו ולא ימתין עד לאחר
שלא תירח מפניו וזה הענין היה מורה דרך לפרעה לעשות תשובה כשאמר
לו ועתה שלח העז את מקנך וכו'.

ויבואו שני המלאכים סדומה מה כתיב למעלה מן הענין ויגש אברהם
ויאמר האף תספה אמר ר' פנחס הכהן בר חמא אין הקב"ה חפץ
לחייב שום בריה שנאמר כי לא אחפוץ במות רשע וכן הוא אומר כי לא אל
חפץ רשע אתה לא יגורך רע ואומר חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות
רשע

מזל ויבואו
מכי המלאכי
סדומה מה
כתי' למעל'
מן הענין
ויגש אברהם

הרשע ובמה חפץ להצדיק את בריותיו שנאמר ה׳ חפץ למען צדקו תדע לך
שבזמן שהבריות חוטאי׳ ומכעיסים לפניו הוא כועס עליהם מה׳ הב״ה עושה
חוזר ומבקש להם סניגור שילמד עליהם זכות ונותן שכיל לפני הסניגור
וכן אתה מוצא בימי ירמיה שאמר שוטטו בחוצות ירושלם וגומ אם תמצאו
איש וגו׳ אם יש עושה משפט וגו ואסלח לה וכן כשחטאו הסדומיים גילה
לאברהם ללמד עליהם זכות שנאמר וה׳ אמר המכסה אני מאברהם וגו׳ מיד
התחיל אברהם ללמד עליהם סנגוריא שנאמר ויגש אברהם ואין ויגש אלא
לשון תפלה שנאמר ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו וגו׳ האף תספה
מהו כן אמר לו דבר קשה ב״ו האף כופה אותו אף אתה כן תספה צדיק עם
רשע כשם שאת׳ דן את הרשע כך אתה דן את הצדיק תם ורשע אתה מכלה
חלילה לך מעשות חללה כתיב כמ׳דא אשה זונה וחללה חול הוא לך כך
עשית לדור המבול ולדור הפלגה אהמה אין דרך זאת שלך מעשות יהדבר
הזה אין אומר כן אלא כדבר לא זה ולא כמותו השופט כל הארץ לא יעשה
משפט :

ראוי לעודר מה הקשו בפרש׳ שאמרו מה כתיב למעלה מן הענין · גם
בדברי ר׳ פנחס דקאמר אין הב״ה חפץ לחייב ובמה הוא חפץ והוי
כפל הענין דמכלל לאו אתה שומע הן : עוד קשה תלת ׳ קראי למה לי והיא
קושית גמ׳ מאי ואומר ובפרט שהספיק בפקו׳ של תלים בין הדבקים שפק׳ כי
לא אחפוץ ופ׳ חי אני הם ביחוקאל ופ׳ כי לא אל חפץ רשע הוא בתלים · גם
דקאמר וכן הוא אומר ולא קאמר ואומר כמו שאומר ואומר חי אני · גם או׳
תדע לך שהוא כן שבזמן וכו׳ וכי יהודה ועוד לקרא והרי הביא תלתא קראי
ראיה לזה ולמה הביא מירמיה ומקדום ומאי מיד התחיל אברהם דקאמר ·
ועוד קשה מהיכן הוציאו שאמר דבר קשה ב״ו וכו׳ כנראה דרוש על פה · גם
קשה באומרו חול הוא לך כך עשית לדור המב ול וכו׳ ואח״כ אומר אין דרך
זו שלך דנראה קשו דבריהם אהדדי ומנא להו דרשה זו בפקוק :

הביאור דהקשו חז״ל בפ׳ אומרו ויבאו המלאכים סדומה בערב דהמלאך
שלישו של עולם ובמה נתעכבו כל כך ותרצו שכונתם לעכב אולי
אברהם ימצא סניגוריא וזש מה כתיב למעלה מן הענין ויגש אברהם וגומ׳
שהכונה כי לזה נתעכבו אמר ר׳ פנחס אין הב״ה חפץ לחייב בריה כלו׳ אפי׳
שיהיה ע״א וכל א׳ כפי ענינו כי בישראל אינו חפץ שימות רשע להיות נשמתו
חלק אלוה ממעל ואם ימות חייב ח״ו נדח׳ אותה הנשמה והוא חשב מחשבות
לבלתי ידח ממנו נדח באופן שבאבוד נפש א׳ מישראל כאלו נוגע כב יכול
הדבר אליו ממנו חוצבו הנשמות חלק אלוה ממעל · ובע״א הוא בבחינה
אחרת כי קוף קוף הם בריותיו והוא בראם לשבת יצרם ונוגע כבי הדבר

נוגע

מגע מלין על מעשה ידי טובעים בים ולזה כע"ה שמדבר בתגבי קדשים תומ'
מין הכה תפן לחייב שם בריה רומז להיות בריה נברתי ומעשי ידיו כלומר
והכיח רחיה לזה תתלתת קרתי ותעפ' שם ביתרתל מיכה תידוק לנדון
דידן שכל ר' כבחיבתו כלומר כמעט מנטער בכוגע הדבר תלין שנאמר כי
לא לחפון כמות הרשע לא תגתתי זה הפ' כי אם במות הימת אבל היינו
הרשע דרשעים קהויים מתים: הנה מדוקדק דקאמר בלשון עתיד כי לא
לחפון ולא קאמר כי לא חפצתי לרמוז אל הבא לאחר מות הרשע שתלבד
נפשו ולא לחפון כזה חלילה וכן הדבר הוא הוא לומרו כי לא ש' חפן רשע
אתה כלומר להרשיע את בריותיך למה שלא יגורך רע ור"ל תלבד הנפש
הניח ואמר וכן הוא אומר כלומ' כן נראין שתפרש רשע לשון מרשיע עודך היה
אומר ה' בקר תשמע קולי בקר אערוך לך בלומר נראין תפלות הרבה ונראין
ערוכות דברים לבל לפעל בלשוני שאקלבם ח"ו לאויבי למה שילעתי כי לא
אל חפן רשע אתה כלומר להרשיע בריותיך והבכה שלא יגורך רע ולא
יתיצבו הולצים וגו' ומה הי אומר תלבד דוברי כזב דאיכא תרי לגבי הו
שיחזרו בתשובה הו שימותו אמר עוד ואומר חי אני נאם ה' אם לחפון במות
הרשע הכה כאן פי' אתר שכבי' הדברים נוגעים אלין ואינו חפן לחייב שם
בריה וכי תימא הרי הוא שם ככביד עליהם על מנת בברית שחפן לחייבן
לזה ובמה חפן כלו' חלילה לו שבתת לבו על ריבוי מנות היה לחייב לותנו
אלא לדרכה לנדקנו שכאמ' ה' חפן למען נדקן תדע לך שהרי כומן שהבריות
חוטאים ומכעיסים כלומר שעם היותם מכעיסים דהיינו במרד ובמעל
בפניהם כאשר לחטא שהוא שוגג והוא כועס עליהם מגד שאינם מכירים
בפשעם מה הבה עושה כלומר במיד תטוכו לפניהם מסורת הדין חוזר ומפקח
להם קניגור ולא די זה אלא אתן שכיל לפני הקניגור וכן אתה מוצא בירמיה
שוטטו וגו' שהכונה שיבקשו חולי ימצא להם קניגור מלמד עליהם זכות תכף
בה שעתא ומקלח לה: וכן בשחטאו הקדומיים כלומר שעפ' שאינם מיתרצ
גילה הבה לאברהם ללמד עליהם זכות שכת' ה' אמ' המכסה אני מאברהם
תיכת אני דייקא כלומ' אני המטיב לכל וחפן להנדיק בריותי יתכן שמכסה
מאברהם כי חולי ילמד עליהם זכות מיד ויגע לאברהם כלומר ברוה
והכין כי חפן חסד הוא מיד נגע אלין כאכירות לב כתפלה ואין ויגע אלא
תפלה הכוכה כי מהיכן מצינו ויגע לשון תפלה מאליהו ויהי כעלות השחר
כן לאברהם היה מלמד שמינורין עד הערב והיינו בשעת מנחה דכן כתיב
ויבאו שני המלאכים סערב ולזה אליהו אמר ה' אלהי לאברהם רומז כי כמו
שעשית לאברהם והודעת היותך חפן להנדיק בריותיך כן היום יודע וכו'
ואמר הלף תפלה שהוא דבר קשה הטעם דכיון שהיה כוכתו להנדיק
בריותיו דהיינו רצון בוראו לזה דבר קשה וכו' ואמר הלף תפלה דרשי

מלת הלך מלמון לך ודרשי מלמון הנס ור"ל גם לתה תתנהג כ"כו שהלך
כופה לותו וזה יהיה קבה להיות נדיק עם רשע מלמה הוא לך חול הוא לך
שאתה נותן פתחון פה לעשו שכך עשית בדור המבול ובדור הפלגה וזה
לו יכו ח"ו שמלילה לך מעשות כדבר הזה להמית נדיק עם רשע: ואמר
כדבר הזה ולא אמר הדבר הזה לרמוז שאפילו דבוותיה לא עשית לשעבר
ועתה בחלו תרנה לעשות זה והיה כנדיק כרשע חלילה לך כי השופט כל
הארץ כלומ' שכל העולם שלו ואינו נושא פנים לשום אחד לא יעשה
משפט שזה לכולם וכיון דלשעבר כדור המבול ובדור הפלגה לא היה בהם
נדיקים ולכן נאבדו כמו כן נדיק שתתנהג בחלו ותדון בכף היותר כי השופט
כל הארץ תתה:

יוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה כתיב אשרי האיש אשר לא הלך על ויוסף
וגו' אשר לא הלך בעצת רשעים זה דור הפלגה: ובדרך חטאים לא אברם ויקח
עמד אלו אנשי סדום שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים ובמושב לצים אשה וגומ'
לא ישב זה אבימלך שנאמר הנה ארצי לפניך כי אם בתגרת ה' חפצו כתיב אשרי
ידעתיו למען אשר יצוה ובתורתו יהגה אמר ר' שמעון אף לא למדו תורה הגים אשר
ורב לא היה לו ומהיכן למד את התורה אלא ויזן הבה שתי כליותיו כמין ב
רבנים והיו נובעות ומלמדו אותו תורה וחכמה ההר אברך את ה' אשר יעצני
אף לילות יסרוני כליותי והיה כעץ שתול ששתלו הבה באי אשר פריו
יתן בעתו זה ישמעאל ועלהו לא יבול זה יצחק וכל אשר יעשה יצליח
אלו בני קטורה שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה:

ראוי לעורר הרשעה מה קשיא ליה ולל כפסוק הפרש שהכילו בסוק
זה ומכח להו ולל דעצת רשעים הוא בדור הפלגה ומס הוא מפ'
הבה נבנה לנו עיר ומין הבה שלא למען השמה והכל למהלה הכילו חלל שכל'
עוד קשה דמהיכ' תיקח לדעתין דלים קדוש כתברה'לך כעצת דור הפלגה
לו לחכתי קדוש לו מוסב לנים זה מבימלך: גם מנח להו לל מלומרו הנה ארצי
לפניך להיה מוסב לנים דרבה שתנהג בחבילות ותרגות עם לברהם יגס
כניך לומרו שתי כליותיו היו נובעות ומלמדות לותו תורה וחכמה מלי תורה
וחכמה דקלמר גם מלי דיקי בסוק דקלמר ההר לברך לת ה' וכו' וכן נכון
מלי דרשי והיה כעץ שתול שנתלו הקב"ה בארץ ישרחל לשר פריו ויתן בעתו
זה ישמעאל דקשה לפי גרסת זו שקורת ליה ישמעאל הפרי ויצחק העלה גס
לומרו ובכל לשר יעשה יצליח חלל בני קטורה מה הצלחה עשה בבני קטורה
לת ומרן ולת יקסן מהיו מומרין לעשו וכו' ומי יתן שלא בחו לעולם:

הביאור דחזל הקטן כפרש מלישוק דקרא דה׳ אלל ויקח מכרהם
לשה ומשה קטורה גם משה לכן לדעת משה לכן דרשו חזל
כתיב לשרי החיים לשה לא הלך כשעת רשעים זה דור הפלגה ירנה דכפי
הנראה הוא דבר קשה הנזוג הזה של אברהם לשעת וקנתו וכפרט שכבר
היו לו שני כמס יצחק ויעקב לשה ח״ו נראה שהיה פגייתו לא מפלגה
פניס הנמצאים כזיג וכמו שפרש חזל כפסוק כי עזה עזובה תהיה ועקרון
וכו׳ ומדור שיש שלוקח לשה יען היה מפסחה קשה להיות לו לעוזרים או
בעבור הממון לו כעבו היופי ולת כול׳ יפת רוח ויעלה ח״ו כדעתך כי חולי
מכרהם רלה עלמו וקן ושבע ימים וירש פן יקומו עליו החויבים ולקח לו
לשה להיות מפסחתה עמו כמחדות לא׳ גם הכנים שילדו ממנה כמו שעשו
דור הפלגה שפה לחד ודכרים לחדים לפנייה רעה ח״ו שמכרהם לא הלך
כזיג זה כעשת רשעים גם וכדרך חטאים להיינו דרך לכשי קדום מביני
זפלים כמו שהעיד הכתוב הביאת שלמי׳ נדעך לותם לתשמים לא עמד
ולהיות שקרא דור מפני קדום חטאי׳ דור הפלגה רשעים לנה הכיוק כ׳ כי
יען כשעי קדום הזוכר שקרא חטאי׳ לכך דהיינו שכל הכני ולכן בדור הפלגה
לא הביאו פנים משפטו הזה וכמוהב לנזב הזה לפיכך כמו שדרשו חזל כתוב
הנה הזה לך כסות עיניס שרה׳ לו הפה עשות פקודה כשתך מפרעה לקחת
וכו׳ כן היתה כוונת לכימלך דרך לינמת הנה שרני לפניך כלומה לא נשא לך
שלא שתקח גם לרני לתתך לשתך וזש כעל המלמר וכמושב לנים לא ישב וכו׳
שה ושמכרה׳ גם לא היית פניתו כזיג זה לשם ממון כלי נמותו של לכימלך
כי שם כתורת ה׳ חפצו לקיי מצות שריה ורכיה ומיד כשתיב בבקר זרע זרעך
ולערב של תנח ידך וכי תימח מהיכן למד לכרהם שלו הלינין וכתורתו יהגה
יומם ולילה שתי כליותיו היו מוכעות תורה ומכמה תורה הס שקדברים ככתבן
וחכמה הוא הלדרים עמוקים שהיה דורש כתורה וסכין כדעתו היו הזיוג
הזה רלוי ונכון כמו שנלמד דוכי תימח זמת החכידות של בכקר זרע זרעך
למה לא קיימו מכרהם מקדמת דנן קודם הולד לו ישמעאל לזה השיב כי
כחכמ׳ היה מתנהג ועכשי כ׳ כליותיו היו מלמדו׳ לותו תורה היה תור׳ שבכתב
וחכמ׳ היה תור׳ שבעל פה ההי׳ שכרך לתת לשכר יעניי כי עניה בוכל כתור׳
שבעל פה לף לילות יקרוני כליותי יקרוני מורה דברי המזמר הכתובי ככתב
הנה דקדק בעה כלומרו ההי׳ שלקח הס תרתי בחיית הלמורות ועתה כי
מלי דריש מכרהם לתעור עתה לישם לשה ולא בכתרותו ושמי׳ להיו שמקור
היה בח״ל וכשו שדרשו חזל ויהי לעשר שנים לשבת מכרם בארץ כנען שמזמן
שהיה בח״ל לא נחשב זש שחר שהיה כעין שתוך על פלגי מים שמתלו הלב
בארץ ישרעל לשר פרו יתן כעתו זה ישמעאל שחזר בתשובה לעת מנח זו
תשובה ונעשה פרי ועלהו לא יבול זה יצחק שלפי׳ העלה שלו היה כו ממשות

ותועלת גם מהיה מגין על העולם כמו שהעלים מגינים על הפרי וכיון שהרע לכרחם כן חסב שגם כל מער יעשה יפליח להועיל בניס כשרים כי מלחר שהרע יתמעעל שהיה דע מעלים פריו יתן בעתו כן וכל מער יעשה יפליח שו ככי קטורה כי שמה מורה על פעולתיה הטובי שהיתה מוקטרת במעשים טובים וכוה מוכן דקמר ויוסף לכרה ויקח מעה שהוא תוספת על נדקות לכרחם בכל מעשיו שהיו לעם שמים כן היה לעשו ויקח מעה דבדיק בשמיה כי ושמה קטורה:

מ"ל ויוסף לכרחם כי יש לעץ תקוה יש לאבינו אברהם תקוה אם יכרת אם יאמר על יו כרות ברית והוא כורת ברית: ועוד יחליף מצות ומ"ש זיונקתו לא תחדל זה לאלוהית שלו: אם יזקין בארץ שרשו ואברהם זקן ובעפר ימות גזעו ותמת שרת: מריח מים יפריח מריח מצות ומעשים טובים יפרית: ועשה קציר כמו נטע ועשה קציר נטע אין כתיב כאן אלא כמו נטע

תוספת מרובה על העיקר:

ראוי לעורר מכאן להו"ל לדרוש פסוק זה בלכרחם גם קשה לומר כי ים לאבינו לכרחם תקוה דכמיוח ופסיטח לים לדיק וחסיד כלכרחם יעלה בדעת שלא יהיה לו תקוה ח"ו ומה הכוונה הוא על הולדת בניס עם היות שהיה זקן מה לנו במה שכרת ברית ושעשה מצות וכו' כנרח' דלא שייך זה רק ענין היותו זקן הן אמת שאנו יכולים לומר שעפ"י שכרת ברית דהיינו חליפו' שחומר וגם היותו דוקף לאחר המנ'בכל שעה כי חלטות גם מיתת לשתו שרהי דחביבה ליה כגופיה והיינו ובעפר ימות גזעו לשר כפי הטבע לא"ה יהיה לו תקוה להוליד בניס עכ"ז ועשה קציר וגו'לכל קשה לפי זה מלי מריח מיס יפריח מריח מצות ומעשי' טובים יפריח שכבר נח שהיה עושה מצות ולזה מוכל לומר שלדרכה בדברים הנרחים שהחליפו כאן הן הס היו מפריחים לותו לכל דרך דרש נכיח בלחופן לאחר וכבין עוד מהיכן דרשו דמדלא קאמר ועשה קציר נטע אלא כמו נטע דתוקף מרובה על העיקר לדרכה כף הדמיון מורה על קו השוה:

חביאור דלאחז הוקשה תיבת של ויוסף ורוניס לדרוש היות תוספ' לכרחם מרובה על העיקר כדרך תוספת האל יתברך מעולם מרובה על העיקר כידוע ואמר כיש לעץ תקוה הנה קשה דה"ל כי לעץ יש תקוה ולמה הפסיק בתיב לעץ בין הדבקי' לכל לדרשה אתא כיש לאבי לכרחם תקוה ר"ל כל תקותו של לכרחם וכל פניותיו להשיג היש עולמות דכתיב להנחיל לאוהבי יש והיינו ג"כ טובות העלם שהם יש וטובות העה"ז הם אין והכל ולזה לם אמר כי יכרת ולא אמר כי לכרחם היה מחשב ואומה לם

יזהר על כורת הברית כהוגן כדי שלא יקיים תכף ומיד עוד וחלק כלום
לעפ"י שהיה עוסק במצוה פטור מן המצוה ועוד יחלוק מצות שם יה עומד
פתח התחל ועוסק בתורה תחדל מחמת עוסקך של ברית שנאמר לחלוחית של
שם לחלוחית של אברהם היים במצות ומעשים טובים וכי תימא זה היה
מוכרח לעשות ידי הברית כדבר שהורגל לעשות נקמתי בעכבר רמז כולם היותו
זקן ושיבן לו לעשו עבד שם ינקין בתורה כלומר שכל המרבה רמז ומברהם זקן
עוד טענה אחר כעפר יום בזעזותיה שכח ימי שלין לו לעשה פטור מהכנס
לורחי עכו מריח מים יפריח מריח מצות ומעשים טובים יפריח ועשה קניר
כמו נטע תוכפת מרוכה על משקה והמניקה שם היה לומר קניר נטע
מוכן שהקניר שהוא עניף קטן יעשה נטע לכל עתה חזור ל העשיר מיעשה
הקניר מה עושה הקטע מתגדל יותר וכותבו ועשה קניר כאלו היה נטע
שעושה יותר מרי שתוכפת מרוכה על העיקר ולכן לומר ויוסף אברהם מורה
על הלמוד וגם כוה המלמד רמז חזל היות שכיות אברהם לעשו:

מזל אלם קולרי יפרח שם כל כלי יוצר עליך.

אלה תולדות יצחק וגו' שה כל כלי יוצר עליך לא יצלח וגו' את מוצא יש'
אומרים לפני חבה רבון העולמים ראה היאך העו"א משעבדים אותנו
אין להם מלאכה אחרת אלא יושבים ומתיעצים עלינו שברצתם וקימרתם
הביטה אני מגינתם אמר להם חבה מה הם מועילים גוזרים עליכם גזירות
ואני מבטלן וש ברן אני מנגינתם כמ"ד אשר מגן צרי בידך ויצפרעה
לכל עמו לאמר כל חבן הילור וגומ' ורוח הקדש צוותתו מי זה אמר ותהי ה'
לא צוה פרעה צוה ה לא צוה אלא וכאשר יענו אתו כן ירבה המן בקש
להשמיד את כל היהודים וה לא בקש וגחפיך הוא אשר ישלטו היהודים
בלק ובלעם בקשו לקלל את ישראל ולא אבה ה לשמוע את בלעם לפיכ'
כתב מי זה אמר ותהי ה לא צוה חוי בל כלי יוצר עליך לא יצלח אנרדיאנוס
אמר לרבי גרולה חכנשת העומדת בין שבעים אומות אם לו גדול הרועה
שמצילה ושוברם לפניה חוי כל כלי יוצר עליך:

ראוי לעורר מה דקדקו חזל בכפול הכתוב שכתבו עליו ה הד כל כלי יוצר
עליך ומה דקדקו בכ כל כלי יוצר עליך שלא שלמ ה הד גם נרין לפכין
לומרו לת מוכח ישראל לו נכוי גם כי אם לא השכר רק מה שישראל לומרי
שבתם ונימתם לכל מה שלומה ה הד לכי מוגינתם כבר לה דמוש על פה כי
מכל לה וזל לעשות הכ כבקי שכתוב לומר ישראל וחכיו מעיד הקב"ה
ופעמיה דקרקע כולו לומ' ישראל גם נכון לומרו ולכי מבטלן ושכרן הוא בכל
עניו כמלות טובות עוד קשה למה הכיל ג' רגליות מפרעה והמן ובלקובלעם
גם קשה שם כיתן שלש כקרן שעניו בלק ובלעם היה קודם המן ולמה

הקדים ענין המן. גם כאן לומרו לפיכך מי זה לומר ותהי מלי לפיכך כתב דקלמר. גם לומרו הוי כל כלי מלי הוי דכתיב מלקינן וכתיב נחתין. גם מה הוקיף במה שאמר מנחריחנוס גדולה כבשה העומדת כיון שבעי ואכיס וכו' הוי כלי יונה עליך ופכין מה היה הויכוח של מנחריחנוס ורבי ומלי ביניהו: הביאור דחזל הקשו הכפל של אברהם הוליד את יצחק לח' שאמר ולה תולדות יצחק בן אברהם. לומנם הכונה כפי דרשתם שה אבות קיימו לכניס כמו שפרשתי למעלה ממאמר תניחומא שאמר הקב"ה לם חומה הוא אברהם נכנה עליה טירת כסף שכמו שאברהם הקב"ה מגן נהיו כידו במעשיו הטובים כן הכניס הבאים אחריו ידמו של נור חובבונם ולה תולדות של יצחק בן אברהם יעקב ועשו האומרי' יורע להם המורשות של אברהם הוליד את יצחק שכמו שאברהם בכל יום היו עומדים עליו הוכיחים והלל יתב' מגילו ומוכרן לפניו כן ישראל שהם עיקר תולדות של יצחק כי בניצחק יקרא זרע ולא כל יצחק הם נגולים ודם בעל המאמר הלד כל כלי יונה עליך הנה כפסוק זה קשיא טובא ויתורץ על פי דרכם: הא' שהוא כפול במלות סובות באומרו כל כלי יונה עליך לא יצלח וכו' וכל לשון תקום לתך למשפט תרשיעי היינו לא יצלח ואם הוא יותר שאדרבה תרשיעי לותם שם כן לימה דאביר. גם קשה תיבת תקום בלשון לימו נודק: גם שינוי לחר מעליך לתך. גם תיבת כל כלי לתתוי מלי לוה לומר את מוצא כלומר כשתדוק בפסוק תמצא דקרא שהוא מוכרת לומר שהפסוק חניו לומר ישראל וחנני תשובת הקב"ה והענין הוא כי הפסוק של שבתם וקיימתם כברכה מיותר כשכבר לומר לעיל מכיה שפתי קמי והגיונם עלי כל היום. גם קשה שאם הפסוק כולו לומ' לישראל קשה תיבת הכיטה שהיה כיון דהכתיב דה"ל הכיטה שבת' וקימתם לכי מכנית' לו שבתם וקימת' מכנית' לכי הכיטה לכן לומרו שיער לומרים רבון העולמים רלה היולך הלומות ע"ש מעכדין כנו הכונה שלא נעלם מישראל שלולי שנזרם מפרסם זה' הסניגרם מה ע"ש יכולים לעשות לכל חושבים שהם מוכיחים על דרך לכי קנפתי מעט ומה עזרו לרע' וזה רלה היולך הלומו' ע"ש מעצמן מעכדין כנו יותר ממה שלומרת שהרי לין לשם שלוכה לחרת שלא יוסבים ומתיעצים עליהם שבתם וקיימתם הכיטה דהיינו בשבתם וכקיומם שם בעצה עליהם לכלות כנו זה הכיטה שבודאי הם עזרו לרעה יותר מכבת שבתת לשם לומר לשם הוכה מה הם מושלים גזרים עליכם גזרות ולכי מכטלן ולא דבי מלי מכטלן רק שלכי פורע לשם על רשעתם שגזרו שם שלא גזרתי ושובתם כאחם הנשבר זה לכי מנגיחתם כמה דלת לומר לשר מגן נריך ביולך תתרוץ לך שהרי פרעה שגזר כל הבן היולוד שה שלא גזרתי ולא עלתה על לבי ורות הקשה נזרתי מי זה לומר דקרקן תיבת זה דה"ל מי לומר ותהי מכל תיבת זה

מורה באצבע כלומר דבר זר כזה יעלה על לב שום אדם כי מה׳ היתה זאת
חלילה לא רק פרעה צוה ה׳ לא צוה שא אדרב׳ בדב׳ שעולה על לב שום דהינו
העינוי שמה׳ היתה זאת להם דכתיב ועבדום וענו אותם גם בזה הרשיעו
שהם עשו לפנייה פן ירבה והקב״ה אמר כן ירבה ובזה מובן דקשה טובא
במאמר דפתח בענין כל הבן הילוד וסיים בוכן ירבה • ועם האמור מדוייק
בעצם ולהיות שגזרת פרעה היתה על הילדים צודק בה שהוא רמוז בתיבת
כל כלי יוצר עליך ולא קאמ׳ אתך שלא עמהם רק עליך לא יצלח שא אדרבא
כן ירבה אבל ענין המן הוא חלוקה אחר וכל לשון תקום אתך ממש להשמיד
להרוג תרשיעי שנהפוך לא מבעיא שלא יצלח אלא תרשיעי ונהפוך • ויש
חלוקה אחרת שהיא עליך ואתך דהיינו ענין בלק ובלעם שבקשו לקלל את
ישראל כי בזה שייך עליך להיות שלא היו עושי׳ שום מעשה בידים רק בדבור
והוא אתך שעמהם היו ועכ״ז ולא אבה ה׳ אלא ויהפוך וכו׳ לפיכך כתיב מי
זה אמר דקדקו תיבת זה כמו שאמרתי הוי כל כלי דתיבת כל מרבה כל אז
הדברים אבל עדיין צריכים אנו למודעי אם הדבר הוא בזכות ישראל או
מרחמנותו ית׳ כי זהו הויכוח של אנדריאנוס עם רבינו הקדוש שאנדריאנוס
היה מוכר גדולה הכבשה העומדת בין ע׳ זאבים כלומר מצד זכות הכבשה
ורבינו הקדוש הכריח שאם כן היה מספיק שינצלו לבד אבל גדול הרועה
תדע לך שמצילה ושובר אל הע״א הוי כל כלי כלו׳ שכלם ככלי חרש נחשבים
שנשברים לפניהם כמו שהביאו מפרעה וחביריו • ובזה אני מבין ענין
נפלא בפסוק שאומר זאת נחלת עבדי ה׳ וצדקתם מאתי נאם ה׳ כלומ׳ אתם
חושבים מה שחשב אנדריאנוס שזאת נחלת עבדי ה׳ וצדקתם גרמה לכל
האמור שכל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי
ח״ו אלא גדול הרועה ומאתי נאם ה׳ היתה שידעו כי כל הדברים מאתי ומי
זה אמר ותהי • גם אני מבין פשט נפלא באומרו מי זה אמר ותהי כלומר מי
זה הדב׳ שנהפוך הוא אמ׳ ותתי והטע׳ הוא בשביל שה׳ לא צוה והם רצו לעשו׳
מדעתם :

ויהי כי זקן יצחק ושה אבן חן השוחד למה דומה לאבן בכל מקום שנופלת
שוברת מדבר ביצחק ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו מהו כי ציד בפיו היה
צד את יצחק הצדיק בפיו את מוצא כל עבירות שהק״בה שונא כולם היו
בעשו שש הנה שנא ה׳ ושבע תועבת נפשו עינים רמות לשון שקר ידים
שופכות דם נקי לב חורש מחשבות און • רגלים ממהרות לרוץ לרעה • היה
בא עשו מן החוץ ואומר לאביו אבי חמלת מהו שתהא חיובת במעשר והיה
תמיה יצחק ואומר ראה בני זה כמה מדקדק במצות ואומר לו אביו בני היכן
היית היום והוא אומר לו בבית הלימוד לא כך היא הלכה מן כך ו כך לא כך
אסרו

אז״ל בפנחו׳ ויהי כי זקן יצחק ושה אבן חן השוחד וכו׳

אסרו לא כך התירו ומתוך דברים אלו חיה צדו בפיו והוא אוחבו ורוח הקדש
צוותה כי יחנן קולו אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו ולמדך כהו עיניו
מפני שנסתכל בדמות עשו הרשע ועוד על שהדיחך מביאו לו ציד ומאכילו
וכתיב כי השוחד יעור פקחין:

המאמר הזה לומר דורמני ומעורר קנאת הערות מה דקדקו חז"ל בפ' הפר'
שהביאו פמ' לכן הן השוחד ולפ"ת טעם למה כהן עזכיו על
יצחק לימח בקורה מפני שלקח שוחד כי נד ובו' גם נדיך להביו מה שוחד
מייך ביצחק מסרי לבניו ומתוייב לכבדו במאכל ושוחד הוא להטות
הדין: גם נכון מה דייקי ז"ל שלמרו שזה לכן חן השוחד: גם נכון דכולהי
מכל מקום היה מוכרת דוכי מעות פמים יש בדבר ולפ מפני שהיה יצחק
נדיק לדרך ומביאו נמעדנים מלד: גם מכח להו דהכנת כי נד בפיו שהיה
נה לת יצחק בפיו לימח שהיה מאכילו כמו שלמה פעמים דקדק:
כוונתם לומר לת מונח שכל עבירות כימה לבו בזה לפרש דרשתם: גם למה
הגריכו לומר שהיה אומר לאכיו המלח חייבת במעשר וגם כך לקרו וכך
התירו דכל' מפס נכון שהיה מרמה באכיו ומה לפס ז"ל להאריך כל כך: גם
נכון לומרו ורות הקדם נוחת כי יחנן קולו דגרמה דרוש על פה: גם למה
לימרו שני טעמים לוחבהן עיכו מפני שהיה מקפל כל כדמות עשו: ועוד עד
שהיה מביאו ציד ומאכילו דבשלמח טעם שנקפל כל רמוז בפ' בחיבת מרעות
היינו מרעות כלותו הרשע שכל שהיה מביאו ציד לפ הוסבר בפסו זה כלל הן
לימת שרמוז בפסו כי השוחד יעור פקחים שכל בפ"ה כי זקן יצחק היכח
דמוזקן חביאור דחז"ל דקדקו תיבת כי דקרי לימ קרוי ויהי כי זקן יצחק
דהיינו ויהי זקן יצחק ותכהן עיניו מרעות לזה זשה לכן חן השוחד למכד
לכן וגו' דקדקו גם כן זל כפ"ה מפי מה דקדקו לימר קרוי ולפ הוה לומ' שנותנת
חן בעיני הלוקח השוחד לימח חן השוחד בעיני בעלין ולמה דימה לכן
שכל השונה שמדבר בינקק והעכין הוא כי יצחק לפ יתכן שהיה מוכיח לת
עשכשעבור שוחד שהיה מביאו ציד לפיו דלפ כן כזל ומלכ יצחק
לת עשו כי ציד לפיו לשכל בחומרו בפיו רל שכשיו היה נד לת יצחק הנדיק
כלומר נדיק היה כביכו שלפ היתה הכבוה על הפ' בעשור שהיה מביאו לו
תעמוג כשר ח"ו היה נקרא רשע בדיכו שכל כיון שהלהבה היתה בעשור
הדלת שהיה לומר לו וכדמפרש וחוזל לקמן ורמזו מזתו שכל בכ"ש כלומ' לימ"ודע
ציד כלו' שהנידה היתה בלשיעה של דת כדכפרש ומזו לבן חן השוחד כלומר
שוחד שלוקן וכבוד יתנה שהיה נדיות יצחק הנדיק כוזה ולזה כדמה לכן
שמוברת בכל מקום כלו' לפי' במקום בזה שהיה שוחד מדברי חכירות וגם
כמה שהיה מלכילו היה מחוייב בדבר כי לכיו הוא עכ"ז מכרו כמה שקפץ

עליו זקנה וז"ש ויהי כי זקן כלומר אותו הכי ציד בפיו גרם שזקן יצחק ותכהן
עיניו כי השוחד הוא דומה לאבן שמשבר והיכן השברון בעינים וז"ש בעיני
בעליו אמר עוד את כל אשר יפנה ישכיל כפי פיר' זה נבין מאי את כל דקא'
והוא במה שאת מוצא שכל עבירות שה"בה שוכא כולם היו בעשו עיני' רמות
וכו' ואמר את מוצא כלומר דברים פשוטים הם שתמצאם כלם בעשו הרשע
ועכז' כמה באביו וז"ש את כל אשר יפנה ישכיל לדמוז מה שאמרנו דאפילו
שיפנה לבבו לסור מאחרי ה' בכל העבירות הקשות שבעולם כאלו הוא
משכיל להטיב כנו' ועתה פירש כיצד היה צד את אביו בחכמה נפלאה
שמקודם היה מראה עצמו תם שאינו יודע דמיות כלל למען יהיה בעיני אביו
בחזקת תם ויצדק בכל אשר ואמר לו הא כיצד שהיה בא בתחלה בשאלה
היאך מעשרין את המלח אשר מצד זה היה תמיהא אביו ואומר ראה בני
זה כמה מדקדק במצות ואומר לו אביו בני היכן היית היום כלומר כי אולי
היה מפתיות שלא היה לומד שלא הולך אנה ואנה והוא משיב דברי' נכוחים
בבית המדר' כך וכך אברו כך וכך התירו וכו' אשר היה תופס דברי' מלומדים
כדי לצוד את אביו וכמן שהי' ראה יצחק שהיה משיב בעניין ובודאי לא היה
פתי היה צודק כי טוב ראה שלהיותו מדקדק במצות היה שואל דברים אלו
מעישור המלח ורוח הקדש צווחת כי יחנן קולו אל תאמן בו זה הענין רמוז
בפסוק כי ציד בפיו כי גם כן שם תיבת כי מיותר' אבל הם דברי רוח הקדש
שצווחת כי יחנן קולו אל תאמן בו בתיבת כי רומות אותו כי של כי יחנן קולו
וכו' כי שבע תועבות בלבו שאומר הפ' שכשהיה עשו נותן ציד בפיו באותם
הדברים היתה רוח הקדש צוות כי כלומר זה הכי של כי יחנן וגם כי אחר
של כי השוחד יעור והשתי טעמים רמוזים בפסוק הפרשה ויהי כי זקן יצחק
כלומר הכי של כי ציד בפיו גרם זקן יצחק ותכהין עיניו ועוד טעם שנית
מראות באותו הרשע.

ויהי כי זקן יצחק ר' יצחק פתח מצדיקי רשע עקב שוחד וצדקת צדיקים
יסורו ממנו כל מי שנטל שוחד ומצדיק את הרשע נרמס בעקב.
ויש גירסא אחרת נדרס בעקב. וצדקת צדיקי זה משה יסירו ממנו זה יצחק
ע"י שהצדיק את הרשע כהו עיניו ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו מראות
מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם אמ' ר"בל לא מפני שהיתה
אוהב רבקה ליעקב יתיר מעשו עשתה את הדבר הזה אלא אמרה לא יעיל
ויטעה בההוא סבא על שם תועבת ה' גם שנית' ועי' שהצדיק את הרשע כהו
עיניו ויהי כי זקן יצחק ותכהן עיניו ר' יצחק פתח ושוחד לא תקח ומה אם
מי שנטל שוחד ממי שהוא מחוייב לו כהו עיניו הלוקח שוחד ממי שאינו
מחוייב לו. על אחת כמה וכמה.

מ"ז"ל ברבה ויהי כי זקן יצחק ז"ש מצדיקי רשע עקב שוחד.

ראוי לעורר מה כוונת חז"ל בפתיחתן. עוד קשה מפה ליה לרבי יצחק
להוציא הפסוק מהכתוב שכוונת הנביא שמעיה מוכיח לית שהיו
מצדיקי רשע בעבור השחד ונדקת הצדיקים להיות לותם המריבים עם
הרשע בצדק יסירו ממנו חוזר לכל הרשע שיסירו הצדקה של הצדיקים ממנו
ולמה דרשו כל אלו הדרשו שכל מי שלוקח שחד ומצדיק כפרק בעקב ונדקת
צדיקים זה משה יסירו ממנו זה יצחק כל זה כדי לרוח על פיו. עוד קשה
לפי זה שאומר כל מי שלוקח שוחד ומצדיק וכו' לדרוש בעקב הפסוק מסוכך
דהיינו עקב שוחד מצדיקי רשע דכך הוא הכתוב שמקודם ליקחים השחד
עוד לומרו ונדקת צדיקים זה משה כי לפי זה נדקת צדיק היינו שעל לומרו
יסירו ממנו זה יצחק על שהצדיק וכו' כדרוש דברים כפולים. גם קשה מה
כוונתם ז"ל להביא פסוק מצדיק רשע ומרשיע צדיק דהיינו מה שדרשו יצחק
מה הוקיעו. עוד נבין רבי יהושע מכה ליה שלח מפני שהיתה לוהטת וכו'
גם מה כוונת על שם תועבת ה' גם שניהם ומלי ועל ידי שהצדיק וכו' לקשה
ובן מה כוונת רבי יצחק בפתיחתו ושוחד לא תקח לעשות הקו'
הביאור דחז"ל הקשו תיבת כי כדלמתרגמינן לעיל דהיינו ויהי זקן יצחק
גם דהיינו ויהי יצחק זקן כמו שאומר ואברהם זקן שקודם
מוכיר שמו ואחר כך הזקנה וכזה היה נודע הפסוק יותר ויהי כי יצחק זקן
ותכהין עיניו מרמות שהיה מנהג עניני הזקנה עם ותכהין עיניו ולא תיבת
יצחק כיון דהדבקי' זה תיהן רבי יצחק בפתיחתו דמצדיקי רשע וכו' שהבונה
מי גרם הזקנה כלו' מפיקת הלחות שורשי ממנו יצחק יען שהצדיק לת
הרשע שהרי משה תפה על' כלומר צדקת ה' עשה ושלח החניף לת הרשע
ויאמר להרשע למה תכה רעך לא כהתה עיניו ולא כח לילחו לכל יצחק גרם
לעניני ויהי כי זקן יצחק שכח לחה והרטיה שותכהין עיניו מרמות מה שלח
מנינו כאברהם. וחזל דקדקו שם שלח תיבות הפסוק כמו שאמר הפעו"ה
כפול דכודאי כיון שמצדיקי רשע שנדקת צדיקים יסירו ממנו. גם הקשו
תיבת עקב דקאמר קרא. ועוד שלח מניהו גזרה על זה ושם הוא מה שעו'
לחק לבן בלבול קשה וכו' למה חזר לומר כי יאמלנו לת תורי ה' וכו' שהרי בכר
לומר עונם ופשעם. לכל עתה מובן בעגם שלותה שהם מצדיקי רשע
כגון כל מי שניטל שוחד ומצדיק לת הרשע נדהה בעקב וודע כי השחד גרם
לו כי המחניף לת הרשע הוא ליפול ביהו וירמיהו תחת רגלו. ועוד יהיו
שעשו בעקב לבוש ומה בחלו הצדיקי זה משה נקה ה' עקה ועל כן לת
כהתה עיניו יסירו ממנו זה יצחק ולא כלמן ח"ו יצחק היה מצדיק לעגו
בעבור השוחד רק על ידי שהצדיק לת הרשע לכך כי מה שהיה מלכיו היה
מחוייב לו וכמו שאמר רבי יצחק בעגמו בפוך המאמר שהצעתי זה ועל ידי
שהצדיק לת הרשע וכו' כי לא היה שוחד ממש כהו עיניו וכה ליה שעשה

שלמרכו

מלמר שנדרים בעקב כל מי שנוטל שוחד ומנדיק את הרשע ועוד לו שנדרקת
נדיקים וכו' עכ"ל כיצחק מלילה שיעקב כשתים הלנו שלשה היה שוחד ממש כי
מחוייב היה לו כמו שפי' רבי יצחק כעצמו לקמן דק עד שהנדיק כהו עימו
וכו' ועתה בא לישב דלפי זה גם רפקה תעכם משל כפי הנראה כעכו שהיתה
מוהכ את יעקב הנדיקה כעד יעקב שהיה כדרך השטה רשע כדיבו שיצחק
היה חפץ לתת הכרכות לעשו לזה הביא פסוק מנדיק רשע ומרשיע נדיק
תועבת ה' גם שניהם דקשה הפסוק טוכא דפשיטא שתועבת ה' גם שניהם
והוא כפול דמנדיק רשע מיכא כזה ג"כ שהוא מרשיע את הנדי' משם כליש
שניהם לדין לפניו ומנדיק את הרשע מיכא מרשיע את הנדיק ועוד קשה
תיכת גם לשתויי מלילה לומר רבי יהושע לא יתכן ממפי שהיתה מוהכת
את יעקב עשתה רפקה את הדכר הזה שהרי מדרכה כזה היתה מפ' קנאה
כיניהם למות כשגם לא ים תחומים ככני מעים ושניהם היו כניו רק העניין
היה עם תועבת ה' גם שניהם כלומר שכוונת הפסוק כי לא מפעיל כשהרשע
והנדיק הם זרים שפשיטא שהם תועבת ה' מנדיק רשע ומרשיע נדיק
אכל כשהם שניהם כאזה כמו שהיה לנו לומר מה יש כזה עכ"ל תועבת ה' גם
שניהם כתיכת גם מרפקה לפי' כשהניהם שוים אלילכן רפקה לומרה שמא
יטעה וכו' ותועבת ה' יקרא עם היות שהניהם כניו ורחיה לזה טעי שהנדיק
עד הנה את הרשע כהו עימו עם היות שכא הוא לומר ולא לו יכא שוחד
דהיינו כהכתיב והיה כי זקן יצחק וכו' ר' יצחק פתח ושוחד לא תקח דקדק
מלי ושוחד כולו דקאי לא תקח שוחד למפס הכוכה לא מפעיה שוחד ממש
אלא שהוריה דשוחד ודומה לשוחד שהוא ענין יצחק שעם היות שהיה כנו
כהו עיניו עלכו הלוקח ממי שהיב לו ולכל הפרושים כהו לתרץ תיכת
יצחק כפוף שיצחק נרם לעצמו הזקן שגם לחה וש כהו עיניו גם מלויקת תיכת
כי ערומות כי נוד כפי שלותו הכי נרם זקן יצחק ותכהן עיניו וכמו שפירשתי
לעיל כמלמר תנחומה.

ויחרד יצחק חרדה גדולה כתיב חרדת ארם יתן מוקש ובושה בה' ישוגב
חרדה שחרדה רות לבועז שנאמר ויחרד האיש וילפת יתן מוקש
בדין היה לקללה אלא ובושה בה' ישוגב נתן בלבו וברכה ויאמר ברוכה את
לה' בתי חרדה שחחריד יעקב ליצחק שנאמר ויחרד יצחק חרדה גדולה
עד מאד יתן מוקש בדין היה לקללו אלא ובושה בה' ישוגב שברכו ואמר גם
ברוך יהיה:

ויחרד יצחק וגו' כתיב חרדת מדש יתן מוקש וכו'

ראוי להכין מה כונת חזל בהומרם כתיב חרדת מדש יתן מוקש ומנא
להו חזל לדרוש פסוק זה בבועז וביצחק גם מה כונ' בדין היה לקללה

מלך ובוטח בה' וכו' נתן בלבו וברכה מאי נתן בלבו דקאמר בבוטח אל ובינחק לא קאמר נתן בלבו אלא מברכו ואמר גם ברוך יהיה. גם צריך להבין מי הוא הבוטח בה' שנוגע עמם הוא נגד החרד דהייכו בוטח וינחק ושנוגע הוא מהמקום ל אלא ייקללו למי מרמזים לברכה קמ"ל דלא סייך כהו בטחון לכטלמא כטחוד למחריל מבטח בה' מכל יקובכנו מעם היות עמהי נפשו בכפו מבא בדמים בקללה ח"ו אלא כל קשה לפי זה מאי שנוגב דקאמר דמשמע דלא לבד מהקללה וחזל דרמי מלברכה יקבלו ברכה.

הביאור דלחזל הוקשה בפ' מרמיכו שהוא מגזים בחרדה ואת הרבה כלומרו חרדה גדולה עד מאד ולחכ רמיכו מברכו ואמר גם ברוך יהיה לזה אמ' כתיב חרדת אלהים יתן מוקם חרדה מחרדה הות לבועז מכאמ ויחרד האיש יתן מוקם בדין היה לקללה ולא די אלא קללה שלא ובוטח בה' שנוגב נתן בלבו ויברכה אמר כאן נתן בלבו שם אל יתברך נתן בלבו יען כי הכחירה היתה בידו לקללה ואיכו כיכחן מכבר ברכו בתורתך לחור ואם היה מקללו היה מקבל את עצמו ולכן אמר ויברכהו ברכה אלמי מוברח לו' לו גם ברוך יהיה לכל קוץ קוץ רמית חזל שוא שאמי' בעבור החרדה לשר הדין מתן לקללו ברכו עליה כמה שאמר גם כלומר גם בעבור מה שני ערבי ברוך יהיה שכוכתו לשם היתה וכבועז אמר ברוכה את לה' בתי כלו' לבעבור ה' שנתן בלבי שתברכך כי כוכתי היתה לקלקל או יאמר בבועז נתן בלבו כי נתן בלבו טעכה מפקפק מרמזיה לברכה כי לא עמתה שוס לילוך בדב' לכן בעכין יעקב שכא במרמה לא קאמר נתן בלבו אלא שברכו כך כלי טעכ' כלל כי מה' היתה זאת ומה שאמ' שכתוב וכוטח בה' שנוגב העכין הוא כי הברכה שנתן בועז לרות היתה להגילה ג"כ ממה שהיה מחשבתו לקללה ומחשב' של צדיק עושה רושם לכן אמר ברוכה את לה' בתי כלומר בבר מקדם ומאז חלתה עליך ברכה מאת ה' בתי בכטחך בו ולא כגלית לפי' מהמחשבה וכן כינחק אומר ואברכהו מקודם גם ברוך יהיה בתיבת גם מרמזה שלפי' מה שחשבתי לקללו גם ברוך יהיה כי אין קללה על ברכ' כלופן שלו כוטח בה' שנוגב דייקא שפיר מיכלל לפי' מלותו המוקם לשר במחשבה לקלל ויכורך והוא עכין דק במאמר.

מזל ויחלום וכפה סולם מלמ מרי ע"ה

ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וגומ' אמר ר' שמואל בר נחמן אלו שרי העא' ראמר ר' שמוא בר נחמן מלמד שהראה הב"ה לאבינו יעקב שרת של בבל ע' עוקים ויורד ושל מדי נ"ב ושל יון ק' ויורד ושל עשו עלה ולא ידע כמה באותה שעה נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא לזרה אין לו ירידה אמר לו הב"ה ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כבי אפי' אתה רואה עולה אצלי משם אני מורידו אם תגביה כנשר ואם בין

כבדים שים קנך משם אור"ד נאם ה' ר' ברכיה בשם ר' חלבו ור' שמעון בן יוסינה מלמד שהראה הקב"ה לאבינו יעקב שרה של בבל עולה ויורד ושל מדי עולה ויורד ושל יון עולה ויורד ושל עשו עולה ויורד אמר לו הקב"ה ליעקב יעקב למה אין את עולה באותה שעה נתייראו אבינו יעקב ואמר כשם שיש להם ירידה כך אני יש לי ירידה אמר לו הקב"ה אם אתה עולה אין לך ירידה לא האמינו ולא עלה ר' שמעון בן יוסינ'ה הורש בכל זאת חשאו עוד ולא האמינו בנפלאותיו אמר לו הקב"ה אלו עלית והאמנת לא היתה לך ירידה מעולם אלא הואיל ולא האמנת הרי בניך משתעבדים בהללו ארבע מלכיות בעה"ב במסים ובארנוניות ובגלגליות אם' לו ויכול לעש"ה אמר לו אל תחת ישראל כי הנה מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שביים מגלי"א ומאספניי ומחברותיה ושב יעקב מבבל ושקט ממדי ושאנן מיון ואין מחריד מעשו כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם בין ע"ש שהם מכלים את שרותיהן אבל ישראל שאין מכלים את שרותיהם לא אעשה כלה אלא איסרך ביסורין בעה"ז בשביל לנקותך מעונותיך לעתיד לבוא לכך נאמר ויחלום׃

ראוי לעורר למה ירדו מלאכי אלהים שהם מרי ע"ש עוד קשה דכתיב למה זה מרחה מרה של בבל עולה ויורדת ומדי ויון הוזכר בפסוק דקאמר מלאכי אלהים עולים ויורדים מלכיות אלהים עולה ולא ידע כמה עד שבאותה שעה נתיירא יעקב וכו' היכן נרמזה בפ' גם קשה מה ראיה מכיון שפ' אותם לא תירא עבדי יעקב שאמר לו הקב"ה לפילו אתה רואה עולה מלמי משם תני מורידו להם תנביה בכסר וגו' שהיה לו להביא פ' אם תגביה ככסר לבדי גם צריך להבין ר' ברכיה דדרים שאמר הקב"ה ליעקב למה לין לתה עולה כיכה רמיוה עכין זה בפ' עוד קשה קושי' עצום במאמר ר' ברכיה דדרים שהרחה ליעקב הצרים עולים ויורדים ובודאי מזה העכין רמוז במלאכי אלהים עולים ויורדים שם כן היכי קאמר שאמ"ל אתה לא ה"ל אמנת הרי בניך משתעבדים תשת לרבע מלכיות אלא והיכן רמיזת זה בפ' גם צריך להבין מה שאמר לו הקב"ה יעקב למה לין לתה עולה למה לומרו לו בלשון שלילה לימח ליה יעקב עלה גם לומרו כאותה שעה נתיירא למה כאותה שעה ולא כשהגלה היה עולה בכל שנה ושנה יותר רע גם קשה מאי כשם שיש להם ירידה כך אני יש לי ירידה מיבעי ליה למה לי ירידה מה לעשות הקב"ה גם מה כוונתו יתב' כשאמ' אם אתה עולה משם אוכל לך ירידה ליתא עלה ולא תרד גם קשה מנ"ל דהאי ולא האמין ולא עלה בבה"מ היה כשאמ' ויאמין ליה גם מכין מה היה דורש ר' שמעון בכל זאת חטאו עוד ולא האמינו כשפלאותיו שהפ' ליעקב מדכר כיעקב כי אם כיונאי מנרי והיכא מכיק שאמר

לו הבה אלו עלית והלמנת לא היה לך ירידה מעולם עוד קמה דהלא
אלו הלמנת ועלית וגם כתתי כתרתי בהומ'לו עלית והלמנת וקיים בחדא
שא הוריל ולא הלמנת הרי כמיך מסועבדים בד'מלכיות אלו גם מה שאמר
יכול לעת היכא רמיוה בפ'הכר'ובפ'הנני מושיעך וגו'. גם נבין מאי דרשי
חז'ל בפיפיה דקרא בע'ה שהם מכלים את מרדותיה'מכל ישרש שאין מכלים
את מרדותיהן לא לעתה כלה מאי קאמר שא לייכרך כיקורים בעה'ז בשביל
נקותך מעוותיך וגו'מאי כותבתם גם כאומרם לכך נאמר ויחלום מאי דרשי
חז'ל חביאור דלחז'ל הוקשה בפ'הפרש'מה שהקשה רש'י עולים וירדים
יורדים ועולים מבעי'ליה למימר ובכר תירגו שמלאכי מ'ש עלו וירדו מלאכי
ח'ל נלמוד את יעקב מכל במדרש זה על ר'תנחומא מוכן בעמ דהייט על
הסדרים של עש שהרואה הבה ליעקב שרה של בכל עולה ע'עוקים וירד וכן
מדי ויון מכל של עשו עולה ולא ידע כמה וזה רמזו בתיבת והנה כלומ'הנה
מרואה נפלאה שקנאתם עולים וירדי'קנאת עולה וכאמר כן בעליה דגם תיבת
כו דייקו כשו כאמר פר עשו הו ולא ירד וכאותה שעה שתירגו יעקב מלכיו
דכיון שכל אותם העליות של הסדרים רומזים על דורותיו וזרעו כי זה רמזו
בתיבת כו והיינו ד'מלכיות שנשתעבדו ומלכות עשו היה עולה ולזה יורד
לאמר וכו'לזה השיב לו הבה והנה ה'נצב עליו בתיבת והנה ה'וגו'כאלו אומר
לו ואתה של תירא עבדי יעקב והוא מקושר עם הענין המוכ'בפסו'הקודמים
שאמר הכישתה עם מגדים לשר נתנה כיד עם נפון וכו'שם רומז ג'כ השפלת
עם והרמת עם לאחר וכו'ואתה ש תירא עבדי יעקב דקדקו חז'ל תיבת ואתה
כו'ו. גם די שיאמר של תירא עבדי יעקב. גם כפל הפ'מיעקב וישרל ומש
תירא ולל תחת שהוא כפל ענין במלות שונות לזה לאמרו שאמר לו הבה ככ'
לפילותה רואה עולה לאלי וזה רמזו כו'ו מורה על תוספת דבר כלומר ככה
רליתרתו מגיע השמיע'ועולה שם ואתה ר'ל שם תוסיף רואים לאחר ש'עולה
לאלי שהוא במקו'שאתה חקוק נורת יעקב שהיתה חקוקה למעלה כדדרשי
חז'ל של תירא עבדי יעקב וזה ולל תחת ישרל שם היונקים מחלניך של
יחתו בעול שעבוד של עשו והביאו פסוק שם תגביה כנשר הוא כנגד העליו'
הש'ומשם ניון ככתיב שיש קנך להיינו מקום של יעקב שנמשלו לככבים משם
תורידך נאם ה'כלומר מזמן יעקב הוא לאמור ענין זה ור'כרכיה דריש בלוקן
לאמר שנרש'ו לוחק דלאו בפי'לאמר שמלכות עשו רואה עולה ואינה יורדת
דעולים ויורדים כתיב כפ'לזה לאמר מרואה כולם עולים ויורדים על הסולם
ההוא וכל עליותם וירידתם היו כו כלומר כעבודו וכמו שנפרש והענין הוא
שאם מהרשם לחביבו עש היה ממשיך בירושת הארץ ולא יאמר במה ילדע
כי לירושה לא היה כענם בידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו'וזה רמז במרואה
מרואה קולם מונח לארץ דהיינו בחי' לשר מביאתה רואה מגיע

הַשְּׁמוּמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי שָׁלוֹם הֵם הַסְּרִיס הַנִּ׳ עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ בְּעִבּוּרוֹ הִלֵּךְ
כֵּיוָן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לְיַעֲקֹב יַעֲקֹב לָמָּה לְזֶה עוֹלֶה כְּלוֹמַר לָמָּה לְזֶה אַתָּה הִידַעְתָּ הַכְּיָכָה
לָמָּה לְזֶה אַתָּה עוֹלֶה וְכֹלּוֹתֵיהּ מֵעִיקָּרָא יַעֲקֹב וְאָמַר כֵּיוָן שֶׁמּוֹכִיר
כִּי תֵּיכֶת עָלָיו וְכָל עֲלִיָּה יֵשׁ לָהּ יְרִידָה שֶׁמָּא חַ״וְ לְמִי דּוֹמֶה לָהֶם שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁיֵּשׁ
לָהֶם יְרִידָה דְּהַיְנוּ שֶׁהוֹלְכִים לְחֻלְדָּן כָּךְ יֵשׁ לִי יְרִידָה כְּלוֹמַ׳ שֶׁהַשְּׁפָלָה שֶׁלִּי
הִיא יְרִידָה חֲלִילָה כִּי יִתַּ׳ כְּשֶׁהֵם כּוֹבְשִׁ׳ עָלַי הֵיוּ לָהֶם שְׁמִקִּין מְעוֹנוֹתֵיהֶם
כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּכִיף הַמְּמַר לוֹךְ הַסִּיב לִי הַקָּפָה שֶׁבְּדֶרֶךְ הַשְּׁלָכָה דְּכַר שֶׁפֶס
לְמָה עוֹלֶה לִין לְךָ יְרִידָה שֶׁלְּפִי שֶׁיִּקַּבֵּל גְּלוּת עָלָיו הוּא לוֹ לְשׁ הַלְּמִין וְלֹא
עָלָה כְּלוֹמַ׳ מִכָּל שֶׁלְּשׁ הַלְּמִין לְכֹהֲנִים גָּרַס שֶׁלֹּא עָלָה כִּי גּוֹרֵס מִכֹּהֲנִים בְּמַעֲבוֹד
מַלְכִיּוֹת כִּידוּעַ וְרַ״ן בֶּן יוֹקִיכָה דָּרִים בְּכָל זֹאת מִכָּל שֶׁלְּשׁ הַלְּמִין עוֹד וְלֹא הַלְּמִינוּ תֵּיכֶת
עוֹד דַּיֵּיק תּוֹסֶפְתָּ עַל מַה שֶּׁלְּשׁ הַלְּמִין לְכֹהֲנִים הַס לֹא הַלְּמִינוּ לְמַר לוֹ הַקָּפָה
אֶלָּא עֲלִית וְהַלְּמִכַּת כְּלוֹמַ׳ לֹא עֲלִית שָׁכוֹךְ הָיָה שֶׁהַלְּמִכַּת מִקְדָּשׁ מִלְּכֹהֲנִים
הָיְתָה עוֹלָה לְתַּ לְכָל הוֹגִיל וְלֹא הַלְּמִכַּת הֲרֵי כָּאן מִשֶּׁעַבְּדִי כְּהָלְּנוּ מִרְכָּב
מַלְכִיּוֹת זֹם וְהִנֵּה מַלְאָכֵי לְהָבִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים וְרָמוּז עִנְיָן זֶה בְּמַה שֶּׁאָמַ׳ לְמִי
לְלֵדִי לְכֹהֲנִים לָכֵן כְּלוֹמַר שֶׁמִּלְּכֹהֲנִים נִמְשַׁךְ שֶׁלֹּא עָלָה וּבְמַה שֶּׁלּוֹמַר לְלֵדִי
לְכֹהֲנִים רָמוּ שֶׁהִיא מִפְּחַד מַעֲשׂ וְאָמַר שֶׁהוּא שֶׁלִּי וְזֶה רָמוּ כְּמוֹ שֶׁכָּנִי מוֹשִׁיעַ
מֵרְחוֹק הָיְתָה הָעֵשׂ שֶׁהוּא רָחוֹק וְלוֹתוּ הָגְלוּ׳ יִהְיֶה רַק לְתוֹעֶלֶת לְנְקוּת הָעוֹבוֹת
כִּי לְעֵשָׂה כָּלָה בְּכָל הַנִּיסְתִּיכַת בְּכָל רוּמוּ נֶגֶד הַסְּרִיס עָלֵיהֶם כִּי כְּלוֹתָהּ
הַסְּרִיס שֶׁלִּי כּוֹתֵן לָהֶם כְּמַה שֶׁהֵם תַּחַת סַר לִי עוֹשֶׂה בָּהֶם כָּלָיָה לְכָל
לְתֵּם שֶׁלִּיכֵּם תַּחַת סַר וְלוֹתָךְ לֹא לְעֵשָׂה כָּלָה כִּי הַלֵּל יִתַּ׳ בְּחַר לְיִשְׂרָ׳ לְעֵם
וְכָל זֶה רָמוּ בְּלוֹמַר לוֹ מִנִּי מַלְאָכֵי לְהָבִים וְגוֹ׳

עלה כרכב ניסב מסס וילך אל יתר ונו׳ מי יעלה כתר ס׳ וכו׳.

וילך משה וישב אל יתר חותנו וה׳ מי יעלה וגו׳ נקי כפים וברי לבב. מי
יוכל לעלות בהר ה׳ מי שיש בו מדות הללו וכולם נאמרו במשה
נקי כפים זה משה שנאמר לא חמור א׳ מהם נשאתי אם נטל מהם חמור
היה מן הלסטים אלא כך אמר משה כל אותם המעשיות שהיינו הולכים
במדבר לא אמרתי לא מהם שיטול דבר משלי ויטעון על חמורו ואין נשיאה
אלא לשון עמיסה כמא דתימא ויעמוס איש על חמורו. וברי לבב זה משה
שלא הלך בשלי יחותו של הבה ער שנתברר על עסקיו שנאמ׳ ואמרו לי מה
שמו ואשר לא נשא לשוא נפשו זה נפשו של מצרי שלא הרג את המצרי
ער שעמד עליו בדין והרגו וראה שחייב מיתה. ולא נשבע למרמה זה משה
כשהלך אצל יתרו נשבע לו שלא ילך חוץ מדעתו וכשהלך בשלי יחותו של
הבה הלך אצל יתרו והתיר שבועתו ההד וישב אל יתר חותנו:

ראוי ראשונה מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרש שהביאו פסוק נקי כפים
ומה דקדקו שאמרו ההד"ו ולא אמרו ז"שה כמנהגם ז"ל • עד קשה
במאי דקאמר נקי כפים זה משה וכו' דדרש אותו בכל המקעו' שהיו הולכים
במדבר ולא דרשי אותו על זה הפסוק וכמו שדרשו חז"ל בפרשת קרח דהיינו
כשהלך ממדין בשליחות ישר' לא לקח על כרחם החמור כי בלכתם במדבר
היו נוסעים ע"ג ענני כבוד כמו שאמר משה שם ליתרו נוסעים אנחנו וכו' ולא
היה צריך אז חמור הן אמת שהיינו יכולים לומר שהענני כבוד היו לישא
אותם לבד והחפצים היו צריכים חמור להשיאם • גם צריך להבין דקאמר
לא אמרתי לאחד מהם שיטול דבר משלי ולא קאמר לא נתתי לשום
אחד מהם דבר לטעון על חמורו והיה מקצר בלשונו • גם צריך להבין שיהיה
שייכות לאלו הדברים זה עם זה דאם לאו כל התורה נקל להדרש כפי דרך
זה • גם נדקדק למה בכל החלוקות אומר זה משה אבל בחלוקת אשר לא
נשא לשוא נפשו לא קאמר זה משה • גם קשה דקאמר עד שעמד בדין והרגו
ואחר כך אומר וראה שחייב מיתה דקודם הי"לל עד שעמד בדין ורא' שחייב
מיתה ואחר כך והרגו כל שכן שהוא מיותר שכיון שעמד בדין והרגו בודאי
שחייב מיתה ועל כן הרגו דאם לא כן לא היה עומד בדין אם כן וראה
שחייב מיתה הוא מיותר ואינו במקומו כאמור • גם קשה אומרו ולא נשבע
למרמ' זה משה כי מאי רבותיה וכי היה לו לעבור על השבועה שנשבע ליתרו
וכי תימא להיותו שליחות ה' יש לו רשות אינו כן כי אין שבוע' חלה על שבוע"
כל שכן דבר שיכול לקיים את שניהם ומאי למרמה שייך באותה השבועה •
גם מאי קא טעים דקאמר ההד"ו וישב אל יתר חותנו דלא קאמר שנאמר
כמנהגם : הביאור הוא דחז"ל דקדקו בפסוק הפרשה תיבת וילך דהי"ל
לומר וישב משה אל יתר חותנו אבל הכונה הוא מובן עם אותו הפסוק של
נקי כפים וז"ש בעל המאמר ההד"ו נקי כפי' דקדקו ז"ל דליערבינה: קרא ולימא
נקי כפים ולבב דתיבת נקי ותיבת ובר הכל לשון נקיות ולמה נקט ובר לבב
גם ידקודק כפי פירושם דלא קאמ' ובר לבב מאי לבב אבל הכונה שמי יוכל
לעלו' ש הרה זה כיני לקבל התור' מי שיש בו מדו' הללו וכלם נאמ' במשה נקי
כפים זה משה שנאמר לא חמור אח' מהם דייק דהי"לל מא' מהם אבל הכונה
דפשיטא שלא היה לו ליקח חמור מא' מהם אלא שאפילו לא אמר לאח' מהם
טול דבר וכו' שלא היה נהנה משום נברא בעולם והיינו יכולים לומר דרך
הלצה דכיון דלא קאמר קרא לא נשאתי חמור אחד מהם והיה יותר צודק
הלשון ממש"ל לא חמור רמזו חז"ל דהיינו בזמן היותם במדבר והיה אומר משה
דמעולם לא אמר לאחד מהם לטעון דלא היה לו צורך בזה דהריבעננים היו
הולכים וז"ש תיבת לא דבוקה עם חמור כלומר לא היה צריך חמור כדי שאו'
לאחד מהם טעון לי והוא הלצי • ולפי הפשט יאמר דלא מבעיא לטעון
משא

משה חמור משה טען מהם שלח לפילגשו דבר קבלה למ'לטוש לח'מהם מיטעון
לו על החמור והם רמזו בלומרו לח חמור כלומר לפילגשו בדבר משלימו גריך
חמור לטעון לח הטרחתיך בלופן שהיה שונח ממון לחרים · לפס כן מוה
תדע שהוח כר לבב כמה שנתברר לו על עקקיו משלל ולמרו לי מה שמו כו'
פלס לחו היינו יכולים לומר מרנה בלות כדי לקבל שכר מיסרפל על כמורה
טובה ממולין להם והם ירלו ממנו לוות לדע' לפס הלמת לתו לזה מדהוה נקי
כפים מינה תדע שהוה כר לבב כמו' שנתברר על עקקיו משלל לות ולמר
ולמ'לי מה שמו למ'עוד לומר לח נשח לנוח נפשו זה נפשו של מנרי ומדקדק
תיבת נפשו כתיב בו'ו שעמד בדין כמו שדרשו ז'ל וירח כי לין לים שלח היה
מלין על טוב מן המלכים לשר לפניהם עמד לדין לרלות לפס חייב מיתה
ולחר כך הרגו ולח נחס לחר כך מהריגתו מפני הירלה פלס כן למו יכולי'
לומר כי מפני שהיה מתרפל כן יתפשו לותו היה מתברר בעקקיו עם הב"ה
לזה לומר שבדין הרגו ורלה שחייב מיתה כלומר לפי'לחר שהרגו לח נכנס
פחד כלפו ופס כן בר לבב היה וכן לח נשבע בשרמה לחתנו ממפני הירל'
שהרג לת המנרי נשבע שלח נלכת מלתו דפס כן היה הסבועה בשרמה
ותחבולה חליפה לו וכוה מוכן ההל ויפל ש יתר מתנו דה שלל לת חתנו וידוע
הוה שמשו יתר מכל הוה לדמות שהלך להתי' לת שבועתו נקט תיבת יתר למון
התרה וגם כזה הענין מוכן דקלמר וילך משה ויפב דכיון דלדכר מלוה
הלך להתיר לת שבועתו מעלה עליו הכתוב כלו הלך בשליחותו של מקום
ולח נתעכב כלל בשליחותו הנה כזה תרלנו היות הדברים מקומרים שלו
המדו' וז כזו וב'כלם לומר זה משה רק במ"ם לשר לח נשח נפשו שהרגו
כדין כי זה שלפי שלח היה משה היה דלוי לעשו' כן כי פן סודת הדין לעטות
חפל פחרות שהיו לפניו משורת הדין קלמר בכלס"ה משה וכו':

וידבר אלדים אל משה הה"ד כי העושק יהולל אכפז׳ אבד את לב מתנה
כשהחכם מתעסק בדברים הרבה מערבבים אותו מן החכמה ·

וידבר אלדים אל משה כי העושק יהולל חכם

ויאבד את לב מתנה מן התורה שנתנה מתנה בלבו של אדם ·דא כי העושק
יהולל חכם המתעסק בצרכי צבור משכח למודו אמר רבל ששים חלכות
למדני ר'יהודה בן פלימ בחרישי חקבר וכולם נשתכחו ממני בשביל שהייתי
עוסק בצרכי צבור אמר ר' יהודה בר סימון כיהעושק יהולל חכם זה משה
עשק שעשקו אותו דתן ואבירם יהולל חכם עירבבו אותו ויאב' את לב מתנה
וכי תעלה על דעתך שהיה משה מתאבד אלא הם שהקנישוהו ואמרו לו ירא
ה' עליכם וישפוט ואף הוא מקפיד ויאמר ומאז באתי אל פרעה אמר לית
חבל אני הכתבתי עליך שאת ענו ואתה מקפיד על דברי מיך יש לך לידע
שנאמר טוב אחרית דבר מראשיתו טובה אחריתן של ישראל מראשיתן
שנתתי להם במצרים שנאמר ויאמר ה' אל משה עתה תראה באותה שעה

נקשת

בקשה מדת הדין לפגוע בו שנאמר וידבר אלהים אל משה ואמר לו הקב"ה
וכי בו אני במדותי שאיני מרחם ה"ד ויאמר אליו אני ה' ור' יוסי ברבי חנינא
אמר אלהים על המצרים אני ה' על ישראל:

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שהפילו פסוק כי השפט
יהוה"ל חכם: גם מהיכן הניחו כדברים הרבה דלא ה"ל עבר בפסוק
דברים הרבה: גם נכון מה כוונת מן התורה שכתבה מתנה בלבו של אדם
למה לן לא כתבה במתנה: גם נכון מה כוונת תומ' דכר' אחר שמתעסק
בנרצי נכור וכו' למה לן רבה הדא פירוש דלמטן וכן רבי יהודה בר מינמן
לא קבר כפירוש הרלשונים למה דרים במשה דקאמר נה משה: גם נראה
להבין תו' ואחב את לב מתנה וכי תעלה בדעתך שהיה משה מתחבר אלא
לא ס"ל וכ' דודאי כן הוה שהעשק הוה יהוה"ל החכם והוה אחב את לב מתנה
ומאי רבותא דקאמר במשה דקאמר אלא לא ס"ל וכ' דודאי כן הוה פשטיה
דקרא בכל הפירושים ומאי קאמר בעה"ב וכי תעלה בדעתך וכ' אלא נראה
דברים בלי הכנה: גם קשה היכא רמיזת דברים שלי כתבתי עליך שלחתי
עמו וכו': גם למורי חייך יש לך לדעת וכ' שכאשר ואמר ה' אל משה עתה
תראה כי שם היו מוכיר בלוש מהאמור: גם מאי קאמר בתות שעה בקשה
מדת הדין לפגוע שכאשר וידבר אלהים וכ' דקודם לכן דיה רמוי שיוכיר
וידבר אלהים כשאמ' עתה תראה כמו שאמ' חז"ל עתה תראה תכל כמלחמת
אל מלכים תינך רואה היה דבור קשה מזה ועכ"ז תיכו תומר אלא ואמר ה'
אל משה ונדקדק תיבת לותה שעה דקאמר בעה"ב:

הביאור דחז"ל דקדקו בפ' הפרשה דקאמר וידבר אלהים ותיכו תומר
ה': גם קשה דלא קאמר ליה ולא מידי ותח"כ תומר למידי
אחרת ואמר אליו אני ה' לזה הדל כי השפט יהוה"ל חכם ודקדקו חז"ל במאי
דקא' כי העופט למה נקט קרא בה"פ הידיעה ולא קא' כי עופט יהוה"ל
חכם וגם שהפסוק כפל בו כפל העניו כמלו' שוו כמאי דקא' ויאחב לב מתנה
דהייכו הך ומאי הפרש כין יהוה"ל לאחב שלא שהיה דבר אחר למה נאמרו
ולא שני דברים יתמר החכיב לזה דרשו חז"ל דמדנקט קרא בה"פ הידיעה
כי העופט דהייכו דכתה חכם מעשק כדברים הרבה ואפי' שיהיה בדברי
תורה מערבבים לותו החכמה ולכן נקט כי השפט דהייכו העופט הידוע
שגריך שיתעסק הלד יהוה"ל חכם כשמתעסק כדברים הרבה ככה ה' כתופן
דלפי זה יהוה"ל הוה לשון ערבוכיל וגם כ מאי דנקט יהוה"ל שהוה לשון שיטות
השמיענו דלא מבעיא שכתעסקו כדברי הרבה מערבבים לותו מן החכמה
אלא שיאחב מן התורה ושכחתה מכל וכל אפר כעבור אלא שכחתה כתבה
בלבו של אדם במתנה וכמו שדרשו חז"ל כפסוק ויתן אל משה כשיה לומד

ושובח עד שנתנה לו במתנה היש שיטות גדול מזה אבל כפי זה קשה תיבת
את לב דהי"לל ויאבד את מתנה דהיינו התורה שנתנה במתנה לז"א ד"א
כי המתעסק בצרכי ציבור יאבד את לב ר"ל דברי הנתונים ללב דהיינו דברי
העיון ז"ש משכח למודו וכמעשה שהיה ז"ש אמר רבי יהושע לוי ששים הלכות
למדני רבי יהודה וכו' בחדישת הקבר הם דברים של טומאה וטהרה דברים
עמוקים אבל עדין קשה לפי פירושים אלו דקאמר כי העושק בש"ן משמע
כמו כי התעשקו עמו לז"א כי העושק יהולל חכם זה משה עשק שעשקו אותו
דתן ואבירם ערבבו אותו לדבר דברים כלפי מעלה כמ"ש אח"כ למה הרעות
וכו' ומאז באתי וכו' ועתה לפי זה קשה שנאמר ויאבד את לב מתנה על משה
וזהו מה שמקשה וכי תעלה על דעתך שהיה משה מתאבד ח"ו אלא ההבנה
היא דכיון שהם הקניטוהו ואמ' לו ירא ה' עליכם וישפוט וכו' והוא מובן בדח"ל
שאמרו אם באמת באתם משמו של הקב"ה ישפוט בינינו ובין פרעה ואם
מעצמכם באתם ישפוט בינינו ובינכ' ולז"א בעה"ו ואף הוא מקפיד ויאמ' ומאז
באתי וכו' לדבר בשמך ויש חש"ש בדבר אמר לו הקב"ה אני הכתבתי עליך
שאתה ענו ואת' מקפיד על דברי חייך יש לך לידע טוב אחרי דבר מראשיתו
טובה אחריתן של ישראל דהיינו מה שרמז באומרו עתה תראה לשלא יזכה
למלחמת שלשים ואחד מלכים הרי שאותה העשק שעשקו אותו דתן ואבירן
גרמו שויאבד את לב מתנה ירצה שאבד משה המתנ' שהיה רוצה הב"ה ליתן
ג"כ על ידי הם הלב מלכי' ל"א מלכים שלקח יהושע ופרעה הרי לב"ז ויאבד
את לב"ה מתנה ונוכל לומר שכולם היה מאבד גם מלחמת פרעה וז"ש בעה"
אותה שעה בקשה מידת הדין לפגוע בו כלומר שמדת הדין היתה רוצה
לפגוע בו בשלא ירא אפי' במלחמת פרעה וז"שה עתה תראה כלומר מדת
הדין היתה רוצה שגם עתה לא תראה אכן ויאמר ה' אל משה כלומר מדת
הרחמים עתה תראה ר"ל ראשית הדבר תראה ולא אחריתו ומדוייק בעצם
מ"ש בעה"ו אותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע בו וז"ש הכתוב וידבר אלהים
אל משה דהיינו מדת הדין שבקשה לפגוע בו תכף לבל יאחר אלא מה
שויאמר שיו עתה תראה שרחם עליו שירא מה שיעשה לפרעה הוא בשביל
שאמר הב"ה וכי ב"ו אני במדותי שאיני מרחם הה"ד ויאמר שיו אני ה' דקדק
תיבת אני ה' כלומ' אני רחמן ואיני כב"ו שאינו מרחם שאם הייתי כב"ו שאינו
מרחם הדין היה פוגע בך בשגם עתה לא תראה את אשר אעשה לפרעה
ורבי יוסי בר חנינא סבר שהוא תשובה על מה שאמר משה ומאז באתי אל
פרעה הרע לעם הזה שהכבידו המצרים העבודה על ישראל והצל לא הצלת
לכן וידבר אלהים אל משה כלו' שיעשה בהם במצרים הדין ושיציל את ישראל
ז"ש ויאמר אליו אני ה'.

ראו קרא ה' בשם ה' הר חנח אנכי בראתי חרש זה בצלאל: נופח באש עזל ראו קל"
פחם חטאו ישראל באש שנאמר ואשל יכהו באש ויצא העגל הזה ס' כסס ס"ל
בא בצלאל וריפא את המכה משל לתלמידו של רופא שנתן רשיה על מכה עמו מכני
א' ונתרפא והיו מקלסין אותו אמר להם רבו קלסו לי שלמדתיו כך היו הכל כרלתי וכו'
אומרים בצלאל בחכמתו ובתבונתו עשה את המשכן אמר הקב"ה אני הוא
שבראתיו ולמדתיו שנאמר חנח אנכי בראתי חרש לפיכך אמר משה ראו
קרא ה' בשם:

ראו לעורר דעתם מה הוקשה לחזל בפסוק הפרשה שהכילו פקו"ז
ומה דקדקו בפסוק הנה לנכי כרלתי חרש דקלמר הה"ג מכח
לזה לדורשו בבצלאל גס נריך להכין כינד כח בצלאל ורפח לת המכה וגס
המעל שמכיח מה נריך משל לדכרים פשוטים ועוד קשה שלינו דומה למעל
שבצלאל כתלמידו של הרופא יעלה בדעת לקלס לת התלמיד שלפעמים
התלמיד יודע יותר מרבו לכל כהכ"ג לח יעלה כדע"ש שם לדם לשבחו שמעמו
עשה להיותו יניר כפיו של הקה כש כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונ' וכינד
ה"ו הכל לומרים בצלאל בח כחתו ובתבונתו עשה לת המשכן הדבר קשה
מלד להולמו וכמו שלומר בעה"כ בעלמו למר הקה לחי הוח שכרלתיו ולמדתיו
מה שלח הוכיר במעל ד' לח שייך ולח"כ נקשה דגם בממעל לח היה לו להזכיר
רק לחי הוח שלמדתיו כמ"ש במעל ועוד קשה שלח הוזכר למוד בפסו' שמכיח
שלמר הן לחכי כרלתי חרש רק הכריחה לכך ודקדק לומרו לפי' לח משה
ראו קרח ה' כשם בצלאל וכו' חביאור דחזל דקדקו מחי דלו קרח
ה' כשם דקלמר משה לכני ישראל דכצלאל כשלמר הקה למשה רלה
קרלתי הייכו משום שהיה משה חפץ לעשות הוח המשכן והרלסו הקה
כפר תולדות לדם מהדו"ת הכחים להפיק דעתו ולמר לו רלה כפר
שקרלתי לעניין זה בצלאל וכו' לכל משה מה טעם קלמ' לישראל ראו קרח ה'
בשם ולמר ההי הן לחכי כרלתי חרש נופח כאש פחם דקדקו בפסוק כי
חרש היינו המקביל של נופח כאש פחם כי חרש הוח עניין לחד ונפח הוח
לחר לכל כעניין בצלאל יובן כמין חומר וה עניין הוח שבצלאל עשה דכרים
שלח שמע מפי רבו וכמו שיובן כמה שלמרו חזל בפסוק ויעש בצלאל לת
הלרון למרו חכמינו זכרונם לברכה תן לחכם ויחכם עוד וכו' וה בצלאל
לת מוח כשעה שלמ' הקה למשה עשה לת המשכן כח ולמר לבצלאל למה
לו מהו המשכן הזה למר לו שישרה הקה שכינתו לתוכו ומלמד תור לישרל
למר לו בצלאל והיכן התור' נתנת וכו' למר לו ורכינו משה לין כבודה של תורה
כבך שלח לתנו שעיפ הלרון ולחכ"ם המשכן הרי שבצלאל הוסיף מדעתו להתחיל
בעניין התורה וכזה נכין כי הנה בצלאל היה חרש חכם לדעת לרפלת המכה
מסיבת החולי כדרך הרופלים בקנלים הלח כה דבר ה' היה התירה כלשון

וכפטים יפותן כלעג כי הלכן לעד חטאו בעניין העגל בלשון וזה חטאתו ישראל
בלשון שנאמר ולשליכהו בלשון וכו' ולקו כזה בלשון וכמו שדרשו חז"ל לכאורה
יפיחו קריה שנתתו פיחה ר"ל הבערה בעולם עליון דור שלישי לוקה לוקים
ממעשה העגל עיין בפרוש מג"ו ונדריך לשון לחר להפלאת המכה היינו עניין
התורה וזה נרמז לעל שהיה הויכוח על משה עם בלעם כי משה מכר לעשות
המשכן קודש כדי להשרות השל שכינתו בתוכו בשרות יכפר על מעשה העגל
ועל ידיכך ילמד תורה לישראל ובלעם השיב לו בחכמה משה רבינו לעין
כבודה של תורה בכך שמתה עושה את העיקר טפל ולדרכה בתור מתכפר
עניין העגל ה"ל כה דבר ה' בלשון בחטאתו בלשון ולפיכך זכה שיקרא על
שמו וזש"ה בלעם על רופא שנתן רעיון על מכה לחת ותרפות הכוונה
שריפת המכ' ברעיון בלי הסקות משקים כדרך הרופאים ולכן היו מקלקלין
לו ותו שבחכמתו מה שלא שמע מרבו משה למר להם רבו קלקלו לי שלמדתיו
לא על תן לחכם ויחכם עוד שלולי שלמדתיו ההתחלה מחכים יותר כך היה
עניין בלעם שהיו הכל לומרים בחכמתו ובתבונתו עשה לת המשכן כיון
שהוא הוסיף דברי שלא שמע מפי רבו למ"ה למניעות שברית ולמדתיו כלו'
משעת הבריאה גלוי ומתוקן היה לפני לכך שנאמר הן לנכי ברית חדש זה
בלעם דכתי' היה חדש וכו' להיותו נופח בלשון פחם יוכן בשתי הכוונ' הנפיחה
בלשון היינו עון העגל שנתן פיח בעולם ובלשון נפח לותו שהיינו בעניין התור'
לפיכך למר משה רמז קרן ה' בשם ר"ל לפיכך יוכן מה שלמר משה רמז קרן
ה' לרמוז להם הקדמה למה שהיו תמיהים בבלעם שעושה מדעתו דברים
שלא שמע מפי רבו כי מה' היתה לו וכשם הנקרא לו רמוז בבלעם כמו שדרשו
חז"ל בבלעם היתה

מז"ל בלעם פרעה כובד מגן

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתותי אלה בקרבו ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' ויבא משה ואהרן אל פרעה ויאמרו אליו כה אמר ה' אלהי העברים עד מתי מאנת לענות מפני שלח עמי ויעבדני ואם מאן אתה לשלח את עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך ושכסה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ ואכל את יתר הפלטה הנשארת לכם מן הברד ואכל את כל העץ הצמח לכם מן השדה ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים אשר לא ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על האדמה עד היום הזה ויפן וצא מעם פרעה ויקרא משה אל יהוה כאשר החל ויעתר משה ואהרן אל פרעה ויאמר אליהם פרעה חטאתי הפעם יהוה הצדיק ואני ועמי הרשעים הפעם התחלו אל יהוה ורב מהיות קולת אלהים וברד ואשלחה אתכם ולא תוספון לעמד עוד ויצא משה מעם פרעה את העיר ואפרשה כפי אל יהוה ויחדלו הקלת והברד ולא יספה עוד נצב ויהי

אם חבה יקר חוא בעיני בני אדם ורואים כאלו יגיעה חוא לפני ואינה יגיעה
שנאמר לא יעף ולא יגע במה אני יגע כמי שהוא מכעיס לפני בדברים בטלים
כמ"ש הוגעתם ה בדבריכם חוי וכעס או ל כבד משניהם ז

וראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שהכילו הה"ד כובד לבן"
ומה טעמו בפסוק כובד לבן שמרו הה"ד . גם צריך להבין בשלמת
מבנימוק כינד נעלם מרכותינו תשובת לבה יוסף הכנלי בשגם דבריהם
קשו להדדי שהם שני לין לדם בקי וכינד שולחי לותו לבה יוסף ובבין מהו
זה העפר שלקח מתחכם ויכבו ומה הם הנרורו הדב קש להבין כפי הפשט
גם נבין מרכותינו עשו הדבר קשה מאד שאמרו לין לדם בקי בדברים שלא
והוא ש וברור הוא הדבר בחוזי בני לדם ומביא דליה שנאמר כובד לבן
ולא נוכר שום דבר בכתוב ומאי קאמר מהו כובד לבן זיל קרי בי רב ומאי
משיב מי שהוא רואה את הדברים ואת הנבעו היבא דמיו הרי וגבעו בכתוב
וכן מאי קאמר מהו ונטל החול ומאי קש דדרים שלא החול שהמים עומדי עליו
וכן כל זה נראה כדרושים על פה שלא כדרך והיכן דמיוא לאמר הקב"ה יקר
וכו ומאי הוי וכעס לויל וכו דכתיב בלקיט ובהיא כתיבן ז

חביאור דחזל דקדקו בפרשה שאומרו כי אמי הכבדתי את לבו דאם
כן מאי קא משניט לותו כיון שהו מכבידו את לבו אין לו לאם
כי זו היא קושית כל הרשעים לא מצאו ידיהם לתרץ שלא בדוחק דכיון
שהוא הכביד תחלה לאחר כך ויכבד וכו לבל כפי הנאמר במאמר זה יובן
ענין נכון ומחודש לפי ע"ד וידוקדק לאי דמיותרת בי די שיאמר כי הכבדתי
את לבו ואת לא הה"ד כובד לבן ונטל החול דקדקו וכי יש דבר כבד יותר מהלבן
הרי העפר כבד מהלבן והזהב כבד יותר עו ק' סו"ם על וכעס לויל דה"ל
כעס לויל כבד משניהם גם ק' תיבת כבד דמיותר שהרי כבוד לבן וכו נמ'
כי שבכבדות עקבינן ודי שיאמר וכעס לויל משניהם ולמה נקט קרא לשון
כובד ולא אמר משלי לבן או משקל או לפחות כבדות לבן כל שו הדקדוקים
יובנו על פי דרכם וזה בעל המאמר שאל לבנימוק הגדלי את רבותינו אמר
להם הקרן היולך בפרשת תחלה הנה בשלמה זו ים שתי עיניים הם דברים
הנעלמים עין לא ראתה ואין רשות ביד שום לדם לפרקמט כי בידלי
לותו העפר שנטל מתחת כסא הכבוד וכו הוא סוד ליודעי דברים עמוקים
לבל לפילו הלבשת הדברים שהם ממש כמו הכנלים שקודם משליכים מיס
כדי שיראה הטיט ואחר כך הלבן נראה כן לדומה לזה היתה הבריאה ולפ
מרכותינו לא היו כנלים לזה אמר לין לדם בקי בדברים אלו ירגו בעומק
הדברים לין שום לדם בקי לבל לך אצל לבת יוסף הכנלי הוא יאמר לך
דרך הבנין . ומה שאמר לו לבת יוסף נטל הקלה עפר מתחת כסא

הכבוד וזרק על המים ונעשית ארץ וגרורות קטנים שהיו בעפר נעשו הרי
וגבעות שנאמר בנקת עפר למונק וכו׳ ולפי הדרש העפר הזה שם ישראל
שנאמר והיה זרעך כעפר הארץ וזרק על המים היינו פתור ומה עפר נעשית
ארץ כי ברמזית כעבור ישראל שנקראו רמזית כדי שלא יכיר הקב״ה את העולם
והגרורות הם הנדיקים שם הרים וגבעות על דרך מה שאמרו חזל שמעו
הרים ריב ה׳ ואיתנות מוסדי הגבעות הם החמהות וזה העניין שאמרתי
לך מובטח וברור הוא בלשוני כמו שאמר כובד מבן וכו׳ ירצ׳ במלת נקט
קרי כובד רמז ככוד מבן דמשקל הכבוד נעשה הבן ולזה לא אמר משוי
מבן דאותיות דכובד ואותיות ככוד אחד הן ועתה שוקל מה׳ כובד מבן
שהרי יש דברים כבדים מה מבן כמו שדקדקתי אלא שמי שרואה הרי וגבעות
אינו אומר היאך ברא הקב״ה את אלו ומבן ומטו ומטל החול אלא החול שהמים
עומדים עליו הוא נשאר אותם שאמר הקב״ה יקר הוא בעיני אדם ורוחי כאלו
יגיעה היא לפני ואינה יגיעה ומטו יגיעה רוצה לומר ומטו שכבר עשה לי
יגיעה הוא כאלו ים כובד הרים וגבעו׳ כדים כעפר חול וזש הכתוב למה תאמר
עקב וכו׳ נסתרה דרכי וכו׳ וזה כבר אתה נודע לו אתכרך יגיעה זש כתוב
קנות הארץ לא יעף ולא יגע בקיבתך שתלכו הרים אלו וזה לא אמר
עף כלומר לא תהא קיבה שכבר הוא יעף ויגיע בכלות הדרילה וכן על דרך
זה לומר וכעם חול הוא שגורם הכבידות להיותו ככד משניהם וזש כובד
מבן תדע מי גורם שיהיה כובד בלבן הוא רמז אל ההרי׳ וגבעות ואטל החול
יגיה שקשה החול שיהיה נושא אותם הכעס חול שלא יהיה כעס חול
הכל נקל לפניו ית׳ לכובדו הוי וכעס חול ירצ׳ עתה מובן הוא ומובן הוא כבד
משניהם לרמוז מה שאמר כו כי הכבדו בלבן וכחול שכבר כמשל כבד מכביד
העולם על אותו החול שיהיה נושא את ההרים והגבעות מי הגה גרם כנוקים
כעם חול הוי וכעם חול כבד משניהם וזהו כונת כי אלני הכבדתי את לבו
כלומר כבר אלני נושא את העולם זמותן כח בחול לקבל כל כבדות
ההרים וגבעות עליו הכבדתי המשוי עליו אל לבו כלומר בעבור לבו לב הוא
אל פרעה שהוא מכעיס אותי כי הכעס חול גורם כבדות לקבול העולם על
דרך שם בפקוק הוגעתם את ה׳ בדבריכם ומבולה בקוק למה תאמר יעקב
עם בקוק לא יעף ולא תקמר לא עף כמין חומר ומתורגם לומרו כי אלי
הכבדתי את לבו וקל להבין׳

מלבי וכו׳ כי ידבר אליכם פרעה לאמר ר׳ פנחס הכהן בר חמא פתח מגיד מראשית
אלי׳ פרעה אחרית ומקדם אשר לא נעשו אומר עצתי תקום וכל חפצי אעשה
מגיד מרא׳ הבה מגיד מראשית מה יהא בסוף שכן הוא אומר למשה וקם העם הזה וזנח
אחרי וגו׳ נכר הארץ מה שעתידי לעשות אחרי מיתת יהושע ועובני וחפר
את

את בריתי ויעזבו את ה׳ ולא עבדוהו הוי מגיד מראשית אחרית אמר ר׳ פנחס
הכהן בר חמא כל הקורא פסוק זה סבור שמא פלנקרא יש למעלה (פיר׳
הערוך מחלוקות) שהוא אומר עצתי תקום מהו וכל חפצי אעשה שהוא
חפץ להצדיק בריותיו שנאמר ה׳ חפץ למען צדקו ואינו חפץ לחייב שום
בריה שנאמר אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב מדרכו וחיה לכך נאמר
וכל חפצי אעשה וכן אתה מוצא שהגיד למשה מראשית אחרית אם ידבר
אליכם פרעה אין כתיב כאן אלא כי ידבר עתיד הוא לומר לכם כן ור׳ יהודה
בר שלום אמ׳ כהוגן הוא הדבר תנו לכם מופת וכן אתה מוצא בנח אחר כל
הנסים שעשה לו האל ית׳ בתיבה והוציאו ממנה אמר ליה ולא יהיה עוד
מבול התחיל מבקש סימן עד שאמר לו הב״ה את קשתי נתתי בענן ומה נח
הצדיק היה מבקש סימן פרעה הרשע על אחת כמה וכמה וכן אתה מוצא
בחזקיה בשעה שבא ישעיה ואמ׳ לו כה אמר ה׳ הנני רופא לך ביום השלישי
תעלה בית ה׳ החחיל מבקש סימן שנאמר ויאמר חזקיהו מה אות כי אעלה
בית ה׳ ומה חזקיה הצדיק בקש אות פרעה הרשע עאכ״ו חנניה מישאל
ועזריה כשירדו לכבשן האש לא ירדו אלא בסי׳ כיצד לא לנו ה׳ לא לנו אמ׳
חנניה כי לשמך תן כבוד אמר משאל על חסדך ועל אמתך אמר עזריה
וגבריאל היה עונה אחריהם למה יאמרו בגוים איה וגומ׳ כיון ששגרה כל
הלילה בפיהם נטלו אותו סימן וירדו ואם אין לך ללמוד מכאן למוד ממקום
אחר דכתיב שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי
אנשי מופת המה ומי היו אמר ר׳ יהודה בר שלום אלו חנניה משאל ועזריה
שנעשה להם הסי׳ הזה ומה אם הצדיקים מבקשים סימן הרשעים עאכ״ו :

ראוי לעורר במאמר ראשונה מה כיון רבי פנחס בפתיחא זו ובפרט
בהביאו כל הפסוק שאם הוא כונתו מה שנראה מפשט המאמר
שאומר אח״כ אם ידבר לא נאמר וכו׳ אינו מספיק דיוק זה לבד שא״כ די
שיאמר ר׳ פנחס וכו׳ פתח מגיד מראשית אחרית סיפיה דקרא למה עוד
צריך להבין במאי דקאמר הקב״ה מגיד למשה וכו׳ דפסוק זה הוא בישעיה
והי״לל הגיד לשון עבר שהגיד מקדם ומאז למשה מראשית אחרית גם קשה
שאחר שהה גדה היא ועזבני וכו׳ דהיינו מה שנאמר ויהי אחרי מות יהושע
ויעזבו את ה׳ ולא עבדוהו למה בעה״ עשה הפסוקו פסקי פסקי באומרו שכן
הוא למשה וקס העם וכו׳ מה שעתידים לעשות אחרי מיתת יהושע ועזבני
וכו׳ והי״לל שכן הוא אומר למשה וקס העם וזנה וכו׳ ועזבני והפר את בריתי
מה שעתידים לעשות ויעזבו את ה׳ וכו׳ תיבות מה שעתידי׳ לעשות צדק אחר
גמר הפסוק או קודם ויאמר מה שעתידים לעשות אומר למשה וכו׳ גם מאי
קא דייק הוי מגיד מראשית אחרית דבהא סלקינן ונחתינן גם צריך להבין

מאי

מלי קלא דרבי לפי דבריהם בומקדם אמר לא נעמו אלא הזכיר המלמ' כלל
ועיין ר"ן פרק מלי קלמר אמר רבי פנחס וכו' כל הקורא פסוק זה קבור
בלי נקרא וכו' ולא תרן לותו אלא לומר מהו וכל חפצי לעשה ומלי קלא
מבעי ליה מהו וכל חפצי לעשו"ל קרי כי רב גם בלום' שהוא חפץ להנדיק
ברייתו שנאמר ה' חפץ וכו' מינה תיפוק שלמו חפץ לחייב שום כריה ולא
צריך קרא לחרינה אל לם לחכון כמות הרשע ומלי קלמר לכך נאמר וכל
חפצי דבהה בליק ונחית שמאל מה ו וכל חפצי וכו' גם צריך להבין בדברי ר'
יהודה בר אלוס מנא ליה שכהונן הוא מדבר ולא מהרלזות שמביא מנא
וחזקיה כפי הנראה יותטוב היה אלא ישאל הלות דכן נראה מתוך דבריהם
אל דקלמר לחר כל הניסים וכו' כלומ' אלא היה רלוי לחר כמה נפלי שנכנס
בתיבה ויצא בשלום דאלב למה הלריכו בזה אזל והיה לסם לקבר דבריהם
וילמרו נח שאל אות אלא נראה כמנהג אותו בשאלתו אות אל הדרן קושין
מנא לרבי יהודה לדרוש בכתוב בהונן הוא מדבר וכו' גם צריך לדקדק לומרו
עד שנאמר לו הבה לת קשתי נתתי בענן דה"ל להתחיל מבקש מ' ונתן לו שנא'
לת קשתי מלי עד דקל' גם למה נאמ לומר הבימין שנתי לו ובחזקיה וחבניה
וחבריו לימו מוכיר מה שנתן להם מ"ה אלא דבר הוא גם למה צריך לדון ק"
זה משנאמר מקומות ולמה בנח וחזקיה לומר וכן לתה מונח ובחנני וחבריו
לימו לומר וכן לתה מונח • הביאור דאזל דקדקו כפ' לומר כי ידבר
שיכם שלא לומר אם ידבר אליכם כמו שלומר בסוף המאמר גם דקדקו אזל
שני דקדוקים לחרים האחד מלי לנאמר דכל לנאמר הוא לנאמר לחרים ולא
צייך הנה גם יש דקדוק לחר דק"ל כי ידבר פרעה שיכ' למה אם תיבת
שיכם כין הדבקי' עוד יש דקדוק לחר יתורן ג"כ על פי דרכם דה"ל כי ידבר
לכם פרעה מלי אליכם וכמו שדקדקו אזל בפסוק ותרלן המילדות וכו' דקל'
שיהן מלך ולא קלמר להן ותי' דתבעו לתשמם כן קשה כזה הפסוק דה"ל כי
ידבר לכם פרעה וכמו שמו' בפיפיה דקרא תמו לכם מופת וכל שו הדקדוקים
יוכנו על פי דרכם אל במאמר כמו שמבאר בקל וזע ר' פנחס בר חמא פתח
מגיד מרלשית וכו' הכונה שהבה מגיד מרלשית מה יהיה בסוף והנה בפסו'
קשה שני דקדוקים האחד שהוא כפול דהיינו מגיד מרלשית היינו ומקד' לשר
לא נעמו גם מ' מגיד והיינו לומר מודיע מרלשית למה נקט לשון הגדה מכל
הכונה כמו שדרשו אזל בפסוק ותגד לבני ישראל דברים קשים כגידין כן
לומר שהאל יתברך מגיד דברים קשים בעונות שהגיד למשה מה יעשו העם
לחרי מיתתו אל יהושע שכן הוא לומר למשה הנך שוכב וקם העם הזה וזנה
ולמ' מה שעתידים לעשות לחרי מיתתו כאן לרמוז שכוס הפסוק רמוז גם כן
שהוא לחרי מיתתו אל יהושע על דרך מה שדרשו אזל הנך שוכב וקם מכאן
לתחית המתים שתיבת וקם ג"כ חוורת למשה כמו כן ירמוז שהנה הוא שוכב

וקם

וקס הוא בתלמידו יהושע ואח"כ וזנה העם הזה באופן שגם היו' אחרי מיתתו
של יהושע רמוז בפסוק ולזה אמר בע"ה פה מה שעתידים לעשות אחרי מיתתו
של יהושע להשמיענו מה שאמרתי ומובן בזה בעצם אומר ומקדם אשר לא
נעשו דלא מבעיא שמגיד מראשית דבר אחרית כנדון דידן של פרע' שהוא
בדבר שכבר הוא בעולם שאמר להם שעתיד פרעה זה לומר תנו לכם אלא
גם דבר שלא בא לעול' כמו אותו הדור שאחרי מיתתו של יהושע שעדין לא בא
לעולם הוא מגיד מקדם בדב' אשר לא נעשו דאיכא תרתי ריבותא והנה בזה
מדוקדק אומר מגיד דהיינו דברי' קשים כגידין ואמר מגיד ולא הגיד לרמוז
שדבר זה כתוב בתורה ובכל יום מגיד לנו שמראשית דבר הוא יודע סופו
ועל זה אמר ג"כ מראשית ולא קאמר לשון אחר כמו מראש או מקדם לרמוז
על התורה שנקראת ראשית דכתיב ה' קנני ראשית דרכו כי בה מגיד ה"בה
שהוא צופה עתידות וכל אז הדקדוקים טעם בע"ה באומרו הוי מגיד מראשית
אחרית על פי דרכו שמדבר במשה בנדון זה דוקם העם וכו' אמר רבי פנחס
וכו' כל הקורא פסו' זה סבור פלונקריא מחלוקות יש למעלה כיון דקא' עצתי
תקום נראה שיש יועץ עצה אחרת ומחלוקות למעלה דקאמ' עצתי היא תקום
ולא אחרת אבל זה יובן בקושיא אחרת דמהו וכל חפצי אעשה כיון שכבר
אמר עצתי תקום ומהו וכל חפצי אעשה שהוא כפל ענין ומלות שונות אבל
הכונה הוא להודיענו מה כונתו יתברך במה שמגיד מראשית אחרית הם
שתי צדקות הא' הוא ע"ד מש"ד לך לבדך חטאתי וכו' למען תצדק בדברך
וכמו שדרשו חז"ל לא היה דוד ראוי וכו' אלא שאם חטא יחיד וכו' הרי שבזה
היה מקל עון דוד כן הוא יתברך חפץ להצדיק את בריותיו ולכן אומר עצתי
תקום כלומר אין להם אשם כ"כ שעצתי תקום ודאי זהו צדקה אחת ע"ד מה
שנא' ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה שהוא להצדיק את ישראל כן להצדיקם
הוא כונתו שאומר עצתי תקום כאמור ועוד צדקה אחרת שאינו רוצה לחייב
שום בריה ולכן הוא מזהיר אותם שנא אם אחפוץ במות הרשע אלא כונתי
בשוב רשע ולכך נאמר וכל חפצי אעשה כלומר מלבד שמתורץ הכפל מדויק
תיבת וכל דקאמר קרא שרבה כל חפצי ה' דהיינו להצדיקם ושלא לחייבם
וכן אתה מוצא בנדון של הפ' שאמ' הב"ה למש' כי ידבר אליכ' וכו' שהגיד מראשי'
אחרי ור' יהוד' מדקדק תיב' לאמ' כמין חומ' כלו' כהוגן הוא מדב' לכם זש לאמ'
כלו' ראוי והגון לו' כן מק"ו ג"כ רמוז בפ' באו' תיב' אליכ' בין הדבקי' גם באו' אליכ'
ואינו או' לכם כלו' אליכ' אישים יקרא פרע' לשאול לו מופת שידמה אליכ' בדבר
הזה שאם אתם עם היותכם צדיקי' אתם שואלים כל שכן פרעה זש כי ידבר
אליכם פרעה לאמר ר"ל אליכם ידמה פרעה שבעבור כסראוי והגון שלאמר
תנו לכם מופת והוא ענין דק וק"ל ועתה הביא מנח' ולפי ע"ד שנח לבד טעה
בשאלת האות כמו שנראה המאמר בשני טעמים נכונים הא' שאחר שראו

עיניו ההצלה שנעשה לו בתיב ה בכמה ניסים והוציאו ממנה א"ל ולא יהיה
המים למבול היה לו להאמין דבודאי לאו בכל שעתא אתרחיש ניסא שיעשו
תבה בכל יום ואין צריך אות בזה · ועוד טעם שני כי מה לו ולצר' הזאת
לחוס על הדורות הבאים אחריו על דורו לא חס שלא התפלל עליהם כמו
שאמרו חז"ל שעל כן נאמר כי מי נח זאת לי וחס על הדורות הבאים ולהיות
שבנח לא הוזכר ששאל אות בפסוקים לז"א עד שאמר לו הקב"ה את קשתי ·
ולולי ששאל לא אמ' לו כן ועל כן אמר וכן אתה מוצא כלו' כשתחקור ותחפש
תמצא בנח ששאל אות עד שבשביל ששאל שלא כהוגן רמז לו הקב"ה ואמר
לו את קשתי נתתי ואינו אומר אתן כלומר היה לך לידע שנתתי כבר במה
שעשיתי עמך כמה נסים וסוף סוף נח שהיה צדיק שאל אות פרעה הרשע
עא"כו וכי תימא אין ראיה מנח ששאל' ונתן לו אות יען איכ' צורך לעולם כמו
שאומרים הפסוקים והיה בעננו וכו' שיזכור אלהים בריתו ויחזרו העולם
בתשובה בראותם שחייבים מבול לזה הביא מחזקיה שהיה צורך עצמו
ואמר מה אות כי אעלה בית ה' וכי תימא גם מחזקיה ליכא ראיה שכונתו
היה לאמר מה אות שאזכה לעלות בית ה' ולכן לא שאל מה אות שאתרפא
הביא מחנניה וחביריו שרצו אות לישרף על קדושת ה' וכי תימא יביא ראיה
מאלו לאו בפירוש איתמר · וכמו שאומר בעל המאמר בעצמו לזה דן ק"ו
משלשתם ·

מז"ל ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו בגדה יהודה ותועב' נעשת' בישראל
וגו' אמר ליה כפרת יהודה שקרת יהודה ותועבה נעשתה בישראל
יהודה נעשה חולין כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ויהי בעת ההיא עוד
היורש אביא לך יושבת מרשה עד עדולם יבא מלכן וקדושן של ישראל עד
עדולם יבא כבודם של ישראל עד עדולם יבא דכתי' ויט עד איש עדולמי
ויהי בעת ההיא ·

ויהי בעת ההיא וירד יהודה בגדה יהודה

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפ' הפר' שהביאו בגדה יהודה וגו' · גם נבין
כפל כפרת יהודה שקרת יהודה ותועבה נעשתה שנר' כפי דרשה
זו כל הפסוק כפול · גם נבין אומרו יהודה נעשה חולין שנאמ' כי חלל יהודה
קדש ה' וכו' ויהי בעת ההיא : גם נבין למה הביא פסו' עוד היורש אביא לך
יושבת וגו' שהוא במיכה · גם נבין כפל דבריו עד עדולם יבא מלכ' וקדושם
עד עדולם יבא כבודם של ישראל דהיינו הא דכתיב וירד עד איש העדולמי
הביאור דלחז"ל הוקשה אומרו ויהי בעת ההיא מאי בעת ההיא דקאמר
קרא גם דקדקו חז"ל באומ' מאת אחיו דהי"לל וירד יהודה ומה לנו
שהיה מאת אחיו · עוד דקדקו באומ' ויט עד איש עדולמי מאי עד דהי"לל

וירד

וירד לגיא עד עולמי מלי עד דקאמר קרא לגיא בגדה יהודה שהעניק קשור עם מה שעולמעלה הלא לא כ׳ כראלנו וגו׳ מדוע נכנד וגומ׳ שהוא רמז לענין מכירת יוסף שעבירה גורדת עבירה שלא יהודה כמו שאמר מה בצע כי נהרוג היה לומר להשיבו אל אביו היו לחיו שומעים לו ולא היה בא לידי עבירה ליכשל לבת לגיא כענין ולגיא כפרת יהודה שקרת יהודה לרמוז שתיש רעות ס׳ בגידת מכירת לחיו שאמר לכו ונמכרנו ושקרת כמלי שותעבה נעשתה כישראל שבעל את אל נכר בלוקחו את גוי ודקדקו חז״ל כאו׳ אמ׳ליה בגדת יהודה שקרתוכו׳ כלומר לתה שמך יהודה לשון הודאה שאתה מודה על האמת ונאמר בשביבת שכם אל דינה כי נבלה עשה כישראל דכתיב ויתעללו האנשים וגו׳ שכולם למדו כי נבלה עשה שכם כהדבק כישראל שכם זרע קדם ועתה שקרת בדברין ודברת שקר שותעבה נעשת׳ כיש׳ כלקיחתך את גוים יהודה נעשה חולין כלו׳ יהודה שהוא קדש ה׳ שהמלכות יונק ממנו וקדוש ה׳ הוא משיחנו נעשה חולין הוא דכר קשה ר״ל שמלפך הרעה שהוא מגד ישראל שותעבה נעשתה כישראל יש רעה גדולה מגד יהודה בעשמו כי חלל יהודה שהוא קדש ה׳ אשר אהב והויה בעת ההיא כלו׳ שהמדינים מכרו את יוסף וכו׳ ממך הרעה הזאת שורד יהודה וגו׳ ועתה בפסוק עוד היורש אביא לך רבו לטעות תיבת על לגיא עולמי כלומר לומר על מדרגה זו ירד יהודה שהיה מלכן וקדושן של ישראל הרי מגד יהודה . גם מגד ישראל עד עולם יבא כאולן של ישרש שהוא כנגד מה שנגרע מכבוד ישר׳ שפלמר ותועבה נעשתה כישראל וכל זה בעבור עון מכירת יוסף והוא עיון דק׃

ויוסף הורד מצרימה כתיב באבלי אדם אמשכם אלו ישראל משכני אחריך נרוצה בעבותות אהבה דכתיב אהבתי אתכם אמר ה׳ ואחיה לחכם כמרימי עול שרוממתי צריהם עליהם כל כך למה על לחייהם בשביל דבר שהוציאו מלחייהם אלה אלהיך ישראל וסוף ואט אליו אוכיל אני מטה להם אכילות הרבה . ר״א באבלי אדם אמשכם זה יוסף וימשכו ויעלו את יוסף בעבותות אהבה וישראל אהב את יוסף ואהיה להם כמרימי עול שרוממתי צריו עליו ואיזו זו אשת פוטיפרע כל כך למה על לחייה בשביל דבר שהוציא מלחייו ויבא יוסף את דבתם וסוף ואט אליו אוכיל אכילות הרבה׃

ע״ז ויוסף הורד מצרי׳ כתיב באבלי אדם משכם

ראוי לעורר מה דקדקו חז״ל בפ׳ הפרש שהביאו פ׳ זה גם מלי קאמר מלגו ישראל משכני וכי בשביל שלומ׳ משכני נאמר מלגו ישראל . גם בכין מלי עבותות להבה דקאמר להבתי לתכסו׳ גם קשה לפי דרשתם ז״ל שרוממתי צריהם עליהם הלא כמרימי עול ומלי כמרימי לשון רבים ומדקדק לומרו כל כך למה . גם בכין היכא רמיזא שהוא על שאמר אלה מלדיך והלא

דברו דברים רעים אחרים במרגלים כי חזק הוא ממנו ובמתאוננים ואם
בשביל שע"א חמורה לימא כולם בכולל וכ"ש שקשה למה הוא ממעט הענין
על שהוציאו דבר וכו' והלא עא ככופר בכל התורה כולה ונבין אומרו וסוף
ואט אליו אוכיל אטה להם אכילות הרבה יהי פיסת בר בארץ · מאי וסוף
דקאמר וכיצד נמשכים הדברים · גם קשה באומרו דבר אחר בחבלי אדם
אמשכם זה יוסף וימשכו בעבותות אהבה וישראל אהב דלפי זה הדברים
הפוכים שקודם היה וישראל אהב והי"לל בחבלי אדם אמשכ' אחר בעבותות
אהבה כפי דבריהם ז"ל · גם קשה באומ' ואהיה להם כמרימי עול שרוממתי
וכו' על אשת פוטיפרע דאם כן מאי להם דקאמר לו מ"ל שהוא ליוסף גם על
לחיהם על לחייו מבעי ליה שהוא נגד יוסף שהביא דבה רעה וכנראה אין
לו הבנה כלל ·

הביאור דחז"ל דקדקו דהי"לל ויורידו את יוסף למצרי' מאי ויוסף הורד
דקא' כל שכן שאין תועלת בספור מה שהורד מצרימה שכבר
אמר למעלה והנה אורחת ישמעאלים וכו' להוריד מצרימה לזה הביאו חז"ל
פסוק בחבלי אדם וכו' וכונתם לומר שיוסף היה הסיבה שהורד כמו שנבאר
והנה חז"ל דקדקו בפ' או' בחבלי אדם דודאי אינם חבלי בהמה תיבת אדם
מאי וגם למה אומר חבלים ועבותות כי החבלים הם יותר מעבותות ובכלל
מאתים מנה ואדרבה קשיא דידיה אדידיה שאו' בחבלי אדם נר' שההמשכה
חזקה בחבלים ואחר כך אומר בעבותות שאינה כ"כ · גם מאי ואהיה להם
כמרימי עול דקאמר דנראה שאינו שבח בשיהיה לנו כמרימי עול וגם אומרו
ואט אליו אוכיל מה הטיה היא זאת ותיבת אליו מיותרת וגם צריך ליישבה
שלא אמר אליהם כמו שאמר ואהיה להם וכו' אבל הענין הוא שישר' עתידים
ליגאל או בזכותם שיעשו זכיות הן הם החבלי אדם שנאמר משכני אחריך
נרוצה שהמשכתם היא עבודת קונ' ואם לא זכו מצד עצמם אז יהיה הגאולה
מצד זכות אבותם הם העבותות אהבה אין עבות אלא בג' הוא זכות שלשה
אבות זש אהבתי אתכם וכו' ואוהב את יעקב הרי האהב' הקדומ' בעבותות
אהבה מהאבות ואינה כל כך חזקה כמו כשבאה מצד עצמם דמאן דאכיל
דלאו דיליה בהיל לאיסתכולי ביה ואהי' להם כמרימי עול שרוממתי צריהם
עליהם הכונה שאין רע יורד מלמעלה ח"ו אלא כחטאינו עשה לנו כי כמו
שישראל הרימו עול היא הע"א במה שאמרו אלה אלהיך כמו שאומר אחר כך
כן הוא יתברך הרים צריהם של ישראל אעפ"י שהוא עול ועוות שהאנשים
החטאים אומו' העולם ע"א יהיו למעלה מישראל קדושים אבל להם ובעבורם
רוממתי צריהם עליהם ואם כן צודק בעצם כמרימי לשון רבים בשהם הרימו
העול שגרמו בחטאתם שרוממתי צריהם עליה' כל כך למה על לחיה' בשביל
דבר שהוציאו מלחיהם כלומר שבודאי ישראל קדושים ולא היו מאמיני' בע"א

רק בדבור לבד חטאו ואותו הדבור גרם להם כל כך רעה במה שרוממתי וכו׳
ואם כן נדון ק״ו כי מרובה מדה טובה ממדת פורענות וקוף ואט אליו אוכיל
אכילות הרבה במה שאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע ואמר אליו לשון
יחיד ע״ד וברך את לחמך שפירשו הראשונים שבענין העבוד׳ ועבדתם רבים
אבל באכילה וברך את לחמך יחידי כמו כן אמר ואט אליו אוכיל ואמר ואט
כי אדרבה במה שחטאו ואמרו אלה אלהיך שגרמו בזה הגלות בזה הענין
אטה אליו אכילות הרבה כי כפי מה שאנו בגלות כן ישמחנו כימות עניתנו
כי זהו ואהיה להם כמרימי עול כי כפי מה שרוממתי צריהם עליה׳ כן אהיה
להם לטובה בשואט אליו אוכיל אכילות הרבה׳ דבר אחר בחבלי אדם
אמשכם זה יוקף מדוקדק יותר בחבלי אדם כי החבלים היו אדם ממש זה
יוקף יקרא דיקא דקאמר וימשכו ויעלו הי״לל ויעלו את יוקף מאי וימשכו אלא
שהמשיכו את עצמם וכי תימא עול הוא זה וכי בשביל לקיים גזרתו של גר
יהיה זרעך ילקה יוקף לכל היקורים שסבל לז״א בעבותות אהבה הם עבותו׳
העגלה חטאה שחטא בויבא יוקף את דבתם רעה בשלשה דברים מזלזלים
בני השפחות לעבד נמכר יוקף אוכלים אבר מן החי וישחטו שעיר עזים
תולים עיניהם בבנו׳ הארץ ותשא אשת וכו׳ הרי שהוא גרם לעצמו בעבותות
אהבה וישראל אהב דקדקו הוי״ו שהוא קשור לענין ראשון לויבא יוקף את
דבתם רעה זה גרם לוישראל אהב את יוקף כפי דעת אחי יוקף ולזה אותם
העבותות גרמו שואהיה להם ובעבור׳ שמכרוהו כמרימי עול שרוממתי צריו
זו אשת פוטיפרע ונקט קרא לשון רבים כנגד אחי יוקף שהם גרמו וכאלו
הם רממו צריו על יוקף וקוף ואט אליו יוקף אכילות הרבה ואמר על לחיהם
לשון רבים על דבר שהוציא מלחייו ויבא יוקף את דבתם רעה וכו׳ לרמוז כי
בדבר זו נדמה בעיני אחיו כאלו ירד עמם על לחיהם שמשם שנאם אביה׳
וקוף בזה הענין בעצמו ואט אליו שעי״ יוקף שחטא בדבר הלחיים שהוא
ויכלכל יוקף את אחיו הנה נו׳ גודל מעשי ה׳ ומה מאד עמקו מחשבו׳ תמים
דעות ודי בזה:

ויהי אחר הדברים האלה ז״שה ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא
מצודים וחרמים וגו׳ אמר ר׳ יהודה בר שלום אין לך קשה מן האשה
תדע לך שכשעשו ישראל את העגל ויפול מן העם ביום ההוא כשלשת
אלפי איש ועי״ אשה בשטים ארבעה ועשרים אלף הוי ומוצא אני מר ממות
מהו אסורים ידיה אלולי שכתוב בה אסורים ידיה תופסת לאדם בשוק בא
וראה כשבקש הב״ה לברא את חוה היה מחשב מאיזה מקום לבראתה וכו׳
עד אמר ר׳ יהודה בר שלום וזו שאמרנו בכשרות שבישראל ואין צריך לומר
בשאר הנשים אבל בצנועות שבאומות ע״א כתיב ותתפשהו בבגדו לאמר

מז״ל ויהי אחר הדברי האלה ז״שה ומוצא אני מר ממות

שכבה עמי טוב לפני האלהים ימלט ממנה זה יוסף. וחוטא ילכד בה זה זמרי שנלכד בה בשטים:

ראוי לעורר מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שאמרו ז"ש הכתוב וכו'. גם
נבין מה כונת רבי יהודה בר שלום להביא ענין זה מראיות העגל
ומעשה שטים שהרי הפסו' בעצמו מפרש כיצד הוא מר ממות האשה כמו
שפירש בעל העקידה ז"ל כי המית' היא כוללת בכלם אבל האשה טוב לפני
האלהים ימלט ממנה וחוטא ילכד בה. גם נבין דברי רבי יהודה בר שלום
אין לך קשה מן האשה כי הן הם דברי שלמה ומוצא אני מר ממות ויהודה
ועוד לקרא שמביא ממעשה העגל ושטים ואם הוא בשביל שמעשה רב דבר
ידוע הוא כמה פעמים נלכד האדם באשה. ונבין אומרו הוי ומוצא אני מאי
קא טעים כי בהא סלקינן ובהא נחתינן. גם צריך להבין אומרו מהו אסורים
ידיה מאי קשיא להו. גם אומרו אלולי שכתוב בה אסורים היה תופסת וכו'
ומה כונת אומרו צא וראה כשבקש ה"בה לברא את חוה וכו' כדי לאמר רבי
יהודה בר שלום זהו שאמרנו בכשרות שבישראל וכו' אבל בצנועות שבע"א
כתיב ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה מנא להו שהיתה מהצנועות כי כפי
מעשיה שבלתי אסורות ידיה זונה מופקרת היתה. ונבין מה טעמו בזה
טוב לפני האלהים זה יוסף ימלט ממנה וחוטא ילכד בה זה זמרי בשטים כי
עליהם וכיוצא בהם נאמר הפסוק ומה מוטעם שידבר בדבר פרטי.

הביאור דחז"ל הקשו מאי אחר הדברים גם תיבת ויהי בכל מקום הוא
לשון צער לכן אמרו ז"ש הכתוב ומוצא אני מר ממו' את האשה
בה"א הידיעה הוא באשה רעה ובפרט שאומ' אח"כ אמר רבי יהוד' בר שלום
אין לך עון קשה יותר ממכשול האש' תדע לך שהרי יש עון גדול מע"א שהוא
ענין העגל ותמן כתיב ויפול מן העם כשלשת אלפי איש בעון האש' בשטים
מתו כ"ד אלף הנה בזה מוטעם בפסוק דה"ל ומוצא אני את האשה מר
ממות אבל הכונה שמהמות בעצמה נמצא כמה קשה האשה שהרי בעגל
מתו כג' אלפי איש ובשטים ע"י אשה כ"ד אלף ומדוקדק תיב' ומוצא אני שדבר
זה מצינו בתורה מה שאני אומר מוצא אני בתורה. גם מדוקדק אומרו מר ולא
אמר מרה ממות שרומז אל העון של האשה שהוא מר מעון עבודת אלילים
זהו שאמר הוי ומוצא אני מר ממות. ועתה הקשה מה הוא אסורים ידיה
כיון שע"י האשה מתו כ"ד אלף כיצד אומ' אסורים ידיה ופירשו שהכונה לפרש
באיזו אשה הכתוב מדבר באותה שאלולי דכתיב אסורים ידיה שהבה"א אסרה
היתה תופסת לאדם בשוק תדע לך כיצד אסר הקב"ה את ידיה במה שברא
אותה מן הצלע וכו' והביא כל הפרטים שקלקלה בהם מדוקדק בזה אומרו
אשר היא כלומר היא ברוע בחירתה מצודים וחרמים כי האל יתבר' טב ע

טוב

טוב הכין לה בורחה וכל זה הוה בכעורות מאכל בנבועות מאכר היה רל כלה כמאכר היה מכף רגל ועד ראש אין בה מתום מנודים וחרמים שהרי לעת פוטיפרע היתה נמועה כתיב ותתפעמנו בבגדו למאמר כלומר שלא למרה כפי' הרי שהיתה נמועה לו כמה שהמתינה בשעה שאין לים לו ותתפעמנו כדכתיב ויהי כהיום הזה וכו' הנה כוה מובן לומרו טוב לפני המלהים מלי לפני המלהים שלא ביוסף הכתוב מדבר שהרי טוב לפני המלהים כלומר שלא עשה מפחד בני אדם שהרי אין לים שם בעגם היה תוכעת שליכת שוס חשם חלול כבודו רק להיותו טוב לפני המלהים ימלט ממנה לאכל ומרי וחזט' ילכד בה כמט' כלומר כפרהסיא ולא חשם לכבוד שמים ולא לכבוד הבריות:

מלא ויסי מקץ ונוח בכל עצב יהיה עותר

ויהי מקץ שנתים ימים בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור ׳ אמר ר׳ שמעון כגון בן שותה חמין לשותה צונן ׳ ודבר שפתים אך למחסור מלקט עצמות א בציפורין ואית דאמרין ר׳ שמעון בר אבא היה ובשעה שהיה רואה עצמות שחורות היה אומר אלו של שותי מים אדומות אלו של שותי יין ׳ לבנות אלו של שותי מים חמין ׳ דא בכל עצב יהיה מותר כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה למה שנטל גדולה ונטל את בתה ודבר שפתים אך למחסור ע״ש שאמר לשר המשקים וזכרתני ווכרתני נתוסף לו שתי שנים שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים ע״ש שאמר לשר המשקים זכרתני והזכרתני נתוסף לו שתי שנים ׃

ראוי לעורר מלי דקדקו בפרשה מהכילו פסוק בכל עצב יהיה מותר עוד קשה דהל״ל כגון כיון שותה נוכן לשותה חמין שכך מכיון מהמלקט עצמות שהיה רואה שחורות ואמר הלל של שותה נוכן דהייכו מים וכו׳ ואם כוונתו לטעום בכל עצב דהייכו היגע לעשות מים חמין יהיה מותר נקשה למה שינה הקדר במלקט עצמות ולא אמר כשהיה רואה לבנות קודם דלאו דוקא היה רואה השחורות תחלה גם קשה למה נקט שנים ודבר שפתים לך למחסור מלקט עצמותיו וכו׳ שכבר נקט תחלה כל הפסוק ולא מי׳ עדיין בו דבר ׳ גם ל״ל בלומרו דל״ל כל דבר שנצטער יוסף מאי כל דבר ה״ל כל מה שנצטער יוסף וכו׳ ומאי ממנה דקאמר שהרי אמר עם אדונתו גם זאת למה דה״ל שהרי נטל גדולה ונטל את בתה ותיבת למה קשה שברישה כתלו מוסל טעם גם קשה דלפי דרשה זו הפסוק מהופך דה״ל ודבר שפתים לך למחסור קודם דהייכו כנגד מה שדבר זכרתני והזכרתני שנתוסף לו ב׳ שתים ותחל בכל עצב יהיה מותר דהייכו מה שנטל גדולה ונטל את בתה גם בכין לומרו

מנלמד

310

שנאמר ויהי מקץ שנתים ימים קשה שהרי כל דרשתו בויהי מקץ ומה צריך
שיאמר שנאמר ויהי מקץ גם כבין אומר אשרי הגבר אשר שם ה׳ מבטחו זה
יוסף דאדרבה אומר שבעון שאמר זכרתני וכו׳ נתוסף נראה שלא שם ה׳
מבטחו ולמה דרשו ביוסף יותר מכל הבוטחים בה׳ גם אומרו ולא פנה את
רהבים עי׳ שאמר לשר המשקי׳ דלפי זה מאי רהבים לשון רבים׃

הביאור דלחז״ל הוקש׳ בפסוק הפרשה מאי שנתים ימים דקאמר קרא
הי״לל ויהי מקץ שנתים לבד וגם מה צורך שיאמ׳ לנו אימתי היה
החלום די שיאמר ויחלום פרעה חלום וכו׳ הכונה לתורתינו הקדושה להודיע
היות כל הדברים בהשגחה פרטית ושהיה סבה פרטית לישיבת יוסף בבית
האסורים י״ב שנה הי׳ שנים כנגד י׳ טיפות שירדו לו מאצבעותיו כדכתי׳ ויפוזו
זרועי ידיו וב׳ שנים כנגד מה שאמ׳ זכרתני וזכרתני ב׳ זכירו׳ וכנגד׳ שני שכחות
נשכחתי כמת מלב שהוא שני׳ עשר חדש כל שכחה וז״ש בע״ה בכל עצב יהיה
מותר ודבר שפתים אך למחסור ודקדקו תיבת יהיה מותר דהי״לל בכל עצב
מותר גם מאי בכל עצב בעצב מ״ל לז״א אמר רבי שמעון כגון בין שותה חמין
לשותה צונן והכונה כי עצמות האדם באדם בטבעם הם לבנות אלא שבשתיתו
של מים צוני׳ גורם להפכם מלבן לשחור באופן שהיתרון של שותה מים חמים
שיהיה בהוייתו שעצמותיו לבנים ובזה מדוקדק תיבת יהיה בהויתו יהא
ומדוקדק של עתיד מראה היתרון אבל ודבר שפתים אך למחסור החסרון
יראה תכף בלי איחור הדברים כמו שמביא מיוסף שבדברו הרבה נתוסף לו
שתי שנים תכף אבל כפי דרשתם עתה כונת ודבר שפתים אך למחסור וכל
לומר שהוא מה שאומר המלקט עצמות בצפורין הללו של שותה מים ואומר
הכתוב כל מה שיגע האדם יהיה מותר יהיה לו יתרון כמו השותה מים חמין
ודבר שפתים כלו׳ ודבר אמו׳ משפתי פי חכם חן הן החסרון של הבלתי יגע
שהרי כשהיה מלקט עצמות ורואה אותם שחורות אומר הללו של שותה מים
אמנם בד״א מפרש בכל עצב לשון עצבון ודאג׳ ואמר כל דבר שנצטער כונתו
לפרש כי תיבת ודבר שפתים חוזר ג״כ למעלה אבל עצב יהיה מותר שבכל
דבר שנצטער יוסף ולקח דאגה עם אדונתו שהיתה מפתהו בכל יום בדברי׳
היה לו יתרון ממנה דלא תימא שח״ו נמשך לו חסרון בהרהור רע ח״ו למה
שהרי נטל גדולה בכל פרטי הדברים כמו שאמרו חז״ל מחשבה שלא חשב
וכו׳ הרי שבכל דבר שנצטער לקח גדולה וגם שאם ח״ו היה איזה צד הרהור
חטא לא היה לוקח בתו של זה מורה שבכל הפרטים היה לו יתרון ממנ׳ כלו׳
בכל דבר ודבר שהיא צערה אותו בא לו יתרון רק בדבר שפתים כלומר דבר
הנאמר מן השפה ולחוץ דהיינו עי׳ שאמר כי אם זכרתני וזכרתני נתוסף לו
שתי שנים שח״ו שיוסף היה בוטח בשר המשקים או יאמ׳ תדע לך שבכל דבר
שנצטער עם אדונתו נטל יתרון שהרי מצינו במידת הפורענות עי׳ שאמר כי
אם

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

לפי זכרתני והזכרתני נתוקף לו וכו' ומרוב מדה טובה ובזה מובן מ"ש בתמר ויהי מקץ שנתיים ימים שכלו הדברים בכיוון כלי מגרעת יום אחד או תוספת יום שהכל היה כהשגת לע"ע לפרי הגב' לפר שם ה' מבטחו וה' יוסף כשהיתה לדונתו' לומרת לו מקמל לכי לת עיניך היה מציב ה' פוקח עורים וכו' הרי שהיה גבר כמה שכבש לת יצרו ושם ה' מבטחו שהוא מתיר לקורי ויתירהו וגם כשמוו לותו בבור ולע פנה לע רהבים ושטי כוב ילמר כע' משני פנים לו שם"ו לם היה לחר היה ממיר דתו ולע היה קובל"ב שני' בכית ה לקורים לע כן יוסף שידע והכיר היות כפרת עונו ומעלידי שלמר זכרתני וכו' נתוקף לו שתי שנים • לו ילמר שכין בענין לדונתו שתפקה בו לע פנה לע רהבים שהם מנריים ושלהיותם שטופי ומה לירע לו כן • וגם בענין מה שנשכחו שר המשקים לע חשב יוסף לשלר שלהיותם שטי כוב כוב בו שר המשקים לשכל תכף ידע והכיר עונו שעל שלמר לשר המשקים נתוקף לו שתי שנים • וכשר לשרנו למעלה פירוש לחר שם"ו שיוסף היה מלמין בשר המשקים שלע כל בטחונו היה כה' יתברך שלע ע"י שלמר דברים בעלמך זכרתני וזכרתני הוא שנתוקף לו שתי שנים וטעמתי לומרו ידבר שפתים כלומר מן השפה ולחוץ ולע שלב ומנפש •

ואל שדי יתן לכם רחמים ר' פנחס בשם ר' יוחנן דצפורין פתח אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ואם בא להקפיד ומתורתך תלמדנו מה כתיב באברהם ואברכך וגו כיון שיצא קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא חגר את אף אם באו עליך יסורים לא תהא בקפיד ולא קורא קטיגור אם ר' לכסנדרי אין לך אדם בלא יסורים אשריו לאדם שיסורים באים עליו שנא' ומתורתך תלמדנו אמר ר' זבל כל יסורים שהם באים על האדם ומבטלים אותו מדברי תורה יסורים של תוכחה הם אבל יסורים שהם באים על האדם ואין מבטלים אותו מדברי תורה יסורין של אהבה הם כדכתיב כי את אשר יאהב ה' יוכיח ר' חמא חזא חד סג' נהורא יתיב לעי באורייתא אמ' ליה שלום לך בר חרייא אמר ליה מהיכן שמיע לך דההוא גברא בר עברים אמר לא אלא שאת בן תורין לעהב אמר ר' יודן כתיב ואם שן עבדו או שן אמתו יפיל לחפשי ישלחנו ומה הללו שאינן בכל גופו של אדם לא באו מאבריו אמר תורה לחפשי ישלחנו מי שיסורים באים עליו שהם בכל גופו של אדם על אכו ר' פנחס בשם ר' הושעיה אמר אשרי הגבר אשר תיסרנו ה' אין כתיב כאן לא אשר תיסרנו יה כזה שהוא נדון לפני הדיין צועק ומצטער ואומר יה"ת די כך אמר יעקב מי שעתיד לומר ליסורים די"ה וא יאמר ליסורי די שנאמר ואל שדי יתן לכם רחמים ׃

מזל ואל שדי יתן לכם רחמים מפרי הגבר מפרי תיקרבו

ראוי לעורר רחמים מה כוונת חז"ל כפ' הפרס בפתיחה זו של אשרי הגבר
ומה כוונת ר' פנחס בשמו ולם כח להקפיד דהיכא דמיזמ עניין
זה כפ' גם נכון מיהו הדברים דקאמר בלברהם לא הקפיד ולא קרא תגר
לכל כשאומר לף לת וכו' לא תהא מקפיד ולא קושא קטיגור למה לא אמר
בשניהם תגר או קטיגור גם קשה בדברי ש"שבקנדרי שקשי' לידיה לדידיה
שהוא אומר לין לך אדם בלא יקורים כגרשה שלין שבח ביקורים כיון שהם
מצוין בכל אדם ולא"כ אומר אשרי לאדם שיקורים בחיים עליו אלא כל כמי
אדם הם מקוללים ומי קאמר שבאמר ומתורתך תלמדנו · גם ר"כל מהו
כוונתו וגם במה שלו כדכתיב כי לת אשר יהלב ונריך להבין מלי ביניהן
דהכי תנלי ור' חמא מלי קאמר בהוה מעשה וכי יהודה ועוד לקרא ובכין
כוכת ר' יודן וכוונת ר' פנחס גם לו כך יעקב לאמר מי שעתיד לומר ליקורים
די · חביאור דחז"ל הקשו אתי שמות דקאמר קרא ולא אדי ותירן רבי
פנחס בפתיחה זו כי שם אדי מורה על היקורים עד ואדה לל לברהם בלל
אדי ושמי ה' לא נודעתי בשמלל שמעולם לא היו ברוחם אלא ביקורים ולותם
היקורים הן הם חסד של כל היום ולם בפתיחה זו אשרי הגבר אשר תיקרנו
וכו' ולאמר יעקב עם היות שהיקורים הם חסד גמור אלי מתפלל שיתן לכם
רחמים לפני האיש וכו' ורבי פנחס דייק בפקוק מלי הגבר דקאמר דה"ל
לאשרי לאשר תיקרנו יה · וגם דקדק דה"ל ומתורתו ילמדנו לכל הכוכה לומר
שלעפ"ז היה גבר כלומר גבור כובש כיצרו ולין לו מכשול עון לאשרי לם
תיקרנו יה ולם כח להקפיד כי"כיון שלא חטא למה ילקה ביקורי ומתורתך
תלמדנו עניין זה כי הטוב הוא מלברהם שלעפ"ז שהלל יתב' לו ולברכך
וכו' וכיון שיצא קפץ עליו רעבון והיה לו פתחון פה להיות קורא תגר שלזו
יתברך לומר היכן היא ההבטחה שהבטחתני ועבד ולא הקפיד ולא קרא
תגר אלא לת לאברהם עליך יקורי לא תהא מקפיד ולא קורא קטיגור ר"ל שלם
תהא מקפיד לת קור קטיגור לקטרג עליך כי לין לת כלברהם שהי מובטח
מהלל · והיה כפי פירוש זה הלומר המגיע לאדם שיקורי בחיים עליו לעפ"ז
היה גבר גדיק כלומר גדיק היה גם כן גבור כובש לת יצרו כמו לברהם
שלם בא להקפיד ומתורתך תלמדנו עניין זה כלומ' ור' לאבקנדרי פי' הכתו'
בלופן לאחר ומדקדק דה"ל לאשרי הגב' לאשר מיקרנו יה לגון הוה לו לאשר
יקרהו יה מלי תיקרנו לגון עתיד לזה לין לך לאדם בלא יקורין לכל יש שני
מיני יקורים הא' הס יקורין של תוכחת שלינס של אהבה כה זה לימו לומר לכל
לאשר הגבר לאשרי לאדם שיקורים בחיים עליו כמו רבי אלעזר שהיה לומר
בולו לאי בולו רעי כלילה ובי היה בריה לולם לעקוק בתורה · בלופן
שכוה מוטעם לאשר תיקרנו כלומר שהוא מתפלל שיקרנו יה כאדם כזה
לאשרין ולאשרי חלקו שלאמר ומתורתך תלמדנו כלומ' כחיזה מין יקורי לאמרתי

לך באותם ש ומתורתך תלמדנו וזהו מה שפירש רבי יהושע כל יקורי' וכו' אבל
יש הפרש מעט ביניה' כי ר' אלכסנדרי סובר שעיקר האושר הוא כשהיקורין
באים עליו בגופו ממש שנאמר ומתורתך תלמדנו כי כמו שומתורתך תלמדנו
הוא לאדם בעצמו כן עיקר מה שאמ' אשרי הגבר אשר תייסרנו הוא בגופו
וזה דייק באו' אין לך אדם בלא יקורים כמו שאמ' בגמרא אם נתן אדם ידו
לתוך הפיס להוציא שנים והוציא א"הם יקורים אבל אשריו לאדם שיקורים
באים עליו בגופו ממש. אבל רבי יהושע סובר שכל יקורים שהם מבטלין
לאדם מדברי תורה יקורים של תוכחת הם אבל יקורים שבאים על האדם
יהיה מה שיהיה כיון שאינם מבטלין אותו מדברי תור' הם יקורי' של אהבה
כדכתיב כי את אשר יאהב ה' יוכיח ריבה בתיבת את כל מיני יקורים אבל
אמר אשר יאהב רומז שלא יבטלוהו מהלימוד. ובמעשה דרבי חמא רצה
לטעום דלפי זה הפירוש של רבי יהושע או רבי אלכסנדרי ה"ל לומר ותורתך
תלמדנו. מאי ומתורתך דזה מוטעם לפירוש תנא קמא ומתורתך מאברהם
תלמדנו אם בא להקפיד אבל אינו מוטעם שיביא לו ראיה לאושר המגיע לו
ביקורים אבל בהאי עובדא מובן שנעשה בן חורין וכמו שאמר רבי יודן ק"ו
משן ועין וכו' הרי שומתורתך תלמדנו ענין זה ק"ו משן ועין. גם מוטעם דלפי
תק ומתורתך תלמדנו מבעי ליה למימר אבל עתה כונת ומתורתך הוא הק"ו
שאתה תעשה בשכלך שנקראת תורתך והוא ענין דק. ורבי פנחס רצה
לטעום למה נקט שם יה ולא אמר אשר תייסרנו ה' לרמוז שצריך שהיקורים
יהיו על ידו יתב' כאב את בן ירצה כמו שהוא נדון לפני הדיין צועק וכו' יה
יה די כן צריך שיהיו פנים אל פנים וזהו גם כן כונת גרסת רש"י זל דקאמר
אשר תייסר יה אין כתיב כאן דמשמע שמביא עליו יקורים מרחוק וכן הוא
אומר וגבוה ממרחק יידע שהוא מביא עליו היקורים מרחוק כדי שלא יהא
קובל ומתענה אלא תייסרנו יה פנים אל פני' משמע כדי שיהא קובל ומתענה
אשריו לזה וכו' כך אמ' יעקב ואל שדי מי שעתיד לו' לייקורי' די דהיינו היקורי'
של אהבה שהם חסד אל שבאים ממנו כזה שעומד לפני הדיין כנו' הוא יאמר
לצרותי די כיון שכבר יקור ייסרני יה שלא שלותי ולא שקטתי עד הנה ויתן
לכם רחמים:

מאמר ברכה וירא אליו ה' כתיב פחדו בציון חטאים וכו' עיין עליו. מזל ויר
חזל דקדקו בפסוק הפ' דקאמ' והוא יושב ומקוד' כתי' ותרדמה כתיב פחדו
נפלה על אברה' והנה אימה וכו' אמנם הכונ' באו כתיב פחדו בציון חטאים בציון חטאי'
דקשיא בפסוק כפל הפסוק במלות שונות פחדו וכו' רעדה חנפים ובמלות
שונות מפחד לרעדה גם מחנפים לחטאים לזה אמר רבי ירמיה משל לשני
תינוקות שברחו מבית הספר זה לוקה וזה מתיירא. ובזה מתורץ הכפל

שהכונה שפחדו החטאים הם כת אחת מצד שאחזה כבר רעדה את
החנפים רומז אל ההלקאה שלקו כבר החנפים ובזה מובן שאמר הכתוב
למעלה שמעו רחוקים אשר עשיתי ודעו קרובים גבורתי • הכונה שאמר
לעיל מפסוק זה והיו עמים משרפות סיד נקט לשון עבר כאלו היו כבר שהוא
יתברך אמר ויהי והביא ראיה שמהדברים שעברו יקחו ראיה לעתי' שהרי
עשה כמה נסים ואל ישכחו ראשונות וידעו כי הנה חדשות שיעשה כאלו
עשה כבר אותם • והמשיל להם משל נאות כי כמו שיארע בשני תנוקו' שעם
היותם תנוקות בהלקות א' מהם יבין השני ויפחד כן בדרך זה שמעו רחוקי'
ודעו קרובים גבורתי כאלו כבר פחדו בציון חטאים וכו' • וכפי דרך זה
מדבר בשני כיתות א' בחטאים וא' בחנפים • וכנגדם אמר שמעו רחוקי' הם
הרשעים יותר שהם החנפים שילקו תחלה ולהיותם רחוקים מהאמונ' אמר
להם שישמעו מה שעשיתי לשעבר יזכרו ראשו' והחטאי' שהם קרובי' גבורתי
ומאי דנקט אותם הפסוק שלא כסדר שכיון שהרחוקים הוא כנגד החנפים
והקרובים נגד החטאים שהם קרובים יותר הי"ל לומר קודם דעו קרובים
ואחר כך שמעו זה תירץ במשל לשני תינוקו' שהא' לוקה ולכן להיו' שהחנפים
ילקו תחלה נקט אותם קודם וזהו שאמר פחדו בציון חטאים בסיבת שכבר
אחזה רעדה לחנפים • וכנגד שתי כיתות אומר מי יגור לנו אש אוכלה מי
יגור לנו מוקדי עול' שהכת החטאי' אומ' מי יגור לנו אש אוכלה אבל החנפים
הם מוקדי לשון רבים ועולם מורה ההתמדה לעד לעולם גיהנם כלה והם
אינם כלים אבל רבי יהודה בר סימון פירש בישר' ובאומות ע"א וכונת שמעו
רחוקים הוא נגד האומות ע"א ודעו קרובים ישראל גבורתי • וכי תימא היכן
הוזכרו ישראל בפסוקים שהרי פחדו בציון חטאים ואחזה רעדה חנפים לא
יתכן חלילה בישראל לזה אמר משל לשר שמרד במלך היו האומו' ע"א שמרדו
בממה"ת' בחרבן ביתו והיכלו ואמר המלך שמי שיתפוס אותו יתן לממשלה
כן ישראל יתפסו אותם וכמו שאומ' לעיל והיו עמים וכו' ומפחדים שניהם •
הא' מפחד כי שמא לא יזכ' לשיתנן לו ממשל' גדול' כ"כ כפי הערך שיעריכהו
המלך בעיניו כן ישראל ופחדו אל ה' ואל טובו והאומות ע"א עליהם נאמר פחדו
בציון שהם מפחדים מצד מה שעשו בציון וגם מגיהנם שהוא בציון • אשר אור
לו בציון אחזה רעדה חנפים ירצה רמז למה שכבר הם אחוזים ותפוסים ביד
ישראל שהוא המשל שתפס השר המורד במלך וקראם חנפים להיות שאו
שהם ביד ישראל יעשו להם חנופה וכנגד הע"א אומרים מי יגור לנו אש
רוצה לומר שהם מפחדי' שמא ידון להם האל יתבר' באש אוכלה לפי שהוא אש
אוכלה • וכנגד פחד ישראל אומר מי יגור לנו מוקדי עולם כלומר איזה
ממשלה יתן לנו מצד מה שתפשנו מוקדי עולם הוא נגד האומו' עובדי אלילים
וש שאלו נותן רשות היו מוקדים כל העולם כלו על יושביו לשעה קלה ובזה

יהיה

יהיה כונת חז"ל כי במראה הזאת רמז רמזה כי בזכות המילה ינצלו ישראל
מדינה של גיהנם וכמו שאמרו ז"ל והנה תנור וכו' את הקני וכו' כי ישראל בזכות
המילה נצולים ולכן אמר והוא יושב פתח האהל שאברהם יושב בפתחה של
גיהנם וכל יש' שהוא מהול אינו מניחו ליכנס שם וז"ש פחדו בציון חטאים ר"ל
פחדו מאשר אור לו בציון החטאים ואחזה רעדה אל החנפים וכי תימא ולמה
איניכם מפחדים לזה אמר מי יגור לנו אש אוכלה דהיינו גיהנם מי יגור לנו
מוקדי עולם ירצה מי הוא שיגור לנו עם מוקדי עולם שהם האומות ע"א שאם
היה להם רשות מחריבים העולם אינו אברהם הולך צדקות שצורם מכרם
כידוע וה' הסגירם הוא הוא המציל אותנו מאש אוכלה שהוא גיהנם והוא
המציל אותנו מיום הדין וז"ש הולך צדקות זה אברהם ר"ל שהיה הולך ממקום
למקום ועושה צדקות ודובר צדקות ודובר משרים משרים אהבוך שנקראים
האבות כך פירש רש"י. או יאמר שהיה עושה הכנסת אורחים, היה דובר
משרים שיברכו לאל שאכלו משלו מואם בבצע מעשקות ירצה שמצד שהיה
מואם בבצע מעשקות שהוא רכוש המלכים ההם שהיו עושקי זה הית' ביבה
שנוער כפיו מתמוך בשוחד שאומר אחר כך הרימותי ידי וכו' ואם אקח מכל
אשר לך רומז ב' רכושי' הא' ממה שלקחתי אני מהם אם מחוט ועד שרוך נעל
ח"ו הרימותי ידי שלא אהנ' וכמו כן ואם אקח מכל אשר לך כלומר מה שאתה
נותן לי בידך דרך שוחדא דדייני למה שעשיתי נקמה באויביך זהו נוער כפיו
מתמוך בשוחד אוטם אזנו משמוע דמים ירצ' שהאזן הא' לבד אטם והא' פתח
וכמו שנאמר וישמע אברם כי נשבה אחיו זה שמע אמנם לא השמיע לאזנו
שהיו ארבעה מלכים וימנע מבא בדמים ועוצם עיניו מראות ברע כמו שאמ'
רק אשר וכו' הם יקחו חלקם כלומר איני רוצ' שיקחו בפני שאיני חפץ אפי'
לראו' בזה אלא הם יקחו בפני עצמ' ושלא בפני יקחו חלקם הוא מרומי' ישכון
כנגד מה שאמר הרימותי ידי. וכנגד מה שלא היה נהנה בבצע הון עשיר
קרית עוזו מצדות קלעים משגבו ענני כבוד שכמו שהענני כבוד שהי' לישראל
היו להגין עליהם מהבלבטראות שלא יזיקו להם כן אברהם. וכנגד מה
שהיה הולך צדקו' לחמו נתן למלאכי השרת וכנגד דובר משרים שהי' מפריש'
מע"א מימיו כאמנים שלא רחץ רגליהם אלא להסיר האבק זהו יוקח נא מעט
מים. וכנגד ועוצם עיניו מלך ביופיו תחזנה עיניך וירא אליו. וכנגד אוטם
אזנו משמוע דמים; תראנה ארץ מרחקים היינו בשורת לזרעך אתן את
הארץ ודי בזה.

מאמר בתנחומא וירא וירץ לקראתם אמר לו הקב"ה שלש ריצות שרצת
אני רץ לפני בניך וכו' עיין עליו. הכונה שהוקשה לחז"ל תיבת וירא
וירא פעמים. גם תיבת לקראתם דה"ל אחריהם אמנם וירא הא' חוזר אל
אברהם וירא שני חוזר נגד הב"ה שראה אותה הריצה של אברהם ולקראתם

מז"ל בתנחו' וירא וירץ ג' ריצות שרצת וכו'

על לותם המעשים טובים שעשה לאברהם פרע לו הקב"ה והזכרו עם העלם
דיבות שכתוב ה' מביאי כח כלומר כלו כח מביאי ולא הלך לעזוב מקום עם
היות שורח מצעיר למו שהלך אל ישמעאל ועשו וגם לומר מקני כח שכח
לקראתם של ישראל דת"ל הילך לבני כח וכל זה בזכות לאברהם לותה לומרת
ויקח כח מעט מים להפריעם מע"ג ויקחו להם שה לבית לאבות דהיינו
העל של מצריים שהקרו לת שיניהם לותה לומרת כח שמורה הוריון והתכפו
בהפרם העל וכמו כן גוה של תלכלו ממנו כח להקהות יותר שיני המצריים
בגלי גם לותה לומרת מעט מים ולא הרב מעט מעט לגרעם ומדויק תיבת
מעט פעמי' שהמעט של לאברהם גרם מעט לגרעם לותה לומרת מים שהיה
יכול להביר הלחם מרגליהם ככגר לכן לתן מים ליעקב כמדבר עלי כאר
כלומר כבר היה מזמן לאברהם ולזמן נחקר רק עליה לותה לומרת והשענו
תחת העץ לתן להם מנות קוכה דכתיב עץ שמן מכבר לומר ועלי זית ועלי
הדק ומלי עץ רומו שמזמן לאברהם זכו למנוה וו לותה לומרת ולקחה פת
לחם לני ממטיר לכם לחם ומדוקדק פת לחם שהפת של לאברהם הכיה
הלחם ומדוקדק דקלומר הכני כלומר הכני מוכן מזמן לאברהם להמטיר לכם
לחם כלומר מהלכם לני מתן לכם לותה לקחת חמלה וחלב וגו' הכה מכות
מזל בתיבת וירא וירן לקראת לפעל רומז שהוא ית' רלה מה שעשה לאברהם
ולעומת ולקראת לותם הדברים עשה לבניו ומדוקדק תיבת וירא פעמים
ותיבת לקראתם כלומר:

מי שיזכנו להשלים דרושי ומאמרי תשובה יזכנו לחיי העולם הבא:

דרוש ראשון להספד

שלרצתי לותו בשמועת בחכם הגלם שלירין מוה"ר שלמה אבטבאן זלהס
נלדם בחלה שבת הבטן:

רבר אחר ואתחנן אל ה' יש בתוכחות על עון יסרת איש ותמס וגום' מחר
בתוכחות על עון ע' עון אחר שהיה ביד משה שהוכיח את בניך
ואמר להם שמענא המורים יסרת אותו וחוכחת אותו ואין איש אלא משח
שנאמר והאיש משה ענו מאד מהו ותמס בעש חמודו כל חמדה שהיה
מתאוה משה ל בנס לארץ המסית אותו בעש הזה שנכנס בכלים ומרקיבן
ואין חמודו אלא א' כענין שנאמר ואתן לך את ארץ חמדה וגום' ואם כך
הגיע למשה הצריק על אחת כמה וכמה ל שאר כל הברית שהם מתקנין
להבל ומתוקנין לרום חרין אך הבל כל אדם אמר ר' אחא שנעשה אלוה
שנאמר

על ולקחתכן
על ה' זלהס
בתוכחו' על
עון וכו'

שנאמר ראה נתתיך אלדים לפרעה עכשו הוא מתחנן ומתחבט ואתחנן אל
ה׳ ע״כ פרשת ואתחנן ׃

ידוע הוא כי כמו שבאברים הפרטיים שבאדם כל הגדול מחבירו כאבו
יהיה גדול ויותר מגיע אל הגוף מהאברים הקטנים כשיוזק באחד
מהם ׃ כמו כן יהיה באברים הכוללים הם עם בני ישראל שהם כולם אדם
א׳ ונפש א׳ כידוע ׃ נמצא כי כפי גודל האדם כך יגיע צער אל האומה ישר׳
בהפקד א׳ מהם ׃ הקודם הוא מבואר אל החוש כי ודאי הגמור לא ישווה
הצער והכאב אשר מגיע לאדם בנוק שבר אבר קטן כשבר יד או שבר רגל
וכן על זה הדרך לא ידומה שבר רגל והיד שהם אברים שאין הנשמה תלויה
בהם לאברים הראשיים שהנשמה תלויה בהם כמו הראש וכדומה לה כמו כן
הוא צער המגיע לאומה ישראלית בהפקד מהם איש גדול הדור ראש העדה
יגדל הכאב מאד כי הוא סכנה עצומה אל כולל האומה כמו שחז״ל כי מפני
הרעה ר״ל קודם בא הרעה נאסף הצדיק ומובן פסו׳ זה עם הקדמתנו :
הצדיק אבד לאחרי׳ לכן אינו או׳ נאבד ואין איש שם על לב לומ׳ קלני מראשי
לכן אנשי חסד נאספי׳ אשר עושי׳ חסד עמה׳ כדי שירגישו בדבר וסב׳ אסיפת׳
באין מבין כלומ׳ בעבור וגו׳ שאין מבין כי היינו רעת כל הדור כי הוא ראש
הדור כמו׳ ובהגיע הזק אח׳ אל הראש מגיע הזק לכל הדור כמשל הראש אל
הגוף כאשר אמרנו ׃ או יאמ׳ הצדיק אבד וגו׳ כשנדקדק למה שינה מתחלת
הפ׳ לסופו כי מתחלה אמר אבד ובסיפיה דקרא נקט נאסף הן אמת כי לא
היה יכול למימר נאבד כי ח״ו הצדיק אינו נאבד שלא אובד את אחרים כדז״ל
לדורו אבד אבל נקשה לאידך גיסא כי הי״לל הצדיק נאסף אבל הענין הוא
שהיה מוכיחם הנביא במה שלא היו מרגישים כנז״ כפ׳ הקודמים צפיו עורים
וגומ׳ כי אומרי׳ בפיהם כי הצדיק אבד לעצמו כי מה תועלת היה להם בו
ובפרט כשאינו עושה להם טובה בגמילות חסדים וגם שמת בזמנו ובזה
ואנשי חסד נאספים ונכרתים בקצרות שנים העושים עמהם חסד וכל זה
למה באין מבין לפי שלא הבינו כי מפני הרעה נאסף ונכרת הצדיק כי
עדין לא היה זמנו להפטר אלא מת אף שמת בזמנו מפני רעתם וגם שהיה
להם בו תועלת שהיה מגין וכנגד הבחינה הא׳ אומר כי מפני הרעה שהיה
מגין לפני הרעה שלא תבא על הצבור וגם אעפי״ שמת בזמנו נאסף ונכרת
כי חטאת הקהל גרמה ׃ או יאמר כי במות הצדיק שהוא הראש כנוכ׳ הוא
הזק לכולם וז״ש הצדיק אבד כי בעיניהם הצדיק אבד לפי שאין איש שם על
לב והאמת כי במות הצדיק אנשי חסד רבים נאספים למה כי בהיות שאין
מבין לחזור בתשובה הוא גרמה להיות כי מפני הרעה נאסף הצדיק ואם
היה מבין אדרבה היה מכפר על הדור ועתה פי׳ הנביא את חטאתם אשר

פסו׳ הצדיק אבד וגומ׳ והנמשכים ׃

אינם

לילך מרגיטי כמות הנדיק וגם לנטי חבר שלומר יבא שלום לך תפחדו כי שלום יהיה לנו כי בשרירות לבבנו נלך ולילה חמת המניק כי הלו הלכטי חבר לאבר נלקפו יכוחו על מסכבותם וגם הנדיק הולך נכוחו וגם לפירוש שלמרתי כי הנדיק מת בזקנתו ולפי זה ולין לית שם על לב ולזה לנטי חבר נלקפים ונכרתים מפני שלא הכינו כי מפני הרעה נאסף הנדיק ולו' בענין הפ'כי לנטי חבר לאבר נלקפו ונכרתו ולו' יכוחו על מסכבותם וכנגד הנדיק לאבר מת בזקנה ולו' הולך נכוחו ולזה הוכיחם ואתם קרבו הנה בני עוניכה וגו' על מי תרחיב פה וגו' כי נדיק להרגיע כמות נדיק ל'הוא הרשע שביאר' כי לם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו חזוני קיד והנה זה החכם שלה היה גדול הדור בחכמה וחסידות עוסק בתורה בהסגר וכוכל לומר הפסו לאבר היה לומר הכניסו זכריה בדרך השלה הלל ברוש כי נפל ארז והוא רמז ומשל לאבר לאמר הכניסו על הנדיקים ולנטי מעשה ולו' שנדיק ליילל כמרירו' גדול היללו ברוש על פורה רום ולענה כי נפל ארז נדיק כוה שהוא בארז כלבנון לאבר לדירים שודדו לותם החכמים לאבר בהסגר שהם לדירי ועתה בפטירת נדיק זה שדדו כי היו נחמי כלל חכמי וגם כנגד חכירו הדיימם נדיק שיילילו וגם הלילו לילוני בשן כי ירד יער הבציר כי ירידה היא להם בהבער גדול כוה וכנגד הרועים הם כוכים בלופן לחד והתלמידים בלופן לחר כי קול יללת הרועים כי שדדה לדרתם קול שלגת כפירים כי שודד גאון הירדן זה לאמרתי בדרך השלה כמקוץ וכוכה על הנדיק הלז' לאמם לפי פשט הפסו' מכוון לענין דרוש' כי פטירת הנדיק עושה רושם והזק גדול מגיע לל הדור ככאב הרשע לל כל לחברי הגוף ובדקדק כפל הפ'ושיכויים ותחיל מפ' פתח לבבון דלתיך הוא מדבר על חרבן בה' הנקר' לבבון כמשל לל הר הטוב הזה והלבנון ותאכל לם בארזיך הייבו הגדולי' הנמשלי' לארזים והודיע להם היללה לאבר יעשו כל לחד לפי שכלו והבינתו כי לותם הנמשלים לענין ברוש שהם חבמים ולינם כ"כ כמו שלוני הבען יכירו וידעו כי בנפול לותו הנדיק לאבר בשם ארז יכול גם כי נפל לו ז לאבר לדירי גדולים שדדו כי לנטי חבר נלקפים ולוני הבען מילללים כי החרון לכל ישראל כי ירד יער הבציר וגם לודיענו בהפרש ביללה כי הרועים רועי ישראל הם קול יללתם כי שדדה לדרתם בכיכוי לענמם כי להם מגיע יותר ביחוד לחבם קול שלגת הכפירים לינם מכנים לענמם רק כי שודד גאון הירדן גם עם מלמר חזל נכין הפסוקים והמשלים כמין חומר וזל הילל ברוש כי נפל ארז זה בית המקדש שכינת אתתלכל שם בארזיך לאבר לדיריך שודדתו לברהם יצחק ויעקב וכל שבטים הילללו שומי הבען זה משה לחרון ומרים כי נפל יער הבציר זה בית קדשי הקדשים קול יללת הרועי' כי שודדה תפארתם זה דוד ושלמה קול שלגת כפירים כי שדד גאון הירדן זה חזקיהו ולליעזר והנה רמזי

פ' פתח לבבון דלתיך וגו' והמשכיל.
נוסף חזל בפסו' הילל ברוש כי גו'

להבין מנא להו לחז"ל דרשה זו כי לפי דרך זה נקל לדרו' כל התורה אמנם
חז"ל הקשו כפל הפקוקים ושנויים ותרצו כי הפקוקים הם מיוקדים בקדושים
אשר בארץ המה אשר היו מתאבלי' ומיילליס על חרבן בית המקדש כל אחד
לבחינה אחת המגעת לו יותר וז"ש בעל המאמר הילל ברוש כי נפל ארז זה
ב"ה שנאמר ותאכל אש בארזיך ומוכיח מרישיה דקרא פתח לבנון היינו ב"ה
שנקרא ההר הטוב הזה והלבנון ועליו נאמ' ותאכל אש בארזיך אשר אדירים
שודדו זה אברהם וכו' אשר היו בוכי' וקופדים מצד הנוק הנמשך את בניהם
מחרבן הבית וז"ש בעל המאמר שהיו בוכים וקופדים כמי שמתו מוטל לפניו
וז"ש הפקוק אשר אדירים שדדו מבניה' וזרעם אשר טפחו ולזה בוכי' וקופדים
אמנ' משה אהרן ומרים מיילליס לקיבה אחרת על ירידת התורה אשר נתנה
ע"י ז"ש היללו אלוני הבשן כי ירד יער הבציר זה בית קדשי הקדשים אשר שם
מונח הארון עם הלוחות ועתה ירדה עטרת התורה ז"ש כי ירד יער הבציר
ודוד ושלמה אשר היו מלכים מוכתרים בכתר מלכות ירימו קול יללה כי
שדדה תפארתם היינו תפארת המלכות וגם אליהו ואלישע אשר ע"י נעשה
כם גדול בירדן ישאגו ככפירים כי שודד גאון הירדן כי בהבטל הקי"ב היינו
בית קדשינו תבטל המקובבי' כולם כי המקדש היה לנו ראש ועטרה ובהגיע
אליו צרה וצוקה יגיע אל כל ישראל והוא ראיה עצומה לדרושינו והפקוקים
מוכנים בעצם לפי דרך חז"ל הם אמת ודבריה' אמת ועד"ז נ"ל שהיה מקונן
הנביא בקוף מגילת איכה זקני' משע' שבתו בחורי' מנגינת כי ראוי להבין למה
שם תיבת שבתו בין הדבקים והי"לל זקנים משער ובחורים מנגינתם שבתו' או
יאמר שבתו זקנים משער ובחורים מנגינתם ועם כונתנו אומר בעצ' כי הזקנים
אשר הם ראשי עם הם היו קיבה לשביתת הבחורים מנגינתם כי בראות את
הזקנים אשר בשער התורה היו עומדים ונפקדו יחרד לב הבחורים לבלתי
ינגן המנגן וז"ש זקנים משער הם השביתו לבחורי' מנגינתם ועתה פי' דבריו
כי כמו שבהיות הלב עצב אעפ"י שינגנו כל מיני ניגון יוסיף עצבון על עצבונו
וכמו שאמרו הדרשנים בפקוק כי שם שאלונו שובינו דברי שיר ותוללינו
שמחה כי להיות שהיינו עצבים ומרי נפש ומי שהוא עצב אם ישירו שיר לפניו
יתעצב יות' ואם יקוננו יקבל נחת רוח לבעבו' בחינה ואת למרות עיני כבודנו
שאלונו שובינו דברי שיר לעצב אותנו כי ותוללינו ר"ל יללתינו היא שמח' לנו
ואין זה כונתם ואני גומר קוף הפקוק לפי דרכם כי הא ראיה שכל פנייתם
להרע לנו שאם היו אומ' לנו לשיר שיר מהשירים אשר בעולם היינו מטי' אותם
לכף זכות רק הם אינם רוצי' אלא להזכי' עונותינו ויגונינו שאומ' שירו לנו משיר
ציון ובזה אנו בוכים איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר באופן שמצאנו כי
עיקר השמחה היא בלב כמו הזקנים הם לב העדה וז"ש שבת משוש לבנו
היינו הזקנים הנ"ל נהפך לאבל מחולנו כי אם ננגן במחולות היא אבל לנו
והוא

פסו' זקנים
משער שבתו
והנמשכים.

והוא פי' הפסוק הקודם כי הזקנים שבתו לבחורים מנגינתם ועתה מפרש
מה מגיע להם מפטירת הזקנים ואמר כי מפני הרעה הם נאספי וזש נפלה
עטרת ראשנו אוי נא לנו כי חטאנו ועתה יפרעו ממנו את חטאתינו זש אוי
נא כי תיבת נא מיותרת ומובנת לפי דרכנו ובזה אבא אל הבנת פסוקי מיתת
כדב ואביהוא הקדושים שאומר ותצא אש מלפני ה' ילבא עד תכונתם לעור'
קצת ספקות ראשונה מה כונת ותצא אש מלפני ה' ועוד אומרו וימותו לפני
ה' גם מה כונת ועל פני כל העם אכבד גם אומרו אל משאל ואצפן דוד אהרן
מה בא ללמדנו שהיה דוד אהרן ועוד אומרו ויאמ' אליהם תיבת אליהם מיותרת
כי עמהם היה מדבר ועוד אומרו ויקרבו וישאום כאשר דבר משה כי מה
השמיענו באומ' כאשר דבר משה וגם מה כונת משה באזהרתו ראשיכם גם
אומרו ועל כל העדה יקצוף מה חטאו העדה שיקצוף עליהם והנה חזל תרצו
כל הספקות הנז' כי מה שאמ' מלפני ה' הוא כי לפי שהם חטאו במה שהביאו
אש זרה מבחוץ וחשבו שלאש היה צריך לזה אמר הב"ה אני אתן אש משלי
שיאכל אותם ולעד' יאמ' ותצא אש מאותו העון אשר היה להם לירא' בהיותם
לפני ה' מקום להבת שלהבת וסביביו נשערה מאד וזש ותאכל אותם ר"ל
לפי גדולתם וחסידותם גרמה שתאכל אותם כי סביביו נשערה מאד והיה
להם לירא מפניו וראיה לזה וימותו לפני ה' ובאור פני מלך חיים ועכז' מתו ואו
יאמר עם מה שאמרו חזל שמיום מתן תורה נגזר עליהם מיתה והביאו ראיה
מפסוק ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו שהיו ראוים לשליחות יד וכמו שאו'
משה הוא אשר דבר ה' יאמ' כי לפי שחטאו על ההקרבה ועל הקריב' או כפי
סברת חזל שהורו הלכה וכדומה גרמה להם שאש תאכל' אמנ' המיתה מיום
שהיו לפני ה' במתן תורה מתו זש וימתו לפני ה' ולפי שהיה אהרן מפחד כי
בחטאו מתו בניו ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמר ר"ל אעפי"
שבפירוש לא דבר כי אם ונקדש בכבודי מכללא אתמר בקרובי אקדש
והסיבה היא כי כשאני מתקדש בקרובים אצלי הם ראשי העדה והנה ועל
פני כל העם אכבד כי הם חשובים ככל העם ולזה וידום אהרן בראות גודל
בניו ועם מה שאמרו חזל משל למלך שנשא את בתו וכו' שלא רצה לערבב
שמחת ישראל במתן תורה אלא בשמחתו היינו אהל מועד יאמר הוא אשר
דבר ה' רוצה לומר עתה הבנתי שני דברים אחד למה דברו ה' מאז' והשני
גם מה כונת ונקדש בכבודי תיבת בכבודי לפי פשטה בלי שינוי אל תקרי
בכבודי אלא במכובדי כי הודיענו הוא יתברך גודל ענותנותו אשר חס
בכבוד ישראל יותר מכבודו וזש ונקדש בכבודי ר"ל אם אתקדש שמי יהיה
כבי' בזלזול כבודי היינו ערבוב שמחתי באהל מועד ולא אתקדש בזלזול
כבוד ישראל בסיני באופן שדרשת חזל שאמרו אל תקרי בכבודי אלא במכובדי
אמת וגם קר' דייקא לפי כונתנו וזש הוא אשר דבר ה' לאמ' בקרובי אקדש ועל
פני כל העם אכבד רוצה לומר שאם היה בסיני לא היה הכבוד על פני כל

פ' ותצא אש מלפני ה' והנמשכים.

העם כי היה נוגע בכבודם וגם ע"כ הזכירה משה להודיע כי כשחטא פנים ליעקב
ועתה תיבת לאמר דיוקא כי כוונתו כי לכן דבר ברמיזות ובקצת בכבודו ולא
אמר במכוכדי ואם הקב"ה לא חס על כבודו כשבטל ככוד ישראל כל שכן
שאין לך לחוש בכבוד בניך על דבר קדוש שמו הגדול והוא וידוע להרן ויקר
משה אל מישאל ואלצפן להיות לותם הקדושים כמו גילם וכמו שאמרו חזל
דוד להרן כי כמו שהיה לאהרן לותם שלום בן היה עוזיאל וגם כן בכמו כלי
קפק שהיו נדיקים כיוצא בו ויהיו דומים לנדב ואביהוא בני אהרן בחסידות
וגם ויאמר אליהם הוא לומר כי שלהם היה מוטל מצוה ויקרבו בכובד ראש
ובקדושה לבלתי לותם והוא קרא לותם שלו את אחיכם מחת פני הקדש אל
מחוץ למחנה ר"ל בלותה הקדושה שאר בהגיעם במקום הקדש כן יתהגו אל
מחוץ למחנה והוא לומר שכן עשו כאשר דבר משה להנהוג בהם קדושה: או
יאמר כי להיות שהם היו לויים היה מוטל עליהם ליכנס לפנים למען לא ימותו כי
במחנה לויה מתו וגם מחת פני הקדש אל מחוץ למחנה לומר שהם עשו כן
כאשר דבר משה לפנים אלא היה הדבר מוטל עליהם להיות פני הקדש הם
היו עושים לותו להיות כי דבר אליהם משה: או יאמר כי בדבר משה היו
שני הכוונות: הא' שיוציאו לותם מחת פני הקדש לבד ואחרים יוליכום מחוץ
למחנה והוא שאמר מחת פני הקדש כי בהא קפיד לנשאם יוציאו לותם על
מחוץ למחנה ומחת פני הקדש לא דיקא אלא שיוציאו משם לאמר שהם נטו
לחומרה ועשו סיקור מחיבת מחוץ למחנה שהוציאום עד חוץ למחנה כאשר
דבר משה: ועתה אמר אליהם אל תפרעו וגדליכם לא תפרומו כדרכי
האבלים לגדל פרע שעה ראשכם וזה תהיו גורמים מיתה לעצמיכם לאשר
לפי הוראת הנדיקים ליכנס מתים ולזה נקט בלשון שלילה ולא תמותו לאשר
הנערך [ר"ל] לדרוש. היה יש לתעצומי כן תמותו דמכלל הן לותה שומע לאו
דקאמר למה לא נקט קרא בלשון חיוב ויאמר כן תמותו כמו שאומר בפסוק
הבא לאחריו ומפתח לאהל מועד לא תצאו כן תמותו שלא עם מה שמדייק
דקרא תרתי משמעיען הא' מה שפירש"י וכדרכו לברר דמכלל לאו וכו' וגם
כמו לו כי כאשר לא יעצו מנהג האבלות הוא גזרה להודיע שלא ימותו
לעולמי עד שלא יום המות טוב להם מיום הולדם ולומרו על כל הערי קנוף
שהם חייהם ימותו יהיה קנוף על כל העדה כי מפני הרעה בקנוף הנדיק וזה
הפירוש לימו נדיק להפוך הפסוק כמו שדרשו זל ולאחיכם כל בית ישראל יבכו
על כל העדה יקנוף: ולפי שיש יהיה כקדרמוכון לדרשיהו ע"ש ימותו יקרת
קנוף על כל העדה כי הם רמתי עם ובעשות נשיו ולא ימותו כי נדיקי כמיתת
קרויים חיים: וכמו כן נתן נדיך לבכות ולהתאבל על מיתת כדב ואביהוא
כי לא מתו שם יום בחינה לבכות מעט הוא מנד שנשרפו מלחיכ' כל בית
ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה' כי להם נתן לבכות יותר מלכם וכל

ויחי עוד ושבעים.

זה בעניין דרושינו כי כמות הנדרים הוא הרחם נמצא כאב גדול לכל הלוכרים היינו ישראל כי אם בלרוים נפלה שלמכת מה יעשו חזוקי קיר ומפני הרעה בלתק הנדיק לומר המשורר עלה ויחי עוד לנגח לא ורפא הטחת כי ירפא חכמים ימותו יחד כמיל וכער יאבדו כו' מפון לפי לרושינו כי מי שירפא ויביט בשין שכלו סטה חכמים ימותו שיהיה קיבת מיתתם להכיא דעה ומהמה לשלם לשר יחד תכף ומיד כמיל וכער יאבדו פורלי הגמור לים כוה ויחי עוד לנגח ולא ירפא הטחת וכן לומר המשורר נורא שהי ממקדשיך אל ישרש וכו' מכון לכונתי עם מה שדרשו חזל אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך כי כמה שהוא מקלק נדיק חס' מן העולם עם היותו קדוש לה' ופוגע בו מדת הדין מורה אלהים בעולם כי הם משחיתים ק"ו בעצמם כי אם בלרוים נפלה שלכתת מה יעשו חזוקי קיר וכתה עושה חסד גדול ליעקב שחורים תכף ומיד כתשובה זה הוא שלומר לעצמו אל ישראל כי זה השם הוא מורה החסד כמודע חסד אל כל היום זה הוא שלומר אל ישראל חסד הוא ליעקב כמה מפוגע מדת הדין הוא אלהים הנו' כמקודשים למה כי הוא נותן כוה עוז ותעצומות לעם לעורר מסתתו ולומר עוז ותעצומות כי נותן להם עוז כמה שמקלק הנדיק ולישנו מביא הרעה עליהם ותעצומות כמה שחורי' כתשובה לפניו לכן רחוי לברך אם אלהים כי כמה מעשה מדת הדין הוא חסד גמורי הרי מכל אלו הרחוות כי כה לנקח הנדיק רחוי שיחדדו בכי ישראל כמשל הרחם אל הנוף וכזה יהיה קרבן כפרה ולא ח"ו לינוק חוזרים מפני הרעה כלתק הנדיק. כי מביא רעה לעולם ולא כן רחוי לנו לבכות על פטירת נדיק כוה וכפרט שמת בא"ל לאחר כמה שני לאחר שכבר כלרן הקדושה כי בלי כפק כי עוכותינו הטו אלה וקבינו כעורי' מאד כמו שמציבו כמה שהתחלתי שלומר בתוכחות על עון מקו בתוכחות וכו' ולבא על תכונתו רחוי לעורר כלתנחם מה וקשה לחזל ולתחכן שהמילו זה הפסק' זשה בתוכחותיה קשר ים לו' ועוד מה כונתו כלומרו מקו בתוכחות וכו'. עוד נדקדק חז' על עון ל' שהיה ביד משה. עוד כפל הכריו יקרת לותו ומוכלת לותו הלא לדבר הוא עוד קשה לומרו ולין לום אלא משה כי כמה בני לדם נקרלו לוים. ונלת הקטרת גב' כלומ' ולין חמורו אלא מ"י. גם נדקדק לומ' ולם כך לירע למשה הנדיק כי לא מביכו נקרא משה הנדיק שלא יוסף הנדיק מביכו ופטיר שהיה נדיק. עוד לומרו עמ"כ כל הכריות שהם מתקנים להבל ומתיקנים ליום הדין מה כונתו. עוד לומרו לך הבל כל לדם למר רבי לחנ' שבעה אלוה וכו' מהיכן הוציא זה ומה בא ללמדנו בלומרו ועכשו הוא מותחבט וכו' חביאור הוא כי הכה לחזל הוקש שמי דברים כשהם הפרשה לחד למה נקט קרא ותתחנן ולא לומר ותתפלל כמו שעל זה הולכים כל המלמרים שבשכוק זה גם קושי שני ת"כ בעת ההיא מלי בעת ההיא וגם

תתבטל לפי פרוש תיבת לחמו ולזה אמר בתוכחות ר"ל כוה הפ' יתורץ פ' הפ' כי
הנה כוה הפסוק קשה מלשון הקדוקים ולא יתורצו אלא שידבר במשה
והקושיות הם לאחד למה פתח קרח בתרתי כתו' בתוכחות ה"ל בתוכחת עון
עוד קושי אחר למה שיהיה יקרת לישי ולא למי הוכחת לישי לו ביקורים יקרת
גם מהו על עון הל"ל בתוכחות עון וכו' ולכן תרץ בשם כל הג' הקדוקים בכת
לאחד ואומר על עון שהיה כיד משה ר"ל לפי שהיה לאחת אלא עון שלא להיו משה
ומביניו כשערה מאד נקרא עון בערבו וגם שהוכיח לתי ישראל כי העון היה
שהוכיח לתי ישראל ולא די שהקפיד יפרע ממנו במה שלא יכנס לארץ כשרה
לבחות יכנס כלאחד העם וגם כשם יקרת לותו והוכחת לותו לרמוז שמשה בו
יקודים ותוכחתו לזה שיהיה הפסוק כלומרו יקרת לותו וגם אמר בתוכחו לרמוז
אחי תוכחות לאחד ממשה לישראל ולאחד מה"ה לישראל עיין בזה ועת פרושים
דקרח היו כמ"ש בעון תוכחות יקרת וגם לא אמ' הפ' כן לרמוז שהוכיח למשה
ויקר לותו ואמר ולזרים אלא משה כי שמת תלמ' וכי קלה היה בעיניך לישי
אמר כמשה כי ישתדר על עם ה' כמי ישראל גם השתדר בגשוק וגודל לבב
אמר ח"ו כי ולזרים ר"ל לזרים למי שנקרא משה לישי אלא מוהלים משה עכו
מאד ובודאי מי שנכתב עליו פסוק זה שלא דבר בגשוק חלילה יאמר עוד
ומהו ותמק כעשן חמורו כל חמדה שתיה מתלוה ר"ל כי לא היה כונת משה
ח"ו בשביל שרדה לו לאכול מפריה שלא ליבנם לארץ וזה בלבד היה מעכיב
לו יתר על זכויותיו וזה שאם כך תירע למשה הנדיק ר"ל שהי' נדיק בדיבו כמה
שהוכיח לתי ישראל כאמור עלי"כן לעתר כמי שדם שהם מתקשים לשבל ר"ל
שלמי' מה שהם מתקני' בחוש להכל לתכלית שכלי העז ולא תלמ' דיו
לכל מן הדין להיות כנדון ושיהיו כמשה ח"ו אלא ומתוקנים ליום הדין לא
יקבלו שכרם כאשר הוזיל וזה עושי' ממו שיקר ויקבלו עכשו ליום הדין לא
כן משה שדוביני שמעט עון לעתר כערך חבידותו וק' עון קבל יסרי' תוכחות
במה שלא נכנס לארץ לאמר עוד לך הבל כל שדם עתה הקשה ריבוי כל
לתתויי מלי לאמר רבי לחת שנעשה אלוה רחה נתתיך אלהים לפרעה ר"ל כי
תיבת כל בא לרבות כי לפי' משה לעתר נקרא אלהים לישראל כמקרא במי
שדם כי עכשיו הוא מתחבט ומתחנן לפני המקו' גם ומתחנן אח' בלשון חמיה
ומתנת חנם וגם לאמר בעת ההיא לומר כי קודם לכן היה אלוה ועכשיו כעת
מתחבט ככונת שאומר וגם עם דבריהם אל מדוייק כעצם תיבת לאמר כי
היה לאמר לדורות ישלו ק' שאומר בעצמם שלא משה נדיק היה מתחבט
לפני המקום כש שלא בפי שדם וגם כוה שאומ' כיוצא לדרושו שנדיך האדם
להתעורר משגגתו כמות נדיק ומכיר לכו שוכר בעש'

דרוש שני להספד

כד דמך ר׳ יוסי מן מלחיא סליק ר׳ יוחנן ורי׳ לקיש לגמילות חסדא סליק עמהון ר׳ יצחק פסקאה והוה חמן חד סב בעי למיעל ולמפתח עליה ולא שבקוניה אמר ליה ר׳ יצחק פסקאה קדם אלין אריותא דאורייתא את פתח פומך אמר ליה ר׳ יוחנן שבקוניה ההוא גבר סב יעול וישתבח באתריה על ופתח ואמר מצינו שסלוקן של צדיקים קשה לפני ה״בה יותר ממאה תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש בתוכחות כתיב והפלא ה את מכותך ובחורבן בית המקדש כתיב ותרד פלאים אבל בסלוקן של צדיקים כתיב לכן כה אמר ה הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכל כך למה ואברה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר אמר ר יצחק פסקאה יהוי דין גברא בריך פומיה אמר ליה ר׳ יוחנן אלו לא שבקתוניה מנן הוינן שמעין דא מרגליתא ורוח הקדש צוואת ואומר ראה ה׳ את עוניי כי הגדיל אויב׃

אם מיתת הצדיקים ופטירתם מן העולם הזה איננה קשה מצד עצמם מה מאד מרה כלענה מצד ההזק אשר מגיע לזולתם׃ הקודם הוא מבואר כי פטירת הצדיקים מן העולם הזה הנאה להם כי הולכי אל המנוחה ואל הנחלה לקבל שכר טוב בעמלם אשר עמלו בתורת ה׳ ובמצותיו בעה׳ לעולם שכלו טוב עולם שכלו ארוך וכמו׳ שאמר שלמה המלך עה״ ארח חיים למעלה למשכיל וכו׳ ולבא עד תכונתו אביא הכתובים הקדומים אליו מפקוק דרך עצל כמשוכת חדק ואורח ישרים סלולה אמר כי העצל בעניני התורה והמצות ואינו מכין צדה לדרכו אפילו הדרך שהוא רחב יראה לו כמשוכת חדק וגם אמר חדק ולא אמר קוצים לרמוז כי כקוץ אחד משוכב׳ בדר׳ הרחב׳ לפניו לא כן היש׳ כי אפי׳ הארח הקצר׳ היא סלול׳ בפניה׳ ועתה פירש במה היא סלולה בתור׳ ה׳ המאירה ואמר בן חכם ישמח אב וגו׳ מה נמלצו לחיך דברי שלמה המלך עה״ שדקדק דבריו כי בחכם אמ׳ בן חכם ובכסיל לקח אדם גם בחכם אב בלא כנוי ובכסיל אמר בוזה אמו׃ גם צריך לשום שכל כי למה לא אמר תוגת אמו שהוא דבר בהפכו׃ או יאמר בן חכם יכבד אב׃ והענין הוא שבא לפרש ההפרש אשר בין השרידים אשר בארץ לרשעי׳ אשר בשם כסיל יכנו ואמ׳ כי החכם הצדיק מקטנותו בן חכם ישמח אב ואמר בלא כנוי לרמוז לאביו שבשמים כי הוא משמחו בלמוד התור׳ לקיי׳ מה שכתוב בה לא כן הכסיל אשר יוצא לתרבות רעה והולך אחרי יצהר וכסיל אדם שהכסילות בא בהיותו אדם זה בוזה אמו אשר ילדתו ואינו

שומע

מ״ז באיכה רבתי מציכו מקש׳ סלוקן של צדיקים

פ׳ דרך עצל כמשוכ׳ חדק והכמשכים׃

שומע בקולה לכן לומר שמו כבמוי בלועזי כי הפסוק שלומר וכן בכיל תוגת
למי הוא מדבר בהיותו קטן הוא תוגת שמו • ממנו זה הוא כוזה לותה ולמ
לולת שמחה עם מה שלמרו חזל לתרץ תרי קראי בפסוק אחד לומ׳ לשמחה
מה זו עושה • וע׳ לומר ושבח אמי את השמחה כאן שמחה על מנוה כלן
שמחה שלישה על מנוה שהיא הולדת ועליהב לומר לשחוק לומרתי מהולל
לכן לומר לולת שמחה לחסר לב ולים תבונה ייסר לכת בשמח׳ כי הוא הולך
בשמחה על מנוה וכורח מן העבירה וזה הפר מחשבות רעות בלין קוד ר״ל
היל התורה שהיל קול ה׳ לירילין ממנס וברב יועלים דברים קה תורה גוזרת
לותם לשר נתנה ברוב יועלים שנת יען עם מהם כפי חזל וברב יועל ס
שהדברים היקרים הם טובים בעיני אלהים ואדם ורובם יהיו יועלים לעשות
לותם תקוס ותקיים לותם כי בוה יהיה שמחה לנים זה הק״בה כמענה פיו
שברח את העולם ולומר יהי אור כין שהם הולכים בלור התור כמו שדרשו
חזל ודבר בעתו מה טוב דהייגו וירא אלהים כי טוב • ועתה פירש הכתוב
שישמח ה״בה כמעשה פיו וגם ישמח כדבר בעתו מה טוב שלומר וירא שלהים
כי טוב כי זה גודם על זה ולפי הפשט יומר שמחה לנים הנדיק כמעשה פיו
הוא למוד התורה וגם בקיום המנות כשבא לידו דבר זהו שלומ׳ ודבר בעתו
מיקיים לותו תבף בעתו מה טוב מה רב טובו על דרך מה רב טובך • ולומר
עוד לרח חיים למעלה למשכיל הנה הרב בעל העקידה שער קלו פיר שני
פירושים נחמדים עיין עלין • והברחה לפי כוונתנו מורה היות עיקר טובת
הנדיקים לאחר המו׳ובה העולם הם כמו לרח וכן נקט קרח לרח ולא לומר
דרך לרמוז דבר זה והוא שלומר שלמה המלך עה לרח חיי לרח הוא הנ״ל
למה כי החיים הם למעלה למשכיל ובוה העולם הם קודלים יקורים לנקות
השמות והוא שלומר למען קור מעשול הוא מעה בוה העולם כלומר שמשפיל
עלמו • או יומר כיכל חיי המשכיל הוא היות עולה בשמתו למעלה למקום
שחובבה למען קור מעשול מעה רובה לומר שלא תרד בשמתם למעה לארץ
כמו שחמ׳ומי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורד׳
היא למעה לארץ יומר מי שהוא יודע ומשכיל ירחה ויבחר בין טוב לרע
במה שירחה הוא רוח בני האדם העולה היא מעמה למעלה כי רוח בני
אדם כעשה עיקר במעשיה לעלות למעלה לא כן רוח הבהמה אשר מתלוה
ותמיד היא יורדת למעה לארץ כדברים החומרים יומר ורחיתי בהקדמה ג׳
שומרתי כי רוח בני האדם נוטה היא מעמה לעלות במעשיה הטובים
למעלה כי לין טוב מאשר ישמח האד׳ במעשיו כי ודאי אם הוא שמח כמעשיו
מורה היותם טובים וכוחים כי רוחו רוצה׳ נוקף בו ושמח למה כי הוא ר״ל
הטוב הנו׳ חלקו מנד רוחו הקדוש כנו׳ בלופני שמי שהוא יודע ירח הדברים
בעין בעה׳ בדליות המוכרות והוא יותר טוב ונלות כי מי ומי יביאנו לרחות

מה מיהים לחרון הרי מכל הנו' כי המיתה לצדיקים הנלה להם מוב עצמם
לעזוב לל מקומם לאור חומבו ודי כוה לעניו הקודש: רק מה שרלוי לקוין
ולבכות הוא מהנזק הממנך לנו בפטירתם בחיי בחיות ומם עקרות: הה'
כי בהיותם הצדיקים ולבמי מעשה בעולם הם מדריכים לת העם לת הדרך
לאור ילכו בה ומלמדים לותם לת המעשה לאשר יעשון ולת פיהם לחת:
ועוד מיבה אמית כי הם כתרים לבני הפורענות שלא תבוא לעולם כידוע:
וכ'בחיות שלקחם הפייטן ואמר בפי גודרי גדר הוא הבחינה הרחמנית
לאור זכרנו: וכנגד האמית לאמר נותתו מפיבי חמה וע"כ מכל לומ' שתקנו
ג'ימים לבכיות להקבר כנגד שתי בחיות שלנו כנגד מה שהם מפיבי חמה
נריך בכי ומנקה: וכנגד מה שהם גודרי גדר ומדריכים לת העם נריך
ו'להקבר כי ההקבר הוא קבור חכמתו ומעשיו הטובים ולהיות שזוכת היא
העקרית כי בה כלולה חברתה לכן לקחה הפייטן תחלה כי בהיותם
גודרי גדר הן הם מפיבי החמה ובהכנר הצדיקים שהיו גודרי גדר ומדריכים
פרונים וחמה בלה: והנה בעל העקי' כי שאר ע"ם כי ענין ר'עש לבקשתנו הז'
כול'להקבר לרמוז מש ובזה נבין בענין בטיר מפה שלום ויתמו ימי בכי מכל
מפה לרמוז שתי בחיות הנו' שהיו בוכים ומתאבלים עליהם בני ישרלל ולאמר
שבבר תמו להיות כי נשאר ממלא מקום משה לדוכמו עה"ב וכנגד שלח לאמר
ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי ממך משה לת ידיו עליו וכנגד הבחינה
הלחרת לאמר ושמעו לליו בני ישרלל ויעשו כאשר צוה ה' לת משה ובזה
מתקמן להשיב חמתו מהשתית הרי נתקנו השתי בחיות קנת הן לומת כי לא
רלו זה כרלי זה כשלומות השתי בחיות וזה ולא קם נביא עוד בישרלל לאור
ידעו ה'בבולה הרי הבחינה הלחרת וגם כנגד הבחינה השנית שהיה מפיב
חמה ידעו ה' כניס שלקחם שהיה נושא פנין שלו להשיב תבף בעצמו וחמתו
מעליך ועת מי יוכיח רלי' לדברינו בענין מפיב חמה לכל שלותי' המופתים
וכו'לאור עשה לברעה והביל לת ישרלל מהשעבוד וכמה דברים לאור הגדיל
לעשות שלא שלקח הקפוק הגדולה היה יניחת מנרים וכנגד הבחינה הב'
היה ענין התור לאמ ולכל היד החוק היה התור'כאשר דרשו חזל ולכל המורא
הגדול וכו'כאומן שהן לאמת לא היה יהושע כמשה כלאור לאמכם לאם היה
קנת נחמ' לאור בעבור תמו ימי בכיות ולכל' זה הענין כדאותו מצלמו בענין
שיהיו כהלקח של השדים שו'קם ושקי המה הולכים הלוך ודבר הלך ודבר
כי לא מביך גדפל מפומייהו כהליכתם והנה דבר אבר לא ושובי לא כי רלוי
להבין כי לא דבר אבר ושובי אם שתי דברים הלא דבר הוא לומה היו שמים ולא
הם דבר לאחר לאה בכל הפעמים ובחילות שונות גם נריך להבין למה ברבב
לקח לאחר ובשובי היו דברים כי כן בחיב ושובי לא גם נמה סוביר לא לא
מתיבשמים הולך רבב ושובי לא גם נבין בנעקת הלישעה מלכי מלכי ושו' למה

הפסוק כתיבת ישראל שלמר רכב ישראל ופרעו כי הוא רכב ופרעי ישראל רכב ומוקי ישראל גם נכון קושית חז"ל כמה שלומר ויקרעם לב' קרעי ממש מנין ויקרעם תיבי יודע שסם שמים למ' עם לרומנו יתורגו כל ש' הדקדוקים כי בפטירת נדיק ים אלהים כאלו זל היו הסתי בחיות הנו' חכרון תורה לשר כנגדה למר רכב שם עש התורה כדכתיב רכב אלהים וכו' ומוקי שם ככגד מה שהיה מניל ליזרעל כמו שהמוקים מניאים את כעליהם במלחמה וכמו שפירש המתרגם רטב להו ליזרעל בגלותי וכו' ועל למר רכב שם ומוקי שם לרמוז כי שם שני בחיות בכח' שלר ספרילו כין מכיהם שם ויפרילו בין מכיהם ועל נעשה לבי לבי שני פעמים גם כן למר רכב ישראל ופרעו והפסוק תיבת ישראל לרמוז שהם שתי בחיות גם לקח בעניו הסוס לשון הבי' כי כבלי עתהיה מניל סוסים ולקח רכב שם לרמוז על התורה לכן כתיב רכב אלהים וכמו כן נעשה שיעש היה על חכרון השתי בחיות הנוכרות לשר עליהם למר רכב ישראל ופרעו ונוכל לומר כי אלישע קרא בגדיו משוט רבים שהם למנים כלומר לשתי בחיות הנוכרו עשה קרעים שתי קריעות כי היה לו לי"ב בקריעה אחד אלא רמז מה שלמרתי והנה חזל תרגו כעניו אחר אלא מלמה שקרעים ועומדים למנים לעולם זה וזה מלויק כפסוק כי לפי דרכם זל הוא למי קדעים למנים לומר למנים הוא רמז מה שלמרתי לשתי בחיות קשות לשר בישבו כפרירתו עשה קרעים כלומר למר המשורר עש שתי בחיות אלו הנמשלות כנדיק בחיים חייתו שר עליהם רצוי לבכות בעת פטירתו כמו שלמרתי ודוד העש למ' צדיק כתמר יפרח כלבנון ישגא כתולי בבית ה' וכו' הנה לקח ב' בחיות הנוכרו כמה שהמשיל את הנדיק לתמר העשם פירות ומוניל פרח כן הנדיק הוא מוניל תלמידי הרב ומלמד את העם להשיל גם נדיק כתמר יפרח וכנגד הבחיות הב' שהוא מגן על הדור כמה שמתפלל על כל נרה שלא תבח על הבנו' למ' כלדו בלבנון כמו שהלרו גושו מחליף כן הנדיק הזה כלדו בלבנון ישגא כתולי בבית ה' וכו' הא כינר שבוכותו מוניל מחרים כיונא בו שהם שתולים בבית ה' ושמי' פרח זה שלמר כמקרות שלסיבו יפריחו ועוד יכוון בחיבה בתוספת סוכה להיותם לשנים והעמים יהיו ודעתם דעת זקני תורה שכל זמן שמוקי' כתוספת עליה להניל כי יש"ר ה' שיסיו הם מגידי לחתי' בפופן שכל זה הוא תועלת הנדיק כלמר וכזה נכון מלמ' חזל קטן הכמו' ורב החיות בקפרי כפקו' הן קרבו ימיך כיון שמת משה היה יהושע בוכה ומועק ומתאבל עליו ימים רבים עד שלמר לו הבה עד מתי אתה מתאבל והולך וכי לך בלבד מת והלא לי מת שמיום שמת לאבל לפני שלמר ויקרא ה' אלהים ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרחה ולגלח עור אלא שהוא מובטח לעש שלמר וילמד ה' אל משה הרך שוכב עם לבותיך וקס. והנה זה המ' קשה הסבבה מאד לשר רצוי לשובר רשוכה

פסוק נדיק כתמר יפרח וכנמצים.

אזל וכי לך לבד מת והלא לי מת

מה שנתקנו הרמ"ע מפני מה רמיז מכיון שמקרן ה' המדבר מחדר
בית המקדש • גם כונת ילך עוד הלך שהוא מובטח וכו' ברמה רמיז לו הכתוב
ומייכות בלב וכל זה בונע להכנת המלאך ולהדקדק עוד ועל פי דרכיהו נתרץ
הכל דברמה תנחומין אל הבל נתתו הקב"ה כי ילדרכה מכאן ואילך ותלכל
יותר ויותר גם מה כונת לו וכי לך בלבד דתיבת כלבב מיותרת • עוד הוכיח
שמת משה כי הילל כשמת משה היה יהושע וכו' והנה שמעתי ענין כזה משם
הרב כמהר"ר ישראל די קוריאל זלה"ה ברמיז הפסוק משה הר הבינו מפ' ויקרא וגומ' כי
הוא מובן עם משל במקו' לחר שלש היה משה נכנס לגוי לא היה נחרב ב"ה
בלופן שמתתו גרמה חורבנו וזש"ב וכי לך לכבדך מת והלא לי מת ממש שמת
לכל לפני ר"ל הוא ידוע לפני הכל הדוק ואני אומר על פי דרכו כונת תומ'
ולא עו"ב לא די שהוא גרם חרבנו כלומר הלא גדולה מזכי בחייו ג"כ תלה
בו שהוא מובטח לעה"ב שהוא מכה ג' את ישר כמשל במאמר לחר זה כי לקו'
והכיון רמיה מפ' ויזכור ימי עולם משה עמו וזה המאמ' דורש לאותה הפסיק
הכיון רמיה הנך מוכח עם לבושיך וקם שמכון רמו לתחית המתים מן התורה
כנודע והוא נכון עפ"ה דרב ז"ל שהכל דבה ר' וגם מלויק שה"ב נזכר בע"ה כל הפ'
תיבת וקם שלש רמיזות מהיותו מוכח עם לבושיו הקדושי למה הניח תיבת
וקם • למען הגדלה לע"ל והוא מקושר עם דרשתו כי מיתת הצדיקים היא
קשה לפתי בחיבת הנו' לפני היה קשה כפלים מחדבן כית המקדש שלש
בו הלך בחינה לחת שהיה מכפר על בני ישראל • למען הכאיבה הפנית
שהוא למוד התורה לפני מלמדים לת העם לת הדרך לפני יעבדה לא שייך
בבית המקדש ולכן לפני בעל המאמר כיון שמת משה ירמז כמה שמוש כיון
שמת משה הלך לפני כשמת כי לא המתין והשעבדות והסעוק עד לחר
מיתתו הלא היון שיך ע"י מיתתו במה שלמר לו הקב"ה הן קרבו ימיך ותכף נעק
וכבה • ועל כן תפק בעה"ב כזה הפסוק שלש הבכיה היתה לחר מיתתו מה
שייכות יש לו כה ומש ומתלבל עליו ימים רבים ותו לחר מיתתו הכה הקב"ה
לומר לו עד מתי לתה מתלבל והולך ר"ל כן לומת שלש היות יכול להתלבל
הרעות לו כדמי הוא ובלוז שתתלבל • למען לתה בשר ודם היום בכן ומחר
בקבר וזה הלבלות הוא לרוך וגם וכי לך לכבדך מת שסיף הבחינה הם שהיה
רבך והלא לי מת ירמז בבחינה השנית שהיה מגן על הדור וזהו ממש ענין
בית המקדש שהיה מכפר ולכן הכיון רמיה שלומר ויקרא ה' אלהים לבכי
ולמקפד דמיירי בחרבן בית המקדש כי זאת הבחינה היתה כמשה וגם מכיון
רמיה מק"ש שלש בחרבן בית המקדש שלש יש הלך בחינה לחת קרוי לבכי
כל שכן כפטירת קדיק כזה שהוא כפלים מחרבן בית המקדש כמ"ש במאמר
שהגעתי ובמה שלמר לכל לפני ירמז לשתי כוונות הא' היא מה שלמר כי
החכל לא שייך הלך לי • ועוד כונה לחרת עם מה שלמרו חז"ל וכי היכי כתיב
לפני

לפני קודשא בריך הוא והא כתיב עוז וחדוה במקומו כוף המאמר שאני
חרבן בית המקדש דאפי' מלאכי וכו' עיין בילקוט בירמיה על בטול תורה
וכו' וז"ש שמיום שמת אבל לפני כבי' שנאמר ויקרא עם שעוז וחדוה במקומו
אם כן אינו נתון לך להתאבל ולא עוד אלא שיש לך לשמוח שהוא מובטח
לע"הב שבחיים חייתו הבטיחוהו שנאמר הנך שוכב וכו' : ולפי פירוש הרב
כמהר"ר ישראל די קורי"אל ז"להה אפרש שתי כונות אשר הביא מפסוק ויקרא
הא' שדייק בפסוק שלא הזכיר בו אבל כי האבל אינו דבר חדש שמיום שמת
משה היה · גם דייק אומרו לבכי בל"מד שקרא לבכי הידוע מיום מיתת משה
והוא דרך אחר · גם מדוקדק לפי דרכו שאומר שמיום שמת כי לא גרמה
המיתה שאם היתה מיתתו באי"ל היה אבל כנז"ל · אמנם היות היום ההוא
קודם כניסתו לארץ גרם שאבל לפני · ולפי דרושי הוא מיושב המאמר כאשר
פירשתי והוא היות פטירת הצדיק קשה לשתי בחינו' הנזכרות אשר עליהם
נראה שהיה מקונן דוד בפטירת שאול ויהונתן ואמר ויקונן דוד את הקינה
הזאת כי מלבד ההספד והקנות אשר ספר למעלה שעשו על עם ה' קינן דוד
הקינה הזאת המיוחדת אל גדולי הדור כמות ופי' על שאול ועל יהונתן ולא
כללם ואמר על שאול ויהונתן לרמוז כי הקינ' הזאת ראוי שיקוננה על כל
אחד מהם לבד וז"ש על שאול לבד ועל יהונתן לבד ראויה הקינה הזאת כי
היה בנו צדיק כמוהו או יאמר על יהונתן בנו כי לא תחשבו שעשה הספד
יותר ליהונתן להיות אהובו משאול לכן אמר ועל יהונתן בנו כשו היה בזאת
הבחינה בנו נוטה אל דבריו כי לא חס אלא לצדקותם · או יאמר ויקונן את
וכו' כי להיות שלמטה בזאת הקינה בסוף דבריו אומר צר לי עליך יהונתן
וכו' לכן אמר כי הקינה הזאת הנד תחלתה היתה על שאול ועל יהונתן בנו
שניהם יחד ויאמר ללמד את בני יהודה קשת הנה הוא בוכה אל הבחינה
הא' שאמרנו שכיון שמת צדיק בזה שהי' מגין על הדור בזכותו בדרך השגח'
הנה כעת צריך שילמדו להיות בעלי קשתות ואפילו זה צריך זכות כי הנה
כתובה על ספר הישר ועשית הישר והטוב באופן שבכלל הקינה היה זה
ורוצה לומר כי תאמר נקל הוא ללמד את בני יהודה קשת זו אינה נחמה כי
הנה כתובה על ספר הישר כאמור · וכנגד הבחינה השנית אמר הצבי יש'
כי מי שהיה צבי ותפארת ישראל מדריכם ומלמדם על במותיך הוא חלל
איך נפלו גבורים הם הגבורים בתורה וכנגד זאת הבחינה אמר אל תגידו
וכו' · וכנגד הבחינה הא' שהיה מגין על הדור אמר אל תבשרו כי זו היא בשור'
רעה אל תבשרו בחוצות אשקלון כי בזאת הבשורה שהיה מגן תשמחנ בנות
פלשחים כי הם היו הלוחמים תמיד עם ישראל · אמנם בענין השני היא
ההגדה שחסר גדול הדור המלמד לאדם דעת ומדריכם פן תעלוזנה בנות
הערלים הוא כולל הע"א הטמאים הכופרים בתורה ולכן אמר הרי בגלבוע

ויקונן דוד והנאשבים·

על טל ומל מטר לרמוז הנמי בחיבות כנגד התור' למר על טל הוא טל תורה
כדכתיב כי טל אורות אכו' וכנגד הבחיבה לשר היה מגן וכלם חיי בזכותו
למר ומל מטר כי המטר הוא המחיה לעולם כן היה שמואל ויהונתן ' ועל
שני בחיבות אלו למר כי שם נגעל מגן גבורים הוא שמואל בזכות תורתו '
ולכן למר נגעל כי נתעב בעיני ' וגם כנגד הבחיבה שהיה מגין בזכותו ומציב
חמה מעל יח למ מגן שמואל בזכותו בלי מציח בשמן ר"ל אפי שלא נר בבחיב'
שהיה מלך מפוח מלחמה המגן שלו היה בזכותו הגדול לבד בלופן שמצאנו
דאיכו כי כל הכלב והבכי ולנקה לשר לאו עושים בפטירת הצדיק מן העולם
אילו מצד עצמו כי הוא הולך אל המפוחה ואל הנחלה כמו שלומר הפייטן
שעו המה למכוחות רק מצד עצמכו כי עזבו לאוחות לשם השתי בחיבות
שלמרתי וכוח לבבה אל המלמר שהצעתי ' ולבבה אל תבוכתו רחוי לעורר ר'
במלי דדרים ההוא לבבה שקשה קלוקן של צדיקים מק' תוכחות ומחרבן ב"ה
מנח ליה דהרי בחרבן ב"ה כתיב פלאים הרבה ובקלוקן של צדיקים כתיב
הפלא ופלא ואין רמיה כלל גם מה טעם ר' יצחק פקקל בדברי ההוא לבבה
דלמר ברוך פומיה ' וגם למה ברכו הוא יותר מהלריות העומדי' שם ר' יוחנן
ורים לקים וכמה שהוא הוכיח לבבה כפל הוא ולפי הנראה הם היו גדולים
ממכו' גם כלמר שהוא טעם יותר זה לא יתכן כי הרי ח"ל יוחנן אלו לא
שבקתיכיה מנח הוינן דל מרגלית ' גם נכון מהו מרגלית ' גם נרוך להכין
לו' ורוח הקדש נוחת ולו' רמה ה' לת עוכי מהו כותו מלבד דקדוקי' לחרים
לשר כבין בלילורכו בתחלת המלמר ולילי מחריך בקושיות '

הביאור הוא עם מה שלמ' כי פטירת הצדיק קשה לב' בחיבו' המו' בדרוש'
לשר כיון בהם בע"ה כדנפרש ולמ' כך דלמך ר' יוכי מן מלחיה הכה
כפר למו שהיה מן מלחיה עושה הנעה למה שהיה ההוא בכא רוצ למפתח
עליה כי הוא היה מכיר במדותיו ובשבחיו למפרש בקהל יותר מרבי יוחנן
ורים לקים ולכן הי' הוא רוצה לדבר בפניהם ובודאי היה תמיד ועמהן וגם
בע"ה בעת למיעל ולמפתח כי היה עושה תמועה כדי שיתנו לו רשות לדבר
ולא עלה בפעם ר' לדרוש ור' יצחק חשב שלו היה מתגלה להיותו זקן יותר
מהם לכ"ש לו קדש שלין לדרשותיה דלוריותיה ירצה לעפי שלתה זקן כוף פוף
הם גדולים ממך בתור' לת פתח פומך כי הוא לא דק בתמועה שעשה לעלות
שהוה בעניה ולכן לא למר לת בעי למיעל ולמפתח פומך לומנם ר' יוחנן עה"
דקדק בעל' ולמ' שבקוניה להוא גברא קב דיעול ולשבח בלתריה וכיון לב'
בחיבות ר' שהוא זקן יעוד דהוא לתריה ויודע בשבחיו לכל ויפתכן '
לדקדק בלו' דלישעל ולכן פתח ולמר קשה קלוקן של צדיקים מק' תוכחות הוא
רמז לכח יכה הל' שלמ' כי כמו שהתוכחות הין להדריך לת העם יותר ויותר
הם הצדיקים מדריכים ומלמדים לת הדרך ומחרבן ב"ה שהיה מכפר על בני

ישראל ומקלק חמה מצל ישראל יותר הם נדיקים מהיכי חמה והכי איתא רמאה
עצומה לדבריו כי כתוכחות כתיב והפלא ה' וגומ' ובחרבן כ"ה כתיב ותרד
פלאים וכענין פטירת החכמים ממר הנני יוכיח להפלא העם הזה הפלא
ופלא כי הנה הוא דקדק בפסו' דה"ג הנני יוכיח להפליא את העם הזה
פלא ופלא מלי הפלא הנה כונת הפ' כי יוכיח להפליא יותר על הפלא שהוא
הק' תוכחות דכתיב והפלא וזה הוא בחו' הפלא יותר על חרבן כ"ה דכתיב
הפלא והוא דקדוק נכון בחו' הפלא ופלא * עוד יכול לומר מהוניח מתיבת
יוכיח שהוא תוספת על הפלאים הידועים ועתה למר וכ' למה ואבדה
חכמת כי שמא תאמר מנא לך כי תיבת הפלא ופלא הוא לפטירת החכמים
לימא דהפלא ופלא הוא רע ח"ו ואבדה חכמת חכמיו לזה נסיב ונאמ'
מזה לא יתכן כי ה"ג ותאבד חכמת מלאו ואבדה מ"ב הוא פי' למה יפליא
כי תאבדה כבר חכמת חכמיו ולכן ברכו ר' יצחק ע"ה כי להאות מהוא חסדו
ולמד מעלי כמו שאו' בגמרא כי החוסד צריך לברכו כדכתיב ומלדים יתן לת
שלתך ומ' בריך פ' ומר יהא דין גברא בריך כי ודאי והו מדם מ' מטר
לא ידעתי כו מעיקרא ואל' ר' יוחנן מלו' לא שכקתוניה מכן הוזין שמעין דת
מרגליתא בפ' הפלא ופלא ואו' רוח הקדם נוחת ואומ' עכין זה רמה ה'
לת עכיי הוא עוכי התורה כי מן עכי בעכי הדעת כי הגדול הלויב כי
כהיותכו בגלות הוא על ביטול התורה כמו שאל בילקוט כפ' יהמיה ואם לא
תשמעוה כמקתרי' תבכה כפתי עיין שם ולכן לא מ' כי גדל לויב והוא ככון'

דרוש שלישי להספר

מלא סכה שולח מלאך ה"ה אני אמרתי אלהים אתם אלו חמתינו ישראל למשה ולא חיו עושים אותו מעשה לא חיתה מלכות ולא מלאך חמות שולט בהם וכן הוא אומר והמכתב מכתב אלהים חוא חרות על הלוחות מהו חרות ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר חרות מן המלכיות ור' נחמיה אומר חירות ממלאך המות בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אמ' הב"ה אדם הראשון ציויתי אותו מצוה א כדי שיקיים נה וחשוית ו' למלאכי השרת שנאמר חן מאדם חיה כא ממנו אלו שהם עושים ומקיימים תרי"ג מצות אינו דין שהם חיים וקיימין לעולם * וכן הוא אומר וממתנה נחליאל שנהלו מחב"ה שיחיו חיים וקיימין לעולם * כיון שאמרו אלה אלהיך ישראל במות בא מות עליהם אמר הב"ה בשיטתו של אדם הראשון הלכתם שלא עמד בנסיונו שלש שעות ובט שעות נקנסה עליו מיתה אני אמרתי אלהים אתם וחלכתם אחר מדותיו של אדם הראשון אכן כאדם תמותון מהו זכא השרי' תפולו אמר ר' יהודה או כאדם או כחוה * ר"א וכא השרים תפולו אמר רבי

פנחס הכה ן בר חמא אמר להם הב"ה הפלתם עצמכם לשעבר היירתם משתמשים' ע' דוח הקדש עכשו אין אתם משתמשים' אלא ע' מלאך הוי חנה אנכי שולח מלאך לפניך:

אחר שהצדיקים ששים ושמחים לעשות רצון קונם לשבור אוכל לנפשם המשכלת ואינם הולכים אחורי גיווס כמו כן בשוב נפשם אל מקומם אשר חוצבו נתוקף להם יתרון ומעלה כי יתן להם ה' יתבר' כפעולם וישלם להם גמולם הקודם הוא מבואר היות הצדיקים והשלמים עושים עיקר מתועל' הנפש כמו שראינו רבי חנינ' בן דוקא וחבירו הדומים לו מקתפקים כמועט כמו שאמרו בגמרא כל העולם ניזון בשביל חנינה בני וחנינה בני די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת וראוי להבין כי הלקתה מידת הדין שיזונו כל העול' בזכותו והוא נודד ללחם אין ועוד נדקדק תיבת בני מיותרת כי כל ישראל בנים לה' אלא שעם הקדמתינו הוא מובן כי מאחר שהצדיקים אינ' חפצים בטוב העולם הזה שהוא בעל תכלית ובוחרים בטוב השכלי אשר אין לו קץ ותכלית שיהיה נפשם צרורה בצרור החיים לכן אמר כי ראוי שכל העולם יזונו בזכות רבי חנינ' ורבי חנינה בני ר"ל לקיבת היות בני דילו מטוב העה ז' בקב חרובים כדי שישיג טוב בב"ת מהע"ה וכן אמר שה' עה צדיק אוכל לשובע נפשו ע' הדרך ואמר גם כן כי תשב ללחום את מושל וכו' כמו שפי' הרב בעל העקי' שני דרכים האח' כי כאשר ישב האד' ללחום עם המושל הנכבד הנאמר עליו ומושל ברוחו מלובד עיר בין תבין את אשר לפניך ולא תאכל כי אם הנאות לעבודתו ית' וכו' ועוד פי' אמר בפ' ויחי עין עליו ולע"ד אומר לפי כונתינו נוטה אל פי' שאמר כי תשב פעם אחד ביובל ללחום את מושל ר"ל ללחום שני כונות האחד לשון אפילה וגם רמז במאי דנקט ללחום שאותה האכילה יהיה כמו שעושה מלחמה עם היצר הרע וצריך שיבין שני הבנות אשר לזה אמר בין תבין האחד שיראה מה שנותן לפניו שיהיה דבר התר וזוהי הבנה קלה וגם מזה יבא להבין את אשר לפניו שהוא עתיד ליתן דין וחשבון ויהיה תיבת לפניך ע"ד והלך לפניך צדקך ושמת' קכין בלועיך אם בעל נפש אתה ר"ל אני הזהרתיך באלו השתי הבנות שצריך שיהיו נגד עיניך כשתשב לאכול את מושל כנו' ובזה לא תבא לידי חטא אמנם אם תהיה בעל נפש שאתה ירא את נפשך ושמת קכין בלועך לבלתי אכול עמו אכילה גבה כלל ועיקר זש אל תתאו למטעמותיו כי לפי האמ' הוא לחם כזבי' כי המאכל המפקיד כונת הבריאה הוא בלתי זן באמת כמו שאמר הרב זל' אז יאמר כי מתחלה מראה לו מטעמים ואחר כך מביאו להאכילו לחם ואפילו אותו הלחם שיהי' באיקור זש והוא לחם כזבים: אז יאמר בכונה אחרת כי תיבת אם בעל נפש אתה חוזר למטה אם בעל נפש אתה אל תתאו למטעמותיו:

פ' כי תשב ללחום את מושל וגומ'

וגם

333

וגם הלחם אשר אתה אוכל אתם אבהו לחם כזכו׳ כי אין כיוצא בשבילו הלחם
בעצמו אלא לעבודת השם׳ וכמו כן אומר אל תיגע להעשיר ממעתי מהחכ׳
הלא אומרה שנו שאומ׳ אל תיגע להעשיר את אחרי׳ היינו יורשיו וזה מכוונתך
אדל ודי למבין דבר זה׳ ואני אומ׳ בשתי כוונות הא׳ כי יהוא הוא כי העושר
לימו בהשתדלות האדם כי בשעת העיבור אין שופה ונוכ׳לוה אמ׳ אלא יגע
הרבה להעשיר כי מכוונתך אדל עניין זה והוא כיד ה׳ העושה והכבוד מלפניו
יתברך׳ או יאמר עם הפקוק הבא אחריו ואומר ומכוונתך אדל התעוף
וכו׳ כלומר כי הדרך היותר קצר אשר יבחר הנדיק הוא אלא לעשות עיקר
מעשייני העולם הזה ועיקר תכליתו אל טוב העולם הבא כמו שהיה מזהיר
הנכיא ישעיהו הוי כל צמא לכו למים והוא ידוע כי לא בצמא למים הכתוב
מדבר כי אם בצמא לדבר ה׳׳ ורצוי להבין כפל הפקוק אלבד דקדוקים הוי כל צמא
לחרים׳ ונוכל לומר כי מדבר בשני בני אדם הא׳ אשר יש לו חשק כמו והצמאים׳
כמו מי שהוא צמא לשתות מים לזה לומר לכו למים כי המים הם בחשק׳
לאכל אשר אין לו כסף שהוא כנגד בני אדם אשר אלין להם חשק ויהיה תיבת
כסף כמו נכספה וכו׳ כמו שפי׳ הרב אברבנאל זל לזה לומר לכו שברו ואכלו
שנריך קנין דמים וכולי הלוי ועדין ואולי׳ או יאמר כי יש בני אדם מניחים
הלימוד להיותם עמי הארץ ומתביישים להרגלות חרפתם בקהל וכנגד׳ אמר
הוי כל צמא לכו למים ר״ל תביישו כי מה המים הגדול מזה הן הקטן כך
הם דברי תורה׳ ויש בני אדם לחרים שמניחים מחמת חסרון פרנסה וזש
אשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו הזהיר׳ שיפה לימוד תורה עם דרך ארץ
זטוב לחמוו בזה וגם מזה אל יגע ולדרב׳ יעשה עיקר ממה שהוא עיקר
ואמר לכו שברו ואכלו שיסברו להם לתכליתם דבר יום ביומו כלומר המן
וזש ואכלו ותכף ומיד יאכו לעבור כך התור׳ אשר אין׳ נקנית בכסף ומחים
זש ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב שהם דברי תור׳ שנקנו בהרבה
עמל ויגיעה להגות בהם יומם ולילה ולזה נקט יין וחלב כמו שאמרו חזל
מה מעמים אלו נפקלים בהקח הדעת וכו׳ או יאמר עם מה שאמרו חזל
קמיין קראי לתלמדי פקוק אחד אומר הוי כל צמא לכו למים ופקוק אח׳ אומר
לקרות צמא התיו מים כלומ׳ בתלמיד הגון הלומד לשמה לקרות צמא התיו
מים וכשחינו לשמ׳ הוי כל צמא לכו למים והכוונה בשמה דרך פשט כי הלומד
לשמה ואינו לתועלתו לשם כבוד התורה שם כן הטוב והנאות כי כיון
שלכבוד תורת ה׳ הוא דורש שתורתו תלך לחרינו כי היא הצריכה לו׳ לשכן
כשהו׳ לומד לתועלתו שהוא אלא לשמ׳ רצוי שהוא תלך לחרינו כי הוא הצריך
לה כמו שהוא ידוע המשל הידוע שאומ׳ על זה ומובן לפי דרכם זל כי להיות
כי רוב האנשי׳ בעונו׳ הוגי׳ אלא לשמה לא׳ ונאמר כי רוב ככל׳ צרי׳ שילמ׳
להם לכו למים ואע״פ שאים מ מתפתח לומד לשמה לזה לקרות צמא ולא

לומר כל זמן • ואני לומר כפ"ז ודומה להם בפקוק הזה שחניו מדבר
בעוקקים שלא לעשה ולומר להם התורה יעמוק לדם בתורה לפילו שלא
לעשה שמתוך שלא לעשה בא לעשה ולזה הוי כל זמן שהוא כנגד לותם
שהם נמלים לדת"ך לומדים להתגלות בעכיל שיקרלו רבי לומר להם לכו
למים הוכיח לותם כמשל שמשלו למים דת"ל למים שמניחים מקום גבוה
והולכים למקום שפל וגם לגב לומ"ל להם שלא יהיה שכרם כל כך כמו שהמים
הם כחנם וכמו כן לומר ולשר לין לו ככף שעושה בעכיל ממון לכו שברו
ולכלו בעה"ז לך בושת שמתוך כך תעשו לעשה שיהי' לכם יתר שלת ומעולה
וזש"ה ולכו שברו בלא ככף ר"ל בלא תועלת הככף שהוא מלי דמליך מיניה •
ובלא מחיר כי כזה יהיה יין וחלב שעכרם מרובה כן יגדל שכרכם בעה"ז
ובע"ה כי תועלת העה"ז הם הבל וריק וזש"ה למה תשקלו ככף בלא לחם על
מה שלומר והוא לחם כוזבים כי המאכל המפקיד כוכת הבריאה הוא בלתי
זן בלומת ויגיעכם בלא לשבעה ר"ל בדברי שלא נתנו לשבוע מהם רק לקיים
הנפש בגוף וזש"ה בלא לשבעה בל"ל ולא בלא שובעה • לו יאמר כי לם
היה יגיעתם לדבר ההכרחי היה טוב ונאות רק שכל יגיעתם למותרות
שאינם שביעים וזש"ה ויגיעכם בלא לשובעה ר"ל בעכיל שלא יש לשבוע ואינו
רלוי כי לא נכר' הלדם לעשות עיקר מהטפל שהם הט' בות הומנו ומניחים
חיי עולם לכ"ל שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם שהוא תועלת הנפש
ואמר שמעו שמוע אלי לודיעם הספרם גדול והתועלת כמה שהוא מזהירם
ומלמדם להועיל מהדרך לשר הם הולכים בו כי הם יגיעים הרבה לדבוק
לוכות ולדרוך בכיות לתועלת מעט ואינו אלא תועלת מדומה כמו שאמר
ויגיעכם בלא לשובעה כלומר ומה שהוא מלמדם ומדריכם בדרך ישר ונקל
למצא לותו בשמיעה לבד זש"ה שמעו שמוע אלי ואכלו אלא שמיעה אלי ואכלו
טוב בעה"ז מפרותיו והקרן קיימת זש"ה ותתענג בדשן נפשכם וכל זה דבר
בכחי' הי' כשלא לעשה כלשר רמז בלו שמוע אלי ואכלו טוב שהוא לבחינת
ההכילה לאחרי זאת לאמר שיטו לזכם בדבר גדול מזה זש"ה הטו לוכיכם ולכו
אלי לעש"ה והשמיעה תהיה לחיות הנפש זש"ה שמעו ותחי נפשכם ובזה יגדל
מאד מאד שכרכם ולכרתה לכם כרית עולם חסדי דוד הנאמנים שלא לעשה
פנייה אלא בהלמות גמורה הרי מגיעו עכיני העה"ז הבל וריק וכמו שאמר
ויגיעכם בלא לשבעה שהנדיקים לוכים שבעים מטובי הנאות העה"ז ובזה
יש להם גדול בעולם שכולו טוב עולם שכולו ארוך וכן אמר שה"ע עה עניין זה
בדמותו בכפר קהלת כי מה יותר לאכם מן העכיל וגו' יאמר מכוון לפי
דרושנו כי הנדיקים אשר בשם אכם יכנו עושים עיקר מעניני העה"ב אלא
כמו כן יהיה להם יתרון שם ואמר כי מה ע"ל מה רב טובך כי מה יותר לאכם
מן העכיל ר"ל מצד העכיל שהוא ה"ה שנקרא מלך זקן ועכיל או הרצע

כי מה יותר לאכם וגו' והבאשים.

335

אשר הולך בתאות העה"ז שהוא כסיל ואמר שמלבד המעלות אשר לחכם
היינו צדיק מצד עצמו מה רב טובו מן הכסיל למה שהו' נטה ש דברי יצהט
אשר נקרא ילד מסכן וחכם היינו עני לפי שאינו מראה התועלת לעין וזה
החכם אינו נוטה אזן לדעת כי אם אל דברי העני יצהט זש מה לעני יודע
וכל זה להלך נגד החיים הנצחיי' חיי העה"ב והוא שמכיר ויודע שמה שאומ'
לו היצהר שמראה לו הטוב לעין ואו' לו טוב מרא' עינים מהלך נפש ר"ל טוב
תשמע לעצתי שאני מראה לך לעינים הטוב מהלך אחר הנפש הנה החכם
הלז מכיר שגם זה הבל כל זה המראה עינים כי טובות העה"ז הבל המה
ואדרבה הם רעות רוח שברון הרוח המשכלת: או יאמר לפי הפשט כי מה
יותר כי לפי הנרא' אין ראוי שיהיה יתרון לחכם מן הכסיל בבחינה א' והוא
מה לעני היינו הכסיל הנזכ' שהוא עני הדעת לעשות להלך נגד החיים חיי
העה"ב מאחר שהסברא נותנת שילך אחר יצהר כי טוב מראה עינים מהלך
נפש אם כן אין לו עונש לכסיל הלז ולא יתרון לחכם אמ' שגם זה הבל ורעות
רוח למה כי ביד האדם הוא להנצל מה יצהר וזש מה שהיתה ר"ל מה שהיתה
הכונה בו בתחילת הבריאה ביצהר כבר נקרא שמו שהב"ה קראו כדי שיוכר
מעלת האדם כשהוא צדיק יותר ממלאכי השרת מפני שהוא יש לו יצהר זש
ונודע בעולם אשר הוא אדם עד האדם הגדול ובזה ח"ו אם לא ישמור נפשו
אוי לו כי לא יוכל לדון עם שתקיף ממנו יתברך שמו מ"מה ב"ה למה שהתקיף
ממנו ומעצמו ובידו להכניע את יצהר ולזה קרי וכתיב קרינן שתקיף שרומז
שהוא עתיד ליתן דין לפניו ית' שהוא תקיף בעל הי כולת כולם וכתי' שהתקיף
שנותן טעם למה לא יוכל לדין שהתוקף להכניע יצהר הוא ממנו כאמו' ועתה
מפרש למה לא יוכל לדין עמו יתברך שיאמר לו כי יש דברים הרבה בראתי
מרבים הבל בהמות וחיות שהולכים אחר הבלי העה"ז מה יותר לאדם ודאי
צריך שיהי' לאדם יתרון עליהם או יאמר כי כנותן טעם למה ברא יצהר אמר
כי מלבד יצהר יש דברים הרבה מכריעים רבים מסייעים את האדם ללכת
אחר ההבל ובזה אדרבא מה יותר עד מה רב טובך מה יתרון רב לאד' בהם
שנודע אשר הוא אדם כנזכר או יאמ' דרך הלצה כי יש דברים הרבה כי מאחר
שאמר שטובות העה"ז הם הבל ורעות רוח אם כן נמשך כי כל מה שיהיה
לו דברים הרבה מעניני העולם הזה מרבים הבל וריק כי מה יתרון
הם לאדם ועתה פירש יותר דבריו כי טובות העולם הזה הם הבל ואמר
כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים חיתו כי לפעמים מה שיראה אליו
שהוא טוב הוא רע ועוד שהוא בזמן קצר זה שאמר מספר ימי חיי הבלו כי
אנשי שהם חיי הבלו הם ימי מספר וקצרות ועוד מלבד שהם מספר ימי חיי
הבלו אם לא יתנהג כראוי ויעשם כצל עובר כצילו של עוף שהוא עוב' וצילו
עמו כי מאחר שהלך אחר הבל מי יגיד לאדם מה יהיה אחריו תחת השמש

כי

כי כשהאדם הוא צדיק יאמר אחריו מת צדיק זה פנה הודה מן העול' ויגידו
שמי' צדקו לא כן הרשעים שאין מגיד אחריהם אחרי מטתם אלא הם כמו קש
אשר תדפנו רוח או ירצה כי מי יודע ר"ל מי יכול לידע ולהבין מה טוב לאד'
בחייו כדי שיהיו ימי חייו מספר ימי חיי הבלו שיהיו ימי מספר ולא יהיו ח"ו
שבמספר ימים אל יבואו כשאינם בעבודתו יתברך ויעשם כצל אשר מגין על
האדם משרב ושמש מי ומי יודע דבר זה למה אין יודע אשר מי יגיד לאר' מה
יהיה אחריו מכל הטובות הזמניות אשר תחת השמש אם ישאר לו ממון אם
לאו ויהיה לפי דרך זה כמשך לפסוק הקודם אליו כי יש דברים הרבה מרבים
הבל ופי' מה הם הדברים שאומר כי מי יודע וכו' והם טענות להפטר מן
הדין במה שאומר אשר מי יגיד וכו' וכל אלו הדברים הם הבל כי מה יתרון
לאדם בעין שכלו אשר נתן לו ה' לדעת הדברים אשר הם תועלת נפשו וכמו
שאומר טוב שם ר"ל שיקנה האדם במעשיו הטובים שם טוב משמן טוב שהם
תועלות העולם הזה שהוא השמן שמושחים המלכים למה שהמעשים טובים
מועילים אף לאחרי מותו לא כן תענוגי העה"ז ז"ש ויום המות מיום הולדו והנה
חז"ל דרשו אלו השני פסוקים בכונה אחרת וז"ל המאמר כי מי יודע מה טוב
לאדם בחיים אמר רבי פנחס הואיל והבל הם ימיו של אדם ומספר הם וכצל
הם מה הנאה יש לו בחיים אלא יתעסק בדברי תורה שכולם חיים אשר מי
יגיד לאדם וכו' אמר שלמה אני אגיד לך מה טוב מכולם טוב שם משמן טוב
וראוי לעורר במאמר ראשונה מה הקשה רבי פנחס בפסוק שאומר הואיל
והבל וכו' כי אדרבא אני אומר שזו היא כונת הפסוק מה הנאה יש לאדם
בחיים שהם הבל ומעפר וצל כדברי רבי פנחס ולמה עוקר דבריו ואו' אלא
יתעסק בדברי תור' שכולן חיים וגם מה כונת או' שכולם חיים יאמ' יתעסק
בדברי תורה שהם חיים וגם למה נקט דברי תורה ולא אמר יתעסק בתורה
הלא דבר הוא גם קשה היכא רמיזא דברי רבי ירמיה שהוא מדבר בדברי
תורה ומאי דריש בסיפיה דקרא אשר מי יגיד אמר שלמה וכו' והביאו הוא
כי הנה ר' ירמיה ע"ה הקשה קושיא עצומה אשר רמזה בתחלת דבריו שאם
כונת הפ' כפי פשטו שאומר כי מה טוב לאדם בחיי העול' הזה ובא להבל
א"כ מה אומר כי מי יודע וכי ידיעה גדולה צריך איש בער לא ידע דבר כזה
שמאחר שהם רואים שהבל ימי האדם ומספר וצל א"כ מה הנאה יש לו בחיים
ומי לא ידע בכל אלה וז"ש שאמר רבי פנחס בתחילת דבריו הואיל והבל הם
ימיו של אדם וכו' מה הנא' יש לו בחיים וכיצד אומ' ומי יודע וגם קושי' אחרת
כי לו הונח שיעלה בדעת שכונת שלמה לומר כי לאו כולי עלמא ידעי דבר
זה תיבת בחיי' מיותרת והי"לל כי מי יודע מה טוב לאדם מספר ימי חיי הבלו
וכו' ולז"א אלא יתעסק בדברי תורה החידוש שהשמיענו שלמה ע"ה שלא יאמר
אדם למדתי תורה בילדותי למה אלמוד בזקנותי ועתה כונת הפסוק הוא כך

כי

כי מי יודע מה טוב לאדם בחיים היינו תורה דנקראת טוב לקח טוב כי עץ
חיים היא למחזיקי׳ בה הוא כונת מה שאמרו חז״ל במקום אח׳ אם למד אדם
תורה בילדותו ילמוד תורה בזקנותו כי מי יודע הזה או׳ זה יתקיים בידו ז״ש
כי מי יודע מה טוב לאד׳ בחיים בהיו׳ שימיו מועטים וכולי האי ואולי שיעקוק
בתורה וגם שלא יבחר בתורה לומר זה אלמוד וזה לא אלמוד כי מי יודע מה
טוב לו יותר ז״ש יעקוק בדברי תורה שכולן חיים ר״ל כולן הם שוים ועת׳ קיים
דבריו כי בשלמא לפי מאי דס״ד מעיקר׳ שהוא מהבל ענייני חיי העה״ז היינו
דקאמר אשר מי יגיד לאדם מה יהי׳ אחריו מטובות העה״ז אם ישאר מאומה
בידו אמנם לפי׳ זה שכונת שלמה מדבר בדברי תורה שיעקוק בכול׳ כנזכר
כיצד אומר אשר מי יגיד כי פשיטא שישאר אחריו ברכה ומה הבנתו לזה
אמרו כי שע״ה מפרש דבריו ואומר אשר מי יגיד אני אגיד לך שאם תעקוק
בדברי תורה יהיה לך שם טוב לעול׳ באופן שמצאנו ראינו שכל מה שיחסר
האדם עצמו מטובי העה״ז והנאותיו הן הוא מתוקן לחיי׳ הנצחיי׳ אחרי המות
כי יקר בעיני ה׳ המות לחסידיו כמו שפי׳ הרב בעל העקידה כי מי שהו׳ חסיד
מכיר ויודע שמה מאד יקרה המות בעיני ה׳ ולא יחשוב ימי חלדו אמ׳ ד״ה עה
דברים אז במזמור קטן הכמות ורב האיכות ה׳ רועי לא אחסר כיון בדבריו
שכיון שהוא מושגח מאתו יתברך לא יחסר כלום בין כשיהיה בשלוה בעה״ז
בין כשיסבול יסורים ופתח בענין השלוה ואמר כי אינו חושש כשיש לו שלוה
בעה״ז פן ח״ו יפסיד ע״ה כי לא כל אדם זוכה לב׳ שולחנו׳ כמו שאמ׳ שהיסורי׳
הנאה לצדיקים לז״א כי להיות לו אביר הרועים הב״ה יתברך שמו לא יחסר
בשלותו אלא זוכה לשתי שולחנות זה שאמר בנאות דשא ואמר בנאות לשון
רבים לרמוז טובי העה״ז והבא וכן על מי מנוחות ינהלני כי בזה נפשי ישובב
שאני פנוי לעקוק בתורה שהיא משיבת נפש רק אני מתפלל שינחני במעגלי
צדק למען שמו ולא ינכה מזכיותי הרי במידה טובה גם במידת הפורענות
אני שמח יותר ויותר ז״ש גם כי אלך בגיא צלמות מהצרות אני שמח כי בזה
לא אירא מה״ינהר הנקרא רע כי יצר לב האדם רע כי אתה עמדי רק אני
רוצה שיהיו יסורים של אהבה בשמא דוחה וימין מקרבת זה שא׳ שבטך ותכף
ומשענתך כי׳ המה יחד ינחומני שאומר כי לתועלתי אתה עושה כי העיקר
שאני עושה עיקר הוא החסידות ועבודת ה׳ וז״ש תערוך באלו היסורי׳ שאתה
מכה אותי שלחן נגד צוררי בגן עדן כמו שנאמר פעלת לחוסים בך נגד בני
אדם ומה שנת׳ לי בעולם הזה אני שבע ז״ש דשנת בשמן ראשי היינו המלכות
כוסי רויה׳ אך טוב וחסד היינו תורה ומעשים טוב ירדפוני כל ימי חיי ושבתי
בבית זה אני רוצה שיהיה לאורך ימים לא יפסק כי מטובות העה״ז דשנת
בשמן ראשי כוסי רויה • ובזה אבא אל המאמר שהצעתי ׃

מזמור ה׳ רועי לא אחסר

וראוי לעורר ראשונה מה דקדקו חז"ל בפסוק הפרשה שאמרו ההי"ד אני
אמרתי וגו ומה טעמו חז"ל בפסוק אני אמרתי דקאמר ההי"ד גם קשה
אומרו אלו המתינו ישראל למשה ולא עשו אותו מעשה דמה לנו מהמתנה
העיקר הוא אלו לא עשו ישראל אותו מעש' ובכללה אמר שהמתינו א"כ מאי
קאמר אלו המתינו וכו' ולא עשו כיון שהכל דבר אחד כל שכן דבכלל מאתים
מנה הוא · עוד קשה באומרו וכן הוא אומר והמבתב וכו' דהי"ל שנא' והמכת'
וכו' ומאי וכן הוא אומר דקאמר · גם צריך להבין רבי יהודה ורבי נחמיה
במאי קא מיפלגי ופנראה דמשמעות דורשין איכא בנייהו בתיבת חרות
אם הוא ממלאך המות או מהמלכיות ובתיבת חירות תרתי משמע חירות
מכל הדברים ובמאי פליגי הני תנאי · גם צריך להבין מש' בשעה שאמרו
ישראל כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע למה תולה הדבר בענין זה ולא אמר
בשעה שקבלו ישראל את התורה אמר הקב"ה אדם הראשון וכו' · גם קשה
אומרו אדם הראשון צויתי אותו מצוה אחת כדי שיקיימנה דבודאי שלא צוה
שלא לקיים גם אומרו והשויתיו למלאכי השרת והי"לל השויתיו למלאכי השרת
הוי"ו אין לה הבנה · גם קשה אומרו אלו שהן עושין ומקיימין הוא כפל ענין
במלות שונות · וגם קשה שעדיין לא עשו ולא קיימו רק שקבלו עליהם והי"לל
אלולי שקבלו עליהם תרי"ג מצות כי בשעה שאמרו כל אשר דבר וכו' עדיין
לא יש אלא קבלה בלבד · ונדקדק אומרו אינו דין שהם חיים וקיימין דהי"ל
לומר שיהיו חיים · גם קשה אומרו וכן הוא אומר וממתנה נחליאל דלא
קאמר שנאמר ומנא להו לדרוש שנחלו מה"ב להיות חיים וקיימין גם קשה
שכבר מוציא ענין זה מפסוק אני אמרתי אלהים אתם ואם בשביל שהוא פ'
של תורה ידרוש מפסוק זה ולא יביא פסוק אני אמרתי אלהים אתם דתרתי
קראי לענין אחד למה · עוד קשה אומרו כיון שאמרו אלה אלהיך ישר' במות
באמות למה שינה ממש' בתחלת המאמר אלו המתינו וכו' ולא היו עושים
אותו מעשה הרי שתלה הדבר במעשה והכא קאמר אלה אלהיך ישראל תלה
הענין באמירה · עוד קשה באומרו בשיטתו של אדם הראשון הלכתם שלא
עמד בנסיונו וכו' דמה לנו במהירות לימא שחטא גם כן נפל בדבריו הכפל
במלות שונות שאומר בשטתו של אדם הלכתם וכו' ואחר כך אומר אני אמרתי
אלהים אתם והלכתם אחר מדותיו של אדם הראשון הוא כפל ענין במלות
שונות משיטתו למדותיו · גם צריך להבין אומרו מהו וכאח' מן השרי' תפולו
שיהיה מקושר עם האמור גם כן מאי קא משני כאדם או כחוה דמאי נפקא
מנה כיון שהכל למיתה הן עומדים אם יהיה כאדם או כחוה · גם צריך
להבין מאי קאמר רבי פנחס הפלתם עצמכם וכו' היכא רמיזא ומאי קאמר
הוי הנה אנכי שולח מלאך לפניך דמאי קא טעים דקאמ' הוי כל שפן דבהא
כלקינן ונחתינן בתחלת המאמר

הביאור

337

חביאור דחזל דקדקו בפסוק הפרשה דקרמוד הנה לפני מלאך וגו' ומסי לפניך דקרמוד ה"ל הבה לפני שולח מלאך לפניך ולתרגם זה אמר ה"ד לפי ממרתי שלחים לתם תיב' לפי מיותרת וה"ל ממרתי מלהים לתם לזה אמר מלו המתינו ישראל ולא היו עושים לותו מעשה הכונה כי שתים רעו עמו ה' המהירות לטעות וכמו שאמרו חזל עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו והנה ישראל היו עמו פחזות כיקבלת התורה שהקדימו עשיה לשמיעה לשר בזה נדמו למלאכי השרת גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו וזש מלו המתינו ישראל ולא היו מסירים כל כך לחטא לא היה בשעם כ"ש וכן ולא עמו לותו מעשה לא היתה מלכו ולא מלאך המות שולט בהם והעניז היה מדה כנגד מדה כנגד קבלתשל תרי"ג מצות שמשעבדין עצמן אל התל לין רחוי מלחרים ישעבדו בהם • וכנגד הם קדמה מעשיה לשמיעה שנאמר למלאכי השרת רחוי שיהיו חיים וקיימים ועל כן הוא לומר והמכתב מכתב מלהים הוא דיק תיב' הוא דקדמ"ש היה מיותרת לכל רומז הוא אל ישראל דמלכד הפשט שהמכתב הזה מהמלהים הוא היה מוכן בשומרו מכתב מלהים כתיבת הוא רומז שמלהים הוא ישראל עד"מ לפי ממרתי מלהים לתם ומהו חירות רבי יהודה סובר דהיינו מהמלכות דמשעבדין המות כבר נלמד במכתב מלהים הוא כמו שממרתי דכותלי כהיות מלהים לא תמות • אבל מ"ש חרות על הלוחות והיינו שעבוד מלכיות • ורבי נחמיה דריש הוא בחופן לחר דהיינו שהות היתה שלש ולא לחר ותיב' חרות היינו חירות ממלאך המות ומטעם דנקט רבותא בלחרונה דהחרו ממלאך המות ריבותא טפי • ורבי יהודה טועם תיבת מלהים הוא כמור ועתה כי כיון נעשו חירות ממלאך המות ומשעבוד מלכיות וזש בשעה שישראל כל תשרדכר ה' בעם' וכשמע דהיינו מה שהקדימו עשיה לשמוע שמיבה"ד ה"ה נויתי לותו מנ"ל לכך כדי שיקיימו"שר השבתי עמו והשויתי לם"ם שנא' הן הלדם היה כל שכברת יחידי והדין נותן שלא יחטא והי' וקי' שהו"ג דרש מיתה לעצמו בעבור הגוי אלו שהן עושין ומקיימין היינו דכיון שהקדימו עשיה לשמיעה מעלה הוי עליהם שכבר הם מקיימין בשגם הם תרי"ג מצות שהכבדתי העול עליהם לילו דין שהם חיים וקיימים למד שהם כלומר הם מעצמם חיים שנדמו לעלין ולזה לא אמר שיהיו בחופן שעתה כי לפי ממרתי מלהים לתם היינו מחמת שקבלתם דכדי וממרתם כל משך דבר ה' דהיינו מה שלפי ממרתי מלהים לתם כבר לתם בזכותכם כשאתם מלהים כמ"ש הם חיים וקיימין מעצמם ולהיות כי בעניז המתנה ליכא תברא שהיה מבקשת ומכ' לפי ממרתי מלהים לתם היתי לו' שלזותו הדור שקבלו הקדימו עשיה לא יהיה מיתה ותבטת לתם תהיה דוקא לתם ולא זרעכם שבחים לפריכם ולהוציא בברה זו מו"כ שלש"ו שהם חיים וקיימין לעולם להיות מלדורי דורות

וכן הוא אומר ממתנה נחלו של דנקט קרא לשון ירושה שאינה מפסק' לעולם
וזהו רמוז בובני עליון כולכם דהיינו נחלה כבני עליון כולם דהיינו לדורי
דורות כיון שאמרו אלה אלדיך ישראל והוא רמוז בתיבת ומנחליאל והכונה
שהמהירות שהיה להם לטובה בהקדמת עשיה לשמיעה הפכו לרעה לחטא
תכף כמש' עד שהמלך במקיבו ובמקום שבר הנחלו אל דהיינו להיות באל
חיים וקיימין בא מות וגם במרום מה שנעשו אלהים להקדים עשיה לשמיעה
נהפכו שומנחליאל שנחלו אלה אלהיך ישראל ולזה נקט בעה' שאמר אלה אלהך
לדרוש תיבת ומנחליאל על אלה אלהיך בא מות עליהם אמר הב"ה בשיטתו
של אדם הראשון הלכת' דהיינו שלא עמד בנסיונו ג' שעו' מורה על מה שמהר
לחטא כן אתם במהירות עד שהמלך כאמור והלכתם אחר מדותיו היינו על
עצם העון כי שני דברים הם שנדמו לאדם הראשון במהירות והשני בחטא
כמוהו לכן במקום מה שאני אמרתי אלהים אתם כלומר שנדמתם לאלהי' ראה
ראיתי אכן כאדם שנדמתם לאדם הראשון בשיטתו ובמדותיו כנזכר תמותון
ועתה שואל מהו וכאחד השרים דבשלמא אם היה מפרש אכן כאדם תמותון
שהדמיון הוא במיתה שאם יהיו חשובים ימותו כמיתת אדם הראשון כי אלף
שנים חיה כן יאריך הוא ימים או יהיה בהכרת כאחד השרים תפולו שהוא
מיתה בנפילה אבל כפי פי' זה דכונת אכן כאדם הוא דמיון שחטאו כאדם
ותיבת תמותון הוא הגזרה שגוור עליהם שימותו א"כ מהו וכאחד השרי' תפולו
לזה פי' שיהיה המיתה או כאדם אם יזכו ואם לא יזכו יהיה כחוה דהיינו
כנקבה מורה על תשות כחם כנקבה ואז תהיה כפילה אבל רבי פנחס דריש
הפלתם עצמיכם שמקודם היו משתמשין ברוח הקדש ועתה גרעו שאמ' הנה
אנכי שולך מלאך ועתה מוטעם בעצם אומרו הנה אנכי ולא קאמר הנני לרמוז
הנה מתחלה הנה אנכי בעצמי המנהיג לכם אבל עתה שאינכם ראוי' שולח
מלאך ועת' מובן תיבת לפניך דהיינו שכבי' מקודם היו משתמשין ברוח הקדש
בעבד המוליך הפנם בפני רבו ועתה שאין להם זכות ישתמשו במלאך והיינו
תיבת לפניך דרך שימוש •

דרוש רביעי להספר

עוז והדר לבושה כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבא
ומראה להם הב"ה עד שהם בעה' מתן שכרן מהו עתיד ליתן להם
לעתיד לבא ונפשם שבעה והם ישנים אמר ר' אלעזר משל לסעודה שעשה
המלך וזימן את האורחים והראה להם מה שהם אוכלים ושותים ושבעה
נפשן וישנו להם כך הב"ה מראה להם לצדיקים עד שהם בעה' מתן שכרם
מה שהוא עתיד ליתן להם לעתיד לבא והם ישנים שנאמר כי עתה שכבתי

עז"ל עוז
והדר לבוש

ואשקוט

ואשקוט הוי בשעת סלוקן של צדיקים חב"ח מראה לחם מתן שכרן כך דמך
ר' אבהו אחוו ליה תלת עשר נהרי אפרסמון אמר לחון אליון דמן אמרו ליה
דידך אמר אלין דאנחו ואני אמרתי לריק יגעתי לתהו והבל כחי בליתי אכן
משפטי את ה':

אחר חיי העה"ז וחיי העה"ב הנה הכם מתי נרות בכית לחת הלחת
להובה וקרובה אל הכפם והלחת קרובה אל הגוף הנה הלוח
הכלבב יעשה עיקר ממה שהוא עיקר להקדי' תועלי הכפם על ת עלי הגוף
הקודם הוא מכובד היות החיים הכפמיי והגופיים כמתי נרות שוכלות וז לזו
והם רחוקות זו מזו כי הלחת להכה בתענוגות בכי מדם שדה ושדתין לנכות
בטן ולנפיל ירך ללכת לחרי הכל הכלים הכלי העה"ז כי תלוה הם לעבר
ולחריתה מהה כלענה לשר על כן למר משה לדונו עה"ב במשנה תורה כל פ' כל סמ"ג
המצוה לשה לבכי מנוך היום תשמרון • ולבה עד תבוכתו רלוי לדקדק ושנאמכים.
רלשונה למה מדבר חנינו בלשון יחיד כמה שלמר לשה לבכי מנוך וחנינו
בלשון רבים בלומרו תשמרון לעשות ובלת' וירשת'וכו' ולחר כך חוזר לדבר
בלשון יחיד וזכרת וכו' • ועוד קשה למה נקט קרא שלשה חלוקות ורביתם
ובלתם וירשתם הלא דבר הוא • גם למה למר כל המצוה ולא למר המצוה
ריבויא דכל למה • וגם לא למר כל המצות • גם נבין בסוק הבא לחריו
שלומר וזכרת לת כל הדרך וכו' • תבונה הוא עם מה שלמרנו שהזירם
לדון הנבילים יעשו עיקר ממה שהוא עיקר שהוא חיי העה"ב וזה שלמר
כל המצוה לשר לבכי מנוה היום רונה לומר ליכי בא לנוותך שתקיים מצות
ה' כי בבר לתה מצוה ועומד ממתן תורה וגם לפי זה היה מצוה להם בכל
המצות הלא שהוא מצוה להם שיהיו עבדים לה' על מנת לקבל פרס בעולם
שכלו טוב וזה תשמרון לעשו' למען תחיון חיי העה"ב ולהיות שלין יחיד יכול
לשמור כל התורה כי לפיכך הרבה להם תורה ומצות כדי שבכל לחד יחזיק
במצוה לחת לכן למר תשמרון בין כלם למען תחיון רק לבי מצוה לכל לחד
שיהיה מצותי זלת נגד עיניו שתעשו עיקר חיי העה"ב למען תחיון • למכם
תועלת העה"ז הנמשלכם לשר מתחלקי לג' חלקים והם בני חיי ומזוני לשר
ככנגד הבנים למר ורביתם • וכנגד החיים למר ובלתם שתזכו לבה הלא הוא
וכנגד מזוני למ'וירשתם לת הלרן שהיא ירושת שדות ונכסים וה יהי' בשבור
השבועה ולא בחלוף זכויותם בלופן שתיבת ורביתם וכו' חוזר לל קוף הפסו'
שלומר לשר נשבע וכו' ולכן לומ' וזכרת לת כל הדרך הנה הוא מכיל רלוי
לדברי היות תענוגי העה"ז נגדיי' כי זכור תזכור לת כל הדרך לשר הולילך
ה' לזה היות הוא בעצמו ובכבודו ולילנו זה מועט הלא זה לרבעים שנה • לו
לשר שילמר עם מה שלומרים חזל לין לדם עומד על דעת רבו עד לרבעי'
שנה וזה לרבעים ירנה כי לזה היה המספר לרבעים מלבד טענת יוס
לשנה

לעשות כמוהו בלא המקבר הזה למען עכתך לדעת וכו' ר"ל מתהיה
מורגל בעיניו ולא התעמוד מנותיו אם לא ירגיש בזה תלוי שמירתו ומזה אמר
עוד כי בעבור זאת תחכיל את הימן לשבר לא ידעו הם ולא מבותיהם להודיע
כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כלי שיעשו עיקר ממנו כי אם על כל
מוצא פי ה' יחיה האדם לחיים הנפשיים. ולפשוטו כי לזה כפלה תיבת
יחיה האדם כי רמז שהם שתי בחינות כי מה שאמר כי לא על הלחם לבדו
יחיה האדם הוא לחיי העולם הזה והמן יוכיח כי על כל מוצא פי
ה' יחיה האדם חיי העולם שהם השיקריים. לו יאמר כי לא תאמר כי זה
הוא גורם הלחם ממוצא פי ה' לזה מוצא פי ה' גורם שיחיה הלחם ורצי,
לדבר כי הרי מרבעים שנה וירעיבך ויאכילך את המן וכו' ולזה כיים דברין
ואמר וידעת עם לבבך הם שלבבות יגידו כי כאשר ייסר איש את
בנו ר"ל כמו שהאיש יסר את בנו כשמחם הוא ממש מרגיש בהכאות ורחיה
לב בזה מהוה מצטיר לזה עתה הכה הוא כיוצא בעניים קודם שיכה הוא
הוא רחמו הכה ומרו ייקר לבזון עתיד ולא אמר מיסר בהווה כן כדרכו להלהיך על
דרך עמו לנכי כדרך הוא מרגיש בעצמותיכם ויותר מהאב את בנו כי הוא
יתברך כמהוה מייקרך הוא כמדרגת ה' המשמיר אשר יצטוה היום לעשות
ועשה היום בשר ודם לא תאמר דיו לכם שיהיה בהקש לעבד אלא רחמן
יותר כלומר לכן מצוה ושמרת את מצות ה' שהיו לכלת בדרכיו בלשון הטוב
כמה שהוא טוב וכל התעצוגים אשר יתן לך כמו שלומר בפסוקים כי ה'
אלהיך מביאך וכו' עד סוף כל זה למען הקיים את הדבור אשר נשבע לאבותיך
וכי בפשוטן שעיקר מה שיעשה האדם הוא מהעשב אשר השגתו הוא בגדיי
לתעצוגי הארץ ולכך דוד המלך ע"ה מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו
מיד שאול כלה יאמר על כי דרכנו כי מי גבר יחיה כחיי העולם הבא ולא
יראה מות בעולם הזה כיקורים וכשיבוי הגוף שימלט נפשו מיד שאול כלה
שהם אדם מלך ושר שלא יראה מות כמוהו יהיה פעם לחת כיוכל.
לאמר שימלט נפשו מיד שאול כלה זה לא יתכן כי הם שתי נרות כנגד. לו
יאמר ימלט נפשו וכו' כי טוב לו עיקר הגוף בעה"ז כי הוא זמן מוגבל. וזה
ימלט נפשו מיד שאול שהוא כלה לע"ל כי גיהנם כלה והם אינם כלים לאמת
חזקל דרשו בפסוק זה על בפוק ויקרבו ימי ישראל למות אמר לו מי גבר יחיה
ולא יראה מות מי גבר כיאדם שהבילו מכבשן האש וכתיב ויגוע וימת לאברהם
מי גבר כיונח שנשטו נוחרו על גבי התיבה וכתיב כיה לא ידעתי יום
מותי מי גבר כיעקב שנתפגש עם המלאך וכתיב ויקרבו ימי ישראל וגו' עד כאן
לשון המדרש. ולכאו עד תבוהתו דלוי לעורר דשטוחה למה דרשו חכמינו
זל בפסוק זה בשלשה מבות הנזכרים ולא הניחו הפסוק כפשטו כמו שפירשנו
לעיל. לו ידרשנו בכל הקדושים מאה ולהרן וולתם. גם מה דלוי על ככה
בפסוק ויקרבו ימי ישראל למות וגו' ולא יהיה על זה בפסוק ויכל יעקב

מי גבר יחי'
ופמ"כ'ס.

מזל מי גבר
באברהם.

לנוח לת כניו ויגוע ויאסף הן למת לזה למו יכולים לומר כי הכינוי וה הפסוק
שהזכיר כו מיתה בפי׳ עד צריך לשום שכל למה ביאחק אומר וכתיב ביה
מה שאינו אומר כן בראובן וביעקב אלא וכתיב ואינו אומר וכתיב ביה׳.

חביאור לעל כי הכא לחזל הוקשה מה בלה תורתנו הקדוש להזכי׳ כאן
יסרל מה אלא הזכיר כן בתחלת הפרשה שאומ׳ חי יעקב
ויהי ימי יעקב אלא דבר הוא לכן למ׳ הלל מי גבר יחיה ול בוה הפ׳ אבן
שיהי זה כי הקטן הם זל בכל יחיה ולא ירלה מותורנו לעשות תוכת יחיה
כמין חומר לשר לא נעשם במה שפירש בפסוק כי שם לפי דרכם זל ולמר מי
גבר כלברהם יחיה ממש שכבר היה מת בכבשן האש ותחית המתים נעשה
בו זל שהניל מכבשן האש ועכו ולא ירלה מות דכתיב ויגוע וימות לברהם
וכמו כן מי גבר כיצחק שכבר הגה מת במה שפשט על גבי המזבח וכפרט
למדרש שאומר שפרחה נשמתו וחזרה אלינו וכתיב ביה לא ידעתי יום מותי
למר וכתיב ביה כי הוא בפיו הוכיר המיתה מה שאינו כן בשני לבות ויקרבו
וכו׳ וכן ויגוע וכו׳ שם דברי תורתם ובמו כן מי גבר כיעקב שכתפגש עם
המלאך לשר מעברתיו יתבר׳ שם להטו והגלגל וכתיב ויקרבו ימי ישרל למות
הרי כי בוה מתורץ שואר שם ישרל לומרו על מה שנקרא שמו שהוא כי שרית
עם אלהים ותוכל וזשה ויקרבו ימי ישרל ירלה לעבד׳ שהיה ישר׳ לין אלטון
ביום המות והוא ענין נכון ולמיתי וכן למ׳ דהעה ממתים ידך ה׳ ממתי מחלד
חלקם בחייהם וכו׳ יאמר מכוון לפי דרשנו ולבא על תכונתו לביא מפ׳ שמרני
כלישון בת עין בגל כנפך תסתירני הנה נשם מגלה בלישון בת עין כי כמו
שהלישון עם היותה אחורה והיותה קטנה שבעין היא המאירה לגדם והוא
דבר פלא מתתו ית׳ כן יסמרה וכגל כנפיו יסתירהו שיהיה לפניו תוכו ולא
ירלה לותו ואמר מפני הרשעים זו שדוני והפילוני יעשה ה׳ גם כי לויבי כנפש
כל מלב ומנפש יקיפו עלי בלופן שיהיה דבר חון מהטבע כמו הלישון בת
עין לו יאמר כי מהרשעי לינו מפחד מהם רק מהעונות הגורמי׳ שלא לויבי
הנפש זל לויבי כנפש יקיפו עלי הרשעים הנ׳ לו יאמר כי הרשעי המוכ׳ הם
לוקחי טעה להקיף עלי מלויבי כנפש שהם העונו׳ כלומ׳ לו יאמר כשהוא
יתכרך יסתירהו בגל כנפיו כל הלויבים יחשב לו כנפש לחד זל לויבי כנפש
מה יקיפו עלי ועל זה לפי לומר בפסוק מעשיהם לה׳ כי גלח גלח קום ורוכבו
רמה בים כי כולם חשבם בקום לחד ורכבו ולמר חלבמו בקרו כי הרשעים
אלו חלבמו לשר בקרו בביתם מחלב הלרן היא גרם שפיטו דברו בגלות לו
יאמר כי שו הרשעים לשר הם מקיפים עלי לומרם כי לה ות שחשלתי כמו
שהזכיר הזה פי׳ רש׳ על עון ות שבע חלבמו קברו ליפם רואים מום שבם
שהם רשעים גמורים וים להם חלב ושוב הלרן ולכן כיפו דברו בגלות לו
יאמר חלבמו קברו כי בל מיטב לשר קברו בלונרותיה׳ ביון שפיטו דברו בגלות

לשורנו

ממתים ידך ומכמשכים׳

לשורנו מכיט כו על לשורנו ולא קרוב עתה בכבודו הא כילד כי עיניה יפיתו
לנטות כארץ כלופן שכשפיו מודברו כגלו לינו מפחד מהם כי לשורנו עתה
תכף מפלטני למכם כשדמיונו כארייה יכקוף לטרוף טרף וככפיר שהנף קטן
כך יושב כמכתרים קומה ברחמיך ה' קדמה פניו ר"ל לפי מכי חייב יקוריס
מלי זה עון תקדים לייבר לי מידך שלתה רחמן וזה הכרישהו לרשע הזה
לכף חובה וזה פלטה נפשי מרשע חרבך שהוא חרבך שכו לתה דודה לת
עולמך כי יותר טוב לי היות מכתי מידך וזה ממתים ר"ל עה היתרון יותר טוב
מהמתים לרשעים הרשעים הלל ומער תחייהם הם מתים ידך ה' שלתה רחמן
מהם ועוד כ' שלהיה ממתי מחלד ר"ל כדרך העולם ולא למות מיתה משובה
ולת שלתה דוגה לעולם להם מיזה טוב שעשו בעה ולכן תגלגל חובתי עד
חייבי כמותם תן להם חלקם בחיי העה ופנוך שלתה נפנת לירחיך תמלא
בטנם וכו' ולמי כנדך לחזה פניך וכו' לו יאמר ממתים ידך ה' ר"ל לימי חפץ
להכות הרשעים השא כידי שלא כידך תדרוג לותם ויהיו ממתי מחלד כמנהג
העולם וזה יקחו חלקם בחייהם וכו' ולת לא היה טוב לך לוד שתעשה מלות
כיעור הרשעים לאר לתי כנדך לחזה פניך וכו' לאמכם לפי דרושיהו יאמר כא'
ממתי כוות הלח' שמדבר ברשעים ולאר שיגידהו מהרשעים שהם ידו שכם
רודה לת העול' וקרא לותם מתים כי מחייהם קרוחים מתים וזה ממתי מחלד
כי מהיות' בזה העולם הם מתים ולאר שיקחו חלקם בזה העולם ולהיו' שחיי
העה מתחלקת בבני חיי ומוני כנגד הבני' לאר שאכם בחיי וכנגד המוכות
ל' ופנוך תמלא בטנם וכנגד הבני' לאר ישבעו בנים וכו' לאמכם לתי חפץ יותר
בטוב העה זה לתי כנדך לחזה פניך ולתי שבע בהקיצה ושתיה שלא כהקיץ
כי מעולם לא ישמעו' מזיתין נשמי כי האי' טעם מית' והלא תמונתך ר"ל לתי
בזה מתנהג במדותיך ודומה לך לו ידבר בנדיקים והיה מתפלל דוד שיהיה
מהמתים מידו יתברך הם הנדיקי' שהם מתים מחלד מעה לבד לאר חלקם
בחיי הנצחיי' לו יר' ממתי מחלד כי הם כזה העולם מתים מחלודה שכולים
יסורים וכל חלקם בחייהם הנצחיים כלאמר וישבעו בנים שיהיו נדיקים
כמותם והבנים הכוכרי' הנחון יתרם היתר שלת שלהם לעולמים כי בזה הם
שלמה דודות על דרך לא יאומו מפיך כן להיה לתי כנדך לחזה פניך
ושבע שם בהקיץ תמונתך כי עין בעין לביט תמונתך והיה בזל כי בוכות
הקיצו מצותיך בלאמור התורה בעה' לשבע' מתמונתך וכ"ת בהקיץ היא כ"ת
בעבור והוא נכון בלופן שעיקר מה שיעשה הלדם הוא מהדברים השכליי'
וכן לאר שהע"ה יש רעה חולה ראיתי תחת השמש ר"ל כי הוא ידוע מה
שלזל ב"ה כי יש בטן שמו רעה חולה על ראו כי רעה נגד פניכם והיא
חולה מחליה לאדם שלינו מניח לאדם לבטוח ולרחות טוכה בכל עמליו
ולזה שהע"ה יש רעה חולה ולתי ראיתי לותה תחת השמש ומה היא העושר

יש רעה חולה
ופנוך בנים.

שמור ירצ"ו שיהיה העושר שמור לבעליו לרעתו מהבעליום בעצמם ילמדו לפו
שומרים לותו לרעתם כמשל שומרים בכף לבן ליום שחור ועתה פיר' ולמר
דברי בעל המעות ולמר ולכך בעל המעות הזה העושר הזה ר"ל עם היותו
קיים ותיבת הזה דייקא כענין רע שיקרה לו מקרה וענין רע והוא דרך ג'
גם כן ים דרך לחר שחעפ"י שלין לו בן והוליד בן שחומר שרוצה לשמור לבנו
לחריו ולין בידו מחומה לא מה שענין רע הנ"ו ולא הולדת בן שלא שהוא מגיד
בדעתו עכ"ו הוא ודאי לרעתו כי כשאר יגיע מכטן למו ערוס כן יעוב לבת
כשכח ומחומ"ל יעא בעמלו שילוך בידו וגם זו רעה חולה ר"ל כי שמא תלמ'
כיון שהרעה חולה היא הגורמת לין לו תקנה לחרת וגם זו רעה חולה כל
עומת שכא כן ילך ומה יתרון לו תדע לויוה דבר הוא יתרון לו שיעמול לרוח
הוא שלמות רוחו ונפשו' או ילמר ומה יתרון יהיה לו שיעמול לרוח כלי
תועלת גם ימיו בחשך יאכל וכו' או ילמ'ם רעה חולה ראיתי תחת השמש
עושר שמור לבעליו ר"ל כי ודאי עושר שהוא שמור ולינו נפנה ממנו לינו שלו
שלא לבעליו המתוקן לו כי יכין לעוזב לאחרים חילוק ודאי לרעתו הוא ולא
לטובתו: או ילמר עושר שמור לבעליו לרעתו ר"ל כי כל ימי החעה לאדם לו
יהיה עושרו שמור ולא יאבד מחומה כידו ליום טוכח גם ואבד העושר וגו'
והוליד בן ולין בידו מחומה כי אחר שאבד העושר ההוא בענין רע שהיה
עני וכראה כיום שמחתו לאבד הוליד בן ולין בידו מחומ' לשמוח ביום שמחת
לבו הרי כלל ההוא כה עת הגוף גם בשלמות נפשיי למר כאשר יגיע מכטן
ממו ערום ישוב ללכת כשכח ר"ל כשכח תכף עוזה הליכתו עד כי הולך
האדם וגו' ומחומה לא יצא מוכיח גם בעמלו שילוך בידו כי אם היה מתן
נדקה בממונו היה מוליך בידו כל עמלו וגם זו רעה חולה כי כל עומת שכא
כן ילך בלי יתרון למכם יש רעה גדולה היחכה לאדם בערכה למר וגם זו
מכלל דאיכא לאחריתי כי' ולינה כ"ש כיון שבכל עוזה בשוה לגופו ולנפשו
כי כל ימיו מכאובים וגם ומה יתרון לן ר"ל מה יתרון עושה לו לגופו שיעמול
לרוח כי הרי כל יתרון בחשך יאכל וכעס הרבה וחוליו וקצף ר"ל הרי הקיש
חוליו בגופו לחוליו בנפשו שהוא קצף לה' לכ"ש וגם זו רעה חולה למכם הכח
לאדם ראיתי לני טוב שכחרתי זאת המדה לעצמי ולכ"ש תיבת לני טוב לאדם
יפה כי הוא טוב לנפש ויפה לגוף לאכול ולשתות ולראות טובה בכל עמלו
כי אפי' כאכילתו ושתייתו יראה טובת העה גם שיעמול תחת כי אפי' בעמלו
שיעמול תחת השמש שכם הדברים החומריים כאכילה ושתיה יראה טובת
העה וכ"ש בדברים שכם למעלה מהשמש הם כיצד מקבר ומי חיו אדאר נתן
לו השד"י יהיה הוא חלקו כין כדברים החומרים כין ברוחניים על משל
מה יפית ומה נעמת לאהבה כתענוגים ועתה אומר גם כל האדם מדבר
בעניו לאחר כי עד עתה דבר בחלוקה היותר משוכח כאשר בחרה לעצמו

כמו שאמרתי שכיון שלומר לשון רחיתי הוי טוב כי היתה לרחות טובה בכל
עמלו הוה דבר כולל לכל גם כל התדש ר"ל גם חלוקה ו עם שאינה כל כך
משובחת והיה יותר מצויה לכל כל התדש לשון נתן לו השדים עושר וכבודים
והשליטו לאכול ממנו ולשלח את חלקו ולשמוח בעמלו הנה זו מתת אלהים
היא כי לא הרבה יזכור את ימי חייו כמו החלוקה הראשונה כי השדים מעכבה
בשמחת לבו לא כן החלוקה הקודמת שהיא רחות טובה בכל עמלו כי כולו
שמור לעולם שכולו טוב ולשון אשר בגד חלוקות היא הוא חלוקת רעה חולה
שאינה כל כמו שפי' בהיות שעושה הכל שוה אחי העשיר והעני לשון אשר בחלוקה
המשובחת לשון כאשר לעצמו כמו ולשון דבר בחלוקה הכללית ועתה לשון ים
דעה לשון רחיתי תחת השמש ר"ל שאינה כמו הרעה המשוטטת שטן לו ככב
מחולה היא על התדש והיא הגזרת שמא מדבר ברעה לשון רחיתי
תחת השמש ורבה היא על התדש כי בבחירתו הוא עושה גם ורבה היא
להיות מוטלת על התדש לשים לשון נתן לו התדשים עושר וגומ' ולשון משל
לנפשו וכו' לשון קוף קוף לשים נכרי ילכלכו וה הכל דומה לומר שלשים נכרי ילכלכו
וחולי רע הוא ר"ל כמה שלא חשב לנפשו כי אם יוליד לשם מחה ושכיח רבות
וגו' לנפשו לא תשבע מן הטובה וגם קבורה לא היתה לו בחייו תייתו לזכות
שהוא הולך למקום עפר וגומ' לשון אמרתי טוב ממנו הנפל כי בהבל בא ובחשך
ילך לא כן הרעה הנ"כי כל עושה שבא כן ילך אבל זו יש לו תוכפת רעה כי
בהבל בא ובחשך ילך ובחשך שמו יכוסה וזה שלשון גם שמש לא ראה ולא
ידע נחת לזה מזה כי זה בא בהבל והלך בהבל וזה בא בהבל והולך בחשך
הרי מבינו כי עיקר מה שנריך לעשות התדם עיקר הוא מחיי הרעה כמו
שהבאתי ראיה מכל הפסוקים הנזכרים וגם מהמאמר שהצעתי יתבא ראיה
עצומה לכוונתינו ולבא עד תכונתו לשורר קצת הפסוקות ראשון מה קצה שלשון
כתי עוהדר. עוד קצה כי לפי הנראה כל דרשו בפיוטיה לקרוא בותשחק
ליום לחרון ולא הזכירו כרבה כי אם עוד והדר לכושה כראה שתחלת הפ'
דורש ולפי הנראה לא דריש שום דבר בו אלא דבר הוא" גם כאין כוונת ראי
אלעזר ולמה הביא מעל גם כאין ענין ראי אפשר מה היה תמיהתו שיין דלחכהן
הביאור הוא כי המאמר הזה הוא על פסוק ויגוע וימת אברה בשיבה
טובה זקן ושבע וכו' כמו שתרגו כרבה. והנה הקשו חכ"
קושיא עצומה בפסוק ותרגו לותה שלשון כתיב וכו' והקושיא היא כי
לאחר שלשון בשיבה טובה שהיא מדרגה גדולה מהזקן מה לומר זקן גם הקשו
כי מה לומר הכתוב שהיה שבע כראה היה שלמות השביעה לשים נדיק
כאברהם לכן לשון זקן כתיב עוד והדר לכושה כי כוה תרגו קושיא ראשונה
כי באברהם לשון עפק כתורה נמנה הדר בשיבה לשון היה הודה והדרת
וגם עוד כי לא היה חלוש כשב שלא ערין בכחו לשון זה רמז הכתוב בלשון

זקן וכלה כי עם שמת בשיבה בערך כחו וגבורתו היה זקן הרי עוו והלך לבושה מוכן ולקושיא שיש שהקשתי לומרו ושבע בת ב' והודיע כי לימי מדכר בשביעת העבד ותעבונו כני לדם רק במתן שכר הצדיקים שם כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבא כי לויכם חפצים בשכר העבד וגם לאמר מתוקן כי עם שהוא ית' יכול לידו לאמר המות ליתן לחיים מתן שכרו ברגע לאחד עם כל זה הוא מתקן להם קודם שימותו כדי שירגלה להם עד שהם בעו"ה עתיד ליתן להם ובזה לא ירגישו המיתה הלא כשיהיה שם ונפשם שבעה והם יושבים ושם ותשחק ליום לחרון קוא יום המות והכה רבי הלעזר כח להוסיף על ענין רחמנו שליהו רחית כך וכך יתן לך בדיפטיר ר' הלא ממשות הדברים ולכן הביא משל למעודה שעשה לוקה המלך וכו' והרגה להם מה שהם ר"ל לותם המלכים עצמם שהם תולדים וכו' כך הכ"ה מרגה להם שהוא עתיד ר"ל הענין בעצמו ומחמת הרגיה בעצמה הם יושני כדמות המשל שהביא היו כשעת קלוקן ר"ל כי קלוקן מן העולם הזה הוא הרגיה כנו' לא כן לפירוש הא' כלומר שהשיה היא המיתה בעצמה כלומר ואמ' שכלומר כי עתה שכבתי בפירוש זה הלא הביאו למעלה כי לפי פירוש זה שהוא כשעת קלוקן הוא מדויק כעצם שאומר כי עתה שכבתי הוא' כשעה זו שכבתי ישנתי לא כן לפירוש רחמנו כנוכ' וכמו כן הביא ענין רבי אבהו דומה לזה שהרגו לו ג"ג נהרי שפרקמון הוא ויותר עידון של מלכים לכן הרגו לו שפרקמון לכן אמר אלין דמלכן ר"ל מה נשתנה זה לומר ליה אלין דירך ר"ל לך נאה דבר זה שאתה ידעת מעלתי לאמר אלין דאבהו ר"ל להיותי אהבתו ואני אמרתי לריק יגעתי בשרת מלכים כי שרכת לקחתי שרה לא חשבתי יהיה לי שכר כלכר זה לתתו והכל הם תועלי העה"ז כאי כליתי לכן משפטי את ה' היודע תעלומות ופורע מדה כנגד מדה ופעלתי את אלהי שרה פעלותיו הטובים אשר היה עושה בלי פפק עם המלכים כתועלת ישראל. הרי מכל המוכר כי עיקר מה שיעשה האדם להכין נפשו לדרכו לעולם שכולו טוב.

דרוש חמשי להספד

שדרשתי בקטידת התלמיד נכון וחכם כה"ר משה דיין נ"ע

אחרי מות שני בני אהרן ה'אחא ור'זעיר'פתח אף לואת יאחד לבי וירתר ממקומו מהו ויתר קפץ כמ"א לנתר בהם על הארץ אשר הכה לא יחיו בניו של אהרן דומי למשהו שנכנס יבש ויצא לח. מישום חרשע נכנס

מז"ל למהרי מות שני בני אהרן קף נוסח ישראל

לבית קדשי הקדשים וחרבו שלוה בידו וגורדת את הפרוכת ויצאת וחרבו
מלאה דם נכנס בשלום ויצא בשלום ובניו של אהרן נכנסו להקריב ויצאו
שרופים והדר אחרי מות שני בני אהרן וגומ' ר' ברכיה פתח גם עתה לצדיק
לא שוב אמר חבה אע"פ שעשית את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו לא טוב
אלא להכות נדיבים על ישר ההדר אחרי מות שני בני אהרן:

אם יקר בעיני ה' ועבדיו המותה למכידין היה המיתה הטבעי גם ימלט
ימי חלדם הנה כל פעת ישראל יבכו את השרפה לשר צרף כמו
חלב ודם וכזה נכון הקינה שאמר דוד על אבנר ויקונן דוד על אבנר
ואמר הכמות נבל ימות אבנר וגו' שר ולא נאסר ולא נאזקו קדקדך תלבת ואמר מיותרת. קינת דוד
עוד נריך להבין כי בכר הכ' דלעיל מכפרי כי ממ"ד ליזהר לחוב קרעו בגדיכם על אבנר.
וגו' וגם שפשה המלך את קולו וגך מלקבר אבנר ויבכו כל העם ויספרו בו
ויתנהו שם היה בכיה ה' ושם שנים כי כן כתיב ויקיפו כל העם מה עוד
לנו כח בכ' בכיות ומה כתחלה אומר על קבל אבנר וכאן אומר עליו וגם
למה בדרשופה המלך ה' עם בכו ובכן נח הזכיר שבבה המלך. עוד אומרו
הכמות נבל ימות אבנר מת מבעי ליה. גם מה כונת תוס' ירוק לא תמורת
וגו' עוד אומרו כפ' שחר זה ויסבע דוד לאמר דלא מייך לאחר לאחרים.
עוד דקדוקים אחרים יובנו על פי דרושנו והענין הוא כי היה אבנר רואי
לבכות עליו מכ' נדדים הא' מצד הזק המגיע אל כללות העם כי מפני הרעה
נאבק המדיק ולהורות כל זה ליזהר אבנר נדיק כדיקו כלחזל ומיון לן
חטא מעפט מות נוהו ויאמר דוד אל יואב ואל כל העם אשר אתו קרעו
הרגו וגם ההולכים אתו נמשים אלין שקרעו בגדיהם וחגרו שקים לפני
אבנר כי הודע להם נאמנה כי אחמים הם לפני ולזה המלך לא רצה ללכת
עמהם קרי אחרי המטה כדבר הנוגע אלין ומהם הרי ולא אמר
אחר המטה וכל לומר שמכאן הוגיעו חזל שהיה הולך מכין הנשים לבין
הנשים למען יתפרסם גם ש הנשים כדלא מלבושיהן אבנר ולכן תיבת אחרי
שהוא מיותר ואחר קמוך כידוע ואחר שעתה היתה הכפרה דחיי כמו שאמ'
לין נריך קינות רק תכף ויקברו את אבנר אחר הקבורה יען שלפילו קודם
שנקבר הנדיק מוגין בדלחזל ותמת עם מבעים ותקבר עם ולא חס ולא היה מים
לעדה וישא את קולו ובכי המלך על קבר אבנר כלומר שליבו הבכיה עתה
מצד המות רק מצד חברון העומה על החייס ויבכו כל העם אבל אחס וישא
קינתו כדי לעורר בכי מצד עגמת נפש אשר מצד המת שמת במיתה רעה
ואשר ויקונן המלך אל אבנר ובלי ספק בדרך קינת ערוכות בנעים זמירו' ושרש
מעפ' שלא בפרוס הכתוב ואחס"כ לכי שלא יאמר לומר שלא ימות וגו' ויאמר
אלילה אלילה ועלה על לב שום אדם שיש בלבי עליו הא' מצד עמדה ואברין

שהרג כי זה מוכרח במעשיו היה כי רודף הוא כד חזל וגם כמדבר שיו אין
לי עליך מעשה: מנד זה כי ידיך לא תקורות ובודאי אין לך מעם וגם ח"ו לא
חסדתיך כמה שכתוב שי כמו שאמר יואב כי לפתותך בא לדעת את מוצאך
ואת מובאך כדי לתופסני ח"ו כי רגליך לא לכחוסתים הוגשו ולזיבו אלא מפני
עון הדור כמו שפי' הרא"ש בכפול לפני עולה כפלת: ולעל יאמ' מה שזל
שמיחה ח"ל למה נעשם לפי שעכב מלכות בית דוד וזה יאמ' כפול לפני כני
עולה כי כמו שכפילת לפני בני עולה הוא בעבור המלכות כן אתה נפלת כי
עבבת המלכות בעולה כי כבר ידעת היות שלי יהוי אמר כי כפול לפני בני
עולה ההורגים בלי מעם כן נפלת אתה כי אינך לך מעם רק הם בעלי בחיל
בני עולה הרגו ויבא כל העם כיון שראו את תוס לבבו להבריו את דוד לחס
כי מתחלה רצו להבריתו ומנד שראו היותו עבב עליו לא הכירו כי אם לחס
לבד ולא מטעמי מלכים • ויעבע דוד לאמר הכוכה כי חעם דוד בן יפתוהו
אותו לאכל על כרוב לדוד בן קפן ונעבע שבועה לבל יהיה להם פתחון פה
לאמר לו עוד והוא עקלל את עצמו שבה יעשה אלדים שימות מיתת אכנר •
ועוד יהיה לו רעה גדולה מאכנר כי קרע הזה יהיה תוקפת על הראות
שתאחזנו לו אם יאכל על בית השמש ובזה שתקו מלאכרו כי המקרב כוה
לויב את המלך • או יאמר לאמר לדורות שאם רוח אדם שיגרו מתגבר עליו
להכשילו יעבע כמו שאמר דוד במקו אחר לבבעתי ואקיימה לאמר משפטי
נדקך הנה אז וכל העם הכירו את דוד כי חכיל הוא ויטב בעיניהם חכילותו
והשכוהו מתוכו כבראו בכל אשר עשה המלך בעיני כל העם טוב בן טוב הוא
בלבבו שלא עם אלדיו וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית
את אכנר בן נר אבל עליו נראים הם למודעי כי לא לבד היה עשה אלו
היגונו לבעבור ידעו כי לא מלבו היה הדבר שלא שגם מלבד זה רצוי להתענב
מנד כי היום הזה נפל שר וגדול בישראל וכי תאמרו למה ליכי נוקס נקמתו ואנכי היום
רך וכו' או יאמר דרך הלצה כי הודיע לעבדיו הנגשים אליו ולא אפר לבל
ישראל כי אם בסוד שודעו כי שר בגיד ינאב וגדול בנגיד אבנר נפל היום
הזה בישראל כי עם משיחי היום רך ומשוח מלך וכו' ואלו אוכל לנקום נקמתו
ישלם ה' לעושה הרע כרעתו הנה כמה קשה רע ומר המיתה משונה שעליה
רצוי לבבות על הנפטר הנזכר כי מת כאשרפה וכמו שראינו הדבר בעצמו
כל מה שנתעצר הנוכ' כמיתת בני אהרן להיות עגמת נפש גדול כזה כמיטב
ימיהם וכחיי אהיה כמו שדרשו חזל לפני ה' לפני ה' שקשה לפני הבא כפלים
מאהיה ולבא ש כוונת המלעור קנת קפקות דשטוה מה הוקשה להם כפ'
שדרשו כן ומהיכן דרשו לא יהיו כניו דומי למטהו ודרש טיטוס נכנס וכו' שו'
כדרוש על פה גם מה כוונת רבי ברכיה בתומ' שעשתי שני בני אהרן

תיבת לעפ"י היכן היה בתומרו גם עכשו עוד תומר ולקחתי דהיינו שלקחתי
כי זהו העומק בעצמו ולא יגדיל ולי העטף גם תומרו שבי בניו מכונים למה לי
למכס הנה חזל הקשה כפ' הפרשה הקודמת שמקדים כל המפרשים שתומר
ו' דבר ה' אל משה וכו' ולא אמר לו כלום וחזל לתרץ זה הפיוט מתל לרוסף
וכו' עוד הקשו תום' ויתותו דמיותך שכבר אמר לאהרי מות וכו' עוד הקשו למה
לו לומ' שני בני אהרן דהיינו לאחרי מות נדב ואביהוא דבר ש לאהרן לחיך וכו'
ומה השמיענו שהם בני אהרן והנה בפתיחת זו תרגו כל מה שדקדקתי כי
הלא יתברך מדבר עם משה כמתלונן כבי ומנטער על מידת הדין שמגיעה
בגדיקים אלו ועל כי קביבין נשערה אחד ואמ' מה שאמר בספר לויב ברוח
הקדש כי משה כתבו ומוכן עם הפקודים הקודמי מספרים גדולתו יתברך
עושה כ' הפכים בנושא לאחד כמו שדרשו חזל כי בם ידין עמים וה' המטיר
על קדום ועמורה גופרית ואש וכם יתן לוכל למכביר לישראל וכו' יגיד עליו
רעו יתברך היות ריע לישראל ואוהב אותם אף לזאת בעצמו יחרד לבי
ויתר ממקומו כי רשה רחיתי הפך זה כי הרי משה להרן נכנס ובם וינא לא
וכן טישום וכו' ובני להרן ה קרוכים של ה' כשרצו וזש וידבר ה' אל משה אחרי
מות שני בני להרן ולא אמר אחרי מות נדב ואביהוא כלל מנטער כי המשה
הועיל זכותו להוציא פרח במקום הרוג בעבור להרן ובניו לא מיבלו וכאומ'
בקרבתם שנכנסו להקריב וימותו רומז כי טישום שהיה מחרף ומגדף נכנס בשלום ושו
בקרבתם שנכנסו להקריב וימותו הרי שמתתי כחיות אלו הלא ת' מנטער
במיתת בני להרן ולזה הזוכרה מיתתם בעמים בפקוק ומכל לו כי בפקו' יגיד
עליו רעו רמוז כי יגיד עליו על להרן שהוא ריע לאל שאהרן נכחר לכהן כי
זאת היתה נקיון המטה ובקיפיה דקרא שתומר מקנה אף על עולה רומז
שטישום שהקניה אף נגד אל עליון בחירופין וגדופין עולה שנכנס בשלום
ויצא בשלום והלא אף ומימה לא הפעילה פעולותיה אלא נגד בני אהרן גם אף
לזאת הנה יחדל לבי בדבר הזה ויתר מנד מקומו יתברך וגם ויתר ממקומו
ולכל הפי' מוכן פסוק הפרשה כמין חומר לכל לפי פי' זה לא תירגנו מניינא
למה לי מתורגן בפתיחת ר' ברכי' בשמו' גם עכשו לנדיק לא טוב כי הפ' הזה ק'
מאד כי פשיט שלא טוב עכשו לנדיק ולא להכו נדיבי' על יושר והרלב' פיר'
שהוא מקושר עם פסוק הקודם שמו' כעס לאכין כן כקיל ומאר לישלחתו כי
לא יקבל מוקר' ולא די לו בזה אבל יהיה בוחר ברעו כל עוש' טוב רע בעיניו
עד שמעניש את הנדי' כי לא טוב הוא בעיניו וכן מכה נדיבי' על יושר כי כל
עוש' טוב רע בעיניו וקש' לישראל קרא ותיב לא טוב כין הדבקי' עוש' טוב
רע בעיניו לינב' נודק לאמ' בבני להרן מדב שאה בפ' שעכשתי את להרן
על הדין ועל הממת כשון הענל דכתיב וימת להשמידו זה כילו כדכתי'
ותשמיד פרין ממעל ותפילתך עשתה פירות לבטל חני הגזרה ולקחתי ב כמין

ממנו לא טוב שלח להכות מדיבי על יומר וזש וילכו ה' אל משה לחיר מות מכי
בני אהרן ממקדמת דנא הם מתים בהיותם בני אהרן כי זה רמז בעל המ'
בתיבת ולקחתי מכי בניו ממנו עכז בקרבתם לפני ה' שהוא על הקריבה
או על ההקרבה וימותו בעוז וגם הודיע כדכור זה למשה ולפי'ר' לחת מכל
לומר שהתירון הוא למה שלו יגלו מרופים הוא כי ומקריבין כמערה מאד כי
בהקריבם מתו בעבור קרבתם לפני ה' הנה זה רחיב עצומה כמה קשה
פעירת בני אהרן לפני הקב"ה להיות בשריפה ממו שאמרתי כן הוא מיתת
הכחור ועגמת נפש כפול ומכופל ובלי ספק כי מיתתו כפרתו ומכחל עדיני
ישקהו.

מזל ויחל משה הזהר חמת מלך מלאכי מות מרגר בפשח וכו' עיין עליו ז
ליכי מאריך בקושיות כי על פי דרכנו יתבארו כלם והוא כי מזל דקדקו
כספוק הפרשה דנקט ויחל ולא אמר ויתפלל משה עוד דקדקו
תיבת אחרי ה' דהזל לומר ויחל משה אל ה' אלהיו. עוד למה נקט אתי
שמות ה' אלהיו ויחל משה את פני ה' הוא מדת הרחמים מכאי ליה למימר
דלעת כוחת נדיך דרחמים גדולי וכולי האי ואולי לזה הלל חמת מלך מלאכי
מות דקמיל בספוק תיבת מלאכי מיותרת דהזל חמת מלך מות שהחמה
מכילה מות וכולהי דהייכו ע"י עבדיו ומשרתיו. גם קשה למה נקט מלאכי
לשון רבים דבמלאך המות מספיק ואין צורך מלאכים הרבה. עוד קשה
אלי יכפרנה דנקט הזל יכפלנה או יקרינה למה נקט לשון כפרה. אבל
הספוק כולו מדבר במשה והכוונה במשל נאות שכמו שהחכם הרופא בשעת
לרפואת את החולה חוקר סיבת החולי מהיכן בא ובהבטל הסיבה תתבטל
המחלה כמו כן משה הכיר וידע הסיבה עצמית מהיכן נתהוו מות המלאכי
לכלה דהיינו מפני חמת העון וזש בעה"ב שעשו ישראל אותו מעשה עלתה
חמתו של הקב"ה ושלח מלאכי חבלה דהיינו כנגד הזכיחה וההקטרה וכו'
כמשל המשה כנגד חמשה עבירות שעשו דלופן שהעון בעגמו הוא עלה
בחימה וכן הם המלאכי חבלה שכתו לחבל את ישראל הוי חמת מלך
מלאכי מות דהיינו מלאכי דנקט קרא כנגד המלאכי חבלה ששלח להם
מכאן כנגד העבירות שעשו וזה הענין הכין משה זש מדבר במשה כלומר
שהשכיל לדע' ולהבין כי חמת מלך דהיינו העון שמר גרם לעלו' חמת המלך
היא היא המלאכי מות ולזה לית חכם זה משה יכפרנה ר"ל צריך להסיר
העון מיסרש כמימחול להם העון והבטל העון אין כח כיל המלאכי' לחבל
כי אין ערוך ממית מלא חטא ממית ומדויק דקאמ' לית חכם יכפר' דהיינו
מה שנקרא חכם עיר נבונים עלה חכם ויורד עוז מבטחה שכמו שעלה
למרום ולקח התורה דהיינו דבר שעון כל המלאכים עליה ולא הזוק עם
היותו לית בשר ודם כן עמד ולמד מכיגוריה רומו משל עמד כפרן לפניו
להסיב

המיב חמתו שעומד במקומו ודחפו ממקומו אם עומד ולמד כמיגורית על יש
ורבה לותם למביהם שבשמים היו ויחל משה דהיינו למון מחילה שמחל
להם על העון ולהיות שבבה קרתי יתברך הוא נותן רשות למשחית לחבל ע"ד
ולבבי הקטר לבתיר וכו' וכן לומר ועתה הניחה לי ירגה המיחה לי לעשות
הקטר פנים וזה ויחר לפי בהם וכו' לזה ויחל משה את פני ה' כלומר
שיהיה עמהם פנים של פנים וזה מובן הפסוק דקאמר לחר זה בלור פני
מלך חיים ורצונו כעב מלקוח רומו שבתרגה שלום והמלך דקאמ' שלהם
רומו שעמו יתנהג בדין ומדת הדין יפגע בו ולא בהם וכמו שאמר מחבי בא
מבפרך וכו' למנם בד"א בלופן לחר דלפירוש זה קש"שלא הוזכר בפסוקי
הפרשה החמה לזה ד"ש ויחל משה הם"ד לחבי לטון יפיחו קריה כי לא להם
לבדם גרמו בוח כי גם לבל הדורות הבאים לחריהם אם שבתנו פיחה בעולם
בעבל שעשו דאמר רבי לקי לין דור ודור שאינו מוטל לוקיק מטון העבל רל
משקל קטן והחבמים יסיבו לף זה משה שהמיב לפני של הקבה דקדק ממאי
דנקט קרא והבמים בפתח הוא כמו והבמים וגם למה ה' יחרה לפך וכו'
הרי שהמיב הלף • ולהיות שהלף גדול מחימה נתן להקבה הלף שאמ סוף
מחרון לפך • ועוד להיות הלף גדול היה עומד גם לדורות בבל דור ודור
בבו' • לזה צריך שהחל שהוא חי וקיים יעמוד בלף ולולי תפלת משה היו
מותו הדור בליט ח' לבל בתפלתו עשה שיבה מעט בבל דור ודור הוי ויחל
משה בלומר לטון תפלה ולטון לחר שחל הגזרה בדורות הבאים וזה תחול
גזרתי בבל דור מעט מעט ועתה בוחת הפסוק למה ה' יחרה לפך וכל
בעמך לשר הוצלת מלרין מצרים יהיה בבל הדורות מבה מעט לבל דוא"ת
היה חפץ ועתה תבף הניחה לי ויחר לפי בהם בהם דייקק וזה ולבלס •
ומשה הבירה מהם ועשה שיחול בבל דור ודור מעט • וזה מובן תיבת ויחל
מלטון חל עליו חובת הבישוב • ומדוקדק דנקט קרא הלף ומשה לא הוזכר
וזה לפי מבין פעט לפי שמאי דק לומר סוף מחרון לפך משהבוה בלום שוב
מחרון בלומר עמוד בלפך כי מיני יבול לבטלו לגמרי לבל וה נחם מדבורך
שמרת לטיחר לפך בהם וזה ולבלס בליה והנחם מדבר זה על הרעה
לעמך שלו לשר הוצלת מלרין מצרים לבל יבבו בבל דור ודור לוקיק לחת
וזה יבופר להם העון ולא יבולו לידי בליה ח"ו •

מאמר כתנחומא פר' בהעלותך ויאמר ה' לאלדים הן האלדים זה לבד רלה
זה מג"ת וכו' עיין עליו • ואיני מאריך בקושיות רק יובנו על פי
דרבנו והוא דאזיל דקדקו תיבת הן האלדים דה"ל לומר האלדים היה עוד מאי בא'
דקאמר קרא ומאי ממבו • עוד דקדקו בי מאחר שמה שנוסף בהבילת הפרי
היה הרע לשר מחמת זה הוא' ועתה פן ישלח ידו וגו' מ"ל היה לו להוביר

353

הטוב כי זה אינו מעלה לועתה פן ישלח ידו וגומ׳ שהרי מתחלה היה טוב
בהחלט וגם שהזכירו יזכירהו בסיפיה דקרא ולימא לדעת רע וטוב כי
הרע הוא הנצרך בפ׳ לתולדת ועתה וכו׳ כל אלו הדקדוקים מתרצים חז״ל
באומ׳ זשה לבד ראה זה מצאתי דקדקו חז״ל תיבת לבד מאי ממעטת ותיבת
ראה דקאמר גם מצאתי מה מציאה היא ואת זיל קרי בירב הוא. עוד
דקדקו תיבת האלדים בה״א הידיעה דהי״לל עשה אלדים את האדם.
אמנם כונת שלמה הוא לומר דע והבן שלא יעלה בדעתך שהאדם נברא
בתחלתו לדעת טוב ורע רק שיהיה רובו זכיות כי קוף קוף מחומר קורץ
חלילה לבד ראה זה מצאתי כמו מציאה אשר עשה האלדים את האדם ירצה
שממש עשה האלדים את האדם כי אני אמרתי אלדים אתם וזש לא בראו
הב״ה את האדם בצלמו אלא כדי להיות צדיק וישר כמוהו דוקא ולזה נקט
בלשון שלילה וזה הענין רמוז בפ׳ הפר׳ הן האדם היה כאחד הוא האל יתב׳
שהוא א׳ ומיוחד ו״א״ת למה ברא יצה״ר שמורה הפך האמור שהכתוב העיד
היות רע מנעוריו לזה השיב אמר הב״ה אתה עשית אותו רע שאינו אלא טוב
מאד זה מלאך המות וזה מדויק בתיבת מנעוריו להיינו שמומן הקרא נער
כבן עשר מגדל אותו שמקודם נקר׳ תינוק או ילד וזה הענין רמוז בפ׳ הפר׳
שאמר הן האדם היה בהבראו כא׳ הוא הש״ית וממנו היתה הסיבה שנמשך
לדעת טוב ורע ולזה הוזכר טוב ברישא דקרא רומז לדעת טוב נברא אלא
שממנו היתה הסבה להיות ורע ונוכל לו׳ שמכין עשר רמוז בתיב׳ הן במספ׳ קטן
עולה עשר ואומר הן האדם מעשר שנים ואילך האדם שהיה כאח׳ ממנו סבב
לדעת טוב ורע שאלו היה רוצה היה יכול להיות טוב בהחלט כאמור וא״ת
אין אדם יכול לשמור ר״ל התינוק שהב״ה לא בראו רע אלא שהאדם עושהו רע
אמנם קוף קוף האדם מחומר קורץ ואינו יכול לשמור עצמו ממנו לזה אמר כי
לא יתכן דבשלמא אם בהיותו תינוק היה חוטא היה דומה לדבר מר שאינו
יכול להמתיקו האמנם מתחילה אינו חוטא שטבע טוב הכין לו בוראו למען
ירגיל עצמו בדרך טובה והרי הוא מקו׳ בידו ועתה צודק בעצ׳ הקו מהדברים
מרים שהוא ממתיק אותם כש״ הי״צהר שמקור בידו כאמור שיש לא ידו לנצח
אותו וזה ג״כ רמוז בפסוק הפרשה במאי דנקט תיבת טוב בתחילה רומזת איך
הוא ממנו הכל להיות כאלהים שהרי לדעת טוב הוא בתחילה ובנעוריו יצר
לב האדם רע ובזה תרצתי כל הדקדוקים.

מאמר פרשת בראשית בילקוט פרקי ר׳ אליעזר. ויאמר אלהים נעש׳ אדם
אמר הב״ה לתורה נעשה אדם אמרה לפניו רבש״ע האדם הזה
קצר ימים וכו׳ עיין עליו. איני מאריך בקושיות רק יובנו על פי דרכנו והוא
דחז״ל דקדקו בפרש׳ תיבת נעשה בלשון רבים שלא אמר אעשה עוד דקדקו
כי פה הזכיר שם אלהים לבד וביצירה הוא אומר ויצר ה׳ אלהים את האדם

מז״ל ויאמר נעשה אדם אמר הקב״ה לתורה.

כ' שמות עוד ק'טכלן לומר בגלגולו כדמותו ולחכ' לומר ויברח אלהים את
האדם בגלגולו מיכו מ'כדמותו וכטלן מ'עשיה ולחכ' כריאה כל שו הדקדוק'
יתורגו כדבריה' זל והוא שהכ' היה מתיישן עם התור' אם יעשה את האדם
עשיה שיהיה חין ונקיס בלחד מכחן המרוס עד ויעש אלהים את הרקיע וזש
נעשה אדם וכוה העשיה יש בה שתים או שיהיה קיים כמין דהייכו בגלגולו
בגלגם שהיס ובנוי ומשוכלל כתורה רמ"ח לברים ושסה גידים כנגד מלות עשה
ולא תעשה או יהיה עשיה להיות כדמותינו דקאמ' בדמו"ת ממש כלחמ' התורה
לבניו דכ"ע האדם הוה שמו מוכיח עליו לשון מחומר קורן והנה הוא עם
היותו קטן ימים עכ"ז ומבע רוגז ובח לילדי חטא בהכרח כ"ש אחריך ימים
הרבה ולא די שהוא חוטא כפי טבעו אלא שלפעמים נוכף עוד ואם כין
לתה מאריך לפך עמו ירבה עמו כפי ערכו תעריך חטאו ולא כפי ערכך
תחשוב בשכבר לא בא לעולם שכין לילה יהיה וכין לילה יחבר תכף לזה אמ'
לה הב"ה ועל חנם נקראתי ארך אפי ורב חסד שאני מטה כלפי חסד וכובש
את העונות ומשליכם במצולות ים וטוב דכרתי שלא יתכן להיות האדם מי
כדמותינו ולזה התחיל תכף לקכן ספר מלרבע פיהות שהוא הכוה לעכין
המיתה כמו שהזכיר בסוף המאמר וזה מוכן דקאמ' ויברח שהי' את
האדם בגלגולו ולא אמ' כדמותו ומוכן שבעת הזכירה הזכירה'
שהי' שמתף מדת הרחמים להאריך אפו עמו כמו שאמר
התורה להיות מטה כלפי חסד עם האדם וכולי
הלי ולולי כדי שיוכל להתקיים
כמו שאמרתי

סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו
שמור כי זה כל
האדם׃

בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל
פנים כי חרפת עמו יסיר מעל
כל הארץ כי ה'
דבר׃

יהי כבוד ה' לעולם ישמח
ה' במעשיו׃

ותהי השלמתו יום ו' ב' לחדש ניסן
שנת השסג׃

לוח הטעיות הבאים מתמת הדפוס
אבל לא מצד המחבר נרו

שגיאות בני יבין

דף	עמוד	שורה	מעוות	תיקון
ג	ב	כג	ס"ל	ס"ל
ה	ב	כח	לקודס	ס"ל וכי קודס
ז	ב	כג	פקד	ס"ל תמה
טס	טס	כח	פקד	ס"ל תמה
כ	ב	יל	נכיסס	ס"ל נכנסים
כל	ב	ל	יל אלף	ס"ל אלפים
כה	ב	ז	פקד	ס"ל תמר
טס	טס	כח	סנפקס	ס"ל סרפקס
לא	ב	ח	פסר בלפום כמשמ רפס כמס	
			מקבין וכו'	עיין בתקונים
מג	ב	יב	בפסוק הקודס	ס"ל סאחר זס
נס	ב	כג	פ"ל כמוסיף למוסיף רמיתי	ס"ל פ"ל בקונכיס כ"ף לרמוז
נה	ב	יג	סספירוסיס	ס"ל ספירוסים
סי	ב	כב	סלס	ס"ל טלס
סא	ב	ס	בתיבן	ס"ל לס בתבן
סס	טס	ז	זס	ס"ל זר
סו	ב	יו	סספכיס	ס"ל סכוכס
עב	ב	כא	נסתכין	ס"ל ונסרסס
עג	ב	לב	פלפמילקפ	ס"ל מפי פלפ
עס	טס	לג	תיבת כי פלפ	ס"ל תיבת פלפ
פס	ב	ד	בפו לו יפער כי סבביס כפס סוקקס	ס"ל כי כפס סוקקס סבביס
קיג	ב	יג	במ"ס ת"ק	ס"ל ומוס סבר כמ"ס ת"ק
קכח	ב	כח	כתלפס סמיסס וחבי סיסס	דפ"ל כל תכמי לב מן ויעס
			על כ"ס מתחלת	כל תכס לב סייכ לסיסס כ"ס קודס עוד דקדקו
קלד	ב	כל נכס	פלן דפבי סי' מוקלפות	ונרי סתפיס סי' כס קדס לכך
קלו	ב	יב	כתיב מונפי	ס"ל כתיב מונפו
קמט	ב	ד	עיין בפסוק	ס"ל נסרסת
קנו	ב	יו	ומתורתך תלמדנו תבעי ליס לעיבר	ס"ל ומתורתו תלמדנו מ"ל

מפתחות הספר

ספר בראשית

כה ויעקב לוים עם לך ט עב
יז ויזי מכרים בן כ׳ שכם ובכמכי׳ עם כה
מה בן פורת יוסף ובכמכ ס יב עב

ספר שמות

יח ומיתם לי מנלה לך ס עם יו עב
כל שכח לם מכריזי פאר כרת ס׳ ו עב
כח ונשם מהרן לת שמות ובכמכי׳ כא עם
ב וירא משה ויכות ם עב

ספר ויקרא

א ונקנם עם מלפני׳ ובכמכים קם עב

ספר דברים

נג מ׳ן כאל ישורון ובכמכים ט עב
יו מג בסוכות תעשה כד עם
לך ויתאו ימי בכי מבל משה קמב עב
ה כל המנוק ובכמכים קעז עם
כם הוי כל נמש ובכמכים קמו עם

שיר השירים

ו לא ידעתי נפשי שמתני קלו עב

קהלת

ו כל עמל לים לפיהו פז עב
ו כי מם יותר לחכם ובכמכ׳ קמו עב
ם יש רעה תולם ובכמכים קעב עב

קינות

ב תלקי ס׳ מרתי ובכמכים קלו עב
ל וקנים תעזר מבתו ובכמכי׳ קם פע

שופטים

ו ותעזר לכורם ובכמכים פה עם

שמואל ב

ם קינת דוד ע׳ שאול ו׳ יהונתן קמה עם
נ קינת דוד ע׳ אבנר קעד עב

מלכים ב

כ ויהי המם מולכים תלף קמב עב

ישעיה

ח ונקויי ס׳ יהוה ו׳ כח ג עב
כב מהיו מתרי לבמי תוון סם עב
עח למתכי למתכי׳ ס׳ ם מב עב
מח מל תרמי תולעת ובכמכים פח עב
סב מסלו ס׳ לוכיר ובכמכים סם סם
נכף פט עב
ם ילמ מור קוכמו קלף עם
נו הנליק לבל ובכמכים קכט עם

ירמיה

לב סם תעזרו מת נפיתי ובכמכים ז עם
ם רשם הפקדתיך היום קל עב
ם ס׳עיכיך מלא לשוכם ובכמם כם עב
ב תיסרך רעתך ובכמכים קן ב עב

יואל

ב מל תרמי מלעת ובכמכים בב עם

מיכה

ו כתם מקדם ס׳ובכמכים פא עם

חבקוק

ג עכ עפלה לחבקוק והכמסכים

זכריה

יפ פתח לכבוד מלכיך והכמס׳ קכח עב

תלים

לו כטח כפ׳ והכמסך נ פה

קיט סם מפכי והכמסכים ו עכ

כפ מ. זפ כפים ירפ והכמסכים מ עפ

יפ כי סמרתי דרכי פ׳ והכמסכים יפ עפ

קיז מזמור פללו את פ׳ כל גויס כב עפ

מפ מזמור מכתב ל׳ סיר ידידות כמ עכ

קו מזמור יאמרו גאולי פ׳ כפ עכ

קז מזמור לדוד כפ עפ

ק רבות עשית אתה פפ עכ נפ עכ

מאמרי חז״ל

מ״ל אלא לא תחנוק הכניס פין מכי
עפ מפכים כטלית פ׳ ל עפ

מ״ל כספרי מי גדול פאחיך אל׳ פמולך ם עפ

שני דרושים לברית מילה

מ״ל גדולה מילה שהיא פקולה וכו׳ ו עכ

ע״ל בתכונה שלו לגריפים וכו׳ וכי
מאחר שהכה פ׳ את המילה כם כס

מ״ל שנה פ׳ לירמיהו פיזה סו׳ כגלל
כפ״ל לאברהם וכו׳ ח עכ

מ״ל שהכה פיה המילה שכשבא פ׳ יב עכ

מ״ל גדולה מילה שכל וכיוצא פאברהם

מ״ל משה לא תלון לו וכו׳ יג עכ
שאומרים פיה שעושל טו עכ

מ״ל כשבניס כאלכר וגוא שלי יונק
שלאברהם סוו וכו׳ יו עפ

מ״ל שלאברהם עד שלא כמול סיפ
שאברהם יח עכ

מ״ל בכל יום ויום פיפה יבא שרה
לפשוט את בגדיה כב עכ

מ״ל ונתתי לך ולזרעך לאחריך וכי
יכול אפר׳ חתם שם שקבלתי כ עכ
בכ״ך שלקחתי וכו׳
וכן כאברהם כ כפחפות

ע״ל כי יק־פ קן כפור פלכם עיכוק
שכולל שאול וכו׳ כפ עפ

מ״ל כאברהם מאי כחוש היום כו עפ

מ״ל בימות לא כתיב פריעת מילה
לאברהם וכו׳ כפ עפ

מ״ל על שמיכות על מילה שנתקש
בשמיכית וכו׳ כט עכ

מ״ל נרתם שנה כי תוריש פה״ל תן
שלא לשכשה ונס לשמשה לא עפ

מ״ל כשכומעם וביום שהשכיו יומל
כשר שרלתו אין כתיב כאן כו׳ שם עכ

מ״ל כרכם ויר אלין פ׳ לומי פתח
שם שמשם מכתם שברי ונגוע
שתתיים לדרכי יומי וכו׳ לכ עכ

מ״ל כשכומעם נזרע שלין פ׳ שלא פ
כפ ורע׳ כשתן הכ״פ כח לאברהם לב עפ

מ״ל ברכה וס׳ שקד שת שרה וגוא
שנפ נילדו כל שבני שרה לד עפ

מ״ל וירפ

מזל וירא ס' כי שמוש לשם רשן מתח עח
כי שומע על מזבחים שם עכ

דרושים ומאמרים לתורת

מזל במדרש אחד טוב בכל שם
תקח לערי מקר שלח לך מלאך
שם זכיתם וכו' לא עא
מקץ חזל אב כתובים ס' מן שמשון
שמים לב ראיתי לפרעה שם עד
מזל ויצלח ועקב עלמכים שם וש'
נתן קולו וגו' מלכך בחק לט עא
מזל ל"ע ממון אומן התור אומן וכו' מב עא
מזל ומלכי ארק וגו שם ובת בול
באמתה פניך יחלו וכו' שם עב
מזל בכל מעב יחים מוקר כל הלבוש מג עב
שמלם נוסף ונותן בשם ל"ת
מזל בתכומ' יעשכר תעור נרס
יעשכ כותן עצמו כחעור למשוי מל עא
מזל בתכומ' וגם אלין יסודם שם
שכתו בכי שם שרבת לרעך וגו'
בשעה שבקש שה"ש לינתן תור' שם עב
ומשה שלם שלח עלות למרגם
כתעלית שם עב
מזל וידבר אלהים את כל הדברים
בעבסי של מלכי כתו ס"ת עא
בתכומ' וגלח בשפטים שם
ובנו אלך מכתם אהב וכו' תח עא
בתכומ' וגלח השפטים שם
מלך במשפט יעמיד וכו' מט עא
מזל ויקרבו לי תרומה שם בי לקח
טוב וכו' את המקח וגו' כי עב
מזל ואתה תקריב אליך שם לוים
תורתך בשמעני וכו' נב עא
מזל בתכומ' כי בעת שכח שרך
מגן הסגר וכו' נג עב

מאמרים לחיפה

מזל ס' לוט מושיב ירושלים וגו' מסו
מלכים וכו' נח עב
מזל כיבות ס' הבשן כל יקר בשין
לו שם וכו' נט עא

דרושים ומאמרים להודאה

מזל נשמיקתך בורות בצרך וגו'
בורות שעשית עיכו בעבך ס עב
מזל לכל כתת בן זוג וכו' סא עא
מזל מרבעה בריכים להודות סה עב
מזל לין ליש משם ס' שלמו לם וכו' סו עב
מזל בילקוט משלים מספרים ומלא
שם במקומם ומלכם זוים סח עא
מזל בילקוט ויאמר אך עיני וגו' וכי
לא היה גלוי לפניו שם וכו' סט עא
מזל במדרש תלים למנצח לבני קרח
על עלמות סיל שם עשם גדולה
וכו' לין שלם יכול לספר וכו' ע עב
מזל כאל עלי וכו' יש לך שלם סיכול
למעלה וכו' עא עא

מזל בשמכת

מ"ל כמס עממי׳ למעלה כי ישמע ס"ג
מ"ל מעלה כ"ו לבבו הקב"ה לישמעאל עד
מ"ל מין כיל ישראל מלא מקוה בו
מ"ל מן ישיר משה כה"ג וישמיעו
בלבריו ובו׳ נח
מ"ל ל"ם מן ישיר משה ה"ל בשבת
תטופפה מפתות"ך וכו׳ נט
מ"ל וישמע ויקרו הה"ל בבוא חכמים
ונחלו וכו׳ ק
וישמע יתרו הה"ל ס"ג עזוזי
ומעוזי וכו׳ קא
מ"ל וישמע יתרו הה"ל מלא למחך על
כבי מים ובו׳ קב
מ"ל זוע רעכן יפס פרי תלר ובומ׳
רמס היעלך לך מאוכיס וכו׳ קג
מ"ל וישמע אנרס כי נסנה כחין וכו׳
מלמושה רעקס לא ירע זה
מנרקס וכו׳ קל
ויסי כ׳ימי למרבל זסס כך ברוכו
ככנח וכו׳ קה
מקר הלבריס מלא היס לבר
ס"ל מנרס ובו׳ זסס מן לבדת
בחזון לקס לך וכו׳ קו
מ"ל ומלא סמוע כבי ישראל זסס
כממך מלמיס בן תהלתך וכו׳ קי
ומסס היס רוקס הקל יולים
דרכיו למסס וכו׳ קי
מ"ל ומן לא ימחיכו כי מוקס סעס
לבר מסס מלא כסוגן וכו׳ קט
לך לך רבי ברכיס מקק
מ"ל לחוק לבו קטנה ומדיס וכו׳ קי
וימחר פרעס מל עבדיו הממנף
כזה מחק היס יוכתי תוקתי
מ"ל וירע יעקב כי יש שבר ובו׳ מצרי
מלל יעקב בעזרו וכו׳ קיא
מ"ל ומלסדי ייתן לכס רחמים זסס
סיעריך סיעך לא כבר קיב
מ"ל ויהי רעב בארץ יולבס׳ ימי
תעזימים זה יפקח וכו׳ קיג
מ"ל וימחר ס"ל מנרס לך לך זסס
ויהי כשמע יעקב כי ישמעאל בנו׳ סס עב
מ"ל וישלח יעקב כתיב בזעקך יצילוך
קבוציך מלט ישראל וכו׳ סס
מ"ל ויסב יעקב כסנו ומין רוקף ובו׳
ערק רמיעל ללא רליסין ליס
קכל
מ"ל ויתן לך הפלסים כתיב מרסי
פתוח מלי מיס כו׳ קכס
מ"ל ומסו מרון מבו כתיס מס כתיב
למעלה מן הטבעיו ויקחו לי
תרועה וכו׳ סס
מ"ל ומתס תקיס זסס תקרא ומכני
מעלך ובו׳ למרס כלי וכו׳ קכו
מ"ל ויעטו כל מכס לב מיס רבים לא
יוכלו לכבות מלא עלו וכו׳ קכח

מאמרים לתשובה

מ"ל כמכילתא מוסר ה׳ בני אל תמאס
מ"ר מבין מעני עד וכו׳ קכט
מ"ל רמס

מזל רפס סנכרי ונומר דפס סמשו
והלוויכו ומל תנגיהו וכו' קלף עב
מזל ויומר ה' אל משה פסוק סנכרי
סה"ל כן אל יגניב וכו' קלג עמ
מזל לומרם כי רבים מעמי סנתנת
כי אם מסר ופסב וכו' קלד עד
מזל בתכמומ ויבאו סכי המלאכים
סדומס אם כתיב למעלס וכו' קלה עב
מזל ויוסף מברכס ויקח וגו'
כתיב מפרי פלים מסר לח וכו' קלו עמ
מזל ויוסף מברכס כי ים לשון תקוס
ים למכיכו מברכס תקוס וכו' קמא עמ
מזל אלס תולדות יצחק דפס כל כלי
יונר עליך אח מוצא ים שו וכו' סס עב
מזל בתכמומ ויסי כי זקן יצחק דפס
אכן הן הסומד למס וכו' קמב עב
מזל ויסי כי זקן יצחק ר' יצחק פתח
מנביקי רפס עקב שוחד וגו' קמג עב
מזל ויחרד יצחק וגו' כתיב חרדת
אלס יתן מוקס וכו' מרדס קמד עב
מזל ויהלוס והכה פילס ונומר לסר
רפלן אלן נרי עמ וכו' קמה עמ
מזל וילך משס ויסב אל יתר חותני
סה"ל מי יתלס בסר ה' וכו' קמו עב
מזל וילכר אלדים אל משס סה"ל כי
סעונס יסולל מכס וכו' קמז עב
מזל רשו קרס ה' בפס סה"ל בכס
מכני נרפתי חרס וכו' קמח עמ
מזל נס אל פרעס סה"ל כונב אכן
ונסל מחול וכו' סס עב
מזל כי ידבר אליכס פרעס רס סכהן
כר חמש פתח מניד מרפסי וכו קן עבב
מזל ויסי בעת סהיא וירד יהולס
וגו' בנלס יהולס וכו' סה"ל קנב עב
מזל ויוסף הורד מצריס כתיב בחכלי
אלס למשכס אלן ישראל וכו' קנג עמ
מזל ויסי אחר סלכרים בחלס דפס
ומנס אכי אחר ממות וכו' קנד עמ
מזל ויסי מקן סנתיים יחיס בכל עבב
יחיס חומר וכו קנה עמ

חדושים חבאים על הגליון

יבאר סנס נלבריס סרומכיוס ברוך
בטחון ומבר אלדי לפסינס ג עמ
יבאר נדרו ס' מעלת סמסול בסקרב'
סתועלת ו עב
יבאר נלדוס סכי עשלת סעסול
בסרחקת סכוח יב עב
יבאר סנסכת סעולס ובכל ב' סבלות
הם טכנית ונס פסנסיית סס סס
יבאר סנס תועליות הכוללו ברמוות
בנרכת המילס יד עמ
יבאר סנס תועליות הכוללו ברמוות
כמוסר מכתם לדוד סס סס
יבאר כוונת אמן יפס סמים רבים כב עמ
יבאר כוונת מזל כפ' סיגל בדוס קנט עב

מאמרים להספר

מזל ומתחלל ס' יסד בתוכחות על
יעזן ישרת וכו' סס עב
מזל כאיכה רבתי מביאן סמלוקן של
צדיקים קנס קנב עב
מזל וכי לך לנכך מת וגו' קנב עמ
מזל כנס מכני סולם מלמך ס"ל
אכי ס' אזרתי אלדים לתנס קנו עמ
מזל עזו ושלר לנוסף וכו' קנו עב
מזל מי נכר כאברסס קנח עב
מזל שחרי חות סכי כתיב לף לנוסת
יחרד ויתר לכי קנח עמ
מזל ויהל אנס סס"ל חמת מלך קנט עב
מזל בתכמומ הן באלדס סיס כ'
דנס לנבל רשס זס מבלתי סס עב
מזל ילקוט וימר אלדים בעמס
אלס אמר ה"ס לקוסס קס עמ